

2001/9/1

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ESKİ TÜRK EDEBİYATI ANABİLİM DALI

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Yüksek Lisans Tezi

704860

XV.yüzyıl şairlerinden
ÂRİF VE HAMSESİ

ABDURRAHİM ELVEREN
9825010315

T 104 860

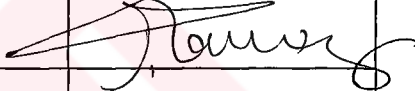
Tez danışmanı:
Prof. Dr. Muhammed Nur Doğan

İSTANBUL-2001

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAYI

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI Anabilim Dalında ders dönemindeki Eğitim-Öğretim programını başarıyla tamamlayan 9825010315 no.lu **ABDÜLRAHİM ELVEREN**'in hazırladığı **"15.YÜZYIL ŞAİRLERİNDEN ARİF HAMSESİ"** konulu **YÜKSEK LİSANS TEZİ** ile ilgili **TEZ SAVUNMA SINAVI**, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 10.Maddesi uyarınca **14.06.2001 PERŞEMBE** günü saat **14.00'da** yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **....KABUL.....**'ne* **OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA** karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ(*)	İMZA
MUHAMMET PROF.DR.NUR DOĞAN KAHRAMAN	Kabul	
PROF.DR.KEMAL YAVUZ	Kabul	
PROF.DR.ORHAN BİLGİN	Kabul	
PROF.DR.ATILLA ŞENTÜRK	Kabul	
DOÇ.DR.YEKTA SARAÇ	Kabul	

ÖNSÖZ

Bir toplumun edebiyat ve dil tarihinin gelişmesi, o toplumun tarih boyunca vücuda getirdiği bütün yazılı ürünlerin, yani edebî eserlerin hiç bir ayrıma tâbi tutulmaksızın tenkitli metinlerinin neşrine bağlıdır. Böyle çalışmaların, o kültüre ait edebiyatı ve dil malzemesini tanıtmalarının yanısıra, o kültürün sosyal ve psikolojik yanını yakından inceleme imkanı sağlayacağı da muhakkaktır.

Biz de bu çalışmamızda, son yıllara kadar ihmal edilmiş bir müellifin, XV. asır şairlerinden olan Ârif'in eserlerini, şekil ve muhteva açısından incelemeye ve tek nüshada toplanmış eserlerinin tam metnini sunmaya gayret ettik.

Elimizde altı mesnevîsi olan Ârif'in, bu mesnevîlerinin bazıları üzerinde son yıllarda ayrı ayrı çalışmalar yapılmışsa da, bütün eserlerini topluca ele alıp incelemiş bir çalışmanın olmaması, bizi böyle bir incelemeye yönelten en önemli âmil olmuştur. Bir başka teşvik edici husus da, bu eserlerin yekûnunun hacimli oluşudur ki, bu durum onları ihmal edilemez birer dil hazinesi yapmıştır.

Tezkireler, mecmualar, biyografik eserler gibi, saha ile ilgili kaynaklarda, Ârif'in hayat hikayesi, şahsiyeti ve eserlerinden bahseden hiçbir kayda rastlanmamaktadır. Dolayısıyla bu müellifle alâkalı bazı bilgilere, sadece eserlerindeki bazı işaretlerden ulaşabiliyoruz.

Eserlerin incelememize esas olan yegâne nüshası, Süleymaniye Kütüphanesi, İbrahim Efendi bölümü no.355'te kayıtlıdır. Bu nüshaya bağlı olarak yaptığımız çalışma giriş, metin ve dizin bölümlerinden meydana gelmektedir.

Ârif, Eski Anadolu Türkçesi devresinde yaşadığı için, eserlerinde, bu devrin dil ve imlâ hususiyetleri kendini göstermektedir.

Eski Anadolu Türkçesi, Anadolu Selçukluları, Beylikler devri ve imparatorluk olmadan önceki Osmanlı döneminde, yani XIII-XV. yüzyıllar arasında, Anadolu sahasında kullanılmış olan yazı dilimizin adıdır. Bu devrede Türkçe, yabancı unsurların henüz fazla karışmadığı, sade bir dil konumundadır. Denilebilir ki, bu devrede Türkçe ve yabancı menşeli kelimeler arasında bir denge söz konusudur; ama yine de eski yazı dili geleneği kendini kuvvetli bir şekilde hissettirmektedir. Arapça ve Farsça kelimelerin oranı bilhassa XV. asrın ortalarından itibaren artmaya başlayacaktır.

Ârif'in incelemeye çalıştığımız eserlerinde de Türkçe ve Arapça-Farsça kelimeler arasında bir muvazene kendini göstermektedir. Müellifimizin dili gayet sade ve külfetsizdir.

Dînî ve tasavvufî meseleleri konu edinen bu eserleri incelediğimiz bu çalışmamıza, önce, mesnevî yazma ve hamse oluşturma geleneğini kısaca anlatmak, tasavvuf mesnevîlerinin mesnevî türü içindeki yerini tayin etmek ve Türk edebiyatında mesnevî ve hamse yazma geleneğini belirtmekle başladık.

Ardından Ârif'in hayatı, edebî şahsiyeti, dili ve üslûbundan bahsettik. Eserleri, evvela şekil (beyit sayısı, vezin, nazım biçimi v.s.) açısından, ardından muhteva bakımından tetkik ettik.

Eserlerde kullanılmış bazı edebî sanatlardan misaller verdikten sonra, müellifin faydalanan tesirinde kaldığı şahıs ve eserlerden bahsetmeyi, eserlerindeki bazı imlâ hususiyetlerini izah etmeyi, daha sonra da metinlerdeki bazı arkaik kelime ve deyimlerden örnekler vermeyi gerekli gördük. Metnin sonunda, eserlerde geçen önemli bazı isimlerin indeksini vermenin faydalı olacağını düşündük.

Eser üzerinde çalışırken karşı karşıya kaldığımız en mühim problem, edisyon kritiğe elverişli ikinci bir nüshanın yokluğu olmuştur. Bu durum, okunuşu zor olan bazı kelimelerin çözümlmesini güçleştirmiştir.

Tek nüshada birleştirilen Mürşidü'l-Ubbâd, Nüşa-i Âlem, Mevlid, Mirâc-ı Nebî, Vefâtü'n-Nebî mesnevîleri ile 39 beyitlik isimsiz mesnevî ve sondaki altı gazel boyunca, derkenarda bazı düzeltmeler yapılmıştır ki, bunların müellife mi, yoksa müstensih mi ait olduğu konusunda kat'î bir şey söylemek zordur. Fakat şu bir gerçek ki, bazen vezin bozukluğu, bazen de ifade garipliği olan yerlerde, bu düzeltmeler imdadımıza yetişmiştir. Gerekli yerlerde tashihler yapılmış; hem metindeki ifadenin, hem de haşiyedeki ifadenin kullanılabileceği hallerde, derkenardaki düzeltmeye dipnotta işaret etmekle yetinilmiştir. Ama her iki durumda da bu düzeltmeler dipnotlarda belirtilmiştir.

Eski Anadolu Türkçesi devresine ait bir metin üzerinde yapılacak bir çalışmada karşılaşılabilecek en büyük zorluk, kurallı ve oturmuş bir imlâ sisteminin henüz tam olarak yerleşmediği bu devrede, imlâ ve yazıma ait sorunların nasıl giderileceğine dair belirsizliktir. Biz de, bu incelememiz esnasında bunun sıkıntısını çektik. Üzerinde çalıştığımız metin, harekeli ve okunaklı olmasına rağmen, bilhassa bazı ünlü harflerin nasıl yazılacağı noktasında tereddüt geçirdik. Bu konuda, özellikle dilci uzmanların eserlerinden istifade ettik; onların gittiği yolu takip etmeye çalıştık.

Metnin okunuşu sırasında yer yer metin tamiri yoluna gidilmiş, bu durum dipnotta belirtilmiştir. Beyitlerin okunuşu sırasında, tarafımızca eklenen kısımlar köşeli parantez içinde gösterilmiştir.

Eserde hemen hemen her konuyla ilgili, bir veya birkaç âyet-i kerîme verilmiştir. Bunların Türkçe anlamlarını değişik meâllerden göstermeye çalıştık.

Eserdeki Arapça başlıkların, hadîs-i şeriflerin ve sayıca az olan Farsça beyitlerin Türkçesi bize aittir. Arapça beyitlerin de bazılarının Türkçesi bize aittir.

Ârif'in eserleri, altı mesnevî ve altı gazelden oluşmaktadır. İncelemede kolaylık olsun diye, bu mesnevîlere numara verme yoluna gittik:

Mürşidü'l-Ubbâd'a (I), Nüşa-i Âlem'e (II), Mevlid'e (III), Mîrâc-ı Nebî'ye (IV), Vefâtü'n-Nebî'ye (V), isimsiz mesnevîye (VI) numaralarını verdik. Sondaki altı gazeli de isimsiz mesnevî ile beraber ele aldık.

Müellif, eserlerinde bir "hamse" yazdığını iddia etmemekte, eserlerinin bir "hamse" olduğunu belirtmemektedir. Ama eserlerinin altı mesneviden oluşması ve bazı uzmanların böyle nitelendirmesi¹ sebebiyle, bu çalışmamızı "Ârif ve Hamsesi" olarak adlandırmakta bir beis görmedik.

Üzerinde çalıştığımız eserlerin yekûnunun hacimli oluşu, muhakkak ki bazı hatalarımızın olmasına ve gözden kaçmasına sebep olmuştur. Bu yüzden mâzur görülmeyi temenni ediyor, bu çalışmamızın Türk Edebiyatı'na faydalı olmasını yürekten diliyoruz.

Son olarak, bana zaman ayırma lütfunda bulunup yardımcı olan değerli hocam Prof. Dr. Muhammed Nur Doğan'a, Eski Anadolu Türkçesi ile ilgili bazı meselerde yardımını benden esirgemeyen Prof. Dr. Mustafa Özkan'a ve Arapça beyitlerin bazılarını tercüme etme zahmetinde bulunan Prof. Dr. Ahmed Ağrakça'ya sonsuz teşekkürlerimi arz etmeyi bir borç bilirim.

Abdurrahim ELVEREN

¹ Âmil Çelebioğlu, *Türk Edebiyatı'nda Mesnevî, Kitabevi, İst. 1999, s.284.*

İÇİNDEKİLER :

	Sayfa No.su
ÖNSÖZ	iii
İçindekiler	v
Kısaltmalar	vii
Transkripsiyon Sistemi	viii
GİRİŞ	9
I. MESNEVÎ VE HAMSE	9
a. Mesnevî Türü	9
b. Tasavvuf Mesnevîleri	10
c. Hamse Geleneği	10
d. Türk Edebiyatında Mesnevî	11
e. Türk Edebiyatında Hamse	11
II. ÂRİF VE HAMSESİ	12
A. ÂRİF'İN HAYATI	12
B. ÂRİF'İN ŞAHSİYETİ	13
1. Dini Naslara Sıkı Bağlılığı	14
2. Tasavvuf ve Tarîkata Yaklaşımı	16
3. Anlatım Üslûbu	19
4. Dili	23
C. ESERLERİ	23
1. ESERLERİNİN TAHLİLİ	23
I-) MÜRŞİDÜ'L- 'UBBÂD	24
a. Nüsha Tavsifi	24
b. Beyit Sayısı ve Vezni	24
c. Konusu	24
II-) NÜŞHA-İ 'ÂLEM VE ŞERHÜ'L- ÂDEM	28
a. Nüsha Tavsifi	28
b. Beyit Sayısı ve Vezni	28
c. Konusu	28
III-) MEVLİD	30
a. Nüsha Tavsifi	30
b. Beyit Sayısı ve Vezni	30
c. Konusu	30
IV-) MÎ'RÂC-I NEBÎ	31
a. Nüsha Tavsifi	31
b. Beyit Sayısı Ve Vezni	31
c. Konusu	31

V-) VEFÂTÜ'N- NEBÎ	34
a. Nûsha Tavsifi	34
b. Beyit Sayısı ve Vezni	34
c. Konusu	34
VI-) İsimsiz Mesnevî	37
a. Nûsha Tavsifi	37
b. Beyit Sayısı ve Vezni	37
c. Konusu	37
VII-) Altı Gazelin Vezinleri	38
2. ÂRİF'İN FAYDALANDIĞI VEYA TESİRİNDE KALDIĞI ŞAHİS VE ESERLER	38
a. Eserler ve Müellifler	38
b. Tesirinde Kalıp da Adını Zikretmedikleri	40
3. BAZI İMLÂ HUSUSİYETLERİ	42
4. EDEBÎ SANATLAR	43
5. METİNDE GEÇEN BAZI ARKAİK KELİMELEER VE DEYİMLER	49
SONUÇ	53
BİBLİYOGRAFYA	55
METİN	56
I- MÜRŞİDÜ'L-'UBBÂD.....	57
II- NÜŞHA-İ 'ÂLEM VE ŞERHÜ'L-ÂDEM	196
III- MEVLİD	225
IV- MÎ'RÂC-I NEBÎ	240
V- VEFÂTÜ'N-NEBÎ	361
VI- İSİMSİZ MESNEVÎ	456
GAZELLER	459
DİZİN	464

KISALTMALAR :

a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen madde
Ar.	: Arapça
a.s.	: aleyhisselâm
b.	: bin
bk.	: bakınız
blm.	: bölüm
c.c.	: celle celâlühü
c.	: cilt
Ef.	: Efendi
Fa.	: Farsça
Hz.	: hazreti
HZR.	: hazırlayan
İA	: İslam Ansiklopedisi
Ktp.	: kütüphane
mm.	: milimetre
nr.	: numara
ö.	: ölümü
r.a.	: radiyallâhu anhü
r. anhâ	: radiyallâhu anhâ
s.	: sayfa
sav	: sallallâhu aleyhi vesellem
TDK	: Türk Dil Kurumu
TDV İA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
v.b.	: ve benzeri
v.s.	: ve saire
vr.	: varak
yk.	: yaprak

TRANSKRİPSİYON SİSTEMİ :

1-) Arap alfabesinde bulunup da Lâtin alfabesinde bulunmayan harfler ve işaretler metinde şöyle gösterilmiştir :

ء	: ’
ث	: s, S
ح	: h, H
خ	: ħ, Ħ
ذ	: z, Z
ص	: ş, Ş
ض	: ž, Ž / đ, Đ
ط	: t, T
ظ	: z, Z
ع	: ‘
غ	: ğ, Ğ
ق	: k, K
ك	: ñ

2-) Arapça ve Farsça kelimelerdeki “hurûf-ı med”ler (ا , و , ی), “ā, Ā, ū, Ū, ō, Ō, ī, Ī” şeklinde gösterilmiştir.

3-) Birleşik isim ve sıfatlar arasına (-) çizgisi konulmuş, Türkçeleşmiş kabul edilenlerde buna gerek duyulmamıştır.

GİRİŞ

I.MESNEVÎ VE HAMSE

Konumuz olan Ârif ve hamsesini incelemeye geçmeden evvel, mesnevînin genel bir tanımını yapıp tarihçesini kısaca anlatmayı, tasavvuf mesnevîlerinin “mesnevî” türü içindeki yerini belirtmeyi, hamse yazma geleneğinin ne zaman ve kiminle başladığını izah etmeyi, son olarak da Türk Edebiyatında mesnevî ve hamsenin kısa bir tarihini ana hatlarıyla ifade etmeyi uygun gördük.

a. Mesnevî Türü :

Mesnevî kelimesi, Arapça “*s n y*” kökünden türemiş bir kelime olup “ikişer ikişer” manasına gelir. Böyle olmakla birlikte, bu kelime Arapça’da aslâ kullanılmamıştır.¹ Araplar, bu terimi kabullenmemişler; onun yerine *müzdevce* gibi, *ürçûze* gibi husûsi terimler kullanmışlardır.²

Mesnevî, her beytin dizeleri kendi aralarında uyaklı, aruz bahirlerinin kısa kalıplarıyla yazılan ve bu yüzden nazım şekillerinin en kolay olan, uzun bir nazım biçimidir.

Bu kolaylık sebebiyledir ki, her mevzua dair uzunca manzumeler, hattâ manzum kitaplar mesnevî şekliyle yazılmıştır.³

Özel olarak, Mevlâna Celaleddin Rûmî’nin 25.000 beyit olan ve 6 cilt tutan ünlü tasavvûfî yapıtı da bu adla anılır.⁴

Mesnevî’nin başlangıcı eski İran-Pehlevî şiirindedir. Bu şekli İslâmî edebiyatta önce Arap diliyle yazan İranlı şairler kullanmışlardır.⁵ Aslen İranlı olan Âbân b. Abdulhamîd el-Lâhiki, önce Kelîle ve Dimne’yi, daha sonra da Kitâb Sindbâd, Kitâb Mazdak, Sîrat Ardaşîr, Sîrat Anûşîrvan v.b. eserleri Pehlevî dilinden Arapça’ya, mesnevî şekli ile tercüme etmiştir.⁶

Müslüman İran edebiyatında X.yüzyıldan itibaren genellikle millî konuları işleyen hamâsî-dâsîtânî eserlerin telif edildiğine şahit oluyoruz. Bunların başında Firdevsî (ö.416/1025?)’nin, 60.000 beyti tutan Şehnâme’si gelir. Bu muazzam eserin tesiri, sadece İran edebiyatında değil, Türk edebiyatı dahil diğer edebiyatlarda da çok büyük olacak ve eser, mesnevî nazım şeklinin daha çok tanınıp yaygınlaşmasını sağlayacaktır.

Ama mesnevî türünün asıl gelişmesi Yûsuf ü Züleyhâ, Husrev ü Şîrîn, Leylâ vü Mecnûn, Varka u Gülşâh, Vâmık u Azrâ gibi, genelde aşk konularını işleyen eserlerin yazılmasıyla olmuştur.

Böylelikle mesnevî türü, toplumun her kesiminden insanın zevkle okuduğu veya dinlediği bir tür haline gelmiştir.

XI.asırda tasavvuf cereyânının güçlenmesi ile birlikte, mesnevî tarzının konuları da daha çok İslâm tarihi ve tasavvuf ile alâkalı olmaya başlamıştır.

¹ Ahmed Ateş, Mesnevî maddesi, İA, İstanbul 1957, c.VIII, s.127

² N.S.Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul 1971, c.I, s. 195

³ Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul 1993 c.II, s.488

⁴ Cem Dilçin, Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, Ankara 1997, s.167

⁵ Banarlı, a.g.e., s.195

⁶ A.Ateş, a.g.m., s.128

b. Tasavvuf Mesnevîleri :

Mesnevî tarzı'yle sosyal eserler, tıp kitapları, târihler, şehrengîzler, dînî-ablâkî eserler, lûgat kitapları ve daha başka manzumeler yazılmıştır. Bu tarzın, aşk ve mâcerâ mesnevîleri kadar çok okunan, çok sevilen ve bâzıları mukaddes eserler arasına katılan bir kısım kitapları da tasavvuf mesnevîleri'dir⁷

Tasavvuf cereyânı, esaslarını ve temsil ettiği hayat tarzını telkin etmek ve herkese kabul ettirmek için, mesnevî şeklinden istifade etmiştir. Bu şeklin istenildiği kadar genişletilmesinin kolay olması ve araya sokulan hikâyeler ile usanmadan okunur bir hâle getirilebilmesi sûfî şairlerin mesnevîye ilave ettiği husûsiyetlerdir.⁸

Hakîm Senâî (ö.1131)'nin **Hadîkatü'l-Hakîka**'sı bu konuda yazılmış mesnevîlerin ilk örneğidir. **Ferîdüddin Attâr** (1119-1193)'ın **Mantıku't-Tayr**'ı, **Mevlânâ Celâleddin** (1207-1273)'in **Mesnevî**'si de tasavvufî konuları işleyen mesnevîlerin en başta gelenleridir. **Nâsır-ı Hüsrev** (ö.1061), **Nizâmî** (ö.1214?) ve **Sa'di-i Şîrâzî** (ö.1292) de, eserleriyle bu sahanın zirvesi olmuş şahsiyetlerdir.

c. Hamse Gelenegi :

Selçuklular devrinde yaşamış olan **Genceli Nizâmî**, kendisinden evvel de aynı türlerde eserler verilmiş olmasına rağmen, mesnevî türüne son şeklini vermiştir.

Aslen Türk olduğu halde, eserlerini Fars diliyle yazan **Nizâmî**, birbirinden mühim beş mesnevînin müellifidir. Bunlar sırasıyla: **Mahzenü'l-Esrâr**, **Husrev ü Şîrîn**, **Leylâ vü Mecnun**, **Heft Peyker**, **İskendernâme** adlı eserlerdir. **Nizâmî**'nin bu beş eserine **Penç Genc**: **Beş Hazine** yahut **Hamse** denilir ve **Nizâmî**'den bu yana, **Hamse-i Nizâmî** gibi beş mesnevîden mürekkep bir hamse meydana getirmek, gerek İran gerek Türk gerek diğer İslâm şairlerinin büyük emeli, rû'yası, âdetâ hayat ve sanatlarının hedefi olmuştur.⁹

Agâh Sırrı Levend, **Nizâmî**'nin, eserlerine **Penç Genc** ismini verirken Sanskrit dilinde yazılmış beş kitaptan toplanan **Pantscha Tantra** adından esinlenmiş olabileceğini belirtmektedir.¹⁰

Sonraki edebiyat nazariyecilerinin tam bir mesnevînin mukaddimesinin ihtiva etmesi lazım geldiğini söyledikleri tevhid, münâcât, naat, hükümdarın medhi, sözün öğülmesi, eserin yazılmasının sebebi kısımlarını, **Nizâmî**'nin mesnevîlerine bakarak, tesbit etmişlerdir.¹¹

Nizâmî'nin açmış olduğu bu yolda İran ediblerinden **Husrev-i Dihlevî** (ö.725/1324), **Hâcu-yi Kirmânî** (ö.746/1346), **Molla Câmî** (ö.898/1492), **Abdullâh-i Hâtîfî** (ö.918/1512) gibi üstadların kıymetli eserler meydana getirerek **Hamsenüvîs** ünvanını aldıklarını görüyoruz.¹²

Daha çok **Nizâmî**'nin **Hamse**'si taklit edilerek veya ona nazîreler yazılarak ortaya konulan ilk hamselerin başında gelen **Emir Husrev-i Dihlevî**'nin **Hamse**'sindeki mesnevîlerin konuları, **Nizâmî**'ninkiyle aynıdır.¹³

⁷ Banarlı, a.g.e., c.I, s.197

⁸ A.Ateş, a.g.m., s.130

⁹ Banarlı, a.g.e., c.I, s.196-197

¹⁰ Agâh Sırrı Levend, **Türk Edebiyatı Tarihi**, 2.Baskı, Ankara 1984, c.I, s.226.

¹¹ A.Ateş, a.g.m., s.130

¹² Nail Tuman, **İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Hamseler Kataloğu**, İstanbul 1961, s.1

¹³ Tahsin Yazıcı-Cemal Kurnaz, **Hamse maddesi**, TDV İA, İstanbul 1997, c.XV, s.499

d. Türk Edebiyatında Mesnevî :

Türkçe’de mesnevî edebiyâtı daha XI. asırda Ortaasya Türkçesi yazarı **Yûsuf Has Hâcib’in Kutadgu Bilig** adlı eseriyle başlamıştır.

Şehnâme’nin “fa’ülün fa’ülün fa’ülün fa’ül” vezniyle yazılan bu eser tevhid, na’t, hükümdarın medhi bölümlerini ihtiva eden giriş kısmı ile, şekil bakımından, tam ve mükemmel bir mesnevîdir ve muasırı olan İran mesnevîlerine benzer.¹⁴

Kutadgu Bilig’den sonra, çok uzun bir fâsılayı müteâkip, İslâm ülkelerinin türlü yerlerinde meydana gelen Türk edebiyatının en eski eserleri arasında, hattâ diğer nazım şekilleri ile yazılmış eserlerden daha çok miktarda, mesnevîlere tesâdüf olunur.¹⁵

Anadolu’ya gelince : Anadolu sahasında mesnevî nev’inde ilk eser olarak **Ahmed Fakı’nın Evsâf-ı Mesâcid** adlı telifi manzumesiyle karşılaşırız.¹⁶

Bu devirde **Şeyyad Hamza’nın** biri büyük, diğeri küçük olmak üzere iki mesnevîsini biliyoruz. Bunlar, **Yûsuf u Zeliha** ile **Dâsitân-ı Sultan Mahmud** adlı eserlerdir. **Şeyyad İlsâ’nın Ahvâl-i Kıyâmet’i** ise dinî mesnevîlerdendir. Her üç eser de Anadolu sahasında nev’inin ilk örnekleri olmaktadır.¹⁷

XIV.yüzyılın en meşhur mesnevîleri, **Yunus Emre (1240-1320)’nin Risâletü’n-Nushiye’si**, **Gülşehri’nin Mantıku’t-Tayr’ı**, **Âşık Paşa (1271-1333)’nin Garibnâme’si** ve **Hoca Mes’ud** ile yeğeni **İzzeddin’in Süheyl ü Nevbahar** adlı eserleridir.

Ârif’in, eserlerini yazdığı XV.yüzyılın ilk yarısında ise en önemli mesnevîler, **Ahmedî (1334?-1413)’nin Cemşid ü Hurşid ve Tervihu’l-Ervâh’ı**, **Ahmed-i Dâî’nin Çengnâme’si**, **Süleyman Çelebi (?-1422?)’nin Vesiletü’n-Necât’ı**, **Abdülvâsi Çelebi’nin Halilnâme’si**, **Şeyhî (1373?-1431?)’nin Hüsrev ü Şîrin ve Harnâme’si**, **Muînüddîn b. Mustafa’nın Ma’nevîyü’l-Murâdi’si**, **Yazıcıoğlu Mehmed (?-1451)’in Muhammediye’si** gibi tanınmış mesnevîlerdir.

e. Türk Edebiyatında Hamse :

İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Hamseler Kataloğu müellifi **Nail Tuman**, hamse yazmak sanatının **Sultan Yıldırım Bayezid** devrinden, yani XIV.asırdan itibaren İranlılardan Türklere intikal ettiğini, edebiyatımızın her sanat meyanında olduğu gibi hamsecilikte de bir tercüme ve taklid devri geçirdiğini, fakat zamanla Türk hamseciliğinin kendi benliğini bulup İran tarzından çok uzaklaşarak bambaşka bir tarzda geliştiğini belirtmektedir.¹⁸

Aynı müellif, Türk hamsecileri arasında ilk hamse meydana getiren kişinin, yaşadığı tarih sarıh olarak tesbit edilemeyen **Çâkerî** olduğunu iddia etmektedir.¹⁹

Nihad Sâmî Banarlı, Türk Edebiyatı’nda ilk defa beş mesnevî yazmak suretiyle bir **Hamse** vücuda getiren şairin **Ali Şîr Nevâî** olduğunu ifade etmektedir.²⁰

¹⁴ A.Ateş, a.g.m., s.132

¹⁵ a.g.m., s.132

¹⁶ Âmil Çelebioğlu, **Türk Edebiyatında Mesnevî**, İstanbul 1999, s.22,33. Oysa, Ahmed Ateş, Anadolu’da nazmedilen ilk mesnevî olarak, Ahmed Fakı’nın bir kasîde olan **Çarhnâme’sini** göstermektedir.(bk. a.g.m., s.132)

¹⁷ Çelebioğlu, a.g.e., s.33.

¹⁸ Tuman, a.g.e., s.III.

¹⁹ Tuman, a.g.e., s.IV. (Müellif, Çâkerî’nin mesnevîlerini, **Vâmık ve Azrâ**, **Yusuf ve Züleyha**, **Hüsün ve Nigâr**, **Süheyl ve Nevbahar**, **Leylâ ve Mecnun** diye sıralamıştır.)

²⁰ Banarlı, a.g.e., s.430.

Âmil Çelebioğlu ise, ilk hamse yazarının *İskendernâme* (1390) sahibi Ahmedî'nin olduğunu belirtmektedir.²¹

Yine Çelebioğlu'na göre, Ahmedî'nin *İskendernâme*'sinden sonra XV. asırda mevcut olan ilk hamse örneği olarak Ârif'in, Mürşidü'l-Ubbâd ile başlayan Nüsha-i Âlem ve Şerhü'l-Âdem, Mevlid, Mirâc ve Vefât mesnevîleri zikredilebilir.²²

II. ÂRİF VE HAMSESİ

A. ÂRİF'İN HAYATI :

Hayatı, eserleri ve edebî şahsiyeti hakkında kaynaklarda pek bilgi bulunmayan Ârif'in ne doğum yeri ve tarihini, ne de ölüm yeri ve tarihini bilmiyoruz. Aynı şekilde, ailesi ve evlenip evlenmediği hakkında da bilgi sahibi değiliz. O'nun hakkındaki bütün bilgilerimiz, eserlerindeki, şahsiyeti ile ilgili bilgi kırıntılarından ibarettir.

Eserlerini 840-842/1436-1439 yılları arasında tamamlayan Ârif'in, XIV. yüzyılın sonlarında doğup XV. yüzyılın ortalarında vefat ettiğini söylememiz mümkündür.

Eserlerin yazılış tarihi, kendisi de bir şair olan, hatta şiir söyleyen ilk Osmanlı padişahı kabul edilen²³ II. Murad'ın devrine rastlamaktadır.

Osmanlı ilim hayatı, ilmî musâhabeleri sevip, ulemayı himaye eden Murad II. devrinde büyük bir ilerleme göstermiştir. Bu devirde tasavvufa ve tarikatlere olan temayülün de arttığına şahit olmaktayız. Bayramîlik, Zeynîlik ve Mevlevîlik gibi akımların yaygın olduğu bu asırda, Sultan II. Murad'ın meşâyîhe karşı alakadâr ve hürmetkâr olduğunu tesbit etmek mümkündür.²⁴

II. Murad'ın bir başka önemli tarafı da, dilde sadelikten yana oluşudur. Çevresindeki ulema ve sanatkârlardan, te'lif ve tercüme edecekleri eserlerde sade ve anlaşılır bir dil kullanmalarını talep etmesi, O'nun bu yönünü gözler önüne sermektedir. "Murad II. devrinde bir çok eserlerin Arapça ve Farsça'dan Türkçe'ye tercümesi, Osmanlı Türk kültürünün gelişmesi bakımından da mühim olmuştur."²⁵

Müellifimiz de bu zamanda yaşayıp sade bir dil kullanarak eserler vermiş bir tasavvuf ehlidir.

Yazar, adını veya mahlasını eserlerinde ve gazellerinin makta' beyitlerinde belirtmektedir :

'Ârif işbu sözi çün hatm eyledi
Bil ki adın Nüsha-i 'Âlem kodı (II/359)

Ben ki 'Ârif'ven sözi hatm eyledüm
Bil yakîn kim dürr ü cevher söyledüm (IV/1710)

'Ârif saña dir kim uyan bu işleri bildün 'ayân
Her kim anuñ sözün tuta döst yüzini bil kim göre
(6.gazel/11.beyit)

²¹ Çelebioğlu, a.g.e., s.24. Başka bir görüşe göre, Türk edebiyatında hamse yazan ilk şair, Çağatay sahasında Ali Şîr Nevâî (ö.906/1501) ve Anadolu'da Hamdullah Hamdî (1449-1503)'dir.(Tahsin Yazıcı-Cemal Kurnaz, a.g.m.,s.499)

²² Çelebioğlu, a.g.e., s.284.

²³ Latîfî, *Tezkiretü's-Şüerâ*, İstanbul, 1314, s. 60.

²⁴ Bk. Halil İnalçık, *Murad II. maddesi*, İA, İstanbul, 1959, s.614.

²⁵ H. İnalçık, a.g.m., s. 614.

Eserlerinden anladığımız kadarıyla Ârif, iyi bir tahsil hayatı yaşamış, Arapça ve Farsça'yı öğrenmiş ve birçok bilimden haberdar olmuştur. Büyük ihtimalle Kur'an-ı Kerim'i de hıfz etmiştir.

Eserlerini işlerken yeri geldikçe Arapça ve Farsça beyitler sunması, konu başlıklarını Arapça olarak vermesi, bazı âyet, hadis ve sahâbi sözlerini manzum olarak Türkçe'ye çevirmesi, anlattığı bir meseleyi bir kaynağa dayandırırken Arapça eserlerden orjinal alıntılar yapması, bize bu iki dili, bilhassa Arapça'yı iyi derecede bildiğini göstermektedir.

Ârif'in, eserlerinde bazı önemli kaynaklardan alıntılar yapmasından, O'nun bu eserlerden faydalanan bir âlim olduğu sonucunu çıkarmak mümkündür. Bu eserlerden bazılarını, şu beyitlerden öğreniyoruz:

İşbu takrîr bil ki Keşşâf'ün durur
Höş beyân itdüm saña iy dişi dūr (IV/267)

Ol hicir destisi gibi yimişi
Böyle dimişdür Meşârik'da iy kişi (IV/271)

Bil Buhârî de getürmiş bir haber
Ol Resûl-i bâ-şafâdan hûb ter (IV/600)

Ol Mukâtil bil rivâyet eylemiş
Sidre'yi ol Tûbl ağacı dimiş (IV/284)

Ba'zî Tefsîr-i Ebu'l-Leys'ün durur
Ba'zî Muhtârü'l-Mevâ'iz'ün durur (IV/523)

Hemen hemen her meseleyi işlerken, onunla ilgili âyet ve hadis belirtmesi, O'nun Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şerifleri iyi bildiğini göstermektedir. Metinlerdeki âyetlerde bazı yanlışlıklar olması ve bazen iki âyetin metninin birbirine karışmış olması, müellifimizin, bu âyetleri Kur'an-ı Kerim'e bakarak değil, ezberinden yazmış olduğunu göstermekte, dolayısıyla da O'nun hâfız olabileceğini akla getirmektedir.

Bunun dışında, insan vücudunun her bölgesindeki kemik sayısını ve damar sayısını belirtmesiyle, anatomi gibi bilimlerde de ilim sahibi olduğunu anlıyoruz. (II/254 vd.)

Eserlerinden anladığımız kadarıyla Ârif, bir tarikat adamıdır. Şeyhe bağlılığı ve evliyâyâ hizmet etmeyi sık sık tavsiye etmesi, kendisinin de bir mürid olduğunu îmâ etmesi, riyâzet ve nefisle mücâdele etme gibi konuları işleminin yanısıra, Mevlânâ, İbni Arabî ve İbni Fârîd gibi tasavvuf ekolünün ileri gelenlerinden alıntılar yapması ve vahdet-i vücûd düşüncesini savunması, Onun sadece basit bir mürid değil, okuyan ve düşünen bir mutasavvıf olduğunu göstermektedir.

B. ÂRİF'İN ŞAHSİYETİ :

Ârif'in hayatı, eserleri ve edebî şahsiyeti ile ilgili olarak tezkirelerde, biyografik eserlerde v.b. kaynaklarda hiçbir kayıt bulunmamakla birlikte, O'nun şahsiyeti, edebî kişiliği ve üslûbu hakkında eserlerinden bazı çıkarsamalar yapabiliyoruz.

1-Dînî naslara sıkı bağlılığı :

Ârif, dînî esaslara sıkı sıkıya bağlı bir tarikat adamıdır. O'nun dînî ve tasavvufî eserler verirken her zaman Kur'an, Sünnet ve fıkıhın hükümlerine ve bu arada tasavvufun ana kaynaklarına bağlı kalması tabiidir. Şâir, eserinin bütününde karşısında biri varmış gibi konusunu işlerken, daima öğüt vermekten ve okuyucuyu uyarmaktan geri kalmıyor. Mesela, Peygamberimizin vefatını anlattığı bölümde, sık sık dünyanın kimseye kalmayacağını; kalsaydı, olsa olsa Peygamber efendimize kalacağını ifade ediyor.

**Bes ki dünyâ kimseye kalmaz yakîn
Kalsaydı aña kalurdu hemîn (V/764)**

♦ Kur'an ve Sünnet'e bağlılık : Ârif, bir konuyu anlatırken o konu ile ilgili bir âyet veya hadisi önce Arapça'sıyla, ardından da manzum olarak Türkçe'siyle vermekte ve böylece konuyu ana kaynaklara dayandırarak, görüşlerini bu yolla desteklemektedir. Mesela, namazı cemaatle kılmayanın günahkâr olduğunu, cemaati terkeden bir belde halkıyla savaşmak gerektiğini "Kınyetü'l-Fetâva" adlı eserden deliller göstererek savunmaktadır (IV/915).

Ârif, içinde bulunduğu zamanda, dîne gereken ehemmiyetin verilmemesinden şikayetçidir :

**Vây baña vü hem saña vây iy zelîl
Nice ümmet diyiser bize halîl**

**Sünnetin tutmakda gâyet süstüz uş
Şer'in işitmekde şağır oldı güş**

**Emr-i ma'rûf nehy-i münker itmezüz
Şerri koyup hayra dâ'im gitmezüz**

**Dünyeyiçün dînümüz virdük yile
'Âkıl olan bu iş nice kıla (V/1125-8)**

Bunları belirttikten sonra, kitabının "aklî" değil, "naklî" olduğunu ve "akla uyanın hataya girdiğini" söyleyerek belki de zamanın kelâmî tartışmalarına göndermelerde bulunmaktadır :

**Zîre naklîdür bu bil 'aklî degül
'Akla uyan bil hatâyâ girdi ol (IV/525)**

♦ İslâm'ın şartları : Ârif, Mürşidü'l-'Ubbâd adlı mesnevîsinde İslâm'ın şartlarını sıralamakta ve tek tek bunların hikmetlerini izah yoluna gitmektedir. Ama işin ilginç yanı, Ârif, İslâm'ın şartlarını namaz, oruç, zekat, hac ve gazâ etmek (Allah yolunda savaşmak) olarak sıralamaktadır ki, Osmanlı devletinin yeni teşekkül ettiği ve batısındaki Bizans ve haçlı ordularıyla kıyasıya savaşlara girdiği o dönemde, müslüman halkın İslâm'a yaklaşımını ve Allah yolunda gazâ etmenin kendileri için ne kadar mühim bir hâdise olduğunu göstermesi bakımından son derece önemli bir husustur :

Bes bişincisi ğazādur iy cūvān
Şal kılıç kāfirlere iy ner cūvān

Bil ğazā farz-ı kifāye iy ata
Hak olur nefsūñle malūñ cennete (I/1607-8)

Eserinin bilhassa dua kısımlarında Ârif'in, Cenâb-ı Hak'tan şهادeti istediğini görüyoruz :

Yā İlāhî bizi mağbūn eyleme
Ol şehādetden dahı dūn eyleme

Bes ğazā eyle ki olasın şehīd
Tā ki olasın mezīd-ender-mezīd (I/1680-1)

Ârif, her ne kadar gaza etmeyi ve şehit olmayı teşvik edip övse de, nefisle savaşmayı “gaza-yı ekber” olarak görmektedir. Bu da, Ârif'in tasavvufi dünya görüşünün tabii bir neticesidir :

Bāri gel nefse ğazā it sen i yār
Olmağıl bu nefis elinde hōr u zār

Bil ğazāsı kāfirūñ aşğar durur
Nefse itmeklik ğazā ekber durur

Ṭağa beñzer nefis sen çōpsin i cān
Nice ceng idesin anuñla, iy cūvān (I/1682-4)

♦ Dînî münâkaşalara girmesi : Şairimiz, yeri geldikçe bazı fikrî ve mezhebî münâkaşalara girmektedir. Bu münâkaşa konularından birisi de tenāsüh ekolüdür. Kendisi, bu ekolü şiddetli bir şekilde tenkit etmekte ve çürütmeye çalışmaktadır :

Bil tenāsüh mezhebi dirler aña
Anı dutan gitdi duzağdan yaña

Niçe bî-dīn var ki şeyhler dirilür
Ol tenāsüh mezhebin tutmuş durur

Oldılar dāll ü muḍill ü bî-başar
Dād ala, anlardan Resūl-i mu‘teber (I/1733-1735)

Ayrıca mîraç hâdisesinin bedenle mi, ruhla mı, yoksa hem beden hem de ruhla mı olduğu tartışmasını konu edinmektedir :

Ba‘zı ṭā’ife didi esrā yakīn
Beyt-i Mağdis’e cesedledür hemīn

Göklere rūḥ-ıla seyr itdi Resūl
Bil ki Hak kavliyle hüccet itdi ol

**Zîre Hâk esrâya gâyet bil i yâr
Mescidi'l-Akşâ'yı kıldı âşîkâr (IV/1226-8)**

**Ol selef ulularınıñ mecmu'ı
Hem müfessirler muhaddişler çoğı**

**Didiler kim göke ağdı ol Resûl
Uyanuğ-iken cesedle kıl kabûl (IV/1231-2)**

**Ba'zılar esrâ 'urûc-ıla i cân
Uyhuda didiler anı iy cûvân**

**Hüccet itdiler hadîş-ile k'anı
Mâlik İbni Şa'sa'a didi, iy ganî (IV/1234-5)**

Yine, Peygamberimizin vefatını anlatırken, bazı fikhî meseleleri de mezheplere göre tartışmaya açmaktadır:

**Bu sebebdan Şâfi'i dir iy güzîn
Gönleginden meyyiti yumak yakîn**

**Ol Resûl'ün sünneti durur 'ayân
Mezheb idindi bu hâli iy cûvân**

**Lîki biz dirüz ki mahşûşdur bu hâl
Ol Resûl'e şeksüzin bî-kîl ü kâl**

**Biz de yokdur ol şerîf iy mu'teber
Lâ-cirem meyyiti 'uryân yuyalar (V/778-781)**

Şunu görüyoruz ki, Ârif, bu tartışmalarda hep bir taraf olmakta, şahısların ve ekollerin düşünce ve görüşlerini serdettikten sonra kendi fikrini ortaya koyup bu fikrinin doğruluğunu savunmaktadır :

**Lîki anlara virelüm bir cevâb
Dinlegil tâ bilesin nedür şavâb (IV/1241)**

2-Tasavvuf ve tarikata yaklaşımı :

Ârif, eserini öğüt vermek, insanları uyarmak ve onları “irşad etmek” amacıyla kaleme almıştır.

**Saňa bil mürşid durur işbu kitâb
Toğrı yola kulağuzlar bil i şâb (I/1905)**

O'nun gayesi insanlara bu dünyanın geçiciliğini ve fâniliğini anlatmak ve böylelikle onları âhirete hazırlık yapmaya yönleltmektir. Bu amaçla dünyaya aldanmamak gerektiğini,

onun dıştan güzel görünen ama aslında yaşlı ve çirkin olan bir “karı avrat” olduğunu, dünyanın Peygamber’e bile kalmadığını bu yüzden Allah’a daima secde edip, huzurunda tâate durmak icap ettiğini belirtiyor :

**Şanmağıl bu dünyeyi hûb u güzel
Bir karı ‘avrat durur ol fi’l-meşel**

**Yüzi çirkin çekmiş üstüne niķāb
Aç niķābın gör yüzün naḥs u ḥarāb**

**Ḥayf ola kim var-iken ol bî-nazîr
Dünye sevüp olasın ḥör u ḥaķîr (I/98-100)**

♦ Kendisinin bir mürid olduğunu belirtmesi : Ârif, tasavvufa bağlı bir tarikat erbabıdır. Eserinin bir çok yerinde şeyhe, evliyâullah’a bağlılığı savunup zühd ve riyazeti tavsiye ederken, kendisinin de bir mürid olduğunu îmâ etmektedir.

**Bu mürîde cân dersi oldu tâb
Cân taşını ider ḥōş la’l-i nāb (IV/1377)**

Yine, bir şeyhin yanında kemâle erdiğini gösteren beyitlerle de karşılaşırız :

**Meczûb-ı sâlik çün aña oldu ad
Aña irişen kişi buldı murād**

**Ben dahı müflîs-idüm muḥtāç-ıdum
Ayağı altında zelîl aç-ıdum**

**Şemse irdüm zerre gibi yügirüp
Uş kanatlandum göge pervāz urup (I/537-539)**

♦ Şeyhe bağlılığı tavsiye etmesi : Şâirimiz, şeyhin eteğine yapışmayı, onun hizmetinde bulunmayı birçok yerde tavsiye etmektedir :

**Şeyh etegine yapış muḥkem dūriş
Gice gündüz ḳullıḡına hem giriş (I/119)**

**Zîre şeyḥūñ ol deñiz bahrîsidür
Etegin dut iste andan dūrlü dūr (I/122)**

♦ Evliyâya hizmet etmeyi tavsiye etmesi : Aynı şekilde, evliyâya da hizmet etmeyi teşvik etmektedir :

**Ulu olmak ister-iseñ ḥizmet it
Evliyāsına Ḥaķ’un sen iy yigit (I/218)**

Ârif’e göre, evliya ve enbiya mülk-i âleme hükmederler :

**Enbiyâ vü evliyâ bunlar i cân
Dü-cihāna gör ne sultāndur ‘ayān**

**Mülk-i ‘âlem çün virildi bunlara
Hükm iderler baylara yohsullara (I/406-407)**

- ♦ Riyâzeti tavsiye etmesi : Ârif’in riyâzeti birkaç yerde tavsiye ettiğini görebiliyoruz :

**Gel riyâzet şaykahn ur saña sen
Tâ ki ol yolu varasın baş esen**

**Çün riyâzet sini gözgü eyleye
Ol haramiler di ahi n’eyleye (I/792-3)**

- ♦ Vahdet-i vücûd düşüncesini savunmasını : Ârif, tasavvufu ve vahdet-i vücud ekolünü **Muhyiddin İbni Arabî, İbni Fârid ve Mevlâna Celâleddin** gibi düşünürlerin ana eserlerinden (Fütûhât-ı Mekkiye, Füsûsü’l-Hikem, Mesnevî v.b.) öğrenerek bu işin sırrına vâkıf olmuştur :

**Diñlegil ol Şeyh-i Kâmil Muhyiddîn
Bil yakîn buldı hayât anuñla dîn**

**Ol Fütûhât’ında dimiş bir haber
İ’tikâdını beyân itmiş ol er (I/1783-4)**

**Bilme misin İbni Fârid nâ mudâr
Ol durur kâmil mükemmel bil i yâr (I/1740 vd.)**

**İşbu beyti kim Menlâ hoş didi
Añlayanuñ göñli pasını yudı (I/197)**

Ârif, İbni Arabî’yi “şeyh-i a‘zam” ve “velayeti hatmeden kişi” olarak görmektedir:

**Şeyh-i A‘zam k’ol durur şâhib-Fuşûş
Ol vilâyet hatmine buldı huşûş (II/65)**

Ârif, herşeyde Allah’ın göründüğünü söyler :

**Kamuda oldur görinen doğru bak
Ol gidicek yoğ olur ol dem hemân (III/20)**

Herşey O’nun birliğine delalet eder :

**Bes ki her şey’ birliğine oldı dâl
Uş şehâdet ider anlar bi’l-lisân (III/21)**

Cennet yerine “dost yüzünü” isteyerek ve gönlü tavaf etmenin “hacc-ı ekber” olduğunu söyleyerek bize Yunus Emre’yi hatırlatır :

**Ulu aşşı ol ki döst isteyesin
Cenneti sen şüfilere koyasın**

‘Ārif olan ol ki dīzār isteye
Şūfī, olan ḥalvā-yı bīzār isteye (I/1089-1090)

Hacc-ı ekberdür gönül itmek tavāf
Gel bu Ka‘be’yi tavāf it sen i şāf (II/81)

3-Anlatım üslûbu :

Müellif, âdetâ karşısında okuyucusu varmış gibi bir sohbet havası içinde kaleme almıştır eserlerini.

Okuyucusuna sürekli hitap etmekte, böylelikle sohbet havası içinde okuyucunun dikkatini çekmekte ve onu uyarmaktadır. Müellif, her konuda okuyucusuna nasihat vermekten ve onu ikâz etmekten geri kalmaz. O âdetâ bir eğitmen gibi çıkar okuyucunun karşısına :

Hak seni kulluğ-ıçün halk eyledi
Dürlü ni‘met virdi vü hoş toyladı

Ne revā şeytāna kulluk idesin
Nefs ne dirse ol yaña hem gidesin

Saňa bir dünyā begi kılsa nazar
Virse ḥıl‘at yāhu bilüne kemer

Cān-ıla kulluk kılursın aña sen
Ol ulu Hāzret’den imdi gel utan

Zīre ol sultān-ı ‘ālem Kirdigār
Seni bu vech-ile itdi āşikār

Ba‘dezān yir-ile gökde ne ki var
Ger melek ger āfitāb u ger bihār

Kamusını saňa ḥādīm eyledi
İşbu mülkde seni maḥdūm eyledi (II/275-281)

Müellifimiz bilhassa āğāz-ı dāstānlarda coşkulu ve lirik bir dil kullanmaktadır :

Cān kuşu uş girü āğāz eyledi
Ol vatandaş yaña pervāz eyledi

Girü bülbul gülsitānın aındı uş
Bu kafesden dürlü āvāz itdi hoş

Dir vağan ayrılığı yakdı beni
Vaşluña çare bula mı iy ganī

Niçe ḥasretle yanam ben zār u zār
Niçe fūrkatle çekem ben derd-i yār

Uş vücūdum eridi oldum Һarāb
Uş yürek Һanı baňa oldı Һarāb

Derdüñ artdı vaşluñı yār eylegil
Gel bu Һastelige tımār eylegil (I/1702-7)

Vahdet-i vücud bahsinde ise bütün hünerini konuşturur. Peygamber efendimizin miraçta “ev-ednâ” mertebesine ermesini anlatırken, Ârif, adeta coşar ve eserin en lirik bölümlerini kaleme alır :

İrdi ev-ednāya ol dem ol güzīn
Buldı vuşlat Һaққ-ıla ol dem Emīn

Çünkü ‘āşık irdi ma‘şūka revān
Gıtdi ‘āşık ma‘şūkı Һaldı hemān

Ma‘şūk aña şundı bir cām-ı fenā
Nüş idüp ‘āşık hemān buldı beķā

Gitdi keşret Һaldı vahdet iy hūmām
Bahre Һarışdı vū bahr oldı tamām

Bī-nişāne irdi oldı bī-nişān
Dil nice vire Һaber andan i cān

‘Aқl ü fehm ü fikr ser-gerdān olur
Bil ki cānāna iren cānān olur (IV/680-685)

Yine, bazı lirik tavsiyeleri de şöyledir:

Sen de gerçek ‘āşık-ısañ kārı Һo
Küfri terk it biden ol zünnārı Һo

Gel melāmet ol bu yolda ‘ārı Һo
Hem elüñden dünya-yi ğaddārı Һo

Dünye kārubān-sarāydur Һıl nazar
Her ki Һondı buraya Һurmaz göçer (I/670-2)

Ârif, bazı konuları işlerken o konuyla ilgili tartışmalara isim vererek değinir ve böylelikle eserine ilmî bir hüviyet kazandırmaya gayret eder.

Liki Ka‘b bil kim rivāyet eylemiş
Rabbini ol bir dağı gördi dimiş

‘Āyişe bu kavle inkār eylemiş
İşbu sözden ditredi cildüm dimiş (IV/268-9)

Yine, bazı meseleleri anlattıktan sonra, bunun kendi görüşü olmadığını falan eserden aldığını belirterek düşüncelerine sağlamlık kazandırır :

Bu rivāyet bil Meşārık'da gelür
Ol yukarğı hem Ebu'l-Leys'ün durur

Bil kitāblardan saña nakl eyledüm
Dime kim ben kendüzümden söyledüm

Ba'zısı anuñ Meşārık nakli bil
Ba'zı Keşşāf nakli bilgil iy hālī

Ba'zı Tefsīr-i Ebu'l-Leys'ün durur
Ba'zı Muhtāru'l-Mevā'iz'ün durur

Ḳudretüm yitdükçe uş sa'y itmişem
Hōş kitāblar nakli üzre gitmişem

Zire naklidür bu bil 'aklı degül
'Akla uyan bil ḥatāya girdi ol (IV/520-525)

Ârif'in eserleri tahkiye tarzında yazılmışlardır. Kendisi olayları anlatırken rahat bir tahkiye üslubu vardır. Dili akıcı ve sadedir.

Müellifimiz, yeni bir konuya geçecekken, bunu hissettiren “dinle imdi, işid imdi” v.b. ifadeler kullanır :

Diñle imdi ol sözüñ aşlını sen
İşbu sırrı keşf ideyin saña ben (II/38)

İşid imdi tercümān-ı ḥaḳ sözün
Tā ki bilesin ḥaḳıḳat neydüğün (III/94)

Anlattığı bir konuyu bitirirken de umûmiyetle “söz burada uzadı, söz burada hatmoldu, v'allahu a'lem bi's-şavāb” gibi ibareleri tekrarlar :

Key uzandı söz burada iy ḥarīf
Söyleyelüm geldi çün mezh-i laṭīf (I/517)

Söz uzandı diñle ol bağ ḥālını
Eydeyim n'oldı bınar aḥvālını (I/615)

Ḥatm oldı sözi meczūbuñ tamām
Diñle 'aşık ḥālını sen iy imām (I/647)

Añladuñsa ḥaḳ sözi iy şeyḥ şebāb
Uş didüm v'allāhu a'lem bi's-şavāb (I/999)

Süleyman Çelebi'nin Mevlid'i veya benzeri eserlerde gördüğümüz mükerrer beyitlere, müellifimizin bilhassa Vefâtü'n-Nebî adlı mesnevîsinde rastlıyoruz :

Çün Habîb'üm menzilûn oldu tûrâb
Bu cihân olsun harâb-ender-harâb (V/288, 443, 652, 762)

Ümmeti-y-señ 'ışk-ıla di eş-şalât
Tâ kim ire cânuña nev nev hayât (V/289)

Ümmeti-y-señ ışk-ıla di eş-şalât
Tâ ki cânuña ire nev nev hayât (V/453)

Ârif, eserlerini ilhamla yazdığını ima eder :

Eydeyim bu müşkili saña 'ayân
Çünkü Hâk itdi baña anı 'ayân (I/389)

Kendisinden önce çok kişinin miraç yazdığını, ama onların “ten”, kendisinininkinin “can” olduğunu belirterek hem kendisini hem de mîraciyesini medheder :

Çok kişi mi'râc idüpdür iy cûvân
Lîki tendür cümle budur aña cân (IV/1725)

Ârif, her bölümün sonunda okuyucudan dua istemektedir:

Bes ne sa'y itdügümi hem bilesin
Bes baña dürlü du'âlar kılasın (IV/1732)

Ârif, her ne kadar tasavvuf erbâbı ve tarîkat adamı ise de yine dîvân edebiyatı geleneğine uyarak sûfilere tamahkârlıklarından dolayı yermektedir :

Ulu aşş ol ki döst isteyesin
Cenneti sen şüfilere koyasın

'Ârif olan ol ki dîzâr isteye
Şüfi, olan halvâ-yı bîzâr isteye (I/1089-90)

Şüfiler çünkim tama'dâr oldılar
Pâdişâhı koyuban mülkin diler

Gel berü sen pâdişâhı hâşıl it
Mülk senüñ olmak dilerseñ iy yigit (I/1093-4)

Müellif, kitabı yazmakta bazı arkadaşlarından teşvik gördüğünü söylüyor ve hatta “Aziz” ismini veriyor :

Ba'zı aşhâbdan oldu iltimâs
K'ol 'azîz oldu buña beyne'l-ünâs (III/82)

4-Dili :

Yazarımızın, tipik Eski Anadolu Türkçesi özelliği taşıyan dili oldukça sâde ve anlaşılır bir dildir. Arapça ve Farsça kelime ve terkipler oldukça azdır. O'nun, eserlerindeki uzun terkipler sadece şunlardır diyebiliriz :

Ol durur řāvūs-ı bāğ-ı kuds-ı Hāk
Celve-gāh oldu aña nüh āsūmān (III/28)

Fazl-ı bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm
Bil kim oldur genc-i esrār-ı Hākīm (IV/35)

Nice görür gözi nakş-ı ferşi-rā
Yā şafā-yı luřf-ı nūr-ı 'arşı-rā (IV/1405)

Müellifimizin sanat yapmak gibi bir gayesi olmadığı için, metinde süs ve özeniye kaçan ifadelere rastlamıyoruz.

Bunun dışında müellifimizin şiiri, belki didaktik olmasının da tesiriyle genellikle kuru ve lirizmden uzaktır. Ama yine de, "bu tipteki hacimli bir çok eserler, zaten gayesi bakımından da dînî didaktik, hikemî, dâsitânî olmakla şi'riyet iddiası gütmemişler; nazmı, ifadede ve okunmasında ve hâfızalarda kolayca kalabilmesinde bir vasıta olarak kullanmışlardır. İşte bu yönden de doğrudan doğruya bu tipteki eserleri ve müelliflerini şi'riyet ve şairlik bakımından değerlendirmek, işin mahiyeti bakımından pek hak-şinaslık olmaz kanaatindeyiz."²⁶

C. ESERLERİ :

1. ESERLERİNİN TAHLİLİ :

Ârif'in elimizdeki mecmuası, adı belli olan beş mesnevî, ismi belli olmayan bir mesnevî ve altı gazelden meydana gelmektedir. İlk beş mesnevînin adları sırasına göre,

- 1-Mürşidü'l-'Ubbād,
- 2-Nüşa-i 'Âlem ve Şerhü'l-Âdem,
- 3-Mevlid,
- 4-Mi'râc-ı Nebî
- 5-Vefâtü'n-Nebî'dir.

Ârif'in bu altı mesnevîsi ve altı gazelinin toplam beyit sayısı 5731 beyit olmaktadır.²⁷

İsimsiz mesnevî dışındaki bütün mesnevîler 'Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün' vezniyle yazılmıştır. Bu, tesadüfî bir seçim değildir.

"Bu vezin, bilhassa Anadolu Türkçesi edebiyâtındaki ilk mesnevîlerde ısrarla kullanılan vezinlerdendir. Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî meşhur Mesnevî'sini, Remel adlı, bu vezinle söylediği için, Anadolu'da ilk îman ve tasavvuf şâirlerinin aynı vezni kullanmakta, yine klâsik bir zevk ve terbiye güttükleri düşünülebilir."²⁸

²⁶ Âmil Çelebioğlu, Muhammedîye, İstanbul 1996, c.I, s.131.

²⁷ Oysa Ârif'in verdiği rakamlara göre bu yekûnun 6607 olması gerekirdi ki, aradaki fark 876'dır. Bu da yaklaşık 30 yaprağa tekabül eder.

²⁸ Banarlı, a.g.e., s.163

Eserlerin tavsîfi ve şekil açısından incelenmesi :

I-) MÜRŞİDÜ'L-'UBBÂD

a-) Nüsha tavsîfi :

Süleymaniye Kütüphanesi, İbrahim Ef. bölümü, nr. 355/1.

Te'lif tarihi: 840-841?/1436-1438?

Müellifi : Ârif

Müstensih : Muhammed b. Selman

Cilt : Kahverengi meşin, rûmî göbek şemseli, yıpranmış

Kâğıd : Âharlı, krem renginde, şark işi

Yaprak : 1^a-72^b

Ebad : 264 x 180, (180 x 153) mm.

Satır sayısı : 15

Yazı : Harekeli nesih, siyah. Cedvel, başlıklar ve bazı Arapça ve Farsça beyitler kırmızı renk.

Baş : Şol deñizde bahrî bolasın i cān
Var-ıdı ol yoğ-ıdı kevn ü mekân

Sonu : Bil yakın kim hâk durur işbu kitâb
Fe'sme'al-hâkka mine'l-hâkka i şâb

b-) Beyit sayısı ve vezni :

Bizzat eserde işaret edildiğine göre, bu eser 2041 beyittir :

Dercdür bu hoşkâda iy mu'teber
İki biñ kırk bir ü bir dâne güher (I/1921)

Eserin mevcut nüshası ise 1923 beyittir. Bu yekun 4^b'deki haşiyede bulunan beyitle çıkmaktadır.²⁹ Dolayısıyla 118 beyitlik bir kısım eksiktir ki, eserin baş kısmından büyük ihtimalle 4-5 yapraklık bir kısım kaybolmuştur.

Mürşidü'l-'Ubbâd, "Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün" vezniyle yazılmıştır. Yalnız, dördüncü kısmın sonunda Peygamber efendimiz için mülemma tarzında yazılmış on beş beyitlik bir na't, "mef'ûlû fâ'ilâtü mefâ'ilû fâ'ilün" vezniyle yazılmıştır. Mürşidü'l-'Ubbâd'ın tevhid, na't, sebeb-i te'lif gibi giriş kısımları ne yazık ki elimizde değildir.

c-) Konusu :

Mürşidü'l-'Ubbâd, sâlik, meczub, âşık ve merdûdun durumlarını anlatan dört bölümden meydana gelmiştir.

1.bölüm : Bu bölümün baş tarafı elimizde olmadığından, başlığını bilmiyoruz. Ama hem muhtevadan, hem de aşağıdaki beyitten başlığın "sâlik" ile ilgili olduğunu söyleyebiliyoruz:

²⁹ Âmil Çelebioğlu "Sultan II. Murad Devri (824-855/1421-1451) Mesnevileri" adlı doçentlik tezinde (Erzurum 1976), beyitleri 1933 adet olarak saymıştır. 6^a'da bir beyit de mükerreren yazılmıştır:

Şeyh hükminde olursa tâ ebed
Maşşudına ırgüre anı Ahad (I/148)

**Sâlikûn sözi burada hatm olur
Añlayan bu incüleri cân bulur (I/297)**

Bu âlem yokken, Allahu Teala vardı. O şâh, bilinmeyi sevdi ve bu halkı yarattı.

Kâinat, Arş, Kürsi, Levh, Kalem, v.s., yokken, hepsinin içinde gizli olduğu bir deniz vardı. İnsanın aslı da bu sudur. Böyleyken, insanın bu dünyanın sahte güzelliklerine dalması nedendir? (I/7-8)

Allahu Teala'nın bu denizi yaratmasından sonra, deniz dalgalanıp çalkalanır ve her dalgalanıpta enbiya, evliya, etkiya vücuda gelir. Bu, bin aynaya baktığın zaman, bin sûretinin görünmesine benzer :

**Yahu biñ gözgüye baksañ iy cûvân
Görinür biñ şüret anda bî-gümân (I/41)**

Ârif olanın, sûreti değil, sûretin sahibini istemesi gerekir. (I/43-44)

Demir bıçağı ateşe soksan, o bıçak, ateşin özelliğini gösterir. Katre de denize girse, denizin özelliğini taşır. Sâlik, damla gibi o vahdet denizinde mahvolur (I/88-95)

Dünyayı güzel sanma. O, çirkin ve uğursuz yüzünü örtmüş bir karı avrattır. (I/98-99)

Ördek yumurtasını tavuk altına koysan, göl kenarına gelince ördek yavrusu kendini suya salıp zevkle yüzerken, tavuk göle giremez. Çünkü ördek yavrusu mâî iken, tavuk mâî olmadığı için sudan kaçır. Ördek gibi suya uçmalı, tavuk gibi burada kalmamalı. (I/105-115)

Çünkü ecel doğanı bir gün erişerek canını alır. Şeyh eteğine yapışıp gece gündüz ona hizmet et. Ne derse itaat et ki, tavuksan ördek eylesin, ummandan yana seni uçursun ve yüce sultanın katına ulaştırsın. Müridin şeyhe hizmette emek çekmesi icap eder. Eğer şeyh hükmünde olursa, Allahu Teala onu maksuduna ulaştırır. Şeyhin hükmünden çıkarsa zevâl bulur. (I/116-152)

Allahu Teala, Resulullah için “sen olmasaydın felekleri yaratmazdım” buyurdu. O, öyle bir makama vardı ki, hiç kimse varmamıştır. O, o denizde en yüce dalga, sadefté dürr-i a'lâ, gülistanda güllerin şâhı olmuştur. Ama, Allah'a hizmette ayakları şişmiş, yine de “seni hakkıyla bilemedim, sana hakkıyla ibadet edemedim” demiştir. Sen de burada kul ol ki, orada sultan olasın; burada ağla ki, orada gülesin. (I/200-212)

Sâlikin durumu: Bir ulu sultanın varlığını duyup yüzünü görmek isteyen sâlik, o ilin yolunu tutar ve hiç durmadan gider. Bir müddet sonra bir yere varır ve görür ki oranın evleri, sahraları, ırmakları v.s. nurdandır. Sekiz cennet bile onda ancak bir köşk olabilir. Oraya hayran kalır. Kalıbı gider, canı kalır. Sultanı aramaya koyulur. Muazzam bir şehir görür. Kapısında sayısız kapıcı vardır. Onu içeri almazlar. O da kendini hizmet etmeye adar. Gece gündüz o kapı kullarına hizmet eder. Sonunda onu içeri alırlar. Muazzam bir saray görür ve kapısında “mukarribler”e rastlar. Onlara da gece gündüz hizmet eder ki, onu saraya alsınlar. Aşk davasında sâdik olduğunu görünce onu saraya alırlar. O anda sultanın yüzünü görür. Kendini hizmete verir ve o kadar kulluk eder ki, nihayetinde o da mukarriblerden olur.

Gel biz de gece gündüz Hakk'a yalvarıp kulluk edelim ki, bizi dergâhına iletsin. (I/222-296)

2.bölüm : Meczubun durumunu anlatan bu bölüm, meczubun sülûk olmadan ilâhî cezbe yoluyla vuslatına dairdir.

Meczub merkez üzerinde gece gündüz giderken, aniden kopan bir aşk rüzgârı onu kapıp denize atar. Gözünü açan meczub, yollarına düşmediği bir mülke ansızın geliverdiğini görür. Yani yol zahmeti çekmeden murâdı hasıl olur. Orada ne hastalık, ne ölüm, ne çalışma ve ne de kazanma derdi vardır. O deryada mahvolan meczub, kul iken padişah olmuş olur. (I/313-327)

Sen de şâh olmak istersen çalış, gece gündüz o mülke giderek eriş. Bu dünyaya aldanma. Dünya enbiya ve evliyaya bile kalmadı. (I/328-341)

Kem kişiden kaç ki, zengin iken müflis olmayasın. Dünya ehline musâhip olma ve onlara danışma. Güle yoldaş ol ki koku alsın. Eğer yoldaşın necis ise, sen de necis olursun. Âlimle oturan âlim, cahille oturan cahil olur. Kişi yoldaşından bilinir. (I/369-380)

Hâlis miski bir yerden alsan bile, kokusu orada kalır. Sahte olanın ise, kabından çıkınca kokusu kalmaz. Sen de çabala ki, canını temiz kılasın. Canı pâk olan beden, öldüğü zaman kabrinde belki toprak olmaz da, baştan ayağa nur olur. İki cihana sultan olan enbiya ve evliyanın kokuları âleme dolmuştur. Bu kokuyu inkar etme ki cehennemde yanmayasın. Dost yüzünü görmeye heves et, dünya pislği üstünde bir sinek olma. (I/390-419)

Sâlih olup da, ameli hoş olan kişi ölünce melekler onun canını ipekle sararlar. Onun canı güzel kokular verir. Gök melekleri bu kokudan mest olur. Allahu Teala ona cennet, huri ve gılman vererek nimetlendirir. Onu peygamberlere refik eder. O, canı ne çekerse hemen erişir. (I/446-472)

Âsinin canı gövdeden çıkınca ise, melekler onun canını, içinde cehennem közü olan ateşten hırkalarla sararlar ve onu alıp göklere uçarlar. Onun kokusunu alan ona söver. Gök melekleri ona lanet ederler. Onun yeri Siccin'dir. (I/473-517)

Meczub eğer o denizde kalmaya devam ederse sen ona uyma, çünkü o yol gösterecek durumda değildir. Onun faydası varsa kendinedir. Bâtında kalmıştır, zâhiri göremez. Bâtın ile zâhiri birleştiremez. (I/520-524)

Klavuz, yolu görmüş olan, çukurları giderip tuzakları bozabilen, tâlibi matlubuna eriştirebilendir. Meczub ise yolu göremez. (I/527-532)

Bu nasıl bir deryadır ki, dürlü vasıflar birbirine görünür. Kimi ak, kimi kara, kimi Âdem, kimi Nuh, kimi Musa, kimi de Muhammed Habibullah olur. Sûret gider, derya kalır. Çünkü vahdet deryası birdir. Güneş sırcalara yansısı, onda türlü renkler olur. Ama bu renkler güneş nurunda yoktur, onun nuru birdir. Bil ki aslında görünen bir nurdur, bu renk cümbüşünü meydana getiren sırcadır. Bu beden sırcaları da türlü olduğu için, Hakk'ın nurunu türlü gösterir. Hak, bütün eşyayı ihâta etmiştir. Bütün varlık O'nundur. Pınarın suyu, ağaç, meyve ve çiçekleri dolandır, hepsine ayrı koku ve tat hâsıl edip tekrar aslına döner. Hakk'ın nuru da bu âlemde kesret gösterse de, aslında birdir.

Zerre meczub olup güneşe erse, bil ki herşeyi kendinde görür. Kesretin de vahdete erdiğini müşâhede eder. Kişiyi de miraç olursa böyle olur. Kendinde bütün eşyayı görür. Sen de böyle meczub olursan, kendinde herşeyi bulup hiç şüphesiz kemâle erersin. (I/544-647)

3.bölüm : Bu bölüm âşığın durumunu anlatır.

Gökler, âşık olduğu için dönmektedir. Yerler aşk şarabını içtiğinden, ayaklar altında kalmıştır ve zengin de fakir de ona basar. Zaten âşık, hor ve hakir olur. Aşkla beraber çiçeklenir, yüzü kararmışken nur kazanır.

Birgün dosta ermek ümidiyle, gözyaşlarını ırmak etmiştir. Türlü ırmaklar yüzünü yol eder ve akararak o dostu gider. Çeşmeler gözünden çağlayarak Allah adını daima zikreder.

Sen de gerçek âşık isen küfrü, ârı ve dünyayı bırak; dünya bir konaktır, buraya konan herkes gitmiştir. (I/648-681)

Âşığın kim olduğunu dinle, sana söyleyeyim : Âşık görmeden âşık olur, onun sabrı kararı kalmaz. O maşuk otağı nerededir, bilmez. Bir gün ansızın baştan ayağa nura batmış bir ere erişir. Ondan sevgilinin kokusu gelir. O kokuyla kendinden geçerek mest olur. Kendine gelince ona yalvararak maşuğun otağını sorar. O da ona canını terkedip ne cevri olursa sabretmesi gerektiğini söyler. Âşık da o kâmile itaat eder. Bütün meşakkatlere katlanır. Böylelikle perdeler kalkar. O sultanın yüzünü açıktan görür. (I/682-738)

**Çün baña itdi tecellî Hâk yüzi
Nûr-ı Hâk'la sûrmelendi cân gözi (I/738)**

Kâmil, âşığa bu yolda her cevre katlanırsa bütün maksatlarına kavuşacağını, dost elinden âb-ı hayat içeceğini söyler. Bunu duyunca, âşığın yüreği kan, gözü yaş ile dolar. Cevre dayanamayan, ma'suk için ateşe giremeyen, gözü kan ağlamayan, benzi sararmayan, uyku uyuyup rahat olabilen vu dünyayı seven kişiye âşık deme. (I/743-764)

Kâmil, âşığa aşk yolunun zehirinin çok olduğunu, onu tiryâk edenin Hak olduğunu, kul hizmet ederse Hakk'ın onları nimet kılacağını söyler. Ve devamında der ki : "Sâfi olup haramîden kurtulmak için riyazet et. O haramînin birisi nefsin, birisi de şeytandır. Bu iki kurt ortak olup iman kuzusunu kapmak ister. Gel riyazet cilasıyla bunlardan kurtul. (I/765-796)

Âşık, şeyhe, ne derse yapacağını söyleyince, o da ona gönülden teşvişi gidermesini, halvete girip riyazet etmesini, dünyaya kapılıp dininden dönmemesini, ciğerinin biryân, gözünün giryân, içinin ateş ve dışının üryân olmasını öğütler. (I/797-810)

Şeyh bunları söyleyip gider. Âşık halvete girip perhizle meşgul olur. Azığını hazırlayıp yola düşer. Gah sıfatlar ve ef'âl tecelli eder, gah esmâ keşfolur. Aklı zail olarak hayran yürür. Yolu mezarlara uğrar. Perdeler gözünden kalkmıştır. Ölülerin kimini azap içinde, kimini nûr içinde görür. Birgün öyle bir yere erişir ki, oranın cansızları zikretmektedir. Otlar, ağaçlar, çiçekler zikreder. Taş ve toprak dost adını anar. (I/811-865)

Âşık yoluna devam eder. Ulu bir dergâha rastlar. Orada âlet işler, fakat üstâd görünmez. Orada türlü türlü suretler görünüp yine yerlerine döner. Herşey helâk olacaktır, vech-i Hak ise bâkidir. (874-889)

Âşık yoluna devam eder. Yedi türlü nur görür. Zât şekillerden beridir, bu görünenler sıfatın tecellisidir. Âşık gitmeye devam ederken, bir gemiye rastlar, hemen ona biner. Bu gemi ona yerin yedi kat altını gezdirmiş. Burada yedi kat cehennem vardır. Orada sayısız zebani görür ki, bunlar bir elleriyle on bin kâfiri tutup ateşe atarlar. Âşık seyrederken başka bir gemi görür. Ona binip göklere yükselir. Orada da cenneti, nimetleri, melekleri ve hurileri görür. (I/901-1071)

Bu bölümün sonunda vahdet-i vücud ile ilgili misaller verilir. Ulu bir denizin üstünde sayısız bardak vardır. Fakat bütün bardaklar dipsizdir. Ve o deniz suyuyla dolmuştur. Kimi kara, kimi sarı, kimi ak, kimi büyük, kimi de küçüktür ve o deniz üstünde giderler. Can deryası onları mest kılmıştır. Her biri ona âşık olmuştur. İçindeki su o deryadandır. Nasıl dersin ki o, denizden ayrıdır. (I/1135-1158)

Başka bir temsil de şudur : Güneş doğar ve nuru dünyaya yayılır. Gizli zerrelere kaldırıp kendine çeker. Gizli zerrelere âşıkâr olur ve ma'sukuna doğru hareket eder. Güneş nurunu çekse, zerre yere düşüp tekrar gizlenir. Bütün âlem de Hakk'ın nurundan vücud bulmuştur. Zerre gibi gel sen de âşık ol ve baştan başa Hakk'ın nuruyla dol. (I/1159-1188)

4.bölüm: Bu bölüm merdûdun durumunu anlatmaktadır.

Bütün merdudların başı şeytandır. Önceleri Allah'a itaatkâr ve devamlı ibadetle uğraşan biri iken, Âdem(a.s.)'i kıskandığı için Hak katından kovulmuştur. (I/1189-1361)

Bu konu uzun uzun anlatıldıktan sonra, Âdem(a.s.)'in can erişinceye dek kaç mertebeden geçtiği anlatılır.

Can, âlem-i ulvîden âlem-i süflîye inerken, önce gökleri bir bir geçer, her birinde bir sûret bulur. Dünya göğüne gelir. Dünya göğünün altında ateş, onun altında hava, onun altında su, onun altında da yer vardır. Dört unsur bunlardır. Vücut bunları seyrederek suretlerine bürünür. Cemâd, nebât ve hayvan suretlerini dolaştıktan sonra insana gelir. Nutfе olur, ana rahmine gelir ve sonuçta çocuk olur. Anası ona süt emzirir. Babası çalışarak zahmet çeker.

O halde onlara hizmet et, yüzünü ayaklarına sür. Ana-babasını üzeni yarın cehennem

ateşi yakacaktır. Kişi, Hakk'ın emrini tutmasa merdûd olur. Hakk'a kulluğun beş rûknü vardır : Namaz, oruç, zekat, hac ve gazâ etmek. (Bunlar tek tek anlatılarak, hikmet ve güzellikleri belirtilir.) Şehidliğin fazilet ve mertebeleri konu edilir. (I/1362-1701)

Daha sonra bedenden çıkınca, ruhun hâli konu edilir. Can, eğer kâmil ise ehl-i berzahtan olmaz; bu âlemde tasarruf eder. O can, eğer kemal ehlinden değilse, ehl-i berzahtan olur. Eğer amelleri iyiye cennet suretine bürünür. Amelleri kötü olursa cehenneme layık bir suret tutar. O can, berzahta kıyamete kadar mahpus kalır ve bu âlemi seyredemez. (I/1710-1729)

Konuyla ilgisi yüzünden tenâsüh inancına değinilerek bu görüşün batıllığı ortaya konulur. (I/1730-1782)

Âlemin başlangıcı meçhul olsa da, hâdis olduğu kesindir. Bu âlem bir gölge gibi fânidir. Ona gönül bağlama; sen gölgenin sahibi iste. Bil ki bu cihan, o cihanın bir gölgesidir. Kuş gölgesini kuşun kendisi zannederek bütün oklarını o gölgeye fırlatan kişiye avcı deme! Ey akılsız, dünyayı kuş sanarak ömür okunu tükettin. Elde sermaye varken gayret et, çalış. Duvardaki güneş ışığına âşık olan şu ebleh gibi olma. O ışık güneşindir ve güneş çekilince duvar kararır. (I/1783-1834)

Ardından evliyanın övüldüğü ve şeyhe bağlanmayı öğütleyen bir bölüm gelir. (I/1835-1877)

Bu bölüm bir na'tla sona erer. (I/1878-1892)

II-) NÜŞHA-İ 'ÂLEM VE ŞERHÜ'L-'ÂDEM

a-) Nüşha tavsifi :

Süleymaniye Kütüphanesi, İbrahim Ef. bölümü, nr. 355/2.

Te'lif tarihi : 841/1437-1438.

Müellifi : Ârif

Müstensih : Muhammed b. Selman

Yaprak : 72^b-87^a

Baş : Zıkr-i Hakk'ı getürelüm biz dile
Şöyle kim kamu yürekleri dile

Sonu : Añlağl kim hak durur işbu kitāb
Festemi' v'ebşır mine'l-Hakkı i şāb

b-) Beyit sayısı ve vezni :

Bu eser, 369 beyittir. Hâtimede ise 367 beyit olarak belirtilmiştir:

Menselik oldu bu silkde iy piser
Üç yüz altmış yidi bir dāne güher (II/368)

Nüşha-i 'Âlem, "Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün" vezniyle yazılmıştır. Bu mesnevîde başka bir vezne ve mesnevî tarzı dışında ikinci bir nazım şekline rastlanmamaktadır.

c-) Konusu :

Kabaca iki kısma ayırabileceğimiz bu mesnevînin ilk kısmı göklerle insan arasındaki benzerliği, ikinci kısmı da yeryüzü ile insan arasındaki benzerliği konu edinmektedir.

İlk kısım : Ahmed, ahadiyet deryasına atıldı. Ahmed'in mimi gidip Ahad kaldı. İkilik gitti, birlik hasıl oldu.

Sen, kendinin ne cevher olduğunu bilir misin? Senin aslın nedir? Hak seni ulvîden mi, yahut süflîden mi kıldı? Yoksa o Kırdgâr yerlerde ve göklerde olan herşeyi sende cem etti mi? Bilesin ki yerde ve gökte ne varsa hepsi sende vardır.

Yedi göğün mukabili olarak, Cenâb-ı Hak, sende baş, yüz, ten, iki el ve iki ayak yaratmıştır. On iki burcun karşılığı, vücudundaki on iki deliktir. Kalb Arş'ın, gönül Levh'in, fikir Kalem'in, himmet Kürsi'nin mukabili yaratılmıştır. Sevinç huri ve cennetin , keder cehennemin misalidir. Gökte Hakk'ı tesbih eden melekler varsa, sende de zikreden kıllar vardır. (II/1-98)

Ten, içinde devamlı savaşıyan iki askerin bulunduğu bir şehre benzer. Bu askerlerin biri iyi fikirler (îmân), diğeri kötü fikirler (şeytan)dir. İyi fikrin beyi akıl, kötü fikrin beyi de nefistir. Bazen biri, bazen öbürü galip gelir. Bu şehri şeytana teslim edersen, kendine yazık etmiş olursun. (II/99-118)

Bu ten, bir köşk gibidir ki, cân, sultan olup onda karar etmiştir. O köşkün, her biri bir bağa açılan beş kapısı vardır. Bunlar : İşitmek, görmek, koklamak, tatmak ve dokunmak bağlarıdır. Bu bağlardan can zevklenir. Kadîm bağından bir budak olan bu âlemde can kuşu böyle safa alırsa, o bağda ne yapar, artık sen, var kıyas et. (II/119-142)

Sendeki îmân nuru güneş nurundan, dilindeki şehadet nuru ay nurundan, taat nuru yıldız nurundan daha üstündür. Gökte yedi seyyare vardır. Sende de sâmia, nâzıra, şâmiye, lâmise, hâfıza, müfekkire ve zâika vardır. Gökte kendileri gizli, eserleri aşıkâr iki ukde vardır. Sende de sağlık ve hastalık gibi iki mizac gizlidir. (II/143-165)

Anadan doğmak güneşin doğmasına, çocukluk kuşluk vaktine, gençlik öğle vaktine, ihtiyarlık ikindi vaktine, ölmek de güneşin batmasına benzer. (II/166-181)

Üzüntü buluda, gözyaşı yağmura, gülmek şimşeğe, nefes rüzgâra, damarlar ırmağa, cömertlik cennete, cimrilik kuru buluda benzer. Sen de cömert ol. (II/182-203)

İkinci kısım : Bak, kemik dağa, ilik madene, damar ırmağa, kan bu ırmağın suyuna, et toprağa, katı gönül taşa, kıllar bitkilere, yüzün doğuya, arkan batıya, uyku ölüme, uyanıklık hayata, gece mezara, gündüz mezardan çıkmaya, kızmak ateşe, sabır sırata, tükürük tatlı suya, sümük acı suya , gözyaşı deniz suyuna benzer. (II/212-230)

İbadet enbiya, tesbih etmek evliya, küfür karanlık gece, iman gündüz, inkâr kilitli kapı, ikrâr açık kapı, gençlik yaz, olgunluk güz, ihtiyarlık kış gibidir. Allahu Teala seni bütün mahluklardan daha yüce yaratmıştır. O halde kendini düşürme, izzetini arttır. (II/231-253)

Alnı secde etmek , kulağı hikmet bilmek, gözü ibret almak, dili şehadet kılmak, gönlü imanı sağlamlaştırmak, eli cömertlik etmek, ayağı hizmet etmek için yaratmıştır. (II/265-273)

Hak seni kulluk için yarattı. Şeytana kulluk etmen reva mıdır? (II/275-281)

Cenab-ı Hak, bütün mahlukatı, melekleri, yeri, göğü, ayı, güneşi, yıldızları, v.s., insana hizmet etsin diye yaratmıştır. (II/282-301)

Hak seni burada sultan eylemiştir. Ta ki nefsinin O'na bezledip, gece gündüz durmadan adledesin. Âdil olursan, iki cihanda da padişah olursun. Zulmedip isyan edersen hor va hakir olursun. (II/302-313)

Kıyamet günü yer, gök ve bütün yıldızlar yere dökülecek, ay ve güneş tutulacak ve âlem harap olacaktır. Bunun sırrı nedir? Cenâb-ı Hak der ki : "Ey kulum, bu âlemi senin için var ettim. Bu sarayda seni padişah kıldım. Mademki sen gittin, ben de bu âlemi bozarım. Padişah gittikten sonra saray neye yarar?(II/320-330)

Bir hadis-i şerife göre, yıldızların dağılmasının sebebi, mü'minler mezarlarından çıkınca, Cenâb-ı Hakk'ın meleklerle "yıldızları kullarımın ayağına saçın" diye buyurmasıdır. Bu sana izzettir. O halde kendini hor eyleme. Ölümü düşün. (II/331-355)

III-) MEVLİD

a-) Nüsha tavsifi :

Süleymaniye Kütüphanesi, İbrahim Ef. bölümü, nr. 355/3.

Te'lif tarihi : 842?/1438-1439?.

Müellifi : Ârif

Müstensih : Muhammed b. Selman

Yaprak : 87^a – 94^b

Başı : **Ḥamd ol sultāna k'oldur bī-mekān
Bī-zamān u bī-cihet vū bī-nişān**

Sonu : **Yā laṭīf ü yā şefī'a'l-mūznibīn
Kıl şefā'at k'olmayavuz ḥasirīn**

b-) Beyit sayısı ve vezni :

Elimizdeki nüshada bu mesnevî 207 beyittir.³⁰

Mevlid, "Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün" vezniyle yazılmıştır. Yine bu vezinle ve kaside tarzında kafiyelenmiş 59 beyit civarında birer tevhid, na't ve ashab medhiyesi ile karşılaşırız.

c-) Konusu :

Tevhîd, na't, âl-ashâb medhiyesi ve sebep-i te'liften sonra asıl konuya geçilir. Ama, elimizdeki nüsha eksik olduğundan tam bir mevlidden bahsedemiyoruz.

Hız. Peygamber âlemin aslı ve hakikatların aslıdır. O, Âdem'den önce de peygamberdi.

Bil ki, Hakk'ın isimleri sayısızdır, ilmi içre sâbit olan bu isimlerin lâtif sûretleri vardır. Her sûret bir ismin mazharı olmuştur. Bil ki, bu isimler çeşitlidir. Allah ismi, hepsinden uludur. Bütün esmâda tecellisi âşikârdır ve hepsinden evveldir. Her hakikat o isme mazhar olmuştur.

O ne güzel Resuldür ki, nuru âleme dolmuştur. Gökyüzü o hakikatten belirmiştir. Ay, güneş ve bütün yıldızların nuru O'nun nurundan belirmiştir.

O Resul'ün sevgisini muhkem et ki, yüzünü ağartasın. O, "Âdem, su ve balçık arasındayken ben peygamberdim" diye buyurmuştur.

Allahu Teala, O'na "Abdullah" demekle kulluğuna işaret etmiştir. O'na Abdurrahman veya Abdurrahim dememekle ism-i a'zamını zikretmiştir.

Nebiler bu mazharlarda O'nun nâibi idiler. Bunlar esmaya nebi değildirler. Bütün peygamberler nâib olduğuna göre, hakikatte nebi O'dur. (III/94-207)

³⁰ Oysa 207'deki,

Mevlid ü Mî'râc Vefât ebyâtı hem

Bil ki dört bîñ gevher oldu, ly muhterem (V/1393)

beytine bakıldığında, müellif, Mevlid, Mîrac-ı Nebî ve Vefâtü'n-Nebî mesnevîlerinin toplamını 4000 beyit olarak göstermektedir. Mîrac-ı Nebî 1855, Vefâtü'n-Nebî de 1402 beyit olarak belirtildiğine göre, Mevlid'in de 743 beyit olması lazım gelirdi. Bu durumda 536 beyit kayıptır.

IV-) Mİ'RÂC-I NEBİ :

a-) Nüsha tavsifi :

Süleymaniye Kütüphanesi, İbrahim Ef. bölümü, nr. 355/4.

Te'lif tarihi : 841/1437-1438.

Müellifi : Ârif

Müstensih : Muhammed b. Selman

Yaprak : 94^b-157^b

Başı : **Girü gönüm bahri uş taşdı i yâr
'Âlemi başdan başa, itdi sebze-zâr**

Sonu : **Gice gündüz rûhına vir biñ selâm
Tâ ki râzı ola ol Rabbü'l-enâm**

b-) Beyit sayısı ve vezni :

Müellif, eserinde beyit sayısını 1855 olarak zikreder:

**Dercdür bu dürcde iy mu'teber
Biñ sekiz yüz elli biş dâne güher (IV/1733)**

Ama elimizdeki nüshada bu sayının 1745 olduğunu görüyoruz. Bu yekûn, 97^a'nın haşiyesindeki bozuk vezinli beyitle çıkmaktadır. Bu durumda 110 beyitlik kısım noksandır.

Mi'râc-ı Nebî, "Fâ'ilâtûn fâ'ilâtûn fâ'ilûn" vezni ile kaleme alınmıştır. Yine aynı vezinde, baştaki 24 beyitlik na't ve ashab medhiyesi ile hatimeden önceki peygamber iştiyakı hakkında 8 beyitlik bir parça, kaside tarzında yazılmıştır.

c-) Konusu :

Allah kulunu bir gece Burak üzre Mekke'den Beytül-Mukaddes'e seyrettirdi ki, gökte ve yerde gizli ne varsa O'na göstereyim.

Birgün Hz. Peygamber mescitte otururken Ebucehil ve bir grup kâfir yanına gelip O'na, "Sen nasıl peygamber olursun, fakirsin ve malın mülkün yok. Eğer davan doğru olsaydı, bizim gibi zengin olurdun," dediler. Buna üzülen Hz. Peygamber, Ümmehâni'nin evine gider. (IV/110-116)

Mirâcın, rebiüllevvelin Salı gecesi mi, recebin yirmiyedinci gecesi mi, yoksa kadir gecesi mi meydana geldiğinde ihtilaf vardır. (IV/118-123)

Peygamber'in göğsü yarılıp kalbi temizlendikten sonra Cebrail, O'nu Burak'a bindirerek Beytül-Mukaddes'e götürür. Mescid-i Aksa'ya varınca Hz. Peygamber iki rekat namaz kılar. Kendisine sunulan süt ve şarap kadehlerinden süt olanı içer. (IV/124-164)

Ardından dünya göğüne girerler. Cebrail kapıyı çalar. Kapıcı içerden kim olduğunu sorar. Cebrail cevap verir. Kapıyı açarlar ve hoşgeldin derler. İçeri girince Âdem Peygamber'i görürler. Cebrail, Hz. Peygamber'e, "O'na selam ver, bu Âdem'dir" der. Peygamber selam verir. Âdem de selamını alır. O göğün melekleri O'nu ziyaret ederler. Ardından ikinci göğe giderler. Orada İsa ve Yahya ile görüşürler. Üçüncü gökte Yusuf, dördüncü gökte İdris, beşinci gökte Harun, altıncı gökte Musa, yedinci gökte İbrahim (a.s.) ile karşılaşır. Birbirlerine selam verirler ve o göklerin melekleri tarafından ziyaret edilirler. (IV/191-260)

Daha sonra Cebrail O'nu Sidre'ye getirir. Hz. Peygamber Sidre ağacını görür. İki gizli ikisi aşikar olan dört ırmağı görür. Gizli olanlar Kevser ve Rahmet ırmakları, âşikâr olanlar ise Nil ve Fırat ırmaklarıdır. (IV/261-300)

Bilahare, bin yıllık boyu olan bir meleğe rastlarlar. Cebrail O'na, onun Âdem'den önce yaratıldığını söyler. (IV/318-357)

Büyük bir orduyla karşılaşırlar. Askerlerin başı ve sonu gözükmemektedir. (IV/359-376)

Cennet-i Me'va'yı ve dört ırmağı (şarap, su, bal ve süt ırmaklarını) görürler. Bunlar Kevser havuzuna akmaktadır. Bunların kaynağı bismillahirrahmânirrahim'dir. (IV/377-426)

Hz. Peygamber, torunları Hasan ile Hüseyin'in şehit olacaklarını öğrenir ve buna çok üzülür. Cenab-ı Hak, isterse onları koruyacağını ama kendisine şefaât vermeyeceğini söyler. Hz. Peygamber feryad ederek ümmetini seçer. (IV/427-456)

Cebrail, Hz. Peygamber'i Beytül'Ma'mur'a götürür. Beytül'Mamur'un hangi gökte olduğunda ihtilaf vardır. Günde yetmiş bin melek orayı tavaf eder. Bazıları, onu meleklerin yaptığını, bazıları Âdem (a.s.)'ın yapıp Cenab-ı Hakk'ın göğe ağdırdığını rivayet ederler. Buraya geldiklerinde, Hz. Peygamber'e şarap, bal ve süt kadehleri sunulur. O, sütü içer. (IV/501-525)

Cebrail, Sidre'den öteye geçemez. Hz. Peygamber, Refref'e binerek Sidre'den öteye geçer. Kürsi'yi, Levh'i, Kalem'i ve Arş'ı görür. Kabe-kavseyn'i geçip ev-edna mertebesine erişir. Böylece vuslata erişir. Âşık maşuka kavuşur. Aradan ikilik kalkar, vahdet hâsıl olur. (IV/529-693)

Cenab-ı Hak, peygamberine, armağan olarak ne getirdiğini sorar. O da eksik taatiyle çok günahı getirdiğini söyler ve rahmet diler. Cenab-ı Hak da O'nu affeder. (IV/698-704)

O zaman Resul-i ekrem Hakk'a naz ederek der ki : "Ya rabbi, Âdem'e cenneti verdin, bana ne verdin?" Cenab-ı Hak, "cennetimi ona verdim, ama onu oradan azlettim. Sana ve ümmetine cenneti vereceğim ve azletmeyeceğim," diye cevap verir. Yine Resul-i ekrem, "Nuh'a gemi verip ümmetini kurtardın," deyince , Cenab-ı Hak, "yeryüzünü sana bir mescit kıldım," cevabını verir. En sonda da, "ya Muhammed, sen bana cümle mahlukumdan daha mükerremsin," hitâbında bulunur. (IV/719-746)

Cenab-ı Allah, peygamberine, "dile benden ne dilerse," diye hitap eder. O da, "cümlemizi yarlığa," der. Cenab-ı Allah, "ümmetini ve seni yarlığadım. Beni birleyip seni doğrulayan rahmetime erişir," cevabını verir. Tekrar, "dile benden ne dilerse," diye sorar. Hz. Peygamber, "unutup hata kıldığımızı bağışla," diye dua edince, Cenab-ı Hak, "bağışladım," der. Ve dileğini tekrar sorar. Hz. Peygamber, "gücümüzün yetmediği şeyi bize yükletme," diye dua eder. Allahu Teala da, "dileğini kabul ettim," diye cevap verir. Cenab-ı Allah, Resulünün her dileğini kabul eder, lâkin ümmetinden şu beş meselede şikayette bulunur : "Ben yarınki ameli onlardan istemezken, onlar yarınki rızkı isterler. Onlara rızkı ben veririm, fakat onlar kulluğu başkasına ederler. Onlar benim rızkımı yerler, ama benden başkasına şükrederler. İzzet veren benim, fakat onlar izzeti başkasından isterler. Ben cehennemî kafir için yarattım, lâkin ümmetin ona girmek için gayret eder." (IV/775-820)

Bunun ardından Cenab-ı Hak, ümmete elli vakit namazı farz kılar. Hz. Peygamber oradan dönerken Musa (a.s.) ile karşılaşır. Hz. Musa, ümmetin elli vakit namaza gücü yetmeyeceğini söyler. Hz. Peygamber geri döner; Cenab-ı Hak on vakit azaltır. Musa (a.s.) bunun da ümmete ağır geleceğini söyler. Bu geliş-gidiş beş defa tekrarlanır. En sonunda namaz beş vakit olarak kalır. Ama bu beş vaktin sevabı, elli vaktin sevabı kadar olacaktır.

Hz. Peygamber, miraçta, namazlarına dikkat etmedikleri için azap gören insanlar görür. Bu yüzden, namaza dikkat etmek ve namazı cemaatle kılmak gerekir.

Namazlarını mescitlerde cemaatle kılanlar, kıyamet günü Sırat'ı kolaylıkla geçeceklerdir. (IV/859-946)

Hız. Peygamber, cehennem, Mâlik ve sayısız zebanilerle karşılaşır. Cehennemde azap görenleri Mâlik'e sorar. O da onların dünyada yaptıklarını anlatır. Hız. Peygamber cehennemde anasını da görür. Onun için ağlar. Anası ve ümmeti arasında tercihini ümmetinden yana yapar. (IV/950-1020)

Hız. Peygamber miraç gecesinde Musa (a.s.)'ın kavmiyle de görüşür. Bu bölümde onların iyi halleri anlatılır. (IV/1021-1108)

Mekke'ye dönmesi : Hız. Peygamber Kubbetüssahra'ya iner. Bütün peygamberlerin ruhları onun miracını kutlarlar. Onun imametinde namaz kılarlar. Bir rivayete göre bu namazı göklerde kılmışlardır.

Daha sonra Ümmehâni'nin evine gelir. Olanları ona anlatır. Mescide gelmek isteyince, Ümmehâni, O'na bunları halkına anlatırsa O'nu yalanlayacaklarını söyler. Hız. Peygamber dışarı çıkar. Önce Ebûcehl'e rastlar. Miraç hadisesini ona anlatır. Ebûcehl inanmaz. Kafirler de onunla alay ederler. Birçok kişi de inkâr edip mürted olur. Hız. Ebûbekir'e haber verdiklerinde hemen tasdik eder. Bu yüzden Sıddîk lakabını alır. Hız. Peygamber Mescid-i Aksâ'nın nişanını söylemesine ve Mekke'ye doğru gelen bir kervanı haber verip tarif etmesine rağmen kafirler O'na inanmazlar. (IV/1117-1224)

Bundan sonra gelen kısımda miraç hâdisesinin tasavvufî boyutu konu edilir.

Miracın cesedle mi, ruhla mı, uykuda mı, yoksa uyanıkken mi gerçekleştiği hususlarında ihtilaf vardır. Müellif, bu konulardaki tartışmaları ortaya koyduktan sonra kendi kanaatini belirtir : Hız. Peygamber uyanık idi ve miraç, cesedle gerçekleşti. (IV/1225-1251)

Daha sonra miracın tasavvufî şerhine geçilir. Herşeyin zail olacağı bu dünyanın hüsnüne aldanma. (IV/1255-1309)

Cenab-ı Allah, Mûsa (a.s.)'a sorar : "Benim için amel işledin mi?" Hız. Musa cevabında, "Ya İlâhî, çok namazlar kıldım, oruçlar tuttum, sadaka verdim, seni tesbih edip sana hamd ettim ve kitabını okudum," der. Cenab-ı Allah da, namazın kulluğun delili, orucun bir kalkan, sadakanın kıyamette bir gölge olduğunu söyler ve şunu ekler : "Benim için ne yaptın?" Mûsa (a.s.) cevap vermekte aciz kalınca, Allahu Teala şöyle buyurur : "Ey Mûsa, dostumu candan sevip, bana düşman olanı düşman belledin mi?"

Ardından, bu konuyla ilgili olarak, "Hakk'ın dostları" olan evliyayı sevmenin gerekliliği üzerinde durulur. Hakk'a vasıl olmak için onların eteğine yapışmak gerekir. (IV/1310-1382)

Bu taaddüd âlemi sûrettedir. Sûreti bırak ki vahdete eresin. Kabı bırak, kabın içine bak. Gözü bağlı olan, sevgilinin cemâlini nasıl görür? (IV/1383-1413)

Daha sonra, şehâdet âlemi, melekut âlemi, ceberut âlemi, berzah âlemi ve misâl âlemi anlatılır. (IV/1414-1491)

Ehl-i zevkin mizanı Kur'an ve hadistir. Gördüğünü bu mizana vur ki şeytanın hilesinden emin olasın. (IV/1516-1521)

Misâl âleminde ne varsa sende de mevcuttur. Bu yüzden ona misâl âlemi denmiştir. Ona hayal-i münfasıla da derler. O âlem, arşı, kürsiyi, gökleri, yedi kat yerleri, melek ve cennetleri müştemildir. Resul-i ekrem Cebrail'i ve enbiyayı misâl âleminde görmüştür. (IV/1535-1556)

Bu âlemdeki sûretler, ondaki sûretlere perdedir. Bu sebeple ârifler, onu feraset ve keşfile bilirler. (IV/1557-1565)

İlâhî hazretler açılanır. (IV/1643-1671)

Bil ki, bu âlem ten, misâl âlemi candır. Ceberut âlemi cana can, a'yân âlemi canın canının canıdır. Hazret-i esmâ, canın canının canının canı, ahadiyet de canın canının canının canının canıdır. (IV/1672-1675)

Hız. Peygamber, misâl âlemini seyretmiş, arşı, kürsiyi, cennetleri ve köşkleri görmüştür. Ceberut ve a'yân âlemlerini temâşâ etmiş, âlem-i esmâya geçip kabekavseyn'e erişip ev-edna makamına ulaşmış, yani vücud-ı mutlaka vasıl olmuştur. Ahmed'in mim'i gitmiş, Ahad olmuştur. Makamların hepsini geçmiş, ebedilik şarabını içmiştir. O, dertlere derman, tenlere candır. O, âsilere şefkat kılan, Hakk'a habîb olandır. (IV/1676-1701)

Hız. Peygamber özlemini dile getiren bir bölümden sonra (IV/1702-1709) gelen bir hatimeyle eser sona ermektedir.

V-) VEFÂTÜ'N-NEBÎ :

a-) Nüsha tavsifi :

Süleymaniye Kütüphanesi, İbrahim Ef. bölümü, nr. 355/5.

Te'lif tarihi : 842/1438-1439.

Müellifi : Ârif

Müstensih : Muhammed b. Selman

Yaprak : 157^b-207^a

Başı : **Hamd ol sultâna k'itdi âşikâr
'Âlem içre gülsitân hoş nev-bahâr**

Sonu : **Key işitdün hak durur işbu kitâb
Uş didüm v'allâhu a'lem biş-şavâb**

b-) Beyit sayısı ve vezni :

Ârif, bu eserinin 1402 beyit olduğunu söylüyorsa da,

**Bil Vefât ebyâtidur iy mu'teber
Biñ dahı dört yüz iki dâne güher (V/1392)**

mevcut nüsha 1395 beyittir.³¹

Vefâtü'n-Nebî, "Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün" vezniyle nazmolunmuştur. Baştaki tevhid, na't ve âl-ashâb medhiyle ilgili 95 beyitlik bir kısım aynı vezinde, ama kaside nazım şekliyle yazılmıştır. Bunun dışında, "elvidâ" redifli 9 beyitlik bir parça ve Hız. Peygamber'den istimdad eden "meded" redifli 24 beyitlik bir parça, aynı vezinde ve kaside/gazel tarzında kaleme alınmıştır.

c-) Konusu :

Bu eser, Hız. Peygamber'in vefatının öncesi ve sonrası olmak üzere, iki kısma ayrılıyor denebilir.

İlk kısım : Tevhîd, na't ve âl-ashâb medhiyesinden sonra (V/1-95) müellif, Nasr sûresini tefsir eder. (V/130-274)

Hız. Peygamber, ölümünün yaklaştığını hissedince Bilâl'i çağırıp sahabeleri toplamasını ister. Namazın ardından Hız. Peygamber minbere çıkıp hutbe okur ve der ki : "Ey müslümanlar, ben size nasıl peygamber oldum, Hak sözünü hepinize bildirdim mi?"

O topluluk, "Ey Habibullah, Allah sana çok hayır versin. Sen bize anne ve baba gibiydin; Hak sözünü tamamen bildirdin ve dine hikmetle çağırdın," diye cevap verir.

³¹ Bu yekûna 161^a'da, mısralar arasında yazılmış bir beyitle ulaşıyoruz. Ayrıca, 183^b'de bir ve 201^a'da bir olmak üzere, iki mükerrer beyit bulunmaktadır.

Hız. Peygamber o zaman şehadet parmağını kaldırarak üç defa, “şahit ol ya Rab” der ve tekrar topluluğa dönüp, “Hanginizin hakkı varsa desin, burada vereyim,” diyerek helâlleşmek ister. Bu sözünü üç kez tekrarlar.

Dördüncüde Ukâşe adındaki bir ihtiyar kalkar. Bedir gazası dönüşünde, Hız. Peygamberin kamçıyla kendisine vurduğunu söyler. Hız. Peygamber, Bilâl’e kamçısını Hız. Fatıma’dan getirmesini ister. Hız. Fatıma olayı öğrenince feryâd eder ve Bilâl’e, Hız. Peygamber yerine Hasan ve Hüseyin’e vurulmasını söyler. Hız. Ebubekir, Ömer, Osman, Ali, Hasan ve Hüseyin, Hız. Peygamber yerine kendilerine kamçı vurması için Ukâşe’ye yalvarırlar. Hız. Peygamber, “onun hakkı bendedir,” diyerek izin vermez. Ukâşe’ye vurmasını söylediğinde o, “bana vurduğunda karnım açıldı,” der. Mescidde figan kopar. Hız. Peygamber mübarek karnını açar ve mescidin içi nurla dolar. Ukâşe, onun nuruna bakar ve hemen karnını öperek, “anam babam sana feda olsun, sana nasıl vurabilirim? Amacım kara yüzümü ak karnına sürmek, böylelikle onu cehennemde yanmaktan kurtarmaktı,” der. Helâlleştikten sonra, Hız. Peygamber şöyle buyurur : “Cennet’te benim komşumu görmek isteyen Ukâşe’nin yüzüne baksın.” (V/296-420)

Hutbeden sonra Hız. Peygamber hasta düşer. Onsekiz gün hasta olarak yatar. Mübarek teni hilâle döner. Rebiülevvel ayının onüçüncü günü, Pazartesi günü kuşluk vakti, âşık ma’şukuna gider. (V/421-459)

Pazar günü iken hastalığı artar. Namaza gidemez. Hız. Ebubekir’i namazı kıldırmak için vekil tayin eder. Bunu duyan sahâbeler ve Hız. Ebubekir ağlaşırlar.

Hız. Peygamber de sahâbeleriyle vedalaşıp helâlleşmek için Hız. Ali ve Hız. Abbas’ın yardımıyla mescide gelir. Sahâbeleriyle vedalaştıktan sonra şunları söyler : “Hepinizi Allah’a ısmarladım. Ta ki sizi tâatında dâim, kulluğunda kâim tuta. Ben dosta gidiyorum, siz de o ilin hazırlığını yapın.” Bunları dinleyen sahâbeler ağlaşırlar. Daha sonra Resûl-i Ekrem’i evine götürüp yatırır. (V/462-516)

Pazartesi günü olunca Allahu Teala, Azrail’i canını izin alarak kabzetmesi için Hız. Peygamber’e gönderir. Azrail, bedevi suretinde kapısına gelir. İçeri girmek için izin ister. Hız. Fatıma izin vermez. Hız. Peygamber, onun Azrail olduğunu söyleyerek içeri alınmasını söyler. Selamlaşırlar. Hız. Peygamber Cebrail’i sorar. O anda Cebrail gelir ve başı ucunda oturur. Hız. Peygamber O’na Hakk’ın kendisi için ne hazırladığını sorar. Cebrail “işte, göklerin kapısı açık,” der. Hız. Peygamber saf saf kendisini bekleyen melekleri görür ve Hakk’a şükreder. Cebrail ayrıca cennet ve hurilerin onu beklediğini, âhirette ilk şefaât edenin o olacağını söyler. Yine hamdeder. Ama o anda bile ümmetinin tasasını çeker; kıyamette ümmetinin hâlinin ne olacağını sorar. Ölüm anında olsa bile tövbe edenin tövbesinin kabul edileceği ve cennete ilk girecek ümmetin kendi ümmeti olacağı müjdelerini alır. (V/517-634)

Bu müjdeleri alan Hız. Peygamber’in gönlü hoş olur. Azrail’e “gel, canımı alıp Hakk’a eriştir,” buyurur. Azrail ona doğru davranınca Hız. Ali ağlayarak sorar : “Ya Resul, seni kim yıkayıp kefenlesin, namazını kılıp kabre koysun?” Hız. Peygamber, O’nun yıkayıp kefenlemesini, namazının mescidde kılınmasını vasiyet eder. (V/655-672)

Hız. Peygamber vasiyetini bitirdikten sonra, Azrail onun canını lutfile almaya başlar. Hız. Fatıma ağlayarak O’nu nerede bulacağını sorar. Hız. Peygamber de Kevser havuzunda bulabileceğini, orada bulamazsa mîzanda, orada da bulamazsa Sırat’ta bulabileceğini söyler. (V/683-699)

Hız. Peygamber canını verirken çok acı çeker. Cebrail O’na bakamaz. Hız. Peygamber ümmetinin bu acıyı çekmemesi için, Azrail’den onların acısını da kendisine çektirmesini ister. O’nun son sözleri “ümmetü ümmetü” olmuştur. O halde, sen O’nun sünnetini nasıl tutmazsın, O’nun yoluna canını nasıl feda etmezsin? (V/700-734)

O hâlini gören ashâb ağlaşırlar. Hız. Ali O’nu yıkar, Hız. Abbas su kokyar. Hız. Ali O’nun gömleğini çıkarmak isteyince “çıkarma!” diye bir ses gelir. Hız. Ali de O’nu gömleği

içinde yıkar. Cebrail'in getirdiği kokuyu üstüne saçarlar. O'nu kefenleyip mescide getirirler. Cebrail'in imamlığında namazını kılarlar. Kabrini hücrelerinde açıp, O'nu oraya defnederler.

Vefat ettiğinde altmışüç yaşındaydı. Kırk yaşındayken vahiy gelmiştir. Mekke'de onüç yıl, Medine'de on yıl kalmıştır. Sen O'na "öldü" deme. Bil ki müminler bile ölmezler; bir evden bir eve göçerler. (V/740-828)

İkinci kısım : Bu kısımda Hz. Peygamber'in vefatına dayanamayanların hikayeleri anlatılır.

Bunların ilki Abdullah İbni Zübeyr'dir. Rüyasında ezanı duyarak müslüman olmuş olan Abdullah İbni Zübeyr, Hz. Peygamber'i candan severdi. O'nun vefatını duyunca, Allah'a, gözlerini alması için dua eder. Duayı bitirir bitirmez gözleri görmez olur. "Bu duayı nasıl ettin," diye sorduklarında, "gözümün lezzeti o Resul'ü görmekleydi" cevabını verir. (V/847-864)

Bir Arap, Hz. Peygamber'in kabrine gelip yüzünü sürer. Allahu Teala'ya yalvararak, "ya İlâhî, sen bize emreyledin, "sevdiğimizizin mezarı başına biz kullar âzâd ederiz," diye buyurdun. Ben de senin habibinin mezarı başındayım. O'nun hürmetine beni cehennemden âzâd et." der. Âzâd edildiğine dair bir ses gelir. (V/865-877)

Hz. Peygamber'in vefatıyla Bilâl-i Habeşî ateşlere yanar. O'nun ayrılığına dayanamaz. Ağlayarak Hz. Fatıma'ya gelir ve derdini anlatır. O'ndan teberrük ister. Hz. Fatıma da babasının cübbesini verir. Bilâl cübbeyi alır, Şam ile Medine arasında bir yer olan Eyle'e gelir. Sabah olunca ezan okur. Eyle'e halkı Hz. Peygamber'in vefat ettiğini anlayıp figan ederler. Bilâl burada bir yıl kaldıktan sonra Hz. Ali, Hasan ve Hüseyin onu özlerler ve geri dönmesini isterler. Rüyasında Hz. Peygamber'in, kendisine ehl-i beyte neden cefa verdiğini sorduğunu gören Bilâl, Medine'ye geri döner. Hz. Fatıma, babasının hasretine dayanamadığından vefat etmiştir. Bunu duyan Bilâl ağlar. Etrafına toplanan ashâb, ondan ezan okumasını ister. O da okur. Ezanda Muhammed adını anınca dayanamaz; herkes inleyip ağlar. (V/878-933)

Hz. Peygamber'in satın alıp her gazada bindiği bir devesi vardır. Bu deve, bir gün dile gelerek Hz. Peygamber'den, ahirette de onun bineği olmasını, ölümünden sonra kimsenin ona binmemesini ister. Hz. Peygamber, devenin bu isteklerini kabul eder ve onu Hz. Fatıma'ya emanet bırakır. Bu deve, bir gece Hz. Fatıma'ya Hz. Peygamber'in fırâkına artık dayanamayacağını, hasretinden öleceğini söyler ve ölür. Sabah olunca Hz. Fatıma onu kefenleyip defnettirir. Yedi gün sonra kabrini açtıklarında onu orada bulamazlar. Bu deve, cennete girecek on hayvandan birisidir. (V/935-1005)

Şam'da bir yahudi, Tevrat okurken, Hz. Peygamber'in na'tına rastlar. Yahudi, bu yaprakları kesip ateşe atar. Tevrat'ta na'tine tekrar tekrar rastlayınca, O'nu aramak için yola çıkar. Medine'ye gelince Selman'a rastlar. O'nu peygamber zanneder. Selman ağlar. Hz. Peygamber öleli üç gün olmuştur. Hz. Peygamber öldü derse, adam döner gider; diridir derse, yalancı olur diye, bir şey demeden adamı alıp mescide götürür. Hz. Peygamber'in vefat ettiğini öğrenince, O'nu göremediği için üzülür. O'nun vafını sahabilere sorar. Hz. Ali anlatır. Vafını dinleyen yahudi "Tevrat'ta ben de böyle buldum" der. Ama yüzünü göremediği için üzülür. Kokusunu almak için bir elbisesini ister. Resulullah'ın cübbesini getirirler. Cübbenin yedi yerinde yaması vardır. Yahudi cübbeyi koklar. Gönlü o anda imanla dolar. Hz. Peygamber'in kabrine gitmek ister; götürürler. Orada Cenâb-ı Hakk'a, canını alıp Resûlüne kavuşturması için dua eder. Duasını bitirir bitirmez can verir. (V/1008-1132)

Hz. Peygamber'in vefatından on gün sonra, sahabeler ağlaşıp mescidde otururken ansızın elinde bir kamçı, yüzünde örtü olan bir kişi gelir. Hz. Ali onu tanıır : Adı Mudar İbni Darem'dir. O'nun hikayesini Hz. Peygamber'den dinlemiş olan Hz. Ali, onları hakka çağırdı diye kavminin onu kuyuya attığını, kuyuda yıllarca kaldığını, Hz. Peygamber vefat edince, Allahu Teala'nın kavmini helak edip O'nu kurtardığını anlatır. Mudar, Hz. Peygamber'e

yetişemediği için ağlar. Mudar, Hz. Ali'ye değişik sorular sorar. Hz. Ali de teker teker cevaplandırır. Mudar, Hz. Peygamber'in kabrini sorar. Onu oraya g t r rl r. Orada inleyip ağlar, dert ile canını teslim eder. O'nu Hz. Hamza'nın kabri katına g merler. (V/1133-1311)

Hz. Peygamber'den şefaat dileyen 24 beyitlik "meded" redifli bir manzumeden sonra (V/1312-1335) eser, hatime kısmıyla (V/1336-1394) sona ermektedir.

VI-) İsimsiz Mesnevî :

a-) N sha tavsifi :

S leymaniye K t phanesi, İbrahim Ef. b l m , nr. 355/6.

Te'lif tarihi : 842/1439'dan sonra.

M ellifi :  rif

M stensih : Muhammed b. Selman

Yaprak : 207^a-208^b

Başı : ' lem gir   old  n ru' ll h
A  g z  ni kim g rine ol m h

Sonu : Ma ş du na irg re seni H k
Yaricu i ola o ferd   mutlak

b-) Beyit sayısı ve vezni :

39 beyitlik kısa bir mesnev dir. Bunun ardından  rif'in altı adet gazeli gelmektedir. Bu gazellerin birincisi 9 beyit, ikincisi 8 beyit,    nc s  9 beyit, d rd nc s  7 beyit, beşincisi beyit ve altıncısı da 11 beyittir.

Bu mesnev nin vezni diğerlerinden farklılık arzeder. Bunun vezni "mef  l  mef  il n fe  l n"d r.

c-) Konusu :

39 beyitlik bu k   k mesnev de, ilk kısım vahdetle ilgilidir.

 lem, yine Allah'ın nuruyla dolmuştur. Bu nur sa ılıp, tecelli nuru g ller bitirmiş Hakk'ın meyhanesi a ılıp aşk şarabı i ilmiş ve b t n  lem sarhoş olmuştur. "K nt  kenz" in tılsımı a ılmış ve bu remzin ne olduğu bilinmiştir. Derya-yı muhit dalgalanmış; katrede deniz, denizde katre, zerrede g neş, g neşte zerre z hir olmuştur. (VI/1-12)

İkinci kısım gafletten uyanmaya dairdir.

Gel kendini uykudan uyandır, gaflet sarhoşluğundan ayıl. Hırs ateşine kendini yakma. Hakk'ı bırakıp başkasına bakma. Aşk ateşine yan ki, nur olasın. şeytanı g n lden s r. G n l    nk  Hakk'ın hazinesidir. G n llerini şeytana verip ona m rid olanlar, yarın y zleri kara bir şekilde haşredileceklerdir. Ataşe atılınca bunlar "ya  l h , bizi d nyaya geri g nder, artık sana  si olmayalım, gece g nd z sana hizmet kılalım," derler.

Hak Teala, "size, h lin ne olacağını demiştim. Size peygamber ve kitap g nderip, hakkı g stermiştim. Fakat siz onlara değil, şeytana uydunuz. Sizi oraya tekrar g ndersem, İblis'e yine kul olursunuz. Buradan kurtulmak yahut sınananı tekrar sınamak yoktur," diye buyurur.

Onlar orada zar ve hayran bir şekilde kalırlar. Gece g nd z ayrılık ateşine yanarak, karanlıkta kalıp g n y z  g rmezler. (VI/13-33)

Son kısımda şair, adını/mahlasını belirtip, şeytana uyan cahili k t leyerek bu eserini de bitirmektedir. (VI/34-39)

VII-) Altı Gazelin Vezinleri : ³²

1. gazel : mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün
2. gazel : fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
3. gazel : fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
4. gazel : müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün
5. gazel : müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün
6. gazel : müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün

2. ÂRİF'İN FAYDALANDIĞI VEYA TESİRİNDE KALDIĞI ŞAHIS VE ESERLER:

Ârif'in elimizdeki eserleri te'lifi eserlerdir. Çok sayıda eserden istifade edip onlarca müelliften alıntı yapması da bunu sarahatle ortaya koymaktadır.

Ârif'in en çok etkisinde kalıp, alıntılar yaptığı ve göndermelerde bulunduğu kaynaklar Kur'ân-ı Kerîm ve hadîs-i şeriflerdir.

Müellif, hemen hemen her konuyla ilgili bir âyet ve/veya hadîsi nakletmiş, bunların tercümesini umumiyetle yapmış; Türkçelerini ise, bazen asıllarından evvel, bazen de sonra vermiştir.

Âyet ve hadîsleri ayrı bir kısım olarak değil de, beyitlerin içinde küçük parçalar halinde iktibas ettiği de vâkidir :

Muşafâ diyüp durur fî hâkkihîm
Seyyidü'l-kavmi hüve hâdimühüm(I/216)

Her ki bunda Hakk'a ola 'âbidün
Ola fî cennâti 'adnin hâlidün (I/471)

Gözlerüm meşk-ile döker yire âb
Direm uş yâ leytenî küntü türâb (I/680)

Gördüm er-Rahmân 'ale'l-'arşı'stevâ
Egrilikler gitdi kaldı istivâ (I/740)

Metinlerdeki hadislerin çoğu İbni Abbâs, İbni Mes'ûd, Ka'b ve Aişe (r.anhüm)'dan nakledilmiştir.

a-) Eserler ve müellifler :

Alıntı veya göndermeler ya müellif adı zikredilerek, ya da bizzat eser adı zikredilerek yapılmıştır.

Bunlardan adı en çok geçenlerden şöyle misaller verilebilir :

Muhyiddin İbni Arabî (Fütûhat-ı Mekkiyye ve Füsûsü'l-Hikem) : Ârif, çok tesirinde kaldığı Muhyiddin-i İbni Arabî'nin eserlerinden, bazen babını bile belirterek alıntılar yapıp göndermelerde bulunmaktadır :

³² Bu gazeller yk. 208^b-210^b arasında bulunmaktadır.

Diñlegil ol Şeyh-i Kāmil Muhyiddīn
Bil yakīn buldı hayāt anuñla dīn

Ol Fütūhāt'ında dimiş bir haber
İ'tikādını beyān itmiş ol er (I/1783-4)

Şeyh-i A'zam k'ol durur şāhib-Fuṣūṣ
Ol vilāyet hatmine buldı huṣūṣ

Bāyezīd'den nakli kılmış bir haber
Ol Fuṣūṣ'ında bu sözi, iy mu'teber (II/65-66)

Şeyh Fütūhāt'ında taşrīh eyledi
Üç yüz on birinci bābında dīdi (IV/1613)

Fahreddin-i Rāzī (Tefsīr-i Kebir) :

Liki Tefsīr-i Kebīr'de ol imām
Söylemiş bir niçe kavli ol hūmām (V/423)

Zemahşerī (Keṣṣāf) : Vefātū'n-Nebī adlı eserde Ârif, Nasr suresini Keṣṣāf'a göre şerhettiğini belirtmektedir :

Diñle evvel sūreyi şerh ideyin
Soñra ümmet yüregi şerha, ideyin

Hall-i Keṣṣāf üzre şerh idem i yār
Hōş haberler saña virem aşikār (V/132-133)

İşbu takrīr bil ki Keṣṣāf'ūñ durur
Hōş beyān itdüm saña iy dişi dūr (IV/267) (Ayrıca IV/522)

Ebü'l-Leys-i Semerkandī (Tefsir) :

Ba'zı Tefsīr-i Ebu'l-Leys'ūñ durur
Ba'zı Muhtāru'l-Mevā'iz'ūñ durur (IV/523) (Ayrıca IV/282,

520)

Mevlânâ :

İşbu beyti kim Menlā hōş dīdi
Añlayanuñ gönli pasını yudı (I/197)

Bunların dışında, *Meşârık* (IV/271,520), *Muhtāru'l- Mevâız* (IV/523), *Câmi'ü'l-Letâyif* (IV/774), *Kınyetü'l-Fetâva* (IV/916), *Mesâbih* (IV/1578), *Zehre* (V/422) gibi sadece eser adı olarak geçenler ve *Irakî* (I/555), *İbni Fârid* (I/1740), *Mukâtil* (IV/284), *Buhârî* (IV/600), *Nevâvî* (IV/1230) gibi sadece müellif adı olarak geçenler de, Ârif'in sık sık yararlandığı kaynaklardır.

b-) Tesirinde kalıp da adını zikretmedikleri :

Müellifimiz, adını sadece bir yerde anmış olsa da, Mevlânâ'dan bir çok kere alıntı yapmış ve ayrıca isim zikretmeden Mesnevî'den iktibaslar yapmıştır. Eserlerinde vermiş olduğu birçok misal ve yapmış olduğu bazı benzetmeler Mevlânâ'nın adı geçen eserinden ilham alınarak kaleme alınmıştır. Buna şu misaller verilebilir : Ördek yumurtasını tavuk altına koyma hikayesi, güneşten gelen ışıkların sırcalarda renk renk yansımaları, duvardaki güneş ışığına hayran olunması meselesi ...

**Şöyle kim ördek yumurdasın i yâr
Tavuk altına kosañ iy ihtiyâr (I/105 vd.)**

**Ya'ni tokunsa güneş sırcalara
Dürlü reng olur 'ayân anda yarâ (I/558 vd.)**

**Olma şol ebleh gibi gördi serâ
İçi pür naķş u hem envâr-ı ziyâ (I/1822 vd.)**

Müellifimizin bazı ifadelerinden, Yunus Emre'nin şiirlerini okuyup etkisinde kaldığını söyleyebiliriz:

**Ulu aşş ol ki dōst isteyesin
Cenneti sen şūfilere koyasın**

**'Ārif olan ol ki dīzār isteye
Şūfi, olan halvâ-yı bīzār isteye (I/1089-1090)**

**Hacc-ı ekberdür gönül itmek tavâf
Gel bu Ka'be'yi tavâf it sen i şâf (II/81)**

gibi ifadeler, Yunus Emre'nin ifadelerini andırmaktadır.

Peygamber (sav)'in vefâtı dolayısıyla Ârif'in, ashâbın dilinden söylediği bir "el-vedâ" bölümü var ki, Süleyman Çelebi'nin Mevlid'indeki "merhabâ" faslını hatırlatmakta ve onun etkisinde yazılmış olabileceğini akla getirmektedir.

Zaten "dine ve tasavvufa çok bağlı olup, bu alanda eser yazan şairler, Süleyman Çelebi'nin mevlidinin etkisinden uzak kalamamışlardır."³³

**El-vedâ' iy cānlar cānı el-vedâ'
El-veda' iy gözler nūr el-vedâ'**

**Gitdüñ iy 'ālem günü biz kamumuz
Karañuda kaldı iy mäh el-vedâ'**

**Kul-ıduķ biz kamu sen sultān-ıduñ
Kaldı kullar gitdi sultān el-vedâ'**

³³ Hasibe Mazioğlu, Türk Edebiyatında Mevlid Yazan Şairler, Türkoloji Dergisi, c.VI, s.31, Ankara 1974.

Sen gül-idûñ biz kamu bûlbûl-idûk
Kaldı bûlbûl gitdi sen gül el-vedâ‘

Biz kamu bostân-ıduñ sen şuyıduñ
Uş kuruduk gitdi sen şu el-vedâ‘

Kalduk uşda kamumuz miskîn yetim
Gitdi sen şefkatlû ata el-vedâ‘

Odlara tutuşduk uşda şem‘i-vâr
Yanaruz vâ-yıla dirüz el-vedâ‘

Cân gibi zinde tutar-ıduñ bizi
Kalduk uş ten gitdi sen cân el-vedâ‘

Gözi yaşlu bağı başlu uş direm
‘Ârif’ûñ derdine dermân el-vedâ‘ (V/496-504)

Mevlid’deki “merhabâ” faslı :

Merhabâ ey âli sultân merhabâ
Merhabâ ey kân-i irfân merhabâ

Merhabâ ey sırr-ı fûrkân merhabâ
Merhabâ ey derde dermân merhabâ

Merhabâ ey bûlbûl-i bâğ-ı Cemâl
Merhabâ ey âşinâ-yı Zû’l-celâl

Merhabâ ey mâh ü hurşîd-i hüdâ
Merhabâ ey Hakdan olmayan cüdâ

Merhabâ ey âsi ümmet melcei
Merhabâ ey çâresüzler mencei

Merhabâ ey cân-ı bâki merhabâ
Merhabâ uşşâka sâki merhabâ

Merhabâ ey kurret-ül-ayn-i Halil
Merhabâ ey hâs-ı mahbûb-i Celil

Merhabâ ey rahmeten li’l-âlemîn
Merhabâ sensin şefi-ül-müznibîn

Merhabâ ey pâdişâh-ı dü cihân
Senün için oldı kevn ile mekan³⁴

³⁴ Süleyman Çelebi, Mevlid, Hızr.Faruk K. Timurtaş, İstanbul 1990, (Yeni ve değişik metin), s.99-100.

3. BAZI İMLÂ HUSUSİYETLERİ :

Kurallı bir imlâ sisteminin bulunmadığı Eski Anadolu Türkçesi devrinde eser vermiş olan Ârif'in eserlerinde de, oturmuş ve kurallı bir imlâ sistemine rastlayamıyoruz.

Üzerinde inceleme yaptığımız nüsha, harekeli ve oldukça okunaklı bir nesihle yazılmıştır. Ama yine de bazı kelimelerin farklı farklı şekillerde harekelendiğine şahit olmaktadır. Bu durum özellikle Türkçe kelimelerde görülmektedir. Arapça ve Farsça kelimeler genellikle aslına uygun yazılmıştır.

Bu dönemde kelimelerde ve eklerde vokallerin incelik-kalınlık uyumlarının tam olduğu bilgisine dayanarak, ek fiilin ekleri (idi, imiş, ise) ve “ile” edatı kök vokale uyarak ya kalın veya ince olarak yazılmıştır: var-ıdı / gül-idi, yoğ-ımuş / yıl-imiş, buldıysa / gider-ise, cân-ıla / bülbül-ile, v.b.

Ünlülerin bazen hareke işaretleri ile, bazen de imlâ harfleri olan elif (ا), vav (و), ve ye (ی) ile yazıldığını görüyoruz. Bazen bir kelimenin aynı sayfada bile birkaç şekilde yazıldığına şahit olabiliyoruz.

Aşağıda, metinde geçen bazı şekillerle, bizim okuma biçimlerimize misaller verilmiştir:

- Örneğin, (هَبْ), (قُلُوبْ), (كُلُوبْ) şeklinde yazılan kelimeler “hep”, “kılup” ve “gelüp” diye; (اِغَاچْ), (اَوچْ), (كُوچْ) şeklinde yazılan kelimeler de “ağaç”, “uç” ve “güç” diye okunmuştur. Mamafih metinde, ç’yi karşılamak için (چ)nin, p’yi karşılamak için (پ)nin kullanıldığı da vâkidir.
- Metinde, sonu (ا, و) ile biten bazı kelimelerde, “i” yükleme hâli eki, (ع) hemzeyle gösterilip yardımcı “y” sesi gösterilmemiştir. Mesela, (كَعْبَةُ) (لَالَهْ) şeklinde yazılan kelimeler “Ka’be’yi”, “laleyi” diye okunmuştur.
- Bazı hemzeli kelimeler de “y” ile yazılmıştır : (دَايِمَا), (كَايِنَاتْ) gibi. Bu gibi kelimeler “dâyimâ”, “kāyināt” diye değil, “dā’imā”, “kā’ināt” diye okunmuştur.
- Atıf vavı ile yapılan terkiplerde, vav’ın bazen ünlü uyumuna tabi kılınıp “ı, i” şekline dönüştürülerek ye ve esre (ی, ع) ile yazıldığına; bazen atıf vav’ına karşılık yalnızca ötrü kullanıldığına; bazen de hem ötrü işareti, hem de vav harfinin beraber kullanıldığına şahit olmak mümkündür. Biz bu çalışmamızda, bütün terkiplerde duruma göre “u” veya “ü”yü kullandık.
- Vezin gereği, mesela (شَهْرِيَّارْ), (شَمْسِوَارْ), (كِرْدِكَارْ) kelimeleri, yazıldıkları gibi okunmuştur : “şehriyâr”, “şemsi-vâr”, “Kirdigâr”.
- Vezin icabı, bazı kelimelerde, hecelerin bazılarının kısa, bazılarının da uzun okunduğu vâkidir. “yarâ” kelimesinin (يَرَا) şeklinde yazılması gibi. Bu kelime “yara” diye okunmuştur.
- Metinde, “çerkin”, “kelid” (“çirkin” , “kilit”) diye okunan bazı kelimelerin, ağız özelliğinden dolayı böyle yazıldıkları düşünüldükçe, bunlar okundukları gibi yazılmışlardır.

4. EDEBÎ SANATLAR :

Ârif, eserlerinde tasannua ve özentkiye kaçmadan birçok edebî sanatı kullanmıştır. Bunları eserlerine sindirmiş ve yaymıştır. O'nun en çok kullandığı edebî sanatlar arasında, Türk halk edebiyatında çok kullanılan cinas, teşbih, hüsn-i tâlil ve telmihi sayabiliriz. Cinaz sanatı başta olmak üzere, muhtelif sanatları bilhassa Türkçe kelimelerle yapmış olması, müellifimizin Türk diline vâkıf olduğunu göstermektedir. Aşağıda Ârif'in eserlerinde geçen edebi sanatlardan misaller vermeye çalıştık.

Cinas:

Bu 'aceb deryâ ki mevci **dürlüdür**
İçi birdür lîki taşî **dürlüdür** (I/138)

Nişe kalduñ bunda dünyâ **milkinge**
Dünya nedür yahuz anuñ **milki ne** (I/331)

Taş u toprak döst adın almış **dile**
Kim işdürse yüregini **dile** (I/833)

Her ne şüret kim bu dünyâda **biter**
Dökilüp toprağa ol girü **biter** (I/888)

Geşt itdi yir yüzün ol keştile
Rûm u Hindi vü 'Irâk u deşt-ile (I/922)

Girü ol bûlbûl ser-âgâz eyledi
Söze geldi sûz-ıla sâz eyledi (II/143)

Çün pir olduñ gel al 'ışk odını
Ol kışuñ 'ışkdur bilürseñ **odunu** (II/237)

Anda secde baş-ıla olmaz **müdüam**
Hem ağızsuz içilür anda **müdüam** (IV/1145)

Her makâmda çeng gibi **çalınuram**
Furkatuñ kılıcına **çalınuram** (V/281)

Zâhir oluban nice **görindi**
Gözün var-ısa 'ayân **gör indi** (VI/12)

Hüsn-i ta'lîl :

Gör benefşe nice yasdan plçdür
Zîre kim bildi bu dünyâ hıçdür (I/590)

Lâleyi gör kim içini tağlamış
Kıanlu yaşı taşrasına ağlamış (I/594)

Gör bu gökler 'âşık olmuş uş döner
Ol sebebdan 'âlemün rengi döner (I/648)

Gör nicesi çarh urur çarh-ı kebūd
Anı şeyzâ eylemiş 'ışk-ı Vedūd (I/650)

Bu deñizler neyçün acıdur i yār
Bil melāmet yaşıdur kıl i'tibār (I/667)

'İşkı meydānında ser-gerdān felek
Gice gündüz uş sūcūd eyler felek (I/892)

Oldu 'ālem güneşi fahr-ı cihān
Rūşen andandur bu kevn-ile mekān (II/196)

İhām-ı tenāsüb:

Bak bu yirler nicesi hayrān u mest
'İşk şarābını içüp bl-pa vū dest

'İşkı gālib yok mecālī deprene
Sākit olup düşmiş ayağ altına (I/657-8)

İktibās:

Muṣṭafā diyüp durur fī ḥaḳḳihim
Seyyidü'l-kavmi hüve ḥādimühüm(I/216)

Her ki bunda Ḥaḳḳ'a ola 'ābidün
Ola fī cennāti 'adnin ḥālidün (I/471)

Gözlerüm meşk-ile döker yire āb
Direm uş yā leyteni küntü türāb (I/680)

Kamu varlık bil ki yoklukda durur
'Arif ol ölmezden öñdin öligör (III/78)

İrsāl-i mesel:

Bilmediler kāmīlūñ maḳṣūdını
Kargā fehmi itmeye tūṭī sözünü (I/1736)

Döyemez ümmet bu oda iy gani
Bil qarınca çekemez Kāf tağını (V/933)

(Açık) istiāre:

Almaya şeytān İmānuñ soñ nefes
Çünkü kuş uça kuru kala kafes (I/864)

Kes gönül zencirini bu kubbeden
Hōş 'amel it tā ki nūr ola beden (II/339)

Diyelüm kim ol nebler serveri
Nice geşdi işbu yidi çenberi (IV/53)

(Kapalı) istiâre :

Ger bu 'ibret göziyle bakasın
Yir ölüp dirildüğini çaķasın

Irmağ itmiş gözyaşın yir üstine
Şol ümize k'ire bir gün dōstına

Dürlü ırmaķlar yüzini yol ider
Aķubanı ya'ni ol dōsta gider (I/663-665)

Görmeye seni o yolda geķesin
Dōsta pervāz urubanın uķasın (I/771)

İştikāk:

Tā ki ilte ķāşıdı maķşūdına
'Ābidi hem irgüre ma'būdına

Şādık olan 'āşıkı maķbūbına
Gerķek olan řālibi maţlūbına (I/530-531)

Mübālağa:

Ayruluķ odı ķatı şarb od durur
Taşa demüre degerse yandurur (I/677)

Ger bu āhum odı irse göklere
Eriyeydi aķayıdı yirlere

Ger bu oddan yidi şamuya ire
Ķamusınuñ odını söyündüre (V/283-284)

Tekrîr:

Gitdi ķul maķv oldu ķaldı pādīşāh
Ķul şāh oldu ol şāh-ıla i şāh (I/179)

Ol ceberūt 'ālemidür cāna cān
'Ālem a'yān cān cānı cān i cān

Hāzret-i esmā durur bilgil i cān
Cān cān-ı cān-ı cān iy nev-cūvān

Hem aķadiyyet daķı bilgil i cān
Hem-ķū cān cān-ı cān-ı cān-ı cān (IV/1673-1675)

Āh u vāh u vāh u vāh u vāh u vāh
Ķanda vardı di aķi ol pādīşāh (V/286)

Telmîh :

Olmayan kûl Mısr'a sultân olmadı
Olmayan şâkird üstâd olmadı (I/214)

Kuş dilinden saña virdüm hoş haber
Çün Süleymân'em bugün ben mu'teber (I/868)

Ger yıkuğ gönli 'imâret kılasın
Gizlû genci şeksüz anda bulasın (II/78)

Yüzinüñ nûrı yakar kâfirleri
Şöyle kim şeytâna atılır şihâb (IV/13)

Uşda toğmışdur girü ol âfitâb
Taşuñı la'l eylegil cehd it i şâb (IV/48)

Bes ki sen iksîr-i hakkı bulasın
Miss-i cismi cümle altun kılasın (IV/50)

Tenâsüb:

İsteyüben bulayın ol şâhı ben
'İyd ola baña görem ol mâhı ben (I/247)

Çün rehâvide düzetdüm sâzumı
Göklere irürdüm uş âvâzumı (V/435)

Bes ki sen iksîr-i hakkı bulasın
Miss-i cismi cümle altun kılasın (IV/50)

Teşbîh :

Şanmağıl bu dünyeyi hûb u güzel
Bir qarı 'avrat durur ol fi'l-meşel

Yüzi çirkin çekmiş üstüne niķâb
Aç niķâbın gör yüzün naḥs u ḥarâb (I/98-99)

Gel riyâzet kıl ki şâfi olasın
Aç gönül gözgüsini Hâk bulasın (I/769)

Heybet-ile şuna, ecel çengâlini
Yıka ol demde 'ömür ahvâlini (I/1198)

Rahmetün deryâsma batur i şâh
Ėasl kıl murdârumuzdan yâ İlâh (I/1271)

Ata ana dahı ditrer üstine
Şöyle kim pervâne ditrer döstına (I/1411)

Ṭaġa beñzer nef̣s sen çöpsin i cān
Nice ceng idesin anuñlaḳiy cūvān (I/1684)

Ol ṭutaqlar ḳanı kim la'Ḵn idi
Ol ḥabeş beñler ḳanı kim çḴn idi

İncü dişler uşda saçılmış yire
Sende göz yok ola mı bakup göre (II/175-176)

Guşsa bir buluda beñzer kim irer
Göz yaşı yaġmura beñzer kim dürer

Güldüğün şimşek gibi durur i cān
Hem nefes yıl gibidür içden 'ayān

Ra'de beñzer ḳatı çağırsañ i yār
Aç bu 'ibret ḳulaġın ḳıl i'tibār

Hem tamarlar ırmaġa beñzedi uş
Baḳ bu 'ibret gözile şükr eyle ḥōş (II/183-186)

Ma'ni baḥr u dil çün oldı nāvidān
Baḥr-i ma'nī dil-ile olmaz beyān (III/65)

Çünki senlikden geçesin merdi-vār
Olasın yokluk burāḳına süvār (III/71)

Lebleri la'l ü beñi fūlfül 'ayān
Alnı mescid ḳaşları miḥrāb-ı cān (III/141)

İñlerem gündüz gice uş zār olup
'Ankebūt evine çün düşdi zübāb (IV/23)

Uş benefşe gibi ḳaddüm oldı ḥam
İşbu derde nice olasıdur em

Hem-çü sūnbül uş perīşān olmuşam
Gice gündüz zāriyle ḳalmışam

Gözlerüm nerges gibiḳoldı bī-başar
Aġlamakdan oldum uşda bī-ḥaber

Her maḳāmda çeng gibi çalınuram
Fūrḳatūñ ḳılıcına çalınuram

Uş düdük gibi içimden iñlerem
'Üd gibi hicr odına yanaram (V/278-282)

Uşda dünyā ejdehā ağzın açup
Çevre yanına hem ol zehrin saçup (V/826)

Añıl unutma şol günü cān kumrısı pervāz ura
'Azrā'il ecel cāmını saña güc-ile içüre (6.gazel/1.beyit)

Teşhîs :

Gör ki sūnbül nice kocmışdur gülî
Zâr u efgāna getürmiş bûlbûlî (I/588)

Nergesi gör kim kadeh almış ele
Böyle olur her ki gafletde ola (I/592)

Lāleyi gör kim içini tağlamış
Kānlu yaşı taşrasına ağlamış (I/594)

Yāsemin hem nesterin reyhān-ıla
Barışup şohbet iderler cān-ıla (I/597)

Döy yürek kim öle ol şāh-ı cihān
Toprak içre olmayasın kara kân

Nişe şaru olmayasın iy yüzüm
Nite kân ağlamayasın iy gözüm

İy cigerüm nice toğranmayasın
İy tenüm ya nite sen yanmayasın (V/673-675)

Tevriye :

Yakdı 'uşşākı muhayyer eyledi
Şekkerin söz-ile cānı toyladı (II/144)

Tıbāk :

Bilemez bu derdümü aslā tabīb
Derd olur baña tabīb bil iy habīb

Bu ne derdür biñ devādan yig durur
Bu ne rencdür biñ şifādan yig durur (I/511-512)

Her ne ağu ki ben ol yolda yudam
Āhırî bil kim anı tiryāk idem (I/729)

5. METİNDE GEÇEN BAZI ARKAİK KELİMELEK VE DEYİMLER

-A-

akla sığmamak : akıl almaz derecede garip olmak (III/159)
ârifin gönülünü tavâf etmek : (I/1599)
arķun : yavaş, ağır, sakın (IV/143,V/712,713)
aşşı : fayda, kar, kazanç (I/1087,1088,1089)
aya çalmak : alkışlamak (IV/1189)

-B-

bañla- : ezan okumak (V/921)
baş aşmak : (V/895)
başmak : ayakkabı (I/359)
baş oynamak : canını feda etmek (IV/1353,V/1287)
bayık : kesinlikle,açık, belli (II/236,IV/1093)
bel bağlamak : önem vermek, hazırlanmak (I/258,269, II/287)
biregü : bir kimse, başkası (V/414)
buñ : sıkıntı, gam, keder (I/404)
buru tutmak : sancı tutmak (V/1251)

-C-

can ısmarlamak : ölmek (V/1297)
can oynamak : ölmek (V/1116)
ciğer kan olmak : çok üzölmek (I/606)

-Ç-

çağna- : inlemek, seslenmek (I/946)
çak- : açıklamak (I/663)
çarķ vurmak : dönmek, sema etmek (I/650)
çepel : kirli, pis, murdar (V/204,208)
çerâğı uyarmak : ışığı yakmak (VI/13)
çokra- : kaynamak (IV/927,VI/5.gazel)

-D-

dağal : hileci (V/205)
degür- : bildirmek, duyurmak, ulaştırmak (V/316)
dile gelmek : konuşmak (V/944)
diş bilemek : tamah etmek, iştahlanmak (I/278)
düriş- : çalışmak, çabalamak (I/328,464,899,936,962...)

-E-

elinden nesne gelmek : elinden birşey gelmek (V/515)
emek yemek : emek vermek, gayret sarfetmek (I/133)
eş- : hızlı yürötmek, koşturmak (I/1118)

-F-

fak : tuzak (III/74)

-G-

geceyi gündüze katmak : çok çalışmak (V/1185)
geñez : kolay (I/784,V/698,720)
geñsüz : isteksiz (I/436)
gile : yakınma, şikayet (I/1494)
gönel- : yönelmek (I/865,V/585)
gönül bağlamak : sevmek (I/1804)
gönül vermek : sevmek, gönül bağlamak (IV/147)
göynük : acı, ıstırap, hicran (V/976)
göyün- : yanmak (I/1323)
güvâh düşmek : tanıklık etmek (II/250)

-I,İ-

ır- : ayırmak, uzaklaştırmak (IV/44)
ive iver : acele acele (I/1130)

-K-

kakı- : kızmak (II/222, 223)
kana el boyamak : elini kana bulamak (IV/158)
kaydını yemek : kaygısını çekmek, ilgi göstermek, endişe etmek, meraka düşmek (I/127,384,507,1099, IV/73,503,948, V/27,193,317,825, VI/14,5.gazel)
ķayır : çakıl, ince kum (I/37)
kemer bağlanmak : kemer kuşanmak, işe hazırlanmak (I/73,251,322)
kıķır- : çağırarak (I/839)
kılıç çalmak : kılıçla vurmak (V/281)
ķındır- : teşvik etmek (V/936)
ķuşaķı beline çalmak : işe hazırlanmak (II/271)
küy- : beklemek, sabretmek (V/667)

-M-

mat etmek : yenmek (II/173,IV/544,V/123)
mat olmak : yenilmek (I/577,IV/532)

-N-

nûşu nîş etmek : balı zehir etmek (I/1117)

-O,Ö-

okı- : çağırarak, davet etmek (V/253,296)
ög : akıl, zihin, us (I/1796)
öt- : tesir etmek, geçmek (I/330)
özdek : gövde, ağaç kütüķü gövdesi (I/1027, IV/285)

-R-

renc yemek : sıkıntı çekmek (I/321)
renk tutmak : rengi olmak (I/586)

-S-

şafâ sürmek : eğlenmek, rahat yaşamak (IV/1136)
şağıu şağmak : ağıt yakmak (IV/993,V/114,436)
sermayeyi yele vermek : sermayeyi tüketmek, iflas etmek (I/963)
sinle : mezar (I/335)
siñle- : iniltili ses çıkarmak (V/512)
şoğult- : suyunu kurutmak (V/20)
soyla- : araştırmak (I/722)
söyün- : sönmek (I/1323)
söze gelmek : konuşmak, dile gelmek (IV/1268)

-Ş-

ş eş- : çözmek (I/270)
şolok dem : o anda, o vakit (I/490)

-T-

taña batmak : şaşırarak (I/1833)
taña kalmak : şaşırarak (I/474,V/1150)
tarîk tutmak : bir yolu izlemek (I/458)
tefe : dokumacılıkta kullanılan bir âlet (I/878)
teşvîş çekmek : endişe etmek kaygı çekmek (IV/1020,V/199,1001)
teşvîş vermek : endişelendirmek, kaygılandırmak (V/354)
teşvîş yemek : endişe etmek, kaygı çekmek (IV/947,991,1014)
tulun- : batmak, kaybolmak (I/1007)
tuşak : köstek, ayak bağı, bağ (I/271)
tüş etmek : karşılaştırmak (I/254)
tutu : rehin (IV/1007)

-U,Ü-

uшат- : ufalamak , parçalamak (I/733)
ür- : üfleme (I/1244)
üstüne titremek : ilgi göstermek, özenle bakmak (I/1411)

-V-

viribi- : göndermek (I/300,II/165)

-Y-

yahtu : nur, ışık (I/693)
yağrın : sırtın yukarı kürek kısmı (V/1067)
yalabi- : parlamak, ışıldamak, harelenmek (I/984)
yarak : hazırlık (I/845)
yaraya tuz ekmek : bir derdin acısını artırıcı davranışta bulunmak (V/1045)
yarı kıl mak : yardım etmek (IV/1261)
yatlu : kötü, fena (I/620)
yavı kıl mak : kaybetmek (IV/910)
yay : yaz mevsimi (II/235)
yaykan- : 1.yıkanmak. 2.kımıldamak (I/34)

yele vermek : boş savurmak (V/1128)
yığ- : engel olmak (I/1419)
yid- : çekmek, sevk etmek , yedekte götürmek (I/416)
yit- : ulaşmak, yetişmek, kavuşmak (IV/248)
yiği : koku (I/136)
yiğdün : kokuşmuş (I/136)
yiyle- : koklamak (I/430)
yiyni : hafif (V/723)
yiynilt- : hafifletmek (IV/866)
yol azmak : yolunu şaşırmak, yoldan sapmak (I/183, II/28)
yorga : rahvanla eşkin arası atın yürüyüşü (IV/285)
yort- : koşmak,sefer etmek (I/1615)
yören- : dolaşmak, hatıra gelmek, gönlü kaplamak (2.gazel/3.beyit)
yügrüş- : koşuşmak (I/490)
yüz vurma : baş vurma, yüz sürmek, secdeye kapanmak (II/287)
yüzünü turşu etmek : yüzünü ekşitmek (I/1533)

Atasözünü Andıran Sözler :

“Karıncı Kaf dağını çekemez” :
 Döyemez ümmet bu oda iy ğanı
 Bil **karınca** çekemez **Kāf** tağını (V/933)

“Karga, papağanın sözünü anlamaz” :
 Bilmediler kāmīlūñ maḫşūdını
 Karğa fehmi itmeye **tūḫī** sözünü (I/1736)

SONUÇ

XV.yüzyılın ilk yarısında eser vermiş olan Ârif'in eserlerini topluca incelemeye çalıştık. Bu eserler şiiriyet bakımından üstün seviyede olmasalar da, dil tarihimiz açısından önemli oldukları tartışılmaz. Eserlerin yekûnunun geniş hacimli olmasıyla, karşımıza zengin bir kelime kadrosu çıkar.

Ârif'in bir ciltte toplanmış mesnevîlerinin tek nüshası üzerinde yaptığımız bu çalışmayla devrin dil hususiyetlerine dikkat ederek, müellif nüshasına yakın bir metin ortaya koymaya gayret ettik. Okunaklı harekeli nesihle yazılan bu eserde istinsah hataları çok azdır.

Yaptığımız bu inceleme sonunda şu neticeleri elde ettik :

1-) Ârif'in eserleri dînî ve tasavvufî eserlerdir.

Vefâtü'n-Nebî mesnevîsi hariç Ârif'in bütün mesnevîleri tasavvufî mahiyettedir. Vefâtü'n-Nebî'de, genellikle Peygamber (sav)'in vefatının öncesi ve sonrası hikaye edildiğinden, tasavvufî öğelere pek rastlanmaz.

Mürşidü'l-Ubbâd, epeyce dînî ve ahlâkî beyitleri de içermesine rağmen, bütünüyle tasavvufî bir mesnevîdir ve didaktik bir mahiyet arzeder.

Nüşa-i Âlem mesnevîsi de tasavvufî ve didaktik bir eserdir. Müellif bu manzumede, insanın maddî ve manevî boyutlarının kâinattaki mukabillerini izah edip, insanı eşref-i mahlukat ve âlemin özü olarak yüceltmektedir.

Ârif'in, elimizdeki eksik Mevlid'i mevcut bölümleriyle tasavvufî bir mahiyettedir. Eserde Peygamber (sav)'in doğumu v.b. bölümler mevcut değildir.

Mî'râc-ı Nebî de dînî ve tasavvufî bir mesnevîdir. Ârif, miracı "sûrî" ve "manevî" olmak üzere ikiye ayırmakta; manevî miracı anlattığı bölümde âlem çeşitleri, ilâhî hazretler v.s. gibi tasavvufî meselelerden bahsetmektedir.

En sondaki isimsiz mesnevî de, nasihat türünde kısmen tasavvufî bir manzumedir.

2-) Ârif'in eserleri telifî eserlerdir. Müellifin, yararlandığı birçok kaynağı zikretmesi de eserlerinin terkiбі özelliğini gösterir. Ârif, Kur'ân-ı Kerîm ve hadîs-i şerifler dışında, bilhassa Mevlânâ, İbni Arabî, İbni Fârid gibi mutasavvıflarla, Fahreddin-i Râzî, Zemahşerî, Ebû'l-Leys-i Semerkandî gibi müfessirlerin tesirinde kalıp, eserlerinden istifade etmiştir.

3-) Müellifimizin dili ve üslûbu, umûmiyetle sade ve külfetsizdir. Konuların tasavvufî olmasına rağmen dilin bu kadar sade ve açık olmasını talimî gayeyle açıklamak mümkündür. Müellifimizin amacı sanat gösterisi yapmak değil, nasihat vermek, eğitmek ve îkaz etmek olduğundan, herkesin rahatlıkla okuyup anlayabileceği bir dil kullanmayı tercih etmiştir. Sadece Mî'râc-ı Nebî mesnevîsinde tasavvufî tabirlerin çeşitliliği ve îzahların fazlalığı, dili nisbeten ağırlaştırmaktadır.

4-) Baş tarafı noksan olan Mürşidü'l-Ubbâd ile en sondaki 39 beyitlik isimsiz mesnevî dışında, diğer mesnevîler tevhid, na't, âl ve ashâb medhiyesi ve sebep-i te'lif gibi bölümleri ihtiva etmeleriyle müretteb bir mahiyet arzederler. Mesnevîlerin bu kısımları Nüşa-i Âlem'de mesnevî tarzında yazılmışken, diğerlerinde kaside tarzında kaleme alınmıştır.

5-) Kendi zamanında eser vermiş hemen hemen bütün müellifler, eserlerini bir büyüğe sunmuşken, Ârif'in, bilinen hiçbir eserini bir padişaha veya bir başka devlet büyüğüne takdim etmemiş olması dikkat çekicidir. Bunu, devlet büyüklerinin yaşadıkları yerlerden uzak bir yerde yaşamış olabileceği veya makam ve mevki sahiplerinden bir şey beklemeyen bir şahsiyet olmasıyla açıklamak mümkündür. Her ne kadar, Mürşidü'l-Ubbâd'ın noksan olan baş tarafında böyle bir ithaf olabileceği ihtimal dahilindeyse de, diğer eserlerde böyle bir kayıt bulunmamaktadır.

6-) Bugünkü bilgilerimize göre, Ârif'in elimizdeki **Mevlid**'i, **Ahmedî**'nin 810/1407-1408 ve **Süleyman Çelebi**'nin 812/1409-1410 tarihlerinde yazılmış eserlerinden sonra üçüncü mevlid olmalıdır.

7-) Her bir mesnevîyi başlı başına bir kitap kabul ederek Ârif'in bu eserlerini bir hamse olarak ele almakta bir beis yoktur.

8-) Müellifimiz, eserlerinde bir şeyhe, bir mürşid-i kâmile bağlanmayı, evliyâyâ hizmet etmeyi sık sık vurgulamıştır. Anlaşıldığı kadarıyla Ârif de tarikat mensubu bir mutasavvıf, okuyan ve düşünen âlim bir şahsiyettir.

9-) Kendisi, konularla bağlantı kurarak muhtelif dînî ve ahlâkî nasihatlere yer vermiştir. Bilhassa gaflet, dünyanın fâniliği, tövbe etme, nefse ve şeytana tabi olmama, Resûl (sav)'ün yoluna uyma, ölümü sıkça düşünme gibi meselelerde okuyucuyu ikaz etmiştir. O, yaşadığı zamanda dînî gevşeklikten şikayetçidir.

XV.yüzyılın önemli bir müellifi olan Ârif'in eserleri günümüze kadar pek tanınmamıştır. Yaptığımız çalışmayla Ârif'in eserlerini bir bütün olarak gözler önüne sermeye çalıştık ki bu müellifimiz daha iyi tanınsın...

BİBLİYOGRAFYA

- Ârif, **Mürşidü'l-Ubbâd**, Süleymaniye Ktp., İbrahim Ef.blm., nr.355/1,yk.1^a-72^b
- Ârif, **Nüsha-i Âlem ve Şerhü'l-Âdem**, Süleymaniye Ktp., İbrahim Ef. blm., nr.355/2, yk.72^b-87^a.
- Ârif, **Mevlidü'n-Nebî**, Süleymaniye Ktp., İbrahim Ef.blm., nr.355/3, yk.87^a-94^b.
- Ârif, **Mîrâcû'n-Nebî**, Süleymaniye Ktp., İbrahim Ef.blm., nr.355/4,yk.94^b-157^b.
- Ârif, **Vefâtü'n-Nebî**, Süleymaniye Ktp., İbrahim Ef.blm., nr.355/5,yk.157^b-207^a.
- Ârif, **İsimsiz Mesnevî**, Süleymaniye Ktp.,İbrahim Ef.blm.,nr.355/6,yk.207^a-208^b.
- Ateş, Ahmed, **Mesnevî maddesi**, İA, İstanbul, 1957, c.VIII, s.127-133.
- Baldemir, İsa, **Vefât-ı Nebî**, (Yüksek Lisans tezi), İstanbul, 1996.
- Banarlı, Nihad Sâmi, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, c.I, İstanbul,1971.
- Çelebioğlu, Âmil, **Muhammediye**, İstanbul, 1996, c.I, s.131. [Yazıcıoğlu Mehmed ve Muhammediye'si (doktora tezi), Erzurum 1971.]
- Çelebioğlu, Âmil, **Türk Edebiyatı'nda Mesnevî**, İstanbul, 1999. [**Sultan II. Murad Devri (824-855 / 1421-1451) Mesnevileri** (doçentlik tezi), Erzurum 1976.]
- Devellioğlu,Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, 13.baskı, Ankara, 1996.
- Dilçin, Cem, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, Ankara, 1997.
- Gülsevin, Gürer, **Eski Anadolu Türkçesinde Ekler**, TDK Yayınları, Ankara, 1997.
- İnalcık, Halil, **Murad II. maddesi**, İA, İstanbul, 1959, c.VIII, s.614.
- Latîfî, **Tezkiretû's-Şuarâ**, İstanbul, 1314.
- Levend, Ağâh Sırrı, **Türk Edebiyatı Tarihi**, c.I, 2.baskı, Ankara, 1984.
- Mazıoğlu, Hasibe, **Türk Edebiyatında Mevlid Yazan Şairler**, Türkoloji Dergisi, c.VI, Ankara, 1974.
- Özkan, Mustafa, **Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi**, İstanbul,1995, s.85-102.
- Pakalın, Mehmet Zeki, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, c.II, İstanbul, 1993.
- Pekolcay, Necla, **Türkçe Mevlid Metinleri**, (doktora tezi), İstanbul, 1950, 2 c. **Türkiyat Ens.**, nr. 346.
- Sarı, Mevlût, **El-Mevârid Arapça-Türkçe Lûgat**, İstanbul.
- Süleyman Çelebi, **Mevlid (Vesilet-ün-Necât)**, Hzr. Faruk K. Timurtaş, İstanbul, 1990.
- Şükûn, Ziya, **Farsça-Türkçe Lûgat Gencine-i Güftar Ferheng-i Ziya**, Maarif Matbaası, İstanbul 1944.
- Tarama Sözlüğü**, TDK Yayınları, c.I, Ankara, 1963; c.II, Ankara, 1965; c.III, Ankara, 1967; c.V, Ankara, 1971; c.VI, Ankara, 1972.
- Timurtaş, Faruk Kadri, **Eski Türkiye Türkçesi**, İstanbul, 1994.
- Tuman, Nail, **İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Hamseler Kataloğu**, İstanbul, 1961.
- Yazıcı, Tahsin ve Cemal Kurnaz, **Hamse maddesi**, TDV İA, İstanbul, 1997, c.XV, s.499-500
- Yeni Tarama Sözlüğü**, TDK Yayınları, Ankara, 1983.

METİN

Çün kanat virildi saña uçmağa
Bu yidi kat gökleri hep geçmege

1b

15

Hayf ola kim kanaduñ şındurasın
Dünye taşıyla seni döndüresin

Çalasın bu mezbele içre pelid
Urıla hem üstüne muhkem kelid

Dünye zindânında çalasın ebed
Bulmayasın anı kim oldur Aħad

Ger hümâ gibi uçuban gidesin
Tiz zamânda aşluñı seyr idesin

Bulasın aşluñ gibi şeksüz bekâ
İrmeye dahı saña hergiz fenâ

**HÂZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ ENNE'LLÂHE TE'ÂLÂ HALAĞA'L-
'ÂLEME VE LÂ EYYÜ ŞEY'İN HULİKA ENNEHÜ HALAĞA BENÎ-ÂDEME 'ÂLÂ
ARBA'ATİ AQSÂMIN⁵**

20

Girü geldük ol deñiz sözine biz
Dinle imdi kim ola cânuñ temiz

'Âlemi nice yaratdı ol Hâkim
Dürlü hikmetler ki kıldı ol Kâdim

Ya sebep ne oldu bunu düzmege
'Âlemüñ cevherlerini dizmege

Gökleri neden yaratdı yirleri
Dāhı mālikleri bu ins ü perl

Dāhı hayvân u nebât u ma'deni
Nice itdi âşikâre ol Ğani

25

Eydeyin 'aqluñ eger añlar-ısa
Kulaĝuñ söz incüsin diñler-ise

İncüyi la'l üzre ârâyiş idem
Yüzümi yire uram nâliş idem

Tâ ki baña keşf ide bu râzı ol
Doĝrı söyleye dilüm azmaya yol

⁵ Bu bölüm, Allahu Teâla'nın, hiçbir şey yokken âlemi yarattığına ve insanoğlunu dört kısım olarak var ettiğine dairdir.

Çünkü işâret Hâk'dan irdi iy cûvân
Eydeyim bu gizlû sırrı ben 'ayân

2a

Küntü kenzûn sırrını tâhir kılam
Ol bilinmek sevdüğün bâhir kılam

Kâle'n-nebiyyü 'aleyhi's-selâm revâya 'ani'llâhi te'âlâ : "Küntü kenzen mahfiyyen
fe eḥbebtü en u'rafe fe ḥalektü'l-ḥalke li u'rafe"⁶

30 Ol deñiz kim yoğ-ıdı aña nişân
Ne zamân var-ıdı anda ne mekân

Yoğ-iken bu 'âlem ü kevn ü mekân
Var-ıdı ol pâdişâh-ı bî-mekân

Kâfir olur aña kim itse gümân
Olma kör açgıl gözün getür imân

Çünkü bilinmekligi sevdi o şâh
Yaradup düzdi bu ḥalkı ol İlâh

Ya'ni deryâ mevc uruban çalkınur
Gizlû gevher taşra çıkar⁷ yaykınur

35 Geldi bir mevc gevher oldu enbiyâ
Daḥı bir mevc incü oldu evliyâ

Daḥı bir mevc aḳıḳ-i etḳiyâ
Oldılar zâhidler anlar bî-riyâ

Şol kalan kum u kayır kim anda var
Bu kalan ḥalk-ı denîdür bil i yâr

Bu 'aceb deryâ ki mevcî dürlüdür
İçi birdür lîki taşî dürlüdür

Kimi mu'ciz kimi sâḥir görinür
Kimi mü'min kimi kâfir görinür

40 Zâtı bir gerçi şıfatı bî-'aded
Nitekim gölgeñ iki sen bir cesed

Yahu biñ gözgüye baksañ iy cûvân
Görinür biñ şüret anda bî-gümân

⁶ Allahu Teâlâ'dan rivayetle, Peygamber (a.s.) buyurdu ki : "Ben gizli bir hazineydim, bilinmeyi istedim, bilinmeyim diye halkı yarattım."

⁷ Derkenarda "Gizlû gevherler çıkar u" diye geçmektedir.

Liki sen birsin ikilik sende yok
Gerçi kim şüret görindi-y-se şovuk

2b

EL-KİT‘ATŪ Fİ BEYĀNİ‘N-NAŞĪHATİ⁸

Ārif oldur kim şürete kılmaya
Gözüye bakubanı ‘aks almaya

Şüret issin isteye ol durmadın
Mevce bakmaya deñize girmedin

45 İde ol deryāya⁹ kendüyi fenā
Tā ki anuñ ola ol ‘izz-i beķā¹⁰

MAṬLA‘İ‘L-KELĀMİ MA‘A‘N-NAŞĀYİHİ¹¹

Yine uş itdi gönül deryası cüş
Saçdı gevherlerini halk üzre hōş

Gevher alanlar kamu oldı ğanī
Almayanlar müflis oldı, irmez eli

Şayrefi bilür güherler kıymetin
Boncuķ alan alımağ gevher şatun

Şeb-pere çünkim çerāğa meyl eder
Yanar u müflis kıalur bī-bāl u per

50 Zerreyi gör kim güne meyl eyledi
La-cirem gökden yaña neyl¹² eyledi

Zerre gibi seyr iderseñ ol Hāk’a
Uçasın göklere bulasın beķā

Aldanursañ bunda dünyā şem‘ine
Yanasın pervāne gibi lem‘ine

Dünye odına kıanaduñ yakmağıl
Doğrı yolu kıoyup egri gitmegil¹³

Gel kıanat kıaşıduralum uçalum
Bu yidi kıat gökleri biz geçelüm

⁸ Nasihate dair bölüm

⁹ Metinde “deryayı” şeklinde geçmiştir.

¹⁰ Derkenarda “ğınā”.

¹¹ Nasihatlerle beraber sözün başlangıcı.

¹² Metinde “niyl”.

¹³ Sayfa kenarında “şıapmağıl” diye geçmektedir.

55 İrelüm ol Hâzret'e bulup beķā¹⁴
Bulmayalum dünyede ayruķ fenā

3a Yol teferrüclerini¹⁵ bir bir görür
Deñize varınca ol seyrân kıılır

Hem tecellî-yi şîfât nedür bilür
Dahı esmâ dahı ef'âl keşf olur

Kimisine, ol kâtenün Hâķ bildürür
Tarfetü'l-'ayn içre deryâya, ırğürür

Aña meczûb didiler ehl-i yakîn
Olmağıl ehl-i gümân sen key sakın

60 Bilmez ol bu yol teferrüclerini
Zîre kim dirmedi yol güllerini

TEMSİLÜN Fİ VUŞLATİ'L-MECZÛBİ¹⁶

Şöyle kim götürseler seni revân
Ka'be'nün içinde kosalar i cân

Bilmeyesin Şâm u Mısrı neydüğün
Kuds u Medîne dahı niceydüğün

Ol sülûk ehli durur aķvâ bilün
Cezbe ehlinden gümânı siz silün

Zîre kim ehl-i sülûk cehd itdi hōş
Zâhir-ile bâtını cem' itdi uş

65 Cezbe ehli kaldı bâtında i cân
Zâhiri oldu harâb anuñ 'ayân

Meger andan berüye ide sülûk
Yig ola ehl-i sülûkdan çün mülûk

TEMSİLÜN Fİ RİC'ATİ'L- MECZÛBİ¹⁷

Şöyle kim Ka'be içinde durasın
'Azm idesin girü bunda iresin

Şâm-ıla Kuds'i göresin şâd olup
Ol Habîb'ün nûr-ıla âbâd olup

¹⁴ Sayfa kenarında "ġinā" diye geçmektedir.

¹⁵ Metinde, "teferrücleri" diye yazılmıştır.

¹⁶ Meczubun vuslatına dair misal.

¹⁷ Meczûbun dönmesine dair misal.

3b

HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ'L-VASFİ'L-'ÂŞİKİ¹⁸

Kimisi ol kaçrenün yoldayiken
Merkeb öle vü harāb ola beden

70 Zār u hayrān kalmış-iken yolda ol
Kudret eli çeke ilte anı yol

Tizcekez maşşūdına yitişdüre
Kaṭresin alup anuñ bahre ire

Zıre 'ışk yolında, ölen olur şehīd
Bu sözüme şek getürme iy yigid

Kemā kıle : "Men mâte mine'l-'aşkı feḳad mâte şehīden"¹⁹

TEMSİLÜN Fİ HÂLİ'L-'ÂŞİKİ²⁰

Şöyle kim bir kişi bağlansa kemer
Ka'be'ye varmaḳlıḡa kılsa sefer

Ka'be yolında ölürse ol kişi
Ḥac şevābı yazılır budur işi

75 Niyyeti zıre anuñ şāfi durur
Lā-cirem 'azmi hemān kāfi durur

Ḥayr niyyetler 'amelden tāze ter
Uşbu söz ol Muştafā'dandur haber

Kāle'n-nebiyyü 'aleyhi's-selām : "Niyyetü'l-mü'mini ḡayrūn min 'amelihi"²¹

HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ'N-NAŞİḤATİ²²

Gel berü sen de kemer bağlanalum
'İşk-ıla bu yolu seyr eyleyelüm

Ger erirsevüz ol ulu Ḥazret'e
İrişevüz şeksüzün biz devlete

Ol bekā mülkinde bākī olavuz
Biz daḡı anda taḡarrüb bulavuz

¹⁸ Bu bölüm âşıkın vasfı hakkındadır.

¹⁹ "Aşktan ölen, şehid olarak ölmüştür." dendiği gibi.

²⁰ Âşıkın durumu hakkında misal.

²¹ Peygamber (a.s.) buyurdu ki : "Mü'minin niyeti, amelinden hayırlıdır."

²² Bu bölüm nasihata dairdir.

80 Hem tecelli nûrına ğark olavuz
Gide zulmet nûr-ıla şark olavuz

4a

TEMSİLÜN ĀḤAR Fİ TECELLİ'Z-ZĀTİ²³

Diñle saña dahı bir temsil diyem
Tüti bigi dürlü şekerler yiyem

Gülsitānuñda bitürem taze gül
Suvaram göñlüñ bağına şafi mül

Ol deñizden aluban dürlü dürer
'Aklunuñ kulağına takam güher

'Işk odına, altun gibi seni yakam
Küpe almayup kulaklara dakam

85 Ger yanarsañ 'ışka sen nûr olasın
Ol deñizde dürlü gevher bulasın

Tola hazneñ gevher olup pâdişâh
Ġāşiyen götüreler mîr ü sipâh

Lâ-mekân tahtında sultân olasın
'Işk-ıla cümle murâduñ bulasın

Ol mişâl bu ki elüne iy dede
Bir bıçak alsañ dahı soksañ oda

Ol od anı kendüye tiz dönderür
Od gibi deġdügi yiri yandurur

90 Od şıfatı bir kızıllıktır alur
Şüretâ ol da hemân bir od olur

Ger çıkarsañ oddan anı iy dede
Yakmağı kızıllığı şol dem gide

Katre de çünkim irüp bahre gire
Baħr anı kendüye döndüre yara

Baħruñ ol kamu şıfatın urınur
Şüretâ hem şeksüzün ol baħr olur

Liki girü gelse dönse merkebe
Lâ-cerem andan gider ol mertebe

²³ Zâtın tecellisi hakkında başka bir misal.

4b

95

Kaatre girü kendü vaşfin urınur
‘Acz-ile gelür bu halka görünür

HAZİHİ’L-KİT‘ATÜ Fİ BEYÂNİ’N-NAŞİHATİ²⁴

Gelgil imdi ‘acz evinden taşra bak
Ol bekâ milkinde eylegil turak

Gel berü bu dünyeyi biz koyalum
Dünye çirkinden elümüz yuyalum

Şanmağıl bu dünyeyi hûb u güzel
Bir karı ‘avrat durur ol fi’l-meşel

Yüzi çerkin çekmiş üstüne niķāb
Aç niķābın gör yüzün naḥs u ḥarāb

100

Ḥayf ola kim var-iken ol bî-naḫır
Dünye sevüp olasın ḥör u ḥaķır

Yā İlāhî cümle ‘aşıklar-ıla
Bize rüz eyle rızāñ dîzār-ıla

HAZİHİ’L-KİT‘ATÜ Fİ BEYÂNİ’R-RÜHİ YEFNİ HİNE’L-VUŞÜLİ İLĀ BAHRİ’L-VAḤDE VE LĀ YEFNİ’L-KĀLİB²⁵

Diñle döndük girü evvelki söze
Çünkü sâlik baķdı ol görklü yüze

Ol deñizde kendü ol dem maḥv olur
Merkebi ḥayrān olup taşra kalur

Şüretā bahre muḥālîf oldı ol
Maḥv olurdı kaatre gibi bahre ol

TEMSİLÜN Fİ FENĀİ’R-RÜHİ VE ‘ADMİ FENĀİ’L-KĀLİBİ²⁶

105

Şöyle kim ördek yumurdasın i yār
Tavuk altına ḳosañ iy ihtiyār

Başsa yavruyı çıkarsa süriben
Göl kenārına anuñla varuban

5a

Yavru çünkim göl kenārına gele
Zevķ-ıla ḥoş kendüyi suya şala

²⁴ Bu bölüm nasihata dairdir.

²⁵ Bu bölüm, ruhun, vahdet denizine vardığında yok olduğuna, kalıbına yok olmadığına dairdir.

²⁶ Ruhun fena bulduğuna, kalıbın fena bulmadığına dair misal.

Çok şafalar süre anda şevk-ıla
Daşrada tavuk gagalayu kıala

Giremez göle tavuk zevk itmege
Yavrusı gitdügi yola gitmege

110 Zire ördek yavrusı māl durur
Lā-cirem zevk u şafası şu durur

Ol tavuk māl degül çünkim kaçır
Göle girmekden ırak yire uçar

HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ'N-NAŞİHATİ²⁷

Gel berü ördek gibi biz uçalum
Baħr-i 'ummānda varup hōş geçelüm

Sürelüm anda şafalar rüz ü şeb
Ol deñizde idelüm dürlü tarab

Niçeye dek çekesin bunda ta'ab
Yandurasın yüregi kıriya leb

115 Ger tavuk gibi kalursañ bunda sen
Kırtarımazsın burada baş esen

Ol ecel toğancısı bir gün irer
Seni ol dem toğanına bahş ider

Gel berü cān kırtangör buradan
Ol bekā milkinde tutgıl hōş vaṭan

Nişe bilmezsin bu cānuñ kıymetin
Alınur mı yohsa akçayla satın

Şeyh etegine yapış muhkem düriş
Gice gündüz kıllığına hem giriş

120 Her ne dir-ise muti' olgıl aña
Tā ki azmış işlerüñ cümle oña

5b Tavuğ-ısañ ördek eyleye hemān
İde 'ummāndan yaña seni revān

Zire şeyhüñ ol deñiz baħrİsidür
Etegin dut iste andan dürlü dūr

²⁷ Bu bölüm nasihata dairdir.

Cānuña kanat virüben uçura
Bu yidi kat gökleri hep geçüre

İlte seni yüce sultān katına
Yüz urasın anda, anuñ hazretine

125 Kapuda sen de muḳarreb olasın
Cennet ü ḥür-ıla dīzār bulasın

Lā-mekān milkinde sultān olasın
Zevḳ içinde cāvidānī ḳalasın

Şeyḥe ḳulluḳ nice gerek diyelüm
Anda senüñ ḳamu ḳayduñ yiyelüm

HAZİHİ'L-ḲİT'ATÜ Fİ BEYĀNİ HİZMETİ'L-MÜRİDİ Lİ'Ş-ŞEYHİ VE Fİ TEMSİLİ'Ş-ŞEYHİ VE'L-MÜRİDİ²⁸

Gel bu ḳullıḳdan oḳıḡıl bir varaḳ
Şol tavuḳ yumurdasından al sebaḳ

Diñle saña girü ḥikmet söylem
Gözün açup hem daḡı 'aḳluñ direm

130 Cānuñı ma'ni suyu-y-la bitürem
Şekkeri saña yük-ile yitürem

Çün yumurdaları tavuḳ kim başar
Kendüyi ol dünya ḥalinden keser

Bir bucaḡa girüben epsem olur
Terk ider ḳamusını şankim ölür

Fikri oḡul ḳız ḥāsil eylemek
Gice gündüz durmadın ol yir emek

Çalkar anı dürlü şan'atlar ider
Şan'atında şeyḥ-i māhir mu'teber

6a 135 Ol yumurdanuñ kimisi cān bulur
Kimisi bulmaz kimi bulur ölür

Gör ki ba'zısı anuñ yavrı çıkar
Ba'zı yiyidün²⁹ olur içi ḳoḳar

Cān daḡı bulmadı oldu ḡarāb
Gel yemeklik tavuḡa aña şavāb

²⁸ Bu bölüm, müridin şeyhe hizmeti ve şeyh ile mürid hakkındaki temsile dairdir.

²⁹ yiyi : koku / yiydün : kokmuş, kokuşmuş

Zire evvel dutulurdu menfa‘at
Yiyidi şimdi kalıp bl-menfa‘at

Şol yumurda kim tavuk altındadır
Gice gündüz hem anuñ hükmindedür

140 Çalkayup nice dilerse dönderür
Şeksüzün yavru oluban cân bulur

Şol ki tavuk hükmi altında, olmadı
Çalkamağda ol bile bulunmadı

Lā-cirem murdār olur içi harāb
Menfa‘atden kalur ol bil iy şebāb

Şol ki gāh hükminde gāh taşra olur
Cân bulur ol liki kālıbdā ölür

Aç gözünü bağıl işbu kudrete
Ta düşünesin buradan hikmete

145 Bilesin şeyhe mürîd nice gerek
Şeyhe kullığında yimek ol emek

Şeyh hükminde olursa tā ebed
Maşşūdına irgüre anı Aḥad

Ol yumurda gibi tizcek cân bula
Ölmeye ol dünyede diri kıla

Şeyh hükminde olursa tā ebed
Maşşūdına irgüre anı Aḥad³⁰

Şeyhi hükminden eger taşra düşe
Şeksüzün bulmaya cân bil iy paşa³¹

6b 150 Gāh anuñ hükminde geh taşra olan
Ol durur kim cân bulup girü ölen

Hükmi altında, olmağ-ıla cân bulur
Taşra düşse girü tizcekez ölür

Zire kim bulmamış-ıdı ol kemāl
Taşra düşmeklik-ile buldı zevāl

³⁰ Mükerrer beyit.

³¹ Metinde “Şeksüzün bulmaya ya cân bil iy paşa”.

HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ ENNE'L-MÜRİDE İZÂ KÂNE TAḤTE
TAŞARRUFİ'Ş-ŞEYHİ VE YEKÛNE MUḤARREBEN 'İNDEHÛ Bİ'L-HİZMETİ
TAḤAŞŞALE MURÂDEHU VE YAŞALE İLÂ RABBİHİ VE Fİ BEYÂNİ'N-
NAŞÂYİHİ'L CELİLETİ³²

Girü bir hikmet sözünü³³ söyleyem
Şekkeri söz-ile seni toylayam

Diñlegil tavuk ki yumurdaları
Eydeyim³⁴ ki nice çalkar bunları

155 Nişe dönderür hem altın üstine
Eydeyim³⁵ diñler-iseñ maşşudı ne

Şol yanı kim kendüye yakın olur
Bil ki tizcek anuñ içi kan olur

Ol ırak yanın dahı pes dönderür
Tâ ki anı dahı kana dönderür

Sen dahı ger şeyhe yakın olasın
Tizcekez kan oluban cân bulasın

Ol bekâ milkinde pervâz urasın
Şeksüzin hür-i cinâna iresin

160 Bula cânuñ orada dürlü şafâ
Râzı ola senden Muḥammed Muştafa

Bunda dünyâ zinetine kanmağıl
Rengine bakubanı aldanmağıl

Dünye nakşına kalanlar iy halil
Yarın anda oldılar hür u hacil

7a Bakmadı yüzlerine Rabbü'l-celil
Kıldı anları cehennemde zelil

Seni bunda koyuvirdi ol İlâh
Hem bezedi dünyesin ol pâdişâh

165 Şekkerin gösterdi zehrin gizledi
'Ârif olan zehrin anuñ izledi

³² Bu bölüm, müridin, eğer şeyhin tasarrufu altında olursa ve hizmet ederek ona yakın olursa, muradına ereceği ve rabbine varacağına dairdir ve yüce nasihatların beyanı hakkındadır.

³³ Metinde "sözün" diye geçiyor ki, vezin bozuluyor.

³⁴ Metinde "eyldeyim".

³⁵ Metinde "eyldeyim".

Gördi kim şekker didügi ağulu
Zerrece dadmadı andan ol ulu

Kaçdı aslandan kaçır gibi ırak
Lâ-cirem itdi bekâ mülkin turağ

Kurtılup ol zehrden pāk oldı ol
Bāki mülkde cāvidāne qaldı ol

Sen dahı gel kendüzünü eyle pāk
Olmağıl bu dünya külhânında hāk

170 Gel hümāsın gülşenünü iste var
Külhanı külhancıya qoğıl i yār

Tūti yimege şeker lāyık i cān
Kelb olan bil cıfeye tālib ‘ayān

Kāle’n-nebiyyü ‘aleyhi’s-selām: “Ed-dünye cıfetün ve tālibuhā kilābün”³⁶

Tazı at gibi çemen seyr eylegil
Bunda eşek gibi çamur çekmegil

Gül qoşusın bülbüle şor iy ‘azız
Bū cemelden³⁷şormağıl kılmaz temiz

Şol ki sözdür uş didüm saña işit
Bu sıfatdan kendüzünü pāk it

175 Pāk ol kim pāke lāyık olasın
Lāyık olursañ dahı cān bulasın

Küfrünü degşürüp İmān bulasın
Nefsünü yaqubanın nūr olasın

7b HAZİHİ’L-KİT’ATÜ Fİ BEYÂNİ’S-SÂLİKİ HİNE’L-VUŞÜLİ İLÂ
BAHRİ’L-VAHDETİ YEZÜLÜ ‘İNDE’L-VÜCÜDİ’L-MECÂZİ VE YETEHAQKAQ
Bİ’L-VÜCÜDİ’L-HAKİKİ VE HİNEİZİN TAHAŞŞALA LEHÜ’L-YESR Fİ’LLÂHİ³⁸

Söz öküşdür diñle sâlik hâlini
Ol deñizde eydeyim³⁹ ahvâlini

Çünki mahv oldı o deryâda o cān
Gitdi qatre qaldı ol deryâ hemān

³⁶ Peygamber (a.s.) buyurdu ki : “Dünya bîr leştir ve talipleri de köpeklerdir.”

³⁷ Sayfa kenarında, “tofiuz” kelimesi not edilmiş.

³⁸ Bu bölüm, sâlikin vahdet denizine varınca mecâzi vücuttan ayrılıp hakiki vücuda erdiğine ve o anda Allah’ta, kendisine zenginliğin hâsıl olduğuna dairdir.

³⁹ Metinde “eyideyim”.

Gitdi  ul mahv oldu  aldı p di  h
 ul  ah oldu ol   h-ıla i   h

180  ul ki  ullu da ola olmaya   h
 ullu ı gitse olur ol p di  h

 atre  atreyken  a an dery  olur
 atrelik gitse hem n dery   alur

  bu s zi a la ıl sen iy ‘azız
T  ki zulmetden canu  ola temiz

M l hid olanlar buradan yol azar
T mu zencirine kend yi dizer

 atrelikda kend yi dery   anur
Bu s z-ile zı ki H k’d n ayrılır

185 Y  İ  hi bize to rı yola sen
 ula uz ol eylegil ba ı esen

R  met  nden sen bizi ayırma ıl
Sevg  ni bu g  nl m zden ırma ıl

**HAZ H ’L-K T’AT  F  BEY N  R C’AT ’S-S L K  M NE’L-H K K  İ  ’L-
H LK ⁴⁰ VE H NE Z N L  YES UTU ‘ NDE’T-TEKL F  KEM  YE  LU
BA’ZE’L-MEL H DE⁴¹**

Di le imdi ol de iz lu f i ledi
Merkebine  atreyi ba ı ladı

8a Z hir-ile b t n n  cem‘ ide
Geh gele bunda v  g h anda gide

Bu iki m lkde ola ol p di  h
 ullar ola c mle a a ol ola   h

190   nki s lik gir  geldi merkebe
Ol de izden h  ıl oldu mertebe

Yol   ğrendi v  durmaz ha gider
Ol de izde y zg cilik  a d ider

B hr  olmak ister anda gevher 
 ıkaruban olsa gerek cevher 

⁴⁰ Metinde “mine’l-h k k ’l-h lk ”.

⁴¹ Bu b l m, s likin Hak’t n halka d nmesi ve bazı m l hidlerin dedi i gibi o zaman sorumluluklardan kurtulmamasına dairdir.

Gice gündüz düşdi ol sevdāya bes
Pādişāh kullığın arturur heves

Zıire evvel pādişāhı görmedin
Kullık iderdi aña hıç⁴² durmadın

195 Çünki gördi kullığı, aratmak gerek
Tā ki şāh katında ola yigirek

Ol deñize çün nihāyet yok durur
‘Ākıl olan yüzmegini arturur

İşbu beyti kim Menlā hoş didi
Añlayanuñ gönli pasını yudı

İy bürāzer bî-nihāyet dergehist
Bir her ānçı mî resî billāh mesit⁴³

Ya‘ni dergāha nihāyet yok durur
Her neye, irseñ durma anda giregör

HAZİHİ’L-KİT‘ATŪ Fİ BEYĀNİ ENNE’T-TEKLİFE LEV SAĞAṬA Bİ HUŞŪLİ’L-KEMĀLĀTİ⁴⁴

‘Ani’n-nebiyyi ‘aleyhi’s-selām : “Ve inne ‘abde’l-kāmili yezīdu fî’l-hizmeti”⁴⁵

200 Görme misin faḥr-ı ‘ālem Muşṭafā
Ol Ḥabibi hem Resûl-i müctebā

8b Seyyid-i kevneyni faḥrû’l-‘ālemIn⁴⁶
Sevdi anı ol İlāhû’l-‘ālemIn⁴⁷

Didi ger sen olmasayduñ yā ḥalîl
Gökleri yaratmaz-ıdum ben Celîl

Kāle’l-lāhu tebāreke ve te‘ālā: “Lev lāke lemā ḥalektü’l-eḫlāk”⁴⁸

Ol maḳāma kim varıbdur ol Resûl
Kimse varmadı bu sözi kıl ḳabûl

Ol deñizden kim çıkardı cevheri
Görmedi ‘ömrinde, anı bir cevheri

⁴² Metinde “hı”.

⁴³ “Ey birader, dergahlar sonsuzdur; hangisine erişsen, durma gir.”

⁴⁴ Bu bölüm kemālâtın husulü halinde, sorumlulukların bitmeyeceğine dairdir.

⁴⁵ Peygamber (a.s.)’dan rivayetle : “Kâmil olan kul, hizmetini artırır.”

⁴⁶ Metinde “faḥri’l-‘ālemIn”.

⁴⁷ Metinde “İlāhe’l-‘ālemIn”.

⁴⁸ Allahu Teâlâ buyurdu ki : “Sen olmasaydın felekleri yaratmazdım.”

- 205 Ol deñizde mevc-i a'lâ oldu ol
Ol şadefde dürr-i a'lâ oldu ol
- Ol gülistānda olup sultān-ı gül
Kamu 'ālem halkına ol şundı mül
- Hizmete kendüyi nice cüst urur
Ol işikde bir ayak üzre turur
- Hizmet itmekden şişer ayakları
İşd dahı işbu sözi iy yol eri

Kāle'l'lāhu tebāreke ve te'ālā fi şānihi: “Tāhā mā enzelnā ‘aleyke’l-Kur‘āne li teşkā ille tezkiretün li men yehşā”⁴⁹

- Bu kadar kullığı dahı ırgürüp
Eydür ulu hāzrete yüzün urup
- 210 Şol ki bilmekdi seni ben bilmedüm
Şol ki kullıkdı saña ben kılmadım

Kāle'n-nebiyyü 'aleyhi's-selām : “Mā ‘abednāke hākke ‘ibādetüke ve mā ‘arefnāke hākke ma‘rifetüke”⁵⁰

- Ol Hābīb'ün çünki böyle 'özri çok
Ey dahı kullukdan evlā nesne yok
- Bunda kul ol anda sultān olasın
Bunda ağla tā ki anda gülesin
- 9a 'Arif ol kim dün ü gün kullık kıla
Ol Hāğ'un kulluğunuñ kadrin bile
- Olmayan kul Mısr'a sultān olmadı
Olmayan şākird üstād olmadı⁵¹
- 215 Hizmet-ile ger seni toz idesin
Batmayasın şuda şöyle gidesin
- Muştafā diyüp durur fi hāğkihim
Seyyidü'l-kavmi hüve hādīmühüm

Kāle'n-nebiyyü 'aleyhi's-selām : “Seyyidü'l-kavmi hādīmühüm”⁵²

⁴⁹ Taha suresi 1-3.ayetler : “Tā hā . Biz, Kur'an'ı sana, güçlük çekesin diye değil, ancak Allah'tan korkanlara bir öğüt olsun diye indirdik.”

⁵⁰ Peygamber (a.s.) buyurdu ki : “Sana hakkıyla ibadet edemedik ve seni hakkıyla bilemedik.”

⁵¹ Metinde, “Olmayan şākird hem üstād olmadı” şeklinde geçiyor. Ama vezin icabı, “hem” kelimesini yazmamayı uygun bulduk.

⁵² Peygamber (a.s.) buyurdu ki : “Bir kavmin efendisi, onlara hizmet edendir.”

Ya'ni kavmũn ulusı kulluk iden
Kendũ hizmet yolına tozup giden

Ulu olmak ister-iseñ hizmet it
Evliyāsına Hāk'un sen iy yigit

Tā ki bir gün ola elũn alalar
Sini ol Hāk hāzretine ilteler

220 Hāk seni anda muḳarreb eyleye
Dürlü hil'at geydüre hōş toylaya

İçüre anda şarāb-ı lem-yezel
Hem ebed senũn ola vũ hem ezel

TEMSİLÜN Fİ BEYÂNİ HĀLİ'S-SĀLİKİ⁵³

Diñle imdi cevherİden cevheri
Şaklağıl hāzneñde işbu cevheri

Añlar işbu sözümi ol yol eri
Zire bilür cevheri ol cevheri

Sözde çünkim dürlü şan'at gösterem
Söz kıla añla ne hizmet gösterem

225 Bir mişāl direm eger gūş kılasın
Ol geçen sözleri bir bir bilesin

9b Ol bu kim bir kişi bilse var durur
Bir ulu sultān kim ol kādır durur

Mülki çok kendũ durur şāhib-'alem
Şöyle kim vaşfın yazamazdı kalem

Hüsni hūb u hulkı gökçek bi-bedel
Aña kul olmış kamu şāhib-devel

Kāle'llāhu te'ālā : "Leyse ke mislihi şey'ün ve hüve's-semi'ul-bašir"⁵⁴

Arzuitse yüzün anuñ görmege
Ol ulu sultān kıtına irmege

230 Şevkı gālīb oldı gör kim n'eyledi
Tırı geldi yolın anuñ soyladı

⁵³ Sālikin durumunu belirtmeye dair bir temsil.

⁵⁴ Şurā suresi 11.ayet : "...O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, işitendir,görendir."

Ol ilûn yollarını dutup gider
Ol makāma durmadın hiç⁵⁵ seyr ider

Çok ‘acāyib gördi yolda ol kişi
Gice gündüz oldu teferrüc işi

Müddet-ile irdi ol mülke revān
Gördi bir mülkdür ki kamu halka cān

Evleri şahrāları kamosı nūr
Hem melek müştāk aña vildān u hūr

235 Nürdan ırmaqlar akar olmuş revān
Çevresi güller açılmış bi-kerān

Anuñ-ıla tāze bu şahra-yı cān
Koşusına beñzemez bũ-yı cihān

Sekiz uçmak anda bir köşk ü sarāy
Belki ol menzil-gehe ne ‘aql ü rāy

Çünkü gördi ol kişi hayrān olur
Kālıbı terk idübenin cān kalur

Kālıp ol mülkde adımın adamaz
Pādişāhdan yaña belkim gidemez

10a 240 Zire mülkde nürda nūr seyrān ider
Lā-cirem kālīb kāluban cān gider

Kālıbı meger ki yakup nūr ide
Köpügi deryāya karuban gide

Kālıbı çün böyle bu vaqt seyrān kıılır
Zire kim başdan ayğa nūr kalur

Görme misin ol Hālib i Muştafā
Bulduğından kābe-kavseyne şafā

Kālıbı geydi budur kavı-i dürüst
Sözüm ańlamakda olgıl katı cüst

245 Çün bu vech-ile ol er seyrān kıılır
Mülki yolında Hāķ’un hayrān kalur

Didi mülki böyle olan pādişāh
Beñzemez kimseye oldur ulu şāh

⁵⁵ Metinde “hl”.

İsteyüben bulayın ol şāhı ben
‘İyd ola baña görem ol māhı ben

Çünkü görem ulu sultānuñ⁵⁶ yüzün
Baña gevherler vire yüzün yüzün

Bay olam müflisligi idem ırak
Hem bu mülkde eyleyem dā’im turağ

250 Gitmeyem ayruğ ben anda ilüme
Zerre gibi çünkü irem günüme

Böyle diyüp bile bağlandı kemer⁵⁷
Düşdi ol illeri sultānı arar

Ya’ni kim ister şadefden ol dürer
Ol denizden dağı biñ dürlü güher

Altun üzre incüyi arāyiş ider
Yüzün Allāh’a dönüp nāliš ider

Ol ulu şehri Hāk aña tuş ider⁵⁸
Görmemişdi anı ‘ömrinde beşer

10b 255 Gördi kim bir şehri a’zam key ulu
Burcu vü bārūsı kamu berkilü

Çapusunda çapucılar bî-hisāb
Şordı söz virmediler bunlar cevāb

İçerü koymadılar bunu durur
Taşra hayrān oluban zārü olur

Gördi olmaz kendü işi bağladı
Ol çapuda kulluğa bil bağladı

Rüz ü şeb şöyle ayağ üzre turur
Ol çapu kullarına hizmet kıılır

260 Şol kadar kullık kıılır yüzün sürer
Lā-cirem kullar anı şehre girer

Gör gördi şehir içini key ulu
Dürlü gevher bî-nihāyet toptolu

⁵⁶ Derkenarda “ol ulu sultān” diye geçmektedir.

⁵⁷ Metinde “Böyle diyüp bu bile bağlandı kemer” diye geçmektedir.

⁵⁸ tuş etmek : karşılaştırmak

Orada dürlü ‘acâyibler görür
Seyr idüben şeh sarâyına varur

Bakdı anda gördi bir ulu sarây
Ne güneş nûrına beñzer ne huvây

‘Aql orada bäl ü perrin yandurur
Nefs varursa özini göyündürür

265 Çün muḳarrebler tıruban ḳapuda
Bî-ḥisâb ü bî-‘aded ol ṭapuda

Görüben bu tertibi ḥayrân olur
Ölüyidi şanki ol dem cân bulur

Didi zî şeh ü zihî gökçek sarây
Görüne mi gözüme ol ṭolunay

Nice görem pâdişâhı bunda ben
Tâ ki bu mülkde olavan baş esen

‘Aqlını degşürüben gör n’eyledi
Anda ḳulluğa girü bil bağladı

11a 270 Ol muḳarrebler ayağına düşer
Hem bilinden tizcekez zünnâr şişer⁵⁹

Bağlanur biline ḥizmet ḳuşağın
Hem ayağından giderür tuşak⁶⁰

Gice gündüz anlara ḥizmet ider
Cânına hem başına zahmet ider

Ol muḳarrebler kaçan bunı görür
‘İşkı da‘vîsinde key şâdık durur

Elin aluban sarâyı giyürür
Ol sa‘at sultân yüzini hem görür

275 Gördi ‘âlem mülkine ṭolmış o şâh
Ḳamu ‘âlem ḳul aña ol pâdişâh

Külî eşyâyı muḥît olmuş görür
Kendüligi şol sa‘at maḥve virür

Çünki maḥv oldu orada ol kişi
Lîki anuñ dahı bitmedi işi

⁵⁹ Metinde, “şiser” şeklinde yazılmıştır.

⁶⁰ tuşak: köstek, ayak bağı, bağ

Ol muḳarrebler makāmın diledi
Girü döndi ḳulluḡa dıṣ bileği

Ol işikde bir ayak üzre ṭurur
Gözyaşı-y-la şulayuban süpürür

280 Yüzi süpürge gözi saḳḳā olur
Her sa‘atde lā-cirem fenā bulur

Şol ḳadar ḳulluḳ ḳılır ḥazretde ol
Pādişāh itdi anı bir gūn ḳabūl

Ol muḳarreblerden oldı ṭapuda
Mühür virildi aña ol ḳapuda

Tāc-ı ḥil‘at geydürüp ḳıldı yakın
Didi degşür ḥālūñi vū key saḳın

Dünyeye ṭaru gibi ṭaḡılmaḡıl
Gözūñi ben pādişāhdan ırmaḡıl

11b 285 Tā ki şeyṭān gibi red bolmayasın
Bu gülüstānda bitüp şolmayasın

Ḳorḳu artuḳdur bilūñ yaḳınlara
Zaḥmetūñ ḳatısı gelür bunlara

Ḳāle‘n-nebiyyü ‘aleyhi’s-selām : “Eşeddü‘n-nāsi belāen el-enbiyā‘ü ṣumme‘l-evliyā‘ü ṣumme‘l-emşel ṣumme‘l-emşel”⁶¹

Çünki bu ‘izzet virildi ol ere
Daḡı artdı ḳulluḡı diñle yara

Memleket ḳulluḡı düşdi üstine
Daḡı ḳulluḳ eylemek hem dōstına

Görme misin dünya vezirlerinūñ
Ḳulluḡı nicesi artuḳ bunlaruñ

290 Bege ḳarşu gündüz ayaḡın ṭurur
Gice, olıcak memleket fikrin ḳılır

HĀTĪMETŪ ḤĀLĪ’S-SĀLĪKĪ⁶²

Şol ki kāmildür ider ḳulluḳ Ḥaḳ’a
Mertebe arturuban bulur beḳā

⁶¹ Peygamber (a.s.) buyurdu ki : “İnsanlardan en çok belaya uğrayanlar peygamberler, sonra evliyalr, sonra benzerleri, sonra benzerleridir.”

⁶² Sâlikin durumunun hatimesi.

Bir canı terk eyleseñ dosta, ıiresin
Şeksüzün bir cāna biñ cān göresin

Eylegil kendüzünü bu yolda hāk
Dünye zehrinde olasın tā ki pāk

Gel berū fikri gider yol varalum
Gice gündüz ol Hāk'a yalvaralum

295 Tā ki ilte bizi dergāhına ol
Hem bulavuz hāzretinde, anuñ qabūl

Ger bu yola sen de sālİK olasın
Şeksüzün ol hāzrete yol bulasın

Ḳāle'llāhu te'ālā : "Vellezīne cāhedū [fīnā]⁶³ le nehdiyennehūm sūbūlenā ve inne'llāhe [le] ma'a'l-muḥsinīn"⁶⁴

12a SālİKūñ sözi burada ḥatm olur
Añlayan bu incüleri cān bulur

Belki ne incü bu söz gevher i cān
Her birinüñ qaymeti biñ dūr 'ayān

Çün lisān-ı ḳudret oldı söyleyen
Key ḥaṭāya gire buña söz diyen

300 Her kim ala bu sözüñ cevherlerin
Bize virbisün⁶⁵ du'a gevherlerin

SālİKūñ cevherleri çün ḥatm olur
Diñle eyidem ki meczūb ne ḳılur

EL-ḲİSMİ'S-ŞĀNİ Fİ BEYĀNİ ḤĀLİ'L-MECZŪBİ⁶⁶

Söyleyem söz kim ola cānuñ feraḥ
Rāyigāne dūr alan olmaz teraḥ

Yazayım bir gülsitān kim gülleri
Ma'nevī cāndur anuñ bülbülleri

Sūnbūli aḳ yüzde gösterem latif
Ḳoḥulayıp cān bulasın iy ḥerīf

⁶³ Köşeli parantez içindeki kısımlar atlanmış.

⁶⁴ Ankebut suresi 69.ayet : "Ama bizim uğrumuzda cihad edenleri elbette kendi yollarımıza eriştireceğiz. Hiç şüphe yok ki Allah, iyi davrananlarla beraberdır."

⁶⁵ viribi- : göndermek

⁶⁶ Meczûbun durumunun beyanı hakkında ikinci bölüm.

305 'Aqla şıgmaz genc açam gevher saçam
Gevheri har mûhreden bir bir seçem

Sayrefiyem dürlü gevher çıkaram
'Akli bāğından kıvıl güller direm

Sanma beni dūr yakın bil cevherem
Zerreyem hem güneşem gör nādirem

Sen ne bilürsin ki biz ne kuşlaruz
Nirede pervāz uruban kuşlaruz

Yuvarmuz ol lā-mekān tahtındadır
Celve urmak bize 'Arş üstindedür

310 Liki düşmüşüz buraya biz garīb
Yārdan dağı vatandaşan bī-naşīb

12b Zār ü hayrān yürürüz ırte gice
Bilemezüz hālümüzi kim nice

Yā İlāhi bizi gözden ırmağıl
Ol vatandaşan hem bizi ayırmağıl

HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ VUŞLATİ'L-MECZÜBİ Bİ'L-CEZBETİ'L- İLÂHİYYETİ TARİKUN BİLÂ SÜLÜK⁶⁷

Diñle meczûb n'eylemişdür eydeyim
Saña vaşf-ı hālını şerh ideyim

Merkeb üzre dün ü gün yürür-iken
Anuñ-ıla her yaña varur-iken

315 Nāgehān bir katı 'ışk yili kıpar
Seyr iderken anı merkebdan kıpar

Bırağup anı deñize kıor gider
Gözin açdı meczûb anda gör n'ider

Görđi kim bir mülke gelmiş nāgehān
Olmadıñ yollarına anuñ revān

Çekmedin yol zahmetini ol kişi
Hāşıl olmuş maķşûda bitmiş işi

Görđi bir mülkdür k'aña yokdur fenā
Anda olan kişiye olmaz 'anā

⁶⁷ Bu bölüm, sülük etmeden, ilahi cezbeyle meczubun vuslatına dairdir.

320 Hasta olmak daḥı ölmek anda yok
 Egni bütün dā'imā hem karı⁶⁸ tok

Ol vatanda yok durur kesb ü kazanc
 Genc olur ḥaşıl yimedın hıç renc

Gördi ol mülki bu vech-ile ol er
 Turmağa, anda bile bağlandı kemer

Didi ki ḥaşa bu mülki terk kılam
 Pādişāh-iken girü hem kul olam

Ol fenādan kurtılup buldum beḳā
 Halkı terk itdüm kamu irdüm Hāk'a

13a 325 Eyle diyüp ol deñizde ğarḳ olur
 Girü dönmez merkebe anda ḳalur

Ḳul-iken oldı orada pādişāh
 Gitdi ḳulluḳ ḳaldı anda pādişāh

Ḳatrelik gitdi hemān deryā ḳalur
 Bu sözi anda irişenler bilür

HAZİHİ'L-ḲİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ'N-NAŞİHATİ⁶⁹

Sen de şāh olmak diler-iseñ düriş
 Gice gündüz gidüp ol mülke iriş

Ḳatreñi, anda kıl fenā-ender-fenā
 Tā ki bulasın beḳā-ender-beḳā

330 Anda sultān olubanı ötesin
 Dünyeyi başdan başa hem dutasın

Nişe ḳalduñ bunda dünyā milkinge
 Dünya nedür yaḥuz anuñ milki ne

Şuya yaşdanmak degül 'ākıl işi
 Yile inanan olur delü kişi

Çünki ḳodılar buña dünya adı
 Şāfi doğurduğunu bir bir yidi

Ḳanı aşluñ köküñ ü oğluñ kızuñ
 Bir gün anlaruñ gibi tozar tözüñ

⁶⁸ Metinde "karbı".

⁶⁹ Bu bölüm nasihate dairdir.

335 Sevme şol kurdı ki kuzuñı kapar
Senüñ-içün sinlelerde ev yapar

Zerre zerre ger taleb itseñ türāb
Kaş u göz toptolu olmışdur harāb

Çünki ten yire girür toprak olur
Bislemegil anı kim bir gün ölür

Cānuñı itgil ‘imāret iy cūvān
Tā ki ol mülkde olasin cāvidān

13b Gerçi bu milke,özünü şāh idesin
Fā’ide ne çünki koyup gidesin

340 Fikir it kim kanda vardı enbiyā
Ol ulu sultānlar u kamı,evliyā

Kalmadı dünya bulara uşda gör
‘Akıl-iseñ dünye sevgüsini sür

Ol deñizi dün ü gün itgil taleb
Tā ki irgüre seni ol ferd ü Rab

HAZİHİ’L-KİT‘ATŪ Fİ BEYANİ’L-MECZŪBİ İN KĀNE RŪHEHU VĀŞİLEN İLĀ BAHRİ’L-VAHDETİ FE KEYFE LĀ YECİDŪ BEDENEHŪ⁷⁰

Çünki meczüb ol deñizde maḥv olur
Merkebi bu kuruda ḥayrān kalur

Şöyle yudar mest bilmez kendüzin
Tanımaz ayruğı daḥı hem özin

345 Geh yir ü gāhi içerse söylenür
Şol ağaç gibi yil-ile deprenür

Nite bozulmaz anuñ cān kālıbı
Eyideyim bu sözün ol tālibi

Zire kim vardur eşer ol kaṭreden
Ol eşerdendür yürür delim beden

TEMSİLŪN Fİ BEKĀİ EŞERİ’R-RŪHİ⁷¹

Şöyle kim alsañ göbek müşgin i cān
Göbegi gitse koku gitmez ‘ayān

⁷⁰ Bu bölüm, meczûbun, ruhu vahdet denizine varınca, bedenini nasıl bulamadığına dairdir.

⁷¹ Ruhun eserinin bekası hakkında bir temsil.

Müşğ koğuşı kalur anda bir zamān
Ol koğuşdan dürlü zevk ider bu cān

350 Ol deri hem dürlü ‘izzetler bulur
Başda vü dahı yakada götrilür

Bu tenüñ çün misk-i cāna kâb olur
Cān giderse kabı ‘izzetde kalur

14a Dürlü ‘izzetler kılurlar ol tene
Zire kim muşāhib oldı ol cana

Cān koğuşından eşer tende kalur
Ol koğuşdan dürlü ‘izzetler bulur

Görme misin muşhafuñ cildi nice
‘İzzet ider ger fakır u ger hōce

355 Öpüben başlarına qorlar latif
Hüb u zibā yüze sürerler şerif

Dürlü kiseler içinde şaklanur
Pādişāhlar haznesinde⁷² beklenür

Bu kamu ‘izzet aña bilgil i cān
Ol ‘azize yoldaş oldı ol ‘ayān

Ger kelāmu’llāha cild olmasadı
Ol sebebden ‘izzete irmesedi

Başmak olurdı ayaklarda zelil
Yāhu bābuc olır-ıdı bellü bil

360 Ol ‘azize çünki yoldaş oldı ol
Dürlü ‘izzet bî-şek andan buldı ol

TEMSİLÜN ĀḤAR⁷³

Yāhu gör kim şol ağaç kim çevrilür
Ḥaḳ te‘ālā zikri’çün tesbîḥ olur

Ol sebebden dürlü ‘izzetler bulur
Öpülübün gözlere hem sürilür

Zire kim Ḥaḳ zikrine yoldaş olur
O da yanmağdan anuñ’çün kurtılur

⁷² Metinde “haznınde” şeklinde yazılmıştır.

⁷³ Başka bir temsil.

Sen dahı gel zikre yoldaş olasın
Nār-ı esvedden yakın kurtulasın

HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ'N-NAŞİHATİ⁷⁴

14b 365 İşbu sözde girü dürler saçmışam
Şāfisin alup keminden kaçmışam

Remz-ile saña didüm ki iy yara
Sa'y kılğıl yoldaş olğıl bir ere

Tā ki andan dürlü 'izzet bulasın
Ger gedāyisān hemān bay olasın

Cāna irerseñ dahı cān olasın
Gide zulmet tolu cānān olasın

Kem kişiden kaç ki kem olmayasın
Bay-ısañ müflis olup ölmeyesin

370 Dünve ehline muşāhib olmağıl
Bunlaruñla meşveret hem kılmağıl

Zīre dūnya bayı ölüdür i cān
Bunlaruñla oturan ölür 'ayān

Böyle diyüpdür bu sözi ol Resül
Gel oturma bunlaruñla didi ol

Ḳāle'n-nebiyyü 'aleyhi's-selām : "Lā tucālisü bi'l-mevtā fe temütü ḳulübüküm"⁷⁵

Güle yoldaş ol ki ḳoḳu alasın
Müşg-ile otur ki rāḫat olasın

Ger necis yoldaşuñ olsa bil yaḳın
Sen dahı necis olursın key saḳın

375 Şöyle yiyirsin ki aduñ işiden
Gice gündüz ol olur la'net iden

Fāsıḳ-ıla oturan fāsıḳ hemān
Zāhid-ile oturan zāhid i cān

'Ālim-ile oturan 'ālim olur
Yoldaşı cāhil olan cāhil ḳalur

⁷⁴ Bu bölüm nasihate dairdir.

⁷⁵ Peygamber (a.s.) buyurdu ki : "Ölülerle oturmayınız, yoksa kalpleriniz de ölür."

Dostı yoldaş eyleyen dostı bulur
Şeytân'ı iş eyleyen yolda kalur

15a

Yoldaşından bilinür her bir kişi
Eyü mi yohsa yavuz mı canuñ işi

380

Eyüyi yoldaş idingil sen saña
Uş didüm diyecegümi ben saña

MAṬLA'İ-KELĀM⁷⁶

Diñlegil girü cevâhir söyleyem
Ma'ni bâğından zevâhir söyleyem

Bitürem dürlü çiçekler reng reng
Her çiçekde ola yüz biñ dürlü reng

Dürlü koğu her birinde bulasın
Ma'nisinden çün haberdâr olasın

Gel berü hikmet sözüni diñlegil
Aña göre sen senüñ kayduñ yigil

385

Fıkr eder misin ki işbu gevdeler
Ölücegez muhtelif nite oldılar

Kimisi çürür kimisi çürimez
İşbu sırta 'âkilün 'aqlı iremez

Ba'zısına dürlü 'izzetler olur
Ba'zısına dürlü dürlü sögilür

Tâ kıyâmet kim ola nişe añılur
Kimi öldüginleyn unıdılur

Eydeyim bu müşkili saña 'ayân
Çünki Hâk itdi baña anı 'ayân

**HAZİHİ'L-KİT'ATŪ Fİ BEYÂNİ ENNE KAVĀLİBE BENİ ĀDEM
MUḤTELİFETŪN BA'ZUHĀ YUBLĀ VE LĀ YUBLĀ VE BA'ZUHĀ YU'AZZU VE
BA'ZUHĀ YUḤAḤKARU⁷⁷**

390

Şol göbek kim müşgi şâfidür anuñ
Kıbı güldür ol gıdâsıdur canuñ

⁷⁶ Sözün başlangıcı.

⁷⁷Bu bölüm, insanoğlunun kalıplarının farklı olduğu, bazıı belaya uğrarken bazısının uğramadığı, bazıı yüceltilirken bazısının alçaltıldığı hakkındadır.

15b

Ger göbekden çıkarırsañ anı hep
Kohusu gitmez oradan rûz ü şeb

Niçe müddet ol koğu anda kalur
Ol deride lâ-cirem ‘izzet bulur

Şol göbek kim müşgi, anuñ ola tûrâb
Kokusu ca‘li ola kendü harâb

Düzmelik vaşfindan aru olmaya
Çıkça kabdan anda koğu kalmaya

395 Zîre müşgde koğu yokdı kaladı
Kabda anuñ-ıla ‘izzet buladı

Añlağıl işbu mişâli iy ‘azîz
Sa‘y kıl kim idesin cânuñ temiz

Şol beden kim ola anuñ cânı pāk⁷⁸
Ölse olmaz belki ol kabrinde hāk

Çürimek ol gevdeden bil dūr olur
Şanki başdan ayağa ol nūr olur

Şâfi cânıñ pertevi gör kim n’ider
Kālıbına dokunuban taze, ider

400 Cân kohusu şâfi müşg gibi olur
Tâ kıyâmet gevde kabında kalur

Ol kohudan dâ’imâ tâzedür ol
Ölmedi şankim diridür kıl kabûl

Dürlü ‘izzet bulduğı ol kohudan
Hayr-ıla añılduğı ol kohudan

Varılır dâ’im ziyâret kılınur
Toprağından gör ne sırlar bilinür

Dürlü kurbânlar iderler bî-‘aded
Buñ deminde tâ ki irişe meded

405 Hâceti neyse aña hâşıl ola
Maqşudı neyse aña vâşıl ola

16a

Enbiyâ vü evliyâ bunlar i cân
Dü-cihâna gör ne sultândur ‘ayân

⁷⁸ Derkenarda “cânı anuñ ola pāk” diye geçmektedir.

Mülk-i 'âlem çün virildi bunlara
Hükm iderler baylara yohsullara

Uş koğuları tolupdur 'âleme
Ger melek ger hûr u ger cin âdeme

Ol koğuya münkir olma gözün aç
Tamuda yanmağdan ırak yire kaç

410 Bunlara münkir olan gör kim n'ider
Añsuzın dünyâdan İmânsuz gider

Ṭamu odında olurlar hâlidûn
Zire kim oldu bular lâ yubşirûn

Hakkı görmedi burada göz-ile
İşi bitdi şandı kırık söz-ile

Liki bunda gören anda göriser
Ol 'amâdan kurtulup dosta, iriser

Her ki ü İncâ neşüd bînâ'i ez dü-çeşm-i cân
Ü bâşed âncâ gör ahmakver sefer çün kâfirân⁷⁹

415 Görmeyen bunda kaçan anda görür
Yarın anda bil kim ol gözsüz varur

Ḳāle'llāhu te'ālā : "Men kâne fî hazihi a'mā fe hüve fî'l-âhireti a'mā ve adalla sebilen"⁸⁰

Gelgil imdi gözsüz olma dünyede
Ol zebâniler seni tâ kim yide

Ol cehennem çukuruna düşmegil
Ṭamu odına yanuban bişmegil

Döst yüzini görmege itgil heves
Dünye çirki üstine olma meges

Tâ ki bu cânuñ habiş itmeyesin
Nûrı koyup zulmete gitmeyesin

16b 420 Cânını murdâr iden çünkim ölür
Şol necis gibi teni hep kurd olur

Belki tizcek sinlesinde ol çürür
Şanma kim anı dañı şöyle turur

⁷⁹ "Kim ki burada can gözüyle görmezse, orada kabirde de kafirler gibi ahmak olur."

⁸⁰ İsrâ suresi 72.ayet : "Bu dünyada kör olan kimse ahirette de kördür; üstelik iyice yolunu şaşırmıştır."

Zire cânuñ pertevi irmez aña
Ol harāb olmuş beden tā kim oña

Dünyede olmaz ‘azlז oldu harāb
Yarın anda cümle a‘mālî serāb

Düzme müşge döndi koşu viremez
Ol koşudan kaba ‘izzet iremez

Qāle’llāhu te‘ālā : “Vellezīne keferū a‘mālühüm ke serābin biķī‘atin yahşebuhu’z-zam‘ānu mā’en”⁸¹

425 Tizcekez unudulur bî-nām olur
Añılursa belki, aña düşünām olur

Çünkü yiyitdi içini ol kişı
İçinün koşusını aldı taş

İçde ne varsa taşına ol sızar
İşbu sırrı bil ki ‘arifler sizer

Qāle’n-nebiyyū ‘aleyhi’s-selām : “Küllū inā’in yeteraşşahu bi mā fihî”⁸²

Cānuñı ger misk gibi koşudasın
Ya‘ni kim gökçek ‘ameller idesin

Gice gündüz cehd idüp dosta, iresin
Bu fenāda çünkü dîzār göresin

430 Lā-cirem koşa tenüñ müşg gibi hoş
Ol koşuyı yiyleyen cān ide cüş

Ol koşudan mest olup hayrān ola
Dürlü hāl ol koşudan cünbān ola

Zire dōst koşısıdur ol haķ nefes
Andan oldu mestü cān ü hem kafes

17a Sa‘y kıl kim ol koşuyı bulasın
Tenlere sākî vü ‘aşık olasın

Ger canuñ ol koşuyı bulmaz-ısa
Göz açup Haķ yüzünü görmez-ise

435 Dünya çirkine mülevveş ola ol
Hem yarın tamu odıyla ola ol

⁸¹ Nur suresi 39.ayet : “İnkār edenlere gelince, onların amelleri, ıssız çöllerdeki serab gibidir ki, susayan onu su zanneder...”

⁸² Peygamber (a.s.) buyurdu ki: “Her küp, içindekini dışarıya sızdırır.”

Yiyisi murdār ola ol şeksüzün
Bu tenüñ ola ħarāb hem geñsüzün⁸³

Ol koĥuyı işiden cān bil kaçır
Ürküben katı ırak yire uçar

Ürkmeyen cān bil mülevveş cān ola
Ol daĥı bil mezbele içre öle

MAṬLA‘L-KELĀMİ⁸⁴

Cān yiyimek yaĥu ĥub koĥmak i yār
Ol Resül-i şādıķuñ⁸⁵ ħavlinde var

440 Ol ĥaber incülerini diñlegil
Güşuñā hem güş-vāre eylegil

Ĥazneñ içre şalgıl işbu cevheri
Tā ki saña da diyeler cevheri

Cevher olan zire olur cevheri
Ĥara taşdan fark ıder ol cevheri

Şol ki söz gevherlerin bilmedi ol
Ĥurı taşda çaķmaķda bilmedi yol

Belki yigdüür andan ol yaban taş
İçi pasludur anuñ katı taş

445 Gel güher ol seng-i yābāni, olmaĥıl
Gel melek ol gül-biyābān⁸⁶, olmaĥıl

HAZİHİ‘L-ĤİṬ‘ATŪ Fİ BEYĀNİ‘L-ĤABERİ VURİDE Fİ ERVĀHİ‘Ş- ŞU‘ARĀ‘İ⁸⁷

17b Ol ĥaber bu kim kaçan öle kişi
Şālih olup ĥoş ‘amel ise işi

Şol melekler k’anda ĥāzırdur i yār
Uçmaĥuñ ĥariri anlaruñla var

Cān çıķsa ol ĥarire ĥorlar
Dürlü reyĥān çevresinde ĥüb ter

⁸³ geñsüz: isteksiz, istemeyen

⁸⁴ Sözüñ başlangıcı

⁸⁵ Metinde “resül-ü şādıķuñ”.

⁸⁶ gulyabāni

⁸⁷ Bu bölüm şairlerin ruhları hakkında gelen habere dairdir.

Hem harırlı örteler cân üstine
Alubanın ilteler hem döstına

450 Çünkü cân göklere irişe revân
Dürlü қоһular vire anda o cân

Қәле'llāhu te'ālā : “Kellā inne kitābe'l⁸⁸-ebrāri lefī 'illiyyīn ve mā edrāke mā illiyyūn kitābun merķūm yeşheduhu'l- muķarrebūn”⁸⁹

Gök firışteleri қamu mest ola
Ol қоһудan zevķ idüp ser-mest ola

Bileler ol lāyık-ı һазret durur
Çifti һuri hem yiri cennet durur

Çok du'ālar ideler аña olar
Zire kim oldu muṭī ' Haққ'a ol er

Oradan geçüp çün ire Hażret'e
Şeksüzin ire oradan devlete

455 Hażret anı cennete emr eyleye
Hür u gılmān vire vü hoş тоylaya

Vire аña dürlü köşkler hem sarāy
Eyleye yüzüni anuñ bedr-i ay

Tāc u һulle vire vü daһı burāķ
Ol beķā milkin ide аña тұraq

Anı peygāmbere ide refiķ
Zire kim tutdı olaruñla тарiķ

Аһirin kendüyi göstere o şāh
Қul-iken eyleye anı pādişāh

18a 460 Ol ebed mülkinde ol sultān ola
Ölmeye başdan ayağa cân ola

Zire sultānı gören ölmez daһı
Ol gūlistānda bitüp solmaz daһı

Pādişāhuñ қamu vaşfin urınur
Dürlü şüretlerde dā'im görünür

⁸⁸ Bu kelime yanlışlıkla “kilāb” diye yazılmıştır.

⁸⁹ Mutaffifin suresi 18-21.ayetler : “Hayır! Andolsun iyilerin kitabı İlliyyūn'dedir. İlliyyūn'un ne olduğunu sana söyleyen oldu mu? O, amellerin sayılıp yazıldığı bir kitaptır. O kitabı, Allah'a yakın olanlar görür.”

Ol ebed mülkinde ol hem hân olur
Kamu kâlıblarda bil kim cân olur

Ne ki gönünden geçerse irişür
Buncılayın şanma anda dürişür

465 Anda kuş biryân olup hâzır i cân
Yinicek sünûgi dirilür revân

Şarka budaklar getüre yimişi
Yiyicek tiz girü bite iy kişi

Şol kadehler kim içi tolu şarâb
Zâhiri lezzetlûdür degül şarâb

Uçuban mü'minler avcına kona
Olmaya hâcet anı kimse şuna

İçicek ola ferâh olmaya huşk
Zîre kim anuñ hitâmı oldu müşg

Kâle'llâhu te'âlâ : “Yüşkavne min rahîkin mahtûmin hitâmuhu miskûn ve fî zâlike
fe'lyetenâfesi'l-mütenâfisûn”⁹⁰

470 Uşbu vech-ile şafâlarda kala
Dünyede her kim Hakk'a kullık kıla

Her ki bunda Hakk'a ola 'âbidûn
Ola fî cennâti 'adnin hâlidûn⁹¹

Kizbi terk idenler oldu şâdikûn
Mağ'ad-i şiddâda dahı hem kâ'idûn

HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ'L-HABERİ'LLEZİ EVREDE Fİ'L-
ERVÂHİ'L-EŞKİYÂ'I⁹²

18b Şol ki girçekdür anuñ hâli budur
Diñle 'aşînûñ dahı hâli nedür

Diyeyüm anuñ dahı hâlin saña
Sen Resûl'ün kavlin işit kal taña

475 Çünki çıka cânı anuñ gevdeden
Ya'ni kuş uça kuru kala beden

⁹⁰ Mutaffîfîn suresi 25-26.ayetler : “Kendilerine damgalı halis bir içki sunulur. Onun sonu miskû anberdir. İşte onda ancak yarışanlar yarışınlar.”

⁹¹ “Adn cennetlerinde kalıcı.”

⁹² Bu bölüm, kötülerin ruhları hakkında gelen haberin beyânına dairdir.

Şol firiştehler ki hâzırdur i yâr
Belki oddan anlarıñla hırka var

Hırka içinde bir avuç köz dahı
Ol cehennem közidür bil iy ahı

Cânını qorlar anuñ od üstine
Hırkayı dahı bile tiz üstine

Altı od üsti oddan olur tamam
Od içinde cân yatır bi'se'l-mağām⁹³

480 Ol melekler alup anı uçalar
Göklere pervâz uruban geçeler

Ol yiyimiş cân çün irişe göge
Yiyisini işiden kamu söge

Gök firiştehleri la'net ideler
Haqq'a 'aşı olana bes n'ideler

Çünkü ilteler seni 'Arş altına
Haq diye iltuñ bunı ferş altına

Anda siccın taşına habse uruñ
Göklerümden yirlerümden tiz sürüñ

485 Bil ki fâcirler yiri siccın durur
Haq didi fuccarı fî siccın durur

“Kitābūn⁹⁴ merķūm veylūn yevme'izin li'l-mūkezzibīn⁹⁵”

Qāle'llāhu te'ālā : “Kellā inne kitābe'l-fuccārī le fî siccīn ve mā edrāke mā siccīn...

19a ...kitābūn merķūm veylūn yevme'izin li'l-mūkezzibīn⁹⁶”

Bil ki siccın bir ulu taşdur i yâr
Kılmış üstinde yidi kat gök⁹⁷ qarār

Kamu süfli cânuñ ol turağıdur
Tā kıyāmet olacak otağıdur

⁹³ “Ne kötü yerdir!”

⁹⁴ Yine yanlışlıkla “klābun” diye yazılmış.

⁹⁵ Mutaffifin suresi 9-10. ayetler.

⁹⁶ Mutaffifin suresi 7-10. ayetler : “Gerçek şu ki, kötülük edenlerki yazısı, kaderi muhakkak Siccın denen cehennemdir. Siccın'ın ne olduğu sana anlatıldı mı? O, amellerin sayılıp yazıldığı bir kitaptır. O gün vay haline yalancılarım!”

⁹⁷ Satır üstünde “yır”.

Ol ħabl̥s cān çünki siccinde yana
Küfr ü'isyān aġusına boyana

Qala ol zindānda Ĥaḫ'dan ola dūr
Şuṇa degin nāgehān çalına Şūr

490 Ol zebāniler şolok dem yūgrişe
Anı siccinden çıkara iy paşa

Geydüreler aña oddan tınları
Tamu zenciri-y-le baġlu tenleri

Yüzinüñ üstine süreler anı
Hāviye tamusına girür canı

Ol münāfıklar yiridür bil yaḫın
Eñ aşāġa tamu oldur key şaḫın

Ol oduñ ger zerresi çıkaydı
'Ālemi başdan başa yakaydı

495 Zaḫḫumından katre ger⁹⁸bunda gele
Qoḫısından dünyenüñ ḫalkı öle

Bir qarış zencirini taş üstine
Qosalar taġ ola ol taġ üstine

Issısından ol taġı çün eride
Fikir kıll kim cān u tene ol n'ide

Ol tamuya bir kişi ger giredi
Çıkubanın dünyeye hem iredi

Qoḫusu kıraydı dünyayı i cān
Ĥaḫ durur işbu sözüme sen inan

19b 500 Ol Resül'e böyle didi Cebraıl
Ben daḫı saña didüm uş bellü bil

Cānuñı kırtarmaġa sa'y idegör
Ol emīnlik milke tırma gidegör

HAZİHİ'L-ḲİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ'N-NAŞİḤATİ⁹⁹

Nişe bunda kalıp oda yanasın
Anda var sultān olup uyanasın

⁹⁸ Metinde "gel".

⁹⁹ Bu bölüm nasihate dairdir.

Āhîrî beşmânlığuñı añ ahî
Bu fenâyı terk kılğıl iy ahî

Çün ecel yaşduğına baş koyasın
Dünyeyi külli elünden yuyasın

505 Nef'i ne ol vaqt peşmân olmağūñ
Gözūñ yaş ciger kan-ıla tolmağūñ

Çünki bildūñ buraya konan göçer
Ol ecel ağusını bir gün içer

Kendü kayduñ bir gün öñdün yiyegör
Hakkı ölmezden öñdin tıyagör

Uşbu derstden cigerüm oldı kebāb
İñlerüm ırte gice hem-çü rebāb

Qorqaram kim bu ecel bir gün ire
İrmedin ma'sūka bu boynum bura

510 'İşk odı yakdı beni di n'eyleyem
Bilmezem derdümü kime söyleyem

Bilemez bu derdümü aslā tabīb
Derd olur baña tabīb bil¹⁰⁰iy habīb

Bu ne dertdür biñ devādan yig durur
Bu ne rencdür biñ şifādan yig durur

Sa'y kıl ol dōst derdin hāşıl it
Derde yoldaş olubanım dōsta git

20a Şeksüzün ol derd seni ilte Hāk'a
Çünkim irdūñ bulduñ anuñla bekā

515 Çün bekā bulduñ dağı irmez fenā
Pādişāh olduñ ebed mülke canā

Derdümüz artur bizüm sen iy İlāh
'İşkuñı kulavuz it bize i şāh

Key uzandı söz burada iy harīf
Söyleyelüm geldi çün mezḥ-i latīf

¹⁰⁰ Satır üstünde "den" eki var : "tabībden"

HAZİHİ'L-KİT'ATŪ Fİ BEYÂNİ ENNE'L-MECZŪBE İZÂ'STAĞRAKA Fİ
BAHRİ'L-VAHDETİ VE LEM YERCA' İLÂ BEŞERİYYETİHİ LÂ YEKŪNE
MÜRŞİDEN İLÂ'L-HAYRİ VE İN ERCE'E VE TE'EDDEBE Bİ ÂDÂBİ'Ş-ŞERİ'ATİ
YEKŪNE KÂMİLEN MÜKEMMELEN¹⁰¹

Diñle imdi girü meczûb hâlini
Bahır-i a'zamda anuñ ahvâlini

Katresi çün ol deñize vaşl olur
Katrehlik vaşfindan ol bil faşl olur

520 Hiç eser kalmadı bilgil katreden
Liki taşra harket eyler bu beden

Ol deñiz cezbinde ger kalur-ısa
Bu beden hayrân olup yürür-ise

Bil ki nâkışdur olıma muhtedâ
Key sakın itme sen aña iktidâ

Nef'i varsa kendüyedür iy 'azız
Şer' yokdur bil degül ehl-i temiz

Zâhir-ile bâtını cem' idemez
Kaldı bâtında o zâhir göremez

525 Mürşid olmaz halka hakdan yaña ol
Nice irşâd ide çün görmedi yol

Ol ilüñ yolını görmeyen kişi
Kulağuz olmaz yakın bil iy kişi

20b Kulağuz şol kişi ola iy cüvân
Niçe görmiş ola ol yolu 'ayân

Ol çukurlar kim var anda düze ol
Ol duzaklar kim var anda boza ol

Yol harâmilerini bir bir seçe
Kudretüñ kılıcıla iki biçe

530 Tâ ki ilte kâşadı maşşûdına
'Âbidi hem irgüre ma'bûdına

Şadık olan 'aşıkı maḥbûbına
Gerçek olan tâlibi maṭlûbına

¹⁰¹ Bu bölüm, meczûbun, eğer vahdet denizine dalarsa ve insanlığına dönmezse, hayra mürşid olamayacağına ve dönüp şeriatin âdâbıyla edelebilirse kâmil- mükemmel olacağına dairdir.

Meczûb olan katre yol görmez olur
Ne turağı çukuru bilmez olur

Lutf idüp deryâ meger kim mevc ura
Meczûb olan katreyi taşra süre

Seyr idüp katre girü bunda ire
Öteden berüye bil kim yol göre

535 Seyri kuvvetli düşer bunun i cân
Hükmi altında olur kamu cihân

Kamu mürşidlerden ol aqvâ olur
Ayağı tozin öpen cânlar bulur

Meczûb-ı sâlik çün aña oldı ad
Aña irişen kişi buldı murâd

Ben dahı müflîs-idüm muhtâç-ıdum
Ayağı altında zelîl aç-ıdum

Şemse irdüm zerre gibi yügirüp
Uş kanatlandum göge pervâz urup

540 ‘Âleme uş gün gibi nûr saçaram
Ol güneş ‘aksini halka açaram

Ol Hâk’un deryâsı çünkim itdi cüş
Dürlü gevher ol deñizden aldum uş

21a Diñle ol cevherden ideyim nişâr
Üstüne pür la‘l ideyim sini, i yâr

Ol deñizden dürlü gevher açayım
Avcula üstüne dürlür saçayım

**TEMSİLÜN Fİ TECELLİ NÜRİ’L-EHADİYYETİ Fİ ‘ÂLEMİ’L-KÂYİNÂTİ VE
ENNE’L-MÜTECELLİ VÂHİDÜN VE İNNE İHTELEFET ŞUVERİ’L-MÜTECELLİ
FİHİ¹⁰²**

Bu ne deryâ katreleri bürinür
Dürlü vaşflar birbirine görünür

545 Kimisi ağ olur kimisi kara
Kimi Rûml kimi Kışmırı yarâ

¹⁰² Kâinât âleminde ehadiyet nurunun tecelisi, tecelli edenin bir olduğu ve onda mütecellinin suretlerinin değiştiğine dair misal.

Kimisi ekber kimi aşgar olur
Kimisi ahmer kimi aşfar olur

Kimisi Ādem Şafiyy'ullāh olur
Kimisi Nūḥu Nebiyy'ullāh olur

Kimisi Mūsā Kelīmu'llāh olur
Kimisi 'İsā Rūḥu'llāh olur

Kimi İbrāhim Ḥalīlu'llāh olur
Kimi Muḥammed Ḥabību'llāh olur

550 Dūrlü şüretler ki gösterür¹⁰³ 'ayān
Yoğ olur toprağa dökilür revān

Qalur ol deryā gider şüret i cān
Ger inanmazsañ gözünle gör inan

Vaḥdeti deryāsı birdür bil i yār
Dūrlü göstermek heyākilden kopar

İşbu heykeller giderse aradan
Bir qalur ol dü-cihānı yaradan

Senligi çün gösteren benlik durur
Gitse benlik aradan senlik durur

21b 555 İşbu ebyātı 'Irāqı söylemiş
Gizlü sırrı ḥalka ma'lūm eylemiş

TEMSİLÜN AHAR Fİ ZUHURİ'L-VÜCÜDİ Fİ'L-MEVCÜDATİ VE VAHDETİHİ¹⁰⁴

Āfitāb ber-ābgīne şad hezārān bāfte
Bes be-rengi her yekī tābı 'ayān endāhte

Cümle yek nūrest ammā rengineyi muhtelif
İhtilāf-i dermiyāni in u ān endāhte¹⁰⁵

Ya'ni tokunsa güneş sırçalara
Dūrlü reng olur 'ayān anda yarā

Şaru sırçadan şaru rengi tutar
Hem kıızıdan ol kızıl rengi¹⁰⁶ öter

¹⁰³ Metinde "gösterdür" şeklinde geçmektedir.

¹⁰⁴ Varlık âleminde varlığın zuhuru ve birliği hakkında başka bir misal.

¹⁰⁵ "Güneş sırçaya değse, yüz binlerce renk oluşur. Çok renk ile, her birinin ışığı ayan olur. Hepsi bir ışıktır, ama renkleri değişiktir. Aralarındaki farklılık ortaya çıkar."

¹⁰⁶ Metinde "zengi".

560 Ger yeşilden sebze rengi nice olur
Şırça gök olsa nuri da gök olur

Liki bu renkler güneş nûrında yok
Nûrı birdür bil kim olmaz az u çok

Bil hakikat görinen bir nûr durur
İhtilâfı şırçadan ol döndürür

Bu beden şırçaları çün dürlüdür
Nûr-ı Hak'ı gör ki dürlü gösterür

Liki bir nûrdur görinen toğru bak
Kamu şüretde görinen oldu Hak

565 Kamu gözgide görinen Hak yüzi
Gör ne dirven aç gözi işit sözi

Külli eşyâya muhit ol Hak durur
Dünyede ansuz dahı hiç yok durur

Kamu varlık ol Hak'ındur bil yakın
Böyle didiler kamu ehl-i yakın

HAZİHİ'L-KİT'ATŪ Fİ BEYÂNİ'N-NAŞİHATİ¹⁰⁷

22a

Cehd id işbu gizlû sırrı tıyasın
Ma'rifet suyu-y-la gönülün yuyasın

Çünkü pasdan gönülün idesin şafa
Lâ-cirem ide şefâ'at Muştafâ

570 Elün alup ol nebiler serveri
Cennete giyürüser sen kemteri

Dürlü ni'metler bulasın anda sen
Tâ ebed kalasın anda baş esen

Göresin anda cemâl-i lem-yazel
Senün ola taht u tâc u hem hulel

Nûr iline şâh olasın mu'teber
Öğüdüm dut uşda didüm muhtaşar

TEMSİLŪN ÂHÂR Fİ'L-MEZKŪRİ MA'A'L-LAṬÂİYİFİ VE'N-NAŞÂİYİHİ'L- HALİKATİ¹⁰⁸

¹⁰⁷ Bu bölüm nasihate dairdir.

¹⁰⁸ Güzel nasihat ve latifelerle birlikte, bu konuda başka bir misal.

Diñle girü dürc-i gevher¹⁰⁹ açayın
La‘l-i kândan kıymetler saçayın

575 Göstereyin saña dürlü gülsitân
Hem teferrüc itdüreyin bûsitân

‘Aklıñ evini yapup ma‘mûr idem
Nağş-ı nûrâniyile mesrûr idem

Nağşı kim görseydi anı nağş-ı Çîn
Mât olup diye hezârân âferin

Göstereyin anda saña bir mişâl
Tâ ki göñlünden gidere ol milâl

Ol geçen müşkili anda bilesin
Bağlu hoşça açuban dür bulasın

580 ‘Uğdesin açup tılsımuñ giresin
Hazneler kim vardır anda iresin

Râyigâne alasın dürlü güher
İsteyene viresin iy pür-hüner

22b Budur ol temsîl ki olsa bir bîñar
Dahı hoş bahçe ayağında i yâr

Qāle’llāhu te’ālā : “Ve cennātūn min a’nābin ve zer’un ve nehlun şınvānūn ve gayru şınvānin yusḳā bi mā’in vāhidin ve nufazzilu ba’zahe ‘alā ba’zın fī’l-ūküli inne fī zālike le āyātın li kavmin ya’kilūn”¹¹⁰

Yemiş ağacı anuñ içi tolu
Elma vü ayva vü dahı şeftalü

Nar u turunc u erük hem zerdalü
Dürlü ağaç kavunu, anda aşılı

585 Armudı enciri tatlıdur i yâr
Fınduk u fistuk u badem anda var

Anda açılmış çiçekler reng reng
Boyamadın tutmuş anlar dürlü reng

Kimi kızıl kimi şaru kimi aq
Şıbgatu’llāha gel imdi togru baq

¹⁰⁹ Haşiyede “kâb-ı gevher”.

¹¹⁰ Ra‘d suresi 4.ayet : “...üzüm bağları, ekinler, çatalı ve çatalsız hurmalıklar vardır. Bunların hepsi bir su ile sulandığı halde yemişlerinde onların bir kısmını bir kısmına üstün kılarız. İşte bunlarda da akıllarını kullanan bir toplum için ibretler vardır.”

Gör ki sünbül nice kocmışdur güli
Zâr ü efgāna getürmiş bülbüli

Ol sebebden nāle ider rûz ü şeb
Ya'ni sünbül gül-ile itdi tarab

590 Gör benefşe nice yasdan pıçdûr
Zîre kim bildi bu dünyâ hıçdûr

Dünye kalmaz kimseye çünkim gider
'Âkıl olan şâzılığı bes n'ider

Nergesi gör kim kadeh almış ele
Böyle olur her ki gâfletde ola

Gâfletüñ sücisin içen zâr olur
Âhiretde bil ki yiri nâr olur

Lâleyi gör kim içini tağlamış
Kanlu yaşı taşrasına ağlamış

23a 595 Zîre kim bilmiş bu çarh ahvâlini
Lâ-cerem kesmiş o kıl ü kâlini

Süseni gör nice uzatmış zübân
Lâleden uş virmiş bü-yi cân¹¹¹

Yâsemin hem nesterin reyhân-ıla
Barışup şöhet iderler cân-ıla

Bu çiçeklerden şorar-ısañ eşer
Kaşdan u gözden virür bunlar haber

Gül yañağ la'lin dudaklar kandadır
Saçı sünbül gözi nerges dişi dūr

600 Eytdüñüz¹¹² beñzer size bitürmişüz
Kanı anlar siz oradan geldüñüz

Ger bu 'ibret kulağın açsan aña
Vireler dürlü haber anlar saña

Diyeler ol şordugüñ biz olmuşuz
Uşda girü bunda tuhfе gelmişüz

Uş şuret degşürüben geldük size
Tuhfevüz sürüñ yüze vü hem göze

¹¹¹ Vezin bozuk.

¹¹² Bu kelime, haşiyeden alınmıştır. Metinde, bu kelime "eydüñez" şeklinde geçmektedir.

Koşulañ aluñ bizi elüñüze
Virelüm koşusun anlaruñ size

605 Gitdi anlar bunda gelmez bilüñüz
Bāri anlaruñ koşusun aluñuz

Uş bu dertden cigerüm kan oldu uş
Yüregüm fūrkat odıla tōldı uş

Pāre pāre eyledi ḥasret beni
Ağlamakdan uş fidā itdüm canı

Bilmezem bu derdüme merhem nedür
Ya bu rencüme ‘ilāc u em nedür

Öldügümden şoñra ḥālüm nice ola
Kara toprak gözlerüm çünkim tola

23b 610 Karañu sinle içinde yaluñuz
Kulak işitmez ola görmeye göz

Ol zebāniler gelincek sinleme
Bilmezem kim ne geliser dilüme

Ah eger dil yañılursa ḥaḳ sözün
Toldururlar sinleme tamu közin

Yā İlāhī destigır ol baña sen
Ol çukurda yaluñuz çün qalavan

Senden artuḳ yok durur feryādüres
Gelicegez sinlemüze ol ‘ases

TETMİMÜ’T-TEMSİLİ¹¹³

615 Söz uzandı diñle ol bağ ḥālını
Eydeyim n’oldı bınar aḥvālını

Diñle ḥikmet sözünü eydem beyān
Dürlü esrārı saña bir bir ‘ayān

Ol bınaruñ şuyını gör kim çıkar
Seyr idüben bahçe içinde akar

Yayılır yimişlere çiçeklere
İşbu esrārı gözünle bak göre

¹¹³ Temsilin bitirilişi.

620

Ba'zısı elma ağacına varur
Kızıl elma şüretini gösterür

Kokusu hûb u özi tatlu olur
Ekşi ağaca varan yatlu olur

Ba'zı eyva budagına seyr ider
Eyva rengin tutar ol iy bi-haber

Nara varan kızarup olmuş laṭif
Armuda varan mülevven iy harıf

Şeftalüye varan oldu şeftalü
Zerdalüye varan oldu zerdalü

24a

Gör ki turunca varan ekşi durur
Encire gelen nice yahşi durur

625

Bademe finduḳa fistuḳa varur
Her birinüñ lezzetin bi-şek alur

Her birinde dürlü renkler urınur
Bir şuyı gör dürlü lezzet bürinür

Gel çiçeklere dahı bak iy hōce
Ol şuyunı gör bunlara seyri nice

Güle gelmiş uş urunmış tâc-ı zer
Rengi gökçek ḳoḳusıdur hûb ter

Lâle-reng oldu ḳoḳusu oldu dūr
Anuñ-içün ḥalk içinde oldu ḥör

630

Ol benefşeye varan uş yasludur
Kokusu hûb lâ-cirem kıymetlüdür

Nergise varan şu oldu bi-başar
Süsene varan şu oldu içi zer

Yâsemine varan oldu yâsemin
Kokusu hûb oldu kendü yâsemin

Her ne çiçek ki ol şu seyrân kıılır
Kokusını dahı rengini alur

Bir şuyı gör dürlü şüretler dutar
Añlayana bil Ḥaḳ'ı virür ḥaber

- 635 Bu makāmātun kâmusın seyr ider
Dönübenin¹¹⁴ yine aşlına gider
- Bil ki ol Hâk nûrı dahı bir durur
Gerçi bu ‘âlemde keşret gösterür
- Bu kamu keşret döner o birine
Uşbu pertevler dahı hem nûrına
- Kamu zerre çekiliser ol güne
Dürlü renkler kamu bir¹¹⁵ renge döne

24b

HÂTİMETÜ HÂLİ’L-MECZÜBİ¹¹⁶

- Zerre çün meczûb¹¹⁷ ola şemse ire
Bil ki kamu şey’i kendüde göre
- 640 Göre güneş kendü olmuş ay-ıla
Anuñ-ıla kamu ılduzlar bile
- ‘Arş u Kürsi olmuş ol Levh u Kalem¹¹⁸
Gök ü yir olmuş dahı nûr u zulem
- Göre kendü olmuş işbu dü-cihân
Şıgmış anda kamu kevn-ile mekân
- Kamu keşret vahdete irmiş görür
Ol fenâ fi’z-zât yakıni budur
- Kişie mi’râc olursa böyle olur
Kendüde ol kamu eşyâyı bulur
- 645 Sen de çünkim böyle meczûb olasın
Kendüzünde külli şey’i bulasın
- Bil ki şeksüz bulduñ ol demde kemâl
Dü-cihânda ırmez saña ayruk zevâl
- Hatm oldı sözi meczûbuñ tamâm
Diñle ‘âşık hâlini sen iy imâm

EL-KİSMİ’S-SÂLİŞİ Fİ BEYÂNİ HÂLİ’L-‘ÂŞİKİ VE HAZİHİ’L-KİT‘ATÜ Fİ ‘AŞKİ’S-SEMÂVÂTİ¹¹⁹

¹¹⁴ Metinde “dönünenin”.

¹¹⁵ Metinde “bî”.

¹¹⁶ Meczûbun durumunun sonu.

¹¹⁷ Metinde “meczûm”, haşiyede “meczûb” olarak geçiyor.

¹¹⁸ Atıf vav’ları esre ile yazılmıştır.

¹¹⁹ Âşıkın durumu hakkında üçüncü bölüm ve bu parça göklerin aşkına dairdir.

Gör bu gökler ‘aşık olmuş uş döner
Ol sebebdan ‘âlemün rengi döner

Dürlü şüretler olur uş aşikâr
Kimi zişt ü kimisidür hûb nigâr

650 Gör nicesi çarh urur çarh-ı kebûd
Anı şeyzâ eylemiş ‘ışk-ı Vedûd

Gâh olur şādān geyûr cevher tonı
Gâhi ma‘mûr oluban gözler anı

25a Vakt olur kim nûr içinde ğarğ olur
Gâh olur zulmetde ol nâ-farğ olur

Top gibi uşda döner ol durmadın
‘Aşık olmuş ma‘şukını görmedin

Rakş uruban dürlü dürlü sâz ider
Ma‘şukına çağırup âvâz ider

655 Gâh güler gâh ağlar u geh dūr seçer
Gözi yaşından cihāna pūr şaçar

Gör nice, aña dürlü dürlü hâl olur
‘Aşıkun kaddi бүkilüp dâl olur

HĀZĪHĪ’L-KIT’ATŪ FĪ ‘IŞKĪ’L-ARZ EYNİ¹²⁰

Bak bu yirler nicesi hayrān ü mest
‘Işk şarābını içüp bī-pa vū dest

‘Işkı gālib yok mecālī deprene
Sākit olup düşmiş ayağ altına

Başar anı ger ğanī vū ger fağır
‘Aşık olan bil k’olur hōr u hağır

660 Dürlü çiçeklerle ol dem bezenür
Yüzi qararmış iken nūr kazanur

Alur ol yaşıl tönin egnine¹²¹
Çün meded irişdi Hāk’dan cānına

Geh aña dōstdan nazar irmez olur
Diriyiken gör nice bī-cān kalur

¹²⁰ Bu bölüm, iki yerin aşkına dairdir.

¹²¹ Vezin bozuk.

Ger bu 'ibret göziyle baķasın
Yir ölüp dirildüğünü çağasın

Irmağ itmiş gözyaşın yir üstine
Şol ümize k'ire bir gün döstına

665 Dörlü ırmaķlar yüzini yol ider
Aķubanı ya'ni ol dōsta gider

25b Çeşmeler aķar gözinden çağlayu
Allāh adın dā'imā zıkr eyleyü

Bu deñizler neyçün acıdur i yār
Bil melāmet yaşıdur kıl i'tibār

Ki aña dōstdan nażar olur 'ayān
Ölüyiken bulur ol sā'atde cān

Bilesin 'āşık olan nice olur
Ma'sūķı yolında,ölür hem dirilür

HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ'N-NAŞĀYİHİ¹²²

670 Sen de gerçek 'āşık iseñ kārı ķo
Kūfri terk it bilden ol zūnnārı ķo

Gel melāmet ol bu yolda 'ārı ķo
Hem elüñden dūnye-yi ğaddārı ķo

Dūnye kārubān-sarāydur kıl nażar
Her ki ķondı buraya tırmaz göçer

Uş ceres çalındı kılķdı kārubān
Ėaflet içre niçe yatarsın uyan

Ŧur ki gitdi ilerü yoldaşlaruñ
Cān içinden sevgüli ķardaşlaruñ

675 Tiz iriş anlara durma sen i yār
Olmasunlar yolda saña intizār

Ayrulık odına nişe düşesin
Anlar anda bunda bile bişesin

Ayruluk odı ķatı şarb od durur
Ŧaşa demüre degerse yandurur

¹²² Bu bölüm nasihate dairdir.

Uş dükendi tākātūm¹²³bu ğuşşadan
Gitdi cānum hem eridi bu beden

Ayruluğ odı beni itdi ħarāb
Cān kuşı dōstdan yaña ider şitāb

26a 680 Gözlerüm meşk-ile dōker yire āb
Direm uş yā leyteni küntü türāb¹²⁴

Yā İlāhī ‘ışķumuz arturuvir
Bu firāk aģusına tiryāk irir

**(HAZİHİ’L-KİT’ATŪ Fİ BEYĀNİ TALEBİ’L-‘ĀŞİKİ MÜRŞİDEN FE VECEDİ
KĀMİLEN MİNE’L-MŪKEMMELİ FE ‘ARAZA İLEYHİ ĦĀLEHŪ¹²⁵)¹²⁶**

Diñle ‘āşık kime dirler eydeyin
Vaşf-ı ħālin saña takrır ideyin

Bir kişi işitse kim bir ħūb var
Kamu gōñüllerde bir maĥbūb var

Vaşfin anuñ belki dil şerĥ idemez
‘Aklı pervāz urup aña gidemez

685 Çünki bu vech-ile anı işidür
Görmedin biñ cān-ıla ‘āşık olur

Gitdi şabrı vū kararı kalmadı
Liki kandalığın anuñ bilmedi

Bilmez ol ma‘şūķ otağı kādadur
Uş ‘ışķı bu gōñülde cānadur

Cān anuñ ‘ışķıyıla ma‘mūrdur
Ten anuñ luţfiyıla pūr-nūrdur

Ma‘rifet nūrı-y-la ‘aķla şuvarur
‘Āleme ol dürlü revnāķlar virür

690 Ma‘şūķ otağın bulam diyü, ol kişi
Gice gündüz aramak oldu işi

Turmadın uş bu cihānı geşt ider
Ya‘ni bulam diyü ma‘şūķdan eşer

¹²³ Haşiyede bu kelime “mecālūm” diye geçmektedir.

¹²⁴ “...Keşke toprak olsaydım...” (Nebe suresi 40.ayet)

¹²⁵ Bu başlık derkenarda yazılmıştır.

¹²⁶ Bu bölüm âşıkın mürşid istemesi, sonra kamil-mükemmel birini bulup, hâlini on arzemesi hakkındadır.

Nāgehān bir gün irişdi bir ere
Batmış o er başdan ayağa¹²⁷ nura

Yahtu¹²⁸ virmiş gün bigi ol ‘āleme
Liki ol şüretde beñzer ādeme

Çünkü gördi bunu ol ‘āşık kişi
Siyl olup yüzi, üstine kanlu yaşı

26b 695 Bir koğu irdi ol erden aña hōş
‘Āşıkun cānı hemān-dem itdi cūş

‘Āşıkā çünkim irişdi bñy-ı yār
Kıldı ol dem cānını anda nişār

‘Aklı gitdi düşdi ol bñ-hūş olur
Süci içmedin ‘aceb serhoş olur

‘Aklı başına çü geldi gör n’ider
Durı geldi anuñ ardınca gider

Didi budur varsa dōst kapucısı
Yahtu karşusunda, anuñ tapucısı

700 Varıbanın ben buña yalvarayın
Yoldaş olup bile dōsta varayın

Böyle diyüp vardı, anuñ otağına
Baş kodı anda anuñ ayağına

Didi aña kanlu yaşın ağlayu
Yüzi üstine revāne çağlayu

Gel benüm hālūme şefkat eylegil
Kandadur ma‘şūķ otağın söylegil

Sende buldum kōkusın ma‘şūķumuñ
Hem devāsını bu hasta cānumuñ

705 ‘Āşıkam bilmezvenin ma‘şūķumı
Tālibem bilmezvenin maṭlūbumı

Gice gündüz yürürem hayrān olup
Uş beñiz şaru ciger biryān olup

Kan yaş akıdur gözüm seyl-āb olup
Kara bağrum kara kan-ıla tolup

¹²⁷ Metinde “ağa” şeklinde geçmiştir.

¹²⁸ yahtu: nur, ıstık

Gel kerem kıl beni ma'sûka irür
Cânı gitmiş gevdeme sen cân irür

HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ ZALİKE'L-KÂMİLİ AHBARA...

27a ...AHBARA¹²⁹ 'AN HÂLİHİ VE KÂLE ENNEHÜ KÂNE 'AŞİKEN
Fİ'L-EVVELİ FE TALEBE MÜRŞİDEN FE VECEDE FE 'ARAZA İLEYHİ
HÂLEHÜ FE LEMMÂ SEMİ'E'L-MÜRŞİDÜ KELÂMEHÜ AHBARA İLEYHİ 'AN
MEŞAKKATİ HAZA'T-TARİKİ¹³⁰

Ol ulu er didi dōstı bilürem
Dā'ima dōstdan yaña yol buluram

710 Ol ulu sultān yüzüni görürem
Ol sebebdan 'āleme nūr virürem

Ben dahı sencileyin 'āşık ıdum
Liki 'ışk yolında key şādık ıdum

Bilmez-idüm ma'sûkumı kândadur
'Arşda mıdur ya ten içre cāndadur

Seyr iderken bir gün irdüm bir ere
Kendüsi nūr liki geydügi kara

Buldum ol dōst kokusını anda ben
Rāhat oldı ol kōkudan cân u ten

715 Ben didüm iy nūr-ı hāk Hāk kândadur
Vir haber ol nūr-ı muṭlak kândadur

'Āleme cân cisme revnak kândadur
Eyid ol ma'nā-yı muṭlak kândadur

Ol tecelli nūrına ben 'āşıkam
'İşkı yolında anuñ key şādıkam

Dertlüyem derdüme dermān eylegil
Renclüyem rencüme em neyse digil

Didi şanma dōst yolu āsān durur
Belki bu yola giden bī-cān durur

720 Cānı terk itmek gerek cân göresin
Çevre bakma gidegör dōsta,iresin

¹²⁹ Kelime mülkerreren yazılmıştır.

¹³⁰ Bu bölüm, bu kâmilin, durumunu anlatması ve önce aşık olduğunu, bir mürşid talep edip bulduğunu ve durumunu kendisine arzettiğini söylemesi, mürşidin de, sözlerini dinledikten sonra, bu yolun zorluklarını ona bildirmesi hakkındadır.

27b

İşbu yol aḡusını nūş eyle sen
 Ƙurtıla cānuñ ola başuñ esen

Her ne cevır olur-ısa şabr eylegil
 Ƙurmaḡıl ma‘şūk yolını şoylaḡıl¹³¹

Çünki cevıre sen taḡammül kılasın
 Şeksüzin ma‘şūka sen yol bulasın

Göresin ol dem cemāl-i Ḥaḡ nedür
 Bilesin anda celāl-i Ḥaḡ nedür

725

Dürlü cevher vire daḡı dürlü dür
 Şād olasın tola ƣalbūñ pür-sürür

**HAZİHİ'L-ƘİT'ATÜ Fİ BEYĀNİ'L-KĀMİLİ LEMMĀ SEMİ'E KELĀME'L-
 MÜRŞİDİ Fİ MEŞAƘKATİ'T-ṬARİƘİ'LLETİ BİHĀ VE ƘABLEHĀ¹³²**

Çünki ol kāmıl didi işbu sözi
 Ayaḡı tozına ben sürdüm yūzi

Didüm iy derdüm devāsını bilen
 İşbu rencüme ‘ilāc¹³³u em kılan

Dertlü cevır ol yolda baña kııl vefā
 Ƙamu renc ol yolda baña bil şifā

Her ne aḡu ki ben ol yolda yudam
 Āḡırl bil kim anı tiryāk idem

730

Dürlü zaḡmet dürlü rāḡat bil yaḡıñ
 Dōst yolında şeksüzin iy pāküdün

Ne ki dir-isem muṭī‘em ben aña
 Di buyur sultānum imdi sen baña

**HAZİHİ'L-ƘİT'ATÜ Fİ BEYĀNİ'L-MÜRŞİDİ LEMMĀ SEMİ'E KELĀME'L-
 KĀMİLİ VE RE'Ā 'AŞƘEHÜ İLTEZEME İLĀ İRŞĀDİHİ FE ERŞEDEHÜ¹³⁴**

Benden işitdi bu sözi çün ol er
 Baḡladı bilüme fi'l-hāl ol kemer

¹³¹ soyla-: araştırmak, aramak

¹³² Bu bölüm, kâmilin, yolun üstündeki ve öncesindeki zorlukları hakkında, mürşidin sözlerini duymasına dairdir.

¹³³ Metinde “‘alāc”.

¹³⁴ Bu bölüm, mürşidin, kâmilin sözlerini dinlemesi ve aşkını görmesiyle irşâdına başlayıp onu irşâd etmesi hakkındadır.

Bilüme hizmet kuşağın kuşadur
Hem bütüm elümden alup uşadur

28a

Dürlü halvetler buyurdu kim idem
Dürlü cille çıkarup dōsta gidem

735 Her ne zahmet geldise nüş eyledüm
Dünyeyi külli ferāmūş eyledüm

İtdüm anda dün ü gün kulluk Hāk'a
Kullıg-ıla, irdüm vücūd-ı mutlaka

Gördüm ol sultān yüzini bl-nikāb
Perdeler götrildi kalmadı hicāb

Çün baña itdi tecelli Hāk yüzü
Nūr-ı Hāk'la sürmelendi cān gözi

Hāk'dan anuñ'çün nazar irmedi kul
Kanda baksa gördi vechu'llāhı ol

Kāle'llāhu te'ālā : "Fe eynema tüvellü feşemme vechu'llāhı"¹³⁵

740 Gördüm er-Rahmān 'ale'l-'arşı'stevā¹³⁶
Egrilikler gitdi kaldı istivā

Gönlümün gözgüsini pāk eyledüm
Cānumı hāk hönıyila toyladum

Hāşıl oldı bil baña kamu şavāb
Dünyeyi anuñ-içün gördüm harāb

Ger bu yolda cevri sen hōş¹³⁷ göresin
Her ne maşşüduñ var-ısa iresin

Her ağu kim şunıla nüş idesin
Şeksüzün ol dōst sözün güş idesin

745 Dōst elinden içesin āb-ı hayāt
Diri, olasın irmeye saña memāt

Senün ola milk-i dünyā ser-te-ser
Toprağa kona öñünde cümle ser

Dürlü yüzler ayaguña sürine
Dürlü cānlar hem gözüne görine

¹³⁵ Bakara suresi 115.ayet : "...Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü (zâtı) oradadır..."

¹³⁶ Tâhâ suresi 5.ayet : "Rahmān, Arş'a istivâ etmiştir."

¹³⁷ Metinde "nüş" şeklinde geçiyor. Hâşiyede "hōş", diye düzeltilmiş.

28b

Hükm idesin mülk-i cāna şah olup
Ol felek burcında dağı mäh olup

Maşşüduña irgüre sini Hüzā
Olmayasın bir nefes andan cüdā

HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ'L-'AŞIKİ LEMMÂ SEMİ'E KELÂME'L-
KÂMİLİ AZHARA 'AŞKAHU VE TEKELLEME Bİ'L-KELİMÂTİ'LLETİ
TEDÜLLÜ İLÂ 'AŞKİ'L-'AŞIKİ¹³⁸

750

Çün işitdi 'âşık andan bu sözi
Yüregi kan yaş-ıla tıldı gözi

Didi kim iy dā'imā Hakk'ı bulan
Hak nûrını göribenin nûr olan

Kamu zahmet çünki ma'sûkdan gelür
'Âşıka ol zahmet bil rāhat olur

'Âşık olmaz ol ki cevre döymeye
Ma'sûk-içün ağu yuda toymaya

Dime 'âşık aña kim yüz döndüre
'Âşık ol ma'sûk-içün oda gire

755

Dime 'âşık aña kim kan ağlamaz
Ma'sûk-içün yaşı yüze çağlamaz

Beñzi şaru olmayan 'âşık degül
'İşk da'vısında bil şadık degül

Dime 'âşık aña kim uyhu uyur
'Âşık ol göz yaş-ıla yüzini yur

Dime 'âşık aña kim rāhat olur
'Âşık ol hayrān olup zārī kıılır

Dime 'âşık aña kim dünyā göre
'Âşık ol kim dü-cihān terkin ura

760

Döst yolında kıya kendü cānına
Başını tıp eyleye meydānına

29a

Hānümānın terk idüp hāna ire
Cānını terk ide cānāna ire

¹³⁸ Bu bölüm, âşığın, kâmilin sözünü dinleyince, aşkını izhâr etmesi ve âşığın aşkına delâlat eden sözlerle konuşmasına dairdir.

Küfri terk idübeli İmān bula
Şeytānı terk idüben Raḥmān¹³⁹ bula

Ben komışam uşbu yolda cānumı
Bulavan diyü o görklü ḥānumı

Dime kim bu yolda ben yüz döndürem
Belki ma'sūkuma cānum gönderem

HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ ENNE'L-KÂMİLE LEMMÂ SEMİ'E
KELÂME'L-'ÂŞİKİ NAŞİHATÜN LÂ YEZİLLÜ KADEMUHÜ BA'DE DUḤULİ
TARİKİ'L-ḤAKKİ¹⁴⁰

765 Çünki ol kâmil işitdi bu sözi
Döndi bu kez cān-ıla dutdı yüzi

Didi ol yoluñ aḡusı çok durur
Bil ki tiryāk iden anı Ḥaḡ durur

Liki gerekdür kula ḥizmet kıla
Tā ki Ḥaḡ aḡuları ni'met kıla

Ol yoluñ çukurların düzmek gerek
Hem tuzaklar 'uḡdesin çözmek gerek

Gel riyāzet kıl ki şāfi olasın
Aç gönül gözgüsini Ḥaḡ bulasın

770 Perhîz-ile gözgü gibi ıldıra
Ta ḥarāma baḡa kendüyi göre

Görmeye seni o yolda geçesin
Dösta pervāz urubanın uçasın

HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ KİTĀ'I TARİKİ'L-ḤAKKİ MA'A'L-
LATĀYİFİ VE'N-NAŞĀYİHİ¹⁴¹

Ol ḥarāmınñ biri nefsuñ durur
Biri şeytān ulu düşmānuñ durur

29b Didi Ḥaḡ düşmān durur şeytān size
Siz anı düşmān dutuñ kendüñüze

¹³⁹ “İdüben raḥmān bula” ifadesi ḥāşiyede geçmektedir. Bu beyit metinde “Şeytān'ı terk idüp Raḥmān'ı bula” şeklinde geçmektedir.

¹⁴⁰ Bu bölüm, kâmilin, âşığın dediklerini dinleyince, onahak yola girdikten sonra ayağının kaymasına engel olacak öğüt verdiği dairdir.

¹⁴¹ Bu bölüm, latife ve öğütlerle birlikte, hak yolun kısımlarını beyan etmek hakkındadır.

Ḳāle'llāhu te'ālā : “İnne's-şeytāne lekūm 'adüvvün fe't-tehizūhu 'adüvven”¹⁴²

Ata düşmānı kaçan müştāk ola
Zehr-i 'akreb ya kaçan tiryāk ola

775 Atadan düşmān durur şeytān bize
Dā'imā kaşd ider ol dīnümüze

Üçyüz altmış kez ider kaşd günde ol
Dīnümüz almaklığa ta bula yol

Hak te'ālā dahı gör lutf işledi
Ḳulınuñ göñline nūr bağısladı

Üçyüz altmış kez ider günde nazar
Her nazar şeytān okına olur siper

Her nazar bir kaşda bil kalkan olur
Ol sebebdan üçyüz altmış kez ölür

780 Mü'minūñ İmānı anuñ'çün kalur
Ger nazar olmasa hep kāfir olur

Zire şeytān ulu düşmāndur i dōst
Ceng iden anuñla tizcek oldu süst

Ol Hak'un iti durur bilgil yakın
İtme ceng anuñ-ıla sen key sakın

Belki it issine çağır kıl katı
Tā ki üstünden gidere ol iti

Nite ceng idüp ite tutulasın
Çağır issine geñez kurtulasın

785 Nefsi şeytāndan sen artuğ bil i cān
Ḳatı saht düşmān durur ol bi-gümān

Senden ayrılmaz o nefis igvā ider
Liki şeytān isti'āzeyle gider

30a Bu iki kurd bil ki ortağ oldılar
Ol İmān kuzusını kapmak diler

Sa'y kıl çoban katına yitesin
Ḳurd yavuz olur-ısa anı dutasın

¹⁴² Fatır suresi 6.ayet : “Çünkü Şeytan, sizin amansız bir düşmanınızdır, siz de onu düşman sayın...”

Key harāmıdür bu iki iy ulu
Ol yola girenleri kıldı delü

790 Kimi nefse kaldı nefsdan geçemez
Pâdişâhdın yaña bil kim uçamaz

Kimi şeytân mekrine mağrûr olur
Hak katından sürilüp ol dūr olur

Gel riyâzet şaykalın ur saña sen
Tâ ki ol yolu varasın baş esen

Çün riyâzet sini gözgü eyleye
Ol harāmiler di ahi n'eyleye

Görelere kendüleri bakup saña
Sen geçesin berķ urup dōstdan yaña

795 Varasın ma'sûka mey nûş idesin
Rûz ü şeb anuñ-ıla 'ıyş idesin

'Âlemüñ ma'sûkın anda bilesin
Dü-cihân ma'bûdın anda bulasın

**HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ ENNE'L-ÂŞİKE LEMMÂ SEMİ'E
NAŞAYİHİ'S-ŞEYHİ KÂBELEHÂ FE DEHELE'S-ŞEYHU Fİ'L-HALVETİ FE
ERŞEDEHÜ¹⁴³**

Çün işitdi bu sözi 'âşık i cân
Didi uşda cāmı kodum der-miyân

Ne dir-iseñ baña anı dutayın
Yol harāmisini bir bir utöyün

Didi şeyh aña ki iy 'âşık kişi
Sür gönülden imdi kamu teşvişi

30b 800 'Işķ-ıla gelgil berü sen halvet it
Göstereyin dōst yolını dut git

Cilleler çıkar burada dōstı bul
Kıl riyâzet tâ ki nefsün ola kıl

'Işķ-ıla giren bu yola dōstaırer
'Işķ-ıla kullık kılanlar oldu er

¹⁴³ Bu bölüm, âşığın, şeyhin nasihatlerini duyunca kabul etmesi, şeyhin de onu halvete sokup irşâd etmesine dairdir.

Dünyeye bakup yoluñdan dönmegil
Olmağıl mürted dinüñden dönmegil

Girü dönmek uşbu yoldan ‘ār ola
Yarın anda dōst katında zār ola

805 Cigeri biryān gözi giryān ola
İçi nār u hem taşı ‘uryān ola

Şeyh aña dürlü naşihatler virür
Halvete giyürüben yol gösterür

Yol azığını aña ma‘lüm ider
Dürlü perhizler idüp yolda gider

Didi bu yolu hatardur bil yaqlın
Merkebūñi katı sürme key şaqlın

Olmasun haddeden tecāvüz idesin
Şol ki didüm andan aşru gidesin

810 Yoğsa kalursın bu yolda zār olup
Gidemezsın ilerü hayrān kalup

Bunı didi şeyh gitdi ‘āşık kalur
Halvet içre perhize meşgöl olur

Hāşıl itdi azığın girdi yola
Diñle imdi ‘āşıkūñ hāli n’ola

Gördi bir yolda ‘acāyibler tolu
Niçeler gördi anı oldı delü

Geh tecelli şıfatı olur ‘ayān
Gāhi esmā keşf olur aña i cān

31a 815 Gāhi ef‘ālūñ tecelli sin görür
‘Aqlı zā’il oluban hayrān yürür

HAZİHİ’L-ĞİT‘ATÜ Fİ BEYĀNİ ENNE’L-‘ĀŞİKE HAŞALE LEHÜ KEŞFÜ’L- ĞUBÜRİ¹⁴⁴

Yolu sinnelere uğrar nāgehān
Çok ‘acāyib gördi anda ol ‘ayān

Perdeler kamu gözinden sürilür
Ölüler hāli aña ma‘lüm olur

¹⁴⁴ Bu bölüm, âşığa kabirlerin keşfinin hasıl olduğuna dairdir.

Kimisin görür 'azāb içre anuñ
Göge irmiş zār ü efgānı canuñ

Tamu odı içre yanar rüz ü şeb
Gitmiş andan dürlü zevk u hem tarab

820 Zülmet içre kalmış ol bl-çäre kıl
Mür u märe 'akrebe aş olmış ol

Sinlesi tolmış cehennem kokuşu
Ol zebāniler olmış sākisi

Yanar anlar durmadın gündüz gice
Kimse bilmez anlaruñ hāli nice

Hufre olmuş sinlesi pür-nār olup
Ol 'azāb içre kaluban nār olup

Kimisine rahmet itmiş katı şād
Kendü nūrından Hāk itmiş anı yād

825 Sinlesi tolmış anuñ nūr-ı Hūzā
Dā'imā Hāk'dan degüldür ol cūzā

Tolmış anuñ kabri cennet kokuşu
Hüriler olmuş anuñ hem sākisi

Ravzā olmuş sinlesi pür-nūr olup
Ol 'azābından Hāk'un hem dūr olup

Kāle'n-nebiyyü 'aleyhi's-selām : "El-kabru ravzatün min riyāzi'l-cenneti ev
huftratün min hufari'n-nirān"¹⁴⁵

31b HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ ENNE'L-'AŞİKE SEMİ'E
KELĀME'T-ṬUYÜRİ VE TESBİHE'L-CEMĀDĀTİ¹⁴⁶

Çünkü 'aşık işbu ahvāli görür
Oldı hāşıl şeksüzün keşf-i kubūr

Geçdi andan ilerü gör kim n'ider
Dōst yolını dutuban dün gün gider

830 Nāgehān bir gün irişdi bir yire
Ol yirūn ahvālini diñle yara

¹⁴⁵ Peygamber (a.s.) buyurdu ki : "Kabir, ya cennet bahçelerinden bir bahçe, ya da cehennem çukurlarından bir çukurdur."

¹⁴⁶ Bu bölüm, âşığın, kuşların konuşmalarını ve cansızların tesbihini işitmesine dairdir.

Bir ‘acāyib gördi anda ol kişi
Ol yirūñ cansuzlarınuñ zıkr işi

Otlar ağaçlar çiçekler zıkr ider
Çeşmeler akubanın dōsta gider

Taş u toprak dōst adın almış¹⁴⁷ dile
Kim işidürse yüregini dile

Dürlü ırmaqlar akuban gör n’ider
Lā ilāhe illa’llāh tekrār ider

835 Kāmu kuş Hāḡ zıkrin āgāz eylemiş
Ol hevāda gör ne pervāz eylemiş

Gülsitānlarda baḡ aḡl bülbüle
Dōst adını nicesi almış¹⁴⁸ dile

Gice gündüz тұrmaz ider gūlgule
Şanmaḡıl kim anı ‘āşıkdur gūle

Allāh’un zıkr ider biñbir adını
‘İşk-ıla gör nice bulmış dadını

TESBĪHU’L-KUMRĪ : SŪBHĀNE RABBĪYE’L-A’LĀ¹⁴⁹

Kumrıyı gör ma’sūḡını kıḡırur¹⁵⁰
N’ideyin dōst diyūbenin çağırur

840 Dilde sūbhānı nice tekrār ider
Rabbīye’l-a’lāyı hōş takır ider

32a VE YEḲŪLŪ’L-FĀḤTE : “LEYTE ZE’L-ḤALKĀ VE LEM
YUḤLAKŪ”¹⁵¹

Üñeyik çağıruban gör ne didi
Keşke bu maḡlūḡ yaradılmayadı

VE YEḲŪLŪ’L-BABĠĀ’U : “VEYLŪN LĪMENĪ’D-DŪNYĀ HEMMUHU”¹⁵²

Tūṭi dir ḡaldı ‘azābda şol kişi
Gice gündüz işi dūnyā teşvişi

VE YEḲŪLŪ’D-DĪKŪ : “UZKURŪ’LLĀHE YĀ ĠĀFİLŪN”¹⁵³

¹⁴⁷ Metinde “gelmiş” diye geçen bu kelime, haşiyede “almış” şeklinde geçmektedir.

¹⁴⁸ Metinde “gelmiş” diye geçen bu kelime, haşiyede “almış” şeklinde geçmektedir.

¹⁴⁹ Kumrutesbihi : Sūbhane rabbīye’l-a’la (Yüce olan rabbim, herşeyden münezzehtir.)

¹⁵⁰ kıḡır-: çağırmaq

¹⁵¹ Üveyik kuşu diyor ki : “Keşke bu halk yaratılmasaydı.”

¹⁵² Papağan diyor ki : “Tek derdi, dünya olanın vay haline!”

¹⁵³ Horoz diyor ki : “ Allah’ı zikredin ey gafiller!”

Ol ħorosı diñleñüz yâ kavm-i dün
Uzkurû'llāh dir size yâ gâfilün

**ṬİṬUVĀ ṬĀ'İRÜN Bİ'L-YEMENİ NIŞFUHU AŞFARU VE NIŞFUHU
AḤMERU VE KELĀMÜHÜ : “KÜLLÜ ḤAYYÜN MEYYİTİN VE KÜLLÜ CĒDĪDİN
BĀL”¹⁵⁴**

Ṭıṭuvâ dir her diri bil ölisir
Her yîñi de şeksüzin eski, olısar

845 Gel berü ölmezden öñdin it yarağ
Eskiyecek yîñiden olğıl ırak

**VE YEḲÛLÛ'N-NESRÛ : “YĀ BENĪ ĀDEM 'İYŞ MĀ Şİ'TE ĀḤİRİ'L-
MEVTİ”¹⁵⁵**

Kerkes eydür nice dirilsen diril
Āḥirün ölüm durur sen bellü bil

Dirliki gökçek diril çün ölesin
Cennetü'l-me'vâda rāḥat olasın

VE YEḲÛLÛ'L-'UḲĀBU : “Fİ'L-BU'Dİ MİNE'N-NĀSİ ÜNSÜN”¹⁵⁶

Dir 'uḳāb her kim ki ḥalkdan dūr ola
Ḥaḳḳ-ıla üns dutubanın nūr ola

Gel berü 'uzlet etegin dut i yār
Olmayasın ḥalk içinde tā ki zār

32b **VE YEḲÛLÛ'L- ḲUṬAFU : “ḲADDİMÛ ḤAYREN TECİDÛHU”¹⁵⁷**

850 Ḳarlağuc¹⁵⁸ eydür eger añlar-ısañ
Cân ḳulağı-y-la anı diñler-iseñ

Ḥayrı taḳdīm eylegil kim iresin
Ḥayr-ıla çün ol maḳāma varasın

Ḳayduñı kendü elüñle ḳıl i yār
Dimegil oğlum ḳızımdur baña yār

Sen cehennemde çekesin ḥōş cefā
Ol oğul ḳız bunda süre ḥōş şafā

¹⁵⁴ Ṭıṭuvâ, Yemen'de yarısı sarı, yarısı kırmızı olan bir kuştur ve sözü : “Her diri ölecektir ve her yeni eskiyecektir.”

¹⁵⁵ Kartal diyor ki : “Ey insanoğlu, arzu ettiğini ölümden sonra yaşa.”

¹⁵⁶ Tavşancıl kuşu diyor ki: “İnsanlardan uzak olmakta (Hakk'a) yakınlık vardır.”

¹⁵⁷ Kırangıç diyor ki : “Hayır işleyin ki, bulacaksınız.”

¹⁵⁸ ḳarlaguc : kırangıç

VE TESBİHU'D-ĐUFDA'İ : "SÜBHÂNE RABBİYE'L-KUDDÜSİ"¹⁵⁹

Kurbağa Sübhân'ı gör tezkır ider
Rabbiye'l-kuddûs'ı hoş ta'bır ider

VE YEĞÛLÛ'L-HİDÂ'U : "KÛLLÛ ŞEY'İN HÂLIKÛN İLLÂ VECHEHÛ"¹⁶⁰

855 İşbu devlüngeç¹⁶¹ sözi nedür i cân
Küllü şey'in hâlik illâ Hâk 'ayân

VE YEĞÛLÛ'L-HÛDHÛDÛ : "İSTEĞ FİRÛ'LLÂHE YÂ MÛZNİBÛN"¹⁶²

Hüdhüd eydür size kim yâ müznibün
Eydüñüz estagfiru'llâh dün ü gün

VE YEĞÛLU'L-KATÂTÛ : "VE MEN SEKETE SELİME"¹⁶³

Dir bağirtlak¹⁶⁴ epsem olan kurtulur
Dil ki epsem olsa baş esen olur

VE TESBİHU'RAHMATÛ : "SÜBHÂNE RABBİYE'L-A'LÂ MİN SEMÂ'İHİ VE ARZİHİ"¹⁶⁵

33a Kartal eydür ulu sübhândur o şâh
Rabbiye'l-a'lâ durur ol pâdişâh

Yirleri gökleri tolusı tamâm
Uşbu tesbihdür ol Hâk' a mûdâm

860 Kamu hayvân ol Hâk' uñ zıkrin ider
Gice gündüz turmadın şükrin ider

Kamu hayvânlara cân Hâk zıkr olur
Ğâfil olsa zıkrinden bil kim ölür

Kâle'llâhu te'âlâ : "Ve in min şey'in illâ yüsebbihü bi hamdihi ve lâkin lâ tesfahüne tesbihühüm innehü kâne halîmen ğafûra"¹⁶⁶

Sen de zıkr it Hâk' ı bulasın hayât
İrmeye saña dahı ayruk memât

¹⁵⁹ Kurbağanın tesbihi : "Yüce olan rabbim, herşeyden münezzehtir."

¹⁶⁰ Devlüngeç diyor ki : "O'nun zâtından başka herşey yok olacaktır." (Kasas suresi 88.ayet)

¹⁶¹ devlüngeç: devlungeç, çaylak cinsinden bir alıcı kuş

¹⁶² Hüdhüd diyor ki: "Ey günahkarlar, Allah'a istiğfar edin."

¹⁶³ Yabani ördek diyor ki : "Susan, kurtulur."

¹⁶⁴ bağirtlak: yabani ördek, kıl kuyruk kuşu

¹⁶⁵ Kartalın tesbihi : " Semâdan yere kadar, yüce rabbim herşeyden münezzehtir."

¹⁶⁶ İsrâ suresi 44.ayet : "...O'nu övgü ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Ne var ki siz, onların tesbihini anlamazsınız. O, çok yumuşak ve bağışlayıcıdır."

Nakş idersen bunda zikri gönülüne
Ölecek vaktin gele ol dilüne

Almaya şeytân imānuñ soñ nefes
Çünki kuş uça kuru kâla kafes

865 Dünyeden imān-ıla gönilesin¹⁶⁷
Varuban sinleñde rāhat olasin

HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ ENNE'L-'ĀŞİKE KÜŞİFE LEHÜ SİRRU
'ĀLEMİ'S-ŞEHĀDETİ'¹⁶⁸

Diñle girü dürlü ahvāl açayın
Kamu halka rāzumı hem saçayın

Çünki kuş dilin saña keşf eyledüm
Dürlü rāzın saña bir bir söyledüm

Kuş dilinden saña virdüm hōş haber
Çün Süleymān'em bugün ben mu'teber

'İşk-ıla giren bu yola cān bulur
Ma'nide bil anı Süleymān olur

870 Kuş dilini n'eydügini o bilür
İns ü cinne saltanat tahtın bulur

33b Sen dahı gel 'ışk-ıla dutğıl tarık
Tā ki ma'sūk ola ol yolda refik

Varuban sultān yüzini göresin
'Āşık ol kim ma'sūkuña iresin

Çünki 'āşık hāli bī-endiştir
Ol cemādāt tesbīhi āña işdür

Geçdi andan dahı durmaz yügürür
Diñle ol yolda girü o ne görür

875 Gördi bir dergāh kurulmuş key ulu
Dünye başdan başa anuñla tolu

Bir şadādur ki çekilmiş 'āleme
Cinne vü hayvāna dahı ādeme

Āleti kamu müretteb işlenür
Liki üstāzı görünmez bil nedür

¹⁶⁷ gönel-: yönelmek, teveccüh etmek.

¹⁶⁸ Bu bölüm, âşığa, şehâdet âleminin sırrının keşfedildiğine dairdir.

Bir kezin çünkim defesi¹⁶⁹ kaçılur
Ol şadâ üsti tamâm şüret olur

Ol şüretler dürlü âvâzlar virür
Ölüyiken çünki gine dirilür

880 Âşikâre olur ol halk-ı cedîd
İşbu sırrı bilen oldu Bâyezîd

Nâgehân girü defesi kaçılur
Şad-hezârân şüret aşkâre olur

Batar evvelki şüret âvâz-ıla
Çıkar ol yüz biñ şüret biñ nâz-ıla

İşbu vech-ile o dergâh işlenür
Mevc ü mevc dürlü şüretler görünür

Ol durur kârḥâne-i Hâḡ iy ulu
Ten şadâsı gör kim anda gerilü

885 Ol hilḡat defesi çünkim kaçılur
Dürlü şüretler hemân âşkâre olur

34a Ol şüretler çünki döne yirine
Dürlü şüret çıkar anuñ yirine

Uş görürsün ‘âlemi kim böyledür
Dürlü şüretler getürüp giderür

Her ne şüret kim bu dünyâda biter
Dökilüp toprağa ol girü biter

Vech-i Hâḡ ḡalur hemân kim bâḡdür
Cümle eşyâya yakın ol sâḡdür

Ḳâle’llâhu te‘âlâ : “Küllü şey’in ḡalikün illâ vechehü lehü’l- ḡükmü ve ileyhi türce‘ün”¹⁷⁰

890 Ḥâliḡu’l-ervâḡi ve’l-eşbâḡdur
Fâliḡu’l-ḡabbi daḡı aşbâḡdur¹⁷¹

Ol durur ‘âlemlerüñ maḡşüdıdur
Dü-cihân ‘âbid aña ma‘büdıdur

¹⁶⁹ defe (tefe): çulhaların mekik attıktan sonra ipi sıkıştırmak için kullandıkları tarak

¹⁷⁰ Kasas suresi 88.ayet : “...O’nun zatından başka her şey helak olacaktır. Hüküm O’nundur ve siz O’na döndürüleceksiniz.”

¹⁷¹ “Ruhların ve bedenlerin yaratıcısıdır; habbeyi ve sabahları ikiye ayırandır.”

‘İşkî meydânında ser-gerdân felek
Gice gündüz uş sücûd eyler felek

Cümle eşyâ ‘âşık olmuş yûğrişür
Döst adını dile gelmiş çağrışur

Ger kulağ var-ısa sende işide
Ma‘rifet nûr-y-la gönlün işide

895 Gel¹⁷² bu gaflet uykusından sen uyan
Tâ ki bu esrârı göresin ‘ayân

Kurtulasın dünya-yi mekkâreden¹⁷³
Özi zişt u kendüsi gaddâreden

Niçeler buraya geldi âh-ıla
Zâr oluban gitdi girü vâh-ıla

Sen dahı bir gün ölürsün zâr u zâr
Key sakın olmaya yirün anda nâr

Gice gündüz hoş ‘amel eyle düriş
Ol hakıki ma‘şûka tizcek iriş

34b 900 Çünkü irdün ma‘şûka dahı ne gam
Hasta cânuñ hemân-dem oldı em

HAZİHİ’L-KİT‘ATÜ Fİ BEYÂNİ [ENN]E’L-‘ÂŞİKE KÜŞİFE LEHÜ’L- ENVÂRİ’S-SEB‘ATİ¹⁷⁴

Diñlegil ‘âşık ki girü n’eyledi
Oradan ilerüye seyr eyledi

Gider-iken diñle imdi ne görür
Yidi dürlü âşkâre oldı nûr

Kimi şaru kimi ak kimi kızıl
Kimi gök kimi kara kimi yeşil

Her kişide yidi dürlü nesne var
Var-ıdı dürlü nûr anuñ i yâr

905 ‘Âşık çün işbu envâr açılur
Hem uşak ılduz gibi nûr saçılur

¹⁷² Bu kelime metinde “ger” diye geçmektedir.

¹⁷³ Kelime “mekkâden” diye geçmektedir.

¹⁷⁴ Bu bölüm, âşığa, yedi nûrun keşfedildiğine dairdir.

Ol yidi nūr geh olur halka i cān
Ay gibi nūr içinde nūr olur ‘ayān¹⁷⁵

Geh güneş şeklinde görünür laṭīf
Liki ḥaḳ kendü degül bu iy şerīf

Ḳamu eşkâlden beridür bil ki zāt
Bu görünenler tecellî-yi şifât

Ol şifātu’llāh degüldür gayr-ı zāt
Muttasıldur bil āna ḳamu şifât

910 Uş didüm şol ḳavli kim oldı dürüst
İ’tikādunda şaḳıngıl olma süst

Zātı anuñ päkdür eşkâlden
Hem mekân ü mazīyle ḥâlden

Şeş cihetden bil münezzeh ol Ḳadīm
Ḳādir u Ḳayyum u Ḥayy u hem Kerīm

Hükmiyile devr ider ḳamu felek
Dā’imā zıkrin ḳılur cümle melek

35a Ḥaḳḳ’ı hem çok zıkr eylegil i yār
Dürlü envārı göresin āşikār

915 Ol tecellâ-yı şifâtı göresin
Seyr idüben bil ki zāta iresin

HAZİHİ’L-ḲİT’ATÜ Fİ BEYÂNİ ENNE’L-‘ÂŞİKE KÜŞİFE LEHÜ
‘ACĀYİBE’L-ARZİ VE ṬABAKĀTİ CEHENNEM¹⁷⁶

Girü ‘âşık ilerü seyrân ḳılur
Diñle imdi nirede devrân ḳılur

Gider-iken gördi bir zevraḳ durur
Şıçrayuban ol gemiye tiz girür

Ol durur yir zevraḳı bilgil anı
Aña giren seyr ider yir yüzünü

Yirüñ altın üstün anuñla bilür
Her ne kim var-ısa anda o bulur

920 Bir tabaḳ olur āna bu yir yüzi
Anda ḳamu gizlüyi görür gözi

¹⁷⁵ Vezin bozuk.

¹⁷⁶ Bu bölüm, âşığa, yerin garibliklerinin ve cehennem tabakalarının gösterildiğine dairdir.

‘Āşık ol keştiye çün girdi revân
Keşti anı aluban oldı revân

Geşt itdi yir yüzün ol keştile
Rûm u Hindi vü ‘Irāk u deşt-ile

Çok ‘acâyib gördi yir yüzinde ol
Diñle dahı nireye, iltür anı yol

Zevrak alup yirler altına gider
Yidi kat yirler altın hep seyr ider

925 Her ‘acâyib var anda gördi ol
Seyr idübenin şerāya irdi ol

Ol şerāyı bil ki yaş toprak i yār
Kalını biş yüz yıl aña āşikār

Yidi kat yirüñ ol altında durur
Hem cehennem odına perde durur

35b

Ger ol olmasaydı dünyāya imām
Yirler ü gökler eriyeydi tamām

Çün şerādan geçdi irdi tamuya
Katı korku vardur anda kamuya

930 Gördi bir evdür yanar katı kara
İçi toludur anuñ oddan dere

Yidi tabaka yaratmış Haḡ anı
Yidi kapu komış aña ol Ğanī

**Ḳāle’llāhu te’ālā : “Ve inne cehenneme le mev’iduhūm ecma’in leha seb’atu
ebvābin li külli bābin minhūm cüz’ün maḡsūm”¹⁷⁷**

Her tabakanuñ ‘azābıdur şedid
Aşağanuñ yuḡarudandur mezid

Her tabaka ehli vardur bil yaḡın
Sa’y kıl anlardan olma key saḡın

Eñ yuḡarıya cehennem oldı ad
Ümmeti-y-señ kaçḡıl andan bul murād

935 ‘Āşī ümmet yiri oldur iy cüvān
‘Āḡıl ol kim cehd idüp ḡurtara cān

¹⁷⁷ Hicr suresi 43-44.ayetler : “Muhakkak cehennem, onların hepsine va’dolunan yerdir. Cehennem’in yedi kapısı vardır. Her kapı için ayrılmış bir zümre vardır.”

Ṭamu odından düriş bulğıl ḥalāş
Cennetü'l-me'vâyı ḥāşıl kı l i ḥāş

Çünkü ḥayyat ü 'akārible tola
Bil ki kamu kapusu müşkil ola

Eñ geñez kapusını sen diñlegil
Ol Resül'ün kavlidür key añlağıl

Anda var yitmiş biñ oddan tağ yara
Her tağun katında yitmiş biñ dere

940 Her dereden tağa yol k'oddan i cān
Anı dahı bil ki yitmiş biñ 'ayān

Her yolında şehri yitmiş biñ durur
Her şehirde kaşrı yitmiş biñ durur

36a Her kaşırda dere yitmiş biñ durur
Her derenün evi yitmiş biñ durur

Her evün şandukı yitmiş biñ tamām
Hem 'azābı yitmişer biñ iy imām

Bil ki her şandukda yitmiş biñ 'azāb
Birbirine beñzemez dürlü 'ikāb

945 İşbu didüğüm kamu oddan ahl
Şanmağıl taş u toprak iy sahl¹⁷⁸

Bu ḥadīşi çün işitdün ağlağıl
Yüzün üstüne düşüben çağnağıl¹⁷⁹

Görme misin ol Resül'ümüz kıızı
Fâtıma çünkim işitdi bu sözi

Yüzi üstüne düşüben ditredi
Aña girenlere ol veylün didi

Gözi yaşın akıdup seyla ider
Yüzi üstüne düşüp 'aklı gider

KELĀMÜ EBU BEKRİN RAḌİYA'LLĀHU 'ANHÜ¹⁸⁰

950 Bu ḥadīşi ol Ebübekr işidür
Āh idüp yürekde ol od işidür

¹⁷⁸ Vezin bozuk.

¹⁷⁹ çağna-: inlemek, seslenmek, terennüm etmek

¹⁸⁰ Ebu Bekir (r.a.)'ın sözleri

Didi n'olaydı kuş olup uçadum
Yazıda ırmağ şuyını içedüm

Karnum acıncağ yimişler yiyedüm
Tek cehennem zikrin işitmeyedüm

KELĀMŪ 'ÖMER RADİYA'LLĀHU 'ANHŪ¹⁸¹

Ol 'Ömer didi ki ben kaç oladum
Beni boğazlayup ehlüm öledüm

Yiyelerdi etümi ben gidedüm
Tek cehennem zikrin işitmeyedüm

36b KELĀMŪ 'OŞMĀN RADİYA'LLĀHU 'ANHŪ¹⁸²

955 Didi 'Oşmān n'olaydı ot oladum
Beni hayvānlar yiyüben öledüm

Anadan ben toğmaduk gibi oladum
Dek cehennem zikrin işitmeyedüm

KELĀMŪ 'ALİ RADİYA'LLĀHU 'ANHŪ¹⁸³

'Ali didi n'oladı¹⁸⁴ toğmayadum
Anadan ben dünyāya gelmeyedüm

Yāhu yırtıcı yiyüp mahv oladum
Dek cehennem zikrin işitmeyedüm

KELĀMŪ SELMĀN RADİYA'LLĀHU 'ANHŪ¹⁸⁵

Bu sözi Selmān işidüp gör n'ider
Sinnelere varuban feryāz ider

960 Vāh sefer uzaklığından n'ideyin
Azığ az yola nicesi gideyin

HAZİHİ'L-KİT'ATŪ Fİ BEYĀNİ'N-NAŞĀYİHİ¹⁸⁶

Gözün açgıl uş seferde kıl yarağ
Burada tutdum mı şanursın turağ

¹⁸¹ Ömer (r.a.)'ın sözleri

¹⁸² Osman (r.a.)'ın sözleri

¹⁸³ Ali (r.a.)'ın sözleri

¹⁸⁴ Metinde "toladı" şeklinde geçiyor.

¹⁸⁵ Selman (r.a.)'ın sözleri

¹⁸⁶ Bu bölüm nasihate dairdir.

Gel şevāb azıklarımı hāşıl it
Furşat eldeyken dūriş sōzüm işit

Çün ticāret kıla geldūñ bu ile
Sa'y kıl sermāyeñi virme yile

Bir kumaş al kim ol ilde şatalar
Bir kumaş alma ki yūze atalar

965 Çünki sermāye durur 'ōmr-i 'azl
Yirine harc idüp ol ehl-i teml

37a Yūkūñi yiynildigörgil sen i yār
Tā ki ol çukur saña olmaya tār

Çün sefer bu vech-ile uzak ola
Yūki ağır yüklenen ahmaq ola

Göz yaş-ıla kendūñi pāk eylegil
Tamu añup yaqalar çāk eylegil

Uş işitdiñ Fātima'yı aşhābıñi yār¹⁸⁷
Oldılar tamu añıncaq dil-figār

970 Anlar ol hāle gelicek iy cūvān
Korqudan bizden gerek kim uça cān

HAZİHİ'L-KİT'ATÜ
ZEBĀNİYETÜ¹⁸⁸

Fİ BEYĀNİ ENNE'L-'ĀŞİKE KÜŞİFE LEHÜ'Z-

Çünki 'aşık tamuyı gördi i cān
Diñle eydem dahı ne gördi 'ayān

Gördi var anda zebānı bı-ħisāb
Şād olur bular kaçan kılsa 'azāb

On tokuz başları var key mu'teber
Hak didi anlara tis'ate 'aşer¹⁸⁹

Kavlühü te'ālā : “Se uşlīhi¹⁹⁰ saķar ve mā edrāke mā saķar lā tubķi ve lā tezer
levvāhetün li'l-beşer 'aleyhā tis'ate 'aşer”¹⁹¹

¹⁸⁷ Vezin bozuk.

¹⁸⁸ Bu bölüm, âşığa, zebânilerin gösterildiğine dairdir.

¹⁸⁹ Müddessir Süresi 30.ayet

¹⁹⁰ Metinde “se yuslīhi” diye yazılmış.

¹⁹¹ Müddessir süresi 26-30.ayetler : “Ben onu Sekara (cehenneme) sokacağım. Sen biliyor musun, Sekar nedir? Hem (bütün bedeni helak eder, hiç bir şey) bırakmaz, hem (eski hale getirip tekrar azap etmekten) vazgeçmez o.İnsanın derisini kavurur.Üzerinde ondokuz (muhafız melek) vardır.”

Her birinūñ hūkmi altında i yār
Var zebānī bī-hisāb ū bī-şümār

975 Her birinūñ diñle vaşfın eydeyin
Kuvvetini şevketin şerh ideyin

Ol hadiṣ içre nice geldiye
Hem Resūlu'llāh haber virdiyise

Eydeyin cān kulağı-y-la diñlegil
Hem elūñ-ile yarağıñı yigil

Cümle ādem cümle cinnī kuvveti
Belki ancak bir zebānī kuvveti

37b Bir eli-y-le tuta on biñ kāfiri
Birisi-y-le yine on biñ kāfiri

980 Bir ayağı-y-la duta on biñ dağı
Birisi-y-le dağı on biñ iy ağı

Bir keretde kırk biñe ide 'azāb
Birbirine beñzemez dürlü 'ikāb

Her birisi tağ götürmiş boynına
Ādem oğlu nice döysün oynına

Ümmeti sürüp çü tamuya ata
Ol tağı anlaruñ üstine ite

İldırım gibi yalabır¹⁹² gözleri
Kal'a gibi anlaruñ ağızları

985 Her ağızdan od yalıñları çıkar
Nireye tokınsa kapkara yaçar

Kılları ayakları örtmiş i cān
Omuzu arası yıllık yol 'ayān

Göñli içinde olaruñ ol Halīm
Zerrece rahmet yaratmamış Raḥīm

Her birisi tamuya çünkim gider
Hōş teferrüc idüben seyrān ider

Āhiret yılınca kırk biñ yıl tamām
Seyr ider od içre ol dürlü maḳām

¹⁹² yalabı- : parlamak, ısıldamak, harelenmek

990 Bir günü biñ dünya yılınca i cān
Dime artuḡ yāḡuz eksük iy cūvān

Ḳāle'llāhu te'ālā : “Fī yevmin kāne miḡdāruhū elfe senetin mimmā te'uddūn”¹⁹³

Ḥaḡ didi miḡdāruhū elfe sene
Artuḡ eksük diyen od içre yana

Tamu odı bunları yaḡmaz i yār
Nūrları ḡālibdür oddan āşikār

38a Yaḡmaz od şol kişiyi kim nūr olur
Bil cehennem odı andan dūr olur

Ḳarañuda nice olur şeb-çıraḡ
Aydın olur ḡanda kim olsa çıraḡ

HAZİHİ'L-ḲİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ'N-NAŞÂYİHİ¹⁹⁴

995 Gel berü sa'y eyle kim nūr olasın
Tā 'azābından Ḥaḡ'uñ dūr olasın

Bunda şeyṭān duzaḡına düşmeyen
Ol durur yarın zebānī üşmeyen

Uş didüm evşāfin anlaruñ tamām
İşlegil şol işi kim olmaya ḡām

Ne ki işlersen sañadur bil yaḡlın
Ḥayrı işle şerri itme key saḡlın

Añladuñsa ḡaḡ sözi iy şeyḡ şebāb
Uş didüm v'allāhu a'lem bi's-şavāb¹⁹⁵

HAZİHİ'L-ḲİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ ENNE'L-ĀŞİḲE KÜŞİFE LEHÜ
'ACĀYİBE'S-SEMĀ'İ MİNE'L-MELĀ'İKİ VE'L-CİNĀNİ VE'L-HÜRİ VE'L-
ḲUŞÜRİ¹⁹⁶

1000 'Āşık ol zevraḡla çün seyrān kılur
Ṭamuları ḡōriben ḡayrān ḡalur

Çıḡdı zevraḡdan girü yol dutdı ḡōş
Diñle nireye yol anı kıldı ṭuş

¹⁹³ Secde suresi 5.ayet : “...sizin saydığınız hesap ile bin yıl tutan bir günde ...”

¹⁹⁴ Bu bölüm nasihate dairdir.

¹⁹⁵ “Allah, doğruyu daha iyi bilir.”

¹⁹⁶ Bu bölüm, āşıḡa, meleklerden, cennetlerden, hurilerden ve köşklerden göḡün garipliklerinin gösterildiḡine dairdir.

Seyr iderken girü bir zevrak görür
Binüp aña göklere pervâz urur

Ol durur bil kamu gökler zevrakı
Aña giren seyr ider ol ezrakı

Kamu göklerde ne var-ısa görür
Ger melek ger hür u ger cennet durur

38b 1005

Çünki bindi aña seyrân eyledi
Gökler-ile bile devrân eyledi

Ol Hâk'un göklerini bir bir bilür
Ay u yıldız n'eydügini hem bilür

Ol güneş nice toğup tulunduğın
Nür saçup göklerde tabân olduğın

Ol firıştehler gördi kim turur
Gice gündüz ol Hâk'a kulluk kıtur

Kimi secdede kimi kılmış rükû'
Kimisi tesbîh idüp kılmış huşû'

1010

Kimisi ağlayup eydür yâ Kerîm
Raḥmet eyle 'âşîlere yâ Raḥîm

Kimisi tahta geçübün oturur
Çok melekler karşı ayagın turur

Geçdi bunlardan irişdi Sidre'ye
Bil muḳarrebler varur ol araya

Ol Resûl'ün bil maḳâmı andadur
Her turağı Cebrail'ün andadur

Kâle'llâhu te'âlâ: "Ve leḳad re'âhü nezleten uhrâ 'inde sidreti'l-müntehâ 'indehâ cennetü'l-me'vâ"¹⁹⁷

Bir ağaçdur gördi yitmiş key ulu
Revzen-i cennet budagı-y-la tolu

1015

Yimişi desti gibi anuñ i yâr
Fil kulağı gibi hem yaprağı var

Ol sekiz uçmaḳ oradadur i cān
Yidi havlı¹⁹⁸ çevresi anuñ 'ayān

¹⁹⁷ Necm suresi 13-15 ayetler : "Andolsun onu, Sidretü'l-Münteha'nın yanında önceden bir defa daha görmüştü. Cennetü'l-Me'va da onun yanındadır."

¹⁹⁸ havlı : avlu

Diñle ol havlılarıñ şerhin tamām
Hak neden yaratdı diyem yā imām

Ol ki evvel havlı durur aķ gūmiş
Hem ikinci gūmüş-ile, altun-ı mış

39a

Ol üçünci şāfi altundan laṭif
Bil ki dördünci aķ incü iy ḥarīf

1020 Hem bişinci şāfi dürden diñlegil
Ol altıncı zeberced añlağıl¹⁹⁹

Ol yidinci havlı çünkim oldı nūr
Lā-cirem tıldı içi vildān u ḥūr

Her iki havlı ıraklığı i cān
Bil ki biş yüz yıllık oldı iy cūvān

Uşbu havlıları çün böyle görür
Diñlegil uçmağı dahı nicedür

Cümle uçmaķ bil ki katı aķ durur
Ay-ıla güneş hem anda yok durur

1025 Toprağı müşk taşı dūr yāķut u la‘l
Irmağı sūd ḥamr u mā‘i hem ‘asel

Ḳāle’llāhu te‘ālā: “Fīhā enhārūn min mā’in ğayri āsinin ve enhārūn min lebinin
lem yetegayyar ta‘muḥū ve enhārūn min ḥamrin lezzetin li’ş-şeribīn ve enhārūn min
‘aselin muşaffā”²⁰⁰

Diñle ağaķlar vaşfin eydeyin
Ḥūrilerin dahı takrır ideyin

Şol ağaķ kim özdeki²⁰¹ altun-ı mış
Budağı bil kim anuñ oldı gūmiş

Budağı, altun olsa özdeki gūmiş
Yabrağı altun Nebi böyle dimiş

Kōki yukaru budağı, inmiş yire
Ol mu‘allak bitmiş anda iy yara

1030 Tā ki yimişi geñez ola saña
Hak ḳuṭufuhā dāniye²⁰² didi aña

¹⁹⁹ Vezin bozuk.

²⁰⁰ Muhammed suresi 15.ayet : “İçinde bozulmayan sudan ırmaklar, tadı değışmeyen süttten ırmaklar, içenlere lezzet veren şaraptan ırmaklar ve süzme baldan ırmaklar vardır.”

²⁰¹ Özdek : esas, temel, kök, gövde, öz

²⁰² Hâkka suresi 23.ayet : “meyveleri sarkmış”

Hem zümürüt ba'zı ağaç yaprağı
Ba'zı yir kâfur 'anber toprağı

39b

Ba'zı ağaçda biten hülle hemân
İpligi yok çulha görmedi 'ayân

Lâ ilâh illa'llâh olmuş uzunı
Ol Muhammed hak-resûl olmuş ini

Vardur anda dürlü köşk ü hem sarây
La'l ü yâkutdan yaratmış ol Hüzây

1035

Bir dâne ağ incüden çadırları
Yâ İlâh! sen girür hâzırları

Qale'llâhu te'âlâ : "Hürun maqşürâtün fî'l-hiyâmi fe bi eyyi âlâ'i rabbikümâ
tükezzibân"²⁰³

Her çadır kapısı dört biñ iy imâm
İni uzunı iki fersah tamâm

Her çadır içinde yitmiş taht var
Kamusı yâkut-ı ahmerden²⁰⁴ i yâr

Yitmişer döşek kamu taht üzre hem
Yitmişer hûri hem üstinde behem²⁰⁵

Hülle yitmiş hem hûri geyüp yürür
Hülle taşından iligi görünür

1040

Her hûriye karavaşlar var i cân
Her birine yitmişer biñ iy cüvân

Kamusı altun tabak almış ele
Nice diyem vaşfını gelmez dile

Âşikâre eylemiş Hak kudretin
Dört levn kılmış hûriler şüretin

Şaru kızıl u yeşil²⁰⁶ hem dahı ak
Aç gözünü gel bu şun'u'llâha bak

Cismini dört nesneden eyledi halk
Kâfur u 'anber za'afrân müşk o Hak

²⁰³ Rahman suresi 72-73.ayetler : "Çadırlar içinde gözlerini yalnız kocalarına çevirmiş huriler vardır. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?"

²⁰⁴ Metinde "yâkut-u ahmerden".

²⁰⁵ behem : toplu, birarada, hep bir yere, hep bir yerde

²⁰⁶ Haşiyede "şaru kızıl hem yeşil "biçiminde geçmektedir.

- 1045 Ayağından dizine dek ol Kerîm
Za‘afrāndan düzmiş anı ol Raḥîm
- 40a Pîciye varınca dizden ol Latîf
Luṭf idüp müşkden yaratmış ol Şerîf
- Pîciden boyuna varınca anı
‘Anber-i eşheb düzetmiş ol Ğanî
- Bil boyundan başa deñlû ol İlâh
Eylemiş kâfûrdan ol pâdişâh
- Şaçını itmiş karanfûlden anuñ
Anuñ-içün fitnesi olmuş canuñ
- 1050 Şaçı kılından yire düşse i cân
Tolaydı nûr-ıla cümle cihân
- Bir kez ol dünyaya ger tûkrûk şala
Müşk kokusu tâ kıyâmet bil tola
- Ger deñize düşedi bir tamlası
Tatlu olaydı deñizler cümlesi
- Gögsi üstinde yazılmış nâm-ı Hâk
Zevci adı bile yazlu anda bak
- Her kolında var anuñ on bilezûk
Dağı var barmağlarında on yüzûk
- 1055 Her topukda bil ki ḥalḥal on tamām
Şanma altun incü cevher iy imām
- Ol topuklardaki ḥalḥal sâz ider
Rabbine çağıruban âvâz ider
- Eydür iy Hâk sen Kerîm’sin kıl kerem
Baña destûr vir ki topuğı görem
- Niçeye dek aşılup zâr olayın
İzni vir baña teferrûc kılayın
- Didi Hâk yok saña destûr bakmağıl
Ol topuğa meyl idüben akmayı
- 1060 Sini anuñ’çün yaratdum bil yakîn
Anı senüñ’çün yaratmadum sakın

40b

Key edeb saklayuban bakma aña
Bağa mü'min kullarım sen ağma aña

Bu cevabı işidicek bakmaya
Cem' ide gönlünü aña akmaya

Gezmeye bileklerini bilezük
Dağı barmaqlarını hem ol yüzük

Adem oğlu cin anı tutmuş degül
Kimse yüzün görüben öpmiş degül

Qāle'llāhu te'ālā : "Lem yatmışünne insün kablehüm ve lā cān fe bi eyyi ālā'i rabbikümā tükezzibān"²⁰⁷

1065

Çün bular yākut u ve'l-mercān durur
Vaşfını bilmekde 'aciz cān durur

Qāle'llāhu te'ālā : "Ke ennehünne'l-yāķūtu ve'l-mercānu fe bi eyyi ālā'i rabbikümā tükezzibān"²⁰⁸

Dil-ile vaşfin ne kadar bilesin
İnşā'a'llāh varıcağaz bulasın

Burada gör kim nedür hayr itmişem
Ol sekiz uçmağı hoş seyr itmişem

Ma'niler hūrisini uş açmışam
Girmedin uçmağa hūri kocmışam

Gökleri pervāz uruban geçmişem
Ol şarāb-ı lā-yezālī içmişem

1070

Ol hadīs içre nice kim görmişem
Uş saña bir bir haberler virmişem

Artuķ eksük eyitmedüm Haķ haķı
Kim inanmazsa buña olur şaķı

HAZİHİ'L-KİT'ATŪ Fİ BEYĀNİ ENNE'L-MURĀDE MİN 'ADEDİ SEB'İNİ'L-KEŞRETİ 'ALA 'ĀDETİ'L-'ARĀBİ İLLE'L-ĤADDİ"²⁰⁹

41a

Qaldı bir nesne diyem anı dağı
Cān kulağıyla diñle iy ağı

²⁰⁷ Rahman suresi 74-75. ayetler : "Bunlara onlardan önce ne bir insan, ne bir cin dokunmuştur. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?"

²⁰⁸ Rahman suresi 58-59. ayetler : "Sanki onlar yakut ve mercandırlar. Öyleyken Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?"

²⁰⁹ Bu bölüm, yetmiş sayısından kastedilenin, Arab âdetlerine göre, sadece bir çokluk miktarı olduğuna dairdir.

Budur ol sağış kim ol yitmiş i yār
Ol Resūl-i şādıkuñ kavli, āşikār

Liki keşret dutduğı anı Resūl
Ol ‘Arablar ‘ādetince oldı ol

1075 Ol ‘Arablar ‘ādetinde bil i cān
Yitmiş olsa keşirlik haddi ‘ayān

Yohsa Hāk yarı kılduğı kullara
Sağışı yok gelmez ol gönüllere

Anı göz görüp kulak işitmedi
Kimsenüñ ‘aklı anı fikr itmedi

Ḳāle’n-nebiyyü ‘aleyhi’s-selām rāviyen ‘ani’llāhi te‘ālā : “E’adtu li ‘ibādiye’s-şālihīn mā lā ‘aynin ra’et ve lā ūznün semī‘at ve lā ḥatara ‘ala ḳalbi beşerin”²¹⁰

Uşbu sözi ol nebimüz söylemiş
Hāk dilinden saña ma‘lūm eylemiş

Ben dahı idem saña bunda beyān
Sa’y idersen göresin anda ‘ayān

1080 Ṭamu vaşfını zebāni vaşfını
Uçmağı ḥūri şıfātın iy ḡanī²¹¹

Saña bir bir anı ma‘lūm eyledüm
Hāk neyise uşda rūşen söyledüm

Gerek-ise mü’mīn ol uçmaḳ senüñ
Ḥūri vü köşk dahı dört ırmaḳ senüñ

Gerek-ise kāfır ol ṭamuya gir
Ol zebāniler elinde ol esīr

Dir ki Hāk men şā’e fel yū’mīn i cān
Hem dahı men şā’e fel yekfūr ‘ayān

41b Ḳāle’llāhu te‘ālā : “Ḳulī’l-ḥaḳḳu min rabbikūm fe men şā’e fel yū’mīn ve men şā’e fel yekfūr inne a’tednā li’z-zālimīne nāren”²¹²

²¹⁰ Peygamber (a.s.), Allahu Teala’dan rivayetle buyurdu ki : “Salih kullarıma, gözün görmediği, kulağın işitmediği ve insanın düşünemediği şeyler hazırladım.”

²¹¹ Haşiyede geçen bu ibare, asıl metinde “ol ḡanī” şeklinde geçiyor.

²¹² Kehf suresi 29.ayet : “De ki: Hak, Rabbinizdendir.Öyle ise dileyen iman etsin, dileyen inkar etsin. Biz, zalimlere öyle bir cehennem hazırladık ki...”

1085 Şol ki İmān istedi mü'min olur
Dōst katında dūrlū 'izzetler bulur

Kūfr isteyen kişi maḫhūr olur
Yarın ol ṭamu odında ḥōr olur

Aşşısını isteyen oldu ḥalīl
Bil ziyānın isteyen oldu zelīl

HAZİHİ'L-KİT'ATŪ Fİ BEYĀNİ'R-RİBHİ VE'L-HUSRĀN²¹³

Ulu aşşı neydügin idem beyām
İncüyle cevherūñ farkın 'ayān

Ulu aşşı ol ki dōst isteyesin
Cenneti sen şūfilere koyasın

1090 'Ārif olan ol ki dīzār isteye
Şūfi,olan ḥalvā-yı bīzār isteye

İy karındaş rezk şōfi si olmağıl
Key sakıngıl cehl ile sen ṭolmağıl

Cennet anuñdur ki tālib ola ḥūr
Sultān anuñ kim ṭama'dan ola dūr

Şūfiler çünkim ṭama'dār oldılar
Pādişāhı koyuban mülkin diler

Gel berū sen pādişāhı ḥāşıl it
Mülk senūñ olmak dilerseñ iy yigit

1095 Her ki mālīk koyup ister mülk ṭaleb
Eyledi mülk bulmadı çekdi ta'ab

Mālīki şunlar ki ḥāşıl kıldılar
Mülke başdan başa ḥüküm buldılar

42a Sultān oldılar cihānda tā ebed
Zīre buldılar anı k'oldur Aḥad

Vaḥdeti deryāsına ğarḳ oldılar
Bil ḥaḳıḳat bire nā-farḳ oldılar

Ġāyet aşşı neydügin uşda didüm
Bil ki senūñ ḳamu ḳayduñı yidüm

²¹³ Bu bölüm, kazanmak ve kaybetmek hakkındadır.

1100 Gerek-ise gāyet aşsı kıl taleb
Gerek az aşsıyıcün çekgil ta'ab

Ger ziyān istersen olasın harāb
Söz budur va'llāhu a'lem bi's-şavāb

HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ ENNE'L-'ÂŞİKE TECÂVEZE MİNE'L-
HADDİ Fİ'R-RİYÂ MİN ĞALEBİYYETİHİ'L-'AŞKİ VE HARRABE'L-BEDENE FE
MÂTE KABLE'L-VUŞULİ FE VAŞALE BA'DE'L-MEVTİ Bİ'L-CEZBETİ'L-
İLÂHİYYETİ VE'L-'İNÂYETİ'L-EZELİYYETİ²¹⁴

Diñle 'âşık hâlini söyleyelüm
Nireye vardı haber soylayalum

'Âşıkam bülbül gibi şeyzâ olup
Hak güli karşımda uş peyzâ olup

'Andelîbem dürlü dürlü, âvâz idem
Çengümi elüme alup sâz idem

1105 Gâhi İşfaḥān 'Irāk seyr eyleyem
Gâhi 'uşşākı muḥayyer eyleyem

'Âşıkā çünkim bu sır peyzâ olur
Çıkdı zevraḡdan hemān şeyzâ olur

'İşkî sücüsü içinde itdi cüş
Aldı andan ne var-ısa 'aḡl ü hüş

'İşk sücüsün belk'içen serḡoş olur
Aḡu daḡı şunılursa nüş olur

Hâli böyle oldu ol bi-çārenüñ
Kendü ser-gerdān özi âvāre, anuñ

42b 1110 Şeyḡüñ ol pendini ardına atar
'Âşık olanlar naşihat mı tutar

İrdi añā ol sa'atde dār-ı 'ışk
Şu'le virdi bāṭnından nār-ı 'ışk

Didi bu vech-ile giden 'âşıkā
Aşsı olmaz yitişimez ma'sūḡa

Gice gündüz durmadın gitmek gerek
Bir gün öñdin ma'sūḡa yitmek gerek

²¹⁴ Bu bölüm, âşığın, aşkın galebe çalmasından dolayı, riyâda sınırı aşmasına ve bedenine zarar verip vuslattan evvel ölmesine ve ölümden sonra, ilâhî cezbe ve ezeli yardımıyla vuslata ermesine dairdir.

Böyle diyüp merkebe kıldı 'ikāb
Pes ki merkeb döymedi oldu ḥarāb

1115 Öldi merkeb kendüsi ḥayrān olur
Ma'sūḳı yolında ser-gerdān olur

Ol yayak²¹⁵ menzil varırmaz n'eylesün
Kimse yok ḥālını kime söylesün

Didi bendendür baña bu kamu iş
Nüşümü ben kendüm itdüm uşda nış

Şeyḥ sözinde nişe taşra düşedüm
Merkebümü yolda katı eşedüm²¹⁶

Key peşimān olıban giryān olur
Ayrulık odına ol biryān olur

1120 Çünkü 'āşık kaldı anda zār olur
Diñle ma'sūḳı anuñla ne kıılır

Meger ol ma'sūḳ anı bilür-imiş
Cümle aḥvālin anuñ bulur-imiş

Bilür-imiş 'ışkı anuñ ḥaḳ durur
Hem dahı 'ışkıında ol şıddīḳ durur²¹⁷

Luṭfı deryāsı hemān-dem cūş ider
'Āşıkınuñ vaktin anda ḥoş ider

Kendüye aldı anı ol dem revān
Nūr oluban nūra kavuşdı i cān

43a 1125 Çünkü 'āşık ma'sūḳı anda görür
Kendülügi ol sa'at mahve verür

Gıtdi 'āşık orada ma'sūḳ ḳalır
Bü'l-'aceb²¹⁸ sır ma'sūḳı 'āşık olur

Bıldı kim 'āşık u ma'sūḳ bir i cān
'Āşık u ma'sūḳ demek bir ḳıl hemān

Kendüde buldı o ma'sūḳı yakın
Anı ırak şanmağıl sen key saḳın

²¹⁵ yayak : yayan, yaya olarak

²¹⁶ eşmek : hızlı yürütmek, koşturmak

²¹⁷ Son iki kelimeye, haşiyede "şaddaḳ durur" şeklinde, kafiyeeye uygun bir not düşülmüştür.

²¹⁸ bü'l-'aceb : çok garip, pek acayip

‘Aşık olmuş kendüye istediği
Kendü olmuş müşküli bilmediği

Ḳāle’llāhu tebāreke ve te’ālā : “Ve hūve [me’akūm]²¹⁹ eynemā küntüm²²⁰ v’allāhu bi mā te’melūne ḥabīr”²²¹

1130 Deveye binūbenin ister deve
Geşt ider dört yanını ive ive²²²

Şuya batmış istediği şu ‘aceb
Uş vişāl içre vişāl ider taleb

Dōstı ırak şanmağıl kim sendedür
Gir göle tā bulasın anda dūr²²³

Ḳāle’llāhu te’ālā : “Ve neḥnu aḳrabu ileyhi minkūm ve lākin lā tabşirūn”²²⁴

Mū’minūñ göñli o ‘arşu’llāh-ırmış
Bil yakıñ aña tolan Allāh ırmış

Kemā cā’e fī’l-ḥaberi’ş-şahīhi : “Lā yese‘ani arzı ve lā semā’i ve yese‘ani ḳalbū ‘abdi’l-mū’mini’t-teḳıyyi’n-neḳıyyi ve ḳalbū’l-mū’mini min ‘arşı’llāhi”²²⁵ Ve ḳāle’llāhu te’ālā : “Ve ızā se’eleke ‘ibādī ‘annī fe innī ḳarībun”²²⁶

Ma’sūḳı sen sende iste rüz ü şeb
Taşra isteyüp igen çekme ta‘ab

TEMSİLÜN Fİ’L-VAḤDETİ’L-VÜCÜDİ²²⁷

43b 1135 Diñle bir temşil ideyim saña ben
Tā ki bilesin bu söz aşlını sen

Ma’ni deryāsına ‘aḳluñ baturam
Tā ki bilesin beni ne cevherem

Bezeyem ‘aḳluñ evini gül-ile
Hem-nişın idem seni bülbul-ile²²⁸

²¹⁹ Bu ibare atlanmış.

²²⁰ Hadîd suresi 4.ayet : “...Nerede olursanız, O sizinle beraberdir...”

²²¹ Hadîd suresi 10.ayet : “...Allah’ın yaptıklarınızdan haberi vardır.”

²²² İv- : acele etmek

²²³ Vezin bozuk.

²²⁴ Vakıa suresi 85. ayet : “(O anda) biz ona sizden daha yakınız , ama göremezsiniz.”

²²⁵ Sahih hadiste geldiği gibi : “Yere göğe sığmam da, mü’min kulumun kalbine sığarım ve mü’minin kalbi Allah’ın arşındandır.” (Kutsi hadis)

²²⁶ Bakara suresi 186.ayet : “Kullarım sana, beni sorduğu vakit de ki, ben herhalde yakınum...”

²²⁷ Vahdet-i vücud ile ilgili misal.

²²⁸ Metinde “bülbulüle”.

Egnūne hem dūrlū hıl‘at biçeyin
Nūr ilinden saña ma‘ni açayın

Añlar-ısañ bu mişali sen i cān
Bil ki oldur bunda ‘ārīf-i cihān²²⁹

1140 Budur ol kim bir deñiz var key ulu
Haddi yokdur bardağ üsti toptolu

Liki bardağlar kamu dipsüz durur
Ol deñiz suyu-y-la olmuş kamu pūr

Kimi kara kimi şaru kimi aq
Kimi büyük kimi küçük kıldı ٧٥ Hāq

Ol deñiz yüzinde anlar seyr ider
Kamu andan dūrlū dūrlū hayr ider

Mest kılmış anları deryā-yı cān
‘Āşık olmuş her biri aña i cān

1145 Ol deñize vāşıl olmuş bilimez
Ma‘şūkından ayru şanur bulmaz

Çün deñiz suyu-y-la bardağ tolidur
Nice dirsın kim deñizden ola dūr

Suyı deryā suyu kendü anda gark
Suyıyıla deñizi kim ide fark

Gāh olur bardağ şınuban mahv olur
O deñiz bil kim hemān bāklı qalır

Yirine bir bardağ olur āşikār
Dā‘im ol deryā işi budur i yār

44a 1150 Bu ‘aceb deryā ki dā‘im mevc urur
Bu beden budakları anda durur

Ol vücūd deryāsı durur bil yaqın
Aç gözün şekki giderüp bul yaqın

Kamu kālīb anda gark olmuş durur
Ol deñiz varlığı-ıla tolmış durur

Vāşıl olmuş kamu ‘ālem ol Hāq’a
Göz açup gördün-ise bulduñ beķā

²²⁹ Metinde “‘ārīf-ū cihān”.

Her ne yirde,olsañ senünle bil Hâk'ı
Ayrı şanuban sakın olma şakı

1155 Gice gündüz ol Hâk'ı zıkr eylegil
Ni'metini aňuban şükr eylegil

Sa'y kılğıl kim sa'âdet bulasın
Lâyık-ı dîzâr-ı Hâzret bolasın

Dâ'imâ urğıl yüzüñi hâzrete
Tâ ki bir gün irişesin devlete

İşbu sırlar neydüğini bilesin
Sen dahı ehl-i sa'âdet olasın

MÜRŞİDÜN TEMSİLÜN AÇAR Fİ VAĞDETİ'L-VÜCÜDİ VE HÂTİMETÜ HÂLİ'L-'ÂŞİKİ²³⁰

Bir dahı temşil diyeyim diñlegil
Âşikâre ma'nisini aňlağıl

1160 Cân kulağını açup güş eylegil
Âb-ı hayvândur götür nüş eylegil

Cānuñı anuñ-ıla hōş eylegil
Dünyeyi külli ferāmūş eylegil

Budur ol temşil ki güneş çün çıkar
Nûrı anuñ dünyeye içine aķar

'Ālemi başdan başa pür-nūr ider
Yir yüzinden zulmeti ol dūr ider

44b Zerreler kim yirde mahfîdür irer
Kaldurup anları kendüye sürer

1165 Gizlū zerre kamu âşkâre olur
Ma'sûķından yaña hem Ėarket kılur

Zerre 'âşıkdur güne seyrān ider
Ma'sûķı nûrı-y-la ma'sûķa gider

Ma'sûķı nûrından ol tölmiş durur
İçi taşı nûra Ėark olmuş durur

Anuñ-içün Ėarket idüp Ėörinür
Ma'sûķından yaña tırmaz sürinür

²³⁰ Vahdet-i vücûdla ilgili başka bir misal ve âşığın durumunun sona ermesi.

Çekse güneş nûrını kendüzine
Zerre yire düşübenin²³¹ gizlene

1170 Ger bu temsile nazâr kılsan i cân
Tâ bilesin kâlıbı nice, oldu cân

Bu beden zerrâtı çün mestür-ıdı
Bu vücūd milkinden ol bil dūr-ıdı

Toğdı ol hâk nûrı rüşen eyledi
Hâk-iken gör kim ne gülşen eyledi

Kamu 'âlem buldı ol nûrdan vücūd
Halka ol nûrdan olupdur feyz u cūd

Kamu kâlıb 'âşık olmuş ol nûra
Zerre gibi seyr ider ne ki göre

1175 Toldurur ol nûr-ıla başdan başa
Bü'l-'acebdür anı görmez iy paşa

Seyr idüp göründüğü ol nûr-ıla
Hâk-iken oldu 'aziz ol nûr-ıla

Çünkü nûrını kendüye ala²³²
Zerre gibi yire düşüp hâk ola

Zerre gibi sen dahı gel 'âşık ol
Başdan ayağa Hâk'un nûrı-y-la tol

45a Tâ ki ol hâk güneşine iresin
Perdeler açıla dîzâr göresin

1180 Çün göresin ma'sûkı anda 'ayân
Hâcet olmaya dil-ile, idem beyân

Zîre dil nice anı takırır ide
Zehlesi²³³ yok 'akluñ ol yaña gide

Fâniyile bâkı nice, ola 'ayân
Bî-nihâyet dil-ile olmaz beyân

Şerh itdüm uşda 'âşık hâlini
Söyledüm neyse anuñ ahvâlini

²³¹ Metinde "düşebenin".

²³² Vezin bozuk.

²³³ Bu kelime "yiğitlik, cesaret" manasına gelen "zehre" olması gerekirken, yanlış yazılmış olmalıdır.

Añladuñsa çok cevâhir dizmişem
Ol deñiz incülerin çün süzmişem

1185 Gel bu ‘ışk incülerin güş eyle sen
Şerbet-i hâkdur götür nüş eyle sen

Tâ ki sen dahı olasın ‘ışk eri
Ölüleri idesin cümle diri

‘İlm-i ihyâ neydüğini bilesin
Dertlü gönüllere merhem kılasın

‘Aşıkun hâli dükendi burada
Diñle merdûd hâlini sen iy dede

**EL-KİSMÜ’R-RÂBİ’U Fİ BEYÂNİ HÂLİ’L-MERDÛDİ VE HAZİHİ’L-
KİT’ATÜ Fİ’N-NAŞÂYİHİ²³⁴**

Girü âgâz eyledüm söze latîf
Cân kulağıyla diñle iy şerîf

1190 Girü cevher hürmeni cem’ oldu uş
Tâk anı cân kulağına eyle güş

Bir güher kim nûrı anuñ ‘âlemi
Rüşen idüp şâd olur cân âdemi

**Küntü kenzen ked neşertü’l-cevhre
İn ehezte kad melekte’l-cevhre²³⁵**

45b Ma’ni bahri saçdı uş dūr-dâneler
Höce oldu her ki bundan alalar

**Kad ehezti’l-hüre min cennâtiḥā
Fe’nkihū yā ṭalibūn ebkārehā²³⁶**

1195 Ger me’âni hūrisini alasın
Bil yakın kim cennet ehli olasın

Çünki cennet ehli olasın i yâr
Göresin bî-şek cemâl-i Kirdigâr

Nişe kalduñ işbu fâni menzile
Aña şol vaktı ki ‘Azrâil ine

²³⁴ Merdûdun durumunun beyânı hakkında dördüncü kısım ve bu bölüm nasihata dairdir.

²³⁵ “Bir hazineydim, cevher saçtım; eğer alırsan, cevhere sahip olursun.”

²³⁶ “Hûrileri cennetlerinden aldım, ey talipler onları nikahlayın.”

Heybet-ile şuna eccl çengâlini
Yıka ol demde 'ömür ahvâlini

Ol eccl ağusını nüş idesin
İrci'ü²³⁷ âvâzını güş idesin

1200 Diyesin ol demde kim vâ-hasretâ
Üstüne çağrışalar ana ata

Ol uşak oğlanlaruñ kâla yetim
Sevdügün ayruklar ala iy nedim

Kamu döstlar zâr u efgân ideler
Ellerinden nesne gelmez n'ideler

Çağırup diye mü'ezzinler i cân
Bu ğarî bi menziline²³⁸ iltûn revân

Yuyalar âri seni götüreler
Ol muşallâya revân yitüreler

1205 Kılalar mü'minler anda hõş namâz
Senûñ-içün ideler Hakk'a niyâz

Andan ol kabre götürüp koyalar
Menzilûñ olsun mübârek diyeler

Doprag-ıla ideler üstüñi pür
Dünye döstları işi bil kim budur

46a Ol karañuda kalasın zâr olup
Üsti alçak içi târ evde kalup

Mür u mâr u 'akreb anda bî-hisâb
Ah eger anda saña ola 'azâb

1210 Hâk katında çünki merdûd olasın
Bil 'azâb içre orada kalasın

Yâ İlâhî bizi makhûr eyleme
Raḥmetünden kulları dūr eyleme

**HAZİHİ'L-KİT'ATŪ Fİ BEYÂNİ MERDŪDİYYETİ'Ş-ŞEYṬÂNİ 'ALEYHİ'L-
LA'NETŪ VE HŪVE REİSŪ'L-MERDŪDİN** ²³⁹

²³⁷ "geri gönderin, geri getirin"

²³⁸ Metinde "menzillite" şeklinde yazılmış.

²³⁹ Bu bölüm, şeytanın merdud oluşunun beyanı ve kendisinin merdudların reisi olması hakkındadır.

Diñle merdūd hālin idelüm beyān
Dürlü sırlar idelüm anda ‘ayān

Eydelüm cān kaç merātib gitdügin
Şürete insāna nice yitdügin

Bu şüretten yine dönse menzile
Eydelüm aḥvālını bir bir n’ola

1215 Haḫ katında ola mı maḫbūl o cān
Yāhu merdūd ola mı ol iy cūvān

Eydelüm bir bir bu sözi ḥüb ter
Diñle kimse böyle nazm itmeyiser

Ḳamu merdūd başı çün İblīs’dür
Diñle aḥvālın anuñ telbīsdür

Bir ḳavülde cinni durur ol la’ın
Bir ḳavülde bil melek anı yaḳın

Ḳāle’llāhu te’ālā : “Kāne mine’l-cinni fe feseḳa ‘an emri rabbihi”²⁴⁰

Bār-ı evvel şüreti idi laṭīf
Hem zümür rütiden ḳanadı key şerīf

1220 Var-ıdı ḥükminde yitmiş biñ melek
Bir ḳavülde on iki biñ dutma şek

46b ‘Ālim-idi zūhd içinde bī-nazır
Hem du‘āsın maḫbūl iderdi Başır

İşbu ma’niden işitgil bir ḥaber
Ol Resūl-i müctebādan çün dūrer

Ol Ḥasan bil kim rivāyet eylemiş
Bu ḥadīşi Muştafā’dan söylemiş

Ya’ni şeyṭān-ı la’ın-i bed-fi’āl
Nākes-i merdūd işi dürlü āl

1225 Ol yidinci gökde işit kim n’eylemiş
Yidi yüz biñ yıl ‘ibādet eylemiş

Daḫı yitmiş biñ yıl ol gökde i cān
Daḫı yitmiş biñ yıl hem anda iy cūvān

²⁴⁰ Kehf suresi 50. ayet : “İblis cinlerdendi; o yüzden Rabbinin emrinden dışarı çıktı.”

Ḳulluk itmiş Ḥaḳḳ'a ol it key işit
Ḳulluḡuna maḡrūr olma iy yigit

Biñ yıl ol Rıdvan'la olmuş haznedār
Cennete işit bu sözi sen i yār

Halka-i bābında gördi cennetüñ
Bir satır yazılmış anda hazretüñ

1230 Çünki şeytān gördi ol satır i cān
İlerü geldi okur anı 'ayān

Gördi yazılmış ki bir yakın kulum
Kendü nefsine idiserdür zulüm

Emr idem aña ol emrüm tutmaya
Ben didügüm işi çünkim itmeye

Redd idem anı ebed merdūd idem
Cümle a'mālin anuñ merdūd idem

İşbu sırrı çünki bildi ol la'ın
Düşmedi gönline korku bil yakın

1235 Dimedi kim ben olam mel'un olan
Ḳamu halk içre ebed maḡbūn olan

47a

Bes didi kim ızır virgil yā İlāh
La'net idem ol kula iy pādīşāh

Ḥaḳ te'ālā daḡı, aña destūr virür
Biñ ol it nefsine la'net kıllur

Çün işitdün işbu sözi ağlaḡıl
Yaş yirine kan revāne eylegil

Soñ demünde olma gāfil iy yigit
İt yaraḡuñ olma süst sözüm işit

1240 El götür kılgıl du'ayı yā Kerīm
Şakla soñ demde imānum yā Raḥim

Uş emānet virürem saña imān
El-emān şeytān elinden el-emān

HABERÜN AḤĀR Fİ MERDÜDİYYETİHİ²⁴¹

²⁴¹ Merdûdiyeti hakkında başka bir haber.

Bir rivāyetde daḥı gelmiş i yār
Bir laṭife k'ol durur naḡş-ı nigār

Key naşihatdur saña işbu haber
Cân-ıla diñle bu sözi, iy mu'teber

Ya'ni İsrâfil kim ol şûrın ürer²⁴²
Bil kim ol kamu melekden mu'teber

1245 Nāgehān kılurken ol Levh'e nazar
Görđi kim yazılmış anda bir haber

Ya'ni bir gāyetde ābid kul baña
Emr idiserven yakın bir gün aña

Ṭutmayup emrüm benüm ol sıyısar²⁴³
Lâ-cirem kapumda merdūd olısar

Çünki İsrâfil bu sözi añladı
Yaş yirine bil kim ol kan ağladı

Kan deñizi gibi yaş oldı revān
Gökler üstine aḡuban iy cūvān

47b 1250 Gök melekleri çün anı gördiler
Dirilüp cümle katına geldiler

Didiler kim ne durur ağladuḡun
Zār olup böyle ciger taḡladuḡun

Kamumuzdan Haḡ katında sen ulu
Ol ulu ḡazretde ḡöd sen baḡtulu

Di bize biz de bile ağlaşalum
Senüñ-ile cân u dil taḡlaşalum

Didi bir sır itdi baña Haḡ 'ayān
Ḳorḡusından uş eridi cism ü cân

1255 Ya'ni bir kul kapumdan merdūd olur
Haḡ katında ḡör u hem matrūd olur

Ol ben olam diyü uş ağlarvanın
Ḳorḡudan cân u ciger taḡlarvanın

Çün melekler bu sözi diñlediler
Yaş yirine bil ki kan ağladılar

²⁴² ü- : üflemek

²⁴³ şı- : kırmak, vaz geçmek, bozmak

Birbirine didiler n'eyleyevüz
Ol sürülen tā ki biz olmayavuz

Didi kamu kim gelün biz varalum
Ol 'Azāzıl katına yüz uralum

1260 Bir du'ā itsün bizüm'çün ol ulu
Tā k'olavuz Hāk katında bahtulu

Olmayavuz kapudan merdūd olan
Raḥmetinden ol Hāk'un matrūd olan

İrdiler kamu 'Azāzıl katına
Urdılar yüz andaḥanuñ ḥazretine

Hāli bir bir aña ma'lūm itdiler
Gel bizüm'çün bir du'ā it didiler

Zire ḥazret maḳbūl eyledi seni
Hem du'ānı daḥı maḳbūl iy ḡanī

48a 1265 Bes 'Azāzıl el du'āya götürür
Zāriyile dir ki yā Rabb u Ḡafūr

Eyleme merdūd kapuñdan bunları
Nişe süresin tapuñdan kulları

Liki kendüyi du'āda unıdur
Oldı ḡafil pes ki Hāk'dan oldı dūr

Ol du'āyı Hāk çü maḳbūl eyledi
Āhiri şeytānı görgil n'eyledi

Pes unutmaḡıl du'āda sen seni
El getür ḥazretine di yā Ḡanī

1270 Kamu 'āşilerle bu ben 'āşiyi
Yüzi kara göñli katı kāsıyi

Raḥmetün deryāsına batur i şāh
Ḡasl kıl murdārumuzdan yā İlāh

Lev 'āşayte'-r-rabbe kün̄te nādimen
Ḳul reca'tū min zūnūbī bākiyen²⁴⁴

Kün̄te ḳulte enā Raḥmānu'r-Raḥīm
Ve'fū 'annā yā Kerīm ū yā Raḥīm²⁴⁵

²⁴⁴ "Rabbe isyan edersen, pişman olursun; ağlayarak de ki, günahlarımdan döndüm (tevbe ettim)."

²⁴⁵ "Ben Raḥmān ve Raḥīm'im, dedin; ey Kerīm ve ey Raḥīm, bizi affet."

Gice gündüz korkuñı artur i yār
Olmayasın soñ demüñde tā ki zār

1275 Bilmedüñ mi kim didi ol Muştafā
Mü'min ol ki anda, ola havf u recā

Korkuyla, ümiz arasında ola
Tā ki ol darü's-selāma yol bula

Liki 'ārifler bu kavli iy ulu
Şerh kılmışlar içi cevher tolu

Ya'ni mü'min ol ki dā'im havf ide
Gice gündüz hāzrete ol şevk ide

Şol ecel vaktinde ümiz içre ol
Ola tā kim bula hāzretde qabül

48b 1280 Pes eger 'ārif-iseñ korkuda ol
Her ki Hāq'dan korkdı bil kim oldı kul

Yā İlāhī korku vir 'āşl lere
Tā ki tevbe ide ma'āşl lere

HABERÜN AHĀR Fİ MERDÜDİYYETİHİ VE MAQBÜLİYYETİ ĀDEM 'ALEYHİ'S-SELĀM²⁴⁶

Bir rivāyet dahı sen diñle i yār
Hem beşāret hem naşihat anda var

Cān kulağını berü açgıl girü
Ma'rifet şekkerlerin koy içeri

Söz çü şekkerdür anı sen çeyne yut
Tā ki hoş lezzet bulasın iy yigit

1285 Çün içüñ boşdur leb-ā-leb şekker it
Gör ne dirven aç kulak sözüm işit

Şol zamān kim yir yüzi cinniyidi
Yoğ-ıdı insl kamu periyidi

Ādem ü Havva belürmedin i cān
Yir yüzün tutmış-ıdı cān ibni cān

Çok zamān bunlar 'ibādet itdiler
Ba'dezān dürlü şekāvet itdiler

²⁴⁶ Merdûdiyeti hakkında başka bir haber ve Âdem (a.s.)'in makbul olması.

Pes ki yitmiş biñ melek Hâk emrile
Yir yüzine indiler şeytân bile

1290 Yir yüzinden sürdiler cinni tamâm
İltdiler Kâf Dağı ardına, iy hümâm

Şeytân-ıla ol melekler kaldılar
Yir yüzinde hoş 'ibâdet kıldılar

Hâk didi bir gün bulara diñleñüz
Bir halife kıluram yirde, añlañuz

Yir yüzünü aña teslim iderem
Kamuñuzdan yigrek ol bes n'iderem

49a Kâle'llâhu te'âlâ : "Ve iz kâle Rabbûke li'l-melâ'iketi inni câ'ilün fî'l-arzi halîfeten kâlû e tec'alû fîha men yüfsidü fîha ve yesfikû'd-dimâ'e ve naħnu nüsebbihû bi ħamdike ve nuḳaddisu leke kâle inni a'lemu mâ lâ ta'lemün" ²⁴⁷

Bu melekler didiler iy pâdişâh
Girü bir halk mı kılursın bunda şâh

1295 Cinniler gibi fesâdlar ideler
Yirde nâ-ḥaḳ yire kanlar ideler

Biz seni tesbîḥ u takdîs iderüz
Hâḳ yolında cânı başı n'iderüz

Hâḳ didi a'lemu mâ lâ ta'lemün
Sizden a'lemdür halife, iy 'âbidün

Kâle'llâhu te'âlâ : "Ve 'alleme Âdeme'l-esmâ'e küllehâ şümme 'arazahüm 'ale'l-melâ'iketi fe kâle enbi'ûni bi esmâ'i he'ülâ'i in küntüm şâdiḳîn" ²⁴⁸

Şeytânüñ içi ḥased töldi hemân
Kibr atına binüben oldu revân

Didi yir yüzinde serverven bugün
Zîre keşf oldu baña 'ilm-i ledün

1300 Ben çü nûrânî o zûlmânî ola
Nûr zûlmetden kaçan dâni ola

²⁴⁷ Bakara suresi 30. ayet : "Hatırla ki : Rabbin meleklerle, 'Ben yeryüzünde bir halife (bana muhatap bir mahluk, âdem) yaratacağım' dedi. Onlar, 'Bizler hamdinle sana tesbih ve seni takdis edip dururken, yeryüzünde fesat çıkaracak, orada kan dökecek insanı mı halife kılıyorsun?' dediler. Allah da onlara 'Sizin bilemeyeceğinizi herhalde ben bilirim' dedi."

²⁴⁸ Bakara suresi 31. ayet : "Allah, Adem'e bütün isimleri, (eşyanın adlarını ve ne işe yaradıklarını) öğretti. Sonra onları önce meleklerle arzedip, 'Eğer siz sözünüzde sadık iseniz ; şunların isimlerini bana bildirin' dedi."

Ḳāle'llāhu te'ālā ḥākiyen 'ani'-ş-şeytāni : “Ḥaleḳteni min nārin ve ḥaleḳtehū min tıynin”²⁴⁹

Ḥaḳ çü Ādem ḳālībın ḥaḳ eyledi
Anı yir yüzinde bir yirde ḳodı

Bir gün ol yire, irdi şeytān-ı la'ın
Bile yitmiş biñ melek iy pākūdın

Gördiler anda ḳamu ol şüreti
İşid imdi kim ne ḳıldı ol iti

Def'i ağızından anuñ girdi revān
Bir yanından girü çıḳdı ol zamān²⁵⁰

49b 1305 Didi ḳorḳmañ içi var gücsüz durur
Rabbūñüz durur Şamed içsüz durur

Ḳamu için girdüm ü gezdüm i yār
Liki gördüm bir 'acāyib yir anda var²⁵¹

Sa'y ḳıldum giremedüm ol yire
Ḳorḳu varsa bize andandur yara

Ol yiri bil kim gönüldür iy cūvān
Ḥaḳ naḳargāhı durur ol bī-gümān

Lā-cirem şeytān varımaz anda bil
Zīre kim Ḥaḳ nūrı vardur fikri ḳıl²⁵²

1310 Didi şeytān bunlara didi gelūñ
Bir naşihat ideyin dutup gülūñ

Ger bunı sizden yig iderse o şāh
Ḳılmañuz siz size anı pādişāh

Bir şüret kim anuñ içi boş ola
Siz muṭl' olmak aña nā-hōş ola

Didi bunlar ḥāşā 'āsi olavuz
Ol Ḥaḳ' uñ emrini biz red ḳılavuz

Çünki bunlar böyle didi ol zelil
Didi gönünden bu sözi ol ḥacil

²⁴⁹ A'raf suresi 12.ayet : “...beni ateşten yarattın onu da çamurdan yarattın ...”

²⁵⁰ Haşiyede “dübürinden” şeklinde bir not var.

²⁵¹ Vezin bozuk.

²⁵² Haşiyedeki nota göre düzeltilen bu mısra, metinde şöyle geçmektedir: “Zīre kim Ḥaḳ nūrı vırūr key fikri ḳıl”.

1315 Ger beni bundan yig iderse Celil
Eyleyem bunu helāk ü hem zeli

Ger bunu benden yig iderse İlāh
Kılmayam ben kendüzüme bunu şāh

Çünki cān virdi o sultān Ādem'e
İrdi Ādem hōş şafā vü hōş deme

Tāc u hil'at virdi in'ām eyledi
Tahta geçürdi hōş ikrām eyledi

Ol meleklerle didi kim fe'scūdū
Ādem'e bes secde itdiler kamu

50a Kāle'llāhu te'āla : "Fe izā sevveytühū ve nefahtū fihi min rūhī feḵa'ū
lehū sācidīn fe secde'l-melā'iketū küllühüm ecma'un illā iblīs"²⁵³ 254

1320 Çün taḥiyyat secdesini kıldılar
Lā-cerem maḵbūl-i ḥazret oldılar

Ādem'e kılmadı secde ol la'in
Ene ḥayrūn minhū didi, iy pākūdīn

Kāle'llāhu te'āla ḥākiyen 'ani'l-iblis²⁵⁵: "Enē ḥayrūn minhū ḥalekteni min nārin ve
ḥalektehū min ṭīynin"²⁵⁶

Ben çü oddanvan o topraḵdan 'ayān
Şeksüzün od topraḵa ḡālib i cān

Ḥaḵ didi topraḵ odı söyündürür
Gerçi od deḡdūḡini göyündürür

Çün ḥased kıldı vü kibr itdi la'in
Ḥaḵ te'ālā ḵapudan sūrdi yaḵīn

1325 Adını deḡşürdi şeyṭān kıldı, anuñ
Cismi ḡınzır cismi oldı, ol mel'ūnuñ

Yūzi maymūn yüzine döndi revān
Oldı mel'ūn tā ḵıyāmet bī-ḡümān

²⁵³ Metinde "illa iblis" ibaresi ters yazılmış.

²⁵⁴ Hicr suresi 29-31(ve aynı şekilde Sad suresi 72-74.)ayetler : "Onu düzenlediğim (insan şekline koyduğum) ve ona ruhumdan üflediğim zaman, siz hemen onun için secdeye kapanın. Meleklerin hepsi toptan secde ettiler.Yalnız İblis..."

²⁵⁵ "el-iblis" kelimesi metinde ters yazılmış.

²⁵⁶ A'raf /12

Ol melekler içre oldı ol harāb
İtdügi cümle ‘ibādet ol serāb

TEMSİLÜN Fİ HĀLİ’Ş-ŞEYTĀNİ²⁵⁷ ‘ALEYHİ’L-LA‘NETÜ²⁵⁸

Beñzedi ol müsterāha örtülü
Atlas ü dībā anuñ üsti, örtülü

Kim görürse dir bu nā-hüb yir durur
Atlas ü dībāyle uş üsti pür

1330 Zı ki olmış işbu yir hüb u şerif
Olmaya ‘ālemde mişli iy herif

50b

Nāgehān bir kişi ilerü gelür
Atlas ü dībāyı cümle kaldırur

Gördi ol halk kim o yir murdār-ı mış
Şüreti vü zilyeti? dil-dār-ı mış

Kaçdılar andan kamu ol ādemī
Çün yiyisi dutdı anuñ ‘ālemi

Ol ‘ibādet tonı da şeytānda çün
Atlasa beñzer yakın iy zū-fünün

1335 Müsterāh-ı mış meger anuñ içi
Kokusu irse kaçar ulu kişi

Ol melekler bakar-ıdı üstine
Liki bilmezlerdi anuñ hōstı? ne

Çünki Ādem geldi gitdi ‘āriyet
Ol melekler belürdi māhiyet

Ādem ol hazne kilidi dilidür
Çün vücūda geldi hazne açılır

‘Āriyet nūrı hemān-dem dūr olur
İçi kara olduğı meşhūr olur

1340 Ol melekler çünki anı gördi hōr
Ol sa‘at kamusı andan oldı dūr

Zire kim oldı hasūd-ı redd-i Hāk
Lā-cirem oldı zelh-i redd-i halk

²⁵⁷ “şeytān” kelimesi ters yazılmış.

²⁵⁸ Şeytan’ın (lânet üzerine olsun) durumu hakkında bir temsil.

Gel kibir ipin kōğıl elden i yār
Dağı kibr atına olmağıl süvār

Ol kapuda tā mūkerrem olasın
Halk içinde hem mufahham olasın

Ulu olmak isteseñ olma hasūd
Ol Resūl didi el-hasūdū lā-yesūd²⁵⁹

1345 Meskenet bābını elden koma sen
Suçı nefsūñden bil olğıl baş esen

51a Ādem ü Havva kaçan suç itdiler
Nefslerinden bilüben gör n'itdiler

Didiler kim kad zalemnā Rabbenā
Zulmı biz itdük yağın enfüsenā

Mağfired kılmazsañ olduk hāsirīn
Rağmet it yā rağmeten li'l-'ālemīn

Kāle'llāhu te'ālā hākiyen 'anhumā : “Kālā rabbenā zalemnā enfüsenā ve in lem
teğfir lenā [ve terhemnā]²⁶⁰ le nekūnennā mine'l-hāsirīn”²⁶¹

Hak dağı bunlara gufrān eyledi
Yir yüzinde dürlü ihsān eyledi

Kāle'llāhu te'ālā : “Fe telaqqā Ādemū min Rabbihi kelimātin fe tābe 'aleyhi innehū
hūve't-tevvābū'r-raḥīm”²⁶²

1350 Liki şeytān suçı Hak'dan bildi çün
Didi sensin itdüren iy zū-fünūn

Secde kıldurup dağı kıldurmayan
Sensin ahl 'aşıkı güldürmeyen

Oldı küstāh dağı suç itdi la'ın
Meskenet bābın kodı elden yağın

Hak didi kim yā la'ın suç kılasın
Hem suçunu dağı benden bilesin

²⁵⁹ “Kıskanç kişi, yücelemez.”

²⁶⁰ Bu ibare atlanmış.

²⁶¹ A'raf suresi 23.ayet : “(Ādemle eşi) dediler ki : Ey Rabbimiz ! Biz kendimize zulmettik, eğer bizi bağışlamaz ve [bize acımazsan] mutlaka ziyan edenlerden oluruz.”

²⁶² Bakara suresi 37.ayet : “Bu durum devam ederken Ādem , Rabbinden bir takım ilhamlar aldı ve derhal tevbe etti. Çünkü Allah tevbeleri kabul eden ve merhameti bol olandır.”

Bil yakın kim sini mel'ün eyledüm
Hâzretümden sini magbün eyledüm

1355 Hâk kitâbında didi kim yâ habîb
Bir hasene irse saña yâ tabîb

Anı benden bil ki ben virdüm anı
Anuñ-ıla rāhat eylegil canı

Liki bir seyyi'e irse bil yakın
Kendü nefsüñden bil anı iy pāküdün

Kāle'llāhu te'ālā : “Mā eşābeke min hasenetin fe mine'llāhi ve mā eşābeke min seyyi'etin fe min nefsike...

51b ...ve [mā]²⁶³ erselnāke li'n-nāsi [ille]²⁶⁴ resūlen ve kefā bi'llāhi şehiden”
265

Bes şuçuña her dem ikrār eylegil
Yüz urup ol hâzrete zār eylegil

Tā ki ol hâzretde mevdūd olasın
Çünkü kulsın nişe merdūd olasın

1360 Kāmu merdūd başını kıldum 'ayān
Cümle aḥvālin anuñ bir bir beyān

Añladuñsa çok me'āni söyledüm
Nefsüñe hem hōş naşihat eyledüm

Diñle diyem bāki merdūd ḥālini
Söyleyem bir bir anuñ aḥvālini

Hem diyem cān irişince Ādem'e
Kaç merātib geçdi irdi bu deme

Hem güzer kılsa bu şüretten o cān
Nice olur aḥvālin diñle 'ayān

1365 Ger kulaḳ dutar-ısañ baña i cān
Hōş me'āni vü bedi' idem 'ayān

MAṬLA'U'L-KELĀMİ MA'A'N-NAŞĀYİHİ²⁶⁶

²⁶³ Ayette yok.

²⁶⁴ Ayette yok.

²⁶⁵ Nisa suresi 79. ayet : “Sana gelen iyilik Allah'tandır. Başına gelen kötülük ise nefsindendir. Seni insanlara elçi gönderdik;buna şahid olarak da Allah yeter.”

²⁶⁶ Nasihatlerle beraber sözün başlangıcı.

Cân kuşu uş girü pervâz eyledi
Lâ-mekân tahtında âvâz eyledi

Girü ol ‘anķā-yı mağrib per kaçar
Cümle eflâki geçüp ‘Arş’a çıkar

Ḳurtılup zûlmâniden nûra irer
Cevheri yük yük oradan hōş direr

Cân hümâsı çünki irdi aşlına
Ḳurtılup hicrândan irdi vaşlına

1370 Tūtl-yi cân Hind’e pervâz eyledi
Şekkeri yük yük oradan bağladı

52a Rûm’a indi girü per kaçdı o cân
Gel bu şekkerden alıgôr iy cûvân

Ger bu şekker lezzetini göresin
Bil yakın kim Hind’e pervâz urasın

Bu fenâdan ḳurtılup Tūr’aıresin
Uşbu zulmetden gidüp Tūr’aıresin

Ne ‘imâret gördün işbu külhanı
Ḳamu dikendür burada gül kanı

1375 Bu yıkuğda nişe bir hōş olasın
Ol gülüstânda çü sen hōş olasın

Sa’y kıl ki ol harâb işbu diken
Tâ ki altında bulasın hōş dükân

Höce olup ‘izzet ehli olasın
Eskicilikden yakın ḳurtulasın

Ten dükânı içre ola çün bu cân
Nice tanımayasın sen iy cûvân

Bir gün ol dükân ola tâ ki harâb
Ḳan yaş ola vü gözün bağruñ kebâb

1380 Bozıla cümle ümizün ser-te-ser
Cân kuşu dōstdan yaña kıla güzer

Bağlana yol hâzrete irmeyesin
Zâr olasın dōst yüzün görmeyesin

İtdügün işe peşmân olasın
Likin ol vakte ne çâre bulasın

Sa'y kıl bu cânuña it çâre sen
Şundan öndin k'olasın bi-çâre sen

Yâ İlâh! bizi bi-çar'eyleme
Ol kapudan bizi âvâr'eyleme

**HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ TENEZZÜLÂTİ MİNE'L-'ÂLEMİ'L-
'ULVİYYİ İLE 'ÂLEMİ'S-SÜFLİYYİ ²⁶⁷**

52b 1385 Diñle evvel diyelüm cân-ı şerîf ²⁶⁸
Ol vatandaş nice indi iy harîf

Şüret-i insâna nice yitdi ol
Tâ yitince kaç merâtib gitdi ol

Ṭamlasa bir katre nûr 'Arş'dan i yâr
Rûh-ı cüzvî ²⁶⁹ külliden çıksa, âşikâr

Çün bu gevher ol deñizden gayr ola
Ya'ni muṭlaḳdan vücuduñ ayrıla

Geçer evvel gökleri bir bir revân
Her birinde bir şüret bulur o cân

1390 Her makâma lâyıḳ ol bir ṭon bulur
Gökleri bu vech-ile seyrân kılr

Ol şüret kim berzahıdır ırınur
Seyr idüben dünya gökine gelür

Dünye göki altı oddur iy cüvân
Bu hevâ hem andan aşğa 'ayân

Andan aşğa şudur bilgil yakın
Andan aşğa bu yir iy pâküdin

Dört 'anâsır bu durur bil iy vedüd
Seyr ider bunları dahı ol vücüd

1395 Her birinün şüretini ırınur
Seyr idüben yir yüzinde görünür

²⁶⁷ Bu bölüm, âlem-i ulvîden âlem-i süflîye inişin beyanı hakkındadır.

²⁶⁸ Metinde "cân-u şerîf".

²⁶⁹ cüzvî : cüz'i

Anda toprak şüretini ol tutar
Seyr ider andan nebâta hem biter

Ol nebātuñ şüretin anda tutar
Otu hayvân yir hayvâna yiter

Anda hayvân şeklini ol urınur
Niçe müddet ol vücūd anda durur

Nāgehān hayvâna olur bir gün ğıda
Yir anı insān olur aña ğıda

53a 1400 Ataya anaya gelür ol vücūd
Gör ne hikmetler kılur ferd ü Vedūd

Yāhu toprakdan gelür yimişlere
Fikir kılğıl işbu ahvâli yara

Anda yimiş şeklini bil kim tutar
Müddet-ile andan insāna yiter

Ya tahıl âletlerine yiter ol
Arpa buğday taru şeklin tutar ol

Ol ğıda olup çü insān yir anı
Nutfe şeklin tutar anda iy ğani²⁷⁰

1405 Çünkü nutfe ana rahmine gelür
Kırk gün anda bil yakın kim cem' olur

Ol 'alak şeklin tutar kırkda dahı
Şüreti lahm geyür kırkda iy ahi

Qāle'llāhu te'ālā : “Ve lekad hālakne'l-insāne min sūlāletin min tıyn summe ce'alnāhū nutfeten fī qarārın mekīn summe halekne'n-nutfete 'aleketen fe halekne'l-'alekete muzğaten”²⁷¹

Anda bes ol şüret-i insān bulur
Dā'imā ol gūşede harket kılur

Toğuz aydan dünyeye çıkar i yār
Hūb zībā olmuş ol naqş-ı nigār

Kamu gönüllerde ol maḥbūb olur
Çün günāh itmedi ol maṭlūb olur

²⁷⁰ Haşiyede “ty deni” şeklinde bir not var.

²⁷¹ Mu'minûn suresi 12-14.ayetler : “Andolsun biz insanı , çamurdan (süzülüp çıkarılmış) bir özden yarattık.Sonra onu emin ve sağlam bir karargahta (rahimde) nutfe haline getirdik.Sonra nutfeyi bir kan pıhtısı haline soktuk; müteakiben, kan pıhtısını bir lokmacık et yaptık...”

1410 Kim dilerse halk içinde ola 'azız
Ma'siyet çirkinden olsun ol temiz

Ata ana dahı ditrer üstine
Şöyle kim pervâne ditrer döstına

Gice miskın ana uyhusuz kalur
Kanı sūd olur aña sūd emzürür

53b Miskin ata kesb idüp zahmet çeker
Senün-içün turmadın ni'met çeker

Dürlü ni'metler yidürürler saña²⁷²
Terbiyet kılurlar seni tā oña

1415 Bes olara hizmet eyle iy ahı
Yüzünü ayaklarına sür ahı

Hak didi çün lā tekul üffin lehüm
Vāciben kāne 'aleyk irzā'ühüm²⁷³

Kāle'llāhu te'ālā : "Fe lā tekul lehümā üffin ve lā tenherhümā ve kul lehümā
kavlen kerīme" ²⁷⁴

Şol oğul kim ata ana ide zār
Yarın anı duzah içre yağa nār

Terbiyetle bālig olur çün o cān
Ba'dezān maqbūl ya merdūd 'ayān

Buyruğın Hakk'un dutarsa ol vücūd
Yığduğundan²⁷⁵ yıgılınursa oldu vedūd

1420 Hakk'un emrin tutmasa merdūd olur
Bil kim ol yarın 'azāb içre kalur

Kaldı bir söz hem-çü cevher key işit
Hōş me'ānidür anı sen fikir it

Şol vücūd kim dünyada kāmīl i yār
Ol menāzil seyri aña bir āşikār

Tā irince şüret insāna o cān
Yolda olmaz bil mu'avvık iy cūvān

²⁷² Bu kelime haşiyede geçiyor. Metinde ise "aña" şeklinde geçiyor.

²⁷³ "Onları razı etmek, senin üzerine vaciptir."

²⁷⁴ İsrā suresi 23.ayet : "...Kendilerine "of!" bile deme; onları azarlama. İkisine de güzel söz söyle."

²⁷⁵ yığ- : engel olmak, mani olmak, men etmek

Şol vücūd kim olmaya kâmil işit
Yolda eglenen bil oldur iy yigit

1425 Gâh geyür ot şüretini bir zamân
Ba‘dezân döner hevâya iy cüvân

Dutuban girü geyür şüretin²⁷⁶
Bir niçe kez böyle ider bil yakın

54a Buncılayın gâh giyer ot şeklini
Şüret-i hayvân giyer girü, ol deni

Girü döner od şüretini giyer
Añladuñsa bu sözi olduñ key er

İrişince şüret-i insāna, o cān
Eglenür bu vech-ile yolda ‘ayān

1430 Olur uşbu ta‘vîkât aña hicāb
Maķşūdına irmege ķomaz i şāb

Maķşūdı bu kim bula bir bir şerif
Tā merātib kesb ide anda laţif

Ol kemāl-ıla dōne aşlına ol
İrişüp aşlına vü bula ķabül

Olmaya hicrān içinde hōr u zār
Haķ budur saña didüm uşda i yār

Añladuñsa bunda hikmet söyledüm
Ol me‘āni cevherin ģarc eyledüm

1435 Hem didüm cān kaç menāzil gitdügin
İşbu fāni cisme nice yitdügin

Bil tenezzülāt-i rūģ budur i cān
Daģı özge nesne şanma iy cüvân

Sa‘y it imdi kesb it bunda kemāl
Tā ki irmeye saña anda melāl

Pādişāh olasın anda şād olup
İşbu külģanda daģı āzād olup

Bunda ķulluķ it ki mevdūd olasın
Emri sırsañ bil ki merdūd olasın

²⁷⁶ Vezin bozuk.

1440 Kullıguñ biş rükni vardur diñlegil
Eydeyim bir bir anı hōş añlağıl

Evveli durur anuñ bilgil namāz
Eylemek biş vaktde haqq-ıla niyāz

54b Çün namāzı Haq saña farz eyledi
Hem şalāt tenhā ‘ani’l-fehşā didi

Kāle’llāhu te’ālā : “İnne’s-şalāte kānet ‘ale’l-mü’miñne kitāben mevķūte”²⁷⁷ ve
ķāle’llāhu te’ālā : “İnne’s-şalāte tenhā ‘ani’l-fahşā’i...”²⁷⁸

Bes huzūr-ıla kılıgōr sen namāz
Naqş-ı erkān ten huzūr cān-ı namāz

Bil ki cānsuz tende hāşıl yok durur
Dut sözümü uşda didüm haq durur

HAZİHİ’L-HABERÜ Fİ BEYÂNİ ŞEREFİ’S-ŞALĀTİ²⁷⁹

1445 Ol Resūl dahı didi beñzer namāz
Eylemek ol ulu sultāna niyāz

Bir ulu ırmağa kapunda latıf
Giresin biş kez aña günde, iy şerif

Bil yaķın gevdeñde hiç kir qalmaya
Pes namāz kılanuñ günāhı, olmaya

HAZİHİ’L-HABERÜ YÜBEYYİNÜ ENNE EVVELE MEN REKE’A MİNE’L- BEŞERİ ĀDEM ‘ALEYHİ’S-SELĀM²⁸⁰

Bir haberde girü gelmiş iy yigit
Haq durur işbu sözümü key işit

Şol kişi kim eyledi evvel rükū‘
İki kat oldı Haq’a kıldı huzū‘

1450 Ādem-idi çünki cān geldi aña
Bir nazar kıldı hemān ‘Arş’dan yaña

Gördi ‘Arş’dan bir kılıcdur key ulu
Bir kıl-ıla ol mu‘allaq aşılı

²⁷⁷ Nisa suresi 103.ayet : “...namaz mü’mimler üzerine vakitli olarak farz olmuştur.”

²⁷⁸ Ankebut suresi 45. Ayet : “...muhakkak ki namaz hayasızlıktan.....ahkoyar...”

²⁷⁹ Bu bölüm, namazın yüceliğinin beyânı hakkındadır.

²⁸⁰ Bu haber, insanoğlundan ilk rüku edenin Ādem (a.s.) olduğunu beyan eder.

Tiz rükû' itdi didi kim yâ Ceml
Uş boyun ger hüküm iderseñ yâ Celil

Yükledürseñ yük uş arka yâ Raḥim
Ben za'ife rahmet eyle yâ Raḥim

55a

Bes rükû' uñ sırrı oldu meskenet
Meskenet kıl tâ bulasın menzilet

**HAZİHİ'L-HABERÜ YÜBEYYİNÜ ENNE EVVELE MEN SEBBEHE Fİ'R-
RÜKŪİ HARKĀYİL 'ALEYHİ'S-SELĀM²⁸¹**

1455 Bir haberde daḥı gelmiş iy cüvân
Kibriyâsın diñle sultānuñ i cān

Ya'ni evvel şol ki tesbîḥ eyledi
Bir melekdür k'adı Harkāyil-idi

Hak kanat virmiş aña yüz biñ i yār
Dürlü şan'atlar kılur ol Kirdigār

Bir kanadında birine bil i cān
Bil ki biş yüz yıllıḡ-ıdı iy cüvân

Düşdi gönline anuñ kim iy 'aceb
'Arş'dan öte nesne var mıdur i Rab

1460 Çün bu nesne gecdi gönline anuñ
Bildi ol dem ḥālîḡ-ı cān ü tenüñ

Pes daḥı yüz biñ kanat virdi aña
Didi pervāz eylegil 'Arş'dan yaña

Ol sa'at yüz biñ yıl ol perrān olur
Pāye-i 'Arş'a iremez ḥayrān ḡalur

Kuvvetince Hak girü kuvvet virür
Hem kanadınca kanatlar yaradur

Girü yüz biñ yıl hem ol pervāz urur
Pāye-i 'Arş'a iremez yorılır

1465 Girü Hak kuvvetle kanatlar virür
Ol da yüz biñ yıl girü pervāz urur

İrmedi bir pāye-i 'Arş'a i şāb
Oldı ḡarra rāki'en şumme enāb²⁸²

²⁸¹ Bu haber, rükuda ilk tesbih edenin Harkayıl (a.s.) olduğunu beyan eder.

²⁸² "Rükua vardı, sonra yöneldi."

Didi ol sūbhāne rabbiye'l-'azīm
Sen mūnezzeh pādīşāh 'Arş'uñ 'azīm

55b HAZİHİ'L-HABERÜ Fİ FAZİLETİ'S-SECDETİ İSRÂFİL
'ALEYHİ'S-SELÂM²⁸³

Bir haberde dahı gelmiş diñlegil
Hōş beşaretdür saña key añağıl

Ya'ni evvel Ādem'e secde kılan
Bil ki İsrâfil-idi yūzin süren

1470 Hâk dahı İsrâfil'e 'izzet kılar
Alnına Qur'an hemân-dem nağş olur

Sen ki dâ'im Hâk'a secde kılasın
Var kıyâs it nice 'izzet bulasın

Yaza dilünde şehâdet ol Kerim
Ketb ide gönlünde imân ol Rahim

Kāle'llāhu te'ālā : "Ülā'ike ketebe fī kulūbihimū'l-īmāne ve eyyedahum bi rūhin
minhū"²⁸⁴ ...ilh

Hâk yazusın ol la'ın nice sile
Bes gidesin hâzrete imân-ıla

HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ FAZİLETİ'T-TESBİHİ Fİ'S-SECDETİ VE Fİ'N-
NEKRETİ'L-LATİFETİ Fİ'Ş-ŞALÂTİ²⁸⁵

Kul ki sūbhān rabbiye'l-'azīm dise
Secde idüp yüzini yire kosa

1475 Hâk dahı dir ben dahı bil iy kulum
Kamulardan seni a'lâ eyledüm

Kāle'llāhu te'ālā : "Ve lā tehinū ve lā tehzenū ve entümü'l-a'levne in küntüm
[şādıkîn]"²⁸⁶ 287

Pes namāz bir nesne oldı bil i yār
Dürlü dürlü kulluk anda Hâk'a var

²⁸³ Bu haber, secdenin fazileti hakkındadır. İsrâfil aleyhisselâm.

²⁸⁴ Mücadele suresi 22.ayet : "...İşte onların kalbine Allah, iman yazmış ve katından bir ruh ile onları desteklemiştir..."

²⁸⁵ Bu bölüm, secdede tesbih etmenin fazileti ve namazdaki latif nekre hakkındadır.

²⁸⁶ Ayette "mü'minîn" lafzı geçerken, metinde yanlışlıkla "şādıkîn" kelimesi yazılmıştır.

²⁸⁷ Āl-i imran suresi 139.ayet "Gevşeklik göstermeyin; üzüntüye kapılmayın. Eğer kalbden inanmışsanız, üstün gelecek olan sizsiniz."

Zıkr ü tesbîh u kıra'at hem rûkû'
Hem sücûd ü hem teşehhüd hem huşû'

Çün iki rik'at namâz kılduñ i cân
Dürlü hizmet itmiş olduñ iy cüvân

56a

Bil işâret var burada hûb ter
Ol şadef içre şanaşın kim dürer

1480

Ya'ni Hâk dir kim kulum şol za'f-ıla
Baña dürlü kulluk itdün havf-ıla

Ben ki Kâdir'ven benüm çok rahmetüm
Nite virmezven saña ben cennetüm

Ki anda dürlü dürlü rahmet ola
Saña in'âm eyleyem ihsân-ıla

Yarın eydem udhulû fî cennetî
Yâ 'ibādî ifrahû fî ni'metî²⁸⁸

**HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ ENNE'S-ŞALÂTE CÂMİ'ATÜ'L-
HAREKÂTİ'LLETİ VÜCİDET Fİ'L-'ÂLEMİ VE HİYE SELESETÜN MÜSTEKİME
VE UFİKİYYE VE MENKÜSE²⁸⁹**

Bir dakıka söyleyem key mu'teber
Şeyh Fuşûş'ından işitgil hûb ter

1485

Çünkü hareket itdi 'aqlı bu vücûd
Ol 'ademden 'âlem uş buldı vücûd

Lâ-cirem oldı namâz câmi' i hân
Kamu hareket anda bulındı 'ayân

Kamu hareket 'âlem içre üç tamâm
Müstekîme birsi menkûse be-nâm

Birisi dahı ufıkiyye anuñ
Añlağıl tâ kim ola rāhat canuñ

Müstekîme hareket insānuñ durur
Bil ufıkiyye ki hayvānuñ durur

1490

Hem de menkûse nebātuñdur i yār
Bağ şalâte gör ki bunlar anda var

²⁸⁸ “Ey kullarım! Cennetime girin ve nimetlerimle sevinin.”

²⁸⁹ Bu bölüm, namazın, âlemdeki hareketleri içerdigini ve bunların müstekîme, ufukıyye ve menkûse diye üç çeşit olduğunu belirtmeye dairdir.

Müstekîme oldu bil kim ol kıyâm
Hem rûkû' oldu ufıkiyye, iy imâm

56b

Harket-i menkûse durur²⁹⁰ uş sücûd
Câmi' oldu bes namâz bil iy vedûd

Çün şerîf oldu kamudan uş şalât
Kıl namâz iy şâlihûn iy şâlihât

HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ FAZİLETÜ'S-ŞAVMİ VE ŞEREFİHİ²⁹¹

Hem ikinci tut oruç hōş şevk-ıla
Ac u şusuzluğdan itmegil gile²⁹²

1495

Çünkü farz oldu oruç iy mü'minûn
Ehl-i İmân olan oldu şâ'imûn

Kâle'llâhu te'âlâ : “Yâ eyyühe'llezîne âmenû kütibe ‘aleykümü’s-şiyâme kemâ
kütibe ‘ale'llezîne min kabliküm le ‘alleküm tettekûn”²⁹³

Hak didi aç ol ki bini göresin
Ol mücerred tâ ki baña iresin

Ve fî'l-ğaberi kâle'llâhu te'âlâ : “Tecû'u terâni tecerred teşal”²⁹⁴

Bu oruç şüretde gerçi od durur
Liki sini hâzrete tiz ırgırır

Hak te'âlâ didi kim eş-şavmu lî
Ve enâ eczî bihi²⁹⁵ iy muttekî

Mûsa peygâmbere ‘aşâyı iy yigit
Nisbet itdi kendüye sen key işit

1500

Didi kim hiye ‘aşâye iy İlah
Tayanurvan üstine iy pâdişâh

Kâle'llâhu te'âlâ : “Ve mâ tilke bi yemînike yâ Mûsâ kâle hiye ‘aşâye etevække'ü
‘aleyhâ”²⁹⁶

²⁹⁰ Metinde “du durur” şeklinde geçiyor.

²⁹¹ Bu bölüm, orucun fazilet ve yüceliğini belirtmeye dairdir.

²⁹² gile : yakınma, şikayet

²⁹³ Bakara suresi 183.ayet : “Ey iman edenler! Oruç, sizden önce gelip-geçmiş ümmetlere yazıldığı gibi sizin üzerinize de yazıldı. Umulur ki korunursunuz.”

²⁹⁴ Hadiste Allahu Teala buyurdu ki : “Acıkırsın ve beni görürsün, tecerrüd edersin ve (bana) varırsın.”

²⁹⁵ “Oruç benim içindir ve onun karşılığını ben vereceğim.”

²⁹⁶ Taha suresi 17-18.ayetler : “Sağ elindeki nedir, ey Musa!? “O, benim asamdır, dedi. Ona dayanırım...”

Nükte var bunda girü sen diñlegil
Rüşen idem ma'nisini añlağıl

Müsa kendüye çü nisbet itdi, anı
Yutdı ol cüzularuñ hep sihrini

57a

Orucı Haq dağı nisbet eyledi
Kendüye saña işaret eyledi

Ya'ni oruç dağı bir dem urısar
Ol günâh mekrini cümle süriser

1505 Kurtılasın ol marâzdan iy cüvân
Lâ-cirem yirüñ ola hür u cinân

HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ SIRRI'Ş-ŞAVMI²⁹⁷

Girü 'Ârif hōş işaret eyledi
Diñle kim ol şavm sözün söyledi

Ya'ni kullar on bir ay hasta olur
Ol günâh emrâz-ıla şankim ölür

Bes gerek marzâya 'izzet hōş 'ilâc
Tâ 'ilâc-ıla şahih ola mizâc

Pes hekîm-i hâzık²⁹⁸ eydür iy kulum
Neyçün itdüñ kendü nefsiñe zulüm

1510 Bâri gel şerbet vireyin saña ben
Tâ anuñla sağ ola bu cân ü ten

Liki bir ayı geçür perhîz-ile
Tâ ki zaḥmet şerbete lâyıḳ ola

Çün bir ayı perhîz-ile geçesin
Şeksüzün rahmet şarâbın içesin

SIRRÜN ÂHÂR Fİ'Ş-ŞAVMI²⁹⁹

Yâhu bilgil o günâhlar iy deni
Ma'nide bi-şek cehennem odını

Haq te'âlâ seni açlık odına
Bunda koydı ol günâhlar tâ yuna

²⁹⁷ Bu bölüm, orucun sırtını belirtmeye dairdir.

²⁹⁸ Metinde "hekîm-ü hâzık".

²⁹⁹ Oruca dair başka bir sır.

1515 Pes cehennem odı senden dūr ola
Çünki cismüñ şavm-ıla hep nūr ola

57b

SIRRŪN ĀHAR Fİ'Ş-ŞAVMI³⁰⁰

Yāhu bir nūkte diyelūm hōş latīf
Pūr me'āni pūr cevāhir ol şerīf

Ya'ni üç nesne yaratdı kılde Rab
Biri rūh u biri nefis ü biri qalb

Her birinūñ bil ki bir maḥbūbı var
Nefse dünyā qalbe uqbīdür i yār

Liki cān maḥbūbı oldı ferd ü Rab
İster anı durmadın ol rüz ü şeb

1520 Şol ki nefis maḥbūbıdır bil bunda var
Yimek içmek hem cimā' itmek i yār

Bes ki emr itdi saña şavmı o şāh
Nefsi men' itdi dileginden İlāh

Tā ki qalb ü cān muradına ire
Yarın ol sultān cemālini göre

Bes oruç dut tā ki dīzār göresin
Cümle maḥşūduña yarın iresin

**HAZİHİ'L-KİT'ATŪ Fİ BEYĀNİ FARĪZATŪ'Z-ZEKĀTİ VE ŞEREFİHĀ VE
BEYĀNİ HĀLİ KĀRŪN³⁰¹**

Hem üçünci vir zekātuñ sen i yār
Tā ki yarın olmayasın hōr u zār

1525 Çünki farz oldı saña virmek zekāt
Vir fakīre irmedin bir gün memāt

Qāle'llāhu te'ālā : "Ve ātū'z-zekāte ve aḳrīzū'llāhe karzān ḥasenen"³⁰²

Çün saña māl virdi Ḥaḳ kıldı 'aṭā
Sen daḥı Ḥaḳ yolına kılgıl seḥā

Yi yidür mālūñı tā mār olmaya
Qabrūñ içi toptolu nār olmaya

³⁰⁰ Oruca dair başka bir sır

³⁰¹ Bu bölüm, zekatın farziyeti ve şerefini beyan etmeye ve Karun'un hâlini belirtmeye dairdir.

³⁰² Müzzemmil suresi 20. ayet : "...zekatı verin, Allah'a gönül hoşluğuyla ödünç verin."

58a

Hak kitābında didi bir hōş haber
Dinlegil key qorqu var iy bi-haber

Ya'ni şol k'altun gümüş kenz itdi il
Virmedi andan zekātı ol zelil

1530

Yarın ol mālı şafāyih³⁰³ idile
Kızduralar hem cehennem odıla

Tağlayalar isleri alnın i cān
Arqaların dağı yanların 'ayān

Diyeler kim bir fakır gelse saña
Çevürürdüñ arqañı andan yaña

Yağ u yanuñ döndürürdüñ gidüben
Söylenürdüñ yüzüñi turşu idüben

Tat bu gencüñi gel imdi iy deni
Cān içinde zire şaklarduñ bunı

Kāle'llāhu te'ālā : “Yevme yuħme [‘aleyhā]³⁰⁴ fī nāri cehenneme fe tukvā bihā cibāhūhūm ve cūnūbūhūm ve zuhūrūhūm hezā mā kenezetūm li enfūsikūm fe zūķū mā kūntūm teknizūn”³⁰⁵

1535

Bir hadīşinde haber virmiş Resūl
Kendü hūb u kavlidür şāhib-uşul

Kenz kim andan zekāt çıkmaz ola
Ef'i ola ol kıyāmetde gele

İssi ardına düşüben çağıra
Kenzüñi dut diyüben aña ire

İssi göre anı kim ağzın açup
İre çevre yaña ol zehrin saçup

Ola nāçār elin ağzına koya
Ceyneye fi'l-hāl anı ağulaya

1540

Gel berü imdi zekāt vir bunda sen
Tā ki yarın olasın sağ u esen

³⁰³ Metinde “şafāyic”.

³⁰⁴ Bu kelime metinde atlanmış.

³⁰⁵ Tevbe suresi 35. Ayet : “(Bu paralar) cehennem ateşinde kızdırılıp bunlarla onların alınları, yanları ve sırtları dağlanacağı gün(onlara denilir ki) : İşte bu kendiniz için biriktirdiğiniz servettir. Artık yığmakta olduğunuz şeylerin (azabını) tadın.”

58b

Çün tonuñ kir olsa yursın sen anı
Gel zekât-ıla yu maluñ iy deni

Çirk-i māl didi zekāta ol Resūl
Bunda virgil anda olmağıl melūl

Hıç işitmedüñ mi Kārūn'ı nice
Malıyıla anı yir yutdı, iy hōce

Zire Mūsā sözüni çün tutmadı
Ol zekātın çıkarup hayr itmedi

1545 Ol sebebden Mūsā'ya büh-tān ider
Mūsā dağı hazret-ile gör n'ider

Didi ya Rab zekāt virmedi ol it
Uşda Kārūn baña büh-tān itdi, işit

Mūsā'ya Haq yir yüzün rām eyledi
Mūsā yire tut diyüben söyledi

Lā-cirem yir yutdı anı dārını
Mālını vü cümle anda varını

Kāle'llāhu te'ālā : “ Fe ḥesefnā bihi ve bi dārihi'l-arḡa” ³⁰⁶

Bes fikir kıl eylegil sen i'tibār
Vaqt-ıla virgil zekātuñı i yār

1550 Tā ki yarın yutmaya seni çağım
Şol ki sözdür saña didüm iy nedim

HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ FARZ İYYETİ'L-ḤACCİ ³⁰⁷

Hem dağı dördünci hacc it iy 'azız
Cümle 'isyāndan olasın tā temiz

Haccı saña farz kıldı ol Kadım
Hac kıl cennetde olasın muķım

Kāle'llāhu te'ālā : “ Ve li'llāhi 'ale'n-nāsi ḥiccu'l-beyti men isteṡā'e ileyhi sebīlen ve men kefere fe inne'llāhe ġaniyyūn 'ani'l-'ālemīn” ³⁰⁸

59a

Bir ḡadışinde Nebi hōş söylemiş
Haq dilinden hōş rivāyet eylemiş

³⁰⁶ Kasas suresi 81.ayet : “Niḡayet biz, onu da, sarayını da yerin dibine geçirdik...”

³⁰⁷ Bu bölüm, haccın farziyyetini belirtmeye daıdır.

³⁰⁸ Al-i imran suresi 97.ayet : “....Yol bakımından gidebilenlerin o evi haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir ḡakkıdır. Kim inkar ederse bilmelidir ki, Allah bütün alemlerden müstağnidir.”

Dimiş ol Hâk kim kulum çün saña ben
Mâl ü kuvvet virdüm ü hem cân ü ten

1555 Beni biş yılda ziyâret itmeseñ
İşigüme gelübenin gitmeseñ

Bil ki mahrûmsın kulum olduñ harâb
Cigerüñ kan olısar bağıruñ kebâb

**HAZİHİ'L-HABERÜ Fİ BEYÂNİ KERÂMETİ'L-KA'BETİ 'İNDE'LLÂHİ VE
ŞEFÂ'ATÜHE Lİ'L-HÜCCÂCİ³⁰⁹**

Diñle Tevrît'de gelibdür bir haber
Cân kulağı-y-la bu sözi-iy mu'teber

Çün kıyâmet yarıla kopa felek
Yidi yüz biñ gönderiser Hâk melek

Her birinde ola zencîr-i zeheb
Ka'be'yi tiz getürüñ diye o Rab

1560 Ol melekler kâmusı beyte gele
Tağalar zencîri aña lutf-ıla

Bir melek diye ki iy beyt-i şerîf
Yüri kim okur seni Rabb-ı şerîf

Ka'be diye yürimezven iy melek
Şuña degin kim kabul ola dilek

Dilegüm bu kâmu kônşuma i şâh
Eylegil beni şefî' iy pâdişâh

Hâk diye itdüm şefî' sen bellü bil
Raḥmet itdüm kâmusına ben Celîl

1565 Pes ki kâmu Mekke halkı haşr ola
Yüzi ağ u tenleri iḥrâm-ıla

Diyeler lebbeyk lebbeyk rabbenâ
Hâlıkü'l-ervâḥ ve'l-eşbâhenâ³¹⁰

59b

Melek ol girü diye ki yürigil
Ka'be diye ḥâcetüm var bellü bil

³⁰⁹ Bu bölüm, Kabe'nin Allah katındaki değerini ve hacılara şefaati belirtmeye dairdir.

³¹⁰ "Ruh ve bedenleri yaratan rabbimiz, emret emret!"

Hâcetüm bu rahmet eyle yâ Şefîk
Kullara ye'tîne min feccin 'amîk³¹¹

Diye Hâk bil rahmet itdüm şol kıla
Dünyede ol Hâk-ıçün hâcı ola

1570 Bir münâdî çağıra ol dem revân
Kamu halkdan seçilün iy hâciyân

Ne kadar hâcci var-ısa yügrüşe
Ka'be'nün çevre yanında çağrışa

Yüzleri ağ ola lebbeyk diyeler
Ka'be'yi ol dem tavâf eyleyeler

Pes hemân-dem Ka'be yüriye i cân
Mahşer içre hâzrete ola revân

Ol Resûl'e uğraya nâgâh yolu
Diye kim iy Ravza-i Hâk'un gülî

1575 Hâcı olmayan kıla olgıl şefî
Şol ki hâcıdur benem bilgil şefî

Bes dilerseñ kim şefâ'at bulasın
Lâzım oldur saña hacca varasın

HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ GUFRÂNİ ZÜNÜBİ'L-HÜCCÂCİ Fİ'L- 'ARAFÂT³¹²

Bir hikâyet diñlegil bir hâcıdan
Maşşûdı tatlu yolu key acıdan

Ya'ni hemyânın³¹³ unıdur ol kişi
'Arafât tağında diñle bu işi

Yolda aındı girü döndi yügürür
Geldi 'Arafât'a diñle ne görür

1580 Görđi ol yir tolu maymün it-ile
Korđdı varmağa bilimez ne kıla

60a Didiler bunlar berü gelgil i yâr
Hâcılar günâhıyuz kıl i'tibâr

³¹¹ Hac suresi 27.ayet : "...nice uzak yoldan gelen..."

³¹² Bu bölüm, Arafât'ta hacıların günahlarının affedilmesi hakkındadır.

³¹³ hemyân : heybe, dağarcık, çanta, büyük kese

Dökdiler kamu günāhı bunda uş
Gel berü hemyānuñ al dön girü hōş

Çün bu sır keşf oldı aña iy cüvān
Aldı hemyānın girü döndi hemān

Ger dilerseñ olasın pāk ez-zünüb
Kün mezīden Ka‘beta‘llāh iy talüb

**HAZİHİ‘L-KİT‘ATÜ‘L-LAṬİFETÜ EHLÜ‘L-KEMALİ YERCİ‘Ü İLĀ‘L-BEYTİ
VE YAḤŞALU LEHÜMÜ‘T-TECELLİYATÜ‘L-İLĀHİYYETÜ ‘İNDE RÜ‘YETİ‘L-
BEYTİ³¹⁴**

1585 Diñle girü bir hikāyet sen i yār
Dimiş ol Şeyh Bāyezīd nāmudār

Çünki hacc itdüm ben ol beytten yaña
Diñle n’itdüm varıcağ eydem saña

Didüm iy sultān-ı a‘zam kapuda
Konuğam ben durmuşam uş tapuda

Bir kuluñ bir eve konuğ gelse, i şāh
Aña gözükür ev issi iy pādīşāh

Pes ne lāyıkdur saña iy müste‘ān
İtmeyesin tal‘atüñ baña ‘ayān

1590 Didi hāzret baña kim iy Bāyezīd
Kıl nazar kim olasın her dem mezīd

Şol Çalab kim sini bunda gönderür
Şanma kim senden cemālin dönderür

Eyle diyüp şol sa‘at kıldı zuhūr
İçini vü taşını eyledi nūr

Pes Hāk‘ı görmek dilerseñ i cān
Yüzüñ üstine urup³¹⁵ vir anda cān

60b Çünki kulsın lāzım oldı varasın
Ol efendi, işigine yüz süresin

**HAZA‘L-HABERÜ YÜBEYYİNÜ‘L-‘UKÜDE Fİ ZİLĀLİ‘L-KA‘BETİ VE
YÜBEYYİNÜ ŞEREFETAVAFİ‘L-KA‘BETİ‘L-HAKİKATI³¹⁶**

³¹⁴ Bu güzel bölüm, ehl-i kemālin Kabe’ye dönmelerine ve Kabe’nin görülmesiyle kendilerine ilāhî tecellilerin hâsıl olmasına dairdir.

³¹⁵ “urup” kelimesi haşiyede “varup” şeklinde düzeltilmiştir.

³¹⁶ Bu haber, Kabe’nin gölgesinde akitleri beyan eder ve hakiki Kabe’nin tavafinın yüceliğini belirtir.

1595 Bir haber incü gibi sen dinlegil
 Halka-i kalbünde tersi ' eylegil

 Ya'ni zencir-ile Ka'be aşıldur
 Hak te'âlâ 'Arş'ına ol vaşıldur

 Her ki Ka'be gölgesinde oturur
 Şanki 'Arş'ın gölgesinde uludur

 Pes varun kılun ziyâret Beyt'i siz
 Gölgesinde oturun 'Arş'a'ıresiz

 Yâhu kılun 'ârifün gönlin tavâf
 Turun anun çevresinde şâf şâf

1600 Zire bildün Ka'be 'Arş'a aşıldur
 Kalb-i 'ârif Rabb-ı 'Arş'a aşıldur

 Ka'be'ye halkdur kılan dâ'im nazar
 'Ârifün gönline Hak iy mu'teber

 Ka'be bil kim mağfiretten uludur
 Kalb-i 'ârif hüz mahabbet toludur

 Gerde hacı yılda birdür âşikâr
 Liki her sâ'at gönül hacı i yâr

 Hâciyân der râh-ı Ka'be mî devîd
 Ka'be-i revhâniyân âmed bedîd³¹⁷

1605 Kâne haccü'l-Beyti haccü'l-mün'imün
 Kâne haccü'l-kalbi haccü'l-'ârifün³¹⁸

Bes bu Ka'be'yi iderseñ sen tavâf
 Karşuña tura melâ'ik şâf şâf

HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ FARZİYYETİ'Ş-ŞALATİ'L-ĞAZÂ'İ VE FAZLİHİ VE Fİ ŞEREFİ'L-ĞAZÂ'İ VE'Ş-ŞÜHEDÂ'İ³¹⁹

61a Bes bişincisi gazâdur iy cüvân
 Şal kılıç kâfirlere iy ner cüvân

 Bil gazâ farz-ı kifâye³²⁰ iy ata
 Hak olur nefsünle malun cennete

³¹⁷ "Hacılar, Kabe yolunda gidiyorsunuz, belli ki gönül açıcı Kabe geldi."

³¹⁸ "Kabe'nin hacı, nimet verilenlerin hacıdır; kalbin hacı ise, âriflerin hacıdır."

³¹⁹ Bu bölüm, savaş namazının farziyetini ve faziletini ve gazilerle şehidlerin şerefini belirtmeye dairdir.

³²⁰ Metinde "farz-u kifâye".

Ḳāle'llāhu te'ālā : “İnne'llāhe'sterā mine'l-mū'minīne enfüsehüm [ve emvālehüm]³²¹ bi enne lehümül'l-cennete”³²²

Bir haberde dimiş ol kân-ı kerem
Hak katında ol Resûl-i muhterem

1610 Şol İlâh-içün ki nefis elündedür
Bil ki cân ü ten anuñ hükmindedür

Gâzi gitmek tañladan öyleye dek
Yâhu gitmek öyleden aḥşama dek

Hak yolında dünyeden yigdür i cân
Dünye içindekiden cümle 'ayân

İşbu ma'niden didi İbn-i 'Ömer
Tursam epsem ol gâzâda iy piser

Atmasam ok hem sünüle³²³ dürtmesem
Hem kılıç çeküp at-ıla yortmasam³²⁴

1615 Sağ esen dönsem girü evden yaña
Yigdür altmış yıl namâzdan ol baña

Tarfetü'l-'ayn itmesem anda günâh
Uş didüm işbu sözüme Hak güvâh

Bir haberde dahı ol sıdk u şafâ
Ol nebİler serveri ol Muştafâ

Dimiş ol kim çünki ḥaşr u neşr ola
Sinlesinden kamu halkı turu gele

Konşular biribirile çekişe
Diye yakın konşuvan ben iy paşa

1620 Bir kavüm kalka sininden nâgehân
Kamusınuñ kılıç omzında³²⁵ i cân

61b Şeh tamarlarından akar kan revân
Kokusu misk kokusu gibi i cân

³²¹ Metinde bu ibare atlanmış.

³²² Tevbe suresi 111.ayet : “Allah mü'minlerden mallarını ve canlarını onlara (verilecek) cennet karşılığında satın almıştır...”

³²³ sünü : süngü, mızrak

³²⁴ yort- : koşturmak, sefer etmek

³²⁵ Metinde “omuzunda”.

'Arş'uñ olar sağ yanında şafları
Yırtuban geçe ilerü her biri

Cennete yol dutalar bunlar i şāb
Pes melekler diyeler kanı hisāb

Bunlar ol dem kılıcın yire çala
Şanki yiri kılıc-ıla, iki dile

1625 Diyeler kim dünyede biz beg midük
Tā ki 'adl ü yāhu cevır ide idük

Ya ganı midük ki mal-içün hisāb
Virevüz yāhuz çekevüz biz 'azāb

Dünyede bir kılıc ırmış malumuz
Hak yolında çalışuban ölmüşüz

Bir münādī diye girçek didiler
Koñ ki maşşūdları neyse ideler

Bes bular Hak'dan yaña yüz uralar
Anda nürdan kürsi üzre turalar

1630 Kılalar bunlar nazar hükm ide Hak
Dād ide rāzı ola cümle halk

Her biri anda şefi' ola, iy cūvān
Yitmiş ehl-i beyt ü koñşuya i cān

Koñşular biribirile çekişe
Diye yakın koñşuvan ben i paşa

Bes bular uçmağa gire bī-hisāb
Çekmeyeler dār-ı 'uqbīde 'azāb

Her birine vire yitmiş köşk İlāh
Yitmiş kapu ola her köşke i şāh

1635 Yitmişer kapu ola her köşkte, i cān
Her çadırda yitmişer taht bī-gümān

62a

Bil ki her tahtda ola hatun u hūr
Rüşen andan ol hıyām u ol kusūr

Her birine karavaş yitmiş ola
Bes şehīdler hōş şafālar zevk-ıla

HABERUN ĀHĀR FĪ FAZLĪ'Ş-ŞÜHEDĀ'İ³²⁶

Bir hikāyet diñlegil sen hūb u ter
Ol şehidlerden diyem hem-çün güher

Şeyh Ebu'l-Hasan dimiş kim Rum'da
Key gāzā oldu o merzibümde

1640 Hayli mü'minler şehid oldu i cān
Bir yazı içre yaturlardı 'ayān

Yolum uğradı negāhın ol yire
Anları gördüm kırılmış yik-sere

Bu hadiş göñlüme düşdi nāgehān
Kim dimişdür ol Resül-i dü-cihān

Ya'ni gāziye cirāhat kim irer
Ol sa'atde aña biñ hūri iner

Zahmının³²⁷ kanın silüp bir kez öper
Zahm acısı aña olur çün şeker

1645 Dahı bir nūrdan tabak elindedür
Cānı çıksa ol tabak üstine kor

Alur anı cennete iltür revān
Ol şehidler hāli budur iy cūvān

Çünkü düşdi göñlüme işbu haber
Bir 'aceb gördüm ben anda iy piser

Ol şehidlerden biri gör n'eyledi
İki barmağ-ıla işaret eyledi

Ya'ni iki hūri geldi bil baña
Sırrı didüm uş işaretle saña

62b HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYĀNİ HABERİN ĀHĀR Fİ FAZLĪ'Ş-
ŞÜHEDĀ'İ VE FĪ'L-LATĀYİFİ VE'N-NAŞĀYİHİ'L-CELĪLETİ Lİ ŞİFĀ'İ'L-
'ALİLİ³²⁸

1650 Bir hikāyet dahı gelmiş key latîf
Diñlegil uşbu sözi sen iy şerîf

³²⁶ Şehidlerin fazileti hakkında başka bir haber.

³²⁷ Haşiyede böyle geçen bu kelime, asıl metinde "zahmetün" diye geçmektedir.

³²⁸ Bu bölüm, şehidlerin fazileti hakkında başka bir habere ve hastanın şifası için yüce nasihat ve latifelerin beyanına dairdir.

Ba'zı şālîḥ didi kim beyt-i 'azl
Anı iderdüm ziyâret ḥoş temîz

Gördüm anda bir kişi secde_eylemiş
Göz yaşı-y-la yüzünü yire kırmış

Dir ki n'itdün maḥrumuña iy Kerîm
Maḡbunuña n'eyledün di yâ Raḥîm

Dâ'imâ durmaz bunı tekrâr ider
Göz yaşını aḳıduban zâr ider

1655 Bes didüm aña neçün ağlayasın
Kendüne maḥrûm diyüp saḡlayasın

Didi yâ şeyḥ on kişi-y-dük tutdılar
Bir ġazâda Rûm begine iltidiler

Didi ol it bunları tiz öldürün
Ḳamu döstlarum bulara bildürün

Bes ki cellâd ol dem anda oldı ġîz
Onumuzuñ da gözün baḡladı tîz

Çaldı kılıç bire ol sâ'at i cân
Bişümüzün başını kesdi revân

1660 Nâgehân bir kişi didi iy ḥalîl
Baḡlu olmaḡ gözleri ḡayf ola bil

Tîz buyur kim gözlerini açalar
Biribirin görîben ḡan saçalar

Aşdılar gözümüzi ol dem revân
Ben du'â idüp göke baḡdum i cân

63a Gökde gördüm biş ḡapu ḥoş açılı
Her ḡapuda bir ḥûri var iy ulu

Bes ki bildüm ḡapu onmış iy kişi
Bişümüz gitmek-ile gitmiş bişi

1665 Girü cellâd ilerü geldi hemân
Bişümüz başını çaldı ol revân

Ol ḡapudan bir ḥûri indi i yâr
Bir elinde bir ḡabaḡ mendili var

Cānını mendil-ile pāk eyledi
Ol tabaķ üzre hem ol cānı ķodı

Girü gökden yaña oldı ol revān
Ķapudan geķdi ķapu gitdi hemān

Ķamu baş kesildi ben ķaldum ferīd
Göke baķdum bir ķapu ķalmıř vahīd

1670 Ķünki cellād yūridi benden yaña
Ĥūri de ķařd itdi inmege baña

Girü ol kişi didi iy mu'teber
Öldürürseñ bunı kim iltūr ĥaber

Ķo bunı şehre ĥaber iltsün i cān
Şehri ĥalkı zāri itsün hem fiġān

Tā ki anlara ola key intikām
'Āķilāne iş budur iy nīk-nām

Gördüm ol kiři kim atlas geyūr
Ol melik ardında ayaġın durur

1675 Bildüm anı kim maĥallemde ezān
Eyledi yigirmi yıl ol it 'ayān

Āĥiri mūrted oluban gitdi ol
Key işit kim anda baña n'itdi ol

O melik anuñ sözün ĉün diñledi
Ol söz-ile beni āzād eyledi

63b

Ol ĥūri daĥı işāret eyledi
İki kez baña var iy maĥrūm didi

Ol zamāndan berü yā řeyĥ aġların
Kendüzüme dā'imā maĥrūm dirin

1680 Yā İlähī bizi maġbūn eyleme
Ol řehādetden daĥı dūn eyleme

Bes ġazā eyle ki olasın řehīd
Tā ki olasın mezīd-ender-mezīd

Bāri gel nefse ġazā it sen i yār
Olmaġıl bu nefis elinde ĥōr u zār

Bil gāzāsı kāfirūn aşgar durur
Nefse itmeklik gāzā ekber durur

Ṭağa beñzer nefis sen çöpsin i cān
Nice ceng idesin anuñlaıy cūvān

1685 Liki Hakk’a zāri itgil dūn ü gün
Tā ki nefsūñi senūñ ide zebūn

Çünki nefsūñ başını sen urasın
Ḥazne-i la’l ü cevāhir göresin

Ol durur dā’im seni müflis kılan
İşbu zindānda dahı ḥabse uran

Çünki nefsūñ öle sen cān tolasın
Geçesin eflāki dōstı bulasın

Gelgil işbu biş budagı şaklağıl
Din ağacı budagın key beklegil

1690 Din ağacı gibi köki qalbe berk
Biş budagı gör ki gökden öterek

Ḳāle’llāhu te’ālā : “Elem tera keyfe dāreba’llāhu meşelen kelimeten ṭayyibeten ke şeceretin ṭayyibetin aşluhē şābitūn ve fer’uhē fi’s-semā’i tu’ti ūkülehe külle ḥıynin bi izni rabbiḥē”³²⁹

Biş budag elūñde çün berkidesin
Bil ki göklerden yukaru gidesin

64a Olasın maqbūl-i ḥazret andaı cān
İştıyāk ide saña ḥūr u cinān

Nefsūñi Hakk hem müsülmān eyleye
Küfrūñi degşürüp imān eyleye

Din budagın beklemezseñ sen³³⁰i yār
Ḳalup esfelde olasın ḥōr u zār

1695 Hakk katında bil ki merdūd olasın
İrmediñ çün nice merdūd ölesin

Çün sarāyuñ kapusın sen bulmaduñ
Görüben sultān yüzini gülmeduñ

³²⁹ İbrahim suresi 24-25.ayetler : “Görmedin mi, Allah nasıl bir misal getirdi? Güzel bir sözü ; kökü (verde) sābit, dalları gökte olan güzel bir ağaca (benzetti). O ağaç, Rabbinin izniyle her zaman yemişini verir...”

³³⁰ Derkenarda “beklemez iseñ” .

Bil ki merdūd olduñ ol kapuda sen
Şeh katında olmayasın baş esen

Çünki bundan cān kuşu pervāz ura
Gitdi ālet nicesi dōsta ire

Gine esfelden yaña dōne o cān
Zire yol bağlandı dōsta iy cūvān

Kāle'llāhu te'ālā : “Leḳad ḥaleḳne'l-insāne fī aḥsene taḳvīm ṣumme redednāhū
esfele safilīn”³³¹

1700 Añladuñsa, esbāb-ı reddi söyledüm
Ḥazne-i dürden saña ḥarc eyledüm

Tā ki sen de sa'y idesin rūz ü şeb
Olmayasın iy kişi merdūd-ı Rab

MAṬLA'-I KELĀM³³²

Cān kuşu uş girü āgāz eyledi
Ol vaṭandan yaña pervāz eyledi

Girü bülbül gülsitānın aındı uş
Bu kafesden dürlü āvāz itdi ḥōş

Dir vaṭan ayrılığı yaḳdı beni
Vaşluña çare bula mı iy ḡanī

64b 1705 Niçe ḥasretle yanam ben zār u zār
Niçe fūrḳatle çekem ben derd-i yār

Uş vücūdum eridi oldum ḥarāb
Uş yürek ḳanı baña oldı şarāb

Derdüñ artdı vaşluñı yār eylegil
Gel bu ḥastelice tīmār eylegil

Küntü 'aṭşānen ilā mā'i'l-viṣāl
Fe'sḳinā min mā'ihī iy zū'l-celāl³³³

Yā İlāhī sen naşīb it ḳullara
Dünyede 'uḳbīde dizāruñ k'ola

³³¹ Et-Tin suresi 4-5.ayetler : “...yemin ederim ki, biz insanı en güzel biçimde yarattık. Sonra onu aşağıların aşağısına gönderdik (cehenneme attık).”

³³² Sözün başlangıcı.

³³³ “Vuslat suyuna susamışım; ey yücelik sahibi, bize onun suyundan içir.”

HAZİHİ'L- KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ HÂLİ'R-RÜHİ BA'DE MUFÂREKETİHİ
MİNE'L-BEDENİ³³⁴

1710 Diñle diyem cân kuşu çünkim gider
Bu kafesden ol yaña âvâz ider

N'olasın hâlin saña idem beyân
'İşk-ıla diñle ki budur zerr-i kân

Çün bedenden cân kuşu ola revân
Görelüm kâmil midür ol iy cüvân

Kâmil-ise ehl-i berzahdan degül
İşbu 'âlemde taşarruf ider ol

Çünkü seyr iderdi bundan ol ile
Lâ-cirem seyr ider andan bu ile

1715 Maşşûdı seyrinden işbu ilde ol
Tekmil itmek nâkışi iy yüzi gül

Nice hükmindeyse anuñ bu beden
Bil yakıñ bu 'âlem olur aña ten

Kamu gizlü aña âşkâre olur
Tende cân gibi taşarruflar kılar

Zîre kim aslına kavışdı o cân
Oldı aşlı gibi bî-naş iy cüvân

65a Ol menâzilüñ kâmusın geçdi ol
Bil şarâb-ı lâ-yezâli içdi ol

1720 Ger kemâl ehlinden olmazsa o cân
Ehl-i berzahdan durur ol bî-gümân

Görelüm a'mâli gökçek mi anuñ
Yâhu a'mâli habîş mi ol canuñ

Hüb-ısa a'mâli cennet şüretin
Urınur ol cân bu sözi bil yakıñ

Ger habîş olursa a'mâli işit
Tamuya lâyıq şüret tutar yigit

Bil yakıñ berzahda mahbûsdur o cân
İdemez bu 'âlemüñ seyrin 'ayân

³³⁴ Bu bölüm, ruhun bedenden ayrılışından sonraki hâlini belirtmeye dairdir.

1725 Bu söz içre geldi âyât-i şerîf
Ba'zısın diñle getürdüm iy harîf

Unzurünâ naķtebis min nûrikûm
Diyeler ķile'rcu'û varâ'ekûm

Ķāle'llāhu te'ālā hākiyen 'anhûm : "Unzurünâ naķtebis min nûrikûm ķile'rcu'û varâ'ekûm fe'l-temisû nûren fe đuribe beynehûm bi sûrin³³⁵" ve ķāle'llāhu te'ālā : "Ve lev terā iz vukifû 'ale'n-nāri fe kālû yāleytenā nûreddû ve lā nûkezzibe bi âyāti rabbînâ ve nekûne mine'l-mû'minîne³³⁶" ve ķāle'llāhu te'ālā : "Ve lev rüddû le 'ādû limā nûhû 'anhû³³⁷" ve ķāle'llāhu te'ālā : "Abşarnâ ve semî'nâ fe'rci'nâ ne'mal şālihen innâ mûķinûn³³⁸" ve ķāle'llāhu te'ālā : "Ĥatte izâ cā'e aħadehûmû'l-mevtû ķāle rabbî erci'ûni le'allî a'melû şālihen fîmâ terektû kellâ innehâ kelimetûn hüve ķā'iluhâ ve min varâ'ihim berzahun ilâ yevmi yub'aşûn"³³⁹

65b Bes bular berzahda maħbûs olalar
Tâ kıyâmet bil kim anda ķalalar

Çün kıyâmet ķopa bil ba'de'l-hisâb
Vara her biri maķâmına i şâb

Burada tafşıl igen çokdur i yâr
Şerĥ idersem cümlesini söz uzar

1730 Liki bir söz var durur bâtıl işit
Saña takrîr ideyin ben iy yigit

Tâ dinüñ ķurtarasın yağmacıdan
Özi zişt ü ķavli fi'li acıdan

Ol Resûl şer'inden ayrılmayasın
Tâ ki rahmetden ırağ olmayasın

Bil tenāsüh mezhebi dirler aña
Anı dutan gitdi duzahdan yaña

³³⁵ Hadid suresi 13. ayet : "... 'Bizi bekleyin, nûrunuzdan bir parça ışıķ alalım.' diyeceği günde kendilerine, 'Arkanıza dönün de bir ışıķ arayın!' denilir.Nihayet onların arasına,...bir sur çekilir."

³³⁶ En'am suresi 27. ayet : "Onların ateşin karşısında durdurulup, 'ah n'olur keşke dünyaya geri gönderilsek de bir daha Rabbimizin ayetlerini yalanlamasak ve müslümanlardan olsak' dediklerini bir görsen!"

³³⁷ En'am suresi 28. ayet : "...Eğer onlar, (dünyaya) geri gönderilseler yine men'olundukları şeylere döneceklerdir..."

³³⁸ Secde suresi 12.ayet : " ...Gördük, duyduk. Şimdi bizi (dünyaya) geri döndür de, iyi işler yapalım. Artık kesin olarak inandık..."

³³⁹ Mü'minün suresi 99-100.ayetler : "Nihayet onlardan (müşriklerden) birine ölüm gelip çattığında, 'Rabbim! der, lütfen beni (dünyaya) geri gönder; ta ki boşa geçirdiğim dünyada iyi iş (ve hareketler) yapayım.' Hayır! Onun söylediği bu söz (boş) laftan ibarettir. Onların gerisinde ise, yeniden dirilecek güne kadar (süren) bir berzah vardır."

Niçe bî-dîn var ki şeyhler dirilür
Ol tenāsüh mezhebin tutmuş durur

1735 Oldılar dāll ü mudıll ü bî-başar
Dād alaḥanlardan Resül-i mu'teber

Bilmediler kāmیلün maḳşūdını
Karga fehm itmeye tūṭl sözünü

'Arifün sözinde nesh aṇladılar
Mezheb anlara tenāsüh didiler

Liki ḥāṣā ki tenāsüh iy yigit
Mezheb ola anlara sen key işit

Sözlerinde nesh maḥşer ne ki var
Bil ki tenzile işāretdür i yār

1740 Bilme misin İbni Fārıd nāmudār
Ol durur kāmıl mükemmel bil i yār

Ol ḳaṣıdesinde iki beyt dimiş
Ehl-i neshün mezhebin bātl dimiş

66a Ve min ḳā'ilin bi'n-neshi ve'l-mensahu vāḳı'
Bihi ebrā'u 'ammā yarāhū bi 'uzletin³⁴⁰

Ve da'hu ve da'vā'n-neshi³⁴¹ fe'r-reshu lāyık
Bihi ebeden lev ṣaḥḥa fī külli düretin³⁴²

HAZİHİ'L- KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ MEZHEBİ'T- TENĀSÜHİ VE BUṬLĀNİHİ³⁴³

Diñle girü mezheb-i neshden beyān
Eydeyin aṣlını fer'ini 'ayān

1745 Hem diyeyin ol iki beyt ma'nisin
Bātl idüğün o mezheb bilesin

Ol durur nesh bir ḳavül didi ki cān
Kendüden ḳa'im degüldür iy cüvān

Zā'il olup daḥı gitmez iy yigit
Bes aña ten lāzım oldu key işit

³⁴⁰ "Bazıları nesih ve mensuhun olduğunu söyler; bunların görüşlerinden uzak ve berî olanlar vardır."

³⁴¹ Metinde "da'vā'n-neshu".

³⁴² "Onu ve neshin olduğunu iddia edenleri bırak; eğer (bu) her dönemde geçerli olsaydı, dinde derinleşenler, bunda daha çok söz sahibi olurdu."

³⁴³ Bu bölüm, tenasüh mezhebine ve batıl olmasına dairdir.

Tâ ki kâ'im ola ol cism-ile ol
Ol bozulsa girü bir ten bula ol

Şol kitâb gibi kaçan eskideler
Yiñi kâğıd üzre anı naķş ideler

1750 Ol kavüm bilgil ki cennet kōkısın
Kōķmayısardur yakın iy pākūdın

Rūhı rūhdan ol kōķu almayısar
Cānı anuñ zulmet içre kalısar

Zire cānı cisme muhtāç eyledi
Bil yakın kim key hatā söz söyledi

İşbu bātıl kōķ çıkardı dört budak
Yimişi zaķķūm anuñ itme iştiyak

Ol budaklar birisi işbu kelām
Çünki cān çıksa bedenden iy imām

1755 Şüret-i insāna varur girü ol
Varmak ayruķ şürete cā'iz degül

66b

Didiler bu mezhebe nesh iy yigit
Uymağıl bu mezhebe sözüm işit

Ol budaguñ biri dahı bu kelām
Cān kaçan çıksa bedenden iy hümām

Liki cā'izdür o hayvāna vara
Anda hayvān şüretine ol gire

Liki ma'din süretin od şüretin
Olmaya cā'iz urunmak bil yakın

1760 Didiler bu mezhebe mesh iy cüvān
Uyma buña kırtarasın tâ ki cān

Hem üçüncisi budaklaruñ işit
Çünki çıksa cān bedenden iy yigit

İntikāl ider nebāt u ma'dene
Şüret-i insāna varmaz ol yine

Didiler bu mezhebe mesh iy ulu
Uymağıl bu mezhebe olma delü

Diñle dördünci budagın sen i yār
Cān bedenden çünki ‘azm ide diyār

1765 Şüret-i ma‘den giyer andan nebāt
Naql ider hayvāna andan ol hayāt

Oradan cān şüret-i ʿinsāna irer
Bil ebed bu resm-ile ol devr ider

Çünki ol devre olıcağaz tamām
Girü bir devreye başlar iy imām

İşbu mezhebe didiler fesh ‘azl z
Uymaz-ısañ olasın ehl-i temiz

Diñlegil ma‘nā-yı beyti söyleyem
Müşkilin anuñ saña hāl eyleyem

1770 Ya‘ni şol kim nesh da‘vāsın ide
Aña hayvānlık yaqın vaqı‘ dede

67a

Ādemlikdan çıkıpdur ol kişi
Bil ki andan bāriyem azgun işi

Terk id anı fesh da‘vā söyleme
Aña resh lāyık durur ger haq ola

Liki ol resh haq degüldür bil yaqın
Zire hareflü didi anda ʿiy pāküdün

İşbu söze i‘tikāduñ muhkem it
Şer‘-i Ahmed’den ırağ olma yigit

1775 Tā varasın anuñ-ıla hāzrete
İrişesin dīzara hem cennete

Uş beyān itdük saña dört mezhebi
Egri gidüben sakın olma gabi

Niçeler azıp didi ‘ālem kadīm
İşbu sözden egri gitdi iy nedīm

Liki ‘ālem fānidür şek dutmağıl
Bāki diyüp cānuñ oda atmağıl

Küllü şey’in hālİKün didi Hakīm
Bes nice olasıdur ‘ālem kadīm

Ḳāle'llāhu te'ālā : “Küllü şey'in hālikün illā vechehū lehū'l-hüküm ve ileyhi tūrce'un”³⁴⁴

1780 Okı izā'ş-şemsü küvviret³⁴⁵ i cān
Tā bilesin nice olur bu cihān

Hak kitābında didi naṭvi's-semā
Şol sicil gibi dürem anııy hümā

Ḳāle'llāhu tebāreke ve te'ālā fī muhkemi tenzilihi : “Yevme naṭvi's-semā'e ke ṭayyi's-sicilli li'l-kütübi kemā bed'e'na evvele halkın nu'īdühü va'den 'aleyne inna künnā fā'ilīn”³⁴⁶

Hak kitābında bil āyet çok durur
Ki bu 'āleme bekā hiç yok durur

67b HAZİHİ'L-KİT'ATŪ Fİ BEYANİ İ'TİKADİ'Ş-ŞEYHİ'L-KĀMİLİ'L-MÜKEMMELİ MUHYİDDİN EL-'ARABİ ENNE'L-'ĀLEME HADİSŪN ĞAYRE KADİM³⁴⁷

Diñlegil ol Şeyh-i Kāmil Muhyiddin
Bil yağın buldı hayāt anuñla dīn

Ol Fütühāt'ında dimiş bir haber
İ'tikādını beyān itmiş ol er

1785 Dimiş anda Ka'be'yiıderdüm tavāf
'Ālem-i rü'yāda çok halk-ılaıy şāf

Nāgehān ol halk iki beyt okıdı
Biri gitdi birisi bu beyt idi

Leḳad tuftüm kemā tuftüm sinīna
Bi heza'l-beyti ṭurren ecma'īna³⁴⁸

Ya'ni itdük çok tavāf bu beyti biz
Siz kılursız nitekim şimdiıy 'aziz

Key 'acebledüm buları iy cūvān
Bilmedüm ne halk durur bunlarıı cān

³⁴⁴ Kasas suresi 88.ayet : “...O'nun zatından başka her şey helāk olacaktır. Hüküm O'nundur ve siz ancak O'na döndürüleceksiniz.”

³⁴⁵ Tekvîr suresi 1.ayet : “Güneş katlanıp dürüldüğünde”

³⁴⁶ Enbiya suresi 104.ayet : “(Düşün o) günü ki, kitapların tomarlarını dürer gibi göğü toplayıp düreriz. Tıpkı ilk yaratmaya başladığımız zamanki gibi onu yine iade ederiz. (Bu,) üzerimize aldığımız bir vaad oldu. Biz, (va'dettiğimizi) yaparız.”

³⁴⁷ Bu bölüm, kâmil mükemmel şeyh Muhyiddin el-Arabî'nin, âlemin hadis olduğuna, kadîm olmadığına dair itikâdını belirtmek hakkındadır.

³⁴⁸ “Bu evi, yıllarca tavâf ettiğiniz gibi, topyekün olarak tavâf ettiniz.”

1790 Birisi baña bir ad didi laîf
Ol adı da bilmedüm ben iy harîf

Didi baña ben sinûñ ceddünvenin
Sen benüm fer'üm sinûñ aşluñvanın

Ben didüm aña ne müddetdür ki sen
Dünyeden gitdün kuru kaldı beden

Niçe kırk biñ yıl didi ben gideli
Dünyeden 'azm-i sefer anda ideli³⁴⁹

Ben didüm Âdem gidelden bellü bil
Didügünce geçmedi key fikri kıl

1795 Didi kim men eyyi Âdem tes'elü
Kankı Âdem'den şorarsın iy ulu

Bes ögüme³⁵⁰ düşdi tā kim ol haber
Kim dimişdür ol Resül-i mu'teber

68a Kāle'n-nebiyyü 'aleyhi's-selām : "İnne'llāhe te'alā haleka mi'etü elfi
âdemin"³⁵¹

Ya'ni ol sultān-ı 'ālem Kirdigār
Yüz biñ âdem halk kıldı bil i yār

Bes didüm ceddün didügi baña o cān
Ol ilerüki âdemdenmiş iy cüvān

Lā-cirem taşdıķ idüp girçekledüm
Neyse sözünü anuñ güş eyledüm

1800 İbtidāsı 'ālemün mechül tamām
Liki hādişdür yakın bil iy imām

İ'tikādum 'āleme degül kadīm
Evveli vardur bunuñ bil iy nedīm

İ'tikādum ben didüm saña i yār
Sen ne dirseñ digil imdi yūri var

Tā buña dek Şeyh-i Kāmil sözidür
Ol Fütühāt'ında söz tozıdur

³⁴⁹ Metinde bu beyit şöyle geçiyor : "Dünyeden 'azm-i sefer anda ide ideli".

³⁵⁰ ög : akıl, zihin, us

³⁵¹ Peygamber (a.s.) buyurdu ki : "Allahu Teala yüz bin Adem yaratmıştır."

MİSÂL TEMŞİLÜN Fİ AHVÂLİ'L-‘ÂLEMİ MA‘A'L-LAṬÂİYİ Fİ VE'N-
NAŞÂİYİ³⁵²

Çünkü fânidür bu ‘âlem iy yigit
Bağlama gönül buña sözümler işit

1805 Gölge gibi çünkü bu ‘âlem geçer
Uş görürsin bunda konanlar göçer

Gölge issin istegil sen iy cüvân
Tâ ki ol mülkde olasin câvidân

Bil yakın kim ol cihân kadd-i bülend
Bu cihân gölgesidür iy ercümend

Hayf ola kim var-iken kadd-i laṭîf
Gölgeye gönül viresin iy harîf

Dime şol avcıya kim kuş gölgesin
Kuş şanubanın aña atdı okın

68b 1810 Ata ata terkeşini boş kodı
Liki murğ-ı cân eline girmede
Uçdı kuş tâ ki yuvasına i cân
Avcı işi bil ziyân-ender-ziyân
Avcı ol dem didi kim vâ ḥasretâ
Gitdi kuş u ok dahı vâ fūrkatâ
Liki aşşı, itmez peşimân olduğı
Gözi yaşlu cigeri kan olduğı

Zîre kim sermâye gitdi iy cüvân
Ele girmez girü k’ola şâzumân

1815 İy ‘akılsuz ‘ömr okın kılduñ telef
Dünyeyi kuş şanuban itdün hedef

Ol hümâ kim dünya aña sâyedür
Ol serâ kim işbu vîrân pâyedür

Koduñ anı sâyeyi kılduñ taleb
İşbu vîrânda idersin hōş tarab

Liki cân kuşı kafesden uçar uş
Gidüp ol sermâye elden kâla boş

³⁵² Latife ve nasihatlerle beraber, âlemin durumları hakkında temsil.

Olasın ol dem peşimān bil i cān
Liki nef'i yokdur anuñ iy cūvān

1820 Elde sermāye var-iken sa'y kıl
Ol hūmayı bunda iken isde bil

Tā ki olasın şehensāh-ı cihān
Saltanat tahtında şād u cāvidān

TEMSİLÜN AHĀR MA'A'L-LAṬĀYİFİ VE'N-NAŞĀYİHİ³⁵³

Olma şol ebleh gibi gördi serā
İçi bir nakş³⁵⁴ ü hem envār-ı ziyā

Şandı envārın anuñ aşlı i cān
Bağladı ol dem aña göñlin revān

69a Düşdi sevdāsına anuñ rüz ü şeb
Ol serā³⁵⁵ 'ışkında çekdi çok ta'ab

1825 Liki anuñ nūrı güneş nūrıdur
Anda nūr aşlı degül 'ārīzidür

'Ākıbet şemse gider nūr iy imām
Kalur ol dīvār sakfı bir zalām

Göre ol ebleh serāyı pūr zulām
Gitdi nūrı vü şafası oldı tamām

Āh idüp diye kanı şanularum
Bu sarāy-içün benüm cān virdügüm

Uşda kaldum ben ziyān-ender-ziyān
'Ömür hōd yıl gibidür geçdi revān

1830 Şanusından bes ola hōr u hacıl
Dür olup ol nūrdan ola zelil

Şol ki ol nūrı serādan bulmadı
Nakş-ı dīvāra³⁵⁶ bakup ol gülmedi

Dimedi kim bu nūr ol şems nūrıdur
İşbu dīvār ol bağıñ dīvārıdur

³⁵³ Latife ve nasihatlerle beraber başka bir temsil.

³⁵⁴ Haşiyede "pūr nakş"

³⁵⁵ Metinde "sezā" diye geçiyor.

³⁵⁶ Haşiyeye göre düzeltilmiştir. Metinde "Nakşa dīvāra..." şeklinde geçmektedir.

Perde kıldılar bu dî vâri aña
Tâ ki her müflis görüp bata taña

Bakup ol dî vâra hayrân ola ol
Girmeye ol bağa kıla taşra ol³⁵⁷

1835 Bâğ ki ol cân mülkinûn bâğı ‘azîz
Akan ırmaqları hayvânı temiz

Bil ki her kuş aña pervâz urmaz
Ol hümâ menzil-gehine iremez

Tûtî gerek ki şeker yiye i cân
Karga işi mîşe yimek iy cüvân

‘İsâ gerekdür ki tâ çarum semâ
Per kaçup a‘lâya tuta anda cā

69b

Bülbülü gerek ki cân gülzârını
Menzil idüp diye cân esrârını

1840 Bes mahaldür anda varan zâğ ola
Anda varan bil şeh-i mâ-zâğ ola

Toprağ ehli karga dil ehli hümâ
Dîv kaçan yol bulısar süy-ı semâ

Bes melek olmak gereksin sen i cân
Yol tutup göklere olasin revân

Evliyâ menzilgehidür ol maķâm
Cân-ıla sevdâları iy nîk-nâm

Bil ki kâ’imdür bularuñla cihân
Bunlara müştâķ durur hür u cinân

1845 Oldılar bunlar ve lâ hüm yahzenün
Yevme hevlin fî maķâmin âminün³⁵⁸

Kâle’llâhu te‘âlâ : “Fî maķ‘adi şıdķın ‘inde melîkin muķtedir”³⁵⁹

Evliyâa’llâhi lâ havfün ‘aleyh
Didi Hâķ kûl rahmetü’llâhi ‘aleyh³⁶⁰

³⁵⁷ Haşiyeye göre düzeltilmiştir. Metinde bu mısra, “Girmeye ol taşra kıla bağa ol” diye geçmektedir.

³⁵⁸ “Onlar üzülmezler ve korkunç günde bir makamda emniyettedirler.”

³⁵⁹ Kamer suresi 55. ayet : “Güçlü, Yüce Allah’ın huzurunda hak meclisindedirler.”

³⁶⁰ Haşiyeye göre düzeltilmiştir. Metinde bu mısra, “Didi Hâķ kûl rahmeten il’llâh ‘aleyh” diye geçmektedir.

Ḳāle'llāhu te'ālā : “Elā inne evliyā'a'llāhi lā ḥavfün 'aleyhim ve lā hüm yehzanün”³⁶¹

Gel berü imdi etek dut iy cūvān
Ölüyiseñ de bulasın tende cān

Bunlaruñ öñinde gelgil ol fenā
Tā ki bir cān bulasın ola beḳā

TEMSİLÜN Fİ FENĀİ'L-VÜCÜDİ'L-FĀNĪ 'İNDE'L-EVLIYĀ'İ Lİ YENĀİ'L-BEḲĀİ Bİ'L-VÜCÜDİ'L-BĀḲĪ³⁶²

Diñlegil cān ḥaznesinden bir güher
Uşda geldi dilüme iy mu'teber

1850 Gör ki buğday çün düşer yir altına
Bir zamāndan çıkar ol yir üstine

70a Varlığını ider ol yirde fenā
Lā-cirem geyer yeşil atlas ḳaba

Ba'dezān ḥırmı oluban şavırılır
Buğday oluban degirmende, öginür

Çünki bir daḥı olur anda fenā
Girü bir rengde geyür ol ḥōş ḳaba

Çün ḥamır olup furun içre bişer
Ol fenāda girü bir renge düşer

1855 Çünki insān ḥōnına ire o nān
Yir anı insān ū bulur anda cān

'Aḳl ū fehmi issi olur anda o nān
Çün fenā buldı o tende iy cūvān

Sen daḥı gel şeyḥ öñinde fāni ol
Meskenet yirine tā kim şala ol

Sebze-reng ṭon geyüben çün bitesin
Bir-iseñ yüz oluban milk dutasın

Ol maḥabbet yiliyile pāk ide
'İşḳ rahāsında daḥı hem ögide

³⁶¹Yunus suresi 62.ayet : “İyi bilin ki, Allah'ın dostlarına (*veli kullarına*) korku yoktur ve onlar üzülmeyecekler de.”

³⁶² Evliyaların katında, bâki vücutla bekâyı taşıyabilmek için, fāni vücudun yok olmasına dair temsil.

Ḳāle'llāhu te'ālā : “Ḳul yā 'ibādiye'llezīne esrefū 'alā enfūsihim lā teknetū min rahmeti'llāhi inne'llāhe yeğfiru'z-zunūbe cemī'an innehū hūve'l-ğafūrū'r-rahīm”³⁶³

Bes umaruz rahmetūn[den]³⁶⁴ biz cemil
Hem şefā'at ol Ḥabīb'ūnden cezil

Ḳıl şefā'at yā şefi'a'l-müznibin
Rahmeten li'l-'āleminsin rahmeten li'l-'ālemin³⁶⁵

HAZİHİ'L-ḲİT'ATÜ Fİ MEDHİ'N-NEBİYYİ ŞALLA'LLĀHU 'ALEYHİ VE SELLEM³⁶⁶

71a

Açdum dilümi uşda şenāya Ḥabīb-içün³⁶⁷
Derdüm devāsı zaḥmuma merhem ṭabīb-içün

Tercü'l-'uşātü şefkatehü yevmi şiddeti
Ve'ḥüve's-şefi'u 'inde kıyāmi'l-kıyāmeti³⁶⁸

1880

Çün 'aşlıeri zencire dize zebāniler
Ḥaḳ anları ḥalāş idiser ol laṭif-içün

Ḳad nāle zirvete's-şarka beyne'l-aşfiyā
Küllü'n-nebiyyi mültemisün minhü şefkati³⁶⁹

Ol bir Ḥabīb'dür ki kamu gökleri geçüp
'Arş'dan yukarı itdi sücūd ol Rahīm-içün

Ḳāle İlāh şānehü levlāke yā Ḥabīb
Lem aḥluḳu's-semāe delilen li rif'ati³⁷⁰

Barmaqlarından aḳdı anuñ şu revān olup
Hem şaḳ kıldı Ḥaḳ kameri ol münir-içün

1885

Ḳad sebebe ḥaşā yedehü 'izzeten lehü
Ve'n-nāketü secedet lehü li'l-mahāfeti³⁷¹

Bir ayağ üzre itdi 'ibādet Ḥaḳḳ'a ol Ḥabīb
Şişdi mübārek ayağı ol müznibin-içün

³⁶³ Zümer suresi 53.ayet : “De ki : Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.”

³⁶⁴ Haşiyeye göre düzeltilmiştir.

³⁶⁵ Vezin farklı.

³⁶⁶ Bu bölüm, Peygamber (sav)'in medhine dairdir.

³⁶⁷ Buradan itibaren başlayan 15 beyitlik na'tın vezni (mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün) şeklindedir.

³⁶⁸ “Şiddet gününde âsiler O'nun şefkatini diler; O, kıyâmet gününde şefâat edicidir.”

³⁶⁹ “Asfiyâ (seçkinler) arasında aydınlığın zirvesine ulaşmıştır; bütün peygamberler ondan şefkat dilerler.”

³⁷⁰ “Allah, O'nun hakkında buyurdu ki : Ey Habîb! Sen olmasaydın, göğü, yüceliğime delil olarak yaratmazdım.”

³⁷¹ “Elindeki çakıllar, O'nun izzetine tesbîh ettiler; deve korkuyla önünde eğildi.”

**Kāle'l-Ḥabīb küntü nebiyyen ve Ādemū
Beyne's-sülāleti enā fī'l-aḳdemiyeti³⁷²**

Aşl oldu kamu 'āleme 'ālemdür aña fer'
Bir gevher oldu şu'le virür uşda dīn-içün

**Ḳad eşraḳtū zukā'u 'ale'l-arzi cümleten
Ve'l-bedrū şāre minhū müzīlen li zulmeti³⁷³**

1890 Hannāne döymedi ol Ḥabīb ayruluḡına
İñledi mescid içre ol şerīf-içün³⁷⁴

**Ḳad ahreḳe'l-hevā kebidī kūn mūdāviyen
Yā men yūdāwī li's-saḳamī³⁷⁵ 'inde kürbeti³⁷⁶**

Sensin murādı 'Ārif'ūñ irte gice i şāh
Sırruñı mahrem it aña Rabb-i Celil-içün

71b

HĀTİMETÜ'L-KİTĀBİ³⁷⁷

Ben ki 'Ārif'ven sözi ḥatm eyledüm
Ol şadefde dūrri uş ketm eyledüm

Çün ḥitābı Ḥaḳ dūketdi iy cūvān
Ḳudret olmadı daḡı söz ide cān

1895 Hazne-i ḳalbe çün ilhām itdi Ḥaḳ
Uşda yazdum ben daḡı bir ḳaç varāḳ

Bil ki budur ol gūlistānuñ gūli
Uş getürdi saña bu cān bülbüli

Saña ol iklim cānından armaḡān
Tūtī-yi cān uş getürdi ḡoş beyān

Şekkerī ma'ni durur işbu kitāb
Bir ḳadeḡden iç içi tolu şarāb

Tā ki cānuñ mest olup ḡayrān ola
Ma'ni deryāsında çün seyrān ola

³⁷² "Ḥabībullah buyurdu ki : "Ādem (a.s.) daha tohumdayken (su ile toprak arasındayken), ben peygamberdim ve ben daha önceyim."

³⁷³ "Bütün yeryüzüne bir şûle gibi parladım ; bedir ise, o şûleden, karanlığı giderici oldu."

³⁷⁴ Vezin bozuk.

³⁷⁵ Metinde "li'l-ḳasamī" diye geçmektedir ki, bu kelimenin metinle bir ilgisi yoktur. Bu yüzden, bu kelimenin "hastalık" manasına gelen "saḳam"olabileceğini düşünerek, düzeltme yoluna gittik"

³⁷⁶ "Aşk ciğerimi yaktı; ey, sıkıntı anında hastalıkları tedavi eden! Tedavi et!"

³⁷⁷ Kitabın sonu.

- 1900 Bir hayāta iresin kim cāvidān
Zīre kim mā'ü'l-hayāt andan revān
- Dört nehirdür bu kitāb iy kâ'ināt
Her birinden içeler āb-ı hayāt
- Dürr ü cevherdür yağın işbu kitāb
Baħr-ı a'zām mevcidür bil bu hitāb
- Uşda dört yoldur mübeyyen iy nedīm
Üçidür anuñ şırāt-ı müstaķīm
- Ol ki merdūd yolıdur gitme i cān
Cānuñı tamuya atma iy cūvān
- 1905 Saña bil mürşid durur işbu kitāb
Toğrı yola kulaguzlar bil i şāb
- Ne dir-ise ger sen anı tutasın
Şeksüzin Haķ hazretine yitesin
- 72a Mürşidü'l-'Ubbād çü buña oldu ad
Bunı fehm iden kişi buldı murād
- Sa'y idüp ger bu kitābı bilesin
Kamu sırra muṭṭalı' bil k'olasın
- Ol meşāyih remzini keşf eyledüm
Dürlü aħbār-ı ğarāyib söyledüm
- 1910 Gördüğüm u bildüğümdür bu kitāb
Uş saña keşf eyledüm bunda i şāb
- Gel berü ğavvāş ol ol baħrdür
Ġavvāş oluban çıkarğıl dürlü dūr
- Ehline virgil sen ol dūr-dāneyi
Fark kıl bīġāneden yīġāneyi
- Ġayrı ehline saķın virme kitāb
Uş vaşıyyet eyledüm saña i şāb
- Cevheri cevher-furūşa vir i yār
Seng-i yabānī şanur anı hımār
- 1915 Bülbüle gül tütīye şekker i cān
Zāġa cife nāķaya diken 'ayān

Cinsi cinse şarf eyle iy ‘azîz
Cevheri nâ-cinse virme kıl temiz

Her kişi şüretde var mı oldı âdemî³⁷⁸
Liki ma‘nide bulandır âdemî

Bulmayan hayvân gibi bel hüm ađal³⁷⁹
Böyle³⁸⁰ dimişdür sözi ol lem-yezel

Ger be-şüret âdemî insân bûd
Ahmedi Bu Cehl hōd yiksân bûd³⁸¹

Qāle’llāhu te‘ālā : “Ülā’ike ke’l-en‘āmi bel hüm ađal³⁸² [sebilen]”³⁸³

1920 Bes bu cevher nazmını virme aña
Bu sözi te’kid-ile didüm saña

72b Dercdür bu hoşkâda iy mu‘teber
İki biñ kırk bir ü bir dane güher³⁸⁴

Bil yakın kim Hâk durur işbu kitâb
Fe’sme‘a’l-hakka mine’l-hakki³⁸⁵ i şâb

³⁷⁸ Vezin bozuk.

³⁷⁹ A‘raf suresi 179.ayet :“...hatta daha da sapıktırlar.”

³⁸⁰ Metinde “böle”.

³⁸¹ “Eğer suret ile bir beşer insan olsaydı, Hz. Muhammed ile Ebu Cehil bir olurdu.”

³⁸² A‘raf suresi 179. Ayet : “...İşte onlar hayvanlar gibidir; hatta daha da sapıktırlar...”

³⁸³ Bu kelime başka ayetlerde geçiyor.

³⁸⁴ Derkenarda böyle geçerken, metinde : “Altı biñ üç yüz ü bir dane güher”

³⁸⁵ “Doğruyu doğrudan işit.”

[NÜŞHA-İ ‘ÂLEM VE ŞERHÜ’L-ÂDEM]

72b HAZĀ KİTĀBŪ NÜŞHATİ’L-‘ÂLEMİ VE ŞERHÜ’L-ÂDEMİ MİN
KELĀMİ’L-‘ÂRİFİ VE HAZİHİ’L-KİT‘ATŪ Fİ FENĀ’İ’N-NEBİYYİ
‘ALEYHİ’S-SELĀM Fİ BAHRİ’L-AĦADİYYETİ MA‘A’L-LAṬĀYİFİ
VE’N-NAŞĀYİHİ¹

1 Zıkr-i Hakk’ı getürelüm biz dile
Şöyle kim kamu yürekleri dile

Bahr-i vahdetden cevâhir açalum
Kuds bağından yaña hem uçalum

Direlüm ol bağdan güller latîf
Armağan getürelüm saña şerîf

Sa’y idelüm hakkı demekde saña
Leyse li’l-insāni illā mā se‘ā²

5 Maḥzen-i esrārdan diñle haber
Cân kulağı-y-la bu sözi, iy mu‘teber

Saklağıl dīnūñi sen yağmacıdan
Şehdi koyup tatma şahum acıdan

Şer‘-i Aḥmed’den sakın ayrıлмаğıl
Nūrı koyup zulmet içre kalmağıl

Ol Aḥad aña didi kim fe’stekım
Ok gibi Aḥmed daḥı, oldı müstakım

Kāle’llāhu te‘ālā : “Fe’stekım kemā ümirte”³

Aḥmed atıldı aḥad deryāsına
Cân fidā itdi ol ma’sūk yāsına

Kāle’llāhu te‘ālā : “Fe’stekım kemā ümirte”⁴

¹ Bu, Ârif’in sözlerinden, âlem nüshası ve âdemin şerhi kitabıdır ve bu bölüm lâtife ve nasihatlerle birlikte, Peygamber (sav)’in birlik denizinde yok olmasına dairdir.

² “İnsana, çabasından başka bir şey yoktur.” (Necm/39)

³ Hud suresi 112.ayet : “...emrolunduğun gibi dosdoğru ol!...”

⁴ Hud suresi 112.ayet : “...emrolunduğun gibi dosdoğru ol!...”

73a 10 Dōst çün ma‘şūk okına,oldı nişān
Çünkü⁵ ma‘şūk dahı oldı bî-nişān

Ahmed’ün mimi gidüp kaldı aḥad
Gitdi işneniyyet ol dem oldı ferd

Ḳurb-ı ev-ednāya irdi ol Resūl
Ḳābe-ḳavseynden öte geçdi uşul

Ḳāle’llāhu te‘ālā : “Ṣumme denā fe tedellā fe kāne ḳābe-ḳavseyni ev ednā”⁶

Cebra’ıl kaldı girü bulmadı yol
Lev denevtü le’ḥteraktü⁷ didi ol

Sen dahı ok gibi ger doğru,olasın
Şer‘ yāsından çü tiz atılasın

15 Bir maḳāma iresin kim Cebra’ıl
İremedi ol maḳāma bellü bil

Ḡarḳ olasin vaḥdeti deryāsına
İresin ol dürr ü gevher ḥāşına

Ḥayf ola sencileyin zāt-ı ‘azîz
Ḳala bu külhānda ola bî-temîz

Hiç bilür misin ne gevhersin seni
Nedür aşluñ Ḥaḳ neden düzdi,iy gani

‘Ulvîden mi itdi sini ol Kerîm
Yāhu süflîden mi kıldı ol Raḥîm

20 Yāhu cem‘ itdi mi sende Kirdigār
Yirler ü göklerde her nesne ki var

Cân ḳulaḡını berü dut sen baña
Daḳayın dürlü cevāhir ben saña

**HAZİHİ’L-ḲİT‘ATÜ TUBEYYİNÜ LEKE’L-İ’TİKADİ’L-BÂTİLİ TAḤTERİZE
MÎNHÜ VE TETEMESSEKE’N-NEBİYYE (‘ayn-mim)⁸**

Baḥr-i ma‘nî uş girü cüş eyledi
‘Işḳ şarābı cânı dil-ḥoş eyledi

⁵ Metinde “lā-clrem” diye geçerken,haşiyede bu şekilde düzeltilmiştir.

⁶ Necm suresi 8-9.ayetler: “Sonra ona yaklaştı ve sarktı. İki yay kadar yahut daha yakın oldu...”

⁷ “Yaklaşaydım, yanardım.”

⁸ Bu bölüm, sana batıl itikâdı belirtiyor ki, ondan sakınıp Peygamber (sav)’e tutunasın.

73b

‘Akl bâğı uş açıldı taze ter
Kıl teferrüc gör ki ne kökler biter

Gör ne çiçekler açılmış reng reng
Fe‘tebir ve’bşır başar in kâne lek⁹

25

Fe’nzurū āsārehū yuhyi’l-‘izām
Ve hiye¹⁰ kânet remîmen fî’l-cisām¹¹

Diñler-iseñ ‘andelibūñ nağmesin
Şeksüzün sen seni bilesin nesin

Bilesin ki yirde gökde her ne var
Şöyle eksüksüz kâmusı sende var

İşbu sözden niçe cāhil azdı yol
Doğrı yolu kōdı egri gitdi ol

Didi ger cennet ve ger tāmı i yār
Sende kāmı dāğı yok kıl i’tibār

30

Didi kim ‘ālem bozulmaz bākīdür
Kāmı ölenler girū bunda gelūr

Sālih olsa şekl-i insāna gelūr
Tālih olsa şekl-i hayvāna gelūr

Haşre inkār eyledi ol bed-güher
Haşri bunı şandı ol ebter meger

Kul e‘ūzu’r-rabbe min aķvālihım
Fe’s-te‘ız bi’llāhi min şeytānihım¹²

Oldı hem dāll ü muğıll ol bī-haber
Küllühüm yülķavne fī nāri’s-Saķar¹³

35

Yuhşerūne cümleten menkūseten
Kel hanāziri ve hüm müsveddeten¹⁴

Yā İlāhī bu halka şer‘ūñi sen
Elümüzden alma kıl başı esen

⁹ “Bakışın senin ise, bak ve düşün.”

¹⁰ Metinde “ve_ıhye” diye yazılmıştır; ama biz vezne uydurmak için “ve hiye” diye yazdık.

¹¹ “O’nun etkisine bakın! Bedenlerde kupkuru iken, kemikleri nasıl da diriltiyor!”

¹² “Onların sözlerinden Allah’a sığınırım de ve şeytanlarından Allah’a sığın.”

¹³ “Hepsi, cehennem ateşine atılacaklardır.”

¹⁴ “Hepsi, zelil bir şekilde ve yüzleri kararmış domuzlar gibi haşrolunurlar.”

Ol Resül'ünden bizi ayırmağıl
Raḥmetüñ deryāsına ğark eylegil

74a **HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ MİSÂLİ BURÛCİ'S-SEMAVÂTİ Fİ
VÛCÛDİ BENİ ÂDEM¹⁵**

Diñle imdi ol sözün aşlını sen
İşbu sırrı keşf ideyin saña ben

Ne dimekdür gökde yirde ne ki var
Cümlesi bî-naķş şöyle sende var

40 'Aķluña yaķıřduram bu sözi ter
Şöyle kim aķ yüzde yaraşur dürer

Doğrı yoldan tâ ki sen çıķmayasın
Bilmedin tamuya cân atmayasın

Başlayalum söze göklerden işit
Cân-ıla diñle bu sözi iy yigit

Hâķ muṭabbak yidi gök düzdi laṭîf
Sende yidi 'uzv yaratdı şerîf

Biri baş birisi yüz biri bu ten
Biri el biri ayak iy zû'l-minen¹⁶

45 Gökde düzdi on iki burc ol Qadîm
Sende on iki delük düzdi muķîm

İki kulaķ delügidür iki göz
İki burun delügidür bir ağız

İki bici¹⁷ delügi bir de göbek
İki şı yolu delügi tutma şek

On iki oldı delükler bî-gümân
Her birinden dürlü zevķ alur bu cân

Bu kulaķ işidse âvâz-ı laṭîf
Yâhu Qur'ân zevķ ider cân-ı şerîf

50 Göz çü itse hoş teferrüc 'âlemi
Zevķ ider andan bu cân-ı âdemi

¹⁵ Bu bölüm, insanoğlunun vücudunda, gökteki burçların benzerini belirtmeye dairdir.

¹⁶ Haşiyede böyle geçerken, metinde "zû-fünûn" diye geçmektedir.

¹⁷ bici : meme

Hem bici delüklerinden süd iner
Pâre-i rûh kim şabîdür hõş emer

74b

Ol sebebden cân hem şadân olur
Hõş şafâ sürübenin ferhân olur

Hem şabîye kan göbekden bil iner
Zahm içinde zevk idüp anı şurar

Ol sebiyleynüñ şafâsın âşikâr
‘Âkile hâcet degül demek i yâr

55

Göz ağız ni‘met yise cân zevk ider
Şükr-i Hakk-ıla lisân bes şevk ider

Ni‘mete şükreyle tâ k’ola mezîd
Künte ‘inde’llâhi kadren Bâyezîd¹⁸

Qale’llâhu te‘âlâ : “Fe’zkrünî ezkrüm ve’skrü lî ve lâ tekfürün”¹⁹

Hak didi ki ve’skrü lî yâ ‘ibâd
Tâ ‘azâb eylemeyem yevme’t-tenâd²⁰

Ve qale’n-nebiyyü ‘aleyhi’s-selâm : “Şükrü’l-mün‘imi ‘ale’l-mün‘ami vâcibün”²¹

Şükr-i ni‘met vâcib oldı bes kula
Dâ’imâ Hakk’uñ gerek şükrin kıla

**HAZİHİ’L-KİT‘ATÜ Fİ BEYÂNİ MİSÂLİ’L-‘ARŞİ VE’L-KÜRSİYYİ VE’L-
LEVHİ VE’L-KALEMİ Fİ VÜCÜDİ BENİ ÂDEM²²**

Girü hil‘at sözünü söyleyelüm
Bu gönül bahrinde dür şoylayalum

60

Eydelüm göklerde kim dahı ne var
Ta ki kamunuñ mişâli sende var

Gökde ‘Arş ü Kürsi vü Levh u Kalem
Sende fikr ü dahı himmet kalb ü hem

Seyyidü’l-kevineyni hâtime’r-rüsûl
Kalb-i mü’mîn ‘Arş-ı Rahmân didi ol

¹⁸ “Allah katında, Bâyezîd mertebesinde olursun.”

¹⁹ Bakara suresi 152.ayet : “Öyle ise siz beni (taat ve ibadetle) anın ki ben de sizi anayım. Bana şükredin; sakın nankörlük etmeyin!”

²⁰ yevme’t-tenâd : kıyamet günü

²¹ Peygamber (a.s.) buyurdu ki: “Nimet verene şükretmek, nimet görenin üzerine vaciptir.”

²² Bu bölüm, insanoğlunun vücudunda Arş, Kürsi, Levh ve Kalem’in benzerini belirtmeye dairdir.

‘Ārifūñ göñlini bil ‘Arş’dan ‘azım
Dā’im ider nazar aña ol Raḥīm

75a

‘Arş’a hōz dā’im nazar iden melek
Olmaya kalbe berāber tutma şek

65

Şeyḥ-i A‘zam k’ol durur şāḥib-Fuṣūş
Ol vilāyet ḥatmine buldı ḥuşuş

Bāyezīd’dan nakli kılmış bir ḥaber
Ol Fuṣūş’ında bu sözi, iy mu‘teber

Dimiş ol kāmīl ki ‘Arşça yüz biñ
Daḥı ‘Arş kabladağınca yüz biñ

‘Ārifūñ göñli bucağında i cān
Olsaydı тұrmayaydı bī-gümān

Bil ki Kürsi vü daḥı Levḥ ü Qalem
Gökler ü yirler daḥı kāmı, iy muḥterem²³

70

Qubbe-i ‘Arş’da çü bir kandil i yār
Bu göñül nice, uludur kıl i ‘tibār

Şeyḥ Cüneyd ol sözde ma‘nī söylemiş
Dür ü cevher bī-bahā ḥarc eylemiş

Kāne kavli’ş-şıdki min aḥbārihi
Ve’hve yera’l-Ḥaqq’a min sultānihi²⁴

Dimiş ol kāmīl ki ḥādīşle muḥīm
Birbirine, olsa muḥārin iy nedīm

Bil ki ḥādīşden eşer qalmaz i cān
İşbu söz ḥaqqdur sakın itme gümān

75

‘Ārifūñ göñline çün şıgdı Qadīm
Ḥādīşe nice toyısar iy ḥakīm

Qāle’n-nebiyyü ‘aleyhi’s-selām revāyen ‘anī’llāhi te‘ālā : “Vesa‘nī kalbi ‘abdi’l-
mū‘mini”²⁵

Añladuñsa hōş me‘anī söylemiş
Levḥ-i cāndan sırr-ı cān keşf eylemiş

²³ Vezin bozuk.

²⁴ “Doğru sözlü olması O’nun özelliklerindendir; çünkü O, hakkı sultanından (rabbinden) alıyordu.”

²⁵ Peygamber (a.s.) Allahu Teāla’dan rivayetle buyurdu ki : “Mū’mīn kulun kalbine sığarım”.

75b

Çün gönül bu vech-ile ola 'azl
İt 'imâret kim ola cânun temiz

Ger yıkuğ gönli 'imâret kılasın
Gizlû genci şeksüz anda bulasın

Ka'be'yi itseñ tavâf biñ kez yayak
Bir gönül yıksañ kabûl itmeye Hâk

80

Gönülü yabdı nazar kıldı Celil
Ka'be'yi bildün k'anı yabdı Halil

Hacc-ı ekberdür gönül itmek tavâf
Gel bu Ka'be'yi tavâf it sen i şâf

Kıl tefekkür Levh durur gönül i yâr
Yazılur fikr itdügün anda aşikâr

Ol nakışdan dil saña takrîr ider
Dürlü ma'nî oradan ta'bîr ider

Bes gönül Levh oldı fikr oldı Kalem
Dil çü kâtib oldı bil iy muhterem

85

Himmetün Kürsî'den evsa'dur i yâr
Himmet atına gel ahl ol süvâr

Ol Resûl didi ki himemü'r-ricâl
Şek getürme ki kal'ider cibâl

Kâle'n-nebiyyü 'aleyhi's-selâm : "Himemü'r-ricâl ta'le'u'l-cibâl"²⁶

Himmetüni ger sen a'lâ idesin
Bil yirün firdevs-i a'lâ idesin

HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ MAKÂLETİ'L-CENNETİ VE'L-HÜRİ VE'N-NÂRİ VE'L-MELÂ'İKETİ Fİ VÜCÜDİ BENİ ÂDEM VE'LEM ENNEHÜ DELVÜ'N-NÂRİ Bİ MÜNASEBETİHİ'L-CENNETE Lİ ENNE'N-NÂRE LEYSET MEVCÜDETÜN Fİ'S-SEMAVÂTİ BEL HİYE MEVCÜDETÜN TAḤTE'L-ARḤEYNİ²⁷

76a

Diñle dañı ol feleklerde ne var
Sende gösterdüm mişâlin âşikâr

²⁶ Peygamber (a.s.) buyurdu ki: "Adamların himmeti, dağları yerinden söker."

²⁷ Bu bölüm, insanoğlunun vücudunda cennet, huri, ateş ve meleklerin benzerini belirtmeye dairdir ve bil ki, o, cennete nisbetle bir ateş kovasıdır, çünkü ateş gökte değil, iki yer altında bulunmaktadır.

Gökde cennet var dahı hür-i latîf²⁸
Sende şâzılık dahı hür-i şerîf²⁹

90 Şâzılık cennet mişâli ma'niler
Oldı hüriler mişâli mu'teber

Guşşadur tamu mişâli bil i yâr
Göz açup bu sırra kılğıl i'tibâr

Yâhu gökde cennet ü sende gönül
Bil ki cennetden dahı yigrekdür ol

Zire cennetdür maḥalli şehvetün
Ḳalb-i mü'min ḥöd yiri ma'rifetün

Cennetün ḥâzini bil Rıdvân durur
Ḳalb-i mü'min ḥâzini Raḥmân durur

95 Var durur gökde melekler 'âbidün
Kâne li'l-'âşîne hüm yestağfirün³⁰

Tesbîḥ iderler bular dâ'im Ḥaḳ'ı
Bil Ḥaḳ'ı zikr itmeyen oldı şaḳı

Sende dahı var durur kıl bî-ḥisâb
Yezkürüne'l-Ḥaḳḳ'a havfen min 'azâb³¹

İşide kıllar nice tevḥîd ider
Gice gündüz ol Ḥaḳ'ı temcîd ider

Ḳâle'llâhu te'âlâ : "Ve in min şey'in illâ yüsebbiḥu bi ḥamdihi velâkin lâ tefḳahûne tesbîḥahüm innehü kâne ḥalîmen ğafûra"³²

TEMSİLÜN Fİ BEYÂNİ MİŞÂLİ'L-MELÂ'İKETİ Bİ VECHİN ÂḤÂR Fİ
VÜCÜDİ BENİ ÂDEM VE ZİKRÜ'Ş-ŞEYṬÂNİ Bİ MÜNÂSEBETİHİ'L-
MELÂ'İKETÜ³³

Yâhu bir temsîl ideyin ben saña
Ma'ni bağından açayın gül aña

100 'Aklı toğanını turrâca şalam
Ma'ni kekligin saña şayd eyleyem

²⁸ Metinde "hür-u latîf".

²⁹ Metinde "hür-u şerîf".

³⁰ "Âsiler için istiğfar ederler."

³¹ "Azap korkusuyla Allah'ı zikrederler."

³² İsra suresi 44.ayet : "...O'nu övgü ile tesbîḥ etmeyen hiçbir şey yoktur. Ne var ki siz, onların tesbîḥini anlamazsınız. O, çok yumuşak ve bağışlayıcıdır."

³³ İnsan vücudunda meleklerin benzerini başka şekilde belirten bir temsil ve meleklerle münasebetiyle şeytandan bahsetmek.

76b

Kıl nazar kim bir tenüñ bir şehr-i hōş
İki leşker³⁴ içi anuñ tolu uş

Dā'imā ceng ider ol iki çeri
Diñle işbu ma'niyi iy yol eri

Birisi eyü fikirlerdür yaķın
Birisi yavuz fikirler key saķın

Ol ki eyü fikir İmān leşkeri
Ol ki yavuz fikr şeytān leşkeri

105

Bil eyü fikrūñ begi 'aql-i güzln
Ol yavuz fikrūñ begi nefis-i la'ın³⁵

'Aql fikr eyler Hāk'a kulluk ide
Nefs fikr eyler ki dā'im zevk ide

Dā'ima mü'min bu ceng içre i yār
Aç gözün işbu söze kıl i'tibār

Geh yiñer 'aqluñ çerisi sır anı
Dā'imā kulluk kılup olur ğanī

Geh bu nefsūñ leşkeri ğālib olur
Ol şekāvet idüben müflis kalur

110

Bes eyü fikir melā'ikdür i cān
Yavuz fikir hem-çü şeytān iy cüvān

Sa'y id yavuz fikirler öleler
Tā ki ol mülkde melekler olalar

Bu tenüñ senüñ ola çün āsumān
Bī-felek anda melek ola revān

Hayf ola kim işbu şehri sen i yār
Viresin şeytāna yaķa anda nār

Hāk te'ālā yabdı anı cān-içün
Kulluk ide dā'imā ol hān-içün

115

Ger sen ol şehri virürseñ düşmene
Sen saña zulm eyledüñ bil kime ne

³⁴ Metinde "köşkler" diye yazılmıştır. Ama beytin devamına göre, bu şekilde düzeltmeyi uygun gördük.

³⁵ Metinde "nefs-ü la'ın".

77a

Revni Kur'an mā zalamnāhūm bi hōn
Zulmı rā ez Hāk mübîn ez hîşdān³⁶

Ḳāle'llāhu te'ālā : “Ve mā zalemnāhūm velākin kânū enfüsehūm yazlimūn”³⁷

Lev dahalte'n-nāre kunte āyisen
Ḳā'ile[n] küntü türāben yābisen³⁸

Diyetin yāleyteni küntü türāb³⁹
Cigerüñ kan ola vü bağruñ kebāb

HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ MİŞALİ ḲAŞRİ'L-CENNETİ Fİ VÜCÜDİ BENİ ÂDEM⁴⁰

Şehr içinde girü çeşme çağladı
Ma'rifet şuyın revāne eyledi

120 Düzdi ol şu dürlü gülzār-ı şerîf
Cân kuşu itdi hōş āvāz-ı laṭîf

Ḳā'ilen in kunte tes'ā li'l-hisāb
Kunte fî'l-'ıyşî hulūden fî'l-cenāb⁴¹

Ger Hāk'a kullık kılursañ iy nedim
Cennetün köşkinde olasın muḳîm

İ'tibār it kim bu ten bir köşk i yār
Sulṭan olup cân içinde, itmiş karar

Biş kapısı vardır ol köşküñ laṭîf
Her biri bir bāğa açılmış şerîf

125 Birbirine beñzemez ol bağlar
Her birinde dürlü yimişler biter

Köşk içinde cân ider dā'im nazar
Hōş teferrüc ider anı ser-te-ser

Ol yimişlerden yiyüp şādān olur
Ḳaşr içinde hōş şafalarda ḳalur

³⁶ “Kur'an diyor ki, 'biz onlara zulmetmedik, zulmü kendi kendilerine ettiler'.”

³⁷ Nahl suresi 118.ayet : “...Biz onlara zulmetmedik, fakat, onlar kendilerine haksızlık ediyorlardı.”

³⁸ “yābisen” kelimesi, metinde “bāyisen” diye geçmektedir. Beytin Türkçesi : “Ateşe (cehenneme) gidersen, keşke kupkuru bir toprak olsaydım, diyerek ümitsiz olursun.”

³⁹ Nebe suresi 40.ayet : “...keşke (insan olacağıma) toprak olsaydım...”

⁴⁰ Bu bölüm, insan vücudunda cennet köşkünün benzerini belirtmeye dairdir.

⁴¹ “Hesap gününe hazırlandığın iddiasındaysan, Allah'ın huzurunda ebedi bir hayata kavuşursun.”

77b

Ger tutarsañ bu sōze ‘ışk-ıla gūş
Şerh idem ol kamu bāğı saña hōş

130

Biri ol bāguñ işitmek bāğıdur
Zikr işitseñ guşsañı hep tağıdur

Biri görmek bāğıdur iy bñ’l-vefā
Dōstı görmekdür saña dñ ü şafā

Biri kōkmağdur işit sen iy ulu
Dost kōkusu ‘āşıkı kıldı delü

Birisi dahı anuñ dadmak durur
‘İşk şarābın her ki tatdı mest olur

Biri tutmak bāğıdur key añlağıl
Dost yolın dut hōş şafālar eylegil

Uşda bāğlardan kamu cān zevk ider
Kanda gitse cān kamu bile gider

135

Bes Süleymān’dur bu cān çün seyr ider
Kamu bāğa kōşk-ile bile gider

Bu ne tahtdur yıl getürmedin gider
Cān oturmuş üstine seyrān ider

Bil bu ‘ālem bir budakdur aç gözi
Ol kadīm bāğından añla bu sözi

Bu budāğa çünki cān kuşı gele
İşbunuñ gibi şafālarda ola

Var kıyās itgil ki ol bāğda n’ide
Dürlü dürlü bñ-nihāyet zevk ide

140

Sa’y id imdi hōş ‘amel eyle düriş
Ol gül ü gülzāra sen tizcek iriş

Ma’sūk-ıla sür orada hōş şafā
Niceye dek çekesin bunda cefā

Hakk için bunda olanlar ‘āmilūn
Olalar yarın o fīmā yeştehūn⁴²

⁴² “Canlarının çektiği(arzuladıkları) şeyde...”

HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ MİSÂLİ'Ş-ŞEMİ VE'L-KAMERİ VE'L-KEVAKİBİ Fİ VÜCÜDİ BENİ ÂDEM⁴³

78a

Girü ol bülbül ser-âgâz eyledi
Söze geldi süz-ıla sâz eyledi

Yakdı 'uşşâkı muhayyer eyledi
Şekkerin söz-ile cânı toyladı

145

Diñle ol bülbül sözünü sen i yâr
Bilesin gökde ne varsa sende var

Gökde vardur ay-ıla güneş i yâr
Dağı yıldızlar kâmusı şu'le-dâr

Sende İmân nûrı uş gönlüñdedür
Bil güneş nûrından ol afzâl durur

Bak dilüñde gör şehâdet nûrıdur
Bil kamer nûrından ol yigrek durur

Bu kalan a'zâda tâ'at nûrıdur
Gice gündüz tırmadın ol berķ urur

150

Ol oruç nûrı hem âbdest hem şalât
Hem gâzâ vü hacc ü hem zıkr ü zekât

Yigdür ıldızlar nurından işbu nûr
Şol zamân k'İsrâfil anda çala Şûr

Ol kıyâmetde kâmu bi-nûr i cân
Ger güneş ger ay u ger yıldız 'ayân

Var izâ'ş-şemsü okı Kur'an'da gör
Bilesin tekvîrini şemsüñ nedür

Kâle'llâhu te'âlâ : "İzâ'ş-şemsü küvviret ve izâ'n-nücümü'nkederet"⁴⁴

Liki mü'minler nûrı, ol gün berķ ura
Ol Şirât'ıñ zulmetini hep süre

155

Hak didi bulara yes'a nûruhüm
Beyne eydihim ve bi eymānihim

Kâle'llâhu te'âlâ : "Yes'a nûruhüm beyne eydihim ve bi eymānihim"⁴⁵

⁴³ Bu bölüm, insan vücudunda güneş, ay ve yıldızların benzerini beyan etmek hakkındadır.

⁴⁴ Tekvir suresi 1-2.ayetler : "Güneş katlanıp dürüldüğünde, yıldızlar kararıp döküldüğünde..."

⁴⁵ Hadid suresi 12.ayet : "...önllerinden ve sağlarından nurları koşarken..."

HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ MİSÂLİ SEB'ATİ'S...

78b ...SEYYÂRETİ VE MİSÂLİ TULÛ'İŞ-ŞEMİ VE ĞURÛBİHE Fİ
VÜCÛDİ BENİ ÂDEM MA'A'N-NAŞÂYİHİ⁴⁶

Var yidi seyyâre göklerde i cân
Sende vardur yidi hâsse iy cüvân

Sâmi'a vü nâzıra vü şâmiye
Lâmise hâfız müfekkir zâ'ika

Gökde iki 'uqde var durur i yâr
Kendüler gizlü eşerler âşikâr

Sende dahı iki nesne gizlü hōş
Liki fi'li anlaruñ âşkâre uş

160 Birisi olmak mizâcuñ ten-dürüst
Biri de olmak mizâcuñ katı süst

Çünki sağ ola mizâcuñ şükür kıl
Gice gündüz durma Hakk'ı şükür kıl

Hak didi kim fe'zkürünl yâ 'uşât
Tâ ki ezkürküm ğaden fi'l-'araşât⁴⁷

În zekerte'l-Hakke fî arzin halâ
Yezkürü'llâh fî's-semevâti'l-'ulâ⁴⁸

În zekerte'l-Hakke fî dâri'l-mihen
Yezkürüke'llâhu fî dâri'l-minen⁴⁹

165 Zikr id anı ki 'ademden bunda uş
Virbidi⁵⁰ hem eyledi vaktüni hōş

Anadan toğmak güneş toğmak gibi
Kuşluğa degin hem olduñ sen şabî

Öyleye degin yigitlik gibi, i yâr
Tâ ikindi kırgıl ahvâli, âşikâr

⁴⁶ Bu bölüm, insan vücudunda yedi gezegenin benzerini ve güneşin doğuşu ve batışının misâlini nasihatlerle belirtmeye daırdır.

⁴⁷ "Ey asi kullarım! Beni anın ki, yarın ben de Arasat'ta sizi anayım."

⁴⁸ "Hakk'ı تنها bir yerde zikredersen, Allah da (seni) yüce göklerde anar."

⁴⁹ "Hakk'ı sıkıntı anında zikredersen, Allah da seni mutluluk diyarında anar."

⁵⁰ viribî- : göndermek, sevk etmek

- Ahşama deñlũ hemān pırılık gibi
 Gũn tũlunduđı dağı ōlmek gibi
- İşbu bir gũn ‘ōmr-ile iy bĩ-başar
 Nişe ġāfil olup olduñ bĩ-ħaber
- 79a 170 Nişe uzun zikre dũşdũñ iy yigit
 Aç gözũn ‘Azrā’il’ũñ sözün işit
- Görme misin işbu ħalkı cavķ cavķ
 Nerdübān ūzre kefen boynında tavķ
- Şolmış ol gũlden yañaklar kũl olup
 Ol kara gözler kamu toprak olup
- Kanı şekkerden anuñ tatlu dili
 Sōze gelse māt iderdi bũlbũli
- Ol kara kaşlar dōkũlmiř yũzine
 Gelmemiş-idi řankim⁵¹ yir yũzine
- 175 Ol tutaķlar kanı kim la’lĩn-idi
 Ol ħabeř beñler kanı kim řĩn-idi
- İncũ diřler uřda řačilmiř yire
 Sende göz yok ola mı baķup göre
- Kıl tefekkũr kim bular uş gitdiler
 Bir yola bilinmedi kim n’itdiler
- Kamu sevdũklerini uş atdılar
 Bir kefen alubanın yol tũtdılar
- Cũn gidersin Ĥaķķ’a ħizmet kıl i yār
 Ol yoluñ azığını cem‘ eyle var
- 180 İn tezevvedte mine’d-dũnyā teķān
 Nılte⁵² fĩ’l-firdevsi a‘lā menzilen⁵³
- Şırte sultānen ‘azĩzen ħāliden
 Lem yekũn mũlkeke milken zāyilen⁵⁴

⁵¹ Haşiyede “şanasın gelmemişdi”.

⁵² Metinde “nıltı”.

⁵³ “Eğer dũnyada takva azığı biriktirirsen, Firdevs cennetinde en yũce makama ulaşırsın.”

⁵⁴ “Ebedĩ ve yũce bir sultan olursun ve mũlkũn asla yok olmaz.”

Kāle'llāhu te'ālā : “Ve⁵⁵ tezevvedū fe inne ḥayre'z-zādi't-takvā ve⁵⁶t-tekūnī yā uli'l-elbāb⁵⁷ [le'allekūm tüflihūn]⁵⁸”

HAZİHİ'L-KİT'ATŪ Fİ BEYÂNİ MİŞALİ'L-HADİSÂTİ Fİ'L-HAKKİ MİSLİ'S-
SEHÂBİ VE'L-MATÂRİ VE'R-RA'Dİ VE'L-'ARAKİ VE'R-RİHİ VE Fİ MİŞALİ'L-
CENŪBİ VE'Ş-ŞİMÂLİ Fİ VÜCŪDİ BENİ ÂDEM VE ZEMMİ'L-BUHLİ VE
FAZLİ'N-NEBİYYİ⁵⁹

79b

Girü guşsa bahri göñül bağladı
Yüzüm üzre göz yaşı hoş çağladı

Guşsa bir buluda beñzer kim irer
Gözyaşı yağmura beñzer kim dürer

Güldüğün şimşek gibi durur i cân
Hem nefes yıl gibidür içden 'ayân

185

Ra'de beñzer katı çağırsañ i yâr
Aç bu 'ibret kulağın kıl i'tibâr

Hem tamarlar ırmağa beñzedi uş
Bağ bu 'ibret gözile şükr eyle hoş

Hem yemînün bil cenûba beñzedi
Hem şimâlün bil şimâle beñzedi

Ma'nide cömerdligün bil iy ata
Beñzemez mi ol şafâ-yı cennetc

Beñzeyen kuru buluda buhl-i bcd⁶⁰
Kara vü yâbisdür iy şahib-hired

190

Gel bahıl olma sehâ ehlinden ol
Kıl 'atâlar yi vü iç oyna vü gül

Bil ki cennet kapusın cömerd açn
Ol zebâniler bahîle od şaça

Ger 'azız olmak dilerseñ kıl sehâ
Yohsula vü baya sürgil hoş şafa

⁵⁵ Metinde “fe”

⁵⁶ Metinde “fe”

⁵⁷ Bakara suresi 197.ayet : “...(Ey mü'minler !) Ahiret için azık toplayın. Bilin ki, azığın en hayırlısı takvadır. (Allah korkusudur.) Ey akıl sahipleri ! Yalnız benden korkun.”

⁵⁸ Bu ibare ayet metninde yok.

⁵⁹ Bu bölüm, insan vücudunda bulutlar, yağmur, şimşek, nem ve rüzgar gibi hadiselerle kuzey ve güneyin benzerini belirtmeye, cimriliğin yerilmesine ve peygamberin faziletine dairdir

⁶⁰ Metinde “buhl-ü bed”.

Ger baḥl oldıyısı oldı zeli
 Ahiretde dünyede ḥör u ḥacıl

Ger dilerseñ mālun arta kıl seḥā
 Yirine zıṛā ki Ḥaḳ ider ‘aṭā

195 Ol ḥadıs-i Muṣṭafā’dan bir ḥaber
 Eydeyim diñle bu sözi, iy mu‘teber

Oldu ‘ālem güneşi fahr-i cihān
 Rüşen andandur bu kevn-ile mekân

80a Bil ki cevḻān-gāḥ aña bu nūḥ felek
 Hem daḥı müştāk aña ḥūr u melek

Didi kim vardur Ḥaḳ’uñ iki melek
 Her seḥer anlar ider Ḥaḳ’dan dilek

Dir biri kim yā İlāḥi kıl ‘aṭā
 Şol kula kim dā’imā ide seḥā

200 Dir biri daḥı anuñ kim yā Celil
 Kıl telef malın şunuñ k’ola baḥıl

Kāle’n-nebiyyü ‘aleyhi’s-selām : “Mā min yevmin yaşbaḥu’l-‘ubbādū fīhi illā melekāni yenzilāni fe yeḳulā’llāḥümme a’tī menfeḳan ḥalefe ve yeḳulu’l-āḥāru’llāḥümme a’tī mümsiken telefon”⁶¹

Nākesün ḥarcı-y-la cömerd ḥarcı bil
 İşbu ma’niden bir oldı añlaḡıl

Gel berü sen āsumān gibi i yār
 Yir yüzine ḥōş ‘aṭāñ it nişār

Kāle’n-nebiyyü ‘aleyhi[’s-selām] : “El-insānū ‘abīdi’l-iḥsāni”⁶²

Tā ki ḳamu ḥaḳdan a’lā olasın
 Şöyle kim gök yirden a’lā olasın

Uşda gösterdüm ḳamu gökde i cān
 Ne var-ısa bil mişāl sende ‘ayān

205 Diñle yirlerden daḥı virem ḥaber
 Gösterem şöyle mişālın sende ter

⁶¹ Peygamber (a.s.) buyurdu ki: "Kulların sabaha erdiği her günde iki melek iner ve bunlardan biri şöyle dua eder: “Ey İlahımız! İnfak edene halef (devam) ver.” Diğeri de şöyle dua eder: “Ey İlahımız! Cimriye de telef ver.”

⁶² Peygamber (a.s.) buyurdu ki : “İnsan, ihsanın (iyiliğin) kuludur.”

Ol dahı neydüğini añlayasın
Nişe bilmedin sözi tañlayasın

MAṬLA'İ'L-KELĀMİ⁶³

Diñlegil söz gülsitānın açayın
Yir yüzine reng reng gül saçayın

80b

Ma'ni bāğından girü ol nağme-ger
Söze geldi diñle ne dūrler döker

Tūṭi-yi cān girü pervāz eyledi
Ol şeker yimege āgāz eyledi

210

'Andelibem murğ-ı hōş-āvāzı men
Söze geldi çaldı girü sāzı men

Sākīcān şundu elüme bir kadeh
İçdüm andan mest oldum hem ferah

HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYĀNİ MİŞĀLİ'L-ARZİ VE'L-CİBĀLİ VE'L-
ME'ĀDİNİ VE'L-ENHĀRİ VE'L-ḤACERİ VE'N-NEBĀTĀTİ VE'L-EŞCĀRİ VE'L-
ESMĀRİ VE'L-MEŞRİKİ VE'L-MAGRİBİ VE'L-MEVTİ VE'L-HAYĀTİ
VE'L-KABRİ VE'L-BA'Sİ MİNE'L-KABRİ VE'N-NĀRİ VE MĀ'İ'L-ḤULŪDİ VE
MĀ'İ'L-MĀLİHİ Fİ VÜCŪDİ BENİ ĀDEM MA'A'N-NAŞAYİHİ⁶⁴

Ol haḳıḳat bahri çünkim itdi cūş
Sāhiline bir güher atdı, uşda hōş

Ten çü sāhil düşdi ol bahre 'aziz
Bir mişāl düşdi tene kılğıl temiz

Baḳ kemük anda tağa beñzer i yār
Hem elük ma'den gibidür āşikār

215

Baḳ tamar ırmaḳ gibidür uş 'ayān
Ḳan içinde dā'imā olmuş revān

Et çü topraḳ u dahı ḳatı gōñül
Taşa beñzer bil ki ayruḳsı degül

Ḳıllar ol etde nebāta beñzer uş
Ol ki 'ārifdür bu sözi bildi hōş

⁶³ Sözüñ başlangıcı.

⁶⁴ Bu bölüm, insan vücudunda arzın, dağların, madenlerin, nehirlerin, taşın, bitkilerin, ağaçların, ürünlerin, doğunun, batının, ölümün, hayatın, kabrin, kabirden çıkmanın, ateşin, âb-ı hayatın ve tuzlu suyun benzerini nasihatlerle birlikte belirtmeye dairdir.

‘Aklıñ ağacı açılmış uş senüñ
Dürlü yimişler yir andan bil canuñ

Maşrıka beñzer yüzüñ bilgil i cān
Mağribe beñzer hem arkañ iy cüvān

81a 220 Uyku beñzer ölüme fi ‘l-kā’ināt
Hem uyanukluğa beñzer ol hayāt

Qāle’llāhu te’ālā: “Yeteveffa’l-enfüse hīne mevtihe ve’lleti lem temut fī menāmihe fe yūmsikū’lleti kaḏā ‘aleyhe’l-mevte ve yürsilū’l-uhra ilā ecelin müsemma inne fī zalike le āyetin li kavmin yetefekkerūn”⁶⁵

Gice beñzer sinleye kılğıl nazar
Gündüz olsa sinleden şankim kıpar

Qakımağ od gibidür sende yara
Şabr itmeklik şırāt anda göre

Qakımağ vaktinde her kim şabr ide
Oda yanmağdan ḥalāş olaıy dede

Beñzer ağzuñ yarı tatlu şuya bil
Hem meḥāt acı şuya gör iy ḥalil

225 Gözyaşı beñzer deñiz şuyınaı cān
‘Aşiler gözinden oldu ḥoş revān

Añ günāhuñ ağla yürek başıla
Ol kara yüzi ağart göz yaşıla

Kork şu günden k’anda yüzler karaıola
Bunda gülen anda bil bıçäreıola

Ağlayan bundaıanda ḥandān olısar
Yüzi anuñ ağ u ferḥān olısar

Hak didi kim yevme tebyazıu vücūh
‘Aşiler hem ola müsvedde’l-vücūh

Qāle’llāhu te’ālā : “Yevme tebyazıu vücūhūn ve tesveddü vücūhūn fe emme’llezıne’sveddet vücūhūhūm e kefertūm ba’de İmānikūm fe zūķū’l-‘azābe bimā kūntūm tekfūrūn”⁶⁶

⁶⁵ Zümer suresi 42.ayet : “...Ölenin ölüm zamanı gelince, ölmeyenin de uykusunda ruhlarını alır. Bu suretle hakkında ölümle hükmettiği (ruhu) tutar, ötekini muayyen bir vakte kadar (bedene) salıverir. Şüphe yok ki bunda, iyi düşünecek bir kavim için kesin ibretler vardır.”

⁶⁶ Âl-i İmran suresi 106.ayet : “Nice yüzlerin ağardığı, nice yüzlerin de karardığı günü (düşün). İmdi, yüzleri kararanlara, “İnanmanızdan sonra kafir mi oldunuz? Öyle ise inkar etmiş olmanız yüzünden tadın azabı!”(denilir.)”

230 Kıl 'ibâdet Hakk'a şâdân olasın
Tesbîh it anı ki nûrdan tolasın

81b HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ MİSÂLİ'L-ENBİYÂ'İ VE'L-
EVLIYÂ'İ VE'L-KÜFRİ VE'L-İMÂNİ VE'L-BÂBİ'L-MAĞLŪKİ VE'L-MEFTŪHİ
VE'T-TUFŪLİYYETİ VE'Ş-ŞEBÂBETİ VE'Ş-ŞEYHŪHETİ VE BEYÂNİ
KERÂMETİ'L-İSTİBÂHİ 'İNDE'LLÂHİ TE'ÂLÂ VE BEYÂNİ HILKATİ BENİ
ÂDEM VE KERÂMETİHİ MA'A'L-LAṬÂYİFİ VE'N-NAŞÂYİHİ⁶⁷

Bak 'ibâdet enbiyâya beñzedi
Tesbîh itmek evliyâya beñzedi

Küfre baksañ karañu gice i cân
Bak bu İmân nûrı uş gündür 'ayân

Bağlu kapu gibidür inkâra bak
Uş açuk kapu gibi ikrâra bak

Bu ziyâ şüretde çün oldu bahâr
Kanda baksañ görünür nakş-ı nigâr

235 Ol yigitlik yaya⁶⁸ beñzer kıl nazar
Kırğıl olmak güze beñzer iy piser

Katı kışa beñzedi ol kocalık
'İşk odınsuz bil şafası yok bayık⁶⁹

Çün pir olduñ gel al 'ışk odını
Ol kışuñ 'ışkdur bilürseñ odunu

Gel taşuñ gibi içüñ ağard tamâm
Nûrı nûra katup nûr ol iy hümâm

Hak didi eş-şeybû nûrî yâ 'ibâd
Yakmayam nûrumı ben yevme't-tenâd

Ve fi'l-haberî kâle'llâhu te'âlâ : "Eş-şeybû nûrî ve lâ uhriku nûrî bi nârî"⁷⁰

240 Ger içüñi kara itseñ iy zelil
Yarın ol taşra urısar bellü bil

Yir bulımayasın ol hâzretde bes
Olmaya miqdâruñ anda çün meges

⁶⁷ Bu bölüm, enbiyanın, evliyanın, küfür ve imanın, kapalı ve açık kapının, çocukluk, gençlik ve ihtiyarlığın misalini, Allahu Teala'nın katında istibâhın kerâmetini , insanoğlunun yaratılışı ve kerâmetini latife ve nasihatlerle belirtmeye dairdir.

⁶⁸ Metinde "baya". (yay : yaz mevsimi)

⁶⁹ bayık : kesinlikle, açık, belli

⁷⁰ Kutsi hadis : "Ağarmış saç (ihtiyarlık) benim nurumdur ve ben nurumu ateşimle yakmam."

82a

Her yigit kim içini ağarda hoş
Yarın aklık taşrasına ide cüş

Şeksüzün hazret katında pır ola
Hağ yüzünü göre yiri Tır ola

Añladuñsa yir yüzinde ne ki var
Sende gösterdüm mişâl andan i yâr

245

İşbu ma'ni kitâbında bil o şâh
Zikr kıldı ki işit ol pâdişâh

İkra'u fî enfüsikûm âyetin
Tâ bilesin cümlesi sende varın

Qâle'llâhu te'âlâ : "Ve fî'l-arzi âyetün li'l-mükînine ve fî enfüsikûm efelâ tubşirûn"⁷¹ ve qâle'llâhu te'âlâ : "Se nûrîhim âyâtine fî'l-âfâki ve fî enfüsihim"⁷² [/enfüsikûm efelâ tubşirûn]⁷³

Hağ çü kerremnâ benî âdem didi
Kamu mahlûkdan seni a'lâ kodi

Qâle'llâhu te'âlâ : "Ve leğad kerremnâ benî âdem"⁷⁴

Bes ki kamudan mükerremsin yağın
Sen seni hõr eylemegil key sağın

'Âkıl-iseñ 'izzetüñ arturıgõr
Yarın ol Hazret katında olma hõr

250

'İzzetüñe çünki Hağ düşdi güvâh
Eyyü⁷⁵ şey'in a'zame's-şâhid İlâh⁷⁶

Zı kerim ki yirde gökde ne ki var
Kamusın cem' itdi sende Kirdigâr

Kıl tebârek ahsenü'l-hâlık⁷⁷ ki şâh
Uşbu san'atda öğündi ol İlâh

Kamuyı yaratdı hıç öğünmedi
Liki bu san'atda özi medhın didi

⁷¹ Zariyat suresi 20-21.ayetler : "Kesin olarak inananlar için yeryüzünde işaretler vardır. Kendi nefislerinizde de ibretler vardır. Görmüyor musunuz?"

⁷² Fussilet suresi 53.ayet : "Ufuklarda (yer, gök ve dünya memleketlerinde) ve kendi nefislerinde insanlara ayetlerimizi göstereceğiz..."

⁷³ Bu kısım, ayette yok.

⁷⁴ İsra suresi 70.ayet : "Biz, hakikaten insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık..."

⁷⁵ Metinde "eyyî".

⁷⁶ "En yüce şahit Allah'tır."

⁷⁷ "Yaratanların en güzeli (olan Allah) pek yücedir."

82b **Qāle'llāhu tebāreke ve te'ālā : “Ve lekad halekna'l-insāne min sūlāletin min tīn summe ce'elnāhū nuṭfeten fī qarārın mekīn summe halekna'n-nuṭfete 'aleketen fe halekna'l-'alekete muḍḡaten fe halekna'l-muḍḡate 'izāmen fe kesevna'l-'izāme lehmen summe enşe'nāhū halken āhara fetebāreka'llāhu aḥsenū'l-hālikīn”⁷⁸**

Başda dört sūnūk kodı bil iy hümām
Hem ağızda otuz iki dūr tamām

255 Elde otuz biş yaratdı ol Qadīm
İki qolda bāzuda bir ol Raḥīm

Hem omuzda bil sekiz düzdi muḳīm
Yanda on tokuz eyegi⁷⁹ iy nedīm

Bilde on sekiz oñurğa kıl nazar
Üç de o cā da kodı iy mu'teber

Bil otuz biş dizde ayakda o şāh
İki de incikde eyledi İlāh

Üç dahı uyluḡda itdi ol Latīf
Fikir it kim seni Haḡ itdi şerīf

260 Sende yidi 'użv itdi ol Aḡad
Üç yüz altmış mafsal itdi ol Şamed

Dahı üç yüz altmış itdi ol tamar
Kıl nazar kim yüzüni kıldı kamer

Yüz yigirmi dört biñ ol kıl itdi baḡ
Ḳamusına añla bir cān kodı Haḡ

Nitekim yirden göke dek ne ki var
Ḳamusınuñ ḡālḡı birdür i yār

Kıl tebārek aḥsenū'l-hālik⁸⁰ ki şāh
Nice yaratdı bu ḡālḡı ol İlāh

265 Uş alın yaratdı secde kılasın
Hem ḡulaḡ düzdi ki ḡikmet bilesin

⁷⁸ Mü'minün suresi 12-14.ayetler : “Andolsun biz insanı, çamurdan (süzülüp çıkarılmış) bir özden yarattık. Sonra onu emin ve sağlam bir karargahıta (rahimde) nutfeye haline getirdik. Sonra nutfeyi bir kan pıhtısı haline soktuk;müteakiben, kan pıhtısını, bir lokmacık et yaptık; bu bir lokmacık eti kemiklere (iskelete) çevirdik; bu kemikleri etle kapladık. Sonunda onu bambaşka bir mahluk olarak teşekkül ettirdik. Yapıp- yaratanların en güzeli olan Allah pek yücedir.”

⁷⁹ eyegü : kaburga kemigi

⁸⁰ “Yaratanların en güzeli (olan Allah) pek yücedir.”

83a

Göz yaratdı bak ki 'ibret alasin
Dil yaratdı tā şehādet kılasın

Uş gönül yaratdı k'Imān berk ola
El yaratdı ki sehāvetler kıla

Hem ayak yaratdı kim hizmet ide
Gice gündüz durmadın Haqq'a gide

Kıl tebārek ahsenü'l-hāl⁸¹ i yār
İşbu tertib nice itdi Kirdigār

270

Çünkü 'ākilsin berü gel hizmete
Tā ki hizmetle iresin devlete

Ol fütüvvet kuşağın bilüne çal
Hem sehā cevherlerin elüne al

Bil ki hizmetdür bu yol sermāyesi
Hem dahı ol dōsta irmek māyesi

Ger kadem hizmet yolına urasın
Şek getürmegil ki dōsta iresin

İkra' in künthe 'alimen min kitāb
Mā halektü'l-cinne ve'l-inse⁸²i şāb

Kāle'llāhu te'ālā : "Ve mā halektü'l-cinne ve'l-inse illā li ye'budūn"⁸³

275

Haqq seni kulluğ-içün halk eyledi
Dürlü ni'met virdi vü hoş toyladı

Ne revā şeytāna kulluğ idesin
Nefs ne dirse ol yaña hem gidesin

Saña bir dünyā begi kılsa nazār
Virse hıl'at yāhu bilüne kemer

Cān-ıla kulluğ kılursın aña sen
Ol ulu Hazret'den imdi gel utan

Zire ol sultān-ı 'ālem Kirdigār
Seni bu vech-ile itdi āşikār

⁸¹ "Yaratanların en güzeli (olan Allah) pek yücedir."

⁸² "Biliyorsan, Kitap'tan "...insanları ve cinleri ...diye yarattım" (kısmını) oku.

⁸³ Zariyat suresi 56.ayet : "Ben cinleri ve insanları, ancak bana ibadet etsinler diye yarattım."

83b 280 Ba‘dezān yir-ile gökde ne ki var
Ger melek ger āfitāb ü ger bihār⁸⁴

Ḳamusını saña ḥādim eyledi
İşbu mülkde seni maḥdūm eyledi

**HAZİHİ’L-ḲİT‘ATŪ Fİ BEYĀNİ ENNE’S-SEMAVĀTİ VE MĀ Fİ’L-ARZİ
ḤĀDĪMU BENİ ĀDEM MA‘A’N-NAŞĀYİHİ⁸⁵**

Diñle bir sır eydeyim girü ‘ayān
Ḥōş me‘āni vü bedi‘ andan beyān

Söz budağında bitürem uş semer
Ma‘ni mısrından getürem uş şeker

Hokḳa-ı ‘aḳl ü bürüdet cevhere
Uşda ḥelvā iy leziz bi-ṭancara

285 Gel bu ḥelvāyı saña itdüm sebīl
K’anda memzūcdur bilürseñ selsebīl

Ger bu ma‘ni selsebīlin alasın
Ḳamu ḥādim sini maḥdūm bilesin

Gör melekler bağlamış bil ḥizmete
Senūñ-içün yüz ururlar ḥizmete

Yezkürüne’l-Ḥakḳe hem yestağfirūn
Li’l-‘uṣāti’l-müznibüne’l-ḥāsirūn⁸⁶

Baḳ bu göki düzdi azrak ḳubbe uş
Ayı günü anda ḳandīl itdi ḥōş

290 Yiri gör kim eyledi atlas bisāt
Tā ki anda idesin dürlü nişāt

Uş güneş maṭbahçuñ oldı bişürür
Dürlü yimişler senūñ’çün oldurur

Aya baḳ şabbāguñ oldı reng virür
Ḳamu yimiş rengi bil andan alur

Uş delīl oldı sitāre āşikār
Ḳurida deryāda senūñ’çün i yār

⁸⁴ Metinde “ger āfitāb ı ger bihār”.

⁸⁵ Bu bölüm, göklerin ve yerde olanların insanoğlunun hizmetinde olduğunu, nasihatlerle birlikte belirtmeye daırdır.

⁸⁶ “Cenâb-ı Hakk’ı zikredip, günahkar, müflis ve âsi (kullar) için istiğfâr ediyorlar.”

84a

Bu bulut sakḳāñ olup yiri şular
Uşda yol ferrāş olup yiri siler

295

Dürlü ni‘metler bitürür şu i yār
Ol kara yiri ider hōş sebze-zār

İ‘tibār-ıla baḳ uşbu⁸⁷ taḡlara
Senüñ-içün hazne-dār olmuş yara

Dürlü ma‘den vardur anda bl-hisāb
Fikir kıl sen anda sultānsın i şāb

Uş deñizlerdür emānet-kār-ı tū
Dürlü cevher saklar anlar iy ‘amu

Fikir kılsañ yirde gökde ne ki var
Cümlesi saña musahḥardur i yār

300

Key işit Qur‘ān içinde ol Hāklm
İşbu ma‘nıyı beyān itdi Qādīm

Fe‘kra’u saḥḥara lekūm āyetin
Tā haber vire o Qur‘ān-ı mübīn

Qāle’llāhu te‘ālā : “Elem terav enne’llāhe saḥḥare lekūm ma fī’s-semavāti ve ma fī’l-arzi ve esbaḡa ‘aleykūm ni‘emehū zāhireten ve bāḥineten”⁸⁸

Bes seni Hāḳ bunda sultān eyledi
Bu sarāyda seni ol hān eyledi

Tā ki nefsūñi Hāḳ’a bezl idesin
Gice gündüz durmadın ‘adl idesin

Çünki ‘adl itdün ‘imāret oldı mülk
‘Adilün milkinde olduñ menselik

305

Lāyık olduñ bil yaḳın sultānlığa
İşbu fānī milkde uşbu hānlığa

Bunda lāyık göre çün ol ulu şāh
Eyleye anda daḡı hem pādīşāh

84b

Tāc u hil‘at vire hem taḥt u sarāy
Hüriler vire şanasın bedr-i ay

⁸⁷ Haşiyede “Baḳ bu İ‘tibār-ıla’şbu” diye bir not var.

⁸⁸ Lokman suresi 20.ayet : “Allah’ın, göklerde ve yerdeki (nice varlık ve imkanları) sizin emrinize verdiğini, nimetlerini açık ve gizli olarak size bolca ihsan ettiğini görmediniz mi?...”

Lā-yemūt ü lā-yenām ü lā-yezāl⁸⁹
Olasın ol mülkde dā'im bi-melāl

Bu iki mülkde olası bes 'azîz
Çünkü olduñ dünyede ehl-i temîz

Ḳāle'llāhu te'ālā : "Ve in ḥakemte fe'ḥküm beynehüm bi'l-ḳıstı inne'llāhe yuḥibbū'l-muḳṣiṭin"⁹⁰

310 Ger bu mülkde cevre sen el urasın
Gice gündüz ma'siyetde ṭurasın

Bil ki ol mülkde olursın ḥör u zār
Olısar şeksüz maḳāmuñ anda nār

Zîre olmaduñ çü lâıyḳ fāniye
Lâyıḳ olmazsın yaḳın bil bâḳıye

Çünkü sultānsın şehā ḳadrüñi bil
Şahlıḡuña lâıyḳ olan işi ḳıl

HAZİHİ'L-ḲİṬ'ATÜ Fİ BEYÂNİ SEBEBİ ḲİYÂMİ'L-ḲİYÂMETİ VE HARÂBİ'D-DÜNYÂ VE BEYÂNİ KERÂMETİ BENİ ÂDEM⁹¹

Diñle bir ma'ni sözün söyleyeyin
Ol deñiz cevherlerin şoylayayın

315 Uş göñül dükkānını açdum i yār
Dürlü atlas dürlü dîbā anda var

Gülsitāne ma'niyi düzdüm laṭıf
İtdi bülbül ḡulḡul anda iy ḥarîf

Uş sarāyı bezedüm sultān-içün
Şekkerin şerbet getürdüm cân-içün

Eşrebü ke'sen melî'en min şarāb⁹²
Dünye çün bildüñ ki olısar ḥarāb

Gel berü 'ıṣḳ esrūḡi ol yā ḡulām
Çün bilürsin kim ne der⁹³ ḳalur ne bām

⁸⁹ "Ölmez, uyumaz, yok olmaz."

⁹⁰ Maide suresi 42.ayet : "...Ve eğer hüküm verirsın aralarında adaletle hükmet. Allah adaletten ayrılmayanları sever."

⁹¹ Bu bölüm, kıyâmetin kopup dünyanın harap olmasının sebebini ve insanoğlunun kerâmetini beyan etmek hakkındadır.

⁹² "Şaraptan dolu bir kadeh için."

⁹³ Satır altında "ne dirî" .

85a

320

Yir-ile gök kamu ılduzlar yire
Dökile perrân ola ol dem yire

Şoğıla kamu deñizler iy cüvân
Ay-ıla güneş dutula hem i cân

Büzüle ‘âlem ola şöyle harâb
Leyse insânün yuhibbu'l-hakke, i şâb

Kâle'llâhu te'âlâ : “İzâ's-semâ'ü'nfeţarat ve izâ'l-kevâkibü'nteseret ve izâ'l-bihâru füccirat⁹⁴” ve kâle'llâhu te'âlâ : “Lâ yahfâ 'ale'llâhi minhum şey'ün limeni'l-mülkü'l-yevme li'llâhi'l-vâhidi'l-kaḥḥâr⁹⁵” ve kâle'llâhu te'âlâ : “Küllü şey'in hâlikün illâ vechehü lehü'l-hükmü ve ileyhi türce'ün⁹⁶” ve kâle'llâhu te'âlâ : “Yevme tübeddelü'l-arzu gayre'l-arzi ve's-semavât⁹⁷” ve kâle'llâhu te'âlâ : “Yevme naṭvî's-semâ'e ke ṭayyi's-sicilli li'l-kütübi kemâ bed'e'nâ evvele halkın nu'îdühü va'den 'aleynâ innâ künnâ fâ'ilîn⁹⁸” ve kâle'llâhu te'âlâ : “Küllü men 'aleyha fân ve yebkâ vechü rabbike zû'l-celâli ve'l-ikrâm⁹⁹”

Sır nedür bozmağda Hâk bu dünyeyi
Kamu varın ger yavuz ü ger eyi

Bî-günâh nite ider bunı harâb
Bu su'ale eydeyin diñle cevâb

325

Ya'ni Hâk eydür kulum ben pâdişâh
Seni itdüm bu sarâyda pâdişâh

İşbu tertib ü bu erkân ü bu mâh
Senün-içün düzdüm-idi ben İlâh

Çünkü gitdün ben yakın bî-hâcetem
Bozaram bu 'âlemi pes n'iderem

Pâdişâh gitdi sarây olsun harâb
Gitse şârib ne işe yarar şarâb

85b

Bir melik ölse, aña mâtem ulaşur
Kamu halkı gice gündüz ağlaşur

⁹⁴ İnfitar suresi 1-3.ayetler : “Gökyüzü yarıldığı, yıldızlar döküldüğü, denizler birbirine katıldığı...zaman...”

⁹⁵ Mü'min suresi 16.ayet : “...Onların hiçbir şeyi Allah'a gizli kalmaz. (Allah onlara sorar ve cevabını verir) : ‘Bugün hükümler kimindir? Kahhar olan tek Allah'ındır.’”

⁹⁶ Kasas suresi 88.ayet : “...O'nun zatından başka her şey helak olacaktır. Hüküm O'nundur ve siz ancak O'na döndürüleceksiniz.”

⁹⁷ İbrahim suresi 48.ayet : “Yer başka bir yere, gökler de (başka göklere) değiştirildiği...gün...”

⁹⁸ Enbiya suresi 104.ayet : “(Düşün o) günü ki, kitapların tomarlarını dürer gibi göğü toplayıp düreriz. Tıpkı ilk yaratmaya başladığımız zamanki gibi onu yine iade ederiz.(Bu,) üzerimize aldığımız bir vaad oldu. Biz, (va'dettiğimizi) yaparız.”

⁹⁹ Rahman suresi 26-27.ayetler : “Yer üzerinde bulunan her canlı yok olacak. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zatı bâkî kalacak.”

330 Mü'min ölse yir-ile gök iy hümām
Kırk şabāḥ ağlar bular şeksüz tamām

**HAZİHİ'L-HABERÜ Fİ BEYÂNİ KERÂMETİ'L-MÜ'MİNİNE 'İNDE'LLÂHİ
YEVME'L-KİYÂMETİ HATTE YE'MÜRÜ'LLÂHU TE'ÂLÂ'L-MELÂ'İKETE EN
YENSİRÜ'L-KEVÂKİBE 'ALÂ AKDEMİHİM MA'A'N-NAŞÂYİHİ¹⁰⁰**

Bir haberde diñle gelmiş iy ḥarîf
Dürr ü gevher ḥoş laṭîf ü ḥoş şerîf

Ya'ni mü'min sinlesinden çün tura
Ḥaḳ meleklere hemân-dem buyura

Kim idüñ ılduzları siz ḥoş nişâr
Ḳullaruñ ayağına her ne ki var

Saçalar ılduzları ol dem revân
Ḳulları ayağı altına i cân

335 Ya'ni dōst dōsta buluṣsaḡider nişâr
Ḥaḳ nişâr ide kevâkib bil i yâr

Bil kevâkib intişarı sırnı bu
Añladuñsa ḥoş laṭîfe iy 'amu

Bu ḳamu pes saña 'izzetdür yaḳın
Sen seni ḥör eylemegil key saḳın

Çün kerîm itdi seni ol zü'l-celâl
Ḳıl kerem sen saña görmegil melâl

Kes göñül zencîrini bu ḳubbeden
Ḥoş 'amel it tâ ki nûr ola beden

340 Cem' it şunı ki alup gidesin
Şimdiden ḳo şunı ki terk idesin

Fikir it şunlar ki bundan göçdiler
Ya'ni 'Azrâ'il şarâbın içdiler

86a Bir kefenden özgesin hep dökdiler
'Amel alup gûra tenhâ gitdiler

Ol ḳarañu sinleye çün girdiler
Ol firiştehler hemân-dem irdiler

¹⁰⁰ Bu haber, Allah'ın meleklerle, yıldızları ayaklarına saçmalarını emredecek kadar, kıyamet günü Allah katında, mü'minlerin değerini, nasihatlerle beraber belirtmeye dairdir.

Heybetinden ditredi sũnũkleri
Ŗĩine geldi kamu itdũkleri

345 HĩŖ ‘amel itdiyise oldu ħalĩl
Luťf-ıla itdi nazār aña Celĩl

Ger yavuz itdiyise oldu zeliĩ
Ulu ħazretde yakĩn ħŖr u ħacĩl

Yā Īlāhĩ bizi ol vaťtde zeliĩ
Eylemegil luťfuñ-ıla iy Celĩl

Ať bize ol yirde cennet ħapusĩn
Raťmet idũp yap¹⁰¹ cehennemĩ, iy Metĩn

‘Āsĩyũz ‘iŖyānumuz maťv eylegil
Tevbe kıldıķ raťmet eyle yā Cemĩl

350 Sen didũñ kim yaġfiru’lĩāhe’z-zũnũb
Kũntũ ‘inde’l-ħũzni keŖŖāfe’l-kũrũb¹⁰²

Ķāle’lĩāhu te‘ālā : “İnne’lĩāhe yeġfirũ’z-zũnũbe cemĩ‘en inneeħũ ħũve’l-ġafũrũ’r-
rahĩm”¹⁰³

Hem nebũñ kim seyyid-i ‘ālem durur
EŖrefe cinne melek ādem durur

Bu ħadĩŖi ol Resũl gelmiŖ dile
Tā’ibũ’z-zenbi ke men lā zenbe leh

Ķāle’n-nebiyyũ ‘aleyhi’s-selām : “Et-tā’ibũ mine’z-zenbi ke men lā zenbũn leh”¹⁰⁴

Bes ki vācib oldu raťmet bulavuz
Ķapuda ħāŖā ki maťrũm olavuz

Yā ġryāŖe’l-mũsteġĩŖĩne’ħdinā
Lā’ftĩħāre bi’l-‘ulũmi ve’l-ġinā¹⁰⁵

86b 355 Lā tuziġ ħalben hedeyte bi’l-kerem
Va’Ŗrĩfũ’s-sũ’e’llezi ħaťte’l-ķalem¹⁰⁶

¹⁰¹ yap-: kapamak, kapatmak.

¹⁰² “Hũzũn anında kederleri giderenim”.

¹⁰³ Zũmer suresi 53.ayet : “...Allah bũtũn ġũnahları baġıŖlar. Ŗũphesiz ki O, ħok baġıŖlayan, ħok esirgeyendir.”

¹⁰⁴ Peygamber (a.s.) buyurdu ki : “Ķũnahtan tevbe eden, ġũnahı olmayan ġibidir.”

¹⁰⁵ “Ey yalvaranların barınaġı, bizi hidayete erdir; ilimler ve zenginlik ile iftiħar olmaz.”

¹⁰⁶ “Kereminle hidayete erdirdiġin kalbi saptırma (ya Rab)! Kalemın yazdıġı kŖtũlũkleri de bizden uzaklaŖtır.”

HATİMETÜ'L-KİTÂBİ¹⁰⁷

Hatim oldu burada işbu kitâb
Bu hitâbı key işit iy şeyh ü şâb

Neydügini bunda bildürem saña
Kıl kerem sen de du'â gönder baña

Bil hakikat kim du'â muhtacıyuz
Raḥmet aşınuñ yaḳın biz acıyuz

'Arif işbu sözi çün hatm eyledi
Bil ki adın Nüşha-i 'Âlem kodı

360 Zire âdem nüşhasıdur 'âlemüñ
Añladuñsa şerhidür bu âdemüñ

Nefs-i âdem 'âlem-i ekber durur
Yir-ile gök 'âlem-i aşgar durur

Key tefekkür anı kim it bahrdur
Ol deñizüñ mevci bu 'âlem durur

Bu kitâbda çok cevâhir dizmişem
Ma'ni deryâsını çünkim süzmişem

Sen de gel söz incüsini alıgör
Gizlû sırrı neydügini biligör

365 Tâ ki sende olasın baḥr-i laṭîf
Garḳ ola sende me'ânî-yî şerîf¹⁰⁸

Söz Hak'ıñdur uşda ta'bır eyledüm
Kudretin virdükçe dile söyledüm

Bil sekiz yüz kırk birinde hicretüñ
Nazm itdük işbu sözün kudretüñ

Menselik oldu bu silkde iy piser
Üç yüz altmış yidi bir dâne güher

87a Añlaḡıl kim hak durur işbu kitâb
Fe'stemi' ve'bsır mine'l-hakḳı¹⁰⁹ i şâb

¹⁰⁷ Kitabın sonu

¹⁰⁸ Metinde "me'ânî-yü şerîf".

¹⁰⁹ "Hakk'tan işit ve gör."

[MEVLİD]

87a HAZİHİ'L-KİT'ATÜ MİN KELĀMİ'L-'ĀRİF VE HAZİHİ'L-
KİT'ATÜ Fİ TEVHİDİ'LLĀHİ TE'ĀLĀ¹

1 Hamd ol sultāna k'oldur bî-mekân
Bî-zamân u bî-cihet vü bî- nişân

'İlmi bir deryâdur anuñ bî-kinâr
Kamu ismi ol deñizde mâhiyân

Şüret ol esmāya a'yân eyledi
Hem yaratdı andan ol deryā-yı cân

Çünki baħrini o sultân çalkadı
'Aql-ı evvel k'ol kalem oldu 'ayân

5 Nefs-i küllî rûşen oldu levh u âb
Bâkî 'aql ü nefis ü bir bir iy cûvân

Hem tabî 'at kim o küllîye durur
Hem heyûlâ vü şüret iy kâridân

Bir işâretle düzetdi ol Hâkîm
Yidi seyyâre dahı nûh âsümân

Od u yil ü şu dahı arz u küre
Hem nebât hayvân u hem insâniyân

Zî Kerîm k'enfâsı anuñ'çün çehâr
'Âlemeyni itdi düpdüz gülsitân

10 Ceyb-i Meryem'de belürtdi rûh-ı pāk
Hem şadef içre şemîn dürr-i girân

Nāfe-i āhūda kan müşğ eyledi
Tağlar içinde düzetdi dürlü kân

Hayye vü 'akrebde ağu kıldı ol
Aruda bal uş kâmiş şekker-fişân

¹ Bu bölüm, Ârif'in sözündendir ve bu bölüm Allahu Teâla'nın tevhidine dairdir.

Gül-ile reyhānda koku kıldı hōş
Lālede reng kodı hem-çün ergavān

87b

Bu çiçekleri bezedi reng reng
Hōş sağır itdi orada bülbulān

15

Virdi insāna nutk hayvāna his
Hem nümā buldı nebāt uş kad-keşān

Yiri ferş ü şuyı sākı kıldı hōş
Yili ferrāş odı tabbāğ uş ‘ayān

Gökleri seyvān ay-ıla günü
Şem‘ kıldı uş yanar rüz ü şebān

Cennete nūr virdi ol tamuya nār
Hem cenāna ma‘rifet hura cinān

Zi Hakīm ki bir nefesden kamuya
Lāyıkın virdi aña yoğdur gümān

20

Kamuda oldur görinen doğru bak
Ol gidicek yoğ olur ol dem hemān

Bes ki her şey’ birliğine oldu dāl
Uş şehādet ider anlar bi’l-lisān

Aç kulağ işid nice tekrār ider
Lā ilāhe illa’llāh her şey’ ‘ayān

Bir durur yoğdur şerki mişli, anuñ
Ol durur Hayy ü Kadīm ü cāvidān

Hem Semī‘ u hem Başır ü hem ‘Alīm
Evvel Āhır aşikāre vü nihān

25

Bu ne kudretdür kim ‘ālem kamusı
Boldı bir kez dimek-ile kün fe-kān

HAZİHİ’L-KİT‘ATÜ Fİ BEYÂNİ MEDHİ’N-NEBİYYİ ‘ALEYHİ’S-SELĀM²

Hem şalāt anuñ nebīsine revān
Ol Muhammed Muştafā’dur bi-gümān

Toludur nūrından anuñ fevk u taht
‘Arşı vü Kürsī zemīn-ile zamān

² Bu bölüm, Peygamber (a.s.)’ın medhi hakkındadır.

88a

Ol durur řāvūs-ı bāğ-ı kıds-ı Hāk
Celve-gāh oldu āña nūh āsūmān

Mūsi'ye na'linūñi fehle' didi
'Arş'a na'linle anı kıldı revān

30

'İsi gerçi 'atāsından Ādem'ūñ
Ādem anuñ 'atāsındandır 'ayān

Bir güneşdür çünki doğdı 'āleme
Küfr ü zulmātu tamām oldu nihān

Ŧoğdıgundan kamu büt düşdi yire
Hem yıkıldı Ŧāk-ı Kisrī ol zamān

Ağulu biryān āña hem şöyledi
Ağusı var-ıduğın itdi beyān

Nāka āña secde kılup şöyledi
Didi elden al beni iy kāmūrān

35

Gökde aya bir işāret eyledi
İki pāre oldu ay ol dem revān

Hem Ebu Cehl'ūñ evinde itdi du'ā
Çıkıldı řāvūs anda bir taşdan hemān

Düşmenine ol şehūñ bil oğ gibi
Ŧoprağ oldu yir hevā yol ağzı kan

Dōstına müştākdur anuñ şeksüzün
Hūr u ğilmān u Burāk u hem cinān

Şām-ıla Yemen arası bil yakın
Ŧoğduğundan nūr-ıla oldu 'ayān

40

Çünki toğdı ayağ üzre ol Hābīb
Başını hāzrete kıldırdı o cān

Hāk bereketden yaratdı başını
Hem hayādan gözlerini bī-gümān

Leblerini düzdi tesbīhden anuñ
Hem yaratdı zikirden āña lisān

88b

Şadrını ihlāşdan itdi ol şehūñ
Dağı rahmetden āña düzdi habān?

Hem kuvādın düzdi şefkatden anuñ
İtdi keffeynin sehādan hem o hān

45 Cennet otından yaratdı kılların
Ağzı yarın eyledi bal-ı cinān

Hak bu vech-ile yaratdı ol şehi
Ba'dezān gönderdi bize armağan

Didi rahmet virbidüm uş 'āleme
Bunu seven oldu hālid der-cinān

Zevk içinde kala anda tā ebed
Olmaya ol tamu odında mūhān

Hak didi aña sirāc u hem mūnır
Zulmete nūr andan ister 'āşiyān

50 'Āşiyem senden şefā'at isterem
Hāşā kim mahrūm ola bu nātūvān

**HAZİHİ'L-KİT'ATŪ Fİ MEDHİ'L-ĀLİ VE'L-AŞHĀBİ RIDVĀNU'LLĀHİ
'ALEYHİM ECMA'İN³**

Āline aşhābına dağı i cān
Bunlaruñdur hūr u gılmān u cinān

Tayyibne'z-zāhirin oldu bular
Dini ihyā itdiler ender-cihān

Bes bular durur maşābihū'd-dücā
Oldı küfr ehli bularuñla mūhān

İtdi Ebūbekr ehl-i riddetle kitāl
Bes ki ihyā eyledi İslām İmān

55 Hem terāvilhi 'Ömer durgurdı bil
Bes ki ihyā eyledi ol ramazān

Bil ki 'Osmān eyledi Kur'an'ı cem'
Bes ki ihyā itdi ol Kur'an 'ayān

89a Hadd-i şūrbi ol 'Ali durgurdı hem
Bes ki ihyā itdi ol haddi o cān

Lā-cirem dīn fażlı Ebubekr'ūñ durur
Hem 'Ömer fażlı oldu fażl-ı ramazān

³ Bu bölüm, ehl-i beyt ve ashâbın (Allah hepsinden râzı olsun) medhine dairdir.

Hak te'ālā rahmet itsün şol kula
Kim buları cān içinde ide cān

HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ'N-NAŞAYİHİ VE BEYÂNİ'D-DÂ'İ TAŞNİFİ'L-KİTÂBİ⁴

60 Feyz-i bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm
Gönlümi itdi münevver iy ḥalīm

Ol güneşden gönlüme çün irdi nūr
Toldum ez ser-tā-kaḍem zevk u sürür

Ol deñiz çün çalkanuban urdı mevc
Gönlüme envār irdi fevc fevc

Gönlüm evi çünki toldı leb-be-leb
Dil söze geldi tokundı leb-be-leb

Liki nice takrîr idiser bu dil
Şunı kim dil oldı anı müştēmil

65 Ma'ni baḥr u dil çün oldı nāvidān
Baḥr-i ma'ni dil-ile olmaz beyān

Liki bir çeşme gibi olur revān
Nireye uğrarsa ider gülsitān

Diñle andan bir gülüstān düzeyin
Ol deñizden hem cevāhir süzeyin

Ol gülüstānda bitürem dürlü gül
Canlara anda şuvaram şāfi mül

Ol şarābı çün içüp mest olasın
Ḥazretüñ bağın temāşā kılasın

70 Zire senlikdür iden seni ḥarāb
Gel bu senlikden geçegör iy şebāb

89b Çünki senlikden geçesin merdi-vār
Olasın yokluk burākına süvār

Ba'dezān seyrān idesin lā-mekān
Senüñ ola ḥür u gılmān u cinān

Göresin sultān yüzini bî-nikāb
Perdeler götrüle kalmaya hicāb

⁴ Bu bölüm, nasihate dairdir ve kitabın yazılış sebebini beyan etmek hakkındadır.

Senligün bir fak gibi ayakda bend
Kurtulıgör uşda itdüm saña pend

75 Sür meger olmaz-ısa mahv-i başar
Kaçan olısdur ol nûra nazar

Rahm içinde olmasa nutfe fenâ
Kaçan ola ol nigâr-ı dil-rübâ

Dâne olmasa fenâ ender-zemîn
Ağaç olmaz-ıdı pür-bâr u güzîn

Kamu varlık bil ki yoklukda durur
'Arif ol ölmezden öñdin öligör

Bu söze yokdur yakın bil intihâ
Diñle maşşûda idelüm ibtidâ

80 Mürşidü'l-'Ubbâd Nüşâ 'Âlem'i
Çünki hatm itdüm ü buldum hoş demi

Bu kitâbeyni⁵ çü hatm itdüm i yâr
İtdüm anda dürlü sırlar âşikâr

Ba'zı aşhâbdan oldu iltimâs
K'ol 'azîz⁶ oldu buña beyne'l-ünâs

Anı insân 'ayni insân gibi kıl
Lâ-cirem insân 'aynüm oldu bil

Mevlid ü Mi'râc hem dahı Vefât
Cem' idüp bu üçünü buldum necât

85 Dürlü aḥbâr u ġarâ'ib söyleyem
Dürr ü cevher bî-bahâ nazm eyleyem

90a Hem ḥaḳıḳat-i Resûl'i söyleyem
'Âlemün aşıduġın şerḥ eyleyem

İdem ol levlâkenün sırrın 'ayân
Küntü nebiyyen didüğini beyân

Ve fi'l-ḥaberi kâle'llâhu te'âlâ : "Lev lâke lemâ ḥalektü'l-eḫlâk"⁷ ve fi ḥaberin kâle'n-nebiyyü 'aleyhi's-selâm : "Küntü nebiyyen ve Âdemü beyne'l-mâ'i ve't-ṭıyni"⁸

⁵ Haşiyede "kitâbumdan" diye geçiyor.

⁶ Özel isim de olabilir : 'Azîz

⁷ Hadiste Allahu Teala buyurdu ki : "Sen olmasaydın, felekleri yaratmazdım."

⁸ Bir hadiste Peygamber (sav) buyurdu ki : "Âdem, su ve toprak arasındayken ben peygamberdim."

Bes kabûl itdüm anuñ maqşûdını
Dile getürdüm cihân ma'bûdını

Höş sığındum dü-cihân ma'bûdına
Tâ zelelden bu lisânum şaklana

90 Eyleye bu sa'yümi meşkür o Hâk
Menfa'at duta bunuñla tâ ki halk

Taḥşilin bu maqşûduñ âsân ide
Müşkil âsânı hem ol yiksân ide

Ḳad tevekkeltü 'ale'llâhi'l-başîr
Nî'me ma'bûdu hüve nî'me'n-naşîr⁹

Hasbûna'llâhu hüve nî'me'l-vekîl
Nî'me mevlâ nî'me rab nî'me'l-celîl¹⁰

HAZİHİ'L-ḲİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ ENNE'LLÂHE TE'ÂLÂ ESMÂ'E Fİ
'İLMİHİ'L-ḲADİMİ VE'L-İSMÜ ŞUVERÜ'L-MÜSEMMÂ Bİ'L-A'YÂNİ'S-
SÂBİTETİ¹¹ VE KEZÂ Bİ'L-MÜSÂHEMATİ VE'L-HAKÂYİKİ VE'L-ESMÂ'Ü
MUḤTELİFETÜN Fİ'L-'AZMİ VE'S-SUGRİ VE KÜLLÜ ḤAKÎKATİN
MAZHARÜ'L-İSMİ HÂŞ VE ḤAKÎKATÜHÜ NEBİYYEN ŞALLA'LLÂHU 'ALEYHİ
VE SELLEM MAZHARÜ'L-İSMİ'L-A'ZAMİ VE MAZÂHİRÜ CEMİ'İ'L-ESMÂ'İ
MAZHARÜ'L-İSMİ'L-A'ZAMİ VE HÜVE 'ALÂ KÜLLİHÂ FE YEKÛNE
MAZÂHİRÜ KE MAZHARİ'L-ELFİ İSMİ A'ZAM HÜVE ḤAKÎKATÜ NEBİYYEN
'ALEYHİ'S-SELÂM Lİ ENNE'Z-ZÂHİRE VE'L-MAZHARE MÜTTEHİDÜN Fİ'L-
VÜCÜDİ FE HİYE ZAHARAT Fİ CEMİ'İ'L-'AVÂLİMİ BİLÂ ŞÛBHE¹²

90b İşid imdi tercümân-ı hâk sözün
Tâ ki bilesin ḥakîkat neydügin

95 Çün gönül Hâk'dan alur dile verür
Lâ-cirem ol tercümân-ı hâk durur

Mevlidini idelüm evvel beyân
Aşl-ı 'âlem olduḡını ḥöş 'ayân

Nicesi aşlû'l-ḥakâyık oldı ol
'Âlemİne ne sebebden töldi ol

⁹ "Herşeyi gören Allah'a tevekkül ettim. O, ne güzel ma'bud, ne güzel yardımcıdır."

¹⁰ "Dayanaḡımız Allah'tır; O, ne güzel vekildir. Ne güzel mevlâ, ne güzel rab, ne güzel celîldir."

¹¹ Metinde "a'yânî's-sâbiyetî" diye geçmektedir.

¹² Bu bölüm, Allahu Teâla'nın kadîm ilminde ismin, ayân-ı sâbite, müsâhemât ve hakikatlerle, müsemmânın suretleri olduḡunu; isimlerin büyüklük ve küçüklükte çeşitli olup, her hakikatin, has ismin mazharı olduḡunu; Peygamber (sav)'in hakikatinin, ism-i a'zâmın mazharı olduḡunu; bütün isimlerin mazharlarının ism-i a'zâmın mazharı olduḡunu ve onun, tümünün üstünde bulunduḡunu ve bin ism-i a'zâmın mazharı gibi mazharlar olduḡunu; onun Peygamber (sav)'in hakikati olduḡunu; çünkü zâhir ve mazharın vücutta birleşik olup, onun, bütün âlemlerde şüphesiz göründüḡünü belirtmeye dairdir.

Nice peygāamberdi Ādem gelmedin
İns ü cinnī gōk-ile yir olmadın

Nicesi yaratdı Hāk anuñ nurın
Bu kamu maḥlūkı yaradılmadı

100 Bu me‘ānıyı idelüm hōş beyān
Cān kulağın aç berü dīñle i cān

İnceden ince durur bu söz yakın
Añla kim tā bilesin ‘ilme’l-yakın

Ba‘dezān ḥāşıl ola ‘ayne’l-yakın
Anuñ ardınca daḥı ḥakke’l-yakın

Bes ki bulasın bu ‘ālemde kemāl
İrmeye saña daḥı ayruḳ zevāl

Bil ki var esmāsı Hākḳ’uñ bī-şümār
‘İlmi içre şābit olmışlar i yār

105 Vardur ol esmāya şüretler laṭif
K’ol durur a‘yān-ı şābit iy şerif

Dirler anlara ḥakāyık iy yara
Hem de māhiyyāt-i eşyā yiksere

Her şüret bir ismüñ oldı mazḥarı
Terbiyet alur isimden her biri

Şöyle kim cān tenden alur terbiyet
Bu sözi bildünse buldun maḡfiret

91a Terbiyetden viren insāna ḥayāt
Terbiyet bulmayan oldı çün memāt

110 Terbiyet bulanlar oldı nīk-nām
Bulmayan bī-lezzet oldı hem-çü ḥām

Terbiyet bulduñsa olduñ çün şeker
Bulmaduñsa bil ki olduñ hem-çü zehr

Çün güneş gibi virürem terbiyet
Yimişüñ ḥāmın gider al ma‘rifet

Ba‘dezān bil kim ol esmā dürlüdür
Kimisi cevherlü kimi dürlüdür

Kimi cāmi' kimisi cāmi' degül
Cins ü nev' u şahs gibidür bil kim ol

115 Allāh ismi kâmusından uludur
Cümle esmâdan tamām ol töludur

Kamu esmâda tecellisi, âşikâr
Cümle esmâ ider istimdād i yâr

Kamu esmâdan hem evveldür yakın
Bu söze itme gümân sen key sakın

Kalan esmâ birbiri altında hōş
Hıfâda birbirisinden ulu uş

Ba'dezân bil her hakikat iy harif
Düşdi ol bir isme mazhar hōş latif

120 Liki ol şāhuñ hakikatın işit
Kankı isme düşdi mazhar iy yigit

İsm-i a'zam mazharı düşdi o hōş
Hak durur işbu sözümi eyle gūş

Bes hakâyıkdan muqaddem oldu ol
Lâ-cirem kim aşı-ı 'âlem oldu ol

Zîre zâhir kâmudan evvel i cān
Kâmusından ol tecellî, ider 'ayân

91b Mazharı da evvel oldu bes anuñ
Şakla bu sözi budur cānı canuñ

125 Zâhire mazhar zirâ birdür yakın
Bu vücūd içre iki şanma sakın

Görinendür bil ki zâhir didigüm
Görinecek bir o mazhar didügüm

Görinen bil kim isimdür iy yigit
Görinecek bir hakikat key işit

Bes her ismüñ mazharı mazhar durur
İsm-i a'zam mazharına söz budur

Her hakikat mazharı anuñ i yâr
'Âlemeynde görinen ol her ne var

130 Şöyle kim ay bedr-iken sen bir gice
Biñ çanak kosañ tolu şu iy hoce

Görinen kamuda bir ay iy şebâb
Fehm it va'llāhu a'lem bi's-şavāb¹³

Zi Resûl ki nûrı tıldı 'āleme
'Arş u fers ü fevk u taht u ādeme

Ol haqıkatden belürdi āsumān
Uş didüm levlākenüñ sırrın 'ayān

Ay u güneş kamu ılduzlar nurı
Ol haqıkatden bilürdi her biri

135 Cennet ü Rıdvān u dahı hüriler
Ol haqıkatden durur bil kim bular

Cinn ü hayvān u melek insāniyān
Ol haqıkatden belürdi bil i cān

Çar 'unşur heft kişver baħr u ber
Ka'be mescid kamu andan iy piser

Ol Resûl'ün kaddi tonı lā-cerem
Gölgesidür bil anuñ Bağ-ı Erem

92a Ağzı yarı selsebil ü zencebil
Hüriler aña fidı cānlar sebil

140 Şacı ve'l-leyli yüzi ve's-şemsidür
Hem yañağı ve'd-đuhādur dişi dūr

Lebleri la'l ü beñi fülful 'ayān
Alnı mescid kaşları mihrāb-ı cān

Kokusu müşg ü deri¹⁴ 'anber i yār
Güli ol derden yaratdı Kirdigār

Oldur ahı kıblesi bu 'ālemün
Añlayu baķ k'ol durur cānı canuñ

Haķ meleklerle aña ider şalavāt
Ümmeti-y-señ şalavāt it bul hayāt

¹³ "Allah, doğruyu daha iyi bilir."

¹⁴ der : ter

Ḳāle'llāhu te'ālā : “İnne'llāhe ve melā'iketehū yuşallūne ‘ale'n-nebiyyi yā
eyyühe'llezīne āmenū şallū ‘aleyhi ve sellimū teslīmen”¹⁵

145 Bulınur ‘afv-ıla gufrān u necāt
Ol Resül’e virmek-ile şalavāt

Yā İlāhî hōş şefî ‘ it bize sen
Ol Resül’i tā ki olavuz esen

**HAZİHİ’L-KİT‘ATÜ Fİ BEYÂNİ SİRRİ KAVLİ’N-NEBİYYİ ‘ALEYHİ’S-
SELĀM “KÜNTÜ NEBİYYEN VE ĀDEMÜ BEYNE’L-MĀ’İ VE’T-ṬĪNİ”¹⁶**

Diñle girü dürlü esrār açayın
Ol şadefden dürr ü gevher şaçayın

Bāğ-ı ‘aqluñ bezeyeyin reng reng
Tā ki göñlüñ gözgüsinden gide jeng

Bes ki ya‘nî hūb gösterde cemāl
Gidere ne varsa göñlünde melāl

150 Ni‘met ol şüret durur bāķi ‘anā
Bāķi ol vech ü kalamı bil fenā

Sa‘y kıl kes göñlüñi bu fāñden
Tā ki lezzet alasin bu bāķiden

92b Niçeler geldi buraya ağlayu
Gitdi girü gözi yaşı çağlayu

Çün gidersin dünyeden nā-çār olup
Gözi yaşlu cigeri pür-hār olup

Kıl yaraķ şol gün-içün anda,ıy halıl
Yu‘razüne’l-halke,ılā rabbın celıl¹⁷

155 Ol Resül’ün sevgüsini muḥkem it
Tā ki yüzi ağ olasin iy yigit

Çün didi küntü nebiyyen ol Ḥabīb
Beyne mā’i’t-ṭıyni Ādem iy lebīb

¹⁵ Ahzab suresi 56.ayet : “Allah ve melekleri, Peygambere çok salat ederler. (Onun şerefini gözetmeye, şanını yüceltmeye özen gösterirler.) Ey mü’minler! Siz de ona salat edin ve tam bir teslimiyetle selam verin.”

¹⁶ Bu bölüm, Peygamber (a.s.)’ın “Ādem, su ve çamur arasındayken ben peygamberdim.” sözünün sırtını beyan etmek hakkındadır.

¹⁷ “İnsanlar, yüce Rabbe arz edilirler.”

Ve fi'l-haberi : “Küntü nebiyyen ve Âdemü beyne'l-mâ'i ve't-tıyni”¹⁸

Ya'ni ben peygâberem anda, âşikâr
Şuyıla balçıkdağken Âdem i yâr

Diñle sözün bu hadîsüñ söyleyem
Şu üzere dürlü hem naqş eyleyem

‘Aklıña şıgmaz sözi yakışduram
Şekkeri bādeme qarup yidürem

160 Saña bildürem ki var esmâ-yı Hâk
‘İlmi içinde okur anlar sebak

Hem dahı didüm ki esmâ dürlüdür
Kimisi cevherlü kimi dürlüdür

Her birinde var durur dürlü kemâl
Bir bir isterler belüre ol cemâl

Her birisi saltanat da'vı ider
Hükmini sürmeklige¹⁹ bir bir diler

Bes çekişdiler bular bî-şek revân
İşbu a'yân hâriciyyede i cân

165 Lâ-cirem emr-i ilâhî iy harîf
Oldı muhtâc mazhara k'ola şerîf

93a Hâkim ü ‘adil olup²⁰ hükmin kıla
Bu nizâm-ı ‘âlemüñ hıfzıñ bile

Rabbi bile hüküm ide, esmâda o cân
Terbiyet ide hem esmâya ‘ayân

Zâhire vü bâtına her isme hoş
Ol kemâli lâıķına ide tuş

Bil o mazhar ism-i a'zam mazharı
Zire oldur kâmusıñ serveri

170 Evvele vü âhire kûtb ol durur
Zâhire vü bâtına kûtb ol durur

Ol durur bil kim hakikat-i Resûl
Ol durur ‘âlemde hem aşl-i uşul

¹⁸ Hadiste : “Âdem, su ve çamur arasındayken ben peygamberdim.”

¹⁹ Haşiyede “sevmeklige”.

²⁰ Haşiyeye göre düzeltilmiştir. Metinde “Hâkim ü ‘adl oluban “diye geçmektedir.

Şüret-ile şaklar ol ‘âlem taşın
Bâtin-ıla saklar ol ‘âlem için

Ol durur esmâda hükmin yüriden
İşbu ‘âlemde taşarruflar iden

Qahr anuñdur lutf anuñ ihyâ dahı
Hem emānet hem rızā saht²¹ iy ahı

175 Bil rubūbiyyet aña virdi İlāh
Zire kim oldı halife Hakk’a²⁰ mäh

Bu sebebdan bil kim ol ‘ālī-cenāb
Didi husıştı bi fātihī’l-kitāb

Ve fī’l-haberī kâle’n-nebiyyü ‘aleyhi’s-selām : “Husıştı bi fātihati’l-kitābi ve bi naḥv enneküm el-bakarati”²²

Liki bu rablık aña iy pāküdīn
Ol ḥaḳīḳat cihetindendür yaḳīn

Beşeriyyet cihetinden ‘abd i yār
Uş didüm ḥaḳ sözi saña āşikār

Ḥaḳ ciheteyni işāret itdi ḥōş
Ol kitābında diyem dut söze gūş

93b 180 Mā remeyte iz remeyte didi Ḥaḳ
Rablıgına ḥōş işāret itdi Ḥaḳ

Kāle’llāhu te‘ālā : “Ve mā remeyte iz remeyte velākinne’llāhe rema”²³

Dahı lemma kāme ‘abdu’llāh didi
‘Abdlıgına ḥōş işāret eyledi

Kāle’llāhu te‘ālā fī kitābi’l-‘azīzi : “Ve²⁴ ennehü lemma kāme ‘adu’llāhi yed‘ūhu kādū”²⁵

İşbu āyetde bir ince ma’nīye
Ḥaḳ işāret kıldı diyem diñleye

Ol Resül’e nişe ‘abdu’llāh didi
‘Abdu-raḥmān yā raḥīm hem dimedi

²¹ Haşiyede “Hem emānet rızā saht” diye geçmektedir.

²² Hadiste Peygamber (a.s.) buyurdu ki : “Bana kitabın Fatıhası verilmekle ayrıcalık tanındı...”

²³ Enfal suresi 17.ayet : “...attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı...”

²⁴ Metinde “fe”.

²⁵ Cin suresi 19.ayet : “Allah’ın kulu, O’na yalvarmaya (namaza) kalkınca, neredeyse...”

Ya'ni dir kim ism-i a'zam iy ulu
Sende dırsın mazharı iy yahtulu

185 Kālan isme düşmedi mazhar yakın
Bil ulūhiyyet saña virdüm yakın

Gör ne rāz açdum girü bunda saña
Kıl kerem sende du'ā gönder baña

Hāsilı rabbiyyet anuñ 'āleme
Bil sıfātu'llāh iki, irdi ol deme

Bu cihetden yirde gökde her ne var
Zerre zerre aña ma'lümdur i yār

Likin anun 'acz-ile miskinliği
Hem dahı ol entüm a'lem didügi

Ve fi'l-haberi kâle'n-nebiyyü 'aleyhi's-selām : "Entüm a'lemü bi umûri
dünyāküm"²⁶

190 Beşeriyyet dönderür her ne ki var
K'oldı hāşıl ol tenezzülden i yār

'Ālem-i süflīye indi çün o şāh
Ol sebebden virdi 'acz aña İlah

94a Maqşud inmekden bu milke bil yakın
Cāmi' olmaqlık durur iy pāküdün

'Ālem-i zāhir havāşın ne ki var
Zāhir-ile cem' ide ol Kāridār

'Ālem-i bātin havāşın dahı hem
Bātin-ıla cem' idüp ola behem

195 'Ālemeyne mazhar ola ol şerīf
Zı Resül ü zı Hābīb ü zı zarīf

K'uşda düşdi mecma'a'l-bahreyn o şāh
Mültekā-yı 'ālemeyn oldı o māh

²⁶ Hadiste Peygamber (a.s.) buyurdu ki : "Siz, dünya işlerinizi daha iyi bilirsiniz." Peygamber (sav)'ın, bu sözü şu olayla ilgili olarak söylediği bilinir : Râfi' İbnu Hadîc (r.a.) anlatıyor: "Resûlullah (sav) Medine'ye geldiğinde, Medineliler hurma telkîh ediyorlardı: "Ne yapıyorsunuz?" diye onlara sordu. Medineliler: "Bu, eskiden beri yapmakta olduğumuz bir şey!" deyip (açıkladılar). Aleyhissalâtu vesselâm da: "Eğer bunu yapmasanız belki de sizin için daha iyi olur!" buyurdular. Bunun üzerine Medineliler o işi bıraktılar. Hurma ağaçları (o yıl çağla) döktü (ve meyve tutmadı). Durum, Aleyhissalâtu vesselâm'a haber verilince şöyle buyurdular: "Bilin ki, ben bir beşerim. Size dininizle ilgili bir emirde bulunursam, onu derhal alın. Eğer kendi re'yime dayanan bir şey emredersem, bilin ki ben bir insanım!" [Müslim, Fezâil 140, (2362).]

Girü bir hōş nükte oldı aşikār
Dürr ü cevher gibidür ol şu'le-var

Ya'ni nokşāndur kemālāt iy ulu
Bir cihetden añlağıl iy bahtulu

Zire nokşāndur tenezzül iy cüvān
Liki andan çok kemāl oldı 'ayān

200 Şol ki tōldı göñli, anuñ nūr-ı yaqın
Añlar işbu sözi ol iy pākūdīn

Uş didüm nice nebiydi o hān
Şuyıla balçıkdağken Ādem i cān

Ya'ni 'ilmi cism arasındayken ol
Cümle esmāya nebī-y-di bil Resül

Bu mazāhirde²⁷ nebīler bil yaqın
Ol nebīnūñ nā'ibi iy pākūdīn

Bunlar esmāya degüldür bil nebi
Fehm kıl işbu sözi olma ğabi

205 Bes ki kamu enbiyā nā'ib durur
Bil haqıkatde nebī kim ol durur

Zi Resül ü zi şerif-i kâ'ināt
Çünki ümmetsin getür hōş şalavāt

94b Yâ laṭif ü yâ şefi'a'l-müzniḃin
Kıl şefâ'at k'olmayavuz ḥasirīn

²⁷ Metinde "muzāhirde" diye yazılmıştır.

[Mİ‘RAC-I NEBİ]

94b HAZİHİ’L-KİT‘ATÜ Fİ BEYÂNİ TENEZZÜLİ’L-HAKİKATİ’L-
MUHAMMEDİYYETİ Fİ’L-‘ÂLEMİ’T-TAFZİLİ’LLEZİ HÜVE’L-
‘ÂLEMÜ’L-KEBİRİ’L-MÜSEMMÂ Bİ’L-İNSÂNİ’L-KEBİRİ Fİ
İSTİLÂHİ’L-MEŞAYİHİ VE Fİ’L-‘ÂLEMİ’L-İCMÂLİ’LLEZİ HÜVE’L-
‘ÂLEMÜ’Ş-SAĞİRİ’L-İNSÂNİYYİ VE Fİ BEYÂNİ ENNE’L-KELÂME’L-
‘ÂLEMEYNİ MUTÂBİKEYNİ VE MÜNÂSİBEYNİ KE TABİKİ’L-
Fİ’LEYNİ¹

1 Girü gönlüm bahrı uş taşdı i yâr
‘Âlemi başdan başa, itdi sebze-zâr

Ol şeker kânı girü hoş söyledi
Şekkerin şerbet revâne eyledi

Tütü-yi cânı berü şal iy harîf
Tâ bu şerbetden içüp olsun zarîf

Kim bu şerbetden içerse câm-ı pür
Tola başdan ayağa zevk u sürür

5 Şerbet ol şerbet durur vire şafâ
Gönlünü bağını ide pür-şafâ

Çünki gönlün tola ol envâr-ı Hak
‘Âlemeyni idesin sen bir varak

Bilesin ol ‘âlemi bâkî-düğün
Hem dahı bu ‘âlemi fânî-düğün

Görme misin cavk cavk niçe geçer
Uş görürsin bunda konanlar göçer

Çün gidersin iy karındaş kıl yarak
Bil ki ol ‘âlem durur menzil tırak

10 Cem‘ it şunu ki alup gidesin
Şatup ol hâzretde aşşî idesin

Ol Resûl’ün dâmenine iy cüvân
Berk yapış kim kurtarasın anda cân

¹ Bu bölüm, şeyhlerin ıstılâhında, büyük insan olarak adlandırılan ve büyük âlem olan tafzîl âlemine ve insanî küçük âlem olan icmâl âlemine Hakikat-i Muhammediyenin tenezzül etmesini ve iki âlem kelâmının iki fiilin uyumu gibi mutâbık ve münâsîp olduğunu beyan etmek hakkındadır.

95a

Urdı bir taşā külüng ol çıkdı nūr
Gördi ümmet irecek yiri i şāb²

Yüzinüñ nūrı yakar kāfirleri
Şöyle kim şeytāna atılır şihāb

Ümmete ol nūr yigrekdür yakın
Ger ola biñ māhitāb u āfitāb

15

Çünki ol şāh-ı ‘Arab’ şaldı kılıç
Dökdı kāfir kanını hem-çün hizāb

Yakdı kāfir evlerini ol Hābīb
Bes muṭl’ oldı aña kamu rikāb

Ulu sultāndur Burāk’a bindi çün
Cebra’ıl ol dem aña dutdı rikāb

Çünki mi‘rāca revān oldı Resül
Kamu göklerde açıldı aña bāb

Çünki ‘Arş’ dan yukaru kıldı güzer
Döst cemālinden götürdi ol niķāb

20

Didi iy görklü hābībüm saña ben
Bil şefā’at virmişem yevme’l-hisāb

Zi Resül ü zi Hābīb ü zi münir
K’oldı kamulardan ol a’lā-cenāb

Yā Resūla’llāh şefā’at eylegil
Ben za’ife tā ki çekmeyem ‘azāb

İñlerem gündüz gice uş zār olup
‘Ankebüt evine çün düşdi zübāb

25

Vaşluña çün çäre bulmadum Hābīb
‘Işkuñ evinde çalarvan çün rebāb
Çünki hām idüm talebde vaşluñı
Lā-cirem fūrkat odı kıldı kebāb

Ger bu fūrkatde baña vaşluñ şuyın
Virmez-iseñ uş yürek kanı şarāb

95b

Uşda ahşam vaktidür kaldurdum el
Vaşluñ isterven du’ām it müstecāb

² Buradan itibaren başlayan 23 beyitlik na’t ve ashab medhiyesi, kaside tarzında yazılmıştır.

³ Satırın üstünde “arab” kelimesi yerine “ālem” kelimesi yazılmış.

**HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ MEDHİ'L-ÂLİ VE'L-AŞHÂBİ RIDVÂNU'LLÂHİ
'ALEYHİM ECMA'İN⁴**

Âline aşhâbına dahı i şâb
Kim bulara Hâk'dan oldı feth-i bâb

Din ilinüñ belki bunlar şem'idür
İtdiler kâfirlere dürlü 'ikâb

30 Sözleri tatlu durur yüzleri hûb
Tayyibü'l-ecsâm tahirü'l-lübâb

Ol Resûl'e çün bular yâr oldılar
Oldı İslâm dîni bil 'âlî-cenâb

Sünneti neşr itdiler yir yüzine
Şaçdılar rahmet şuyın hem-çün şehâb

Maşrık u mäh-ı şerî'at oldılar
Bunlara şems-i hakikat kıldı tâb

Her ki kıldı bunlara sevgü i şâf
Havz-ı Kevşer'den içe şeksüz şarâb

**HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ TEFSİRİ KAVLİHİ TE'ÂLÂ : "SÜBHÂNE[L]-
LÂHEJ⁵"LLEZİ ESRÂ Bİ 'ABDİHİ"⁶**

35 Fazl-ı bismi'llâhi'r-raḥmāni'r-raḥîm
Bil kim oldur genc-i esrâr-ı Hâkîm

Çün dilüme geldi ol genc-i Hüzâ
Bes nice olasıvan Hâk'dan cüzâ

Didi Hâk ena celîsü men zekêr
Beni zikr idenleyem iy bî-haber

Ve fî'l-haberi kâle'llāhu te'ālā : "Ena cālîsü⁷ men zekere'l-ḥadîs"⁸

Çünkü tevfiḳ Hâk'dan oldı bize yâr
Diñle dürlü genc ideyin âşikâr

⁴ Bu bölüm, ehl-i beytin ve ashâbın (Allah hepsinden razı olsun) medhi hakkındadır.

⁵ Bu kısım, ayette yok.

⁶ Bu bölüm, Allahu Teâlâ'nın "...kulunu gece yürüten Allah noksan sıfatlardan münezzehtir." (İsra \1) sözünün tefsiri hakkındadır.

⁷ Satır üstünde "celîs".

⁸ Hadiste Allahu Teala buyurdu ki : "Beni zikredenle birlikteyim."

96a

Ma'ni deryasında çünkim ben yüzem
Ma'ni hūbi yüzine cevher dizem

40

Girü murg-ı cān ser-āgāz eyledi
Kuds bāğın alup āvāz eyledi

Per kaçup bu gökleri geçmek diler
Ol şarāb-ı lā-yezāl içmek diler

Şerbet ol şerbet durur bākl şarāb
Ol durur 'umrānī kalanı harāb

Çün harāb olur bu deyr-i muteber
Sa'y kıl kim kılasın bundan güzzer

Çün bu dünyāyı elūnden ırasın
Giçesin eflāki dōsta iresin

45

Bu mahabbetdür seni vīrān iden
İşbu fānī mülkde ser-gerdān iden

Ko bu zehri gel berü şehd eyle hōş
Zulmeti ko sa'y kıl nūr isde hōş

Çünkü yazuñda akar āb-ı hayāt
Sen revā mı olasın fi'z-zulumāt

Uşda toğmışdur girü ol āfitāb
Taşuñı la'l eylegil cehd it i şāb

Bişür ol yimişlerüñi koma hām
Tā ki şunula saña bir tolu cām

50

Bes ki sen iksir-i haqqı bulasın
Miss-i cismi cümle altun kılasın

Halk içinde olasın 'ālī-cenāb
Uş didüm va'llāhu a'lem bi's-şavāb⁹

Çünkü yokdur bu söze pāyān i yār
Diñle maqşūdı idelüm āşikār

Diyelüm kim ol nebīler serveri
Nice geşdi işbu yidi çenberi

96b

Nice buldı kurb-i ev-ednāya yol
Nicesi Hazret anı kıldı kabūl

⁹ "Allah, doğruyu daha iyi bilir."

55 İdelüm bir bir bu ahvâli beyân
Ol şehûn mi'râcı sırtın hoş 'ayân

Seyr idelüm gökleri bir bir latîf
Keşf idelüm dürlü esrârı şerîf

Ger bu dūrri nüş iderseñ iy cüvân
Şeksüzün seyr idesin nüh âsumân

Ol Resûl'ün Mevlid'i hatm oldu çün
Başladuk Mi'râc'ına iy zû-fünûn

Diñlegil Qur'an içinde ol Aḥad
Didi sūbhâne'lezi esrâ bi 'abd

Kâle'llāhu te'ālā : "Sūbhâne'lezi esrâ bi 'abdihi leylen mine'l-Mescidi'l-Ḥarâmi
ile'l-Mescidi'l-Akşâ'lezi bârekna havlehü li nûriyehü min âyâtina"¹⁰

60 Ya'ni tesbîḥ iderem Ḥaḳḳ'ı, iy imâm
Tesbîḥ itmeklik nakâyışdan tamâm

Eyle Allāh ki kılını bir gice
Seyr itdürdi Burâk üze iy ḥoce

Mekke'den Beyte'l-Mukaddis'e tamâm
Gicenün ba'zında vardı ol hümâm

Eyle beyti kim anuñ çevre yanın
Eyledük tolu bereket iy emîn

Yimiş ağaç mı anuñ çevre yanı
Râhat olur anı görenün canı

65 Hem şehirler ulu ni'metlû durur¹¹
Ol Falastın ü Dimişḳ ardındadır

Evliyâlar ma'bedidür ol mekân
Hem daḥı ol vahye muhbiḫdur 'ayân

97a Nişe seyr itdürdük ol kılı gice
Nişe ağdurduk biz anı mi'râca

Tâ ki gökde yirde gizlû ne ki var
Gösterevüz ol kula biz âşikâr

¹⁰ İsra suresi 1.ayet : "Bir gece, kendisine ayetlerimizden bir kısmını gösterelim diye, (Muhammed) kulunu Mescid-i Haram'dan, çevresini mubarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya götürün Allah, noksan sıfatlardan münezzehtir..."

¹¹ Haşiyede ise bu mısra şöyle düzeltilmiştir : "Hem şehirleri ulu ni'metlûdür".

Bil ki Akşā ma'nisi ʿeb'ad iy cūvān
Mekke'den kırk günlük ol ırak i cān

- 70 Mekke halkı seyre inkār eyledi
Hak semī 'em hem başırem bes didi

Kāle'llāhu te'ālā : "İnnehü hüve's-semī'u'l-bašīr"¹²

Ya'ni işidür Meke halk inkārını
Hem görür kâfirlerün Hak kârını

Tā buña dek āyetün ma'nisidür
Bunda bir hōş nūkte vardur hem-çü dūr

Ya'ni bu āyetde şāha kıl didi
Hak saña şefkat idüp kayduñ yidi

Zıre 'İsā'yı göke ref' itdi çün
Niçeler ortağı didi iy zū-fünün¹³

- 75 Çün Resūl'i göklere ref' eyledi
Ol Habīb'e lā-cirem kulum didi

Ol Nebī'nün ümmeti tā azmaya
Tamu zencirine nefsin dizmeye

Hem de bu āyetde Hak leylen didi
Ol şeneviyye sözün redd eyledi

Hakk'ı iki dirler anlar iy piser
Birisi hayrı yaradur biri şer

Dirler anlar hayrı gündüz yaradur
Hem de gice bil ki şerri düridür

- 80 Bil ki Hak hayr ulusun kıldı gice
Ol şehūñ mi'rācını 'Arş'dan yüce

- 97b Tā bileler hayrı şerri yaradan
Ol durur bu kamu tertibi iden

Giceyi gündüzi oldur düriden
Yir yüzine dürlü revnaqlar viren

Bir durur yokdur şerİki mişli ʿanuñ
HālİKı ol on sekiz biñ 'ālemün

¹² İsra suresi 1. ayet : "...O, gerçekten işitendir, görendir."

¹³ Haşiyede, şöyle bozuk vezinli bir beyit de not edilmiş : "Niçeler dahlı oğlı iy yār / Niçe ortağı didi aşıkār".

Diñle, âyetde belâgat var vasl-i yâr
İltifât itdi zîre Hâk âşikâr

85 Lafz-ı gâyet¹⁴ zikri kıldı evvelen
Lafz-ı müttekelim¹⁵ aındı şâniyen

Şâlişen gâyet¹⁶ zamîrin söyledi
Bes ki âyetde belâgat eyledi

Zihî sultân dürlü şan‘atlar bilür
Qavl ü fi‘linde ne dilerse kıılır

Kime ikrâm idüben göke, ağdurur
Kimine kıılır saha¹⁷ yire urur

Kimine mi‘râc balık karnın kıılır
Kimine Tûr içre tecelli, ırgürür

90 Kimine, odı gülsitân kıılır i yâr
Kimini ‘Arş’ında ider celve-dâr

Çünki âyet ma‘ninin hall eyledüm
Dürlü nükte hoş me‘ânî söyledüm

Bes nüzûline sebep nedür diyem
Ol Nebî mi‘râcını nazm eyleyem

Key kulak dut kim budur nazm-ı leyâl
Qamu gönülden sürer dürlü melâl

**HAZİHİ’L-KİT‘ATÜ Fİ BEYÂNİ SEBEBİ NÜZULİ’L-ÂYETİ VE
ENNE’LLÂHE ERSELE CEBRA’İLE İLE’N-NEBİYYİ ŞALLA’LLÂHU ‘ALEYHİ VE
SELLEM MA‘A’L-BURAKİ VE ĞASELE KALBEHÜ VE SÂRE İLE’L-BEYTİ’L-
MUĞADDESİ¹⁸**

98a Girü mevce geldi ol deryâ-yı nûr
Kııldı cânım halvetini pür-sürür

95 Ol deñiz incüleridür ma‘ni uş
Bu şadef gönülüm leb-â-leb tıldı hoş

Çünki cânım aşlı ol deryâ durur
Lâ-cirem andan yitişür mevce nûr

¹⁴ Bu kelime, bizce, yanlış yazılmış olup, “gâlb” veya “ğaybet” şeklinde olması gerekir.

¹⁵ Bu kelimenin de “müttekellim” diye yazılması gerekirdi.

¹⁶ Bu kelimenin de “gâlb” veya “ğaybet” olması gerekirdi.

¹⁷ saha¹⁷ : (Ar.) öfke, gazap

¹⁸ Bu bölüm, âyetin nüzul sebebini belirtmek ve Allah’ın, Cebrâil’i Peygamber (sav)’e Burak’la göndermesi, kalbini yıkaması ve Beyt-i Mukaddes’e gitmesi hakkındadır.

Çünkü geldi nûrı mevce fevc fevc
Cân hümâsı bes ki gitdi sūy-i evc

Girü aşlın aındı ol tāvūs-ı cān
Seyr kılmaklık diler bes lā-mekān

Zire her fer‘ aşlını tālib durur
Bu sözi añlar şu kim tālib durur

100 Çün bu ‘ālem iki şāh oldu i yār
Her budak çıkdı bir evden āşikār

Biri çıkdı cennet evinden laṭīf
Zühd ü taḳvāsıyla olmuş ol şerīf

Birisi duzaḥ evinden çıkdı bil
Pür ḍalālet pür şakāvet ol zelīl

Şeksüzün döner budaklar aşlına
Bil irişür aşlınuñ ol vaşlına

Nūr irer nūra o zulmet zulmete
‘Āşī olan nāra zāhid cennete

105 Bes Resūl ‘Arş üzre seyrān eylese
Gökler-ile bile devrān eylese

Ne ‘aceb ola anı tañlayalar
Cümle kāfir anı tekzībleyeler

Küllī şey’ kılrur rücū‘ aşlına bil
Ol Resūl didi bu sözi iy ḥalīl

Diñle imdi ol Resūl mi‘rācını
Ol yüzi görklü cihān muḥtācını

98b Burada bir ḥōş ḥaber var diñlegil
Āyet inmege sebebdür añlağıl

110 Ya‘ni ol şems-i cihān māh-ı münīr
Mescid içre oturmuşdur ol beşīr

Bir bölük kāfir irişdi ol yire
Anlaruñlaydı Ebū Cehl iy yara

Geymiş anlar atlas u dībā i yār
Ṭazı atlar üzre olmuşlar süvār

Didiler ki yâ Muhammed sen nice
Halka peygâmbere olasın iy hoce

Kim fakırsın yok senün māl ü metâ
Tazi atlar hem dahı böstân u bāğ

115 Ger bu da'vüne senün sıdık oladı
Bizcileyin māl ü hazneñ toladı

Guşşalu olup üri durdı Resül
Ümmehāni evine vardı melül

Bes ki sūbhāne'ilezi esrā didi
Bİ-nihāyet milk aña 'arz eyledi

Var durur hem ihtilāf iydem işit
Kankı ayda oldı mi'rāc iy yigit

İbni 'Abbās hoş rivāyet eyledi
Ol rebî 'ü'l-evvel ayında didi

120 Çün düşenbih gicesinde üç sa'at
Geçmiş-idi kim açıldı ulu taht

Ümmehāni kim 'Alî'nün uhtı bil
Anuñ evinden göke ağdı halil

Bir kavülde bil receb ayındadı
Kim yigirmi yidi gicesindedi

Bir kavülde cum'a gicesi iy cüvân
Hem ramazan ayı leyl-i kadr i cān

99a Girü yirine kodılar iy cüvân
Bitdi ol yaruk yiri ol dem revân

125 Neyiçün kalbini anuñ yardılar
Nişe İmān-ıla anı pāk itdiler

Tā ki ola kalbi anuñ āyine
Haq görine anda hem her-āyine

Hem dahı kâbil ola bilmege ol
Şunu kim bilmege 'âcizdür 'uqûl

İki kez kalbin yudılar iy cüvân
İkisin dahı didüm saña 'ayân

Çünki pāk oldı Resûl ol dem i cān
Çekdi Cebrā'ıl Burak'ı hōş revān

130 Didi Cebrā'ıl ki iy yüzi kamer
Kāfirūñ var-ısa uş tāt u kemer

Uşda saña tāt u hülle vü Burak
Bin ki seyrān idelüm iy yüzi ak

Tāt u hülle geydi geldi ol Resûl
Tā Burak'a bine anda ol uşul

Bes Burak ol demde söyledi i yār
Kendü derdin itdi anda āşikār

Didi baña binmez illā kim nebī
Ol Muḥammed Hāşimī'dür 'Arabī

135 Hem Kureyşī Ebṭahī şāhib-kelām
'Āşık u bīçāresiyem iy imām

Bes aña didi Resûl kim iy Burak
Ol Muḥammed benvenin iy yüzi ak

Ol Burak aña didi kim yā ḥalīl
Ḥācetüm var ḥazretüñe bellü bil

Ya'ni unutma kıyāmetde beni
Binmegil ayruḳ buraga iy ḡanī

99b Bes Nebī anuñ sözün kıldı qabûl
Bindi ol dem ol Burak'a ol Resûl

140 Dıtdı Cebrā'ıl rikābın ol zamān
Ġāşiye götürdi Mikā'il i cān

Oldılar Beyte'l-Muḳaddis'e revān
Yolda ne gördi işit şah-ı zamān

Şağ u şoldan geldi, aña āvāz iki
Yā Muḥammed diyü 'alā risliki¹⁹

Ya'ni arḳun git diyü, āvāz işidür
Şağ u şoldan bakmaz aña yügürür

¹⁹ "Yavaş ol. Acele etmeden hareket et."

Gider-iken gördi bir ‘avrat gelür
Aña arķun git diyü el uzadur

145 Ol kişide ķad hem-ķün servi-vār
Hōş bezenmiş ol ķarı tāvūsı-vār

Aṭlas u zibā zeberced-ile ol
Reng ü reng düzmiş özini hem-ķü gül

Pāyi ḥalḥal desti, ābirincen? tolu
Aña gōñül virdi her k’oldı delü

Niçeyi zūlfine ber-dār eylemiş
Niçeyi naķşına dil-dār eylemiş

Niçeyi sihr-ile mecnūn eylemiş
Niçeyi mekr-ile mağbūn eylemiş

150 Ol ‘acūze bikridür ğaddāredür
‘Āşıkına bil kim ol mekkāredür

Zāhiri mağbūn anuñ içi ḥarāb
Şehdi aġu hem şarābıdur serāb

Her kim anuñ taşına ķıldı nazar
Bil kim ol cān milkine ķıldı güzer

Bes Resūl taşına ķılmadı nazar
Ķıldı ol Beyte’l-Muķaddis’e güzer

100a Mescid-Aķşā’ya ķün irişdi Ḥabīb
İki rik‘at ķıldı sūnnet ol ṭabīb

155 Bes didi Cebrā’il’e kim yā güzīn²⁰
İşidüben gördüğüm di iy güzīn

Cebra’il didi şaġuñdan gelen ün
Bil Yehūdī azduran iy zū-fünün

Ger ol āvāze sen iķbāl itsedūñ
Hep Yehūdī olur-ıdı ümmetūñ

Hem şu ‘avrat kim saña uzatdı el
Niçelerūñ ķanına boyadı el

Dünyedür ol ger aña meyl itsedūñ
Azar-ıdı dünýe sevüp ümmetūñ

²⁰ Satır üzerinde “emīn” kelimesi var.

160 D ny  sev p  h ret bulmaz-ıdı
Hi  biri cennet taleb kılmaz-ıdı

Ba‘dez n get rdiler iki kade 
Biri s d biri s ci vir r ferah

Bes ki Cebr ‘ l didi kim y  H bl b
K nkısının dilerse  i gil y  tab b

S d kade hin i  p irdi hikmete
Didi Cebr ‘ l aşbate‘ l-fi rate

Ya‘ni vird  n  mmete  sl m  m n
S ci i se n kamu azardı i c n

165 Ba‘dez n get rdiler mi‘r c-ı c n
Bil ki mi‘r c ma‘nisid r nerd b n

Nerd b nı kim anı g z g rmedi
‘A l   fikr   fehm  na hi  irmedi

Bir kav lde ol g miş d r iy c v n
Bir kav lde hem da ı altun i c n

Bir kav lde bil kim ol a  inc  hem
Bir kav lde n r-ıdı iy mu terem

100b Bil ki d rd nci kav l ha dur hem n
Bil g ke andan  ıkar r  -ı rev n

170 C n bedenden   nki  ıka iy şer f
Bil a ar ol nerd b na h   la  f

Meyyit  n g zi  na ba a  alur
G zi n rı c nı ardınca varur

B yle dimiş d r bu s zi ol Res l
U da tak r r eyled m k lg l  ab l

Z  Res l kim nerd b n-ı c n o c n
H    adem ba ubanın oldu rev n

Z re ba dan aya a c n-ıdı ol
Yohsa ma z  n r-ıdı iy p r-u  l

175  mmeti-y-se   ı  -ıla di e - al t
T  ki ire c nu na nev nev  ay t

**HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ'N-NEBİYYİ 'ARECE²¹ İLE'S-SEMEVÂTİ VE
RE'Â FİHA'L-ENBİYÂ'E ŞALAVÂTU'LLÂHİ 'ALEYHİM ECMA'İN VE RE'A
CEBRÂ'İLE Fİ ŞÜRETİHİ VE SİDRETE'L-MÜNTEHA²²**

Girü cānum kıldı cānānın taleb
İtdi gevher girü hem kânın taleb

Girü ol şayyād-ı 'ālem bāzını
Da'vet idüp kıldı ol pervāzını

Keklik ü turrāc²³ ider kimi şikār
Kimisinüñ uşda minķārında mār

İrci'ü sözünü çün gūş ideler
Hāzrete pervāz uruban gideler

180 Sa'y kıl keklik ü turrāc alasın
Hāzrete iltüp yūzi ağ olasın

Dünya bir anbāra beñzer içi bād
Anda bād isteyenler olmaya şād

101a Dünyeden māl isteyen oldu zelh
Her ki bunda cüst cüst oldu halil

Bil feraḥ anda durur bunda melāl
Hem ḥaḳīḳat ol durur budur ḥayāl

Şöyle kim görseñ şu içre sen i şāb
Dürlü ılduzlar daḥı hem māhitāb

185 Ay u ılduz gerçi görünür laṭif
Liki anda nesne yokdur iy ḥarīf

Bes mişāli dūnyanuñ budur i yār
Ol ḥüsn 'akisidür bu āşikār

Gel ḥayāli ḳo sen ol ḥōnıistegil
Gölgeyi ḳo ḳaddi ṭonı istegil

Nakşı ḳo nakḳāşı ḳılḡıl sen taleb
Şānı'ıiste şun'ıçün çekme ta'ab

²¹ Metinde “urūce”.

²² Bu bölüm, Peygamber'in göklere yükselmesine, orada peygamberleri (Allah'ın selamı hepsinin üzerine olsun) görmesine ve Cebrāil'i kendi suretinde ve Sidretü'l-müntehâyı görmesine dairdir.

²³ turaç : sülüngillerden, eti için avlanan kuş (tetraso francolinus) .

Tâ melek gibi olasın hõş revân
Saña cevlen-gâh ola bu âsumân

190 Ol Resul'e girçek ümmet olasın
Tâ ki vaşlınâ Hâk'un yol bulasın

Diñle imdi ol Resûl-i kâr-dân
Göklere nicesi oldı ol revân

Çünki cân mi'râcına ağdı o şâh
İrdi dünyâ gökine ol demde mâh

Kaçdı Cebrâ'ıl kapuyı aç didi
Aña derbân içerüden söyledi

Didi kim kimsin bileñce²⁴ kim i yâr
Cebra'ıl didi vü Aḥmed di_âşikâr

195 Didi kim ni'me'l-mecî' yâ Cebra'ıl
Açdı kapuyı gelûñ dir yâ ḥalîl

Girdiler dünyâ gökine iy ḥarîf
Çok 'acâyib gördi anda ol şerîf

101b Gördi peygâamber anda ol ulu
Hâk katında key şerîf ü bahtulu

Didi Cebrâ'ıl aña virgil selâm
Bu durur Âdem Şafî bil yâ imâm

Bes selâm virdi aña ol Muştafa
Didi Âdem merḥabâ iy müctebâ

200 Ḥayra maḳdem gelgil iy şâliḥ oḡul
Bil ki sensin ravzâ-ı rıdvân-ı gül

Bes kim ol göküñ melekleri_ iy imâm
İtdiler anı ziyâret iy hümâm

Her 'acâyib ki var anda gördi ol
Seyr idüp ikinci göke irdi ol

Kaçdı Cebrâ'ıl kapuyı söyledi
Kapucı şordı ki kimlersiz didi

Cebra'ıl didi benem uş Muştafa
Didi kim ni'me'l-meci' gel iy şafâ

²⁴ bileñce : seninle birlikte

205 Bes ikinci göke girdiler revân
Anda gördi iki peygâmbere o cân

Cebra'ıl didi Resûl'e vir selâm
'İsâ vü Yahyâ bu iki iy hümâm

Bes Resûl ikrâm-ıla virdi selâm
Didi anlar gelgil iy hayrû'l-enâm

Ol göküñ dahı melekleri i cân
İtdiler anı ziyâret iy cüvân

Ol göki gezdürdiler anı tamâm
Bes üçünci göke irdi ol imâm

210 Kapusın anuñ da Cebra'ıl Emîn
Açduruban gördiler iy pâküdüñ

Anda dahı bir nebî gördi, âşikâr
Hüb u zîbâ gün bigi ol şu'le-dâr

102a

Girü Cebra'ıl didi virgil selâm
Bu durur Yûsuf yaqın iy nîk-nâm

Bes Resûl aña dahı virdi selâm
Didi Yûsuf merhabâ gel iy hümâm

Ol göküñ kamu melekleri dahı
Kıldılar anı ziyâret iy ahî

215 Anda dahı çok 'acâyib gördi ol
Seyr idüp dördünci göke irdi ol

Ol göküñ kapusını da Cebra'ıl
Açduruban girdi anda ol halîl

Anda dahı gördi bir şâh-ı güzîñ
Hâk katında key şerîf ü key emîn

Didi Cebra'ıl selâm vir yâ Emîn
Budur İdrîs karındaşuñ bil yaqın

Bes aña i'zâz-ıla virdi selâm
Didi İdrîs merhabâ gel yâ imâm

220 Ol göküñ melekleri dahı i yâr
'İzzet idüp saçdılar aña nişâr

Bes ki ol göki tamām gezdürdiler
Hem bişinci göke anı ırgürdiler

Anı daḥı Cebraîl tız açdurur
Ol Ḥabîb-ile bile anda girür

Anda daḥı bir nebî gördi ol şerîf
Didi Cebrâ'îl selām vir iy laṭîf

Bu durur Hārûn yaḳîn bil iy imām
Bes Resûl ol dem aña virdi selām

225 Didi Hārûn merḥabā şâlih aḥî
Hem nebî vü hem velî vü hem saḥî

Ol göküñ daḥı melekleri tamām
Gelüp itdiler ziyâret iy imām

102b

Gezdürüp istediler anı kamu
İtdiler altıncı göke iy 'amu

Cebra'îl açdurdı kapusın anuñ
Girdi içerü revân cânı canuñ

Gördi bir peygâmbere anda key 'azîm
Ḥaḳ anı 'izzetleyüp kılmış Kelîm

230 Didi Cebrâ'îl budur Mūsâ selām
Eylegil ikrâm-ıla sen yâ hümâm

Bes aña virdi selām ol dem güzîn
Didi Mūsâ merḥabâ iy pāküdîn

Anda daḥı geldiler cümle melek
İtdiler anı ziyâret tutma şek

Her 'aceb kim var-ıdı gösterdiler
Hem yidinci göke dek ırgürdiler

Çünki Mūsâ'dan güzêr kıldı Ḥabîb
Aḡladı Mūsâ işitgil yâ ṭabîb

235 Didiler aña neden aḡladuḡuñ
Ḥasret-ile cân ü dil ṭaḡladuḡuñ

Didi benden soñra geldi bir şabî
Ḥaḳ anı itdi 'azîz oldı nebî

Bunuñ ümmeti benümden cennete
Çok girüp irişeler her ni'mete

Gıbtadur buña hased dime i cān
Enbiyâlardan hased gelmez revân

**HAZİHİ'L-HABERÜ Fİ BEYÂNİ FAZLİ'N-NEBİYYİ 'ALEYHİ'S-SELÂM
'ALE MÜSÂ 'ALEYHİ'S-SELÂM²⁵**

Bir laṭife geldi girü hem-çü şır
Dinleyen bil şekkeri-y-le ola sır

240 Bir haberdür ki virür cāna feraḥ
Toludur āb-ı hayāt bil bu kadeḥ

103a Dinle bilesin o şāhuñ 'izzetin
Haḳ katında ol Ḥabīb'üñ rif'atin

Ya'ni Tūr'da didi Mūsā iy Ḥakīm
Kim beni lutf eyleyüp kılduñ Kelīm

Aḥmed'i kendüzüne kılduñ ḥabīb
Farḳ nedür beyne'l-kelīm ü ve'l-ḥabīb

Didi Ḥazret Mūsā'ya kim iy Kelīm
Şol kıla dirler kelīm bil iy ḥalīm

245 Kim rızām isteyüben kıla 'amel
Çekmeye dünyāyiçün tül-ü emel

Bil ḥabīb ol ben rızāsın isterem
Göñli ne dilerse anı ben virem

Hem kelīm oldur ki beni sever ol
Bil ḥabīb ol ben sevem kıldum ḳabül

Hem kelīm ol kırk gün ol oruç tuta
Ba'dezān ol Tūr-i Sīnā'ya yite²⁶

Benüm-ile ḥōş münācāt eyleye
Ḥazretüme 'arz-ı ḥācet eyleye

250 Bil ḥabīb ol kim döşegindeyiken
Viribiyem Cebra'il'i aña ben

Bir maḳāma irgürem fı'l-hāl anı
K'ol maḳāma varımaz kimse canı

²⁵ Bu haber, Musa (a.s.) üzerine, Peygamber (a.s.)'ın faziletini beyan etmeye dairdir.

²⁶ yit- : ulaşmak, yetişmek, kavuşmak

Ol Kelim'e gerçi kim ben söyledüm
Liki²⁷ na'linün aña fe'hla' didüm

Qāle'llāhu tebāreke ve te'ālā : "Fe'hla' na'leyke inneke bi'l-vādi'l-muḳaddesi
Tuva"²⁸

Ol Hābibi başduram na'linle hem
'Arş'um üzre 'Arş'uma faḫr itdürem

Zihi sultān kim ḫaḳ itdi 'izzeti
Vir şalāvāt cānına bul cenneti

103b 255 Çün yidinci göke irdi ol ḫalīl
Ḳapusın açdurdı anuñ Cebra'ıl

Çün içerü girdi ol şāh-ı güzīn
Gördi bir peygāmber anda şāh-ı dīn

Didi Cebra'ıl selām vir iy Emīn
Bu durur İbrāhīm atañ bil yaḳīn

Bes selām virdi hemān-dem ol Resūl
Didi İbrāhīm gel iy şālih oḒul

Bil melekler anda daḫı geldiler
Ol Resūl'e dürlü ikrām kıldılar

260 Ol göki daḫı tamām gezdürdiler
Her 'aceb kim var-ıdı gösterdiler

Bes ki Cebra'ıl ḳanat üzre revān
Alup ilti Sidre'ye anı i cān

Kendü şeklinde orada Cebra'ıl
Ol Hābīb'e bir daḫı görüñdi bil

Zire yir yüzinde evvel bil i yār
Ol Nebī görmışdür anı āşikār

Key 'azımdür gördi ol cism-i ḫarī
Gökleri dutmış anuñ ḳanatları

265 Bil ki Ḫaḳ bu sözi taşrıḫ eyledi
Ḳad re'āhū nezleten uḫrā didi

Qāle'llāhu te'ālā : "Ve leḳad reāhū nezleten uḫrā 'inde Sidreti'l-müntehā"²⁹

²⁷ Metinde "līkim".

²⁸ Taha suresi 12. Ayet : "...Hemen nalınlarını çıkar! Çünkü sen, kutsal vadi Tuva'dasın!"

²⁹ Necm suresi 13-14.ayetler : "Andolsun onu, Sidretü'l-Münteha'nın yanında önceden bir defa daha görmüşü."

Kendü şeklinde Nebî gördi hemân
Ol şekilde enbiyâ görmedi, i cân

İşbu takrır bil ki Keşşâf'ûn durur
Hîş beyân itdüm saña iy dişi dūr

Liki Ka'b bil kim rivāyet eylemiş
Rabbini ol bir dahı gördi dimiş

104a

'Āyişe bu kavle inkār eylemiş
İşbu sözden ditredi cildüm dimiş

270

Dahı gördi Sidre'yi anda i yār
Fil kulağı gibi, anuñ yaprağı var

Ol hicir destisi gibi yimişi
Böyle dimişdür Meşārık'da, iy kişi

Gördüğüm altun çekürge kablamiş
Sidre'yi ba'zı kişi böyle dimiş

Ba'zılar altun kelebek didi bil
Ba'zılar nūr kablamiş didi, iy halil

Ba'zılar didi ki Refref iy güzln
Bazılar didi melekler bil yakın

275

Ol Resûl gördüm dimiş bilgil i yār
Her varakda bir melek tesbîhi var

Hak kitabında bu sözi aşikār
Didi yağşā's-sidrete bilgil i yār

Qāle'llāhu te'ālā : "İzā yağşā's-sidrete mā yağşā"³⁰

Hak neçün didi aña bil mūntehā
Söyleyem vechini diñle mūntehā

Ba'zılar dimiş ki mü'minler canı
Anda olur mūntehā bil iy ganī

Ba'zılar dimiş şehidler cânı bil
Anda olur mūntehā key añağıl

280

Ba'zılar dimiş durur kamu melek
Anda olur mūntehā geçmez ne şek

³⁰ Necm suresi 16.ayet : "Sidre'yi kaplayan kaplamıştı."

Ba‘zılar her ‘ālimūn ‘ilmi yakın
Geçmez oradan dimiş iy pākūdın

Kimse andan yukarı bilmez ne var
Böyle dimişdür Ebu'l-Leys³¹ de i yār

104b

Bil ki Sidre ağacında ihtilāf
Eylemişler diyelüm diñle i şāf

Ol Mukātil bil rivāyet eylemiş
Sidre'yi ol Tūbī ağacı dimiş

285 Bir kişi ger yorga³² ata binsedi
Ol ağacın özdekin³³ tolansadı

Pır olunca ırmeyeydi iy cūvān
Başladuğı yire uş didüm ‘ayān

Hulleler dürlü yemiş andan biter
Cennet ehline temāmet ol yiter

Ba‘zılar dimiş ki ol Tūbī degül
Bil yidinci gökde bir ağaçdur ol

Şağ yanında bitdi ‘Arş’uñ ol şecer
Cennetūñ enhārı dibinden çıkar

290 Gördi ol dört ırmağı anda i yār
İkisi mahfi ikisi āşikār

Sidre dibinden çıkar kamu i cān
Çağlayubanın akarlar hōş revān

Çünki gördi anları iy mu‘teber
Cennet içre key latīf olmuş akar

Cebra’ıl’e şordı ol dem anları
Cebra’ıl didi, iy nebīler serveri

Şol iki ırmağ ki mahfi yā Resūl
Kevşer-ile Rahmet ırmağıdur ol

295 Ol iki aşkārenūñ birisi Nıl
Birisi dahı Furāt’dur iy halīl

³¹ Haşiyede “ya‘nī tefsīr” diye bir ibare var.

³² yorga : 1. Rahvanla eşkin arası at yürüyüşü. 2. Bu şekilde yürüyen at.

³³ özdek : gövde, ağaç kütüğü gövdesi.

Zihî kudret kim oradan ol Celîl
Akıdur bunda Furât u dahî Nîl

Yâhu evlâdı ola Nîl ü Furât
Olmaya ol işbu Nîl ü bu Furât

105a

Yâhu tatlu hâzım olmağda yaqın
Cennet ırmağına beñzetdi Emîn

Ol sebebden didi Nîl ü hem Furât
Bes kim olmaya bu Nîl ü hem Furât

300

Nîşe bâtın didi aña ol Resûl
Zîre k'idrâk eylemez anı 'uqûl

Yâhu gizlûdür o gözden iy halîl
Böyle dimişdür melek şerhinde bil

Hem dimiş anda hadîşde var delîl
Kim bu gökler beklüyimiş iy cemîl

Kimse destûrsuz geçemezmiş anı
Her qapuda bekçi komış ol Gani

Hem dimiş göklerde gördüğü habîb
Enbiyâlar cânı durur iy tabîb

305

Cânları oldı müşekkel bil yaqın
Kendü hâş şüretlerinde iy güzîn

Lîki 'İsâ'yı bedenle gördi bil
Böyle dimişdür bu sözi añağıl

Belki İdrîs'i dahî bil kim Resûl
Cismiyile gördi şeksüz kıl qabûl

Zîre kim kendü kitâbında o şâh
Bil refa'nâh mekânen didi İlâh

Qāle'llāhu te'ālā : “Ve refa'nāhū mekānen 'aliyyen”³⁴

Dahî dimiş ol melek şerhinde bil
Key me'ânîdür bu sözi añağıl

310

Gördüğünde ol Resûl-i hulle-püş
Enbiyâyı her birin bir gökde hoş

³⁴ Meryem suresi 57.ayet : “Onu üstün bir makama yücelttik.”

Var delili menziller varmış i yâr
Ba'zı ba'zından yüce iy ihtiyâr

105b

Çün 'ubûr itdi kamudan ol Resûl
Menzili a'lâyımış bes kıl kabûl

Lâ-cirem oldı kamunun serveri
Vir şalāvāt cānına iy 'ışk eri

Ba'dezân diñle ki ol şāh-ı cihān
Sidre kıyında ne gördi ol 'ayān

**HAZİHİ'L-HADİSU Fİ BEYÂNİ ENNE'N-NEBİYYE 'ALEYHİ'S-SELĀM RE'Ā
MELEKEN 'İNDE[S]-SİDRETİ VE HÜVE YÜSEBBİHU LEHÜ VE LĀ MİNHÜ VE
YAḤFİZU YARĀHU'Ş-ŞĀLİḤİNE MİN NĀRİ CEHENNEM³⁵**

315

Girü cevher geldi gel iy cevheri
Uşda erzān virürem bu cevheri

Bes ki nîşe olmayasın müşteri
Şol söze kim müşteri, aña müşteri

Ger bunı sen kulağıña taçasın
Hak te'ālā kibriyāsın çaçasın³⁶

Ya'ni gördi bir melek ol şehsüvār
Bil ki biñ biñ yıllıg anuñ kaddi var

Aña yitmiş biñ baş itmiş Kirdigār
Her başuñ bil yitmişer biñ yüzi var

320

Her birinde yitmişer biñ ağız var
Her ağızda yitmişer biñ dili var

Var durur her dilde yitmiş biñ lügāt
Ol Hak'ı tesbîh idüp bulur hayāt

Şacı yitmiş biñ bölük her başda bil
Nürdan itmiş ol Ganī key añağıl

Her bölükde biñ biñ incü aşılı
Kudreti halka mu'allak iy ulu

Bil ki her incü içinde bir deñiz
Nürdan itmiş Hak anı hûb u temiz

³⁵ Bu hadis, Peygamber (a.s.)'in Sidre'nin yanında, onun için tesbih eden ve sâlihlerin cehennem ateşinden gördükleri bir melek görmesine dairdir.

³⁶ Haşiyede "çatasın".

- 106a 325 Her deñizde var balıklar bî-hisâb
İki yüz yıllık uzunluğu i şâb
- Her balık üstinde yazılmış laţîf
Ol kalemle kim Hâk'ındur iy şerîf
- Lâ ilâhe illa'llâh anda yok gümân
Hem Muhammed Hâk resûlidür 'ayân
- Bir elin başına kômış ol melek
Bir elin arkasına hem tutma şek
- Şöyle tesbîh ider ol sultânı kim
Ditrer âvâzından ol 'Arş-ı 'azîm
- 330 Bes didi Cebrâ'îl'e ol dem halîl
Kim bu heybetlû melek kimdür digil
- Didi Cebrâ'îl Resûl'e bil i mâh
Âdem'i halk itmedin dahı o şâh
- İki biñ yıl öñdin itdi bunı halk
Her işe kâdir durur bil kim o Hâk
- Bes ki Cebrâ'îl'e didi ol ulu
Şimdiye degin ne menzildeydi bu
- Didi Cebrâ'îl Resûl'e iy şerîf
Hâk buña bir ravzâ virmişdi laţîf
- 335 'Arş'ıñ ol sağında cennet içre bil
Çâr elf fersah³⁷ makâmı iy halîl
- Hâk buyurdi tesbîh ide iy Emîn
Ümmetüñ'çün hem senüñ'çün bil yakîn
- Var buña dahı selâm vir iy şerîf
Bes Resûl virdi selâm aña laţîf
- Ol selâmı ol melek işitmedi
Tesbîhe meşgûl-ıdı fehm itmedi
- Didi Cebrâ'îl aña iy pākūdîn
Bil budur Aḥmed Resûl ü hem Emîn
- 106b 340 Ol melek yaydı kanatlarını tîz
Gök-ile yir teldi andan iy 'azîz

³⁷ Satır üstünde "ferseng".

Hōş Resūl'i kocaban öpdī laṭīf
Didi kim olsun beşāret iy şerīf

Raḥmet itdi Hāḫ saña vü ümmete
İrdi anlar dürlü zevḫ u devlete³⁸

Ramażān ayın dutanları tamām
Tamudan kırtardı Hāḫ bil yā imām

Baḳdı ol dem ol Resūl-i meşriḳın
Ol melek öñinde gördi şandukın

345 Bil urulmuş anlara yüz biñ kilid
K'ışbu şanduklar nedür dir iy yigid

Didi Cebrā'ıl ki şorgıl sen i cān
Ol melekden tā saña ide beyān

Bes melekden şordı ol demde münir
Didi şanduklar nedür di³⁹ iy beşir

Ol melek ol dem beşāret eyledi
Ol Resūl'e luṭf-ıla hōş söyledi

Didi ümmetden oruç dutanları
Tamudan itdi azād Hāḫ anları

350 Her birine bir berāt yazdı laṭīf
İşbu şanduklar içi ol iy şerīf

Bes ki tūba lek didi aña melek
Daḫı gerçek ümmete aña ne şek

Zı resūl ki her k'aña ümmet olur
Şeksüzün tamu odından kırtılır

Uş beyān itdüm saña bil 'izzetün
Hāḫ katında mertebēñ hem hürmetün

Hem daḫı şavmuñ şevābın söyledüm
Bu hadişi uşda takırır eyledüm

107a 355 Daḫı artuḫ ister-iseñ iy piser
Mürşidü'l-'Ubbād'a var kılğıl nazār

Kim şevāb-ı şavmü anda iy cūvān
Dürlü aḫbār-ıla itmışem beyān

³⁸ Satır üstünde "nl'mete".

³⁹ Metinde "dir".

Bu hadîş içre dağı bildün i yâr
Kim o sultānuñ ulı kulları var

Şöyle kim gelmiş haber içre işit
Tā saña taqrır idem ben iy yigit

**HAZİHİ'L-HADİŞU Fİ BEYÂNİ'N-NEBİYYİ 'ALEYHİ'S-SELÂM RE'Â
LEYLETÜ'L-Mİ'RÂCİ RİCÂLE'T-ṬŪLİ KÜLLİ VÂHİDİN MİNHÜM MESİRETÜ
ELFE SENETİN VELEHÜ KÜLLÜ FERD⁴⁰**

Uşda bunda girü geldi bir haber
Dürr ü cevherdür bu söz iy mu'teber

360 Ger alursañ işbu cevherden i yâr
Ol Hâk'ıñ cündin bilesin âşikâr

'Aklı cündinde anuñ hayrân olur
Kimse bilmez ol çeriği ol bilür

Ya'ni mi'râc gicesinde ol Resûl
Diñle ne görmüş diyeyin bâ-uşul

Mülk-i Hâk'da çok çeri gördi i yâr
Kim kamu at üzre olmuşlar sūvâr

365 Her birinüñ boyı biñ yıllık tamām
Hem de atları uzunı iy hūmām
Pür yarağ içre kamu ğark iy piser
Bir biri ardınca seyr idüp geçer

Anlaruñ evveli belürmez-idi
Âhiri hem dağı görünmez-idi

Cebra'ıl'e bes ki şordı iy güzîñ
Didi bunlar kim durur di iy Emîn

107b Cebra'ıl didi aña kim iy hâkım
İşbu âyeti işidmedün mi kim

Hâk didi mā ye'lemu bî-şek cünüd
Rabbike illā hūve bil iy vedūd

Kāle'llāhu te'ālā : "Ve mā ye'lemu cünüde rabbike"⁴¹

370 Pes çerisin Hâk bilür girü hemân
Bilmezem ben uş didüm saña i cān

⁴⁰ Bu hadis, Peygamber (a.s.)'ın, mirac gecesi, her birinin uzunluğu bin yıllık mesafe olan adamlar gördüğüne dairdir.

⁴¹ Müddessir suresi 31.ayet : "...Rabbinin ordularını, kendisinden başkası bilmez..."

Hak beni yaradalıdan inderem
İşburaya uğrayup hem çıkaram

Bunları böyle görürüm iy hümām
Uş revān olup giçerler yā imām

Bilmezem kim nireden gelür bular
Yaḥu nireye gider iy mu‘teber

Zİ ulu sultān ki ol kâdir Çalab
Yaradur her ne dilerse ferd ü Rab

375 Gör ne ulu kulları vardur anuñ
Gör ne hâdimleri var ol sultānuñ

Sen de kul-ısañ id imdi hizmeti
Tā ki saña irişe Hak rahmeti

Diñlegil daḥı ki ol şāh-ı cihān
Sidre katında ne gördi iy cūvān

Cennetü’l-me’vâyı gördi hem-çü nūr
Daḥı cümle cenneti hem bî-kuşūr

Hak bu sözi bil ki taşrîḥ eyledi
‘İndeḥa bil cennetü’l-me’vā didi

Kāle’llāhu te‘ālā : “ ‘İndeḥā cennetü’l-me’vā”⁴²

380 Ne sebebden Hak aña me’vî didi
İşbu ismi aña itlāk eyledi

108a

Zİre ervāḥ-ı şühedā iy yigit
Bil ki ider aña eyvā key işit

Müttekî cāmı yaḥud anda varur
Ol sebebden bil ki ol me’vā durur

Bes Nebî seyr itdi uçmağı i cān
Köşk-be-köşk ḥāne-be-ḥāne iy cūvān⁴³

Gördi dört ırmağı hem anda ‘ayān
Hamr u mā’ ü şehd ü şîr olmuş revān

⁴² Necm suresi 15.ayet : “Cennetü’l-Me’vā da onun yanındadır.”

⁴³ Metinde “‘ayān”, satır üstünde “İy cūvān” diye geçiyor.

Ḳāle'llāhu te'ālā : “Fīhā enhārūn min mā'in gayri āsin ve enhārūn min lebenin lem yetegayyar ṭa'muhū ve enhārūn min ḥamrin lezzetin li'ş-şāribīn ve enhārūn min 'aselin muşaffā”⁴⁴

VA'LEM ENNE HAZİHİ'L-HABERU Fİ BEYÂNİ ENNE'N-NEBİYYE
'ALEYHİ'S-SELĀM RE'Ā'L-ENHĀRİ'R-RAḤİMİ'L-ARBA'ATİ VE'LEM ENNE
AŞLUHĀ BİSMİ'LLĀHİ'R-RAḤMĀNİ'R-RAḤİM VE MEN MEDDE 'AN ḲALBİ
BİSMİ'LLĀHİ'R-RAḤMĀNİ'R-RAḤİM ŞERİBE MİN HAZİHİ'L-ENHĀRİ'L-
ARBA'ATİ BİLĀ ŞEK VE LĀ ŞÜBHE⁴⁵

385 Girü geldi bir ḥaber bunda güzīn
Key laṭīf ü key şīrīn iy pākūdīn

Dīñler-iseñ cān-ıla dūr-dāneyi
Dāmı yıķup alasın sen dāneyi

Uş görürsin dūnye bir dāmdur i cān
Dānedür lezzet şīfāt anda 'ayān

Her ki bu dāmı görüp dāne alur
Şeksüzīn ol dü-cihānda merd olur

Gelgil imdi boz bu dūnya dāmını
Tā içesin ṭolu cennet cāmını

390 Olasın şādān u ferḥān bī-melāl
Çūn içesin mā' ü ḥamr u şīr ü bal

108b Ya'ni dōrt ırmağı görđi ol güzīn
Didi Cebrā'il'e kim iy pākūdīn

Nireden gelür bu ırmaķlar digil
Ne yire varur daḥı sen söylegil

Didi Cebrā'il ki ḥavz-ı Kevşer'e
Aķuban varurlar anlar yıksere

Līki bilvezven nireden geldügin
Aşlı nedür bil kim iy şāh-ı güzīn

395 Ḳıl taleb Ḥaķ'dan saña ide 'ayān
Bil bu mücmeldür saña ide beyān

⁴⁴ Muhammed suresi 15.ayet : “... İçinde bozulmayan sudan ırmaklar, tadı değışmeyen süttten ırmaklar, içenlere lezzet veren şaraptan ırmaklar ve süzme baldan ırmaklar vardır...”

⁴⁵Bil ki bu haber, Peygamber (a.s.)'ın dōrt rahmet ırmağını görmesine dairdir ve bil ki asılları bismillahirrahmanirrahim'dir ve kim bismillahirrahmanirrahim'i kalbinde uzatırsa bu dōrt ırmaktan şeksiz şüphesiz içecektir.

Bes du‘ā kıldı hemān-dem ol hūmām
Bir melek geldi aña virdi selām

Didi kim yum göziñi yumdı revān
Bir zamāndan aç didi açdı o cān

Görđi bir ağaç orada key laţf
Var-ıdı dibinde bir kúbbe şerif

Ķapusı altun zeberced iy ulu
Ķızıl altun kilidi iy bahtulu

400 Şöyle büyükdür o kúbbe iy cūvān
Dünyede her ne var-ısa ins ü cān

Ger o kúbbe üzre cümle konadı
Şanki bir kuş bir tağ üzre konadı

Yahu şankim bir deñiz içre i yār
Şaldılar bir kuzı, id imdi i‘tibār

Bes Resûl dört ırmağı görđi ‘ayān
Kúbbe altından aķar olmış revān

Bildi aşlın girü dönmek istedi
Ol melek aña içerü gir didi

405 Bes Resûl didi kapu kilidli bil
Bilmezem miftāh kanda iy halil

109a

Ol melek didi ki miftāh iy hakım
Bil ki bismi‘llāhi‘r-raḥmāni‘r-rāḥīm

Didi bismi‘llāhi‘r-raḥmāni‘r-rāḥīm
Ol Resûl bes kapu açdı iy nedim

Kúbbe içre girdi ol demde münir
Diñle kim ne görđi anda ol beşir

Görđi ol dört ırmağı ol mu‘teber
Dört bucaķdan çıkubanı hoş aķar

410 Girü dönmek istedi ol dem Habīb
Ol melek didi nazar it iy tabīb

Ya‘ni bismi‘llāhi‘r-raḥmāni‘r-rāḥīm
Her bucaķda yazlu görđi ol şerif⁴⁶

⁴⁶ Kafiye yok.

Gördi şu ırmağını ol mu'teber
Mîm-i bismi'llâhi'den çıkmış akar

Hem sūd ırmağını dahı gördi, o hân
Hâ-i Allâh'dan akar olmuş revân

Hem süci ırmağını gördi, ol şerîf
Mîm-i rahmân'dan çıkup olmuş⁴⁷ latîf

415 Gördi bal ırmağını ol Muştâfâ
Kim rahîm mîminden akar iy şafâ

Bildi dört ırmağın aşlın ol hâkîm
K'oldı bismi'llâhi'r-rahmâni'r-râhîm

Bes ki geldi Hâk'dan ol demde hitâb
Ümmeti-y-çün oldı anda feth-i bâb

Ya'ni her ki ümmetünden iy gani
İşbu esmâyıla zîkr itse beni

Kalb-i hâlişden yakîn bil iy hâlim
Dise bismi'llâhi'r-rahmâni'r-râhîm

420 İşbu dört ırmağdan anı şuvaram
Hür u köşk ü dürlü ni'metler virem

109b Bes gel imdi Hâk'ı zîkr it iy cüvân
Tâ ki dört ırmağdan içesin i cân

Çünkü Allâh sevgüsi gönle tola
Zîkr iden nefsün neçün gâfil ola

'Âşık olan cümle şeyden bî-haber
Dâ'imâ ma'sûk adın tekrâr ider

Çünkü dâ'im dünyê zikri tolasın
Bes nice Allâh'a 'âşık olasın

425 İşbu da'vûnde yalansın iy cüvân
Ma'nisi yok kuru da'vîdür hemân

Bes gel imdi ço bu dünyâ fikrini
Dilüne getür ol sultân zikrini

Hem Hasan hem Hüseyin'i sevgil anuñ
Tâ ki rāhat ola cennetde canuñ

⁴⁷ Derkenarda "olmuş" kelimesi yerine "akar" kelimesi yazılmış.

Seni sevdüğince ög sen de anı
Sevseñ ümmet olur-ıduñ iy deni

(Bu iki beyit arasında, bir beyitlik bir boşluk mevcuttur.)

Girü geldi uş münāsib bir haber
Bil ki cān baħrinde durur ol dūrer

430 Ger bu dūrri ‘ışķ-ıla gūş kılasın
Ol Resūl’ūñ sevgüsini bilesin

Bilesin kim senūñ-içün n’eyledi
İki gözi nūrını terk eyledi

Ya‘ni cennet içre çün seyr itdi ol
Diñle kim dahı ne gördi ol Resūl

Gördi iki kubbeye yāķūtdan laṭif
Biri yeşil biri kızıl key şerif

Girü şordı Cebra’il’e ol güzın
Kim bu kubbeler kimūñdür iy Emīn

110a 435 Didi Cebra’il aña kim iy Ḥabīb
Bu sözi Rıdvān’a şorgıl iy ṭabīb

Bes ki Rıdvān’a Resūl itdi ḥiṭāb
Virdi Rıdvān ol şaha ol dem cevāb

Bes yeşil kubbeye Ḥasan’uñ iy hūmām
Hem kızıl kubbeye Ḥüseyn’uñ ve’s-selām

Girü Rıdvān’a didi oldı o şāh
Kim iki rengde niçün kıldı İlāh

Didi Rıdvān āh-ıla ol servere
‘Āşī ümmet Ḥasan’a ağı vire

440 Cismi bes ola yeşil bil iy ḥalīl
Lā-cirem Ḥaķ kubbessin kıldı yeşil

Hem Ḥüseyn’i katl ideler seyf-ile
Ol kızıl kana tamāmet ğarķ ola

Lā-cirem Ḥaķ kubbessin kıldı kızıl
Uş sebeb budur Ḥabīb’üm bellü bil

Çok te’essūf itdi ḥūzn-ile Ḥabīb
Ḳatı Ḳatı ağladı anda ṭabīb

Çün işitdi bu sözi zâr eyledi
Gözi yaşı çeşme gibi çağladı

445 Bes ki Hâk ol demde aña söyledi
İy Habîb'üm nişe ağlarsın didi

Hâzretümde şol gözüm yaşı nedür
Yok durur anuñ bihâsı bil nedür

İster-iseñ şaklayayın anları
Tâ ziyân itmeyeler ins ü peri

Ümmetüñi iki kurtarmazvanın
Bil şefâ'at saña ben virmezvenin

Bes Resûl ol demde feryâd eyledi
Yâ İlâhî ümmetüm gerek didi

110b 450 Ümmete olsun fidâ anlar i şâh
Vir şefâ'at ben kula iy pâdişâh

Ger kızum Fâtıma'yı da iy Cemîl
Bile aldursalar anı iy Celîl

Râziyam ben vir şefâ'at iy Semî'
Tâ ki yarın ümmete olam şefî'

Zî Resûl ü zî şefî'a'l-müznibîn
Vir şalâvât cânına olğıl emîn

Saña sevdüğün fidâ itdi o şâh
'Âsileri kurtara tâ kim o mäh

455 Fâtıma kim ol Habîb'üñ kızıdur
Hem dahı ol cennet elması durur

Anı dahı bile virdi Hâzret'e
Tâ yarın ide şefâ'at ümmete

(Burada, bir beyitlik yer veya başlık yeri boş bırakılmıştır.)

Girü geldi uş münâsib bir haber
Cennetüñ elması gibi ol koçar

Cân meşâmın aç berü sen iy cüvân
Ol koçudan tâ mu'atğar ola cân

Hem sarāy-ı ƙalbūnī pāk eyleyen
Guşşānūn yaƙasını ƙāk eyleyen

460 Şād oluban açılasın gül bigi
Söyleyesin her seher bülbul bigi

Ger bu dūrri cān-ıla dīnleyesin
Fāṭıma'nuñ 'izzetin añlayasın

Bilesin kim cennet elmasıdur ol
Dā'imā ƙoƙardı anı ol Resūl

İbni 'Abbās bil rivāyet eylemiş
Bu hadīş dile gelmiş söylemiş

111a Ya'ni ol ƙattāl-i küffārı 'Alī
Ḥayber'i ƙün feth ƙıldı ol velī

465 Dönüben girü evine geldi ol
Fāṭıma'ya Zülfiƙār'ı öğdi ol

Didi Ḥayber Ƙal'ası'nı bil i yār
Şeksüzin feth itdi uşda Zülfiƙār

Fāṭıma güldi didi kim iy ğanī
Sen mi bildürürsin anuñ fazlını

Senden öñdin bilürem ben anı bil
Aşlını vü fazlını key añlağıl

Ol sözi ƙatı 'acebledi 'Alī
Bes Resūl'e geldi ol dem ol velī

470 Fāṭıma'nuñ sözünü ƙıldı beyān
Fāṭıma'ya geldi bes şāh-ı cihān

Didi iy gözüm nūrı ƙızum digil
Nicedür ol Zülfiƙār'ı söylegil

Fāṭıma didi ki iy şāh-ı cihān
Dīnle ideyin bu sırrı ben 'ayān

Vaƙtı kim mi'rāca ağıduñ sen i şāh
Cebra'ıl'e didi ol demde İlāh

Kim Ḥabīb'i cennete ƙoy iy Emīn
Göster aña ni'metin ü menzilin

475 Hem dahı ümmetine dürlü maķām
Virmişem ķamusını gōster tamām

Bes ki girdüñ cennete seyrān ide
Çok şafālar sürüben cevlan ide

Didi Cebrā'ıl saña kim yā Hābīb
Cennetüñ yimişlerin yi yā ṭabīb

Sen o vaktin bir ağaç dibindedüñ
Cennetüñ zevķi temāşāsındaduñ

111b

Κızıl elma ağacıdur ol şecer
Zülfikār anuñ dibinde müsteter

480 Yazludı üstinde anuñ iy veli
Bil ki el-ḥaṭ lā fetā illā 'Alī⁴⁸

Hem dahı lā seyfe illā Zülfikār⁴⁹
Zevcesi Zehrā durur anuñ āşikār⁵⁰

Bildüm ol vaktin bu sözi kıl ķabül
Zülfikār'uñ fazlını ben yā Resül

Bes ağaçdan bir kızıl elma laṭīf
Alduñ u yarsın yidüñ sen iy şerīf

Yarsını anam Ḥadīce'ye i cān
Geldügüñde virdüñ anı armağān

485 Bes anam aluban anı yidi ḥōş
Senden ü andan sızup ben oldum uş

Bu sözi ider delālet iy Hābīb
Çünki ķatumda otursañ iy ṭabīb

Baña dirsın şanki cennet içreyem
Κızıl elma ağacı dibindeyem

Zīre kim gökçek ķoḥuñ bil şeksüzün
Cennet elması ķoḥusı iy güzün

Bes Resül ol demde, aña girçek didi
Gözlerinde öpdı vü medḥ eyledi

⁴⁸ "Ali gibi delikanlı yok."

⁴⁹ "Zülfikar gibi kılıç yok."

⁵⁰ Vezin bozuk.

490 Didi tūba li'n-nisā'i'l-müslimāt⁵¹
Cennete senūñle ola dāhilāt

Uş işitdūñ Fātıma aşlın laṭıf
Kim nice severdi anı ol şerif

Diñle dahı ol Resül'i n'eyledi
Cenneti birbir temāşā eyledi

Gördi kim ağ incüden çadırları
La'l-i yāķūt köşkleri iy yol eri

112a Köşkler içinden hüriler berķ⁵² urur
Cenneti nūr-ıla anlar töldurur

495 Hem zebercetden ağaçlar iy güzln
Yimişi rengin ü lezzeti yakln

Toprağı müşğ taşı dūr yāķūt anuñ
Kıl 'amel lāyık ola aña canuñ

Hūr-i cennet vaşfını kıldum i yār
Mürşidü'l-'Ubbād içinde āşikār

Vargıl anda hoş temāşā eylegil
Gördügüñi cümle halka söylegil

Çün Resül görđi temāmet cenneti
Çok 'acāyib görđi ol Hāk rahmeti

500 Cümle görđüğini dirsem söz uzar
Diñle maķşūda dönelüm biz i yār

**HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ ENNE'N-NEBİYYE ŞALLA'LLĀHU
'ALEYHİ VE SELLEME RUFİ'A LEHÜ BEYTE'L-MA'MÜRİ VE ÜTİYE LEHÜ
İNĀ'ÜN MİN HAMRİ VE İNĀ'ÜN MİN 'ASELİ FE AHEZE'L-LEBENİ VE ŞERİBE⁵³**

Bir kavül vardır burada iy yigit
Ma'nisin takrır ideyin key işit

Ya'ni Cembrā'ıl Resül'i iy yara
Aluban iletdi Beyte'l-Ma'mūr'a

Diñle nedür Beyt-i Ma'mūr'u diyem
Vardur aķvāl diyüben kayduñ yiyem

⁵¹ "Müslüman kadınlara ne mutlu!"

⁵² Bu kelime mısırada "balk" diye geçerken, satır üstünde bu şekilde düzeltilmiştir.

⁵³ Bu bölüm, Peygamber (sav)'in kendisine Beyt-i ma'murun kaldırıldığına ve kendisine şarap ve baldan kadeh sunulunca, onun, sütü alıp içtiğine dairdir.

Rāviler idüp tūrurlar ihtilāf
Kānķı gōkdeyidüğinde bil i şāf

505 Ba‘zılar dōrdünci gōkde didiler
Ba‘zılar altıncı gōkde didiler

Ba‘zılar didi yidinci gōkdemoş⁵⁴
İbni ‘Abbās u ‘Alī bōyle dimiş

112b Ol yidinci gōkde bir evdür i şāf
Günde yitmiş biñ melek ider tavāf

Tā kıyāmet anlara nevbet i yār
Bil ki degmez zī ‘azīm-i Kirdigār

Kim aña ‘ābid melekler bī-ḥisāb
Ya‘budüne’l-Ḥaḳḳ’e ḥavfen min ‘azāb⁵⁵

510 Ol meleklerle o Beyt ma‘mūrdur
İçi vü taşu anuñ pūr-nūrdur

Ba‘zılar didi melekler yabdı anı
Ādem’i yaratmadın Ḥaḳ iy ḡanī

Ba‘zılar didi ki Ādem yabdı bil
Gōke ağdurdı tūfānda ol Celīl

Ba‘zılar yāḳūtdan ev didi i cān
Bil uzunluḡı anuñ tā āsumān

Çün zamān-ı Ādem oldı iy gūzīn
Gōkden indürdi Ḥaḳ anı bil yāḳīn

515 Ādem ü oḡlanları daḡı tavāf
İtdiler tūfāna deñlū bil i şāf

Çünki tūfān-ı Nūḥ oldı iy ḡanī
Ḥaḳ te‘ālā gōke ağdurdı anı

Çünki Beyte’l-Ma‘mūr’a geldi o ḡān
Üç kadeḡ getürdiler aña revān

Biri ḡamr u biri bal ü biri şīr
Aldı südi içdi ol dem ol mūnīr

Didi Cebrā’īl budur fiṭrat Ḥabīb
Saña vū hem ümmete bil iy ṭabīb

⁵⁴ Satır üstünde “yıldincide imiş” şeklinde bir not var.

⁵⁵ “Azap korkusuyla Hakk’a ibadet ederler.”

520 Bu rivāyet bil Meşārık'da gelür
Ol yuğargı hem Ebu'l-Leys'ün durur

Bil kitāblardan saña nakl eyledüm
Dime kim ben kendüzümden söyledüm

113a Ba'zısı anuñ Meşārık nakli bil
Ba'zı Keşşāf nakli bilgil iy halil

Ba'zı Tefsīr-i Ebu'l-Leys'ün durur
Ba'zı Muhtāru'l-Mevā'iz'ün durur

Ḳudretüm yitdükçe uş sa'y itmişem
Hōş kitāblar nakli üzre gitmişem

525 Zire naklıdür bu bil 'aklı degül
'Akla uyan bil haṭāya girdi ol

Diñle imdi ol Resül ü ol ğani
Gördi göklerin temāmet varını

Yuğaruya bes ki seyrān eyledi
'Arş-ı Hāk'da bil ki cevlan eyledi

Diñler-iseñ kim diyiserven Resül
Nice irdi ḳurb-ı ev-ednāya ol

**HAZİHİ'L-ḲİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ ENNE'N-NEBİYYE 'ALEYHİ'S-SELĀM
TECĀVEZE 'AN SİDRETİ'L-MÜNTEHĀ VE TEḤALLEFE CEBRĀ'İL 'ANHÜ VE
HÜVE 'ALEYHİ'S-SELĀM SĀRE MA'A'R-REFREFİ İLĀ'L-KÜRSİYYİ SUMME
İLĀ'L-LEVHİ VE'L-ḲALEMİ SUMME İLĀ'L-'ARŞİ RE'Ā KÜLLEHÜM CEMİ'EN
VE'L-'ACĀYİBE'LLETİ FİHĀ⁵⁶**

Girü cānum āşiyānın aındı uş
Ol hevāda dürlü pervāz itdi hōş

530 Bu felekler-ile seyrān eyledi
Ol melekler-ile devrān eyledi

Ol meleklerden dahı kıldı güzer
Zire şems olmuş durur ol mu'teber

Çün güneş toğsa kevākib māt olur
Ḳamusınuñ nūrı ol dem fevt olur⁵⁷

⁵⁶ Bu bölüm, Peygamber (sav)'in Sidretü'l-Müntehâ'yı geçtiğine; Cibrâil'in geride kaldığına; O'nun (sav), Refref'le Kürsi'ye, sonra Levh'e, sonra Kalem'e, sonra da Arş'a gittiğine ve hepsini, onlardaki garipliklerle birlikte gördüğüne dairdir.

⁵⁷ Derkenarda "eksilür".

Gerçi kim her birinün nûrî şerîf
Liki güneş nûrî aḡleb iy şerîf⁵⁸

113b

Her çirāḡuñ gerçi gice nûrî var
Liki gündüz şu‘le virmez bil i yār

535

Cümlesi güneş nûrında maḥv olur
Kamu mürde liki güneş ḡayy olur

Gel berü ölmezden öñdin öl i cān
Tā bulasın ḡoş ḡayāt-i cāvidān

Didi mütü min hevāküm ḡable mevt⁵⁹
Ol Nebî bes olmaya dîzār fevt

Ger hevā-yi nefsdan sen ölesin
Şeksüzün ol dōst nûrî-y-la tolasın

Bes güneş gibi olasın şule-dār
Kamu ılduz maḥv ola nûruñda, i yār

540

Ol melā’ik ola ılduz iy ḡanî
Sen geçesin şeksüzün ḡamusını

Şöyle kim ol şāḡ-ı ‘ālem Muşṭafā
Geçdi ol kamu melekden iy şafā

ḡamusı ılduz-ıdı ol māḡitāb
Yāḡu cümle şem‘-ıdı ol māḡitāb

Bil muḡarrebler aña irmediler
Varduḡı menzile hem varmadılar

Cümlesini anlaruñ māt itdi ol
‘Arş’dan öte seyr idüp buldı ḡabûl

545

Geldi girü uş münāsib bir ḡaber
Diñle eydem bu sözi iy mu‘teber

Ya‘ni çünkim ol Resûl-i dü-cihān
Sidre’den geçmek diledi ol zamān

Didi Cebrā’ıl’e kim gel yā Emîn
Gidelüm ol Ḥazret’e iy pāküdîn

Didi Cebrā’ıl baña budur maḡām
Gidemezven ilerü bil iy hümām

⁵⁸ Derkenarda bu kelime yerine “zarîf” ve “ḡarîf” kelimeleri not edilmiş.

⁵⁹ “Ölümden önce, hevânızı öldürünüz.”

114a

Didi mā minnā vū illā⁶⁰ iy güzİn
Var maķām-ı ma'lūmı iy pākūdİn

550

Ol maķāmdan giçemez ol bir ķadem
Ger geçerse ol yanar pes ben n'idem

Didi Cebrā'İl'e kim geldūñ baña
Tā senūñle gideven dōstdan yaña

Ben giderem şimdi sen ķalur mısın
Bir ķadem ilerū adğıl iy güzİn

Cebra'İl diledi ada bir adım
İrdi Hāķ'dan aña pertev iy nedİm

Yakdı anı kıldı bir serçe gibi
Var kıyās it o dergāhı iy ğanİ

555

Cebra'İl gibi kişi yol bulmaya
İşbu biz bİçāreler bil⁶¹n'eyleye

Çünkü ķaldı Cebra'İl anda i yār
Refref oldı Hāķ'dan ol demde, āşikār

Bil ki Refref bir yeşil nesne, iy hūmām
Seddi kılmış ol ufūkeyni tamām

Ol Resūl bes bindi Refref üstine
Gitdi anuñ-ıla ol dem dōstına

Bil Resūl'e oldı biş merkeb i yār
Hāzret'e varınca diyem āşikār

560

Bişini dağı saña takırır idem
Diñle bu sözi girū iy muhterem

Mescid-i Aķsā'ya dek evvel Burāķ
Biri mi'rāc göke deñlü bİ-şikāk

Bil melekler ķanadı biri dağı
Ol yidinci göke deñlü iy ağı

Biri Cebrā'İl ķanadıdır i yār
Sidre'ye varınca bilgil āşikār

114b

Ol bişinci Refref-idi bİ-gūmān
Bindi aña dōstına oldı revān

⁶⁰ "Bu bizi aşar."

⁶¹ Satır üstünde "pes" diye geçiyor.

565 Cebra'ıl kaldı orada ol Resül
İrdi Kürsi'ye revân ol bâ-uşul

Gördi Kürsi'yi nebîler serveri
Höş şıgırmış gökleri vü yirleri

Qāle'llāhu te'ālā : “ Vesi'e kürsiyyühū's-semavāti ve'l-arze”⁶²

Bunda dahı var durur bil ihtilāf
Cān-ıla diñle diyem itme güzāf

Dir Hasan kim Kürsi Hāḡ 'arşını bil
Ba'zılar dir Kürsi 'ilmi ol Celil

Ba'zılar Hāḡ kudretidür dir i mäh
Şaklar anuñ-ıla yiri göki, İlāh

570 Ba'zılar Kürsi ḡaḡıḡat var didi
Diñle ol İbni 'Atā ne söyledi

Didi gök yir Kürsi altında 'ayān
Şanki yazı içre bir ḡalka hemān

İbni Mes'ūd dahı didi iy ulu
Her iki gök arası iy baḡtulu

Bil ki biş yüz yıllıḡ itdi anı Hāḡ
Bil yaḡın böyle durur ol heft ḡabāḡ

Hem yidinci gökden ol Kürsi'ye dek
Ol da biş yüz yıllıḡ oldu ḡutma şek

575 Kürsi'den tā şuya varınca yaḡın
Ol da biş yüz yıllıḡ oldu iy güzın

Qāle'llāhu te'ālā : “Ve ḡüve'llezi ḡaleḡa's-semavāti ve'l-arze fī sitteti eyyāmin ve
kāne 'arşühū 'ale'l-mā'i”⁶³

115a Hāḡ te'ālā 'arşı ol şu üzre hem
Hāḡ te'ālā 'arşı üzre, iy muḡterem

Qāle'llāhu te'ālā : “Er-raḡmānu 'ale'l-'arşı'stevä”⁶⁴

Ya'ni kim bi'l-ḡudreti hem bi'l-'ulū
Bil yaḡın lā bi'l-mekān iy baḡtulu

⁶² Bakara suresi 255.ayet : “...O'nun kürsüsü (tahtı) gökleri ve yeri içine alır...”

⁶³ Hud suresi 7.ayet : “O,...Arş'ı su üzerinde iken gökleri ve yeri altı günde yaratandır...”

⁶⁴ Taha suresi 5.ayet : “Rahman, Arş'a istiva etmiştir.”

Çün bu vech-ile anı gördi Resûl
Geçdi andan dahı ol dem ol uşûl

İrdi Levh'e hem Kalem'e ol Habîb
Çok 'acâyib gördi anda ol tabîb

Kâle'llâhu te'âlâ : “Bel hüve Kur'anün mecîd fî levhîn mahfûz”⁶⁵

580 Bunda dahı var durur aqvâl i yâr
Diñle eydeyim anı bil⁶⁶âşikâr

İbni 'Abbâs didi Hâk Levh'i yakîn
Eyledi ağ incüden bil iy güzîn

Çevresin yâkût-ı ahmer düzdi bil
'İlm-i 'âlem anda menkûş iy halîl

Üç yüz altmış kez nazar her günde Hâk
İder añâ 'âleme virür sebak

Kimin ihyâ ider kimin öldürür
Kimine 'izzet virüben güldürür

585 Kimini kılar zelîl ol pâdişâh
Ne dilerse kılar oldur ulu şâh

Ba'zılar yâkût-ı ahmer didiler
'Arş'ün ol hem sağ yanında iy piser

Kızıl altun zencîr-ile iy ulu
'Arş-ı Hâk'a ol mu'allak aşılı

Hem uzunlığı anuñ bil iy güzîn
Yiri-ile gök arasınca şeksüzin

115b Başdan ayağa temâmet yazludur
Cümle 'âlem nakşı anda çizlüdür

590 Bir satırdur cümle halkuñ 'ilmi bil
Levh-i Mahfûz'da bu sözi añlağıl

Ol kalan hattı hemân Allâh bilür
Şek degül 'ilmi anuñ deryâ durur

Başı Levh'ün hicr-i İsrâfîl'dedür
Ortası hem hicr-i 'Azrâ'il'dedür

⁶⁵ Buruc suresi 21-22.ayetler : “...(O), aslı Levh-i Mahfuz'da bulunan şerefli Kur'an'dır.”

⁶⁶ Satır üstünde “ben” diye geçmiş.

Levh vaşfin uş didüm saña i yār
Ol Kalem vaşfin dahı diñle, aşıkār

Ba‘zılar ağ incüden didi anı
Ba‘zılar yākūt-ı ahmer iy ğanl

595 Yügrük atluya uzunlığı yakın
Bil ki yüz yıllık oldu iy güzün

Biş delügi var anuñ iy mu‘teber
Her delük içi, elli biñ yıl iy piser

Hem mürekkeb aña nürdandur i cān
Hōş akar Levh üzre oluban revān

Tā kıyāmet ne olacaksa yazar
Ne buyursa Hāk anı Levh’e çizer

Bir luġat bilür ki İsrāfıl hemān
Bilür anı ğayrısı bilmez i cān

600 Bil Buġārī de getürmiş bir ħaber
Ol Resül-i bā-şafādan ħüb ter

Ya‘ni dimiş ol Nebi kim varmışam
Ben ‘urūcumda, ol maķāma ermişem

Kim Kalem şavtın işitdüm anda ben
Bes gider imdi ğōñülden şekki sen

Geçdi bunlar dahı ol dem ħalīm⁶⁷
İrdi ol Hāk ‘arşına k’oldur ‘azīm

116a Kāle’llāhu te‘ālā : “Lā ilāhe illa hüve rabbū’l-‘arşi’l-‘azīm”⁶⁸

Qıldı ‘Arş altında vitri ol imām
Bī-rükū’ u bī-sücūd u bī-kıyām

605 Ol Hāk’uñ ‘arşını gördi key ulu
Bil ki yüz biñ kändil anda aşılı

Gök-ile yir tamu uçmak iy ħakīm
Cümle bir kändil içinde iy nedīm

Ol kılan kändildegın Allāh bilür
Fikir kılm kim ‘Arş-ı Hāk nice olur

⁶⁷ Vezin bozuk.

⁶⁸ Neml suresi 26. ayet : “...O çok büyük arşın sahibi olan Allah’tan başka tapılacak yoktur.”

Didi ol sultān aña ‘Arş-ı ‘azım
Diñle eydeyim nedendür iy nedim

Ka‘b dimiş Hâk te‘ālā ‘Arş’ını
Bir yeşil cevher yaratmışdur anı

610 Bil anuñ on altı yüz⁶⁹ biñ başı var
Her başında on altı yüz⁷⁰ biñ yüzi var

Her yüzi on altı yüz⁷¹ biñ dünyece
Var kıyās it ‘Arş ululuğın nice⁷²

Her yüzinde on altı yüz⁷³ biñ ağzı bil
Her ağızda on altı yüz⁷⁴ biñ dahı dil

Her dilinde on altı kez biñ var lügāt
Tesbîh ider ol Hâk’ı bulur hayāt

Her lügatden bir melek ider Celil
Tesbîh ider ol lügatle Hâk’ı bil

615 Ba‘zılar didi ki ‘Arş rûkni tamām
Oldı dört yüz biñ key aña iy hümām

Bir bucağdan bir bucağa iy güzün
Bil ki dört yüz biñ yıl oldı şeksüzün

Bir haber vardur burada key garīb
Hem ‘acīb ü diñle diyem iy lebib

Ya‘ni ‘Arş’ı Hâk kaçan halk eyledi
‘Arş’ı ta‘zım idübenin söyledi

116b Didi kim kim olısar benden ‘azım
Çün baña didi Çalab ‘Arş-ı ‘azım

620 Bir yılan yaratdı Hâk bil ol zamān
Key ‘azım-idi o hayye iy cüvān

Qanadı, anuñ yitmiş biñ-idi i şāh
Her qanatda yüzi yitmiş biñ i mäh

⁶⁹ Satır üstünde “kez”.

⁷⁰ Satır üstünde “kez”.

⁷¹ Satır üstünde “kez”.

⁷² Haşiyede “hōce”.

⁷³ Satır üstünde “kez”.

⁷⁴ Satır üstünde “kez”.

Her yüzinde ağız yitmiş biñ i dōst
Her ağızda dili yitmiş [bin] dūrüst

Her ağızdan dağı her dilden i yār
Dūrlū tesbīh olur-ıdī āşikār

Bil ki yağmur kaṭresince iy ulu
Hem ağaçlar yabrağınca iy bahtulu

625 Hem uşak taşlar sağısınca tamām
Hem bu dünyā göklerince iy hūmām

Tesbīh ider-ıdī ol Hakk'ı mūdām
Zī 'Azīm ü zī Celīl ü zī Selām

Kim anuñ halkını dil vaşf idemez
'Aql pervāz urup aña gidemez

Bes ılan tolandı 'Arş'ı ol zamān
'Arş anuñ yarusına geldi iy cūvān⁷⁵

Kibriyā aña yaraşur bes hemīn
Bil 'azīm anuñ durur iy pākūdīn

630 Kāmu maḥlūkuñ ululuğı i yār
Ol 'izāmda maḥv durur āşikār

Çünki toprakdan yaratdı Hakk seni
Girü toprak olırsarsın iy denī

Bes ne lāyıkdur tekebbūrlük saña
Kara toprak gibi alçaq olsaña

Gör ki andan dūrlū ni'metler biter
Cümle maḥlūk yiyüben lezzet tutar

117a Sen dağı ger alçaq olursañ i yār
Dūrlū yimiş viresin hōş āb-dār

635 Bil tevāzu'dur seni iden şerīf
İrgüren a'lā maḳāma hōş laṭīf

Çün Resūl halka tevāzu' itdi hōş
Lā-cirem 'Arş'dan öte seyr itdi hōş

Kābe-kavseyne irişdi ol Resūl
Ya'ni gāyet yakın oldu Hakk'a ol

⁷⁵ Derkenarda "cūvān" kelimesi geçerken, metinde "hūmām" kelimesi yazılıdır.

İki yay mîkdârı kaldı iy güzîn
Kâbe-kavseyne budur ma'nî yakîn

Bes yakınlıktan kinâyet bu kelâm
Ol 'Arablar 'âdetince iy hümâm

640 Zîre bir beg ol 'Arablardan i cân
Kılsa yakın bir kişiyi iy cüvân

Haymesin yakın kılurmuş ol şerîf
İki yay mîkdârı deñlü iy zarîf

Hak Resûl'ün kurbın a'lâ eyledi
Lâ-cirem kim kâbe-kavseyni didi

Qāle'llāhu te'ālā : “Fe kāne kâbe kavseyni ev ednā”⁷⁶

Diñle girü bir latîfe söyleyem
Ol me'anî gevherin harc eyleyem

Kâbe-kavseyni neçün didi İlâh⁷⁷
Kadri sehmeyni dimedi ol pâdişâh

645 Zîre yay egrilse kıymetlü olur
Ol nişâna fi'l hâl okı ırgürür

Söyle kim a'zâ-yı mü'min iy cüvân
Egridür 'işyân-ıla bilgil i cân

Liki imân-ıla gönli toğrudur
Ol sebebden cennete toğru varur

117b Yâhu yay egriyise iy bü'l-vefâ
Çıkan ok toğru durur iy bâ-şafâ

Mü'minün nefsi nitekim egri bil
Hâric olan toğru andan iy halîl

650 Ol şehâdet kelmesidür bil yakîn
Kim çıkar nefsünden ol iy pâküdin

Ol sebebden belki nefis olur 'azîz
Egriliklerden kamu olur temîz

Nükte-i âyet budur uş söyledüm
Dürr-i meknûn gibi takrîr eyledüm

⁷⁶ Necm suresi 9.ayet : “...İki yay kadar yahut daha yakın oldu...”

⁷⁷ Satır üstünde “o şâh”.

Liki Hakk summe denā didi i yār
Diñle ma'nisin anuñ sen aşikār

Qāle'llāhu te'ālā : "Summe denā fe tedellā"⁷⁸

Ya'ni Hakk'a yakın oldu ol Resül
Bil ki halkdan ırağ oldu bā-uşul

655 Yāhu 'Arş'a yakın oldu ol münir
Bil ki ferşden key ırağ oldu beşir

Yāhu Kudūs'e yakın oldu hümām
Bil ırağ oldu nūfusa ol imām

Rabb-i ervāha yahuz oldu yakın
Kamu eşbāha ırağ oldu güzün

Uş denā ma'nisini dañi didüm
Ol münāsib vechi takrır eyledüm

Liki ba'zılar didi ki Cebra'il
Ol Resül'e yakın oldu bellü bil

660 Kadri kavseyni yahud dañi yakın
Böyle dimişdür bu sözi iy emin

Uşda āyet ma'nisin kıldum beyān
Kamu vechi saña takrır ü 'ayān

118a (HAZİHİ'L-KİT'ATŪ Fİ BEYĀNİ ENNE NEBİYYE'L-HALİLİ
VAŞALE İLĀ RABBİ'L-CELİLİ VE EKREMEHŪ'LLĀHU TE'ĀLĀ VE
KELLEMEHŪ VE A'TĀHŪ CEMİ'E MĀ SE'ELEHŪ⁷⁹)⁸⁰

Diñle imdi ol Resül ü ol şerif
Hazret'e nicesi irdi iy harif

Uşda girü irdi ma'sūkdan eser
'Aşıkı çekdi katına hūb u ter

İşbu gönlüm istedi cānānını
Hem bu gönlüm istedi imānını

665 Lā-cirem pervāz urup 'Arş'dan öte
Geçüben irişdi ol dem Hazret'e

⁷⁸ Necm suresi 8.ayet : "Sonra ona yaklaştı ve sarktı."

⁷⁹ Bu bölüm, Peygamber (sav)'in Yüce Rabb'e vardığını ve Allahu Teala'nın ona ikram edip, onunla konuşup, dilediği herşeyi ona verdiğini belirtmeye dairdir.

⁸⁰ Bu başlık haşiyede yazılmıştır.

Şundı ma‘şūk ol dem añā tolu cām
Puhte oldı ol kadehden cümle hām

Sermedi cāmın içüp oldı ebed
İkilik gitdi hemān-dem oldı ferd

Lā-yezāle irüp oldı lā-yezāl
Lā-mekān tahtında şādı bī-melāl

Bil ki şāzı ol durur bākı ‘gumūm
Hem feraḥ oldur qalanı bil hūmūm

670 İside ol şāzıyı geç bu guşşadan
Gönlüni bağla Hāk’a kes dünyeden

Şanmağıl kim bunda şāza iresin
Bir gün ola ağlayu cān viresin

Bes yarağ it çünki bunda ölesin
Ol maḳāma varuban şād olasın

Mezra‘a didi buña bil kim Nebī
Ol ‘amel toḥmını ekgil iy gani

Ḳāle’n-nebiyyū ‘aleyhi’s-selām : “Ed-dūnya mezra‘atū’l-āhireti”⁸¹

Tā ki cennet ḥırmenin götüresin
Anda varup dürlü ni‘met yiyesin⁸²

675 Hūr u köşk ü Ravza-ı Rıdvān’a bil
Mālik olasın o mülkde iy ḥalāl

118b Bes göresin anda rūy-i zū’l-celāl
Dā’imi şād olasın hem bī-melāl

Ol Resūl’e hem de konşı olasın
Cennet içre ḥōş şafāda qalasın

Ümmeti-y-señ cān-ıla di eş-şalāt
Tā ki cānuña ire nev nev ḥayāt

Diñle imdi ol Resūl-i mu‘teber
Ḳābe-ḳavseyne dahı kıldı gūzer

680 İrdi ev-ednāya ol dem ol gūzın
Buldı vuşlat Hākḳ-ıla ol dem Emin

⁸¹Peygamber (a.s.) buyurdu ki : “Dūnya ahiretin tarlasıdır.”

⁸² Satır üstünde “göresin”.

Çünkü ‘aşık irdi ma‘şūka revān
Gitdi ‘aşık ma‘şūkı kaldı hemān

Ma‘şūk aña şundı bir cām-ı fenā
Nüş idüp ‘aşık hemān buldı beķā

Gitdi keşret kaldı vaḥdet iy hümām
Bahre karışdı vü baḥr oldı tamām

Bİ-nişāne irdi oldı bİ-nişān
Dil nice vire ḥaber andan i cān

685 ‘Aql ü fehm ü fikr ser-gerdān olur
Bil ki cānāna iren cānān olur

Nefs ü kalb u rūḥ anda iremez
Rūy-i ma‘şūkı olar bil göremez

Sırr-ı Ḥaḳ’dur anda varan iy ulu
Şol ki ḥaḳdur uş didüm iy baḥtulu

Bes Resūl nefsin ḳodı göklerde hem
Sidre’de ḳalbin ḳodı ol demde em

Ḳābe-ḳavseynde ḳodı rūḥı o cān
Sırrıyla Ḥazret’e irdi revān

690 Nefs-ile şumme denā oldı o şāḥ
Hem tedennī itdi ḳalb-ile o māḥ

119a Rūḥıyla ḳābe-ḳavseyne, irdi ol
Sırrıyla buldı ev-ednāya yol

Bes ki nefs itdi nidā kim ḳanı ḳalb
Ḳalb didi kim eyne rūḥ idüp taleb

Cān daḥı didi kim ol dem eyne sır
Ḳanı Ḥazret didi sır bil iy emīr

Bes ki Ḥazret nefse didi bil yaḳın
Saña ni‘met maḡfiret virdüm hemīn

695 Ḳalbe didi kim maḥabbet saña bil
Rūḥa rahmet hem kerāmet iy ḥalīl

Sırda didi kim beni virdüm saña
Gel berüye sırsan bendin yaña

Bes Resûl'ün sırrı çün buldı vişâl
Ol ulu şâh aña gösterdi cemâl

Didi aña yâ habîbî armağan
Ne getürdüñ hazretüme di 'ayân

Gelse döst dōsta verür hōş armağan
Dünyeden kanı, armağan baña i cân

700 Ol Resûl didi ilâhî armağan
İki avuç nesne getürdüm hemân

Uşda bir avcumda eksük tâ'atüm
Hem birinde çok günâh-ı zelletüm

Bundan artuk dahı nesnem yok virem
Hazretünden bil ki rahmet isterem

Didi tâ'at eksüğini yâ Habîb
Rahmetümle ğafir kıldum yâ tabîb

Ol günâhı dahı 'afv itdüm tamâm
Bil şefâ'atünle senün yâ imâm

705 Yâ Muhammed Meryem'i kıldum kabûl
Her kişi bes istedi anı uşûl

119b Her kişi itdi tekeffül ol kıızı
Hem Zekeriyyâ dahı, itdi bu sözi

Qāle'llāhu te'ālā : “Ve keffelhā Zekeriyyā küllemā deḡala ‘aleyhā Zekeriyyā’l-miḡrāb”⁸³

Her kişi istedi kim anı ala
Pes buyurdum ki qalem şuya şala

Qāle'llāhu te'ālā : “İz yulküne aqlāmeḡum eyyühüm yekfülü Meryeme ve mā künṡe ledeyhim iz yeḡtesimün”⁸⁴

Bil bir-inci-y-di qalemler iy imâm
Şuya şaldılar qamusını tamâm

Ol Zekeryâ qalemin baturmadum
Meryem'i bil kim aña işmarladum

⁸³ Al-i İmran suresi 37.ayet : “...Zekeriyya'yı da onun bakımı ile görevlendirdi. Zekeriyya , onun yanına, ma'bede her girişinde...”

⁸⁴ Al-i İmran suresi 44.ayet : “...İçlerinden hangisi Meryem'i himayesine alacak diye kalemleriyle kur'a atışirlarken sen onların yanında değildin; onlar (bu yüzden) çekişirken de yanlarında değildin.”

710 Anda degüldüñ o vaktin sen yakın
Anda misseñ saña virürdüm hemin

Ḳāle'llāhu te'ālā : “Ve mā kün̄te ledeyhim iz yülḵüne aḵlāmeḥüm”⁸⁵

Çün kıyāmet günü ola iy Emln
'Āṣī ümmetüñ çekişeler yakın

Ol cehennem 'āṣiler benüm diye
Hem zebānī 'āṣiler cānum diye

Diye Mālik ki benüm anlar i cān
Diye şeyṭān kim mürīdümdür 'ayān

Diye Ādem oğlum u kızum benüm
Sen diyesin ümmetümdür iy canum

715 Bes ḵalem ṣaluñ diyem'ben yā Resül
Bil şefā'at ḵalemin ḵılam ḵabül

Cümle 'āṣī ümmeti saña virem
Ḳamusunı cennetümdē ṭoyuram

Bu ne luṭṭ u ne keremdür ne kemāl
Bu ne raḥmet ne şehāvet ne cemāl

120a Bu ne 'izzet bu ne ḥürmet iy imām
'Āṣī ümmeti bağısladı tamām

Ve fī'l-ḥaberi ḵāle'n-nebiyyü 'aleyhi's-selām : “Se'eltü rabbī leyletū'l-mi'rāci mes'eleten ḵaddirtu ena lem es'elühü ḵultū yā rabbī a'ṭayte li ādeme” ilā āḥirihi⁸⁶

Bes Resül ol dem Ḥaḵ'a nāz eyledi
Dile geldi bir niçe söz söyledi

720 Didi virdüñ Ādem'e cennet i şāh
Baña ne virdüñ digil iy pādişāh

Didi Ḥaḵ kim cennetümi ben ḡanī
Virdüm aña ḥiki 'azl itdüm anı

Saña hem ümmetüñe cennet virem
'Azl ḵılmayam mü'ebbed ṭorguram

Didi Nūḥ'a sen gemi virdüñ i şāh
Ümmetin ḵurtarduñ anuñ yā İlāh

⁸⁵ Al-i İmran suresi 44.ayet : “...kalemleriyile kur'a atışirlarken sen onların yanında değıldin...”

⁸⁶ Haberde, Peygamber (a.s) şöyle buyurdu : “ Mırac gecesi rabbime sordum, dedim ki : Ya rabbı, Ādem'e verdin.” ilh.

Didi saña yir yūzini iy hūmām
Mescid ü pāk eyledüm anı tamām

725 Ümmetūn mescidler içre şāh-vār
Ol Şirāt'ı geçeler çün māhi-vār

Didi İbrāhim'e, odı berd ü selām
Eyledün di baña n'itdün iy Selām

Didi saña ümmetūne iy güzīn
Tamu odın gūlsitān itdüm yakīn

Didi Zemzem virdün İsmā'il'e sen
Didi Kevşer virmişem bil saña ben

Didi kurbān virdün İsmā'il'e hem
Didi virdüm ümmetūne, iy muhterem

730 Ol Yehūd-ıla Naşārā'yı tamām
Ümmetūne kurbān olsun yā imām

120b Didi Tūr'da Mūsi'ye kılduñ kelām
Didi saña uş nūr üzre iy hūmām

Didi mā'ide virdün 'İsā'ya sen
Didi kıyāmetde virem saña ben

Ol kerāmet mā'idesin iy münlr
Ümmetūn konuklayasın iy beşir

Didi kim Dāvūd'a virdün sen Zebūr
Didi saña sūre'-i En'ām i nūr

735 Didi Yūnūs'ı ḥalās itdün i şāh
Üç karañulukda anı yā İlāh

Biri balık zulmeti biri gice
Biri deñiz zulmetidür iy yüce⁸⁷

Didi bilgil k'ümmeṭūñi, iy nık-nām
Kurtaram üç karañulukdan tamām

Biri sinle zulmeti biri Şirāt
Hem kıyāmet zulmeti kılgıl nişāt

Didi virdün āb-ı hayvān Hızır'a hōş
Didi saña Selsebil ırmağı uş

⁸⁷ Haşiyede "hōce".

740 Didi virdün Mûsa'ya Tevrît i şâh
Didi saña âyete'l-kürsi i mäh

Didi virdün 'İsâ'ya İncil'i sen
Didi saña sûre'-i ihlâş'ı ben

Didi dahı yâ Muhammed bil yakın
Kim saña bir sûre virdüm iy güzün

İncil ü Tevrît içinde bi-naẓır
Fâtiha'dur eyle fikr it yâ münir

Her ki anı okıya bil yâ imâm
Tamu odına kılam anı harâm

745 Atası anası ger müşrik ola
Bil ki tamuda 'azâbı yinile

121a Yâ Muhammed bil mükerremsin baña
Cümle maḥlûḳumdan uş didüm saña

**HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ ENNE'LLÂHE TE'ÂLÂ A'TÂ'N-NEBİYYE
ŞALLA'LLÂHU 'ALEYHİ VE SELLEME ÂHİRİ SÛRETİ'L-BAKARATI VE
ENNE'N-NEBİYYE (SELÂM) DA'Â Lİ ÜMMETİHİ VE ECÂBE'LLÂHU TE'ÂLÂ⁸⁸**

Diñle vardur burada bir hoş haber
Naql-i Tefsîr-i Ebu'l-Leyş iy piser

Ger bu sözi cân-ıla diñleyesin
Ol Resûl'ün rif'atin añlayasın

Hem bilesin ol Resûl ü ol Nebi
Nice sa'y itdi senün'çün iy ğabi

750 Ya'ni çün vardı Resûl ol ḥazrete
İrdi anda dürlü zevk u devlete⁸⁹

Cebra'ıl çağırdı, aña kim iy imâm
Ḥaḳ te'âlâ ḥazretine vir selâm

Bes teḥiyyât itdi li'llâhi didi
Hem şalât u ṭayyibât aña, cyledi

Kâle'n-nebiyyü [ayn-mim]: "Et-teḥiyyâtü ve's-şalavâtü ve't-ṭayyibâtü"⁹⁰

⁸⁸ Bu bölüm, Allahu Teâla'nın Peygamber (sav)'e Bakara suresinin sonunu verdiğini, Peygamber (sav)'in, ümmeti için dua edip Allahu Teâla'nın da onu kabul ettiğini belirtmeye dairdir.

⁸⁹ Derkenarda "râḥata".

⁹⁰ Peygamber (a.s.) buyurdu ki : "Salât, selâm ve güzel dualar..."

Ol Nebî'ye Hâk dahı virdi selâm
Dahı rahmet hem bereket iy hümâm

Qāle'llāhu : "Es-selāmü 'aleyke eyyühe'n-nebiyyü ve rahmetü'llāhi ve berekātühü"⁹¹

Şefkat itdi ümmete ol dem Resül
Ol selāma cümle ortağ itdi ol

755 Didi bizüm üzerümüze selām
Hem de şālih kullar üzre iy selām

Qāle'n-nebiyyü 'aleyhi's-selām : "Es-selāmü 'aleynā ve 'alā 'ibādi'llāhi's-şālihīn"⁹²

121b Cebrā'il cümle gök halkı tamām
İtdiler cümle şehadet iy hümâm

Didiler kim eşhedü en lā ilāh
İlla'llāhe var durur ol ulu şāh

Eşhedü enne Muhammeden yakīn
'Abdühü'dür hem resüli iy güzīn

Qāle cebrā'ilü ve cemī'ü'l-melā'iketi : "Eşhedü en lā ilāhe illa'llāhu vahdehü lā şerike lehü ve eşhedü enne muhammeden 'abdühü ve resülühü"⁹³

Dahı Hâk didi ki āmene'r-resül
Kendüye inanı bil girçekler ol

Qāle'llāhu te'ālā : "Āmene'r-resülü bimā ünzile ileyhi"⁹⁴

760 Bil ki her Qur'an'ı kim aña iner
Ol qabül idübenin hoş şükr ider

Ol Resül'ün girü doymadı özi
Ortağ itdi bu kerāmetde bizi

Didi mü'minler dahı iy pādīşāh
Saña imān getürürler bil i şāh

Hem meleklerüne senün iy Selām
Hem kitāblarla resüllere tamām

⁹¹ Cenāb-ı Hak buyurdu ki : "Ey nebî! Allah'ın selāmı, rahmeti ve bereketi senin üzerine olsun."

⁹² Peygamber (a.s.) buyurdu ki : " Selām, bizim ve sālīh kulların üzerine olsun."

⁹³ Cebrāil ve bütün melekler dediler ki : " Şehadet ederim ki, Allah'tan başka ilah yoktur, O tektir ve ortağı yoktur; yine şehadet ederim ki, Muhammed O'nun kulu ve elçisidir."

⁹⁴ Bakara suresi 285.ayet : "Gönderilen peygamber, Rabbi tarafından kendisine indirilene iman etti..."

Ḳamusın girçek bilüp⁹⁵ fark itmezüz
Ol Yehūd-ıla Naşāra gibi biz

765 Müsl vü ‘İsā’da çün fark itdiler
Ol sebebdan kāfir olup gitdiler

Ḳāle’n-nebiyyū [ayn-mim]: “Ve’l-mū’minūne küllün āmenū bi’llāhi ve melā’iketihī ve kütübihī ve rūsulihī lā nūferriku beyne aḥadin min rūsulihī”⁹⁶

Didi Ḥaḳ mü’minlere di yā Resūl
Nicesi kıldılar āyātī ḳabūl

122a Ya’ni in tūbdū didügi ol Kerīm
Āḥiri āyāta deñlü iy nedim

Ḳāle’llāhu te’ālā : “Ve in tūbdū mā fī enfüsikūm ev tuḥfūhu yuḥāsibkūm bihi’llāhu fe yaḡfirū limen yeşā’ū ve yu’azzibū men yeşā’ū va’llāhu”⁹⁷ ‘ale külli şey’in ḳadīr”⁹⁸

Ol Resūl didi semi’nā didiler
Hem dahı anlar aṭa’nā didiler

Maḡfired vir dirler anlar yā İlāh
Cümlesi saña varur iy pādīşāh

Ḳāle’n-nebiyyū ‘aleyhi’s-selām “Ve ḳalū semi’nā ve aṭa’nā ḡufrāneke rabbenā ve ileyke’l-maşīr”⁹⁹

770 Didi ol dem Ḥaḳ ki teklif itmezin
Nefse götürmedügin yükletmezin

Ḳāle’llāhu te’ālā : “Lā yükellifū’llāhu nefsen illā vūs’ahā”¹⁰⁰

Hem lehā mā kesebet bil iy münir
Hem ‘aleyhā ma’ktesebet iy beşir

“Lehā mā kesebet ve ‘aleyhā mā’ktesebet”¹⁰¹

⁹⁵ Haşiyede “girçeklerüz”.

⁹⁶ Bakara suresi 285.ayet : “...Mü’minler de iman ettiler. Onlardan her biri Allah’a, O’nun meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman ettiler. (Biz de onun için) Allah’ın peygamberlerinden hiç birini ayırmayız (hepsine inanırız)...”

⁹⁷ Metinde yanlışlıkla “ve hüve” yazılmıştır.

⁹⁸ Bakara suresi 284.ayet : “...Gönlünüzde olanları açığa vursanız da gizleseniz de (farketmez), Allah onunla sizi sorguya çeker, sorgudan sonra dilediğini affeder, dilediğine azap eder. Allah her şeye kadirdir.”

⁹⁹ Bakara suresi 285.ayet : “...Onlar “İşittik, itaat ettik. Ey Rabbimiz mağfiretini niyaz ederiz. Dönüş yalnızca sanadır” dediler.”

¹⁰⁰ Bakara suresi 286.ayet : “Allah her şahsa, ancak gücü yettiği kadar sorumluluk yükler...”

¹⁰¹ Bakara suresi 286.ayet : “...herkesin kazandığı, ya kendi lehinedir, yahut aleyhinedir...”

Ḥayr iden kesb itdüğün aña virem
Şerden kesb itdüğünü daḥı görem

Ḥayr u şer işledüğünü göriser
Cennete yāḥuz ṭamuya giriser

Diñledüñ uşda Ebu'l-Leys'den haber
Diñle Cāmi'i'l-Leṭāyif'den eşer

775 Bil Resül'e Ḥaḫ bil i'zāz eyledi
Dilegil benden ne dilerseñ didi

Ol Resül gufrānuñ didi aña
Rabbenā uş varuruz cümle saña

122b Yarlıgaḡıl cümlemüzi iy Kerim
Zire sensin ḥalka Raḥmān u Raḥim

Ḳāle'n-nebiyyü 'aleyhi's-selām : “Ḡufrāneke rabbenā ve ileyke'l-maşir”¹⁰²

Ḥaḫ didi kim ümmetüñi hem seni
Yarlıgadum cümleñüzi ben ḡanī

Bini birleyüp seni girçekleyen
Raḥmetüme ol durur bil kim iren

780 Didi girü yā Muḥammed istegil
Her ne dirseñ virem anı saña bil

Rabbenā diyüp Resül itdi ṭaleb
İn nesinā lā tu'āḥiznā i Rab

Ḳāle'n-nebiyyü 'aleyhi's-selām: “Rabbenā lā tu'āḥiznā in nesinā ev aḥṭa'nā”¹⁰³

Ya'ni unudup ḥaṭā kılduḡumuz
'Afv kılgıl aḥaz kıлма cümlemüz

Ḥaḫ didi kim 'afv kıldum iy münir
Unıdup yañılduḡuñuz yā beşir

Didi girü yā Muḥammed istegil
Maḫşüduñı neyse virem iy ḥalil

785 Rabbenā diyüp Nebi ḥoş söyledi
Bil ve lā taḥmil 'aleynā, ısrān didi

¹⁰² Bakara suresi 285. ayet : “...Ey rabbimiz mağfiretini niyaz ederiz. Dönüş yalnızca sanadır...”

¹⁰³ Bakara suresi 286. ayet : “...Ey Rabbimiz! Unutursak veya hataya düşersek bizi hesaba çekme (yarlıḡa)...”

Ḳāle'n-nebiyyü 'aleyhi's-selām: "Rabbenā ve lā taḥmil 'aleynā ısrān kemā ḥameltehü 'ale'llezīne min ḳablinā"¹⁰⁴

Ol geen ümmete ağır yüki hem
Yükledüp zaḥmet ılup iy muḥterem

Anlaruñ gibi bize yükletmegil
Dilegüm budur didüm uş yā Celil

Ya'ni bir zulm itse ol ümmet alab
Bil ḥarām ider-imiş anlara Rab

123a Hōş yimeklerini kim¹⁰⁵ ūt-u ḥayāt
Didi ḥarramnā 'aleyhim ṭayyibāt

Ḳāle'llāhu te'ālā : "Fe bi zulmin mine'llezīne ḥādū ḥarramnā 'aleyhim"¹⁰⁶ ṭayyibātin uḥillet lehüm"¹⁰⁷

790 Bes didi Ḥaḳ yā Muḥammed bil yaḳın
Ḥācetüñ itdüm revā bil iy güzın

Dile daḫı tā ḳabül idem dilek
Benvenin sultān-ı mu'nı dutma şek

Bes Resül ümmete şefḳat eyledi
Rabbenā ve lā tuḥammilnā didi

Ḳāle'n-nebiyyü 'aleyhi's-selām : "Rabbenā ve lā tuḥammilnā mā lā ṭāḳete lenā bihi"¹⁰⁸

Gücümüz yitmedügin yükletme sen
Ümmetüm ğāyet za'ıf iy zü'l-minen

Ol alab didi ḳabül itdüm daḫı
İstegil virem anı tā iy saḫı

795 Ve'fu 'annā didi ol demde Resül
Hem daḫı ve'ğfir lenā ol bā-uşül

Daḫı ve'rḥamnā didi ol dem o şāh
Ente mevlānā vü fen'şurnā o māh

¹⁰⁴ Bakara suresi 286.ayet : "...Ey Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğın gibi bize de ağır bir yükleme..."

¹⁰⁵ Metinde "ymekleri kim" diye geçmektedir. Haşiyeye göre düzeltilmiştir.

¹⁰⁶ Metinde yanlışlık eseri olacak, "aleyhim ḥarramnā" diye yazılmış.

¹⁰⁷ Nisa suresi 160.ayet : "Yahudilerin zulmü sebebiyle kendilerine (daha önce) helal kılınmış bulunan temiz ve iyi şeyleri onlara haram kıldık..."

¹⁰⁸ Bakara suresi 286.ayet : "...Ey Rabbimiz! Bizim gücümüzün yetmediğı işlerden bizi sorumlu tutma..."

Kāfir üzre bizi ġālib kıl didi
Hak katında bu du'âyı eyledi

Kāle'n-nebiyyü 'aleyhi's-selām : "Ve'fu 'annā ve'ġfir lenā ve'rhamnā ente mevlānā
fe'nşurnā 'ale'l-kavmi[l-kāfirin]"¹⁰⁹

Didi Hak kim yā Muhammed in yekūn
Ya'ni sizden olsa 'işrūn şābirūn

İki yüz kāfire ġālib eyleyem
Sizden on şabr ideni iy muhterem

800 Ger yüz olur-ısa şabr iden yakın
Ġālib idem biñden anı iy güzın

123b Kāle'llāhu te'ālā : "İn yekūn minkūm 'işrūne şābirūne yeğlibū mi'eteyni
ve in yekūn minkūm mi'etūn"¹¹⁰

Uşda bu naklı dahı saña didüm
Kıl bi-kalb ma'nılsini hoş söyledüm

Liki Ebu'l-Leys'de imām nakl eylemiş
İsdediben Cebra'il-ile dimiş

Bes Resūl'i Hak mükerrem eyledi
Hācetin virdi mu'azzam eyledi

Kāfir üzre anı ġālib eyledi
Bes Resūl'¹¹¹nuşırtu bi'r-ru'bi didi

Kāle'n-nebiyyü 'aleyhi's-selām : "Nuşırtu bi'r-ru'bi mesīretü şehrin"¹¹²

805 Bil bir aylık yola deñlü şeksüzün
Heybetüm kāfirlere irer yakın

Zı Resūl k'oldı kamu derde tabīb
Hem ulu sultāna ol görklü Habīb

Çün dileğini tamām itdi Resūl
Hak dahı cümle anı kıldı kabūl

Bes Resūl'e ol Çalab gör ne didi
Ümmetinden biş şikāyet eyledi

¹⁰⁹ Bakara suresi 286.ayet : "...bizi affet, bizi bağışla, bize acı. Çünkü sen, bizim mevlamızsın. Kafir kavimlere karşı bize yardım et."

¹¹⁰ Enfal suresi 65.ayet : "...Eğer sizden sabırlı yirmi (kişi) bulunursa, (onlar) İkiyüz kafiye galip gelirler. Eğer sizden yüz (kişi) olursa..."

¹¹¹ Satır üstünde "nebî".

¹¹² Peygamber (a.s.) buyurdu ki : "Bir aylık mesafeden (kafirlerin benden korkmasıyla) yardım gördüm."

Diñle tã kim nefsũn inşâf iş-ide
Tã ki Hãk'dan hãk sözi ol işide

810 Birisi bu kim didi bil iy Hãbîb
Ben yarınğı gün 'amelin iy tabîb

Teklûf itmezven olara liki,olar
İsder ol gün rızķını iy mu'teber

Biri dahı didi aña iy hãlîl
Ben virürem ümmetũn rızķını bil

Liki,olar kulluğı gayriye kılar
Baña kullukda kãmusı süst olur

124a Biri dahı bu rızķum anlar yirler
Şükri benden gayre,ider iy mu'teber

815 Baña ha'in olur anlar iy Emîn
Halkum-ıla şulh iderler bil yakın

Biri dahı benvenin 'izzet viren
Anlar ister 'izzeti bil gayrıdan

Biri dahı tamuyı ben iy nezîr
Bil yaratdum kãfir-içün iy beşîr

Liki ümmet sa'y ider aña gire
Ol 'azãb-ı mülîmi anlar göre

Vir naşîhat yã hãbîbî ümmete
Sa'y ideler tã gireler cennete

820 Bil ki sensin baña 'izzetlü hãbîb
Ümmetũn 'aşîlerine hem tabîb

Diñle Hãzret aña 'izzet eyledi
Yã Muhammed delli ricleyke¹¹³didi

Ya'ni şarkıt ayağıñı iy Hãbîb
Pes ki şarkıtdı hemãn-dem ol tabîb

Ayağı bir nesneye irdi revãn
Girü kaçdı ol dem ol nesne i cãn

Bes Resûl ol dem didi kim yã İlãh
Şol ayağumdan kaçan nedür i şãh

¹¹³ "Ey Muhammed, ayaklarını sarkıt."

825 Didi Hâzret aña kim ‘Arş’umdur ol
Nişe kaçdı didi ol demde Resûl

Didi Hâzret aña bil ki iy ganı
Ben ırağ itdüm ayagũndan anı

Zire seni çün habıbum eyledüm
Bil ki ‘Arş’um saña lâıyık görmedüm

Bir degül on ‘Arş dirilse iy Habıb
Hâzretüme cümle gelse iy tabıb

124b Bir avuç ayagũnũn toprağı bil
Cümlesinden baña yigdür iy halıl

830 Zı kemâl i‘zâz zı ikrâm i yâr
K’itdi aña ol Halım ü Kırdigâr

Cümle mahlûkdan anı kıldı güzın
Kıldı anı rahmeten li‘l-‘âlemın

Niçe menzil geçdi bilgil iy emın
Tâ ki ol sultâna oldı ol yakın

Sidre’den irince ol şâha Resûl
Yidi menzil geçdi bilgil iy uşul

Her biri ‘Arş’dan şerâya deñlü bil
Yüz biñ ol miqdâr-ıdı key añağıl

835 Bu ne rif’atdur Resûl’e iy nedim
K’ol Habıb oldı vü hem oldı kelim

Bunca söz söyledi aña ol Kerim
Niçe râz açdı aña ol dem Rahim

‘Âkıl-iseñ ma‘şûk arasında bil
Höş niyâz u nâz gitdi iy halıl

Hâceti neyse bitürdi ol Celil
Hem murâdın kıldı hâşıl ol Cemil

Nişe nesne bil aña vahy eyledi
Zire Qur’ân içre mâ evhâ didi

Qâle’llâhu te‘âlâ : “Fe evhâ ilâ ‘abdihi mâ evhâ”¹¹⁴

¹¹⁴ Necm suresi 10.ayet : “Allah, vahyettiğı şeyi bunun üzerine vahyetti.”

- 840 Ya'ni söyledi kılına ol Hâkım
Şunı ki ol söyledi kıldı kelım
- Şol ki âşkâre söz-idi uş didüm
Saña bir bir anı takırır eyledüm
- Şol ki sırdur anı girü iy şebâb
Hak bilür va'llāhu a'lem bi's-savāb¹¹⁵
- 125a Hâceti çünkim anuñ oldı tamām
Dönmek istedi o demde ol hümām
- Diñle imdi nicesi döner o hân
Yahu Hâzret ne virür aña, armağân
- 845 İdeyin bu ma'nıyi saña beyân
Aç kulağunı berü imdi i cân
- 'İşk-ıla diñle bu sözi sen i yâr
Ta ki dürlü ma'nı ola âşikâr

**HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ ENNE'N-NEBİYYE 'ALEYHİ'S-SELÂM
RECE'E MİNE'L-HAKKİ İLÂ'L-HALKİ MA'A'L-HAKKİ VE ENNE'LLÂHE
TE'ÂLÂ A'TÂHU HAMSİNE ŞALÂTİN SUMME NAĞKAŞAHU İLÂ HAMSİ
ŞALAVÂTİN VE FARAZA 'ALEYHİ VE 'ALÂ ÜMMETİHİ İLÂ YEVMİ'L-
KİYMETİ VE MİN LUTFİHİ TE'ÂLÂ CE'ALE ŞEVÂBU HAMSİNE Fİ HAMSİ
ŞALÂTİN HÜVE'R-RAHİMÜ'L-KERİMÜ 'ALÂ HALKİHİ¹¹⁶**

- Uşda cân kumrısı yuvasın kodı
Ol vatan kim aşı-ıdı terk eyledi
- Hind ilinde tütü-yi cân girü uş
Rüm'a geldi armağân getürdi hoş
- Gel berü imdi alursañ armağân
Cānuña cān kıtasın bil kim i cān
- 850 Armağân virene iresin i yâr
Kamu gönülün ola ol dem sebze-zâr
- Ol makāmuñ aşlına hem iresin
Ol hümā menzıl-gehine varasın
- Bil ebed oldur budur dārü'l-fenā
Bil şafā oldur budur dārü'l-'anā

¹¹⁵ "Allah, doğruyu daha iyi bilir."

¹¹⁶ Bu bölüm, Peygamber (a.s.)'ın Hak'tan halka, Hakk ile dönmesi, Allahu Teâla'nın ona elli vakit namaz vermesi, sonra beş vakit namaza indirip ona ve ümmetine kıyamet gününe dek farz kılması ve lutfuyla – kullarına karşı rahîm ve kerîm olduğundan- elli vaktin sevabını beş vakit namazda kılmasına dairdir.

Hey ne aldun işbu h rist ne sen
Var-iken g lz r-ı uds-ı z 'l-minen

İşbu k lh na ne aldun iy nedim
 nki var cenn t-ı firdevs   na'im

125b 855

 nki bayuş gibi v r n isted n
L -cirem ol menzili terk eyled n

Gel h m  ol bayuş olma iy yigit
Ol ma mı istegil s z m işit

Arma nı alıg r ki varasın
Ol ma ma şeks zin bil k'iresin

Di le imdi arma n ned r diyem
D rl  ma'n  sa a takr r eyleyem

 n H b b' n işi bitdi ol zam n
 mmete H k virdi ol dem arma n

860

Farz ıldı g nde elli vat nam z
H k-ıla ılma m n c t   niy z

Bes Res l ol demde H k'dan d ndi bil
İrdi M s 'ya hem n-dem ol hal l

şord  M s  H k ne buyurdu didi
Didi g nde elli nam z farz eyledi

Didi M s  elli nam za iy g z n
 mmet n n g ci yitmez bil ya n

Senden   ndin halk  ben ok şınadum
Bunlara at  mu' lece yled m

865

H k s zin anlara dutdurmada ben
ok cef  g rd m işit s z m  sen

H zret'e d n gir  tahf f istegil
ullu n yiynilde t  kim ol Cem l

Bes ki d ndi H zret'e ol dem hal l
Elli vat n onını od  Cel l

Gir  d ndi M s 'ya geldi H b b
M s  n'itd n didi a a iy tab b

Didi Hâzret onını bağışladı
Ümmetüme ol Kerîm lutf işledi

126a 870 Mûsâ didi ümmetün gâyet za'îf
Girü döngil Hâzret'e sen iy şerîf

Girü döndi Hâzret'e itdi dilek
Hâk girü on dahı kodı tutma şek

Bes ki ol dem Mûsâ'ya döndi şafâ
Mûsâ didi dön girü iy bû'l-vefâ

Bâri dört kez Hâzret'e itdi dilek
Onar onar kodı Hâzret tutma şek

Bil bişincisinde biş kodı Kerîm
Kaldı biş diñle imdi iy nedîm

875 Bes ki ol dem Mûsâ'ya döndi beşîr
Mûsâ didi aña n'itdün iy münîr

Didi yâ Mûsâ bişî kaldı hemân
Kalanın bağışladı ol bî-mekân

Mûsâ didi girü döngil iy Emîn
Ümmetün gâyet za'îfdür bil yakîn

Ol Hâbîb didi utandum yâ Kelîm
Râziyam biş vaqt namâza iy selîm

Geldi bir âvâz hemân-dem iy tabîb
Didi kim amzaytû farzî yâ Hâbîb¹¹⁷

880 Ya'ni farzum bil ki bişde eyledüm
Kullaruma kalanın bağışladum

Liki bunda Hâk beşâret eyledi
Ol Resûl'e diñle kim ne söyledi

Didi mâ yûbeddelü'l-kavlü ledey¹¹⁸
Ya'ni sözden dönmezem didi o Hây

Çünki evvel elli kıldum armağân
Bişde virdüm ellinün müzdin i cân

Kankı ümmet kim kıla biş vaqt namâz
Elli müzdini virem ben bî-niyâz

¹¹⁷ "Ey Hâbîb! Farzımı tamamladım (hükme bağladım)."

¹¹⁸ "Benim sözüm değişmez."

126b 885 Hâk didi kim men cā'e bi'l-ḥasenet
Felehü 'aşrûn budur Hâk'a 'âdet

Kāle'llāhu te'ālā : "Men cā'e bi'l-ḥaseneti felehü 'aşrū emsālihā"¹¹⁹

Ya'ni bire on virür ol Kirdigār
Biş kez on elli olur bi-şek i yār

Bes ki Hâk'ın armağanıdır namāz
Eyle biş vaktde ḥâk-ıla ḥōş niyāz

Vaktıyla kıl namāzı iy cūvān
Ol 'azābdan kurtarasın tā ki cān

Ger namāzı vakt-ıla kılmayasın
Şeksüzün Hâk rahmetin bulmayasın

890 Nitekim gelmiş haberde iy ḥarīf
Kim dimişdür ol Resül ü ol şerīf

**HAZİHİ'L-HABERU Fİ BEYÂNİ 'AZÂBİ TÂRİKİ'Ş-ŞALÂTİ VE 'AZÂBİ MEN
FEVVETEĤĀ MİN VAKTİHĀ**¹²⁰

Ya'ni mi'râcında gördi ol ḥalīm
Çok kavüm katı 'azābda iy nedīm

Er ü 'avrat hem dahı şeyḥ-ıla şāb
Ol melekler anlara ider 'azāb

Depelerin şöyle ururlar i cān
Beyniler¹²¹ ırmağ gibi olur revān

Çağırşur vā-veyli dir anlar ḥamu
Hem de dirler vā-subūrā iy 'amu

895 Şordı ol dem Cebra'ıl'e ol ḥalīl
Kim ne ḥalkdūr di bular yā Cebra'ıl

Cebra'ıl didi namāzı bil bular
Vakt-ıla kılmazlar-ıdı iy mu'teber

Dahı terk iderler-idi anı cān
Lā -cirem cümle 'azāb içre nihān

127a Bu söze bil kim delīldür aşikār
Halefe min ba'dihim ḥalfün i yār

¹¹⁹ En'am suresi 160.ayet : "Kim (Allah huzuruna) bir iyilikle gelirse, ona getirdiğinin on katı vardır..."

¹²⁰ Bu haber, namazı terkedenin azâbını ve vaktinden çıkarmanın (vakti dışında kılanın) azâbını beyan etmek hakkındadır.

¹²¹ beyni : beyin

Ḳāle'llāhu te'ālā : “Fe ḥalefe min ba'dihim ḥalfūn ezā'ū's-ṣalāte ve't-tebe'ū's-
shevāti fe sevfe yelḳavne ḡayyen”¹²²

Ya'ni peygāmblerlerinden soñra bil
Ol Yehūd-ıla Naşāra iy Ḥalīl

900 Żay' idübenin namāzı ol ḳavüm
Şehvete uyup nefse itdiler zulum

Bes bırağılur olar Ğayye yağıñ
Ol cehennem deresidür şeksüzün

Terk ḳılmağıl namāzı imdi sen
Didüm āyetle ḥadışi saña ben

Dağı terk itme cemā'at iy ağı
Sünnet-i mü'ekkede ol iy sağı

Her ki terk ide cemā'at iy emīn
Maḳbül olmaya namāzı bil yağıñ

905 Şöyle kim gelmiş haberde diñle sen
Rüşen idem ma'nīsini aña sen

HAZİHİ'L-HABERÜ Fİ BEYÂNİ TĀRİKİ'L-CEMĀ'ATİ¹²³

Ya'ni bir gün otururdu ol Ḥabīb
Bir ḳişi geldi didi kim yā ṭabīb

Bu gice bir düş gördüm diñlegil
Eydivirem anı ta'bir eylegil

Ya'ni gördüm bir elümde iy şerīf
Var filoriler yigirmi key laṭīf

Bir elümde dağı dört var iy emīn
Ol dağı ḡāyet laṭīf ü hem güzīn

910 Ol yigirmiyi yavu ḳıldum¹²⁴ i şāh
Hem ḳarardı dördü elümde i māh

127b Ol Resül didi ki yatsuyı digil
Sen cemā'atle mi ḳılduñ söylegil

¹²² Meryem suresi 59.ayet : “Nihayet onların peşinden öyle bir nesil geldi ki, bunlar namazı bıraktılar; nefislerinin arzularına uydular. Bu yüzden ileride azgınlıklarının cezasını çekecekler.”

¹²³ Bu haber, cemâati terkedene dairdir.

¹²⁴ yavu ḳılmak : kaybetmek, yitirmek

Ol kişi didi, evde kıldum ben delü
Bil cemâ'at terk kıldum iy ulu

Bes Resûl didi düşürdüğüni bil
Ol cemâ'at müzdidür key añlağıl

Hem kararar evde kılduğuñ namâz
Bil kabûl olmadı Hakk'a ol niyâz

915 Bes cemâ'at terk kılma sa'y it
Tâ namâzuñ maqbûl ola iy yigit

“Men tereke'l-cemâ'ati 'aleyhi't-ta'zîr ve ye'sim'l-cîrâni bi's-sükûti 'anhü el-cemâ'atü sünnetün mü'ekke ve lev terekehâ ehlü nâhiyetin âsemü vecebe kıtālühüm bi's-silâhi li ennehâ min şe'a'iri'l-İslâm”¹²⁵ (Kınyetü'l-Fetāvâ)

Diñle bir kaç mes'ele diyem i cân
Kınye'nüñ nakli durur ol iy cüvân

Ya'ni bir kişinüñ 'özri olmasa
Ol cemâ'at sünnetin terk eylese

Şer'ide ta'zîr aña vâcib durur
Kõşıları dinmese âşim olur

Hem de bil bir nâhiye halkı tamâm
Terk kılsalar cemâ'at yâ imâm

920 Şir'ede âşim olur iy muhterem
Anları katl ideler seyf-ile hem

Din şî'âridur cemâ'at zîre kim
Terk kılma kurtulasın iy hâkîm

Gel berü mescidler içre kıl namâz
Ol cemâ'atle idegör hoş niyâz

128a Tâ ki ol kara yüzi ağardasın
Hem Şirât'ı yıl gibi seyr idesin

Şöyle kim gelmiş haberde iy harîf
Dürr ü gevher gibidür diñle latîf

925 Diñle mescidde namâz kılan yaqîn
Geçiserdür ol Şirât'ı hoş emîn

¹²⁵ “Cemâati terkedeni uyarmak gerekir, komşusu buna sessiz kalmakla günah işler. Cemâat, müekked sünnettir. Bir belde halkı onu terkederse günah işler, onlarla silahla savaşmak gerekir; çünkü o, İslâm'ın şîârlarındandır.”

HAZİHİ'L-HABERU Fİ BEYÂNİ ENNE MEN ŞALLA'Ş-ŞALÂTE Fİ'L-
MESCİDİ YEMÜRRÜ 'ALÂ'Ş-ŞİRÂTİ Bİ YÜSRİN¹²⁶

Ya'ni çün olsa kıyâmet haşr olup
Kopsa kamu halk anda neşr olup

Issıdan çokraya beyniler yara
Hem nefes tutula gevde karara

Tamu bir kez haykıra ol gün i cân
Cümle halk diz üzre düşeler revân

Kâle'llāhu te'ālā : “Semi'ū lehā tegayyużan ve zefīrā”¹²⁷ ve kâle'llāhu te'ālā : “Ve
terā küllü ümmetin cāşiyeten”¹²⁸

Her biri nefsi diye ol demde bil
Ger ola Müsi ve ger ola Halil

930 Ol Nebi diye hem anda ümmeti
Yâ İlâhi ümmete kıl rahmeti

İstemezven nefsumi iy pâdişâh
Hadice vü 'Ayîşe dahı i şâh

Fâtıma Hasan Hüseyin-ile i cân
İstemezven ümmet isterven hemân

Süreler halkı Şirât'a ol zamân
Öte geçün diyeler bunı revân

Görelersu kavm anı ince yüce
Kuş da pervâz urşa geçmeye hōce

935 Ağlaşalar ol dem efgân ideler
Göz yaşın seyl-âb yürek kan ideler

128b Gele Cebrâ'il diye ol ümmete
Kim Şirât'ı nice¹²⁹ geçmezsiz öte

Diyeler korkaruz oddan¹³⁰ yâ halil
Nice geçelüm bunı yâ Cebrâ'il

Diye Cebrâ'il ki dünyâda deñiz
Olsa anı nicesi geçerdünüz

¹²⁶ Bu haber, namazı mescitte kılanın, Sırat'tan kolaylıkla geçeceğine dairdir.

¹²⁷ Furkan suresi 12.ayet : “...onun müthiş kaynamasını ve uğultusunu işitirler.”

¹²⁸ Casiye suresi 28.ayet : “O gün her ümmeti, diz çökmüş görürsün...”

¹²⁹ Satır üstünde “nişe”.

¹³⁰ Metinde “otdan”.

Diyeler Cebrā'1l'e bil iy ğanı
Gemilerle geçer-idük biz anı

940 Bes hemān mescidleri getüreler
Ol melekler ortaya yitüreler

Diyeler budur o mescidlerüñüz
Kim cemā'at-ıla namāz kılduñuz

Girüben geçün Şırāt'ı hōş emīn
Kulluğa budur 'ıvāz iy pāküdīn

Bes gire mescidlere ol dem o hālk
Bil Şırāt'ı ğiçe anlar hem-çü berķ

Gemi nice olsa şu üzre revān
Gide mescidler Şırāt üzre i cān

945 Mescidi dahı cemā'at iy imām
Terk kılma kırtılasın iy hümām

Zire tamu odı katı, oddur i yār
Daş u demür döymez aña āşikār

Şöyle ki geldi haberde iy kişi
Diñle hem yigil katı sen teşvişi

Kendü kayduñ şimdiden yi iy cüvān
Tā ki yarın kırtarasın anda cān

Diñle bir kaç haşlet ideyim beyān
Tā ki kaçasın sen andan iy cüvān

**HAZİHİ'L-HABERU Fİ BEYĀNİ ENNE'N-NEBİYYE 'ALEYHİ'S-SELĀM REĀ
Fİ LEYLETİ'L-Mİ'RACİ CEHENNEME VE TAVĀYİFE...**

129a ...FĪHĀ MU'AZZEBŪNE VE RE'Ā ÜMMETEN FĪ'L-'AZĀBİ VE
BEKİYE BEK'EN ŞEDİDEN¹³¹

950 Ya'ni çünkim döndi ol şāh-ı kerem
Hāzret-i Hāk'dan Resūl-i muhterem

Gördi bir kara tütün ol dem hālī
Cebra'1l'e didi kim yā Cebra'1l

İşbu tütün nireden gelür digil
Ne oduñdur anı takrīr eylegil

¹³¹ Bu haber , Peygamber (a.s.)'ın, miraç gecesi, cehennemi ve içinde azap gören taifeleri gördüğüne, bir ümmeti azapta gördüğüne ve şiddetli bir ağlamayla ağladığına dairdir.

Didi Cebrā'ıl cehennemden gelür
Anuñ-içün böyle katı karadur

Bakdı gördi tamu mālikin Resūl
Kim kamu göklerden uluydı ol

955 Katı korkunç yüzlü geydügi kara
Bir kara taht üzre oturmuş yara

Hem öñinde katı korkunç yüzlüler
Var hisabsuz kamusı heybetlüler

Ellerinde, oddan çomaklar var kamu
Hem dahı kara geyürler iy 'amu

Cebra'ıl didi ki tahtdağı i şah
Tamu māliki durur iy pādīshāh

Ol öñindeki zebānı bî-hisāb
Katı anlar cüst durur kılsa 'azāb

960 Bes Resūl ol demde Mālīk'e didi
Tamuyı göster diyüben söyledi

Didi Mālīk dōyemezsin yā Hābīb
Tamu şarb oddur yakın bil iy tabīb

Didi kim bir igne yürdisi kadar
Tamuyı göster ki kılam ben nazar

Bes Resūl'e bak didi Mālīk i cān
Bakdı ol dem tamuya şah-ı cihān

129b Gördi maymūn şüretinde halkı, o cān
Tamu içre yanuban ider figān

965 Didi kim Mālīk¹³² bular iy nev-cüvan
Dünyede nā-haḫ yire bil itdi kan

Dahı gördi bir kavūm anda 'ayān
Kamu toñuz şüretinde iy cüvān

Yanar anlar od içinde zār ider
Yaş yirine gözlerinden kan iner

Didi Mālīk kim bular yirdi harām
Dünyede kayurmaz-ıdı iy hūmām

¹³² Bu kelime haşiyeden alındı.

Dahı gördüm bir kavüm bağılu kamu
El ü ayak zencir içre iy 'amū

970 Bil hamīm şuyın koyarlar anlara
Eriyüp gevdeleri aķar yire

Didi Mālik bil bular sūci içen
Dünyede kayırmayuban fışk iden

Dahı gördüm bir kavüm gök gözi var
Cümlesinūñ tenleri koķar i yār

Yanar anlar od içinde, efgān ider
Göz yaşı aķar yürek pūr-ķan ider

Didi Mālik zānilerdür iy güzīn
Lā-cirem ķatı yiyirler şeksüzin

975 Dahı gördi bir kavüm od yir i cān
Key 'azāb içinde olmışlar nihān

Didi Mālik bilgil iy dürr-i yetīm
Dünyede bunlar yidi māl-i yetīm

Dahı gördi bir kavüm ki etleri
Toĝranur şındı-la¹³³ oddan her biri

Didi Mālik bil bulardur iy münir
Dünyede zūlm eyleyenler iy nezir

130a Gördi bir hatun hem anda ol ulu
Od içinde ol mu'allak aşılı

980 Çaĝıruban dir-idi vā-Ahmedā
Hem dahı dir-idi vā-Muhammedā

Didi Mālik bil anañdur yā Resūl
Uş 'azāb içinde kaldı bunda ol

İşidicek ol sözi key ağladı
Gözi yaşı yūzi üzre çağladı

Cebra'ıl gördi ki ağlar ol güzīn
Bile ağladı anuñla ol Emīn

İrdi ol dem Hāķ'dan aña bir melek
Didi yā Ahmed digil nedür dilek

985 Haḳ didi ger anasın dirse virem
Ümmetini lîki tāmuya da ḳoram¹³⁴

Ümmetin ister-ise benden Habîb
Anasın tāmuda terk itsün taḳîb

Bes Resûl ol demde zârî eyledi
Yâ İlâhî ümmetüm gerek didi

Ümmet-içün anamı ḳıldum fidâ
Uşda zâriyle iderven nidâ

Bes senün'çün gör Resûl'i n'eyledi
Anasını tāmuda terk eyledi

990 Sünnetini sen neçün tutmayasın
Nişe aña cân fidâ itmeyesin

Uş işitdün tamu ḥâlin iy ḳişi
Gelgil imdi şimdiden yi teşvişi

Ṭaḡi vü bâḡî vü hem 'aşîyiseñ
Dünye câmin isteyüp ḳâsîyiseñ

Nefsün üzre şimdiden sağ şāḡuyı¹³⁵
Ṭamudan içmezden õñdin āḡuyı

130b Şimdiden olḡıl peşimân iy yigit
Anda aşşı, itmez peşimân key işit¹³⁶

995 İy ḳarındaş göz göke dikilmedin
Hem de cânuñ ḥulḳumuña gelmedin

Bu vatandaş hem dahı faşl olmadın
'Aşiler menziline vasl olmadın

Sa'y ḳıl itgil yaraḡuñ sen tamām
Zîre kim müşkil makâmdur ol makâm

Niçe pîr anda diye vâ-şeybetâh
Niçe oḡlanlar diye vâ-ḥacletâh

Niçe yigitler diye vâ-ḥasretâh
Niçe atalar diye vâ-ebbetâh

¹³⁴ Vezin bozuk.

¹³⁵ sağu sağ-: aḡıt yakmak, ölü için feryad edip ağlamak

¹³⁶ "key işit" ibaresi sayfa kenarından alınmıştır ; metinde "iy yigit".

1000 Diye Mālik dünyedeyken diseñüz
Bu sözi, anda kayduñuz hem yiseñüz

Aşşı ider-idi ol zārī bilūñ
Aşşı itmez şimdi biñ feryād kılūñ

Vāy size n'oldı gözüñüz ağlamaz
Yaşlaruñuz yüzler üzre çağlamaz

İy 'aceb nişe korkmazsın meger
İşidimez kulağıñ Hāk'dan haber

Niçe taşlar var durur şular çıkar
Çağlayup Hāk korkusından ol aķar

Kāle'llāhu te'ālā : “Ve inne mine'l-ḥicāreti lemā yetefeccerū minhū'l-enhārū”¹³⁷

1005 Kātıdur taşdan senūñ göñlüñ meger
Kim şu çıkmaz oradan iy bī-ḥaber

İşbu gözüñ çeşmesinden çağlamaz
Nefsūñ üzre gice gündüz ağlamaz

Zİre nefsūñ tutıdur¹³⁸ ol evde bil
Uş ölüm boynuñı binmiş iy zelīl

131a Sinle durur varacağıñ menzilūñ
Hem kıyāmet tıracağıñ mevķıfuñ

Çevre yanūñ anda ḥaşmuñ alısar
Bil kim anda kādı Cebbār olısar

1010 Hem münādī anda Cebrā'īl durur
Hem cehennem ol yirūñ zindānıdur

Mālik ol zindānda zindāncı i yār
Hem zebānīler anuñ a'vānı var

Yok durur şefķat göñüllerinde bil
Hem ğilāz u hem şedīd didi Celīl

Kāle'llāhu te'ālā : “ ‘Aleyhā melā'iketūñ ğilāzūñ şidādūñ lā ya'sūne'llāhe mā emerehūm ve yef'elūne mā yū'merūn ”¹³⁹

¹³⁷ Bakara suresi 74.ayet : “...taşlardan öylesi var ki, içinden ırmaklar fışkırır...”

¹³⁸ tutı : rehin

¹³⁹ Tahrim suresi 6.ayet : “...onun başında, iri gövdeli, sert tabiatlı, Allah'ın kendilerine buyurduğuna karşı gelmeyen ve emredildiklerini yapan melekler vardır.”

Anları oddan yaratdı ol Cemil
Pes ki hālũ nice ola yā zelil

Anda hile al şıgmaı iy kişı
Şimdi yigil gel iy miskın teşvişı

1015 Döyemezsin güneş ıssısına bes
Nice döyesin caħım odınaıy ħas

Ger büre ırsısa sen incinesin
'Aķreb ü yılan ırsısa n'idesin

Yā İlāhı kuluñ ağlar zār ider
Raħmetũni ħazretũnden ol diler

Cümle 'aşılrlerle aña iy Kerim
Raħmet eyle yā Laťif ü yā Raħım

İş senũndür kul senũn iy pādişāh
Raħmet eyle kullara sen yā İlāh

1020 Bes ne gülmek saña bu gün iy kişı
Tamudan korkubanın çek teşvişı

Ümmet-i Mūsā'yı bil gülmez i yār
Tamudan korkuban ağlar zār u zār

131b Kāle'llāhu : "Ve min kavmi Mūsā ümmetũn yehdüne bi'l-ħaķķi ve bihi
[kānũ]¹⁴⁰ya'dilũn"¹⁴¹

Didi Ħaķ min kavm-i Mūsā iy cüvān
Ümmetũn yehdüne bi'l-ħaķķi i cān

Key işit Ħaķ anları medħ eyledi
Ol kitābındaıanlara 'ādil didi

Zire ħōş ħaşletleri var-ıdı bil
Saña takırır ideyin key aılağıl

1025 İbni 'Abbās'dan rivāyet bu ħaber
Naķl-i Tefsīr-i Ebũ'l-Leys iy piser

K'ışbu āyet ma'nisinde söylemiş
Anlaruñ aħvālini şerħ eylemiş

¹⁴⁰ Bu kelime ayette yok.

¹⁴¹ Sayfa kenarında yazılmış olan bu ayet , A'raf suresi 159.ayettir : "Musa'nın kavminden hak ile doğru yolu bulan ve onunla adil davranan bir topluluk vardır."

HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ AHVÂLİ KAVMİ MÜSÂ VE HAŞÂYİLİ'L-
CEYYİDETİ'LLETİ İTTAŞAFÜ BİHÂ VE MENİ'TTAŞAFA Bİ HAZA'L-
HAŞÂYİLİ'L-ĤAMİDETİ YENÂLÜ'D-DERECETE'R-RAFİ'ATE BİLÂ ŞEK VE LÂ
ŞÜBHE¹⁴²

Ya'ni esrâ gicesinde Cebra'ıl
Ol Resûl'i iltı ol ümmete bil

Ol Resûl ol dem olara söyledi
Cümlesini dine da'vet eyledi

Bes Resûl'i bilmedi anlar i yâr
Kıldı Cebra'ıl hemân-dem âşikâr

1030 Didi size söyleyendür ol Nebi
Ol Muhammed Ümmi'dür hem Hâşimî

Didi bunlar aña kim yâ Cebra'ıl
Ba's olundı mı cihâna ol halıl

Di nebî oldu mı halka ol imâm
Didi Cebra'ıl ne'am oldu tamâm

Bes imân getürdiler aña hemân
Cümle taşdıķ itdiler anı, ol zamân

Ėamu ol dem yâ Resûla'llâh didi
Müsâ bize bil vaşıyyet eyledi

132a 1035 Didi sizden her kim irse ol şâha
Benden ü sizden selâm virsün mâha

Ol Resûl didi bulara kim diñüz
Ne sebebden evlerüñüz oldu düz

Ol berâberdür Ėamusı görürem
Alçağı yüksegi yokdur bilürem

Didiler bir Ėavmüz uşda Ėamumuz
Birbirümüzden yücelik Ėalmazuz¹⁴³

Birümüz evi yücelse iy güzln
Bil birinden men'ider gün şu'lesin

1040 Ol Resûl girü didi kim evlerüñ
Nişe yokdur Ėapusı diñ anlaruñ

¹⁴² Bu bölüm, Mûsa kavminin hallerini ve edindikleri iyi hasletleri belirtmeye, bu güzel hasletleri kim edinirse yüce derecelere şeksiz şüphesiz ulaşacağına dairdir.

¹⁴³ Metinde "Ėalmazuz".

Didiler birbirümüze iy Habîb
Biz zinâ eylemezüz bil iy tabîb

Her birümüz hâceti olsa gelür
Her ne vakt olsa tekellüfsüz alur

Didi girü nişe gülmezsiz diñüz
Ne sebebdan böyle maḥzûn olduñuz

Didiler kim Haḫ kitâbında didi
Ṭamu vaşfin bize ma'lûm eyledi

1045 İn ü ānuñ maşrıḫ u maḡribce, i döst
Hem özünü eñ aşığa yir dūrüst

And daḫı içdi kitâbında Ganî
İns ü cinle tolduram didi anı

Ḳāle'llāhu te'ālā : “Le emle’enne cehenneme mine[l-cinneti ve]¹⁴⁴n-nāsi ecma‘¹⁴⁵in”

Bes ne düşer bize gülmeḡ iy beşir
Çün cehennem böyle ola iy nezîr

Girü didi ölü olsa iy ḳavûm
Üstüne ağlar mısız idüp zulûm

132b Didi kim ağlaşmazuz biz iy Habîb
Zire kim cümle ölürüz iy tabîb

1050 Zire bir yoldur ḳamumuz varuruz
Cümle var olmuş-iken yoḡ oluruz

Anı Haḫ virdi Haḫ aldı iy laṭîf
Bizüm arada nemüz var iy şerîf

Bil ki anlar şād olurlardı ḳamu
Ölüleri olsa bilgil iy ‘amu

Dirler-idi kim bu zindāndan o cān
Ḳurtuluban Ḥazret’e oldu revān

Ṭoḡsa oḡlan ḳamusu ağlar-ıdı
Zire cān zindāna geldi dir-idi

1055 Didi kim haste olur mısız tamām
Didiler kim haste olmazuz hümām

¹⁴⁴ Bu ibare, ayette olduğu halde atlanmıştır.

¹⁴⁵ Hud suresi 119.ayet : “...andolsun ki cehennemi insanlar [ve cinler]le toptan dolduracağım...” (Aynı ibare Secde suresi 13.ayette de geçiyor.)

Hastelık zıre günāhdandur yaķın
Bil günāh işlemezüz bil iy Emīn

Hāzret'e Mūsā du'ā eyledi bil
Ol sebebden ma'sūm olduķ yā ḥalīl

Didi çünkim ḥaste olmazsız diñüz
Ölümünüz nice olur söyleñüz

Didiler çün birümüz rızķı tamām
Olsa 'Azrā'ıl irişür yā imām

1060 Qabz ider rūḥını anuñ iy güzīn
Anı anda gömerüz bilgil yaķın

Sinneleri evleri içinde hem
Liki mescidleri,ırağ iy muḥterem

Sinneleri evlerinde kıldı tā
Ölüben unutmayalar iy ata

Diyeler bizcileyindi bu daḥı
Şimdi toprak uş olupdur iy aḥl

133a Kıldılar mescidlerin eb'ad i cān
Tā şevāb artuğ ola iy nev-cūvān

1065 Her qademde yazıla aña şevāb
Götrile yarın cehennem hem 'ikāb

Girü didi kızuñuz toğsa i cān
Ğuşşalu olur mısız söyleñ 'ayān

Didiler ğuşşalu olmazuz i şāh
Şükr orucın tutaruz bir ay i māh

Er toğarsa tutaruz biz iki ay
Şükr iderüz Hāzret'e iy yüzi bay

Didi sizde var mıdur 'akreb yılan
Didiler vardur bil iy şāh-ı cihān

1070 Didi anlara ne kılursız i yār
Size anlar ne kılor diñ āşikār

Didiler yürürüz üstinde,ıy ḥalīl
Yürür anlar bizüm üstümüze bil

Anları incitmezüz biz iy Habîb
Bizi incitmez olar da iy tabîb

Biz emînüz kâmusından hem olar
Bil ki bizden cümle emîn oldılar

Didi kim koyunlarıñuz var mı hem
Didiler var bi-hisâb iy muhterem

1075 Yûnlerinden hoş libâs idinürüz.
Etlerinden hem kifâyetçe yirüz

Kamumuz anda berâber bil i şâh
Artuğ almaz birümüz bilgil i mâh

Didi siz tartar mısız baña diñüz
Size tartarlar mı yâhuz söyleñüz

Didiler kim tartu olmaz bizde bil
Hem de ölçek bizde yokdur yâ halîl

133b Şatmak almak bizde yokdur iy güzîn
Hâlümüz budur yakîn bil iy Emîn

1080 Didi yâ bes rızkuñuz kandan i cân
Didiler ekin ekerüz bil ‘ayân

Hak te‘âlâ bize yağmur yitürür
Ol ekinlerümüzi hoş bitürür

Biçüp anı hâşıl iderüz tamâm
Kamusın bir yirde koruz iy hümâm

Hem kifâyetçe kamumuz aluruz
Bâkisin yirinde bil terk kıluruz

Didi hâtunlarla cem‘ olur mısız
Diñ ki anlardan şafâ alur mısız

1085 Didiler cem‘ oluruz bil iy Habîb¹⁴⁶
Hem de lezzet aluruz bil iy tabîb

Bil ki vardur karañu evlerümüz¹⁴⁷
Hem dahı var ayru bil tonlarumuz

Çün cimâ‘ itmek dilesevüz i şâh
Giyerüz ol tonları iy pâdişâh

¹⁴⁶ Metinde “Didiler bil cem‘ oluruz bil iy Habîb” diye geçmektedir.

¹⁴⁷ Metinde “evlemüz”.

Ol ƙarañu evlere girüp revān
Cem‘ oluruz ĥātunumuzla i cān

‘Avratını görmezüz biz iy saĥl
Görmez anlar daĥı bizüm iy aĥl

1090 Didi sizde kimse ƙılur mı zinā
Didiler ƙılmaz yaĥın bil iy mūnā

Ger iderse ẓann iderüz biz i šāh
Kim aña od gönderür ol pādišāh

Yaĥar anı yāĥu yire geçürür
Uş didük ĥālümüzü bil kim budur

Liki senūñ ümmetūñe ĥastelık
Bil günāhına kefaretdür bayık

134a Birümüzün ƙızı olsa iy ģanı
Bir kişi bizden taleb itse anı

1095 Virürüz biz ‘iffet isterüz hemān
Daĥı ayruĥ nesne almazuz i cān

Didi kim altun gümüş gömmez misiz
Didiler kim yā Ĥabibi ĥāşa biz

Gömevüz şol kişi gömer bil i šāh
Kim Ĥaĥ’a inanmaya iy pādišāh

Rızƙın Allāh’dan bilen gömmez yaĥın
Rızƙumuz Ĥaĥ’dan bilürüz iy güzīn

Bes Resūl öğretti Ƙur’ān anlara
On sure ƙamusı Mekki iy yara

1100 Hem namāzı hem zekāt virün didi
Zīre ol vaĥtın hemān farz oldıdı

Bes Resūl’e didiler anlar i šāh
Ĥazretūñde ĥācetümüz var i māh

Bizüm-içün ƙıl du‘ā sen yā ĥalīm
Tā ki yiri düre bize ol Raĥīm

Bir yıl içre ĥacc idevüz iy güzīn
Bizi kimse görmeye iy pāküdīn

Tā ki fitne düşmeye halka tamām
Gizlū varup gelevüz biz yā imām

1105 Zire Şıyn ardındadı menzilleri
Ne diyem kim key ırakdı illeri

Bes ki ol demde du‘ā itdi Emīn
Ol du‘āyı Hāk kabūl itdi hemīn¹⁴⁸

Bir yıl içre şimdi anlar hacc ider
Kimse görmez anları gelür gider

Zihī ümmet kim bulardur uş didüm
Cümle hālin saña takrīr eyledüm

134b Sen de girçek ümmet-i señ şādık ol
Kālbūñi gider ü hākka nātık ol

1110 Bil ki girçeklik ider seni hālāş
Hem dahı hāzretde kılur seni hāş

Da‘vūñ içre girçek olursañ yakIn
Mak‘ad-i şiddāda olasın hōş nişin

Ger yalancı olur-ısañ iy zelil
Bil ki hāzretde olasın sen hacil

Girçek ulu sözi girçekle i yār
Hāk cemālin göresin tā aşikār

Şol ki yalancı durur yalanlar ol
Hāk katında olmayısar ol kabūl

1115 Ol Resūl’i niçeler girçekledi
Hāk te‘ālā anı şiddik eyledi

Niçeler yalanladı oldı zelil
Hāk katında şeksüzün hōr u hacil

Diñle nice Mekke’ye vardı Resūl
Kimdür ol k’anuñ sözün kıldı kabūl

Yāhu kim yalanladı anı i cān
Key işit kim kıluram anı beyān

**HAZİHİ’L-KİT‘ATÜ Fİ BEYÂNİ ENNE’N-NEBİYYE ‘ALEYHİ’S-SELĀM
NEZİLE İLĀ’L-KÜBBETİ’Ş-ŞAHRĀİ VE ŞALLĀ ŞALĀTŪN MA‘A’L-ENBİYĀİ**

¹⁴⁸ Haşiyede “yakIn”.

‘ALEYHİMÜ’S-SELÂM VE Fİ BEYÂNİ’L-MESCİDİ’R-RABBÂNİYYİ VE’Ş-ŞALÂTÜ’L-HAKÎKATİ VE ENNE’N-NEBİYYE ‘ALEYHİ’S-SELÂM RECE’E MÎNHÂ İLÂ MENZİLİHİ VE AHBARA MESİREHÜ İLÂ EHLİ MEKKETİ VE ENKERÜHÜ VE KEZZABÜHÜ VE ŞADDAKAHÜ EBU BEKRÜ FE KÂNE ŞİDDÎKHÂ¹⁴⁹

Girü gönölüm gözgüsi pāk oldu uş
Dürlü şüretler görindi anda hōş

135a 1120 Kimi anuñ hūb kimi zışt iy halıl
Kimi ‘ifrîti kimi insânî bil

Hūb u zıştū gerçi anda görinür
Liki ol āyine bil kim āridür

Yokdur ol āyinede zıştî i yār
Şüret issinüñ durur ol āşikār

Nitekim Hāk lutfidur hōş āyine
Dürlü şüret gösterür her-āyine

Her kişi anda kendü naqşını görür
Ger ola hūb u vegerni zışt durur

1125 Bu şüretler gerçi görinür ‘ayān
Liki anda bil ki şüret yok i cān

Āyine cümle şuverden pākdür
Rüşen ü tabān durur ol hem-çü dūr

Her ki anda şüretini gördi hūb
‘Āşık oldu āyinede iy talüb

Her ki zışt gördi yüzini iy halıl
Lutf-ı Hāk’ı cevır bildi ol zelîl

Sendedür çirkinlük ü hūbluk kamu
Āyine ol ikiden pāk iy ‘amu

1130 Sa’y id imdi kendüzüñi eyle hūb
Tā ki lutf-ı Hāk görine saña hūb

Bil ki seni eyleyen hūb iy güzîn
Ol Resûl’ün sevgüsi iy pāküdîn

¹⁴⁹Bu bölüm, Peygamber (a.s.)’ın Kubbetü’s-Sahra’ya inip peygamberlerle (selâm üzerlerine olsun) namaz kılmasına, ilâhî mescittle hakîkî namazın beyânına ve Peygamber (a.s.)’ın oradan evine dönmesi, yolculuğunu Mekke halkına haber vermesi, onların O’nu inkar edip yalanlaması, Ebu Bekir’in O’nu doğrulayıp Sıddîk olmasına dairdir.

Diñle imdi ol beşir ü ol nezîr
 Kubbetu's-Şahrâ'ya indi ol münîr

Cümle peygâmblerüñ ervâhı bil
 İrdi ol dem ol Resûl'e iy halîl

Kutluladılar aña mi'râcını
 Sevdi kamu ol cihân muhtâcını

135b 1135 Dökdiler cân hönını ol dem revân
 Hôş ziyâfet kıldılar aña i cân

Şoĥbet idüben şafâlar sürdiler
 Anda dürlü cân ğıdâsın yidiler

Ni'met ol ni'met durur cân yir anı
 Lezzet ol kim cân ğıdâsı iy ğanî

Şoĥbet ol şoĥbet ki cân şādân olur
 'Aql dōstdan yaña hôş perrân olur

Ba'dezân ol dem Resûl oldu imâm
 Hôş namâzı kıldılar anda iy hümâm

1140 Taşa irdi ol 'imâme-i şerîf
 Nakş oldu taş ol dem hôş laţîf

Bir kavülde ol namâzı bil yakîn
 Gökler üzre kıldılar iy pâküdin

Anda bir mescidde kim rabbânidür
 Anı ol Hâk bil nurından bânidür

Bil ki yokdur anda sakf u dahı der
 Secde anda hem olur bî-pâ vü ser

Kendüliksüz kılınur anda namâz
 Hem rükû' u hem sücüd u hôş niyâz

1145 Anda secde baş-ıla olmaz müdâm
 Hem ağızsuz içilür anda müdâm

Cân-ı secde bu durur bilgil yakîn
 Secde-i ser ten durur iy pâküdin

Tende cânsuz bil ki hâşıl olmaya
 Ol durur er kim şüretde kalmaya

İşbu iki beyti diñle iy gūzın
Meşnevi'nüñdür anı bilüñ yakın

Sît secde ser nihâden bilyakın
Secde şıdkist ü niyâz ü meyl-i dîn

136a 1150 Secde-i zahir berâ-yı fehm-i tûst
Ver ne secde 'ışk-ı hak ameden ist¹⁵⁰

Mescid-i 'uşşâk oldur iy cûvân
'Āşık ol sen de aña ırgıl i cân

Fî şalâti dâ'imûn¹⁵¹ dir 'âşıkân
Tensüz olurlar o mescidde revân

Anda kılurlar olar bî-çün namâz
Bî-kıyâm u ka'de penhân hem-çü râz

Mescidi 'âşıklarun bil ma'nevi
Geç bu senlikden ki tâ encârevi

1155 Bil hakikatde olar kılur namâz
Zire ki oldur hakikatde niyâz

Bu namâz bilgil ki aña sâyedür
Ol serâdür bil bu aña pâyedür

Höş kadem başar bu nerdübâne cân
Şehr-i çünden bî-çüne olur revân

Aşıl oldur bu fer'dür iy gūzın
Ol hakikat bu mecâz iy pākūdın

Andan ötrü kondı bil kim bu namâz
Ol durur cân namâzı iy bî-niyâz¹⁵²

1160 Sa'y kıl ırgüresin teni cana
Vaşl idesin hem de fer'i aşlına

Bu namâzı ger kılursañ iy cûvân¹⁵³
Kıl o niyyete bulasın tâ ki cân

Ağlayup zâr oluban di yâ Hüzâ
Ol namâzdan beni kılmağıl cüzâ

¹⁵⁰ "Başını koyarak yakın ile secdeye dur; secde sadakat, niyaz ve dine yönelmedir. Görünen secde senin anlayışın içindir; yoksa secde Hak aşkından gelmektedir."

¹⁵¹ "Namazda devamlıdır."

¹⁵² Haşiyede : "bî-namâz".

¹⁵³ Satır üstünde "cihân".

Tā ki görem ol cemālūñi nihān
Sırlaruñ ol dem baña ola ‘ayān

Hem de şekden kurtılup bulam yaķın
Zulmet-i küfrüm ola bes nūr-ı dīn

136b 1165 Çün bu niyyetle kılasın sen namāz
Hāşıl ola saña cān keşf ola rāz

Nakşa kāni‘ oluban kılsañ namāz
Şeksüzün ola riyā kanı namāz

Bes ki āhir hōr u müflis olasın
İşbu milkden şöyle mağbūn gidesin

Gevher-i ‘ömri kim oldur bī-bahā
Yile virmiş olasın hem-çün hebā

Gevheri şol tıfl oğlan gibi bil
Boncuğa virmiş olasın iy zelīl

1170 Bes ki ol niyyete kılğıl sen namāz
Tā ki hāşıl ola saña bī-niyāz

Bu söze yokdur nihāyet bil yaķın
Diñle maqşūda dönelüm iy güzīn

Çün imām oldı namāz kıldı o şāh
Menziline irdi bes anda o māh

Çün şabāh oldı namāzı kıldı ol
Ümmihāni‘ye didi ol dem Resūl

Kim ‘işā farzın senūñle kılmışam
Mescidü’l-Akşā’da sūnnet bulmışam

1175 Vitri ‘Arş altında kıldum bil i cān
Şubhı uş sinūñle kılmışam‘ayān

Bu ‘acāyibe nazar kıl iy yigit
Yatsu farzın Mekke’de kıla işit

Sūnneti Beyte’l-Mukaddis’de kıla
Mekke’dan tā oña kırk gün yol ola

Vitri ‘Arş altında kıla ol Hābīb
Oradan bil kimse bilmez iy tabīb

Yir yüzine qadri menzil iy hümām
Ba'zı gicede kamu oldu tamām

137a 1180

Bes kemāline anuñ ne 'aql ire
Vir şalavāt 'ışq-ıla peygāmbere

Bes Resūl mescide gelmek diledi
Ümmihāni dilini tutup didi

Bu sözi ger dir-iseñ halka i şāh
Bil ki qavmüñ seni yalanlar i mäh

Didi kim haqdur bu sözi söylerem
Buña inkār iden itsün ben direm

Bes ki taşra çıkdı ol şāh-ı cihān
Ol Ebū Cehl irdi aña ol zamān

1185 Çün haber virdi Resūl ol dem aña
Ol la'ın işidiben batdı taña

Yā Beni Ka'b diyü çağırdı katı
Halkı cem' itdi işitgil ol iti

Didi işidün Muhammed bu gice
Mescidü'l-Akşā'ya vardum dir nice

Şırf yalandur işbu söz kılun nazar
Kandağı Beyte'l-Muqaddis iy piser

Bes niçe halk aya çaldı ol zamān
Niçesi elin başına urdı cān

1190 Niçeler ol demde inkār itdiler
Niçeler mürted oluban gitdiler

Niçe müşrik sevnışüben güldiler
Ol Ebübekr'e haberler virdiler

Bes Ebübekr anlara hoş söyledi
Ol Resūl ne didise gerçek didi

Didiler bu söz nice girçek ola
Bir gicede Şām'a varuban gele

Didi dahı eb'adı girçeklerem
Gök sözini dahı taşdıķ iderem

- 137b 1195 Ol sebebden aña şıddık didiler
Hak katında halk içinde mu'teber
- Bes Resul oldu hemân-dem âyine
Kendü nakşın gördi halk her-âyine
- Niçesi kendü yüzini kıldı hûb
Hak katında oldu şıddık iy talûb
- Niçeler kendü yüzün zıst gördi bil
Mü'min-iken oldu mürted iy halil
- Höş mehekk oldu vü fark itdi hemân
Kalb-i hâlişden hem irdi ol zamân
- 1200 Bes didiler yâ Muhammed söylegil
Mescidi'l-Akşâ nişânını digil
- Hak hemân-dem aña lutf itdi i cân
Mescidi'l-Akşâ'yı eyledi 'ayân
- Bes Resul ol dem aña kıldı nazar
Anlara virdi nişânın hûb ter
- Didiler kim hoş didüñ liki digil
Yolda var kârvânumuz hoş¹⁵⁴ söylegil
- Bes Resul ol dem bulara söyledi
Ol fülân kârvâne uğradım didi
- 1205 Yavı kılmışlar-ıdı anlar deve
Anı isterler-idi ive ive
- Didiler kaç-ıdı digil anları
Hem develerini hem hey'etleri
- Ol hisâbı bilmedi ol Muşafâ
Girü Hak lutf eyledi iy bü'l-vefâ
- Cümle ol kârvânı rüşen eyledi
Ol Nebi de dile geldi söyledi
- Kendüler kaçdur develeri dahı
Ya ne hey'etde durur didi ol sahi

¹⁵⁴ Satır üstünde "sen".

- 138a 1210 Dağı didi ol fülân gün kârubân
Gün toğarken gele haq ola ‘ayân
- Öñlerince bir deve uzak ola
Ol ‘alâmetle bilün anlar gele
- Bes ki ol gün sevnışüben çıkdılar
Ol seniyye¹⁵⁵üzre yola baqdılar
- Qamusı umar ki kervân gelmeye
Ol Resûl’i tâ kamu yalanlaya
- Birisi vallâhi gün toğdı didi
Biri de uş kârubân irdi didi
- 1215 Öñlerince bir deve uzak i yâr
Ol Nebî didügi oldı âşikâr
- Bes Resûl’ün hücceti oldı celîl
Oldılar anlar kamu hôr u hacîl
- Didiler mā hazā illā sāhirün¹⁵⁶
Münkir olan cümle oldı kâfirün
- Ol Resûl’e qamusı inanmadı
Kâfir oluban aña cāzû didi
- Qalbini şunuñ ki Haq kilitleye
Ol gönüli di ya kim feth eyleye
- 1220 Şol göze kim perde aş aña Haq
Nice qaldura anı bu kamu haq
- Şol kulağı kim şağır kıla Hüzā
Anı kim işitdüre iy kethüzā
- Yā İlāhî gönümüz eyle küşād
Tā olavuz hazretünde cümle şād
- Ol Resûl’ünden bizi qılma cüzā
Yā Kerîm ü yā Raḥîm ü yā Hüzā
- Ümmetiyeñ vir aña biñ biñ selām
Tā ki raḥmet ide ol Rabbü’l-enām

¹⁵⁵ seniyye : (a) yokuş, yokuştaki yol.

¹⁵⁶ “Bu, ancak bir sihirbazdır.”

138b HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ'L-İHTİLÂFİ Fİ ENNE'N-
NEBİYYE 'ALEYHİ'S-SELÂM HEL 'ARECE İLÂ'S-SEMÂ'İ Bİ RŪHİHİ EV
MA'A'L-CESEDİ VE'R-RŪHİ VE ENNE'L-'URŪCE Fİ'L-BAĞ'ATİ EM Fİ'N-
NEVMİ VE İNNE'L'HAKKE'S-ŞAHİHİ Fİ'L-BAĞ'ATİ MA'A'L-CESEDİ VE'R-
RŪHİ VA'LLÂHU A'LEM¹⁵⁷

1225 Diñle vardur ihtilâf bunda i yâr
Anı dahı bes idelüm âşikâr

Ba'zı tâ'ife didi esrâ yakın
Beyt-i Makdis'e cesedledür hemîn

Göklere rûh-ıla seyr itdi Resûl
Bil ki Hâk kavliyle hüccet itdi ol

Zîre Hâk esrâya gâyet bil i yâr
Mescidi'l-Akşâ'yı kıldı âşikâr

Kâle'llâhu te'âlâ : "Sübhâne'llezi esrâ bi 'abdihi leylen mine'l-Mescidi'l-Harâmi
ilâ'l-Mescidi'l-Akşâ"¹⁵⁸

Ger ol esrâ artuğımışsa i cân
Zikr iderdi anı Hâk bil iy cûvân

1230 Liki İmâm-ı Nüvâyi iy yigit
Eydeyim ki ne dimiş durur işit

Ol selef ulularınun mecmu'ı¹⁵⁹
Hem müfessirler muhaddisler çoğı

Didiler kim göke ağdı ol Resûl
Uyanuğ-iken cesedle kıl kabûl

Ol Nüvâvî böyle dimiş uş didüm
Sözini dūr gibi takır eyledüm

Ba'zılar esrâ 'urûc-ıla i cân
Uyhuda didiler anı iy cûvân

1235 Hüccet itdiler hadîş-ile k'anı
Mâlik İbni Şa'sa'a didi iy gani

¹⁵⁷ Bu bölüm, Peygamber (a.s.)'ın göğe ruhuyla mı yoksa bedeni ve ruhuyla mı yükseldiğine, mirâcın uyanıkken mi, uykuda mı gerçekleştiğine dair ihtilâfı belirtmek hakkındadır. Hakikatte, uyanıkken, beden ve ruhla gerçekleşmiştir. (Allah daha iyi bilir.)

¹⁵⁸ İsra suresi 1.ayet : "Bir gece...(Muhammed) kulunu Mescid-i Haram'dan ...Mescid-i Aksa'ya götürren Allah, noksan sıfatlardan münezzehtir..."

¹⁵⁹ Metinde şöyle geçiyor : "Ol selef ol selef ulularınun mecmu'ı"

Ol Resül dimiş ki beyt katında ben
Hem de beyne'n-nevmi ve'l-yakẓān-iken

139a

Cebra'ıl geldi Burāk-ıla hemān
Āhiri Akṣā'ya deñlü didi, o hān

Hem hadiṣūñ āhirin didi Enes
Ol Resül'den hōṣ rivāyet itdi bes

Ya'ni dimiş ol Resül ki kendüzüm
Uyanup mescidde buldum ben özüm

1240

Bes ki kamu uyḥuda ola i yār
Hücceti anlaruñ oldu āşikār

Liki anlara virelüm bir cevāb
Diñlegil tā bilesin nedür şavāb

Cebra'ıl geldükde uyurdu Resül
Bil kalanında uyanuğ-ıdı ol

Uşda evvelden cevāb budur i yār
Diñle şāniden daḥı sen āşikār

Ya'ni uyandum didügi bil yarar
Ayruğ uyḥudan ola iy mu'teber

1245

Zire ba'zı gicede, irdi menzile
Uyuyup girü uyansa bes n'ola

Yāḥu uyandum didügi iy cüvān
Bes ayılmaḥdur o mestlikden i cān

Beşeriyete girü gelmek durur
Uş cevāb oldu tamām iy dişi dūr

Bes şahih oldur uyanuğ-ıdı ol
Cismileydi bil kim ol Resül¹⁶⁰

Ol Meşārık şerhlerinden bu kelām
Uşda nakl itdüm saña ben iy hümām

1250

Liki Keşşāf da getürmiş bir haber
Diñle diyem ben anı iy mu'teber

Ya'ni 'Ayişe dimiş ki iy güzİN
Cismi va'llāhi dururdu bil yakİN

¹⁶⁰ Vezin bozuk.

139b VE Fİ'L-HABERİ KÂLET 'AYİŞETÜ RADİYA'LLÂHU 'ANHÂ :
 "VALLÂHİ MÂ FUKİDE CESEDÜ RESÜLİ'LLÂHİ ŞALLA'LLÂHU 'ALEYHİ VE
 SELLEME URÜCE Bİ RŪHİHİ"¹⁶¹

Uş rivāyet kamosı oldu tamām
 Ol Resül'ün cānına yüz biñ selām

Ümmetiyeñ vir şalavāt 'ışk-ıla
 Tā yarın saña şefā'atler kıla

Rahmetüñden kılma nevmiz iy Hüzā
 Ol Habîb'üñden dağı bizi cüzā

1255 Şür-ı mi'râcı tamām oldu anuñ
 Kıl nazar tā kim ola rāhat canuñ

Bil yakın kim bu durur dürr-i semîn
 Hem dağı cān gülsitānı iy güzîn

Ger temāşā kılasın bu bāğı sen
 Gül ü reyhān kōkasin dürlü semen

Kuşlar āvāzını hem gūş idesin
 Şerbet-i cān-perveri nūş idesin

Dürlü hōnlar dōkmişem bunda saña
 Rāyigāndur gelibenin yiseñe

1260 Sa'y idüp dürr ü cevāhir dizmişem
 Ma'ni bahrin zevrak-ıla süzmişem

Çünki yarı kıldı¹⁶² rüh-ı Ahmedi
 Oldı Mi'râc'ı tamām ol Ahmedi

Liki vardur sırrı mi'rācuñ i yār
 Eyleyem anı dağı ben āşikār

Şür-ı Mi'râc müşğ bu aña kōkudur
 Ol güneşdür hem dağı nūrı budur

Ol güherdür aydını budur i cān
 Ol çirāğ u şu'lesi budur 'ayān

1265 Tendür ol bil kim bu anuñ cānıdur
 Yāhu cāndur bu anuñ cānānıdur¹⁶³

¹⁶¹ Haberde, Ayşe (r.anha) dedi ki : " Vallāhî Resulullah (sav)'in bedeni kaybolmadı, ruhuyla urûç etti"

¹⁶² yarı kılmak : yardım etmek

¹⁶³ Metinde "cānānıdır".

140a

Key katı ince durur bu söz yakın
Cân-ıla diñle ki bulasın yakın

Sırr-ı mi'râc neydüğünü bilesin
Höş tılısmı açuban genc bulasın

Yâ İlâhî kıl 'inâyet sen bize
Tâ şavab-ıla gele dilüm söze

**HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ MUKADDİMETİ'L-Mİ'RÂCİ MA'A'L-ESRÂRİ'L-
İLÂHİYYETİ VE ENNE'L-HUBBE Fİ'LLÂHİ VE BUĞZE Fİ'LLÂHİ AFZALÜ MİN
CEMÎ'L-'İBÂDÂTİ VE HÂLİŞU'LLÂHİ TE'ÂLÂ¹⁶⁴**

Girü cânım uşda düş gördi i cân
Diñle ta'bîrin ideyin ben 'ayân

1270 Gördi güneş ay u yıldız iy cüvân
Hem deñizler çeşmeler olmuş revân

Dürlü şüretler görindi âşikâr
Hem dahı çok gülsitân gördi i yâr

Çamusını gördi lîki kendüdür
Taşra şanma sen anı iy dişi dür

Söyle kim Hakk'ıñ velîleri i cân
Görse gönlinde temâşâlar 'ayân

'Arş u Kürsi görse vü Levh u Kalem
Dahı nûr leşker bâ-ıabl u 'alem

1275 Gökleri uçmaqları dahı i yâr
Bu şüret görinür anda âşikâr

Ol şüret bil şüretüññ 'aksidür
Şüretüñden gerçi ayru görinür

Yok durur âyinede şüret i yâr
Kendü nakşuñdur yakın ol âşikâr

Şu içinde gerçi şüret görinür
Sensin ol bil şuda şüret yok durur

140b

Gerçi müşgün kokusu taşra çıkar
Lîki müşgdedür yakın bil ol eşer

¹⁶⁴ Bu bölüm, ilâhî sırlarla beraber, mirâcın mukaddimesi ve Allah için sevip buğzetmenin bütün ibadetlerden üstün olduğu hakkındadır.

1280 Gerçi güneş nûrî tolar ‘âleme
Göklere vü yirlere vü âdeme

Liki kûrsı ‘aksidür iy mu‘teber
Ol durur gayrı degül bil iy piser

Hak velîlerinde vardur pencere
Seyr ider ‘âlemleri anda yara

Kendüzinden seyr ider ol hõş revân
Kendüyile ‘ışkî-bâzîlık hemân

Belki kendü nûrîdur seyrân kılur
Kendü güneş olsa ol nûrî olur

1285 İşbu ma‘nîyi beyân itmez zübân
Bunı bilmezsın ol olmayınca cân

Gel bu âfaldan geç imdi çün Halîl
İresin tâ hâzrete rabbûn celîl

**Ḳāle’llāhu te‘ālā hikāyetün ‘anî’l-Halîl : “Fe lemmā reā’ş-şemse bâzîgaten ḳāle ...¹⁶⁵
hazā ekber fe lemmā efelet ḳāle yā ḳavmî innî berî’ün mimmā tüşrikûn”¹⁶⁶**

Dünyenüñ hüsnine sen aldanmağıl
Zîre geçer uş görürsin yâ zelîl

Çün boğazlansa koyun et deprenür
Yâhu budak şınsa bir dem yaşarur

Bir zamândan bil ki¹⁶⁷et sâkin ‘ayân
Ol yaşıllık dahı hem zâ’il i cân

1290 Bu ḳamusı çünki bir sâ‘at durur
‘Âḳîl oldur evvel anı yok görür

Uş görürsin ‘âlemi böyle hemân
Ṭarfetü’l-‘ayn içre ol zâ’il revân

141a Bil ki şâhlık hõcelık hem sürûrl
Her ne varsa zîre çerh u ahḳarl

Ḳamısı anuñ yakîn zâ’il olur
‘Âḳîl oldur şimdi anı terk kılur

¹⁶⁵ Burada, “**hazā rabbî**” ibaresi atlanmış.

¹⁶⁶ En’am suresi 78.ayet : “Güneş doğarken görünce : “Rabbim budur, zira bu daha büyük” dedi. O da batınca, dedi ki : “Ey kavimim! Ben sizin (Allah’a) ortak koştuğunuz şeylerden uzağım.”

¹⁶⁷ Haşiyede “soñra”.

Çünkü kalmaz kâmusını hiç bil
Hayra meşgûl ol gel imdi yâ halîl

1295 Hayır ehli çün gide bundan i cân
Yiridür anuñ yaqın bil kim cinân

Şol oğullar gibi hayrı dirile
Cennet içre kamu katına gele

Diyeler aña ki iy baba-yı men
Dünyede var eyledüñ bil bizi sen

Senden olduk kamumuz bilgil i yâr
Ol hayırlardur didüm uş aşikâr

Ol oğuldandur saña bilgil vefâ
Uş bu oğlandan çekersin çok cefâ

1300 İnnemâ emvâlüküm evlâdüküm
Didi ol Hâk size ‘adüvven leküm

Kâle’llâhu te’âlâ : “[innemâ emvâlüküm] ve evlâdüküm ‘adüvven leküm
fe’hzêrühüm”¹⁶⁸

Mâluñuz u oğluñuz düşmen size
Bil ki kalan hōş ‘amel durur bize

Cennet ol eyü ‘ameldendür yaqın
Kōşk ü hûri tâc u hülle iy güzîn

Bil eyü işler tohumdur iy cüvân
Cennet içre biter ol a’zân u cân

Zikri cennet ravzası ola i yâr
Hem oruç ni‘metler ola aşikâr

1305 Eyü söz hil‘at ola iy yüzi nûr
Kur‘ân okumak dahı hûr u kuşûr

141b Kavl ü fi‘lünden murâd çün şâh ola
Şeksüz ol idrâr u mülk ü câh ola

Mezra‘a didi buña bil kim Nebi
‘Uqbayicün pes ekegör iy gani

¹⁶⁸ Bu bütünlükte bir ayete rastlayamadık. Eserin başka yerlerinde gördüğümüz ayet örneklerinde olduğu gibi, müellif, ezberindeki ayetleri karıştırmış olmalıdır. Koyu harflarla yazılan ibareler, Teğabun suresi 14.ayette geçmektedir : “...çocuklarınızdan size düşman olanlar da vardır. Onlardan sakının...”

Didi Hakk mışkâle zer hayren yarah
Hem dahı mışkâle zer şerren yarah

Kâle'llâhu te'âlâ : "Fe men ye'mel mışkâle zerretin hayren yarah ve men ye'mel mışkâle zerretin şerren yarah"¹⁶⁹

Bu kamu a'mâl senün'çündür i yâr
Hayr u şer bilgil yakın her ne ki var

1310 Liki Hakk-ıçün 'amel nedür işit
Saña takrîr ideyin ben iy yigit

Bir haber vardur burada hûb ter
Şal anı cân haznesine çün güher

Ya'ni Mûsa'ya münâcâtında bil
Söyledi bir kaç haber aña Celil

Didi benüm'çün amel sen yâ Kelim
İşledün mi di baña sen yâ halim

Didi Mûsa kim senün'çün yâ İlâh
Çok namâzlar kılmışam iy pâdişâh

1315 Hem de senün'çün oruçlar tutmuşam
Hem de senün'çün şadaka itmişem

Hem de sini tesbîh itmişem i şâh
Hem de hamd itdüm saña iy pâdişâh

Hem dahı senün kitâbuñ okıdum
Hem de senün zikrûñ-ile tokıdum

Didi Hakk yâ Mûsa bilgil kim namâz
Kullıguñ burhânıdur bil ol niyâz

Hem oruç bil kim saña kalkan i döst
Ol cehennem odına perde dürüst

142a 1320 Hem şadaka saña gölge iy Kelim
Ol kıyâmet ıssısında iy halim

Tesbihüñ saña ağaçlar olısar
Cennet içre hoş yemişler viriser

Hem kitâbum okıduğın iy fütür
Senün-ıçün olısar hür u kuşur

¹⁶⁹ Zilzal suresi 7-8.ayetler : "Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür."

Beni zıkr eyledüğün nūr iy imām
Ol kıyāmetde saña şu‘le tamām

Bu kâmusı senün-içün iy Kelim
Ya kâni benüm-içün di iy selim

1325 Bes ki Mûsa ‘âciz oldu n’eylesün
Hâzret’e yokdur cevâbı n’eylesün

Didi Hâzret benüm-içün iy Kelim
Dostumı sevdün mi cāndan iy hâlim

Benüm-içün düşmen olanı digil
Anı sen düşmenledün mi söylegil

Mûsa bildi dōst-içün iş işlemek
Dōstı sevmek düşmeni düşmenlemek

HAZİHİ’L-KİT‘ATÜ Fİ BEYÂNİ’L-EVLİYÂ’İ VE SIRRİ KAVLİHİ TE‘ÂLÂ :
“EVLİYÂ’Ü TAĞTE KABÂ’İ LÂ YA‘RİFÜHÜM ĖAYRİ” VE SIRRİ KAVLİ’L-
MANŞÜR RAĞMETÜ’LLÂHİ ‘ALEYHİ : “ENE’L-HAK”¹⁷⁰

Dōstı Hakk’uñ evliyādur evliyā
Anları cān-ıla sevgil bî-riyā

1330 Sen ne bilürsin oları iy cūvān
Başdan ayağa olardur bil ki cān

Cānı idrāk idemez bil kim ‘ukūl
Hak durur işbu sözümi kıl kabūl

Evliyā’i Hak didi tağte kıbāb
Hem de lā ya‘rifühüm Ėayrî i şāb

142b Ve fî’l-Ėaberi kâle’llāhu te‘ālā : “Evliyā’i tağte kabā’i lā ya‘rifühüm
Ėayrî”¹⁷¹

Evliyāsı perdesi altındadır
Ėayr-ı Hak bilmez oları Hak bilür

Sırr-ı Hak’dur bil yakīn kim evliyā
Anları sevenler oldu aşfiyā

1335 Kendü sırrına teni perde eyledi
Gencini bil kim o vîrānda kōdı

¹⁷⁰ Bu bölüm, evliyâları ve Allahu Teala’nın “Evliyâlar benim perdem altındadır, onları benden başkası bilemez” sözüyle, Mansûr (rahmetü’llahi aleyh)’in “Ene’l-hak” sözünün sırrını belirtmeye dairdir.

¹⁷¹ Hadiste, Allāhu Teāla şöyle buyurdu : “ Evliyâlar benim perdem altındadır; onları benden başkası bilemez.”

Tā ki ol gence irişmeye gedā
Naķş-ı ten oldı o genc üzre ğatā

Bes ene'l-ħaķ sırırı oldı āşikār
Nūr-ı ħaķdur evliyā bilgil i yār

Nūr-ı ħaķdan ħaķ kaçan ola cüzā
Sırr-ı ħaķ ħaķdan yahūz iy kethüzā

Ĥaķ deñizi mevcidür bil evliyā
Mazhar-ı ħaķdur olar şanma cüzā

1340 Geldiler bu 'āleme bil iy gūzın
Kim olalar rah̄meten li'l-'ālemīn

Niçe gözsüzlere gözler vireler
Niçelerün dahı 'aķlın direler

Bir güneşdür perde altında, evliyā
Nūrlar-ıla 'ālemi, itdiler ziyā¹⁷²

Ālet-i ħaķdur bular hem-çün qalem
Kātib elinde ider naķş u raķam

Bil qalem ne yazsa kātibden gelür
Evliyādan hem gelen ħaķdan gelür

1345 Qavl u fi'li anlaruñ ħaķdan durur
Kendülik öldi vü ħaķdan diridür

Bāķi oldılar çü bāķi dutdılar
Esrük oldılar çü sāķi tutdılar

Bunlaruñ öñinde ger sen ölesin
Bil ĥayāt-i cāvidāni bulasın

143a Mevtü qable'l-mevt virür yūz ĥayāt
Mevtü ba'de'l-mevt durur küllī memāt

Ger Hūdā'yı ister-iseñ iy yigit
Evliyāyı kıl qabūl sözüñ işit

1350 'Işķ-ıla dut etegin kıl ĥizmeti
Tā ki bulasın o Ĥaķ'dan rah̄meti

Tizcekez maķşūduña irişesin
Şeksüzün ma'būd-ıla bilişesin

¹⁷² Sayfa kenarında "şafā".

Bes ki cān kuşı-y-la aşlan alsın
‘Ālem içre Rüstem ü Zāl olsun¹⁷³

Hāşıl olmaz işbu iş bil serserî
Oyna başuñ tã bulasın serverî

Eyle baş u cānuñ ol yolda fidā
Tã ki Hâzret’den ire saña nidā

1355 Cān u cān katında cān n’olur canum
Yaħu sır katında sır n’olur canum

Cān virürseñ alsın cānān ‘ivāż
Ser virürseñ alsın yüz cān ‘ivāż

Har virürseñ alsın ‘İslıy hümām
Dāne virseñ alsın ħırmı tamām

Ev virürseñ alsın şehri dūrüst
Kaṭre virseñ alsın deryā i dōst

Bes ki kaṭreñ ola ol dem baħr-ı cān
Zerreñ ola ħōş güneş iy nev-cüvān

1360 Nefs-i nārî bes ki ol dem ola nūr
İre Hâk’dan dūrlū zevk u ħōş sūrūr

Senligüñden gelgil imdi ol fenā
Tã ki bulasın bekā-ender-beķā

Nesneden geķ tã ki nesne bulasın
Geķ tıfillıķdan ki bālig olsun

143b Dūnye zindānıñ cū elden atasın
Lā-mekān bōstānına tız yitesin

Bes ki bir dirlik vire saña ol Aħad
‘İşk-ı Hâk’la şöyle pāyende ebed

1365 Yimek içmek dirliği cevvanidür
‘İşk-ı Hâk bil dirliği rabbānidür

Nefse dirlik bil ki derd ü merg durur
Nefse dirlik bil ki bār ü berg durur

Bil çirāğ-ı nefis eger rüşen yana
Yağı eksük olur-ısa sövine

¹⁷³ Metinde “‘Ālem içre Rüstem-i cān Zāl olsun” diye geçiyor.

Yimek içmek Yağıdur anuñ i yār
Yiyüp içmeseñ söyünür aşikār

Nūrı anuñ çünki kendüden degül
Lā-cirem ma'lül bir nesnedür ol

1370 Güneşüñ nūrı çü kendüden durur
Kamu yağdan fāriğ ol iy dişi dūr

Evliyā nūrı dahı bil iy güzīn
Şol güneş nūrı gibi durur yağıñ

Kendüyle kendüsi kâ'im durur
Yimek içmek söz yağıñ dâ'im durur

Nürdür ol başdan ayağa bil i yār
Gün gibi ol şu'le virür aşikār

Nūrı anuñ berķ urur her dem i cān
Toludur andan mekān ü lā-mekān

1375 'Işk-ı Hāk'dur ol güneş köki yağıñ
Ölülere cān virür ol iy güzīn

Ol güneşden her kime kim oldı tāb
Milk-i cāndan bil açıldı aña bāb

Bu mürīde cān dersi oldı tāb
Cān taşını ider hōş la'l-i nāb

144a Ol güneş nūrı irer taş a girür
Bes ki taşlık gider andan la'l olur

Kendüzini gösterür taşdan güneş
Ya'ni taş la'l oldı benden uşda hōş

1380 Taş içinde güneşe kılmaz nazar
Ma'ni isterseñ şuretden kıl güzēr

Bes gör imdi ol Nebī'de bī-ḥicāb
Hākķ'ı sen va'llāhu a'lem bi's-şavāb¹⁷⁴

Bir durur vahdetde şeyḥ-ıla mürīd
Her ki iki gördi bil oldı mezīd

Bu ta'addüd 'ālemi şuretdedür
'Işk-ı mestī 'āleminde bir durur

¹⁷⁴ "Allah, doğruyu daha iyi bilir."

Bu sebebdan mü'minān didi Resūl
Nefs-i vāhiddür bu sözi kıl kabūl

1385 Bes ki şüretten geç imdi sen i yār
Tā ki vahdet göstere yüz āşikār

Kabı koğıl kab içine kıl nazar
Tā ki vahdet göresin iy bî-başar

Ger olursa yüz tulum bal iy şerîf
Kamu birdür şaşî bakma iy harîf

Şürete gerçi üzüm sağışdadur
Liki şıksañ sen anı bir işdedür

Kabı gitse vahdet olur āşikār
Cümlesi bir şîre olur beş i yār

1390 Bes gel imdi kabı terk it iy cüvān
Tā ki vahdet görine saña 'ayān

Bir kezîn sen öl olasın āşikār
Çünki senlikden geçesin merdi-vār

Zîre yokluk aşlı aşl-ı 'ālemi
Cān cānı nūr nūr-ı ādemî

144b Gel berü var etegin dutğıl i cān
Tā bu esrārı bilesin sen 'ayān

Çünki şākirdsin gel üstāda iriş
Gice gündüz hizmetine hōş düriş

1395 Tā ki şan'at öğrenesin iy şebāb
Saña ol sırdan ola hōş feth-i bāb

Şan'at öğrenilmeye bî-pîşe-kār
Ne kadar cehd eyler-iseñ bil i yār

Şan'at üstāddan çü öğrenmeyesin
Şan'atunı bes hüner bulmayasın

Kendüzinden kimsene ender cihān
Şan'at öğrenmedi bilgil iy cüvān

Bes ki Hakk'ı ister-iseñ iy yigit
Evliyāya münkir olma söz işit

1400 Anlaruñ evşâfını didüm saña
Tâ ki inkâr itmeyesin sen aña

Sözlerin fehm itmeseñ iy bî-ḥaber
Münkir olup ol sôze sen olma ḥar

Zîre kim ‘akluñda vardur bil kuşûr
Nicesi fehm idesin deryâ-yı nûr

Şol kişi kim gözi anûn baḡludur
Ol cemâl-i ḥûbı bes nice görür

Anadan gözsüz toḡan bil kim i yâr
Bilmez ol yir-ile göki âşikâr

1405 Nice görür gözi naḡş-ı ferşî-râ
Yâ şafâ-yı lutf-ı nûr-ı ‘arşî-râ

Her yaña gider kamudan bî-ḥaber
Zîre kim yokdur anuñ nûr-ı nazar

145a

Zevkı yok ger ḥûb ola vü dahı baḡ
Ol ḥamâkatden ider şâdî vü lâḡ

Bu şafâyı bilmedügin bileği
Bir sa‘atde zehresi¹⁷⁵ çâk oladı

Ger gözünüñden perdeyi sen atasın
Yidi kat gök üzre ‘Arş’a yitesin

1410 ‘Arş’dan öte göresin milkler i cân
Ne diyem kim dil-ile olmaz beyân

Bes meşâyih sözine, inkâr itmegil
Gözünü açmaḡlıḡa sa‘y it iy ḥalîl

Uş iderem anlaruñ sözün beyân
Sırr-ı mi‘râcî direm saña ‘ayân

Olmasun bu sôze inkâr idesin
Çün kuşûrı ‘aḡlıdan terk idesin

HAZÂ ŞÜRÛ‘UN FÎ BEYÂNİ SIRRÎ‘L-MÎ‘RÂCÎ VE FÎ BEYÂNİ ‘ÂLEMÎ‘L-MİSÂLÎ‘LLEZÎ HÛVE ‘ÂLEMÎ‘L-BERZAHÎ BEYNE ‘ÂLEMÎ‘Ş-ŞEHÂDETÎ VE ‘ÂLEMÎ‘L-CEBERÛTÎ VE YÛSEMMÂ AYDAN BÎ ‘ÂLEMÎ‘L-MELEKÛTÎ VE BÎ‘L-HAYÂLÎ‘L-MÛNFAŞILÎ LÂ ĞAYRÎ MÂDDÎ¹⁷⁶

¹⁷⁵ zehre : öd, safra / zehre-çâk : ödü patlamış, korkmuş

¹⁷⁶ Bunlar, mirâcın sırrını beyan etmek ve şehâdet âlemiyle melekut âlemi ve maddi olmayan hayâl-i münfasıl da denilen ceberût âlemi arasındaki berzah âlemi olan misâl âlemini belirtmek için yollardır.

Diñle imdi cevheri iy cevheri
Cevheri-y-señ bes alasın cevheri

1415 İşbu ma'nıyi bilür ol yol eri
Zıre ol meydānuñ oldur serveri

Var durur bir 'ālem-i revhānī bil
Cevheri nūrāniden key añlağıl

Cevheri cismāniye beñzer i yār
Liki mādđi cismi degül aşikār

Cevheri 'aqlī degül hem iy cüvān
Ara yirde bil ki berzahdur i cān

Şol ki iki nesnede berzah durur
Ol ikinüñ gayrı olur iy dişi dūr

1420 Şol cevāhir kim mücerreddür laţıf
Hem cevāhir k'oldı mādđi vü keşif

145b

Bu ikinüñ arasında haddür ol
Bu ikisin faşl ider iy yüzi gül

Ol cevāhir kim mücerred iy güzīn
Ol hayāret 'ālemidür şeksüzīn

Hem 'uķülūñ hem nūfūsūñ 'ālemi
Ol durur bilgil yaķın iy ādemi

Bil cevāhir kim o mādiyye i yār
'Ālemi uşda bu 'ālem aşikār

1425 Ol ki berzah ol mişālūñ 'ālemi
'Ālem üç oldı yaķın iy ādemi

Birisi mülk 'ālemidür iy yigit¹⁷⁷
Birisi dahı ceberüt key işit

Hem meleküt 'ālemi biri i yār
Ol ikiye bil berzah aşikār

Bil mişālūñ 'ālemi budur yaķın
Key ulu 'ālem durur bu iy güzīn

Var durur iki cihet buña añlağıl
Bu iki-y-le beñzer ol ikiye bil

¹⁷⁷ Haşiyede "BİR meleküt 'ālemidür iy yigit" diye geçiyor.

1430 Bil ki bu mülk 'âleminde her ne var
Ol mişâlûñ 'âleminde ol i yâr

Hem mişâlûñ 'âleminde nesne çok
Kim bu 'âlemde anuñ hiç biri yok

Bu sebebden didi 'ârifler i yâr
Bu şehâdet 'âlemeyni âşikâr

Ol mişâlûñ 'âlemi katında bil
Yazı içre şanki bir hâlka, iy hâlîl

Zîhi hâlık gör ne 'âlem yaradur
Şanmağıl kim 'âlemi ancak budur

1435 Bes mişâlûñ 'âlemi, oldı cevherî
'Arzî şanma anı sen iy cevherî

146a Ba'zılar didi 'arızî iy hâkîm
Ya'ni anlar şöyle 'arz eyledi kim

Şol şüretler k'olur 'aklı iy hâlîl
Hem hâkâyıkdan olur münfekke bil

Böyle zu'm itdiler anlar iy yigit
Lîki hâk nedür diyeyim key işit

Bil hâkâyık cevheri mevcûdedür
Kamu 'âlemde yakın iy dişi dūr

1440 'Âlem-i revhânîde var iy güzîl
Hem hayâlîde vü 'aklıde yakın

Ol hâkâyıka şüretler var i cân
'Âlemîne göre bil iy nev-cüvân

Bes ki berzah 'âlemidür cevheri
'Ârizî dime bulasın cevheri

Hıfz kıl bu aşlı gönülünde i yâr
Tâ ki sırlar ola saña âşikâr

**HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ MAHALLİ 'ÂLEMİ'L-MİSÂLİ VE HÜVE
KUVVETÜ'L-HAYÂLETİ'N-NEFSİ'L-KÜLLİYETİ VE Fİ BEYÂNİ 'ÂLEMİ'R-
RÜ'YÂ VE'L-BÂBİ'Ş-ŞAVÂBİ VE'L-HATÂ'İ FİHİMÂ VE KEZÂ'R-RÜ'YÂ Bİ'L-**

MÜŞAHEDETİ BA'ZUHU ŞAVĀBŪN VE BA'ZUHŪ HAṬĀ'ŪN ŞEYṬĀNĪYYİ
HARFŪN YU'REFU BEYNEHŪMĀ Bİ'L-MĪZĀNİ'L-HAŞŞİ VE'L-'ĀMMİ¹⁷⁸

Diñle ol 'ālem maḥallin diyelüm
Tūti gibi dürlü şekker yiyelüm

1445 Gülsitānda bitürelüm tāze gül
Virelüm maḥmūr-ı 'aqla şāfi mül

Dürlü sırlar idelüm girü 'ayān
Ol şadefden ma'nî dürrin hōş beyān

Aç kulağūñı bu dürrü iy yigit
'Aqluñı cem' eylegil sözüm işit

146b Sırr-ı mi'rāc neydüğün tā bilesin
Hoḳḳa açuban cevāhir bulasın

Lā-cirem hōce olasın iy güzīn
Ḳurtılup şekden bulasın hōş yaḳīn

1450 Bil ki vardur nefsi külliyye laṭīf
Bu ḳalan nefsi ḳatre andan iy ḥarīf

Aña var ḳuvvet ḥayāliyyet i yār
Bil o 'ālem yiri oldur āşikār

Bil ḳalan ḳuvvet ḥayāliyyeye ol¹⁷⁹
Oldı cāmī' bu sözi ḳılğıl ḳabūl

Bes mişālūñ 'ālemi oldı deñiz
Düşdi ol ḳuvvet aña yir iy 'azlız

Ol deñizden aḳar ırmaḳlar i yār
İrer ol ḳalan ḳuvāya āşikār

1455 Bes mişāl-i muṭlaḳ oldı ol deñiz
Oldı ırmaḳlar muḳayyed ḳıl temīz

Düşde seyr itdüğūñ ol ırmaḳ durur
Toḫdur içi şüret iy yūzi nūr

Cāşni virdi saña Ḥaḳ bil yaḳīn
'Ālem-i revḥānīden iy pākūdīn

¹⁷⁸ Bu bölüm, külli nefsin hayalinin gücü olan misāl âleminin yerini belirtmek ve rüya âlemi ile onlardaki doğruluk ve hata kapısını, kezâ görünüşte bazıları sevap, bazıları şeytânî hata olan, özel ve genel mizanda aralarındaki harfin bilineceği rüyayı beyan etmek hakkındadır.

¹⁷⁹ Derkenardaki nota göre düzeltilmiştir. Metinde “ḥayāliyye’i ol” diye geçmektedir.

Tâ o ‘âlem varduğınî bilesin
Sa’y idüp ol muṭlaḳı tâ bulasın

Ol mişâl k’oldur muḳayyed iy yigit
Ol ḥayâlûndür senûñ sözüñ işit

1460 Bu muḳayyedden kaçan faşl olasın
Ol mişâl-i muṭlaḳa vaşl olasın

Her ne görseñ girçek olur iy hümâm
Levh-i maḥfûza muṭâbıḳ ol tamâm

Levh’i bil Hâḳ ‘ilmine mazhar i yâr
Her ne görseñ girçek olur âşikâr

147a Dahı ‘ayn-i şâbite kim bil¹⁸⁰i cân
Maṭla‘ olursın ol dem iy cûvân

Hem olursın maṭla‘ u aḥvâline
Naḳl idersin ḥûb buradan ḥâline

1465 Ger muḳayyedde ḳalursañ iy şebâb
Geh ḥaṭâ ider seni gâhi şavâb

Düşde gördüğün ḥaḳıḳı emr-ise
Nefs emirde cümle anlar var-ısa

Şeksüz¹⁸¹ ol vâḳı‘ olur bil iy aḥı
Gördüğün düş girçek olur iy saḥı

Ger ḥaḳıḳı emri degülse i yâr
Fıkr-i fâsidden ḳopar ol âşikâr

Bil ki ol iş vâḳı‘ olmaz iy kişi
Gerçi virür düşde saña teşvişi

1470 Vâḳı‘ olmak olmamak esbâbı var
Diñle diyem ikisin dahı i yâr

Ba‘zı râci‘ nefse vü ba‘zı tene
Ba‘zıda râci‘ durur ikisine

Nefse râci‘ Hâḳḳ-ıla ülfet tuta
Hem dahı girçekligi ‘âdet duta

‘Âlem-i revḥânîye meyl ide cân
Hem naḳâyısdan ola pāk iy cûvân

¹⁸⁰ Satır üstünde “hem”.

¹⁸¹ Metinde “şüksüz”.

Terk kıla hem bu beden eşğâlini
Muttaşif ola maḥāmidle, iy ğanl

1475 Bes ki nefis ol dem münevver bil olur
Yırtmağa ḥüsn ‘âlemin kuvvet bulur

Bil ki zulmet götrilür andan revân
Ol ḥaḳıḳı emri olur ḥoş ‘ayân

Bes kamu gördüğü olur ḥüb ter
Bî-ḥiṭâb u bî-zelel iy mu‘teber

147b Yâ kavî olur münâsebet i yâr
Ol mücerred cānlara ḥoş âşikâr

Zîre ervāḥuñ şıfâtın iy yigit
Nefs urınur işbu sözi key işit

1480 Nefse cānlardan bes ol dem feyz ider
Nefsi anlar kendülere cezb ider

Ol ḥaḳıḳı emre bes ḥâzır olur
Ol şüretler bil ki anda yazılır

Çün kesile feyz anlardan i yâr
‘Âlem-i milke döner ol âşikâr

‘İlm-ile, olmuş muttaşif key mu‘teber
Zîre ḳalmışdur ḥayâlde ol şuver

Bes ki kamu gördüğü olur şavâb
Zîre kim görmişdi anı bî-ḥicâb

1485 Diñle cisme râci‘ olanı nedür
Ten şaḥîḥ olmak durur iy dişi dūr

Hem mizâc-ı şahsı ola mu‘tedil
Hem dimâğı müstaḳım ola, iy ḥalîl

Diñle nefse tene râci‘ olanı
Ṭâ‘at itmek hem ‘ibâdet iy ğanl

Ger bedeniyye ve ger mâliyyedür
Sa‘y idüben işleye iy yüzi nūr

Mücib-i emr-içün isti‘mâl ide
Ol kuvâyı sa‘y idüp Ḥaḳḳ’a gide

1490 Hem Hâk'ı endîşe ide her zamân
Gayr-ı Hâk'ı terk kıla iy cûvân

Zikr-ile yâ gayrısı-y-la iy güzîn
Hâşaki? ide uyhu vaktine degin

Diñle esbâb-ı haṭâ nedûr i cân
Ol geṇenlere muḥâlifdûr 'ayân

148a Ya'ni kim olsa mizâcî mûnḥarîf
Meşgûl olsa lezzet-i nefse iy ḥarîf

İtse isti'mâl kuvâyı hem i cân
Fikr-i fâsîdlerde anı iy cûvân

1495 Şehvete baksa muḥâlif nesneler
Arzu itse bil yakîñ iy mu'teber

Nefsûñ ol dem zulmeti artar tamâm
Hem ḥicâbı gâlib olur iy imâm

Uyhuyıla çünki varsa bâṭına
Ol fikirler cümle gelûr õñine

Şöyle kim fikr eyledi anı görûr
Ol me'ânî şeksüzin bulur zuhûr

Yâ ḥased baḡlu fikirler iy ḥalîl
Perde olur 'âlem-i ervâḥa bil

1500 Bes kamu gördüğü düşde iy uşûl
Şeksüzin adğâs u aḥlâm olur ol

Hem dimâḡı olsa anuñ mûnḥarîf
Düş içinde nesne görûr iy ḥarîf

Şöyle k'ider ten mizâcını ḥarâb
Arturur za'fını anuñ iy şebâb

Bes kamu gördüğü anuñ bil i yâr
Kendü aḥvâlinden olur âşikâr

Olur in ḥayren fe ḥayren¹⁸² iy cûvân
Hem de in şerren fe şerren¹⁸³ bî-gümân

1505 Ancılayın uyanuklukda 'ayân
Görinûr dürlü şüret iy kâridân

¹⁸² "Hayırsa hayır."

¹⁸³ "Şerse şer."

Ba'zısı emr-i hâkîkî iy yigit
Nefs-emirde ol durur vâkı' işit

Ba'zısı tahyîlî vü şarfa semîn
Yok hâkîkat aña şeytânî yakîn

148b

Vaqt olur şeytân aña karar i cân
Emr-i vâkı' tâ gören aza revân

Bes ki lâzım oldı mürşid iy denî
Mehlekeden kurtara tâ kim seni

1510 Ol hâkîkî emr iki kısım oldı bil
İkisin dahı diyeyin añağıl

Bil havâdişe ta'allukdur biri
Ol şüretler vâkı' olur serserî

Yâ budur geldügi gibi ol gelür
Yâhu ol ta'bîr-ile vâkı' olur

Fark olur tahyîlden bil iy emîn
Vâkı' olmaz zîre tahyîlî yakîn

Birisi ta'allukı yok hâdişe
Tâ ki bu 'âlemde ola hâdişe

1515 Gösterür şüret velî içde kalur
Ol hâkîkat hükmini böyle kılur

Bes bize mîzân yakîn lâzım ola
Emr-i tahyîlden ol nâ-fark ola

Ehl-i zevkuñ var durur mîzânı bil
Keşfine göre bu sözi añağıl

Her birine ism-i hâkim var durur
Aña ol mîzân-ı hâşî ol virür

Hem dahı mîzân-ı 'âm vardur i yâr
Cümle halk anda berâber âşikâr

1520 Ol durur Qur'an hadîş u hoş beyân
Ol durur bil keşf-i tam iy nev-cüvân

Gördügüñ urğıl o mîzâna iy güzîn
Mekr-i şeytândan olasın tâ emîn

Diñle bir mizân diyeyin hōş laṭî f
Anuñ-ıla dahı fark it iy şerî f

149a

Gördüğün ger hayra yilterse seni
Şoñı dahı hayr olursa iy gani

Hakk’a meylün artar-ısa iy yigit
Tâ’ate lezzet bulursañ key işit

1525

Bil yakın ol keşf-i rahmânî durur
Yâ meleki dime şeytânî durur

Ba’zılar sağ-ıla öñden belüren
Ekseri mâliki dimiş diñle sen

Şoñdan u artıdan belüren iy güzîñ
Ekserî şeytânî dimiş bil yakın

Liki bu mizân olıma iy piser
Zîre şeytân her yañadın mekr ider

Hak lâ âtiyennehüm didi i yâr
Bes bu ma’nîyi Hak itdi âşikâr

Kâle’llâhu te’âlâ : “Şumme lâ âtiyennehüm min beyni eydihim ve min halfighim ve ‘an eymanihim ve ‘an şemâ’ilihim”¹⁸⁴

1530

Hōş beyân itdüm saña uş ben dahı
Kılmadum takşır bes ol dem [iy] sahi

HAZİHİ’L-KİT’ATÜ Fİ BEYÂNİ VECHİ’T-TESMİYYETİ’L-‘ÂLEMİ’L-MİSÂLİ VE ENNE HAZİHİ’L-‘ÂLEME MÜŞTEMİLÜN ‘ALÂ’L-‘ARŞİ VE’L-KÜRSİYYİ VE’S-SEMAVÂTİ’S-SEB’İ VE’L-ARZEYNİ VE MÂ CEMİ’İHÂ MİNE’L-EMLAKİ VE ĞAYRİHÂ VE LİZALİKE RE’Â’N-NEBİYYÜ ‘ALEYHİ’S-SELÂM Fİ’L-‘ÂLEMİ’L-MİSÂLİ ÂDEM Fİ’S-SEMÂ’İ’L-ÜLÂ VE YAHYÂ VE ‘İSÂ Fİ’S-SÂNİYETİ VE YUSUF Fİ’S-SÂLİSETİ VE İDRİS Fİ’R-RÂBİ’ETİ VE HÂRÛN Fİ’L-HÂMİSETİ VE MÛSÂ Fİ’S-SÂDİSETİ VE İBRAHÎM Fİ’S-SÂBİ’ETİ VE BEYÂNİ ENNE’S - ŞUVERİ’L - MAHSÛSETİ Fİ HAZİHİ’L-‘ÂLEMİ’L-MÛŞÂHEDETİ ZİLÂLÛ TİLKE’S-ŞUVERİ’L-MİSÂLİYYETİ..

149b ...LİZALİKE YA’RİFÛ’L-‘ÂRİFÛ Bİ’L-FERÂSETİ’L-KEŞFİYYETİ MİN ŞUVERİ’L-‘ABDİ AHVÂLİHİ VA’LLÂHU A’LEM¹⁸⁵

¹⁸⁴ A’raf suresi 17.ayet : “...elbette onlara önlerinden, arkalarından, sağlarından,ollarından sokulacağım...”

¹⁸⁵ Bu bölüm, misâl âleminin adlandırılış şeklini ve bu âlemin Arş’ı, Kürsi’yi, yedi göğü, iki arzı kapsayıp, bütününün mülklerden ve diğerlerinden olduğunu, bu yüzden, Peygamber (a.s.)’ın misâl âleminde Âdem’i birinci gökte, Yahya ve İsa’yı ikincide, Yusuf’u üçüncüde, İdris’i dördüncüde, Harun’u beşincide, Musa’yı altıncıda, İbrahim’i yedincide gördüğünü belirtmek ve bu müşâhede âlemindeki özel suretlerin bu misâlî suretlerin gölgeleri olduğunu, bu yüzden ârifin, keşfi ferâsetle kulun suretlerinden, hallerini bildiğini belirtmek hakkındadır. Allah daha iyi bilir.

Diñle girü hazine-i dürden durer
Cân gökinde bil budur şems ü kamer

Bu güneşden taşuñ eyle la'l-i nâb
Bu kamerden göñlüñi bedr it i şâb

Çünki göñlüñ bedr ola bil iy güzîñ
Viresin 'âlemlere nûn yaķın

Diñle imdi uşda geldük maķşuda
Cân-ıla diñle k'iresin ma'buda

1535 Ol mişâlûñ 'âlemin diñle i yâr
İşbu 'âlemde ne varsa sende var

Ger ola ma'nî ger rûh iy halîl
Kamusınuñ şüreti var anda bil

Bir mişâl aña anuñ'çün didiler
Bu adı aña anuñ'çün kodılar

Yâhu ol 'ilm-i ilâhîde¹⁸⁶ yaķın
Kamu a'yân şüretine iy güzîñ

Bu durur evvel mişâl-i şûrî bil
Bes mişâl andan didiler añağıl

1540 Hem aña dirler hayâl-i münfaşıl
Zîre kim mādî degül bu sözi bil

Müştemil durur o 'âlem 'Arş'a hem
Kürsi'yi vü gökleri iy muhterem

Yidi kat yiri dahı hem iy güzîñ
Yirler ü göklerde varın iy emîñ

Ger melek ger Sidre ger cennet i yâr
Kamusını müştemildür aşikâr

Bes ki bildûñ ol Resûl ü ol şerîf
Nice gördi Cebra'îl'i iy harîf

150a 1545 Altı yüz kanatları-y-la gördi canı
Ol mişâlûñ 'âleminde iy ganî

Hem de Cebra'îl'i gördi her şehir
Ol hayât ırmağına iy mu'teber

¹⁸⁶ Haşiyede "ol 'ilm-i ilâhîde" diye geçerken, metinde "ol 'âlem ilâhîde" diye geçmektedir.

Çıkuban silkinür-idi iy şebâb
 Katreler dökülür-idi bî-hisâb

Hak melekler yâradurdu bî-‘aded
 Ol dökülen katrelerden iy ercümend

Hem dahı bildün ki ol şâh-ı cihân
 Enbiyâyı nice gördi iy cüvân

1550 Her semâda bir nebiyi iy emîn
 Gördi ol ‘âlemde bilgil iy emîn¹⁸⁷

Saña tertîbi-y-le didümdî anı
 Girü tekrâr itmeyelüm iy gani

Hem de bildün nice gördi ol imâm
 ‘Arş’ı Kürsi’yi semâvâtı tamâm

Gökde yirde ne var-ısa iy gûzin
 Nicesi gördi kâmusın ol emîn

Hem dahı farka düşündün sen tamâm
 Uyğuda göke çıkanla iy hümâm

1555 Şunuñ arasında kim göre ‘ayân
 Seyr ide ol ‘âlem içre iy cüvân

Bir degül durur sülûkde âşikâr
 Uyğuda gören miyânedür i yâr

Bil ki bu ‘âlemde şüretler i döst
 Andağı şüretlere perde dürüst

Bu sebebdan ‘ârifün bilür i cân
 Ol firâset keşf-ile bî-şek ‘ayân

Şüretinde kullarun ahvâlini
 Kâmu bilür bil yakın sen iy gani

150b 1560 Ol Nebî bu sırra, işâret eyledi
 İttekû firâsete’l-mü’min didi

Kâle’n-nebiyyü şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem: “İttekû firâsete’l-mü’mini fe innehu
 yanzuru bi nûri’llâhi”¹⁸⁸

Hem didi Deccâl’ün alnında i yâr
 Yazlu durur küfürî bil âşikâr

¹⁸⁷ Satır üstünde “gûzîn”.

¹⁸⁸ Peygamber (sav) buyurdu ki : “Mü’minin ferâsetinde sakınınız ; çünkü o, Allah’ın nuruyla bakar.”

Okımaz anı hemân mü'min okur
Böyle dimiş şeksüzün iy¹⁸⁹yüzi nür

Ve fî'l-ğaberî kâle'n-nebiyyü 'aleyhi's-selâm : "Ed-Deccâlü mektûbün fî nâşiyetihi
kâfiri lâ yakra'ühü illa'l-mü'minün"¹⁹⁰

Hak te'âlâ dahı sîmâhüm didi
Cennet ehli-y-çün bu sözi söyledi

Kâle'llâhu te'âlâ : "Sîmâhüm fî vücūhihim min eşeri's-sücûdi"¹⁹¹

Hak didi kim yu'refûne'l-mücrimün
Tamu ehli-y-çün işit iy mü'minün

Kâle'llâhu te'âlâ : "Yu'refu[ne]¹⁹²l-mücrimüne bi sîmâhüm fe yu'hezu bi'n-navâsî
ve'l-ekdâm"¹⁹³

1565 Hep o ma'niye işaretdür i yâr
Bil yakîn kim uşda didüm âşikâr

HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ MÂ LEHÜ VÜCÜDÜN Fİ'L-'ÂLEMİ'L-
HİSSİYYİ HÜVE MEVCÜDÜN Fİ'L-'ÂLEMİ'L-MİSÂLİ'L-'AKSİ FE İZÂ
ERÂDE'LLÂHU TE'ÂLÂ ZUHÜRİ MÂ LÂ ŞÜRETÜN Lİ NEV'İ Fİ HAZİHİ'L-
'ÂLEMİ'L-HİSSİYYİ Fİ ŞÜVERİ'L-HİSSİ KE'L-'UĞULİ'L-MÜCERREDETİ VE
ĞAYRİ MÂ TEŞEKKELE Bİ EŞKÂLİ'L-MAHSÜRÂTİ Bİ'L-MÜNÂSEBÂTİ
BEYNEHÜMÂ VE BEYNE KE ZUHÜRİ CEBRÂ'İLİ 'ALEYHİ'S-SELÂM Bİ
ŞÜRETİ DAHYA EL-KELBİYYETİ VE Bİ ŞÜVERİN ÂHARU KEZÂLİKE BÂKİ'L-
MELÂ'İKETİ YÜŞEKKİLÜNE AYDAN VE Fİ BEYÂNİ Bİ EŞKÂLİN
YÜŞEKKİLÜNE...

151a ...ĞAYRİ EŞKÂLİHİMİ'L-MAHSÜSETİ VE HÜM Fİ'D-DÂRİ'D-
DÜNYÂ Lİ KUVVETİ İNSİLÂHİHİM MİN EBDÂNİHİM VE BA'DE İNTİKÂLİHİM
AYDAN İLÂ'L-ÂHİRİ LÂ DİYÂRİ'L-MÜLKİ'L-KUVVETİ Bİ İRTİFÂ'İ'L-MÂNİ'İ
Lİ 'İDDETİ VE LEHÜMÜ'D-DUHÜLİ Fİ'L-'AVÂLİMİ'L-MEKTÜBİYYETİ
KÜLLEHÂ KE DUHÜLİ'L-MELÂ'İKETİ HAZÂ'L-'ÂLEME HE'ÜLÂ'İHİMÜ'L-
MES'ÜMÜNE Bİ'L-BEDENİ¹⁹⁴

¹⁸⁹ Satır üstünde "ol".

¹⁹⁰ Hadiste Peygamber (a.s.) buyurdu ki : "Deccalın altında kâfir yazılıdır, onu mü'minlerden başkası okumaz."

¹⁹¹ Fetih suresi 29.ayet : "...yüzlerinde secdelerin izinden nişanları vardır..."

¹⁹² Ayette "yu'refu".

¹⁹³ Rahman suresi 41.ayet : "Suçlular, simalarından tanınır, alınlarından (perçemlerinden) ve ayaklarından yakalanırlar."

¹⁹⁴ Bu bölüm, duyular âleminde mevcut olmayan şeyin misâl âleminde mevcut olduğuna; eğer Allahu Teâla, mücerret akıllılar ve aralarındaki ilişkilerden dolayı zayıf şekillerle oluşan diğerleri gibi, bu duyular âleminde algılayamayan şeylerin zuhûrunu dilerse, (Cebri'el (a.s.)'ın Dahye el-Kelbî sûretinde ve başka sûretlerle zuhûru gibi) aynı şekilde geri kalan meleklerin de şekil alacağına dairdir. Ayrıca, onlar dünyadayken bedenlerinden çıkmakla ve engelin bir müddet kalkmasıyla, -kuvvet mülkü diyarına değil- âhirete geçmelerinin ardından, algılanan şekilleri dışında şekillerle şekillendiklerine; onlara, bedenlerle bıkılmış olan şu meleklerin bu âleme girmeleri gibi, bütün mektup âlemlerine giriş olduğuna dairdir.

Girü ma'nî yüzi gösterdi cemâl
'Âlem-i revhâniden iy sözi bal

Sa'y idüp ger bu sözi sen bilesin
Şâhid-i ma'nîyle zevk kılasın

İşbu 'âlemden varasın anda hem
Bunda girü gelesin iy muhterem

Key ulu 'âlemdür ol bilgil i yâr
Bunda ne var-ısa cümle anda var

1570 Niçe nesne var durur bil anda çok
Bunda aña şüret-i nev'iyye yok

Şol 'ukûl gibi mücerreddür olar
Şüret-i nev'iyyesi yok iy piser

Lîki Hâk isdese anları i yâr
Kim bu 'âlemde belürde âşikâr

Bir şüretten görünür ol iy imâm
Kim münâsib ola kendüye tamâm

Şöyle kim Cebra'il olurdu 'ayân
Dahye-yi Kelbî yüzinden iy cüvân

1575 Bil münâsebet var-ıdı iy güzîn
İkisinüñ arasında şeksüzin

Gayrı şüretten dahı görindi ol
Şöyle kim didi 'Ömer iy yüzi gül

151b Bir kişi şordı Resûl'den âşikâr
İmân u İslâm u ihsândan i yâr

Cebra'il-idi şoran anı yakın
Bil Meşâbîh naklidür bu iy güzîn

Dahı bilgil ol kalan melekleri
Ger semâvî olalar ger 'unşurî

1580 Şüret-i mahsûsedden olur 'ayân
Kim münâsib ola kendüye i cân

Cinni, egerçi nârî durur iy ahî
Bir şüretten görünür anlar dahî

Ḳāle'llāhu te'ālā : “Ḥalāḳa'l-insāne min şalışālin ke'l-fahḥār ve ḥalāḳa'l-cānne min māricin min nār”¹⁹⁵

Nefs-i insāniyye kāmīl olsa bil
Hem bedenle dünyede olsa, iy ḥalīl

Görinür eşkāl-ıla anlar dahı
Gayrı şürete girürler iy saḥl

Ol mişālūñ 'ālemine cümle ḥōş
Girür anlar işbu sözi eyle gūş

1585 Nitekim kamu melek bulur zuhūr
İşbu 'ālemde yakīn iy yüzi nūr

İşbu 'ālem ḥalkı şeklin ırınur
Nicesi dilerse ḥalka görünür

Dahı ol nefis tāhir olur bil i yār
Ol mükāşifler ḥayālinde, āşikār

Nitekim cinn ü melek iy dişi dūr
Bil ḥayālinden olara görünür

Bunlara ebdāl didiler iy güzīn
Tebdīl olurlar zire bunlar yakīn

1590 Bil mükāşifler buları fark ıder
Ol meleklerden yakīn bil iy piser

152a Anlaruñ mīzān-ı ḥāşı var durur
Anuñ-ıla fark ıder ol bi-kušūr

Vakt olur kim Ḥaḳ aña ilhām ıder
Farkı, arasında ana¹⁹⁶ i, lām ıder

Nefslerinden vakt olur virür ḥaber
Ol ḥaberle fark olur iy mu'teber

Liki olmayan mükāşif bil yakīn
Fark ıdemez ol ikiyi iy güzīn

1595 Şöyle kim şālihlere 'ābidlere
Ger görünse fark ıdemezler yara

¹⁹⁵ Rahman suresi 14-15.ayetler : “Allah insanı, pişmiş çamura benzeyen bir balçıktan yarattı. Cinleri de halis ateşten yarattı.”

¹⁹⁶ Derkenarda “aña”, metinde “anuñ”.

Ola meger kim karıne iy emîn
Anuñ-ıla dağı zann olur hemîn

Şöyle kim gönüldekini bile ol
Yâ gayıbdan hoş haberler virse ol

Yâ gönüle gelecek nesneyi hem
Gelmedin virse haber iy muhterem

Hâşıl olur zann aña ki ebdâldür
Hâşıl olmaz 'ilmi bil iy dişi dür

**HAZİHİ'L-KİT'ATŪ Fİ BEYÂNİ ENNE'L-BERZAHE İSNEYNİ EL-EVVELŪ
'ALEMİ'L-MİSÂLİ VE HŪVE BERZAHU'T-TENEZZŪLİ VE HŪVE KABLE'N-
NEŞÂTİ'D-DÜNYÂ VE YŪSEMMÂ Bİ'L-ĞAYBİ'L-İMKÂNİYYİ EL-MEKÂNŪ MÂ
FİHİ Fİ'Ş-ŞEHÂDETİ VE'Ş-SÂNİ BERZAHU'L-ERVÂHİ BA'DE'L-MÜFÂREKETİ
MİNE'L-EBDÂNİ VE YŪSEMMÂ Bİ'L-ĞAYBİ'L-MAHALLİ Lİ İMTİNÂ'İ ZUHŪRİ
MÂ FİHİ Fİ'Ş-ŞEHÂDETİ İLLÂ Fİ'L-ÂHİRETİ VE KALİLŪN MİN MŪKÂŞEFETİ
Bİ HİLÂFİ'L-EVVELİ¹⁹⁷**

1600 Diñle bir ma'nî girü sen hem-çü şehd
Tâ ki lezzet bulasın iy ercümend

152b Key gereklüdür anı sen vehm it
Tâ hayâta iresin sen iy yigit

Şol mişâl ki aña biz berzah didük
Anda saña dürlü tafsîl eyledük

Ğayridür şol berzahuñ kim aña cân
Anda varur çıksa andan iy cüvân

Diñle bu ma'nîyi, idelüm biz beyân
Altun üzre incü gibi hoş 'ayân

1605 Ol mişâl bil ki tenezzül berzahı
Berzah-ı evvel durur ol iy sahi

Neş'et-i dünyeviden ol şöñradur
Uş beyân itdüm bu sözi hem-çü dür

Hem de ahir berzah içre kamu cân
Her birisi kim tutar şüret 'ayân

¹⁹⁷ Bu bölüm, berzahın iki tane olduğunu, ilkinin tenezzül berzahı olan, dünyanın var olmasından evvel olan ve ondaki mekânın şehadette olduğu imkânî gayb diye adlandırılan misâl âlemi, ikincisinin de ahiret dışında ve ilkinin tersine biraz mükâşefe hariç, şehâdette içindekinin zuhûruna engel olduğundan mahallî gayb diye adlandırılan ve bedenlerden ayrıldıktan sonraki ruhlar berzahı olduğunu belirtmeye dairdir.

Ol ‘ameller şüretidür iy cüvân
Kim anı dünyâda kazandı o cân

Berzah-ı evvelde şüretler i yâr
Bile degüldür yakîn bil âşikâr

1610 Bes iki berzah degül bir iy güzîn
Şol ki sözdür uş didüm iy pākūdîn

Liki iki durur bilgil müşterek
‘Âlem-i revhâni olmakda ne şek

Cevher-i nūrânî ol iki iy hümâm
İşbu ‘âlem şüretin cāmî‘ tamām

Şeyh Fütühât’ında taşrîh eyledi
Üç yüz on birinci bâbında didi

Kim bu şânî berzah evvel gayridür
Uşda ben dağı didüm iy dişi dūr

1615 Gayb-i imkânî dirler evvele
Zîre mümkün andağı bunda gele

153a İşbu ‘âlemde bula bir bir zuhûr
Añlağıl bu sözi sen iy yüzi nūr

Bil ki dirler şânîye gayb-i muhâl
Zîre bunda gelmek andağı muhâl

Anda varan çünki bunda gelmedi
Lâ-cirem gayb-i muhâl oldu adı

Âhîretde bulur anlar bil zuhûr
Uş didüm bu ma’nîyi de bî-kuşûr

1620 Hem mükâşifler çoğı bil âşikâr
Ol tenezzül berzahın görür i yâr

Her ne hâdis olacağ-ısa yakîn
Dünyede anlar bilür iy pākūdîn

Ol ‘urûcuñ berzahın bil az kişi
Bu görür anlardan yakîn¹⁹⁸bu işi

Keşf idemez mü’mîn ahvâlin i cân
Kulunuñ sultân bilür hâlin ‘ayân

¹⁹⁸ Satır üstünde “yakîn” diye geçerken, metinde “bîl” diye geçmektedir.

Ol ‘Alim ü ol Habîr’dür iy imâm
Kulînuñ ahvâlin ol bilür tamâm

1625 Karañu gicede bilür iy güzln
Kara qarınca ayagın başduğın

Kara deñizde balıklar iy emîn
Ol bilür nice dönüben ağduğın

Gicelerde ehl-i zühdün tâ‘atin
Ehl-i fışkıñ fışkını bilür yakın

Kamu sırrı ol bilür iy bahtulu
Ya‘lemû’s-sırre ve ahfâ iy ulu

Kâle’llâhu te‘âlâ : “Ya‘lemû’s-sırre ve ahfâ”¹⁹⁹

Yâ İlâhî sen bilürsin hâlümüz
Hep bilürsin kılümüz ü kâlümüz

153b 1630 Saña lâıyk yok ‘amel bizde i şâh
Liki rahmet umaruz iy pâdişâh

Rahmet it biz ‘âşilere yâ Rahîm
Eylegil firdevs-i a‘lâda muķım

Ol Habîb’üñi şefî‘ itgil bize
Tâ şefâ‘at eyleye cânumuza

Ümmeti-y-señ ‘ışk-ıla virgil selâm
Ol Resûl’üñ cânına sen yâ imâm

Diñle imdi ol nebîler serveri
Nicesi seyr eyledi ‘âlemleri

1635 Diñler-iseñ sırr-ı mı‘râcı tamâm
İşbu kıt‘ada bilesin iy hümâm

**HAZİHİL- KİT‘ATÜ Fİ HÂTİMETİ SİRRİ’L-Mİ‘RÂCİ VE Fİ BEYÂNİ
ENNE’L - HAZARÂTE’L - İLÂHİYYETİ’L - KÜLLİYETİ HAMSÜN VE Bİ
İ‘TİBÂRİHÂ ŞÂRETÜ’L - ‘AVÂLİMÜ’L - KÜLLİYETİ’L - CÂMİ‘ATİ HAMSETEN
VE İN KÂNETÜ’L-‘AVÂLİMÜ ĞAYRE MÜTENÂHİYETİN VE İN HAZİHİ’L-
‘AVÂLİMÜ BA‘ZUHÂ RÜHUN Lİ BA‘ZİN FE SÂRE’N-NEBİYYÜ HAZA’L-
‘AVÂLİME FE VAŞALE İLÂ’L-HAZRETİ’L-AHÂDİYYETİ²⁰⁰**

¹⁹⁹ Taha suresi 7.ayet : “...O, gizliyi de, gizlinin gizlisini de bilir.”

²⁰⁰ Bu bölüm, miracın sırrının sonu hakkındadır ve küllî ilâhî hazretlerin beş tane olduğunu, bu itibarla, câmi‘ küllî âlemlerin beş tane olduğunu, eğer âlemler sonsuz olup, bu âlemlerin bazıları, bazılarına ruh olsaydı, Peygamber’in bu âlemleri dolaşıp ahadiyet hazretine vardığını beyan etmeye dairdir.

Girü gönülüm bahrı mevce geldi uş
Gevherini cümle taşra dökdi hōş²⁰¹

Gevher alana şalā dūr iy cūvān
Cānına cān isteyen gelsün i cān

Ger bu gevherden alursañ sen i yār
Dürlü ‘ālem geçesin bil āşikār

İresin bir nesneye ‘ālem degül
Cān u cān u cān u cān u cāndur ol

1640 Bes ki mi‘rācuñ ola ol dem tamām
Fāniyiken bākī olasin iy hemīn²⁰²

Ol himāriyyet gide tuzluk gele
Bil ki senden her ta‘ām lezzet ala

154a Olasin ‘ankā’ bāz-ısañ i yār
Dilgüyiken şır olasin āşikār

Bil ki hāzret biş durur iy muhterem
‘Işık-ıla diñle ki bir bir uş direm

Biri ğayb-ı mutlak oldu iy ahl
Hem şehadet mutlakā biri dahı

1645 Birbirine bu iki ‘ālem i dōst
Bil mukābildür didüm uşda dūrüst

Biri de ğayb-ı muzāfdur diñlegil
Bil iki kısım oldu bunı añlağıl

Biri ğayb-ı mutlakā yakın i cān
Hem şehadet mutlakā biri i cān

Neyçün iki kısım oldu iy güzīn
Zire ervāha şuverdür şeksüzün

Ol şuver durur mişāliyye işit
Kim şehadete münāsib iy yigit

1650 Hem şuver-i ‘akliyye ervāha bil
Ġayb-ı mutlakā münāsib añlağıl

Bil bişinci hāzret-i cāmi‘ durur
Cem‘ ider ol dördüni iy dişi dūr

²⁰¹ Haşiyede “şaldı uş”.

²⁰² Kafiyyeye göre “iy hūmām” olabilir.

Bil ‘avālim bi-nihāyet iy imām
İ’tibāruñ ḥazret-ile biş tamām

Biri a‘yān-ı şevābit ‘ālemi
Bil ki oldur ğayb-ı mutlak hem-demi

Birisi de ‘ālem-i ervāḥ durur
Ol ceberūtiyyedür iy yūzi nūr

1655 İşbu ‘ālem ol muzaḥa kısım olan
Ya‘ni ğayb-ı mutlakı yakın olan

‘Ālemidür bil yakın ol ḥazretüñ
Şakla bu sözümi k’arta devletüñ

154b Biri daḥı ol mişālūñ ‘ālemi
Kim anı kıldum beyān iy ādemī

Ol muzaḥuñ kısım-ı şānisine bil
İşbu ‘ālem aña ‘ālem añağıl

Biri daḥı ‘ālem-i mülkdür i cān
Ol şehādet ‘ālemidür bi-gümān

1660 ‘Ālem-i insāni durur bir daḥı
Cāmi‘ ol dört ‘ālemi bil iy aḥī

Ḥazreti kim cāmi‘adur iy ulu
Bu aña ‘ālem durur iy bahtulu

‘Ālem-i milk bil ki bu ‘ālem i yār
Ol mişāle ola mazḥar aşikār

Ol melekūt ‘ālemidür iy cūvān
Şakla bu sözü ki budur cāna cān

Hem mişālde bil ki mazḥardur yakın
Ol ceberūt ‘ālemine iy gūzīn

1665 Ol uḫūlūñ hem nūfusuñ ‘ālemi
Añağıl bu sözi sen iy ādemī

Hem ceberūt ‘ālemi iy yūzi nūr
‘Ālem-i a‘yāna mazḥar bi-ḫuşūr

‘Ālem-i a‘yān daḥı mazḥar durur
Ḥazret-i esmāya bil iy dişi dūr

Hâzret-i esmâya dirler iy ulu
Vâhidiyyet hâzreti iy bahtulu

Vâhidiyyet hâzrete mazhar durur
Aḥadiyyet hâzretine söz budur

1670 Birbirinden diridür bunlar i cān
Birbirinden tâzedür çün gûlsitân

Ba'zısı ten ba'zısı cān gibidür
Ba'zısı şahs ba'zısı İmân gibidür

155a Bil bu 'âlem ten durur iy nev-cüvân
Ol mişâlûñ 'âlemi cāndur i cān

Ol ceberût 'âlemidür cāna cān
'Âlem a'yân cān cānı cān i cān

Hâzret-i esmâ durur bilgil i cān
Cān cān-ı cān-ı cān iy nev-cüvân

1675 Hem aḥadiyyet dahı bilgil i cān
Hem-çü cān cān-ı cān-ı cān-ı cān

Diñle imdi sırr-ı mi'râcı tamām
Cān kulağını berü aç iy imām

Çünkü ol tāvûs-ı mâ zâğē'l-başar²⁰³
Ol mişâli seyr kıldı hûb ter

Her ne varsa gördi anda bî-kuşûr
'Arş u Kürsî vü cinân u hem kuşûr

Geçdi andan ilerü ol dem ḥalîl
Ol ceberûtı temâşâ kıldı bil

1680 Anda dahı her ne varsa gördi ol
'Âlem-i a'yâna andan irdi ol

Hôş teferrüc eyledi anı dahı
Geçdi esmâya hem andan iy aḥî²⁰⁴

Kâbe-kavseyne irişdi ol Resûl
Ol deñizde bil ki gavvâş oldı ol

Dürlü dūr-dâne çıkardı bî-hisâb
Geçdi ev-ednâya andan iy şebâb

²⁰³ Necm suresi 17.ayet : "...gözü kaymadı..."

²⁰⁴ Haşiyede "İy saḥî".

Ya'ni kim irdi vücūd-ı mutlakā
Şeksüzün irişdi ol dem ol Hāk'a

1685 Gitdi hicrān buldı ol demde vişāl
Dōst tecellī itdi görindi cemāl

Gitdi 'āşık kaldı ma'şūkı hemān
Bes fenā buldı bekā buldı o cān

155b Katrelik gitdi hemān bahr oldı ferd
Mīm-i Aḥmed maḥv olup oldı aḥad

Bes ki nūra karışuban oldı nūr
Ol deñizde irdi aña ḥōş sūrūr

Bes ki ma'şūk açdı aña dürlü rāz
Gitdi ara yirde yüz biñ dürlü nāz

1690 Niçe biñ söz ma'şūk aña söyledi
Zire Hāk evḥā ilā 'abdiḥ²⁰⁵ didi

Kāle'llāhu te'ālā : "Mā kezebe'l-fü'adü mā rea"²⁰⁶

Bil fu'adī göz-ile gördi Hāk'ı
Hāk didi kim mā kezeb iy muttekī

Kāle'llāhu te'ālā : "Mā zāge'l-başarü ve mā ṭağā"²⁰⁷

Ya'ni gördüğün fu'ad-ıla Resül
Bil yakīn bildi anı ol bā-uşül

Zeyğ idüp yalanlamaz ol mu'teber
Hāk didi aña ki mā zāge'l-başar²⁰⁸

HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ İŞTİYAKİ İLÂ LİKÂ'İ'L-ḤABİBİ
'ALEYHİ'S-SELÂM²⁰⁹

Kamusını çün göre ol muḥterem
Bes fu'ad gözi nice zeyğ ide hem

1695 Ol maḥāmātuñ kamosın geçdi ol
Bil şarāb-ı lā-yezālī içdi ol

²⁰⁵ Necm suresi 10.ayet : "...kuluna...vahyetti."

²⁰⁶ Necm suresi 11.ayet : "(Gözleriyle) gördüğünü kalbi yalanlamadı."

²⁰⁷ Necm suresi 17.ayet : "Muhammed'in gözü kaymadı ve kamaşmadı."

²⁰⁸ Necm suresi 17.ayet : "...gözü kaymadı..."

²⁰⁹ Bu bölüm, Peygamber (a.s.)'la karşılaşmanın özlemini belirtmeye dairdir.

Şol kişi kim sāki ʿaṇa Ḥazret ola
Bes yakın diridür ol nice öle

Şüreti penhân-ısa anuñ ne var
‘Ālemi ider taşarruf āşikār

Ol durur Ḥaḳḳ’a vesile iy cüvân
‘Āşıkı ma‘şuḳa ırgürür ‘ayân

156a

Oldur aḥî dertlere dermân olan
Oldur aḥî tenlere hem cân olan

1700

‘Āşılere ol durur şefkat kılan
Gözleri yaşın kıyâmetde silen

Oldur aḥî Ḥazret’e olan ḥabîb
Ol günâh ḥasretlerine hem ṭabîb

HAZİHÎ’L-KİT‘ATÜ Fİ BEYÂNİ İŞTİYÂKİ İLÂ LİKÂ’İ’L-ḤABÎBİ²¹⁰

Yâ ḥabîbî inlerem uş hem-çü çeng
Zire hicrân sîneme urdı ḥadeng

‘Ūd gibi çalınuram her seher
Zahme gibi hicrûñ urdı baña seng

Çünki içmişem firâkuñdan kadeḥ
Bes ki gönîlüm gonce gibi oldu teng

1705

Ol vişâlûñ şayḳalın ur yâ münîr
Zire gönîlüm gözgüsi uş tıldı jeng

Vaşluñuñ ḳullābı çekmezse beni
Nice varam ḥazretüñe leng ü leng

Baña vaşluñ ḳılıcın urmaz-ısañ
Fürḳatûñ yudar beni hem-çü neheng

N’ola hicrûñde yüzüm şarardısa
Uşda gözüm yaşı virür aña reng

Ol mübârek türbeñe çek yâ Resûl
Niçeye dek olayın bunda direng

HAZİHÎ’L-KİT‘ATÜ Fİ ḤATİMETİ’L-KİTÂBİ²¹¹

²¹⁰ Bu bölüm, Habibullah ile karşılaşmanın özlemini belirtmeye dairdir.

²¹¹ Bu bölüm, kitabın sonuna dairdir.

1710 Ben ki 'Ārif ven sözi hatm eyledüm
Bil yakın kim dürr ü cevher söyledüm

Sırr-ı mi'râcı dahı itdüm beyân
Ol Resûl'ün cânına yüz biñ selâm

156b Mecma'a'l-bahreyn oldı bu kitâb
Biri zâhir biri bâtın iy şebâb

Bahr-ı zâhir zâhir-i mi'râc i yâr
Bahr-ı bâtın sırr-ı mi'râc âşikâr

Bu iki mi'râc dahı oldı şaḥîḥ
İkisini dahı kıldı ol faṣîḥ

1715 Kendü nice cāmi'-ısa iy güzîn
Zâhir-ile bâtını iy pāküdîn

Cāmi' oldı bes ki mi'râcı dahı
Zâhir-ile bâtını bil iy aḥî

Bu iki deryâ yakın bil tolidur
Cevher ü incüler-ile oldı pür

Ol ki zâhir bahridür bil iy ḥarîf
Toludur incüler-ile ḥoş laṭîf

Ol ki bâtındur deñizdür iy cüvân
Toludur cevherler-ile hem-çü kân

1720 Ol iki deryâya var bahrî i cân
Ṭâlib aña gevher alurlar revân

Ol ki zâhir deñizi iy müslimün
Aña gavvâş şâliḥün u vâ'izün

Ol ki bâtın deñizi iy mü'minün
Aña gavvâş 'âşikün u 'ârifün

Gelgil imdi yüzgüciyiseñ i yâr
İncü hem gevher çıkar ḥoş şu'le-dâr

Bu kitâbı çünki tekrâr kılasın
Bil ki dürlü dürlü gevher bulasın

1725 Çok kişi mi'râc idüpdür iy cüvân
Liki tendür cümle budur aña cân

‘Arif-iseñ farq idesin cevheri
Görmeyesin pây-ıla sen bir seri

157a

Câhil-iseñ nûr-ıla zulmet saña
Bir durur ne söyleyem hikmet saña

Şöyle hayvân gibi sen belki ağal
Zulmet-ender-zulmet olduñ fı’l-mişâl

Gözlüyiseñ hûbdan zevk idesin
Kör-iseñ hûba kaçan şevk idesin

1730

Burnuñ açuğ-ısa koku alasın
İşbu gülden hōş şafalar bulasın

Ger kulağıñ var-ısa bülbül sözün
İşidüben zevk idesin iy güzün

Bes ne sa’y itdügümi hem bilesin
Bes baña dürlü du‘âlar kılasın

Dercdür bu dırcde²¹²iy mu‘teber
Biñ sekiz yüz elli biş dâne güher

Bil sekiz yüz kırk birinde hicrete
Hatm idüp Mi‘râc’ı irdük devlete

1735

Çünkü Mi‘râc’ı tamâm itdüm yakın
İbtidâ itdüm Vefât’a ben hâzın

Diñle uş çeng gibi inlerem i yâr
Çün rebâb-ı zâr iderem dil-figâr

Uş düdük gibi ciger päre pare
İñleyüp idem cigerleri yara

Eyleyem yürekleri hem-çün kebâb
Gözleri kan yaş-ıla idem harâb

‘Üd gibi göklere nâlem yite
Âhum odı-y-la cihân yanup tüte

1740

Nice dil ola vefâtı söyleye
Nice yürek ola tākāt eyleye

İşbu oda taş u demür döymeye
Kamu gökler yir yüzine ağılaya

²¹² Metinde “dercde”.

157b

Çün vefâtı söyleyem ben derd-ile
Yağalar hem sîneler bil çâk ola

Ümmeti-y-señ göz yaşın siyl eylegil
Yaş yirine derd-ile kan ağlağıl

Gice gündüz rûhına virbi selâm
Tâ ki râzı ola ol Rabbü'l-enâm

[VEFĀTÜ'N-NEBİ]

157b HAZĀ VEFĀTÜ'N-NEBİYYİ ŞALLA'LLĀHU 'ALEYHİ VE
SELLEME MİN KELĀMİ'L-'ĀRİFİ VE HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ
TEVHİDİ'LLĀHİ TE'ĀLĀ¹

1 Hamd ol sultāna k'itdi āşikār
'Ālem içre gülsitān hōş nev-bahār

Gülleri güldürüp itdi hūb-rū
Bülbüli hem qarşusına kıldı zār

Eyledi yir yüzini atlas bisāt
Hōş revān itdi orada cūy-bār

'Ālemi uş rüşen itdi ol Cemīl
Eyledi içini pür-naqş u nigār

5 Yir yüzinde hikmet-ile kıldı ol
Heft kişver hem dahı yidi bihār

Qulları-y-çün gör ki kıldı ol Kerīm
Dürlü yimiş yir yüzinde āb-dār

Qullarınuñ kimini kıldı faķır
Kimine taht virüp itdi şehriyār

Kimini kāfir kılup redd eyledi
Kimini mü'min kılup itdi ihtiyār

Kimini zulmāni kıldı bil o Nūr
Kimini itdi münevver şemsi-vār

10 Kimisinde bil ki tiryāk eyledi
Kimisinde hem qodı ol zehr-i mār

Gör ne hikmetler kılur ol zū'l-celāl
Aç aķı gözünü kılğıl i'tibār

158a Gör bu yirler üzre ezrak qubbeyi
Nicesi devr itdürür ol Kirdigār

¹ Bu, Ārif'in sözlerinden, Peygamber (sav)'in vefatıdır ve bu bölüm Allahu Teāla'nın tevhidine dairdir.

Ay u güneşle bezedi gökleri
Hem dahı ılduzları, itdi şu'le-dār

Zıhi kâdir bir kezin çün kün didi
Oldı 'âlem hoş müretteb âşikâr

15 Gerçi böyle hûb zîbâdur bu gün
Liki kalmaz kimseye bu rûzigâr

Şamusını Hâk girü kılar fenâ
Bes ki bî-çündür bu şamu kâr u bâr

Külli şey'in hâlikün² bilgil yakın
Bâkî vech-i Hâk kalur iy nâmüdâr

Pâre pâre kılsar bu gökleri
İdiser ılduzları yire nişâr

Aya güneşe husûf-ıla kûsûf
Viriserdür bil yakın ol kâridâr

20 Kıpıra tağları yirinden o şâh
Ol deñizleri şoğulda³ her ne var

Boza işbu yirleri kıla harâb
Şamu halkı öldüre hem zâr u zâr

İşbu gördüğün müzeyyen dünyede
Bil ki ne sakfu kalur ne hûd divâr

Şarfetü'l-'ayn içre ol sultân-ı hayy
Cümlesini kılsardur târümâr

Çün şamu ola fenâ ol Hâk kıla
Bes ki vahdet ola ol dem âşikâr

25 Limeni'l-mülkü⁴ diye ol dem İlâh
Kimse vermeye cevâb aña i yâr

Bes cevâbın kendü vire kendüye
Diye Şahhâr'un durur şamu diyâr

158b Gel yi imdi kendü kayduñ şimdiden
Çünkü ne dâ'ir kalur ne huzmedâr

² "(O'nun zâtından başka) Herşey yok olacaktır." (Kasas suresi /88.ayet)

³ şoğult-: suyunu çekmek, kurutmak

⁴ "(Bugün) hükümlerlik kimindir?" (el-Mü'min suresi /16.ayet)

Qanda vardı enbiyā vü evliyā
Yāhu qanı ol Resūl-i nāmudār

Yāhu qanı dünyenüñ sultānları
Qanda vardı Rüstem ü Sām u süvār

30 Uş görürsin kim qamusı gitdiler
Varubanın tutdılar anda qarār

Bil haqıqat kim saña mülk ol durur
Şeksüz işbu fānı dünya müste‘ār

Bes ki ol mülki ‘imāret idegör
Tā ki olmaya o ravza saña hār⁵

Gice gündüz eyle hızmət ol Haq’a
Añ günāhuñ eyle istiğfār i yār

Yā İlāhı rahmet it ‘aşılere
İşbu ben ‘aşıyı de iy Kirdgār⁶

35 Uşda istiğfār iderüz saña biz
Gice gündüz rahmetüne intizār

HAZİHİ’L-KİT‘ATÜ Fİ MEDHİ’N-NEBİYYİ ŞALLA’LLĀHU ‘ALEYHİ VE SELLEME ŞADAQA RESÜLU’LLĀH⁷

Hem şalāt anuñ nebīsine i yār
Bil habıbidür anuñ ol aşikār

Çünki işbu ‘āleme geldi münır
Yir yüzün kıldı münevver şemsi-vār

Zulmet-ile tolmış-ıdı yir yüzi
Şer‘ini saçdı bes ol nāmudār

Yir yüzün tutmuş-ıdı cümle diken
Gül-ile toldurdu ol hem-çün bahār

40 Cümlesi küfr-ile zulmetdeyiken
Gelüben ‘adlin yürıtdi şehriyār

159a Enbiyā cem‘ine ol şem‘ oldı bil
Evliyā anuñla itdi iftiḥār

⁵ Sayfa kenarında “tār”.

⁶ Metinde “kirdgār”.

⁷ Bu bölüm, Peygamber (sav)’i övmeye dairdir . Allah’ın elçisi doğru söyledi.

Kamu halkı dīne da'vet eyledi
Girdiler bes fevc fevc ol dem i yār

Mü'mine oldur ra'ûf u hem rahîm
Kâfirûn cânına urur bil ki nār

Heybetinden iki aylık yola dek
Ağlar-ıdı kâfir andan zār u zār

45 Hōş 'imâret kıldı işbu 'âlemi
Her tarafda kıldı dürlü mürğizār

Şer' şuyın hōş akıtdı 'âleme
Dīn ağacı virdi ol demde şimār

Düzdi İslām içre dürlü gülsitān
Ma'rifetden çün akıtdı cüy-bār

Çün bu mülki tutdı ol şāh-ı güzīn
Vardı ol mülke ki tā ide şikār

Çün bu 'âlemden tulundı ol güneş
Vardı anda virdi nūr ol şemsi-vār

50 Vardı anda ümmeti-y-çün yir tuta
Dürlü ni'met hāşıl ide bî-şümār

Anuñ-içün bizden ayru düşdi ol
Uşda görmezüz anı biz aşikār

Vāh bu şüret ayrılığından n'idem
Uş ciger kan oldu gözüm hōş bñār

İşbu hicrāndan yürek delük delük
Yok mıdur bu ayruluğa hıç kenār

Oldı beñzüm şaru yaşum lāle-reng
Çünkü bu hicrān içüme urdı nār

55 İy 'aceb kim nişe gözün ağlamaz
Yohsa bağruñ taş mıdur senün i yār

159b Nişe yağa yırtup inlemeyesin
Diye kanı ol güher kim şu'le-dār

Döymedi ayruluğa cānsuz direk
Mescid içre inledi ol zār u zār

Sen ki ümmetsin katı taşdan katı
Bu firâka nice döyersin i yâr

Bir devecük döymedi ayruluğa
Virdi yolında anuñ cân zâr u zâr

60 Bes neçün sen sİne çāk itmeyesin
İşbu mülkde tutasın böyle qarâr

Gel gidelüm biz o şāhuñ katına
Zİre bizüm'çün çekdi ol intizār

BI-vefādur dün̄ye bilgil iy cūvān
Gör ki göçürdi anı bu rüzigār

Dün̄ye kalsa añā kalurdi hemİn
Añā dağı kalmadı kıl i'tibār

Furşat eldeyken düriş kılğıl 'amel
Zİre kim bir gün ölürsin zâr u zâr

65 Dök günāhuñ yüklerini bunda sen
Tā ki ol çukur saña olmaya tār

Ol Nebİ'den dağı ayrılmayasın
Şef'ati ola anuñ senüñle yâr

Bes gidersin cennete şādān olup
Var ki Ahmed ola saña bil ki yâr

Yā İlāhİ ol Resül'üñden bizi
Ayrı kılmağıl yarın iy Kirdigār

Maqşūdına irüen sen kulları
Maqşūdumuz ol durur uş āşikār

**HAZİHİ'L-KİT'ATŪ Fİ MEDHİ'L-ĀLİ VE'L-AŞHĀBİ RIDVĀNU'LLĀHİ
'ALEYHİM ECMA'İN⁸**

160a 70 Āline aşhābına dağı i yâr
Kim Resül'e anlar oldu toğrı yâr

Cem'-i mü'minlere hōş şem' oldılar
Kıldılar küffāra yir yüzini tār

Sünnet'i anlar hōş ihyā itdiler
Kıldılar halk içre şer'i āşikār

⁸ Bu bölüm, ehl-i beyti ve ashâbı (Allah hepsinden razı olsun) övmeye dairdir.

Ümmete Kur'an şarabın irgürüp⁹
İtdiler cân hastasına hōş temār

Hem haqıkat hem tarıkat buldılar
'Işk şarabın içüp oldılar humār

75 Şundılar hem cür'asını ümmete
Lā-cirem anlar da mest oldı i yār

Bahrilerdür cümle anlar iy cüvān
Uşda şer' oldı olara hōş bihār

Ȧaldılar dūrler cevāhir aldılar
Ümmet üzre kıldılar anı nişār

Bes cehālet zulmetini sūrdiler
Halka şu'le virdiler hōş şemsi-vār

Şer' bāgına kamosı girdiler
Anda celve urdılar tāvūsı-vār

80 Sūnnet'ün şahrāsını sayd itdiler
Dīn hūmāsın itdiler anda şikār

Dīn yolında zahmete şabr itdiler
Oldılar ok u kılıca hōş hişār

Kamu halk içre olar kıldı güzīn
Ol Resūl'i cümle itdi ihtiyār

Cem'-idi anlar ara yirde Resūl
Nūr virürdi kamosına şem'i-vār

Çünki gitdi zulmet içre kıldılar
Bes kamu ağladı anlar¹⁰ zār u zār

160b 85 Yağa yırtup sīneler çāk itdiler
Odlara yakdı oları derd-i yār

Vā-resūlā diyüp ağlarlar-ıdı
Gözlerinden akar-ıdı eşk-i bār

Dirler-idi eyledūn bizi yetīm
Kaldı kullar kanda vardı şehriyār

Uş koyunlar kaldı gitdi bekçisi
Kurtlar idiser-imiş bizi şikār

⁹ Satır üstünde "içürüp".

¹⁰ Satır üstünde "ol dem".

Atamız gitdi vü kalduk biz yetim
Bağrı başlu gözi yaşlu bî-ķarār

90 Vāy ol oğlana ki ķala ol yetim
Yalımı alçak¹¹ olup olur nizār

Böyle diyüp cümlesi ağlar-ıdı
Ķan aķardı gözlerinden çün bınār

Çeng gibi nāle iderdi ķamusu
Ķara olmışdı bulara rūzigār

Şol düdük gibi yürek delük delük
İñleyüp olmışlar-ıdı bî-ķarār

Ol rebāb gibi figān u zāruyı
Göklere irgürüp oldılar naçār

95 Her ki anları severse cān-ıla
Aña rahmet eylesün ol Kirdigār

HAZİHİ'-L-ĶIT'ATÜ Fİ İBTİDĀ'-İ'L-VEFĀTİ VE Fİ TEFSİRİ İZĀ CĀ'E NAŞRU'LLĀHİ İLĀ'L-ĀĦİRİ¹²

Şevķ-ı bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm
Gönlüme itdi eṣer bil iy ḥakīm

Ol eṣerden uşda gözüm yaşıldur
Cigerüm ḳan bu yüregüm başlıdur

Uş perişān-hāl bî-çāre olmuşam
Miskın ü dil-ḥaste, avāre olmuşam

161a Dirvenin zāriyile kim iy 'aceb
İrişem mi dōsta ben ḳılup ṭaleb

100 İrişe mi işbu zerre ol güne
İrişe mi işbu ḳatre baḥrine

Fer'-i cān aşlına ire mi 'aceb
Yohsa bunda çeke mi dā'im ta'ab

İy 'aceb ol dōst cemālini görem
Yohsa zāriyile ben cān mı virem

İşbu hicrānda ciger pāre pāre
Uşda gözüm kāmı dōndi bınāra

¹¹ yalımı alçak : İtibarı düşük, mevkii olmayan

¹² Bu bölüm, Vefat'a başlangıç ve "İzā cā'e nasru'llahī"(ilh)'nin tefsirine dairdir.

Çün yüregüm tıldı andan kara kan
 Kan revân olup dile geldi i cân

105 Dil diledi hicrden ide beyân
 Tâ ki yürekleri ol dile revân

Uşta ister ol vefâtı söyleye
 Göz yaşına halkı bes garğ eyleye

Ayruluk odını ol yakmak diler
 Katı yaydan okları urmak diler¹³

İşbu hicrânda büküldüm çengi-vâr
 Oda düşdüm çü ‘ud uşda i yâr

İñleyüp zârı iderem hem-çü nây
 Gice gündüz uşda direm vâ¹⁴vây

110 Vâ-resûlâ vâ-ḥabîbâ direm uş
 Gözlerüm yaş içmedin hem itdi cûş

Bu firâka taş u demür iy ḥalîl
 Katlanımaz tağlar işbu oda bil

İşbu oddan kamu odlar söyine
 Çeşmeler kamusu hem kana döne

Şoğula cümle deñizler boş kıla
 Köşkler ü daḥı sarâylar yıkıla

161b Per kaçup kuşlar hevâda ağlaşa
 Yirde cinnîler sağular sağlaşa

115 Ümmet arasında hem efgân ola
 Ay u güneş nûrı hem perrân ola

Hem döküle cümle ılduzlar yire
 Ola gökler kamusu pâre pâre

Hem melekler gök yüzinde ağlayalar
 Hüriler cennetde yas eyleyeler

Bes kıyâmet kopdı ol dem bil yakın
 Çünkü gitdi dünyeden şâh-ı güzîl

¹³ Mısralar arasındaki boşlukta, şu beyit de not edilmiş : “Anuñ-ıq ümmeti yakmak diler / Bu yetimler yüregini ol diler”

¹⁴ Satır üstünde “vâh kî” diye geçmektedir.

Çün habîbüm menzilün oldı tūrāb
Bu cihān olsun harāb-ender-harāb

120 Kānı anuñ ve'd-ḍuhā yüzi digil
Yā kani ve'l-leyli şacı söylegil

Kānda vardı ol kamer alnı i cān
K'ansuz uşda karañudur bu cihān

Kānda vardı kābe-kayseyn kaşı
Yāhu kani anuñ ol incü dişi

Kanı şekkerden anuñ tatlu dili
Söze gelse māt iderdi bülbüli

Ol mükahhal gözleri kani i şāb
La'l-i ahmer lebleri tahte't-tūrāb

125 Kānda vardı servi boyı di anuñ
Vāh ki berg-imiş senūñ cānum canuñ

Çün kamumuz andan olavuz cüzā
Nişe cān virmeyevüz biz iy Hüzā

Gitdi ol biz kamumuz kaldı yetim
Lā-cirem ümmet dahı oldı yetim

Yā İlāhı bize rahmet eylegil
Biz yetimi ol şaha bağışlağıl

162a Ayru kılduñ-ısa dünyāda i şāh
Ayrı kılma ahiretde yā İlāh

130 Diñle imdi ol vefatı şerh idem
Ümmetüñ yüreklerini şerha idem

Çün izā cā süresi indi yire
İrdi aşhābuñ yüregine yara

Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥim "İzā cā'e naşru'llāhi ve'l-fethu ve ra'eyte'n-nāse yedhulüne fī dīni'llāhi efvācen fe sebbih bi ḥamdi rabbike ve'steğfirhu inneḥü kāne tevvāben"¹⁵

Diñle evvel süreyi şerh ideyin
Soñra ümmet yüregi şerha ideyin

¹⁵ Nasr suresi 1-3.ayetler : "Allah'ın yardımı ve zaferi gelip de insanların bölük bölük Allah'ın dinine girmekte olduklarını gördüğün vakit Allah'ına hamdederek O'nu tesbih et ve O'ndan mağfiret dile, çünkü O tevbeleri fazlaca kabul edendir."

Hall-i Keşşâf üzre şerh idem i yâr
Höş haberler saña virem aşikâr

Hak iza cā'e didi bil iy şerif
Hem de naşru'llāhi didi ol Latîf

135 Ya'ni Hakk'ıñ nuşreti geldiye
Ol Resûl'e yardımın kıldıyısâ

'Arab üzre yâ Kureyş üzre i yâr
Ma'ni budur uşda didüm aşikâr

Hem dahı ve'l-fethü didi ol Celîl
Ya'ni feth-i Mekke geldiye bil

Bir kavülde muṭlaḳa Hak naşrdur
Kim kamu mü'minlere¹⁶ yardım kıldur

Hem dahı feth-i bilād-i müşrikîn
Böyle dimişler bu sözi iy güzîñ

140 Feth-i Mekke ol Resûl'e iy hümâm
Diñle ḳanḳı aydadur diyem tamâm

162b Şehr-i şavmuñ onı geḳmişdi, iy güzîñ
Hicretüñ sekiz yılındaydı yaḳîñ

Var-ıdı on biñ kişi ol şāh-ıla
Cümle Enşārî Muhācirler bile

Çünki gördi Mekke'yi ol mu'teber
Ka'be ḳapusına vardı iy piser

Lā ilāhe illa'llāh didi o ḥān
Vaḥdehü hem lā şerīke leh i cān

Ḳāle'n-nebiyyü 'aleyhi's-selām [fî] fethi Mekketi 'inde bâbi'l-Ka'beti : "Lā ilāhe ill'llāhu vaḥdehü lā şerīke lehü şadaḳa va'dehü ve naşara 'abdehü ve hezeme'l-aḳabe vaḥdehü"¹⁷

145 Bes ki didi Mekke ḥalḳına Resûl
Ne kılayım şimdi size iy fuḫûl

Didiler anlar ḥayır kıy yâ kerîm
Ḳardeş ü hem ḳardeş oḳlısın raḥîm

¹⁶ Metinde "minlere" diye eksik yazılmıştır.

¹⁷ Peygamber (a.s.), Mekke'nin fethinde, Kabe'nin kapısında şöyle buyurdu : "Allah'tan başka ilah yoktur, O tektir, ortağı yoktur, va'dinde sâdik olup kuluna yardım etti ve tek başına müttelik orduları helâk etti"

Bes Resül anda hemân lutf işledi
Cümlesin âzâd idüp bağışladı

Mekke'yi çün güc-ile açdı o cân
Mekke halkı cümle kul-ıdı 'ayân

Çünki kâmusı azâdlu oldılar
Anlara bes kim talaķā didiler

150 Ya'ni âzâdlu dimekdür ma'nisi
Ol Resül âzâdlusıdur cümlesi

Bey'at itdiler Resül-ile i cân
Kâmusı oldu müsülmân ol zamân

Turdu on biş gice anda ol münîr
Gitdi andan bil hevâ üzre beşîr

Hem ra'eyte'n-nâse didi yedhulûn
Din-i haķķa fevc fevc iy müsümün

163a Ya'ni sen gördünse halkı yâ imâm
Fevc fevc girürler İslâm'a tamâm

155 Diñlegil Câbir ki bir gün ağlamış
Ol Resülü'llâh'dan işitdüm dimiş

Kim nice girürse halk İslâm'a bil
Şöyle çıkısar girü key añlağıl

Ve 'an Câbir bin 'Abdu'llâh rağıya'llâhu 'anhü ennehü bekiye yevmen bime tebki fe lemmâ semi'tu Resüla'llâhi şalla'llâhu 'aleyhi ve selleme yekûlü "dahale'n-nâsü fî dîni'llâhi efvâcen ve yestahricüne minhü efvâcen" naķalehü Keşşâf¹⁸

Bu zamân aña yakındur iy ulu
Şaķlağıl İmānuñı iy bahtulu

Yâ İlâhi şaķlağıl İmānumuz
Hâzretüñe tâ yüzi aķ varavuz

Diñle imdi nâsda vardur ihtilâf
Ba'zılar didi Yemen halkı i şâf

160 Ol Ebü Hureyre nitekim dimiş
Bu hadîşi Muştafâ'dan söylemiş

¹⁸ Câbir bin Abdullah (r.a.)'den rivayetle, diyor ki: " Resulullah (sav)'in, "İnsanlar Allah'ın dinine fevc fevc girdiler ve ondan fevc fevc çıkacaklar " dediğini duyunca ağladım." (Keşşâf'tan nakil)

Kim Resûl'e çün bu süre indi bil
Didi kim Allāhu ekber ol halil

Kim¹⁹ Hāk'ıñ naşrı-y-la fethi geldi uş
Bes Yemen'den geldi bir halk göñli hoş

Kamusıñ göñli yufka iy halim
Cümlesi oldı müsülman iy selim

Bil Yemānı didi İmānā Resûl
Fıkh u hikmet hem Yemānı kıl kabûl

165 Hem didi Rahmān nefesin buluram
Ben Yemen'den yañadan iy muhterem

Kāle'n-nebiyyü 'aleyhi's-selām : "El-İmānū Yemeniyyin ve'l-fıkhū Yemenin ve'l-hikmetü Yemeniyyetin" ve kāle'n-nebiyyü 'aleyhi's-selām : "Ecidü nefesi rabbiküm min kıbeli'l-Yemeni" (Keşşâf) ke kavlihi 'aleyhi's-selām "Lā tesibbū'r-rîha fe innehâ min nefesi'r-rahmāni el-murād mine'r-rîhi'l-latîfi yedhîlu fî bedeni'l-insāni ve yesterîhu minhü"²⁰

163b Ol Hasan dimiş Nebi çün Mekke'yi
Feth kıldı 'unf-ıla ol Bekke'yi

Çün 'Arab birbirile söyleşdiler
Bil müsülman olmağa tanışdılar

Didiler kim şimdiye dek Mekke'yi
Kimse açmadı güc-ile Bekke'yi

Ebrehe gibi kişi filler-ile
Bil helāk oldı kamu leşker-ile

170 Çün Muhammed açdı dîni hak durur
Aña yarı iden ol muflak durur

Böyle diyüben kamusı geldiler
Fevc fevc anlar müsülman oldılar

Mekke'yi açmazdan öñdün iy yigit
Dîne bir bir girür-idi key işit

Mekke feth olduğda geldi fevc fevc
Dîne girüp urdı anlar bil ki mevc

¹⁹ Metinde "kem".

²⁰ Peygamber (a.s.) buyurdu ki : "İman Yemenlidir, fıkh Yemenlidir, hikmet de Yemenlidir." Yine buyurdu ki : "Rabbınızın nefesini Yemen tarafından hissediyorum." (Keşşaf) Şu sözü gibi : "Rüzgâra küfretmeyiniz. O, Rahmân'ın nefesindendir, bundan murat, latif rüzgârdır ki, insanın bedenine girer ve onunla rahatlar."

Diñlegil dahı ne didi Rabbike
Didi fe sebbih bi hamdi rabbike

175 Ya'ni sübhâne'llāhı di iy ğanı
Hamd idici olduğuñ halde beni

Ya'ni kılğıl sen ta'accüb yā imām
Saña Mekke'yi açduğından Hāk tamām

Zire gönlüñden şek geçmez-idi
Hem dahı bir gönlüñe gelmez-idi

Kim aħad açaydı Mekke'yi i cān
Hamd kıl bes işbu şun'a bî-kerān

Yā Hāk'ı tesbih ü tahmîd eylegil
Kulluğın artur u temcîd eylegil

180 Zire in'āmı Hāk'uñ çokdur saña
Kulluğın sen de ziyāde kıl aña

164a Yāhu kılğıl yā Muħammed sen namāz
Ol ulu sultāna hōş kılğıl niyāz

Nitekim gelmiş haberde iy yigit
Dimiş Ümmehānı bu sözi işit

Revet Ümmehānı rağiya'llāhu 'anhā ennehü lemmā fetehe bābe'l-Ka'beti 'ale'n-nebiyyi 'aleyhi's-selām şalātü'd-duħā semāne rik'at²¹

Ya'ni Ka'be kapısı fetħ oldu çün
Hōş namāz kıldı Resül iy mü'minün

Ol Nebi kuşluk namāzın iy hümām
Hōş sekiz rik'at anı kıldı tamām

185 Dahı ve'steğfirhü didi ol Hākım
Diñle ma'nîsin diyeyin iy nedim

Ya'ni sen estagfiru'llāhe digil
Ol ulu sultāna tevbe eylegil

Nite istigfāra Hāk emr itdi, anı
Tesbih taħmîde dahı iy ğanı

Emr-i dîni tā anuñ bula kemāl
Tā'at idüp ma'siyet bula zevāl

²¹ Ümme Hani (r.anha) rivayet etti ki : "Kabe'nin kapısını açtığı zaman Peygamber (a.s.) sekiz rekat duha namazı kıldı."

Yâhu estağfiru'llâhe iy beşlr
Ümmetüñ 'âşileri-y-çün iy nezlr

190 'Âyişe bil kim rivâyet eyledi
Bu sözi saña teberrük söyledi

Kâlet 'Âyişetü radîya'llâhu 'anhâ : "Kâne'n-nebiyyü 'aleyhi's-selâm yeksir kable mevtihi en yekûle sübhâneke allâhümme ve bi hamdike estağfiruke ve etübu ileyke"²²

Ya'ni kim ölmezden öñdin ol Hâlib
Bu du'âyı çok kılurdu ol tabib

Dir-idi sübhâneke'llâhümme ol
Hem ve bi hamdike dirdi ol Resül

164b Hem dahı estağfiruke dir-idi
Tevbe idüp kendü kaydın yir-idi

Bu du'â bil kim teberrükdür saña
Bes du'â dâ'im bunuñla kılsaña

195 Hem de gündüzle gicede ol güzln
Yüz kez istigfâr ider-idi hazln

'Ani'n-nebiyyi şalla'llâhu 'aleyhi ve sellem : "İnni la estağfire fi'l-yevmi ve'l-leyli mi'ete marra"²³

Bes iy 'âşî sen neçün kılmayasın
Tevbeler Hâk rahmetin bulmayasın

Ol Çalab gör kim Resül'e söyledi
İnnehü kâne tevvâben didi

Ya'ni kim Hâk yaradaldan yâ Resül
Tevbelerin şeksüz iderven kabül

Bes gel imdi tevbe kılğıl iy kişi
Tâ ki yarın çekmeyesin teşvişi

200 Tevbe şuyı-y-la yuğıl sen cânuñı
Tevbeyile muhkem it İmānuñı

Çünkü İmān hil'atin kir eyledüñ
Ol günāh-ıla seni gör n'eyledüñ

²² Hz. Âişe (r.anhâ) dedi ki: "Resulullah (sav), ölümünden önce şu duaları çok tekrar ederdi: "Allahım seni hamdinle tesbih ederim, mağfiretini diler, günahlarıma tevbe ederim."

²³ Peygamber (sav) buyuruyor ki : "Kasem olsun ki, ben bir günde ve gecede yüz kere istiğfar ederim".

Hak saña şuyıla şābun virdi bil
Bes yuğıl ol hāl'ati pāk eylegil

Bir kişiye bir ulu sultān i cān
Virse bir hāl'at aña iy nev-cūvān

Ol kişi kılsa çepel²⁴ ol hāl'ati
Aña hışmı, ider o sultān key katı

205 Dir ki işbu hāl'atüm kılduñ çepel
Beni begenmeduñ mi-y-di iy dağal²⁵

Geyüp andan karşıma gelduñ benüm
Var kıyās it hāl i n'ola iy canum

165a Saña dahı bil ki İmān hāl'atin
Hak ezelde geydürüpdür iy güzİn

Sen günāh-ıla anı kılduñ çepel
Tevbeyile yuğıl iy şāhib-hıyel

Varacağın yir zire Hazret i şāb
Kıl tefekkür anda olmaya 'azāb

210 Hak didi tūbū ilā'llāhi i cān
Tevbe ki ola naşūhı iy cūvān

Kāle'llāhu te'ālā : “Yā eyyühe'llezİne āmenū tūbū ilā'llāhi tevbeten naşūha”²⁶

Uşda Keşşāf hālını kıldum tamām
Ol Resūl'ūñ cānına yüz biñ selām

Diñle Tefsīr-i Ebu'l-Leyş'de i yār
Söylemiş bir vech diyem āşikār

Ya'ni Hak didi ki yā Ahmed seni
Kulluğa gönderdüm-idi ben gani

Tā ki kullarımı da'vet idesin
Cümlesini haqқа alup gidesin

215 Çünkü gördüñ bunları sen iy güzİn
Dİne girür fevc fevc iy pāküdİn

Bil yakİn kim hizmetüñ oldı tamām
Girü benden yaña döngil yā imām

²⁴ çepel : Kirli, pis, murdar.

²⁵ dağal : hileci.

²⁶ Tahrir suresi 8.ayet : “Ey iman edenler! Samimi bir tevbe ile Allah'a dönün ...”

Bil ki yol ağır durur bilgil i cān
Yol azığın alıgör iy kār-dān

Baňa tesbîh-ile tahmîd eylegil
Dahı istigfâr u tevbe iy halîl

Zîre ben tevbe idervenin qabûl
Kullaruma rahmetüm çok yâ Resûl

220 Bir iki söz dahı Keşşâf'da dimiş
Anuñ-ıla ol yürekde od komış

165b Ya'ni bu sûre Nebî'ye geldi çün
Okıdı aşhâba bil iy mü'minün

Hem şahâbeler ferağ oldu i yâr
Liki 'Abbās ol dem oldu katı zâr

Ağladı göz yaşını seyl eyledi
Ol düdük gibi içinden inledi

Bes Resûl aña ki yâ 'ammî didi
Nişe gözün böyle katı ağladı

225 Didi ol kim nicesi ağlamayam
Hasret-ile cān u dil tağlamayam

Kim bu arada işâret var tamām
Bizden ayrılır vücuduñ iy hümām

Qalısaruz cümlemüz uşda yetim
Gözi yaşlu bağı başlu key sakım

Ol Resûl didi ki girçek söyledün
Bunda var durur işâret key bilün

Bes şahâbeler hemân itdi figân
Zâr u nâle göklere irdi revân

230 Didiler vâ-hasretâ biz n'idelüm
Senden ayru biz nireye gidelim

Bes iki yıl diri oldu ol Resûl
Cümle aşhâb gümlediler kıl qabûl

Ol iki yıl guşşalu oldu kamu
Gözleri pür-hün ciger kan iy 'amu

Bil ki sevgü böyle olur iy mü'minîn
Rahmetü'llāhi 'aleyhim ecma'în²⁷

Bir kavülde İbni 'Abbās-ıdı ol
Bes anuñ'çün didi ol demde Resül

235 Kim bu oğlanuñ olısar 'ilmi bol
Zire aşhâb bilmedügin bildi ol

166a Şöyle kim didi Resül eyle oldı hem
'İlmi çoğ oldı anuñ iy muhterem

Dahı anda bir rivāyet eylemiş
Gözleri yaş cān cirāhat eylemiş

Dimiş bu sūre Resül'e geldi çün
Çıkıdı huṭbe okıdı ol zū-fünün

Huṭbe içinde Nebī bir söz didi
Cümle aşhâb cigerin kan eyledi

240 Didi Hâk kılma virdi ihtiyâr
Dünyeyile Hâk cemâlinde âşikâr

Kanķısın diler-ise kıla kabûl
Hâk cemâlin bes kabûl itdi o kul

Ol Ebübekr işidicek bu sözi
Cigeri kan yaş-ıla tıldı gözi

Didi kim saña fidâ olsun canumuz
Hem oğul kız dahı hânümānumuz

Ata ana n'ola yoluña i cān
Kamumuz kurbān saña uşda bi-cān

245 Ol güler yüzüñ senüñ tek şolmasun
Ol mübârek göñlüñe ğam gelmesün

Dünyede sen bākī olğıl iy canum
Biz yoluña cān fidâ eyleyelüm

Sen gidersen oluruz cümle yetim
İşbu cem'iyyet tağılur iy halım

Böyle diyüp katı katı ağladı
Cümle aşhâb hem yürekler tağladı

²⁷ "Allah'ın rahmeti hepsinin üzerine olsun."

166b

250

Didiler kâmusı kim vâ-**hasretâ**
Sen-idüñ cümlemüze müşfik ata

Senden ayrılırsavuz biz n'idevüz
Yirümüz yok kancaruya gidevüz

Yâ İlâhî ayru kılma ümmeti
Ol Resûl'ünden bize kıl rahmeti

Bir haber dahı var anda diñlegil
Yüregüñi kan idüben inlegil

Ya'ni çün indi bu süre iy güzîn
Fâtıma'yı okıdı ol dem Emîn

Didi aña bilgil iy cānum kızı
Geldi Hâk'dan uş baña ecel sözi

255

Ben giderven bil qalursın sen yetim
Gözi yaşlu bağı başlu hem sakım

Fâtıma çün bu sözi güş eyledi
Ağladı şanki ağu nüş eyledi

Didi iy gözüm nûr cānum baba
Göñlümün şāzisi cānānum baba

Sen gidüp beni kılur mısın yetim
İşbu gurbetde garīb ü hem sakım

Yetim olanuñ gözi yaşlu olur
Sözi alçaq yüregi başlu olur

260

Ölme sen senün-içün iy yüzi nûr
Yoluña cānum virem ben bî-kuşûr

Sen gidersin di kime vahy iriser
Ol Çalab sözün bize kim viriser

Vâh ki miskîn ciger pâre olmuşuz
Haşve vü aväre bî-çäre, olmuşuz

Ağlar-ıdı dir-idi vâ-**hasretâh**
N'eyleyelüm n'idelüm vâ-**ebbetah**

Bes Resûl aña didi kim iy kızum
Ağlamağıl sil yaşuñ tutğıl sözüm

265 Kim baña evvel iren sen olasın
Cümle ehlümden sen öñdin gelesin

167a Ol Resül didügi gibi oldı hem
Öldüğinden şoñra şāh-ı muhterem

Altı aydan şoñra naql itdi i yār
Āhirete Fātıma bil āşikār

Diñle dahı anda dimiş iy güzln
İbni Mes'ūd'dan bu sözi bil yakñn

Ya'ni aşhāba vidā' itdi Resül
Kıldı bundan şoñra aşhābı melül

270 Yāhu vahy indi vidā' mü'minlere
Zİre āhir sūre budur bil yara

Bil ki bundan şoñra Qur'an inmedi
Key işit kim ba'zılar böyle didi

Liki ba'zılar didi āhir inen
Oldı ekmeltü leküm²⁸ bil anı sen

Āhiri āyete deñlü sen i yār
Var okı Qur'an içinde āşikār

Uşda sūre şerhi bil oldı tamām
Ol Resül'ün cānına yüz biñ selām

275 Diñle imdi ol vefatı söyleyem
Ümmetün yüregini kan eyleyem

**HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ 'ALEYHİ'S-SELĀM LEMMĀ 'ALİME
ENNEHÜ SĀFİREN MÜNTEKİLEN MİN DĀRİ'D-DÜNYĀ İLĀ DĀRİ'L-ĀHİRİ
EŞHEDE'LLĀHE TE'ĀLĀ 'ALĀ TEBLİĞİ'R-RİSĀLETİ VE'STEĤALLE MİN
AŞHĀBİHİ VE ERĀDE EN YAKİŞŞA MİN NEFSİHİ²⁹**

Uşda tıldı girü yürek baş-ıla
Gözlerümün nūrı gitdi yaş-ıla

Fürkati-y-le bu ciger pāre pare
Hicr odına girü yandım kapkara

Uş benefşe gibi kaddüm oldı ham
İşbu derde nice olasıdur em

²⁸ "(Bugün) size (diniñiz) ıkmal ettim." (Mâide suresi /3.ayet)

²⁹ Bu bölüm, Peygamber (a.s.)'ın, dünyadan âhirete geçmek üzere olduğunu anlayınca, Allahu Teâla'yı risâleti tebliğine şahit tutması, ashâbıyla helalleşmesi ve nefsinden kısas alınmasını istemesine dairdir.

167b

Hem-çü sünbül uş perîşân olmışam
Gice gündüz zâriyile kalmışam

280

Gözlerüm nerges gibi oldu bî-başar
Ağlamakdan oldum uşda bî-haber

Her makâmda çeng gibi çalınuram
Furkatûn kılıcına çalınuram

Uş düdük gibi içimden inlerem
‘Üd gibi hicr odına yanaram³⁰

Ger bu âhum odı irse göklere
Eriyeydi akaydı yirlere

Ger bu oddan yidi tamuya ire
Kamusınuñ odını söyündüre

285

Bes bu oda nicesi şabr ideyin
Diye baña n’eyleyeyin n’ideyin

Âh u vâh u vâh u vâh u vâh u vâh
Kanda vardı di ahi ol pâdişâh

Vâh ki cânım katıymış cânumuz
Kim bu hicrânda anı biz virmezüz

Çün Habîb’üm menzilûn oldu türâb
Bu cihân olsun harâb-ender-harâb

Ümmeti-y-señ ‘ışk-ıla di eş-şalât
Tâ kim ire cânuñna nev nev hayât

290

Diñle imdi göz yaşı-y-la bir haber
Kim dimişdür râviler iy mu‘teber

İbni ‘Abbās-ıla Cābir söylemiş
Ümmetûñ cânın zaıımlu eylemiş

Ya‘ni çünkim sûre-i Fetih indi bil
Ol Resûl’e bu sözi key añağıl³¹

Bes ki didi Cebra’îl’e ol halîl
Kim bu ölüm sözidür yâ Cebra’îl

168a

Didi Cebra’îl aña bilgil i mäh
Âhiret yig dünyeden saña i şâh

³⁰ Metinde “yaram” diye geçmektedir.

³¹ Satır üstünde “dilegil”.

- 295 Dōst katı yigdür saña bil iy Hābīb
İşbu fānide bekā yok iy ṭabīb
- Çünki bildi ol Resūl kılr sefer
Bes Bilāl'i okıyuban emr ider
- Kim kamu aşhābı cem' ide Bilāl
Hōş münādī eyleye ol sōzi bal
- Bes Bilāl ol dem münādī kıldı bil
Mescide cem' eyledi halkı uy halıl
- Ol Resūl kıldı olaruñla namāz
İki rik'at ol Hāk'a kıldı niyāz
- 300 Bes ki çıkdı menbere ol dem nezīr
Ol Hāk'a ḥamd u şenā kıldı münir
- Okıdı bir ḥuṭbe anda ol Resūl
Nice ḥuṭbe ki gönüller açdı ol
- Mescid içre göz yaşı oldı revān
Yaş mıdı akan orada yohsa kan
- Bes ki ol demde Resūl-i mu'teber
Didi kim iy müsłimün virün ḥaber
- Kim nice peygāmbere oldum ben size
Hāk sözün virdüm mi ben kamuñuza
- 305 Ol kavüm didi aña kim yā Hābīb
Hāk saña çok ḥayır virsün yā ṭabīb
- Kim bize rahmetlū ata gibidün
Hem dahı şefkatlū ana gibidün
- Hōş naşīḥat eyledün kamuñuza
Hāk sözün cümle didün sen bize
- Ol Hāk'ın vahyini kamu söyledün
Hikmet-ile dīne da'vet eyledün
- 168b Merḥamet kıldın bize va'z eyledün
Şol ki ḥakdur anda eksük komadın
- 310 Bes saña kılsun 'ivāz ol Hāk Çalab
Ümmeti-y-çün çok ḥayır ol ferd ü Rab

Ol resüllerden saña ecri i şah
Artuğ itsün ümmeti-y-çün ol İlâh

Bes Resül ol dem şehâdet barmağın
Hem dahı ol barmağı ekdi emlın

Didi iy Hâk işbu söze tanuğ ol
Üç kezin didi bu sözi ol Resül

Nite tanuğ tutdı Hâk'ı ol Habîb
Zire ümmetden sorılır ol tabîb

315 Kamu peygâmbet sorılır iy güzîn
Ümmetinden işbu sözi bil yakîn

Kim degürdi mi Hâk'ıñ aḥbârını
Ümmetine ne didi-y-se ol Ganî

Kendü kaydın bes Resül ol dem yidi
Hâk'ı ol tebliğ'e tanuğ eyledi

Bes ki girü halka ol dem söyledi
Ümmetinüñ cigerin kan eyledi

Didi bilün kim baña düşdi sefer
Uşda cânım başum ol dōsta gider

320 Kankıñızuñ ḥakkı var-ısa disün
Üzerümde baña ma'lüm eylesün

Tā anuñ ḥakkını ben bunda virem
Olmasun kim Hâk'a ḥakk-ıla varam

Ol maḳām müşkil maḳâmdur key bilün
Şimdiden siz yarağñuzu kılun

Ol Resül'den kimse ḥak istemedi
Tā bu sözi ol Resül üç kez didi

169a Kalkdı dördüncide bir pır iy cüvân
Geldi menber öñine ol dem revân

325 Bil 'Ukāşe'yidi ol pırün adı
Didi kim atam anam saña fidi

İşbu sözi kılmasañ tekrâr i şah
Gelmez-idüm katuña iy pâdişâh

Diñlegil bir hāl diyeyin iy münlr
K'oldı vākı' baña senden iy nezlr

Çün gazā-yı Bedir'den döndüñ i şah
Bil devem deveñe toķundi i mäh

Bes devemden indüm ol dem iy güzln
Dizüñ öpmeklige vardum iy Emln

330 Kamçıñı kalduruban urduñ beni
Bögrüm üzre bir kezin bil iy ğanl

Bilmezem deveñe mi şalduñ anı
Yohsa kaşd-ıla mı urduñ sen beni

Yā 'Ukāşe didi ol dem ol halıl
Şıgunurvan ben celāl-i Hakk'a bil

Ben Resül kaşd-ıla urmaķdan seni
Nite kaşd-ıla uraydum iy ğanl

Yā Bilāl ol kamçıyı sen var getür
Fâtıma evindedür tizcek yitür

335 Bes Bilāl ol demde feryād eyledi
Elini başına koyup ağladı

Fâtıma evine geldi ol zamān
Kaķdı kapuyı hemān-dem ol revān

Kapu açdı Fâtıma girdi, iķerü
Didi atañ kamçısın getür berü

Fâtıma didi n'ider anı Resül
Hacca mı yāhuz gazāya gider ol

169b Ağlayup ol dem Bilāl aña didi
Kim 'aceb seni ne ğāfil eyledi

340 Uşda atañ dünyeyi terk idiser
Seni vü bizi koyuban gidiser

Dünyeden kılr vidā' uş ol Resül
Kendü nefsinden kışaş eyler bil ol

Kamçıyla bir kişinüñ hakkını
Kendü nefsinden virür bil ol ğanl

Fâtıma vâ-hasretâ didi hemân
Şanki ol dem terk kıldı cismi cân

Didi kim vâ-fürkatâ biz n'idevüz
Haste vü bî-çâre kanda gidevüz

345 Ya Bilâl kim ola andan hâk ala
Kamçıyla ura yâhuz müşg-ile

Gül-ile urmaya anı ümmeti
Zîre kim Allâh'ın oldur rahmeti

Ya Bilâl Hasan Hüseyn'e söylegil
Arkañuzu kamçıya virgil digil

Anları ursun Resûl'i urmasun
Derdümüzi dahı artuk kılmason

Biz höz uşda dertlü olduk n'idelüm
Yirümüz yok kancaruya gidelüm

350 Bes Bilâl ol kamçıyı aldı revân
Mescide geldi Resûl'e viridi, o cân

Ol Ebübekr ü 'Ömer ol toğrı yâr
İşbu hâli gördiler çün âşikâr

Döymediler ağlaşuban tırdılar
Ol 'Ukâşe'nün önüne irdiler

Didiler kim iy 'Ukâşe bil yakîn
Uş mutî'uz biz saña iy pākūdîn

170a Bizden algıl hâkkuñı sen iy kişi
Ol Resûl'e virmegil sen teşvişi

355 Olmasun kim ol Resûl'i urasın
Derdümüzi dahı sen arturasın

Uş görürsin biz höz dertlü olmışuz
Haste vü dil-beste renclü olmışuz

Bes Resûl ol dem olara söyledi
İy yaranlarum oturuñ siz didi

Çünkü bendedür anuñ hâkku 'ayân
Bes nice hâk alısar sizden i cân

Ƙalkduĝuñuz'çün size ol Hâķ Çalab
Rahmet itdi şeksüzün ol ferd ü Rab

360 Bes oturdılar olar 'Oşmān revān
Ƙalkdı ciger pāre pāre gözi ƙan

Gözlerinden dökdi ol dūr-dāneyi
Göz yaşı-y-la balçık itdi hāneyi

Bes 'Ukāşe'ye didi kim iy ğanī
Ne ƙadar diler-iseñ gel ur beni

Olmasun kim urasın ol hānumı
Ol cihān müştākını ol cānumı

Ya ne el-ile urursın sen anı
İncidesin ƙorkmadın ol gülşeni

365 İtme bu işi bizi yakma i yār
Cümle aşhāb oda yandı aşikār

Bes Nebī ol demde girü söyledi
Aña yā 'Oşmān otur sen de didi

Çün hāķı ol kişinūñ bende yakın
Senden alsa sākıt olmaz iy güzīn

Ƙalkduĝuñı-y-çün saña ol Hâķ Çalab
Rahmet itdi şeksüzün ol ferd ü Rab

170b Bes oturdu ƙalkdı ol demde 'Alī
Ƙatı ƙatı aĝlar-ıdı ol velī

370 Ol 'Ukāşe'ye hemān-dem söyledi
Derd ü sūzın aña taķır eyledi

Didi kim uş diriven gözüm baķar
Hem önümde ol Resül-i mu'teber

Yüregüm döymezi anı urmak i cān
Ol mübārek cismin incitmek 'ayān

Uşda arķam uşda ƙarnum iy güzīn
Baña ur yüz ƙamçı sen iy pākūdīn

Ol Hābīb'e olmasun iş ƙılasın
Cümle aşhābuñ yüregin dilesin

375 Bes Nebî didi aña kim yâ ‘Alî
 Sen dahı otur yiründe yâ velî

Çünki hâkkı ol kişinün bendedür
 Lâ-cirem kim hâkkını benden alur

Ƙalkduğunu-y-çün saña ol Hâk Çalab
 Rahmet itdi şeksüzün ol ferd ü Rab

Bes oturdı Ƙalkdı Hasan’la Hüseyin
 Ağlamakdan gözleri olmışdı ‘ayn

Yaş yirine Ƙan akıdurlar-ıdı
 Vây bize vü vây size dirler-ıdı

380 Bes ‘Ukāşe’ye didiler derd-ile
 Ol cigerler dele yürekler dile

Kim Resûl’ün sıbtıyuz biz iy halîl
 Ol Hâbîb reyhâniyuz key añağıl

Bizi cânı gibi sever ol Resûl
 Gel bizi ur bu sözi Ƙılğıl Ƙabûl

Bizi urmağdan ol artuğ incinür
 Kendüyi urmağdan-ısa hâk budur

171a Hâşa senden ol Resûl’i urasın
 Külümüzi göklere şavurasın

385 Yüregümüz delesin baş idesin
 Hâşa senden kim bu işi idesin

Ol Nebî anlara dahı şöyledi
 Oturuñ iy gözlerüm nûrı didi

Bendedür hâkkı anuñ bes nicesi
 İkiñüzden hâkkını ol alası

Ƙalkduğunuz’çün size ol Hâk Çalab
 Rahmet itdi şeksüzün ol ferd ü Rab

Bes ‘Ukāşe’ye Resûl hoş şöyledi
 Berü gelgil hâkkuñ alursañ didi

390 Bugün algıl kim yarın müşkil i cân
 Niçe yüzler Ƙararur ol gün ‘ayân

Bes 'Ukāşe didi aña iy canum
Urduġuñda ƙarnum açuƙdı benüm

Ol mübârek ƙarnuñı aç yâ Resûl
Tâ ki haƙ yirine gele iy uşûl

Bes hemân-dem ƙopdı mescidde figân
Ol şahâbeler gözinden dökdi ƙan

Ƙıldılar hûzn-ile cigerler kebâb
İtdiler delûk delûk yûrek i şâb

395 Didiler görûñ 'Ukāşe ne ƙılur
Ol Resûl'i ƙarnı açuƙ ol urur³²

Böyle diyüp ƙamusı ağlaşdılar
Hasret-ile cân u dil tağlaşdılar

Bes hemân-dem ol Resûl-i dü-cihân
Ol mübârek ƙarnını itdi³³‘ayân

Toldı mescid içi andan nûr tamâm
Şanki yire indi ay gün iy hümâm

171b

Bes 'Ukāşe baƙdı nûrına i cân
Düşdi yûzi üzre ƙarnına revân

400 Sürdi yüzün aña hem öpdı didi
Atam anam ƙamusı saña fidî

Yâ Resûl ne el ola seni ura
Ya ne yûrek ola olmaya yara

Ƙamçıyla seni nicesi uram
Yâ gül-ile müşg-ile iy muhterem

Liki diñle neyidi maƙşûdumı
Sürmek aƙ ƙarnuña ƙara yüzümi

Tâ ki anı yakmaya tamu i mäh
Ol sebebden cennete girem i şâh

405 Bes ki aña didi ol demde beşir
Haƙƙuñı al yâhu 'afv eyle i plr

Ol 'Ukāşe didi 'afv itdüm i şâh
Şol ümize tâ ki 'afv ide İläh

³² Haşiyede “ƙarnı açuƙ ol urur” diye geçerken, metinde “ƙarnı açuƙla urur” diye geçmektedir.

³³ Haşiyede “açdı”.

Ol kıyāmetde beni āzād ide
Cennetinde cānumı ābād ide

Bes Resūl ol dem beşāret eyledi
Lutf-ıla ol döndi halka söyledi

Didi kankıñuz severse görmegi
Cennet içre kışuma ol irmegi

410 İşbu pırūñ yüzine kılsuñ nazar
Kim benüm cennetde kışum olusar

Bes hemān-dem cümle aşhāb tırdılar
Ol ‘Ukāşe’yi öpüp yüz sürdiler

Didiler tūba leke³⁴ bil iy güzın
Hem Resūl’ūñ kışısı olduñ yakın

Bir dereceye irişdüñ sen i cān
Kim aña ‘ālimler irüşür hemān

172a Bes gel imdi sen dahı iy mu‘teber
Biregū³⁵ hakkını boynuñdan gider

415 Hem de halkuñ suçların ‘afv eylegil
Halkda hakkuñ var-ısa bağışlağıl

Tā ki ol Hāk da saña ‘afv eyleye
Suçlarıñı cümlesin bağışlaya

Tā ki yarın hōş makāma iresin
Ol Resūl’e sen de kışı varasın

Ol Resūl’ūñ işbu fi‘li saña bil
Şeksüzün ta‘līm durur key añlağıl

Ta kılasın ölmedin sen hōş yarağ
Olasın Hāzret’de yarın yüzi ağ

420 Zİre kim kamu zūñubı şeksüzün
Hāk bağışladı anı iy pākūdın

Kāle tebāreke ve te‘ālā fi şānihi : “Li yağfire leke’llāhu mā teğaddeme min zenbike
ve mā teahhara”³⁶

³⁴ “Ne mutlu sana!”

³⁵ biregū : bir kimse, bir kişi, başkası

³⁶ Fetih suresi 2.ayet : “Böylece Allah, senin geçmiş ve gelecek günahını bağışlar...”

Çün okıdı hutbeyi ol mu'teber
Haste düşdi ol gün ol hayrū'l-beşer

On sekiz gün haste oldu ol şerif
Zehre içre böyle dimiş iy harif

Liki Tefsir-i Kebir'de ol imām
Söylemiş bir niçe kavli ol hümām

Bir kavül ol hutbeden soñra Resül
Bil ki seksen bir gün oldu diri ol

425 Bir kavülde bil yigirmi bir i döst
Bir kavülde hem de yidi gün dürüst

Bir kavülde üç sa'at didi hemān
Öldi bilgil ol Resül-i-dü-cihān

Diñle imdi hāli n'oldı söyleyem
Ol vefatı saña takrİR eyleyem

172b HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ ENNE'N-NEBİYYE 'ALEYHİ'S-
SELÂM MARİZE SEMÂNİYETE 'AŞERE YEVMEN YE'ÜDUHÜ VE KÂNE
VULİDE YEVMEL-İSNEYNİ VE BU'İSE YEVMEL-İSNEYNİ VE KUBİZE
YEVMEL-İSNEYNİ Fİ'S-SÂLİSİ 'AŞERE MİN ŞEHİRİ REBİ'Ü'L-EVVELİ HİNE
İSTİDÂLİ'D-DUHÂ FE LEMMÂ KÂNE YEVMEL-AHADİ SAĞALE MARAZAHU
FE EZENE BİLÂL FE DE'Â'N-NEBİYYE 'ALEYHİ'S-SELÂM İLÂ'S-ŞALÂTİ VE
LEM YEHRUCÜ'N-NEBİYYÜ 'ALEYHİ'S-SELÂM İLÂ'S-ŞALÂTİ Lİ ZÂ'FİHİ FE
EMERE EBA BEKREN EN YUŞALLİYE MA' AŞHÂBİHİ FE ERÂDE EBU BEKR
EN YUŞALLİYE MA'A'L-AŞHÂBİ FE LEMMÂ NAZARA İLÂ HALVETİ'L-
MEKÂNİ 'AN RESÜLİ'L-LÂHİ ŞALLA'LLÂHU 'ALEYHİ VE SELLEME LEM
YETEMÂLİK EN HİRMA'ŞİYÂ 'ALEYHİ FE DAHA'L-MÜSLİMÜNE VE HARECE
'ALİ VE İBNİ 'ABBÂS MİNE'L-MESCİDİ VE CÂ'E'N-NEBİYYÜ 'ALEYHİ'S-
SELÂM VE AHRECÂHU İLÂ'L-MESCİDİ VE ŞALLÂ 'ALEYHİ'S-SELÂM
MA'A'L-AŞHÂBİ RİK'ATEYNİ KÂ'İDEN³⁷

Girü gözüm fırkat-ıla yaşludur
Hicr okı-y-la bu yüregüm başludur

³⁷ Bu bölüm, Peygamber (a.s.)'in yirmi sekiz gün hasta olduğunu; Pazartesi günü doğup, Pazartesi günü peygamber gönderilip, Pazartesi günü -Rebi'ül-evvel ayının onüçüncü günü kuşluk vaktinde- ruhunun alındığını; Pazar günü, hastalığının ağırlaştığını; Bilâl'in ezan okuyup, Peygamber (a.s.)'i namaza çağırınca, zayıflığından dolayı Peygamber (sav)'in çıkmadığını; ashâbına kıldırın diye, Ebu Bekir'e emrettiğini; Ebu Bekir'in ashâba kıldırılmayı isterken, orada Resulullah (sav)'in yokluğunu görünce, buna dayanamadığını; müslümanların duha namazını kıldıklarını; Ali ve İbni Abbas'ın mescitten çıktıklarını; Peygamber (a.s.)'in geldiğini, onların O'nu mescide çıkardıklarını; O'nun (a.s.), ashâbıyla oturarak iki rekat kıldığını beyan etmeye dairdir.

Guşsa deñizi beni ğarķ eyledi
Hasret odı uş ciger ğarķ³⁸ eyledi

430 Tenüm inceldi vü oldu çün hilâl
Gitdi şādî cānuma irdi melâl

Ol sebebden uş za‘afrān olmışam
Lāle-rengdür uşda gözüm yaşı hem

Çeng gibi kıddüm bükilüp inlerem
Gice gündüz uşda zārî iderem

Erganün³⁹ gibi uş āvāzum çıkar
Ergavān gibi yaşum rengin akar

173a Fırķat aġusı tolu tolu kadeĥ
Nūş kıldum nice olam bes feraĥ

435 Çün rehāvî de düzetdüm sāzumı
Göklere irürdüm uş āvāzumı

İşbu āvāzuma kuşlar aġlaşa
Gök melekleri sağular sağlaşa

Ol deñizler döymeye cūş eyleye
Çünki işbu rāzumı gūş eyleye

Sen ki ümmetsin nice ölmeyesin
Kara geyüp hūzn-ile tolmayasın

Nite yüzün rengi senün şolmaya
Hem-çü nerges şaru rengi almaya

440 Nice⁴⁰ gözün yaşı rengin olmaya
Lāle gibi rengi sürhî bolmaya

Yaşlu olmasañ benefşe gibi bil
Tönünü bandurmasañ göke, iy halîl

Nice ümmetven diyesin iy cūvān
Bes kıru da‘vî ola bu söz hemān

Çün Hābîb’üm menzilün oldu tūrāb
Bu cihān olsun ħarāb-ender-ħarāb

³⁸ Sayfa kenarında “ĥarķ” kelimesi not edilmiş.

³⁹ erganün : org

⁴⁰ Satır üstünde “nişe”.

Her ki ol sultān içün yaş indüre
Yaşı anuñ tamuyı söyündüre

445 Her kişi k'anuñ-içün maḥzūn ola
Cennet içre lā-cirem mevzūn ola

Her kişi k'anuñ-içün guşsa yuda
Şeksüz ol cennet şarābın nūş ide

Anuñ-içün her ki yürek baş ide
Hürilerle bil kim ol baş hōş ide

Anuñ-içün her ki yüz şaru kıla
Haḫ katında ağ ola ol yüz güle

173b Anūn-içün her ki yürek ḫan ide
Bil ki yarın derdine dermān ide

450 Ağlayup anuñ-içün görmez olan
Yarın oldur Haḫ cemālini gören

Yā İlāhī bize göstergil cemāl
Bizi mahrūm eyleme iy bī-melāl

Ol Resūl'ūñden bizi ayırmağıl
Yā Kerīm ū yā Raḫīm ū yā Cemīl

Ümmeti-y-señ ıṣḫ-ıla di eş-şalāt
Tā ki cānuña ire nev nev ḫayāt

Diñle imdi gözyaşı-y-la bir ḫaber
Çünki ḫaste düşdi ol ḫayrū'l-beşer

455 Ol mübārek teni, anuñ oldı hilāl
Da'vet eyledi anı ol zū'l-celāl

On sekiz gün ḫaste oldı bil o ḫān
Cümle aşḫābuñ yüregın kıldı ḫan

Gelüben her gün görürlerdi anı
Şorar-ıdı cümlesi aḫvālını

Bil rebī'ü'l-evvel ayıydı ol ay
Geçmiş-idi, on üç günü iy yüzi bay

Hem düşenbeh günü kuşluk vaḫtidi
Hem o 'aşık ma'sūḫına gitdidi

460 D nyeye geldi d        g   Res  l
Hem nebilik buldı ol g  n ol u    l

Gir  d        g  n  k ld  sefer
      'e bil ol Res  l-i mu'teber

       yig        g  n  oldu i y  r
          t  art d         

Ol m        cismi         oldu    ' f
D      gitmeklige meyl itdi      f

174a

Ol Bil  l gel  rdi      her se  er
E       dir-idi y        ' -be    r

465 Bakmaz-ıd          na Res  l
     -  a mescide varurdu ol

            -  a k       nam    
Ol     'a ider-idi d       niy    

Bes o g  n d     gir   geldi Bil  l
Didi kim gel gidel  m iy s     bal

F            didi bil y   Bil  l
U     geldi           key mel  l

Bil Res  l ol       'e gitmek diler
           u   yet  m itmek diler

470 Bu g  n art d           bil y      n
Nefsine me       olupdur iy g      n

Bes Bil  l         geldi mescide
Hem                 geldi mescide

     v       t           -ıd 
Ol Bil  l ol demde va'      didi

Kim bug  n ben bu nam     k         
T   ki seyyid  m       n         

Bes ki geldi         ol s       
E       gel y   Res    '     didi

475 Bes Res  l ol dem      virdi cev    
Kim bug  n nefs    me me        i       

Bil ki cismüm uş za'if oldı tamām
Di Ebūbekr'e ki ol olsun imām

Çün Bilāl işitdi bu sözi i cān
Yaş yirine dökdi ol dem bil ki kan

Elini başına koyup çağırur
Cān içinde inleyüp nāle kılar

174b

Didi iy vāh ki ümīzüm kalmadı
Uşda arkam şındı cānum kalmadı

480

Leyte ümmī lem telidnī⁴¹oladı
Keşke anam beni doğurmayadı

Çünkü toğurdı n'olaydı gözlerüm
Görmeyeydi işbu hāli iy canum

Böyle diyüp zāri zāri ağladı
İnleyü ol mescide geldi didi

Kim Resül didi Ebūbekr'e bilün
Ol imām olsun namāzı siz kıluñ

Bes ki ol demde Ebūbekr iy hümām
Turdı kim aşhāba ol ola imām

485

Gördi ol demde Resül'ün yiri boş
Bes içinde ol maḥabbet itdi cūş

Döyemedi 'aqlı gitdi iy yara
Düşdi yūzi üzre ol demde yire

Bes ki aşhāb içre key oldı figān
Dökdiler yaş yirine bil kara kan

İbni 'Abbās u 'Alī turdı revān
Ol Resül'e geldiler anlar i cān

Gördiler kim key za'if olmuş Resül
Ḥazret'e gitmege yakın kalmış ol

490

Didi anlara ki beni toğuruñ
Mescidümden yaña tizcek ırgürün

Tā ki aşhābum-ıla kılam namāz
Anlaruñla eyleyem Ḥakk'a niyāz

⁴¹ "Keşke annem beni doğurmasaydı."

Hem naşihat eyleyem bir kaç nefes
El-vedā' idem oları şon nefes

Bes Resūl'ün koltuğına girdiler
Zāriyle mescide getürdiler

175a Otururken kıldı, iki rik'at namāz
İtdi aşhāb-ıla anda hoş niyāz

495 Bes ki aşhāba dönüp kıldı vidā'
Didi aşhāb dahı ol dem el-vidā'

**HAZİHİ VEDĀ'Ü'L - MUŞANNİFİ MİN LİSĀNİ'L - AŞHĀBİ
RİDVĀNU'LLĀHİ 'ALEYHİM ECMA'İN⁴²**

El-vidā' iy cānlar cānı el-vidā'
El-veda' iy gözlere nūr el-vedā'

Gitdün iy 'ālem günü biz kāmumuz
Karañuda kılduk iy māh el-vedā'

Kul-ıduk biz kāmı sen sultān-ıduñ
Kaldı kullar gitdi sultān el-vedā'

Sen gül-idün biz kāmı bülbül-idük
Kaldı bülbül gitdi sen gül el-vedā'

500 Biz kāmı bostān-ıduk sen şuyıduñ
Uş kurduk gitdi sen şu el-vedā'

Kalduk uşda kāmumuz miskīn yetim
Gitdi sen şefkatlū ata el-vedā'

Odlara tutuşduk uşda şem'i-vār
Yanaruz vāy-ıla dirüz el-vedā'

Cān gibi zinde tutar-ıduñ bizi
Kalduk uş ten gitdi sen cān el-vedā'

Gözi yaşlu bağı başlu uş direm
'Ārif'ün derdine dermān el-vedā'

**HAZİHİ'L-KİT'ATŪ Fİ BEYĀNİ'N-NEBİYYİ 'ALEYHİ'S-SELĀM A'LEME
AŞHĀBEHŪ EN YENTEKİLE MİN DĀRİ'D-DŪNYĀ İLĀ DĀRİ'L-ĀHİRETİ VE
ENNE'LLĀHE TE'ĀLĀ ERSELE İLEYHİ 'AZRĀ'İL Lİ YAKBİZE VE EMRŪHŪ EN
YEDHİLE 'ALE'N-NEBİYYİ 'ALEYHİ'S-SELĀM Bİ İZNİHİ VE YAKBİZE
RŪHEHŪ Bİ İZNİHİ FE NEZİLE 'AZRĀ'İL VE'STE'ZENE...**

⁴² Bu, ashâbın (Allah'ın rızası hepsinin üzerine olsun) dilinden musannifin vedâıdır.

175b ...FE EZENE ŞUMME DAHALE İLÂ BEYTİHİ ŞUMME NEZİLE
CEBRÂ'İLÜ İLÂ'N-NEBİYYİ 'ALEYHİ'S-SELÂM FE ERSELE'N-NEBİYYÜ
CEBRÂ'İLE İLÂ'LLÂHİ TE'ÂLÂ FE SU'İLE MİNHÜ MÂ SE'ELE FE
A'TÂHU'LLÂHU TE'ÂLÂ CEMİ'E MÂ SE'ELE⁴³

505 Çünkü aşhâba vidâ' itdi Resûl
Şoñ nefesde bir iki söz didi ol

Kim bu gün dünyānuñ âhir günidür
Âhretün⁴⁴ evvel günü hem bî-kušûr

Kamuñuzu ol Hâk'a ısmarladum
Üstünûze ol ulu şâhı kôdum

Tâ'atinde tâ sizi dâ'im tuta
Kulluğında hem dahı kâ'im tuta

Ben giderem uşda dōsta bilünüz
Siz de ol ilün yarağın kılunuz

510 Çün bu sözi ol şahâbe diñledi
Ol sa'at cümle yürekden iñledi

Yağalar çâk idüben ağlaşdılar
Kân yaş akıdup kamu sağlaşdılar

Uş cigerden cümlesi iñleşdiler
Şol uşak oğlan gibi siñleşdiler⁴⁵

Mescidün taşları ağlardı 'ayân
Bes gönül nite taş ağlamaz i cân

Hasretiyle ağlar-ıdı kâmusı
Yire urmuşlardı anlar nâmusı

515 Birbirine dirdi kanda gidelüm
Elümüzden nesne gelmez n'idelüm

Bes Resûl'i evine getürdiler
Menziline ol şehi yaturdılar

⁴³ Bu bölüm, Peygamber (a.s.)'ın, ashâbını dünyadan ahirete intikal edeceğinden haberdar etmesi; Allahu Teâla'nın O'na, canını kabzetmesi için Azrâil'i göndermesi; Peygamber (a.s.)'ın yanına, O'nun izniyle girip, ruhunu O'nun izniyle almasına yönelik emri; Azrâil'in inip izin istemesi; O'nun izin vermesi, sonra evine girmesi, sonra Cebrâil'in Peygaamber (a.s.)'a inmesi; Peygamber'in, Cebrâil'i Allahu Teâla'ya göndermesi; isteyeceğini O'ndan istemesi, Allahu Teâla'nın da, istediği herşeyi O'na vermesine dairdir.

⁴⁴ Vezin icabı böyle olması gerekirken, metinde "âhretün" diye yazılmıştır.

⁴⁵ siñle-: iniltile ses çıkarmak

Çün düşenbih günü oldı ol Resûl
Key za'îf oldı hemân-dem ol uşûl

176a

Bes ki ol sultân-ı a'zam ol Metîn
Didi 'Azrâ'il'e bilgil sen yakın

Bugün ol gündür Habîb'e varasın
Hazretüme tiz anı ırgüresin

520

Var aña hoş şüret-ile iy emîn
Hem dahı key lutf-ıla algıl canın

Saňa destür virse eve gir revân
Virmez-ise girme girü dön i cân

Hem de destür virür-ise cânın al
Virmez-ise dönübenin girü gel

Bes ki 'Azrâ'il hemân indi yire
Bedevî şeklin urundı iy yara

Höş selâm virdi kapudan söyledi
İy nübüvvet beytinün ehli didi

525

Var mı destür kim içerü konavan
Yohsa yok mıdur ki girü döneven

'Âyişe bes Fâtıma'ya söyledi
Kapudağına cevâb virgil didi

Fâtıma bes göz yaş-ıla didi kim
Bil Nebî nefsine meşgûl iy hakîm

Geldügüniyçün saňa ol Hâk Çalab
Raḥmet itsün iy kişi ol ferd ü Rab

Girü 'Azrâ'il hemân itdi kelâm
İçerü girmege virdi ol selâm

530

'Âyişe didi ki iy cânım kuzu
Kulağı sağırdur işitmez sözi

Katı çağır tâ ki sözün işide
Dönübenin ol makâmına gide

Fâtıma bes aña girü söyledi
Bil Resûl nefsine meşgûldür didi

176b

Girü 'Azrâ'İl aña virdi selâm
Bes işitdi anı ol dem ol imâm

Fâtıma'ya söyledi bes ol Resûl
Ne kişidür kapudağı didi ol

535

Fâtıma didi aña kim yâ Hâbîb
Bir kişi kapuda söyler iy tabîb

Bil nübüvvet beyti ehli dir saña
Hem risâlet ma'deni işit saña

Destür isteyübenin virür selâm
İçerü girmek diler bil yâ imâm

Fâtıma girü aña bes söyledi
Kim Nebî nefsi meşgûldür[didi]⁴⁶

Çünki dördünci selâmı virdi ol
Fâtıma'ya didi ol demde Resûl

540

Kim bilür misin kapudağını sen
Oldur ahî cümle halkı zâr iden

Oldur ahî dürlü lezzetler bozan
Harbesine halk-ı dünyâyı dizen

Oldur ahî dürlü dirnek tağıdan
Cümle halkuñ yüregine dağ iden

Oldur ahî evler ü köşkler yıkan
Oldur ahî sinnileri hoş yapan

Oldur ahî beglerüñ tahtın yıkan
Tâcını yile urup oda yağan

545

Oldur ahî dostı dōstdan ayıran
Yüregin kan eyleyüben zahm uran

Oldur ahî analar kuzusını
Alduruban zârî kıldurur anı

Oldur ahî atalardan oğlını
Alubanın haste kılar cânını

177a

Oldur ahî iki tatlu kardeşi
Ayrup yakar oda içi taş

⁴⁶ Metinde "Kim Nebî nefsi meşgûldür durur" diye geçmektedir.

Oldur aḥî beni senden ayıran
Yüregüni dürlü hançerle uran

550 Ol melekü'l-mevt durur sen anı bil
Ġāfil olmağıl yarağın imdi kıl

Bes Resûl ol Fâtıma'ya söyledi
K'iy kızum sen aña destûr vir didi

Fâtıma bes kim aña destûr virür
Ol zamân 'Azrâ'il içerü girür

Höş selâm virüp didi kim yâ Habîb
Uşda gelmişem kapuña yâ tabîb

Bes selâmın aldı anuñ ol Resûl
Hem didi ol dem aña ol bâ-uşûl

555 Kim ziyâret kıla mı geldün beni
Yâhu kabz ide mi geldün iy ġanî

Didi 'Azrâ'il ziyâret iderem
Destûr olsa rûhı alup giderem

Hak baña emr eyledi iy muhterem
Kim senün iznünle üstüne girem

Cānuñı destūruñ-ıla kabz idem
Virmeseñ destûr dönem girü gidem

Şordı 'Azrâ'il'e ol demde ḥalîl
Didi kâdadur ḥabîbüm Cebra'il

560 Didi 'Azrâ'il aña kim yâ cemîl
Dünye gökinde turur ol Cebra'il

Gök melekleri senün'çün bil yakın
Aña virürler 'azâ iy pākūdîn

Bes Resûl'e irdi ol dem Cebra'il
Başı ucında oturdı ol ḥalîl

177b Cebra'il'e didi ol demde Resûl
Kim ecel yakın durur bil iy uşûl

Cebra'il didi belî iy pākūdîn
Dōsta gitmeklik yakındur iy güzîn

565 Bes Resûl ol demde didi kim aña
Kıl beşâret Hâk katındağın baña

Benüm-içün ne yaraqladı o şâh
Tâ ki gönlüm hoş ola benüm i mäh

Cebra'ıl didi aña kim yâ imâm
Uşda gökler kapısı açuk tamâm

Ol melekler anda şaf tutdı revân
Tâ ziyâret ide cânuñı i cân

Bes Resûl ol dem Hâk'a şükr eyledi
Cân-ıla el-ḥamdü li'llâhi didi

570 Girü didi kıl beşâret iy ḥalîl
Daḥı ne vardur digil yâ Cebra'ıl

Didi Cebra'ıl ki tut gönlüñi hoş
Sekiz uçmak kapısı açıldı uş

Kamu ḥürîler müzeyyen oldılar
Hem ağaçları aşğa indiler

Cümlesi cânuñadur bil müntazır
Gönlüñi hoş eyle imdi iy münîr

Bes girü ḥamd itdi Hâk'a ol Resûl
Didi daḥı kıl beşâret iy uşul

575 Bes Resûl'e didi ol dem Cebra'ıl
Kıl beşâret cânuña kim⁴⁷ yâ ḥalîl

K'evvel eyleyen şefa'at yâ Ḥabîb
Âḥiretde sen olasın yâ ṭabîb

Girü didi ol şefî'a'l-müznibîn
Daḥı kılğıl sen beşâret yâ Emîn

178a Cebra'ıl didi Ḥabîb'üm iy 'aceb
Böyle tefîişle şorup kılduñ taleb

Bes Resûl ol demde didi kim aña
Kendü guşşamdan şormazvan ben saña⁴⁸

580 Gice gündüz guşşa yidügüm benüm
Ümmetümdür ümmetüm bil iy canum

⁴⁷ Sayfa kenarında "sen" diye not edilmiş.

⁴⁸ Sayfa kenarında "şorarin ben saña" şeklinde bir kayıt bulunmaktadır.

Nefsüm-içün bil ki kaydum yok durur
Ümmet-içün liki gıuşsam çok durur

‘Āşl ümmet hâli nice olısar
Di baña Hakk anlara ne kılsar

Ol oruç tutanlara Hakk ne kıla
Hacc idenler cennet içre ne bula

Tâ kıyâmetde, ümmetüm hâli benüm
Ne olısar kıl beşâret iy canum

585 Bes ki Cebra’ıl hemân oldı revân
Hazret’e gönüldi ol sâ‘at i cân

Tarfetü’l-‘ayn içre girü geldi bil
Höş haber virdi Resül’e Cebra’ıl

Didi ol sultân ider saña selâm
Hem dahı eydür işitgil yâ imâm

Tevbe kılsa ümmetün bil iy Emin
Bir yıl ölmezden öñdin iy güzln

Tevbesin maqbül idem didi İlâh
Uş beşâret eyledi saña i mäh

590 Ol Resül didi ki yıl çok ümmete
Girü dön yâ Cebra’ıl ol Hazret’e

Bes ki Cebra’ıl girü döndi revân
Ol sa‘at içre girü geldi i cân

Ol Resül’e didi kim bil iy Emin
Hakk selâm itdi saña iy pākūdın

178b Dir ki ümmet ölmedin bir ay tamâm
Tevbe eylese baña ol iy imâm

Tevbesini ben anuñ idem kabül
Tamu,odından idem âzâd yâ Resül

595 Girü didi ay da çokdur ümmete
Girü dön yâ Cebra’ıl sen Hazret’e

Hazret’e döndi hemân-dem Cebra’ıl
Girü geldi ol sa‘atde ol halil

Didi Hâk ider selâm iy mu'teber
Hem dahı virdi saña bir hōş haber

Ya'ni ümmet tevbe kılsa iy güzİn
Ölmedin bir hefte öñdin bil yakİn

Tevbesin maqbûl idem didi anuñ⁴⁹
Uş beşâret eyledüm şâz it canuñ

600 Girü didi Cebra'İl'e ol Emİn
Hefte dahı çok durur dön iy güzİn

Girü pervâz urdı Hâk'a Cebra'İl
Ol Resûl'e girü geldi ol halil

Didi tevbe itse ümmet iy Emİn
Bir gün ol ölmezden öñdin iy güzİn

Tevbesin maqbûl idem didi o şâh
Hōş beşâretdür saña iy pâdişâh

Girü didi gün dahı çok bil yakİn
Girü döngil Hâzret'e sen yâ Emİn

605 Bes ki Cebra'İl girü döndi revân
Ol Resûl'e girü geldi ol zamân

Didi tevbe itse ümmet yâ Hâblb
Ölmedin bir sâ'at öñdin yâ tabİb

Tevbesini Hâk anuñ kılur kabûl
Key beşâret eyledüm uş yâ Resûl

179a Ol Resûl ol dem girü lutf eyledi
Ümmet-içün bir sa'at çokdur didi

Hâzret'e döngil girü yâ Cebra'İl
Tâ ki lutf işleye baña ol Celil

610 Bes ki Cebra'İl Hâk'a vardı revân
Girü geldi ol Resûl'e iy cüvân

Diñlegil Hâk ne beşâret eyledi
Dertlû cāna ne işâret eyledi⁵⁰

Ol Resûl'e didi kim iy pâdişâh
Hōş selâm itdi saña ol ulu şâh

⁴⁹ Haşiyede "ümmetüñ".

⁵⁰ Derkenarda, "Dertlû cānlara işâret eyledi" diye geçmektedir.

Ümmetüñe yıl çoğ-ısa didi kim
Ay u hefte gün ü sa'at iy hâkim

Ümmetüñden bir kişi 'ömrin tamâm
Ma'siyet içre geçürse iy hümâm

615 Ölmedin ol bir yıl öñdin iy güzın
Yâhu bir ay yâhu bir hefte yakın

Yâ bir gün yâhu bir sâ'at i şâh
Tevbe kılmasa Hâk'a iy pâdişâh

İrse ol şol hâlete bil yâ Habîb
Kim gelür cân hulkumına iy tabîb

İdemese tevbe ol diliyile
Bes utansa Hâk'dan ol gönliyle

İşlerine hep peşimân olsa ol
Gözi giryân olsa anuñ yâ Resûl

620 Hâk didi kim tevbesin kılam kabûl
Göñlüni hoş eylesün tek ol Resûl

Hem dahı didi Habîb'üm girmedin
Cennetümde hoş şafalar bulmadın

Kalan enbiyâya cennetdür harâm
Göñlüni hoş eylesün tek ol imâm

179b Hem Habîb'üm ümmeti ol cennete
Girmedin irişmedin ol rahmete

Kalan ümmete anı kıldum harâm
Göñlüni şâd eylesün dek ol hümâm

625 Bu ne 'izzet bu ne rahmet ne kemâl
Kıldı Hâk aña didi celle celâl

Enbiyâdan oldı afzal ol Emîn
Ümmeti hem kalan ümmetden yakın

Ümmeti-y-señ cânına yüz biñ selâm
Vir ki rahmet ide ol Rabbü'l-enâm

Senün-içün gör ki ne sa'y eyledi
Soñ nefesde kayduñı nice yidi

Bes anuñ'çün nişe sen ölmeyesin
Hasret-ile cān fidā kılmayasın

630 Cigerüñ nişe senüñ kan olmaya
Gice gündüz işüñ efgān olmaya

Beñzi şaru gözi yaşlu içi baş
Olmaya saña harām işbu ma'āş

Bu ne gülmekdür saña di iy şebāb
Çün Resül'üñ menzili oldu tūrāb

Toprak içre sen dahı olgıl zeli
Ol Resül'e tā kim olasın halil

Yā İlāhī bize rahmet eylegil
Cümlemüzi ol şaha bağışlağıl

635 Diñle imdi ol Resül-i mu'teber
Cānı kuşu nicesi pervāz ider

Ol hümā nice kavışur aşlına
Gidüben fūrkat irişür vaşlına

Nice irer 'āşık ol ma'sūkına
Hem de 'ābid nice, irer ma'būdına⁵¹

180a Hem kulu nice irer ol hānına
Diñle cān nice irer cānānına

Diñle saña anı ben şerh ideyin
Gözüñi yaş cigerüñ cerh ideyin

**HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ BEYÂNİ ENNE'N-NEBİYYE 'ALEYHİ'S-SELĀM
TĀBE KALBÜHÜ VE RADİYE Bİ İNTİKĀLİHİ İLĀ DĀRİ'L-ĀHİRETİ VE EMERE
'AZRĀ'İLE EN YAKBİZA RŪHEHU VE AVŞĀ İLĀ 'ALİYYİ MĀ AVŞĀ VE
EŞFEKA Lİ ÜMMETİHİ HİNE'N-NEZ'İ VE KABAZA VE'L-HĀLÜ ENNEHÜ
YEKŪLÜ ÜMMETİ ÜMMETİ VE ŞALLĀ 'ALĀ MUHAMMEDİN VE ĀLİHİ
ECMA'İN⁵²**

640 Uş girü gözüm yaşı oldu revān
Akdı yürekden girü uş kara kan

Girü feryādum göke irdi benüm
Ağlamakdan eridi cānum tenüm

⁵¹ Haşiyede "makşūdına".

⁵² Bu bölüm, Peygamber (a.s.)'ın kalbinin mutmain olup, âhiret yurduna geçmeye razı olduğunu; Azrâil'e, ruhunu alması için emrettiğini; Ali'ye gerekli şeyleri vasiyet ettiğini; ölüm anında ümmetine acıyıp "Ümmetim! Ümmetim!" dediğini (selam O'na ve ehl-i beytinin hepsine olsun) beyan etmek hakkındadır.

Ḳaddüm uş büküldi oldu çün kemân
Çünki hicrândan yidi oklar bu cân

Guşsa buludı içimden itdi cüş
Lâ-cirem göz yaşı yağmur oldu uş

İşbu oda ne ciger ola dōye
Nice gönül ola katlana diye

645 Seng-i hāra döymeye hıcre yakın
Bes nice ümmet döyiser iy güzın

Çünki ümmet ten ola ol cân ola
Gitse cân tende nicesi fer kıla

Şādılık evi girü oldu harāb
Çün Resül'ün menzili oldu türāb

Bu cihān olsun yebāb-ender-yebāb
Canlar u tenler kamu olsun kebāb

Ümmet olan cân u cismi eridür
'Aşık olanuñ bu dā'im kārıdur

180b 650 Çünki andan ayrı düşdük kamumuz
Bes fidā eyleyevüz biz cānumuz

'İşkumuzda tā ki lezzet alavuz
Ol Resül'e girçek ümmet olavuz

Çün Habīb'üm menzılün oldu türāb
Bu cihān olsun harāb-ender-harāb

Yâ İlāhî bizi yalan itmegil
Ol Resül'ünden dahı ayırmağıl

Diñle imdi ol Resül-i mu'teber
Ḥazret'e nicesi kıldı ol sefer

655 Çünki Cebrā'il beşāret eyledi
Ümmet-içün bir niçe söz söyledi

Bes Resül'ün gönili hoş oldu tamām
Didi 'Azrā'il'e gel kim yâ imām

Tiz irürgil cānumı ol Ḥazret'e
İşbu zindāndan dahı hem cennete

‘Āşıkı ma‘şūkına ırgūr revān
Kamu eksūk bitdi tiz tūtğıl i cān

Ġāfilān ez-mergi mūhlet hūstend
‘Āşıkān gūyend nī nī zūd bād⁵³

660 Bes ilerū geldi ‘Azrā’ıl hemān
Tā Nebī’den ala ol rūhı revān

Ol ‘Alī ağlayu didi yā Resūl
Seni kim yusun digil iy bā-uşūl

Kim kefenleyüp namāzuñ kıla ol
Kābre koya seni hem iy yūzi gül

Bes Nebī didi ‘Alī’ye sen yuğıl
Hem kefen baña üç aq ton eylegil

Sırruma sen muṭṭalı‘ olğıl hemān
İbni ‘Abbās şu koyuvirsün i cān

181a 665 Cebra’ıl getüre cennet kōkısın
Kefene hem baña anı şaçasın

Çün yuyup kefenleyüp götüresiz
Mescidüme hem beni yitüresiz

Mescidüm içre beni hōş koyasız
Bes ki andan taşra çıkup küyesiz⁵⁴

Zire benüm’çün kılan evvel namāz
‘Arş üstinden olur ol bī-niyāz

Şoñra Cebra’ıl ü Mikā’ıl dahı
Hem bölük bölük melekler iy ahı

670 Şoñra siz de mescidüme girüñüz
Çün melek hōş şaf tütuban tūruñuz

Geçmesün öñe orada bir imām
Cebra’ıl tekbīrine uyuñ tamām

Çün namāzum kılasız siz bī-kuşūr
Kābre kōñ toprak atuñ üstüme pūr

Döy yürek kim öle ol şāh-ı cihān
Toprak içre olmayasın kara kan

⁵³ “Ġāfiller, ölümden mūhlet istediler; âşıklar ise, hayır hayır çabuk olsun, dediler.”

⁵⁴ küy- : beklemek, sabretmek; çevreyi gözetlemek

Nişe şaru olmayasın iy yüzüm
Nite kan ağlamayasın iy gözüm

675 İy cigerüm nice⁵⁵ toğranmayasın
İy tenüm ya nite sen yanmayasın

Katıyımış vāh ki bizüm cānumuz
Kim diriyüz ayru düşdi cānumuz

Sen şalātuñ ma'nisin diñle i yār
Tā ki bu söz ola saña āşikār

Bil yaqın kim Haq'dan ol rahmet 'ayān
Hem meleklerden dañı'stiğfār i cān

Kamu mü'minden du'ā durur yaqın
Bes ki bu sözde gümān itme saqın

181b 680 Mü'mine sünni kefen hem de i dōst
Oldı üç aq ton ricāle bil dūrūst

Liki hatunlara bişdür iy güzın
Kefeni sünni didüm uşda yaqın

Hem vaşıyyet dañı bil mendūbdur
Ol Resūl zıre anı idüp durur

Çün vaşıyyeti tamām itdi Emīn
Şuñdı 'Azrā'il'e hemān-dem elin

Ol Resūl'ün lutf-ıla ol cānını
Kabz kılmaklığa başladı anı

685 Fātıma ol demde feryād eyledi
Ol Resūl'e göz yaşıyla söyledi

Didi iy gözüm nūrı cānum baba
Derdümün dermānı ümizüm baba

Uşda senden ayrıluram di n'idem
Uş ecel geldi saña kanda gidem

İy 'aceb girü saña kanda irem
Ol mübārek yüzüñi kanda görem

Ol Resūl aña didi kim iy kızum
Tā kıyāmetde görisersin yüzüm

⁵⁵ Satır üstünde "nişe".

690 Havzum üzre şuşuz ümmetüme ben
Şu virürem bulınasın anda sen

Fâtıma didi ki anda dahı ben
Seni bulmazsam nirede bulavan

Didi iy kızum beni itgil taleb
Ol terâzûde bulasın bî-ta‘ab

Anda yüzüm urısarvan Hâzret’e
Yardım itsem gerek anda ümmete

Diyiserven yâ İlâhî lutf kıl
Ümmetüm müzdini ağır eylegil

182a 695 Girü didi Fâtıma anda dahı
Bulmaz-ısam kanda bulam iy sahi

Ol Resûl didi Şırât’da bul beni
Hasretüñe anda irgil iy gani

Anda dahı yüz uram ben Hâzret’e
Yardım idem bil o ‘âşî ümmete

Bes diyem yâ Rabbi kılğıl rahmeti
Sen geñez geçür Şırât’ı ümmeti

Tâ ki tamu odı yakmaya canları
Cennetünde rahat ola cânları

700 Fâtıma’ya çün Resûl virdi cevâb
Cânı dahı dizine geldi i şâb

Bes Resûl ol demde itdi bir kez âh
Derd-ile didi Nebi vâ-kûrbetâh

Fâtıma dahı hemân-dem kıldı âh
Guşsañ-içün guşsam uş yâ ebbetâh

Çün göbege irdi cân girü o şâh
Âh idübenin didi vâ-hasretâh

Çün göbekden cânı geçmek diledi
Ol Nebî ol dem girü âh eyledi

705 Didi Cebrâ’îl’e bilgil iy emîn
Cân acısı key katıdur iy güzîn

Döymedi bakmağa aña Cebra'ıl
Kendüzin dönderdi andan ol halıl

Ol Resül didi aña yâ Cebra'ıl
Nite dönderdüñ yüzüñ benden digil

Cebra'ıl didi aña kim yâ Hâlib
Kim ola kim gönli döye yâ tablb

Sen bu serhōşlukda uş iy mu'teber
Döymedin ol yüzüne kıla nazar

182b 710 Her dīde ki şūret-i cānān negerd
Şek nist ki der kudret-i yezdān negerd

Bī-zārem ez ān dīde ki der vaqt-i ecel
Ez yār fer ū māned der cān negerd⁵⁶

Cān acısın çūnki gördi ol saḥī
Didi 'Azrā'ıl'e arḵun tut aḥī

Didi 'Azrā'ıl aña kim iy beşir
Ḳatı arḵun tutduḡumdur iy nezir

Liki cān çıkmak ḳatı müşkil durur
Ol sebebdan ḥazretüñ uş incinür

715 Ol Resül didi aña kim iy canum
Böyle mi zaḥmet çekiser ūmmetüm

Didi 'Azrā'ıl aña kim bil i şāh
Bunda ne var ḳatı çekerler i māh

Gāyet arḵun tutduḡum bil kim budur
Ḳatı tutduḡum ne diyem nicedür

Bes Resül ūmmete şefḳat eyledi
Bil ki 'Azrā'ıl'e ol dem söyledi

Didi vir cānuma hep acıyı sen
Ūmmet acı görmesün iy zū'l-minen

720 Ūmmetüm'çün çekeyin cān acısın
Tā Ḥaḳ'a anlar geñez vire canın

Bu ne şefḳat bu ne raḥmet ūmmete
Vir şalāvāt sen daḥı ol ḥazrete

⁵⁶ "Sevgilinin sūretini gözünüzde canlandırmayın; kuşkusuz, göz Allah'ın kudret kapısını çalmamıştır. Ecel vaktinde, yârdan kaçıp gönül kapısını çalmayan gözden bizarım."

Cân acısın çünki artıdı iy tabîb
Şuya şokdı elini ol dem Hâbîb

Gögsi üzre ol şudan döker-idi
Yâ İlâhî yiyni⁵⁷ eyle dir-idi

Cân acısın baña âsân eylegil
Hem ölüm serhōşlığını iy Celîl

183a 725 Çünki cân hulkuma geldi ol Resûl
Bir kez âh itdi girü ol bâ-uşul

Didi kim âh şol seferden bî-iyâb
Didi kim âh şol şekerden bî-şarâb

Didi kim âh şol rikâbdan bî-rikâb
Didi kim âh min farkın min hisâb

Şuña irişdi ki anuñ gözleri⁵⁸
Hōş süzüldi hem kesildi sözleri

Kaldı el ü ayağ işden iy güzîn
Bir nefes kaldı hemân ol pākūdîn

730 Liki tutakları deprenür-idi
Bilmez-idi kimse ol ne dir-idi

Bes ‘Alî egildi diñledi anı
Arķun arķun söyler-idi ol ğani

Dir-idi kim ümmetî yâ ümmetî
Aña didi seni ol Hâķ rahmeti

Seni şol vaktde unutmadı o şâh
Ümmetî yâ ümmetî didi o mäh

Sünnetin bes nite sen tutmayasın
Yolına cânuñ fidâ itmeyesin

735 Çünki ol hâle irişdi ol halîl
Aña kıldı bes tecellî ol Celîl

Cân kuşu ol demde pervâz eyledi
Ma‘şûķından yaña âvâz⁵⁹ eyledi

⁵⁷ ylynl : hafif

⁵⁸ Sayfa kenarında, “Şuña irdi ki mübârek gözleri” diye geçmektedir.

⁵⁹ Derkenarda “âġâz”.

Dōsta kavuşdı hemān-dem ol Ḥabīb
Kalduk uş dertlū kamu gitdi ṭabīb

Hākest cāy-ı ādemī merg ez-berā-yı ādemī
‘Ömr-i bekā-yı ādemī mānend bādest iy ‘aceb

Ne devri maned ne zamān ne pīr maned ne cūvān
Bī-şek mi zed nāgehān her ki be zādest iy ‘aceb⁶⁰

183b

740

Çün kamu aşhāb o ḥālī gördiler
Ağlaşubanın yürekler yardılar

Ol Medīne içi hem tōldı fiḡān
Kōpdı ol günde kıyāmet bil i cān

Şöyle ağlarlar-ıdı kim ṭaḡ u ṭaş
Bile ağlar-ıdı kamu kırı yaş

Ağlar-ıdı ol deñizler iy güzīn
Ağlar-ıdı hem balıklar şeksüzün

Yir yüzinde cinniler ağlardı hem
Cennet içre ḥūriler iy muḥterem

745

Hem hevāda kuşlar ağlar-ıdı bil
Hem melekler gökde ağlar iy ḥalīl

Yir yüzinde ümmeti ağlar-ıdı
Kamusı cān u ciger ṭaḡlar-ıdı

Ol Ebūbekr ağlar-ıdı zār u zār
Vā-resūlā dir-idi ol ṭoḡrı yār

Ḥurḡat-ıla ol ‘Ömer ağlar-ıdı
Derd-ile ol vā-ḥalīlā dir-idi

Derd-ile ‘Osmān daḡı inler-idi
Yana yana vā-ḥabībā dir-idi

750

Ol ‘Alī yūregini eyledi kan
Zāriyile vā-şafiyyā didi, o can

Ol ‘Alī yūregini eyledi kan
Zāriyile vā-şafiyyā dir-idi⁶¹

⁶⁰ “Âdemoğlunun varacağı yer topraktır; ölüm âdemoğlu içindir. İnsanın ömrünün bekâsı rüzgara benzer. Ne devir kalır, ne zaman; ne yaşlı kalır, ne genç. Kuşkusuz bütün canlılar aniden ölüverir.”

⁶¹ Bu beyit, metinde yanlışlıkla yer almış olabilir.

‘Āyişe ağlayuban dir-idi ol
Arpa etmegine toymayan Resûl

Gövdesi üzre hārırlar geymeyen
Döşek üzre yatuban uyumayan

Hōş döşeklerden haşırnı yigleyen
Tamudan korkup gice bî-zār olan

184a 755

Böyle diyüp ağlar-ıdı zār u zār
Yüregini yakmış-ıdı tatlu yār

Fāṭıma eydür-idi vā-ebbetāh
Vā-resūlā vā-nebiyyā rahmetāh

Uş kesildi vahy gelmez iy ḥalīl
Yire ayruk gelmeyiser Cebra’ıl

Böyle diyüp zār u zār ağlar-ıdı⁶²
Kān yaş akıdup ciger tağlar-ıdı

Dir-idi kim cānumı sen yā İlāh
Cānına ırgūr anuñ iy pādīşāh

760

Böyle diyüp ağlaşurlardı kamu
Yakmış-ıdı anları şanki tamu

Cümlesinüñ yüregi pūr kan-ıdı
Gözleri giryān ciger biryān-ıdı

Çün Ḥabīb’üm menzilüñ oldı türāb
Bu cihān olsun ḥarāb-ender-ḥarāb

Çünki gitdi ol Ḥabībī Muştafā
Odlara yakdı kamusın ol şafā

Bes ki dünyā kimseye qalmaz yaqın
Qalsaydı aña qalurdı hemīn

765

Lev kāneti’d-dünyā tedüm li vāḥid
Le kān Resūlu’llāh fīhā muḥalled⁶³

Çünki dünyā kimseneye qalmaya
‘Āqıl-iseñ yarım arpa degmeye

Mülk-i dünyā çün nız ü nīm cū
Yek nefes ez āḥiret gāfil meşū

⁶² “ağlar-ıdı” ifadesi satır üstünde geçerken, metinde “zār u zārı ağladı” diye geçmektedir,

⁶³ “Dünya birisine kalsaydı, Resûlullah onda kalıcı olurdu.”

Merg rā pīveste pīş çeşm-dār
 Ān-ı vefāt-ı dīgerān kūn i'tibār

Sāhte kūn tūşe'-i zād-ı sebīl
 Tā ce dānı tā ki key bāşed rahīl⁶⁴

184b 770 Çün gidersin işbu milkden kıl yarağ
 Tā ki ol mülke varasın yüzi ağ

Menzil uzak azıq algıl dünyeden
 Tā ki ol yola varasın baş esen

Ol Resūl'e bağlağıl gönölüni sen
 Tā ki rahmet ide saña zū'l-minen

Diñle imdi ol şahābe n'eyledi
 Ol Resūl'i nicesi defn eyledi

Ol 'Alī yudı Resūl'i bil yağın
 İbni 'Abbās şu koyuvirdi hemİN

775 Gönlegin çıkarmak istedi 'Alī
 Geldi bir āvāz çıkarma yā veli

Olmasun kim gönlegin çıkarasız
 Ol Hābīb'ün cismini siz göresiz

Gönlegi içinde yudı bil 'Alī
 Eyliyā kütbi durur ol hağ veli

Bu sebebdan Şāfi'i dir iy güzİN
 Gönleginden meyyiti yumağ yağİN

Ol Resūl'ün sünneti durur 'ayān
 Mezheb idindi bu hāli iy cūvān

780 Liki biz dirüz ki mağşuşdur bu hāl
 Ol Resūl'e şeksüzün bİ-kİl ü kāl

Bizde yokdur ol şerif iy mu'teber
 Lā-cirem meyyiti 'uryān yuyalar

Ol mübārek cismini çün yudılar
 Cebra'ıl koğu getürdi saçdılar

⁶⁴ "Dünya malı yarım arpaya değmez. Ahiretten bir nefes bile gâfil olma. Ölümü her an göz önüne getir. Başkalarının ölümünden ibret al. Yol azığını hazırla, çünkü (ölüm) yolculuğunun ne zaman olacağını bilemezsin."

Hem üç ak ton kıldılar aña kefen
Na'ti üzre qodılar iy zü'l-minen

Götürüp mescide qoydılar revân
Cümlesi bes taşra çıkdı ol zamân

185a 785

Ol 'Alî dimiş işitdüm iy gani
Ol melekler qanadı âvâzını

Kendülerin lîki görmezdüm 'ayân
Bes birazdan geldi bir âvâz i cân

Kim kıluñ girüñ Nebî üzre namâz
Size rahmet eylesün ol bî-niyâz

Girüben mescide şaf tutduq tamâm
Hiç birümüz olmadı anda imâm

Cebra'îl tekbîrine uyduq kamu
Böyle dimişdi 'Alî bil iy 'amu

790

Çün bu vech-ile namâzın kıldılar
Hücresinde anı kabre qoydılar

Âhiri hâliñ budur bilgil 'ayân
Kim ol târ yire girisersin i cân

Sarây-ı âdemî gürist lîkin
Nedâmen ki ender ü cüvân bâşed kâr

Eger tâ'at küñî cā yet behiştist
Veger zilt küñî cā duzah u nâr⁶⁵

Ol Resûl'i anda çün defn itdiler
Üzerine kara toprak örttiler

795

Menzile geldi girü cümle i yâr
'Âlem işi bu durur uş âşikâr

Fâtıma didi 'Alî'ye yâ 'Alî
Ol Resûl'i n'itdünüz siz yâ velî

Anı yirde nicesi defn itdünüz
Üzerine nice toprak atduñuz

Ol Nebî rahmet degül miydi size
Ol Nebî ni'met degül miydi size

⁶⁵ "Âdemoğlunun sarayı mezarlıktır; lâkin senin oradaki durumunun ne olacağını bilemiyorum. Eğer itaat etmişsen yerin cennet, ve eğer isyan etmişsen yerin cehennem ve ateştir."

Ol ‘Alî didi belî nic’edelüm
Allâh emri bu durur biz n’idelüm

185b 800 Fâtıma bes kabre geldi ol zamân
Bir avuç tobrakın aldı ol revân

Koşulayup işbu beyti söyledi
Kendüzin şankim karañu eyledi

Māzā neşüm ba‘de kurbeti Aḥmedā
En lâ neşim medi’z-zemāni ‘avāliyā⁶⁶

Şubbet ‘aleyye maşāyibü lev ennehā
Şubbet ‘ale’l-eyyāmi şırne leyāliyā⁶⁷

Altmış üç yaşındaydı ol Habîb
Dōsta kıldukda sefer bil kim tabîb

805 Kırk yılında vahy geldi ba‘dezân
Mekke’de durdı on üç yıl iy cüvân

Mekke’den geldi Medîne’ye o şâh
Turdı on yıl anda dahı bil o mäh

Altmış üç yıl ‘ömri çün oldı tamām
Hâzret’e kıldı sefer bes ol hümām

Dünyeden tılandı ol ‘âlem günü
Karañu eyledi bize bu günü

Hâk didi aña beşir ü hem nezîr
Hem dahı dâ’î sirâc u hem münîr

**Kāle’llāhu te‘ālā : “İnnā erselnāke şāhiden ve mübeşşiren ve nezîren ve dā’iyen
ila’llāhi bi iznihi ve sirācen münîren”**⁶⁸

810 Hem sirâc didi güneşe Hâk i yâr
Bes Resûl oldı güneş uş âşikâr

Kāle’llāhu te‘ālā : “Ve ce‘ale’s-şemse sirācen ve’l-kamere nüren”⁶⁹

⁶⁶ “Ahmed’le olan yakınlıktan sonra başka ne koklayabiliriz!? Hiç bir zaman O’nun üstüne bir gül koklamayız.”

⁶⁷ “Üzerime öyle musibetler yağdı ki, eğer günlerin üzerine yağsaydı gece olurlardı.”

⁶⁸ Ahzab suresi 45-46.ayetler: “...Biz seni hakikaten bir şahid, bir müjdecî ve bir uyarıcı olarak gönderdik. Allah’ın izniyle, bir davetçi ve nur saçan bir lamba olarak (gönderdik.)”

⁶⁹ Böyle bir ayete rastlayamadık; ancak şöyle bir ayeti bulduk : “Ve ce‘ale’l-kamere fihinne nüren ve ce‘ale’s-şemse sirācen”(Onların içinde ay’ı bir nur kılmış, güneşi de bir چراغ yapmıştır.) [Nuh suresi/ 16.ayet]

Güneşüñ toğması vardur ol Resûl
Anadan toğdı cihāna ol uşul

186a

Güneşüñ tulunması var iy harif
Ol mağara içre tılundı şerif

Güneşüñ tulunması var ol güzün
Uşda ‘ālemden tılundı bil yakın

Sen Resûl’e dimegil kim öldür
Ol cihāna yahtu bil kim ol virür

815

Ol güneş çün dünyeyi eyledi nūr
Varur anda vire nūr ol bî-kuşūr

Bir çirāğ iki evüñ olsa i yat⁷⁰
Kim alur andan kamu eşyā hayāt

Bil ki mü’minler dahı ölmez i cān
Bil bir evden bir eve göçer ‘ayān

Ol Resûl bil kim didi el-mü’minün⁷¹
Lā yemütün bil kim anlar yünkelün

Kāle’n-nebiyyü ‘aleyhi’s-selām : “El-mü’minüne lā yemütüne bel yünkelüne min dāri’l-fenā’i ilā dāri’l-bekā’i”⁷²

Bes girçek mü’min olğıl sen i cān
Ya’ni dōstı bunda görgil iy cūvān

820

Tā ki ayruğ olmayasın iy şerif
Ol ebed cānı bulasın hōş laṭif

Uş görürsin dünyeyi hōd fāndur
Bunda gelenler kamu anda varur

İşbu ‘ālem enbiyāya kalmadı
Evliyāya dahı mahrem olmadı

Bes saña nice kalsar iy cūvān
Sa’y kıl tā kırtarasın anda cān

Kanı aşluñ u köküñ oğluñ kızuñ
Bil senüñ de yumulur bir gün gözüñ

⁷⁰ yat : hüner, usul, tarz, vaziyet

⁷¹ Metinde “el-minün” diye yazılmıştır.

⁷² Peygamber (a.s.) buyurdu ki : “Mü’minler ölmezler, bilakis fāni yurttan bâkî yurda geçerler.”

825 Kanda vardı sevgüli dōstlar diye
Dūriş ahlı kayduñı bunda yiye

186b Uşda dūnyā ejdehā ağzın açup
Çevre yanına hem ol zehrin şaçup

Cümleyi bir bir yudar virmez aman
Bes nice kırtarasın sen bunda cān

Gözüñ-ile gördüğün fıkır it i şāb
Uş didüm va'llāhu a'lem bi's-şavāb⁷³

Uş vefatı diñledüñ sen iy cūvān
Anuñ-içün diñle kimler virdi cān

830 Anuñ-içün yāhu kim gözsüz kalur
Anuñ-içün yāhu kim āzād olur

Döymeyüben yāhu kim kılur sefer
Diñle bir bir eydeyin iy mu'teber

HAZİHİ'L-KİT'ATÜ Fİ TETİMMETİ'L-VEFATİ VE YÜBEYYİNÜ ENNE
BA'ZE'N-NĀSİ DE'Ā 'ALĀ NEFSİHİ Lİ MEVTİ'N-NEBİYYİ 'ALEYHİ'S-SELĀM
FE ŞĀRE A'MĀ VE BAZE'N-NĀSİ SĀFERE VE LEM YAŞBİR VE BA'ZE'N-NĀSİ
MĀTE VE LEM YATIK VE A'TEKA ENNE'LLĀHE TE'ĀLĀ 'ARABİYYEN
MİNE'N-NĀRİ Lİ HÜRMETİ'N-NEBİYYİ 'ALEYHİ'S-SELĀM VE ENNE
NĀKETİ'N-NEBİYYİ 'ALEYHİ'S-SELĀM VE LEM YATIK EL-FİRĀKİ 'ANİ'R-
RESÜLİ ŞALLA'LLĀHU 'ALEYHİ VE SELLEM⁷⁴

Girü 'ışkıdan cānuma irdi eşer
Gitdi 'aqlum oldum andan bi-ḥaber

Hem-çü bulut irüben yağdurdı kan
Kime tokındıyısı oldu revān

Kimi gözsüz kimi āväre eyledi
Hasta vü miskīn bi-çāre eyledi

835 Ol eşerden niçeler zārī kılur
Şol delü gibi oluban çağırur

187a Ol eşerden niçeler oldu ḥarāb
Gice gündüz iñler ol hem-çün rebāb

⁷³ "Allah doğrusunu daha iyi bilir."

⁷⁴ Bu bölüm, Vefat'ın sonu hakkındadır ve bazı insanların, Peygamber (a.s.)'ın vefatından dolayı nefsi aleyhine dua edip kör olduğunu; bazı insanların sabredemeyip sefere çıktığını; bazı insanların dayanamayıp öldüğünü; Allahu Teāla'nın, bir Arab'ı Peygamber (a.s.)'ın hürmetine ateşten āzād ettiğini ve Peygamber (a.s.)'ın devesinin, O'ndan (sav) ayrılığa dayanamadığını beyan eder.

Ol eſerden niçe gözler yaſludur
Niçe ciger kan yürekler baſludur

Ol eſerden niçe kadd oldu kemān
Çeng gibi bükülübən kılur figān

Ol eſerden niçe cānlar haſtadur
‘Aklı hayrān u gönül dil-bestedür

840 Ol eſerden niçe yüzler oldu zerd
Niçe gönüllere tıldı āh u derd

Ol eſerden yandı oda niçeler
‘Üd gibi gice gündüz nāle ider

Ol eſerden niçeler āh eyledi
Şol düdük gibi içinden iñledi

Ol eſerden niçe dil oldu kebāb
Şu yirine kan aña oldu ſarāb

Ol eſerden niçe yağa oldu çāk
Şerha ſerha ſine yüzler oldu hāk

845 Çün Habīb’üm menzilün oldu türāb
Bu cihān olsun harāb-ender-harāb

Ol Nebi’nün ‘ıſkı-eſerin diñlegil
Kim neler kıldı diyeyin añlağıl

**HAZĀ’L-EŒERŪ FĪ BEYĀNĪ ENNE ‘ABDU’LLĀH İBNİ’Z-ZŪBEYRĪ’L-
ENŒĀRĪYYĪ DE’Ā ‘ALĀ NEFSİHĪ ĦATTE ‘AMĪYET ‘AYNĀHŪ⁷⁵**

Bir eſerde diñle gelmiş iy güzĭn
Tā ki bilesin maħabbet neydüğĭn

Ya’ni vardı bir kiſi kim iſi hayr
Adı ‘Abdu’llāh-ıdı İbni Zübeyr

Düşde görmiş-idi ol kiſi ezān
Ol sebebden müslim olmışdı o cān

187b 850 Ol Resŭl’ün ſāhibiydi bil yakĭn
Sever-idi cāndan anı ol güzĭn

Çün iſitdi ol Resŭl tılundıgĭn
Būsītānındaydı bil ol pāküdĭn

⁷⁵ Bu eser, Abdullah İbni Zübeyr el-Ensāri’nin nefsi aleyhine dua etmesi ve gözlerinin kör olmasına dairdir.

Yüzünü göke dutuban kıldı âh
Didi kim al gözlerüm sen yâ İlâh

Ol du'âyı hatm kılmadın i cân
Görmez oldı gözleri anuñ hemân

Zîhi 'âşık zîhi şâdık zîhi yâr
Döst yolına virdi cânın âşikâr

855 Didiler kim bu du'âyı iy güzîn
Nişe kılduñ sen saña iy pākūdîn

Didi gözüm lezzeti biluñ hemân
Ol Resûl'ün yüzini görmek hemân

Çünki gitdi ol Resûl-i mu'teber
Yir yüzine bes neçün kılâm nazar

Yir yüzinde nice di ola şafâ
Çünki gitdi ol Muḥammed Muṣṭafâ

'Âşıka göz ne durur cânın virür
Ma'sûkı yolına ol kurbân durur

860 Bî-rûy-i tû men cihân-ı rûşen çe kenem
Çün gül bunved behâr-ı gülşen çe kenem

Der fûrkât-i ev sarây-ı mesken çe kenem
Çün geşte şüdem selâh cevşen çe kenem⁷⁶

Bes ki girçek 'âşık-ısañ iy cûvân
Ol Resûl'ün yolına vir sen de cân

Tâ 'ivâz cânuñ cānān bulasın
Raḥm-ı Raḥmān 'avn-i sultān bulasın

Zîre 'izzetlû Nebîdür ol güzîn
Hâk katında key şerîf ü key emîn

188a HAZİHİ'L-ESERU Fİ BEYÂNİ ENNE'LLÂHE TE'ÂLÂ A'TEKA
A'RABİYYEN MİNE'N-NÂRİ Lİ HÜRMETİ'N-NEBİYYİ ŞALLA'LLÂHU 'ALEYHİ
VE SELLEM⁷⁷

865 Şöyle kim gelmiş haberde iy şerîf
Diñle ma'nîsin diyeyin ben latîf

⁷⁶ "Yüzün olmazsa aydınlık dünyayı neyleyeyim? Gül olmadan gülşendeki baharı neyleyeyim? O'nun ayrılığında sarayı neyleyeyim? Öldükten sonra silah ve kalkanı neyleyeyim?"

⁷⁷ Bu eser, Allahu Teala'nın, Peygamber (sav)'in hürmetine bir Arab'ı ateşten âzâd etmesine dairdir.

Ya'ni gelmiş bir 'Arab iy mu'teber
Ol Resûl'ün kabrine yüzün sürer

Bes yüzini Hazret'e tutdı revân
İşbu sözi didi ol dem ol 'ayân

Kim İlâhî sen bize emr eyledün
İşbu sözi kullara sen söyledün

Sevdüğümüz sinlesi başına biz
Kullar âzâd eyleyevüz iy 'Azîz

870 Uşbu yatan kim Habîb'ündür senün
Hem dahı ben 'aşîven uşda kuluñ

Bes Habîb'ün başına sen iy Gani
Eylegil âzâd cehennemden beni

Geldi bir âvâz ki âzâd eyledüm
Guşşalardan seni bil şâd eyledüm

İsdeseñ ger şeksüzin⁷⁸ hem viredüm
Ol Habîb-içün hōş âzâd idedüm

Zîre gâyet sevgülüdür ol Habîb
Baña key 'izzetlü durur ol tabîb

875 Zîhi 'izzet kim anuñ vardur i yâr
Hak katında uşda didüm âşikâr

Bes ne yürek ola kim yäre, olmaya
Yâ ne kişi ola âväre, olmaya

Sevgüsi çün Hak katında böyledür
Âdem oğlu aña nice katlanur

**HAZİHİ'L-EŞERU Fİ BEYÂNİ ENNE BİLÂLİ'L-HABEŞİYYİ
RADİYA'LLÂHU 'ANHÜ CEZE'A CEZ'AN ŞEDİDEN Lİ MEVTİ'N-NEBİYYİ...**

188b ...'ALEYHİ'S-SELÂM VE LEM YAŞBİR FE SÂFERE İLÂ EYLETİ⁷⁹

Ya'ni kim gelmiş haberde diñlegil
Göz yaşı-y-la uş direm key añağıl

⁷⁸ Haşiyede, "ger cümlesini "şeklinde bir not kaydedilmiş.

⁷⁹ Bu eser, Bilâl-i Habeşî (r.a.)'ın, Peygamber (a.s.)'ın vefatına aşırı üzülmesi ve sabredemeyerek Eyle'ye gitmesine dairdir.

Ya'ni çün tulundı ol 'âlem gûni
Urdı aşhâb yüregine düğünü⁸⁰

880 Odlara yandı hemân-dem ol Bilâl
Cigeri kan oldu gönli pür melâl

Ol Hâbîb ayrılığına döymedi
Kendüzine bes sefer farz eyledi

Ağlayu bes Fâtıma'ya geldi ol
Didi aña bil yakın iy bâ-uşul

İşbu derde döymedüm ben giderem
Uş Medİne'yi yakın terk iderem

Ol Resûl'ün menberin ü mescidin
Boş görürem kendüden uşda yirin

885 Ben bu derde nicesi katlanayın
Delü olup tağa gidüp yanayın

Baňa virgil bir teberrük kim alam
Hasta gönlüme anuñla em kılam

Fâtıma ağlayuban tırdı revân
Ol Resûl'ün cübbesin virdi i cân

Bes Bilâl aldı anı girdi yola
Dinlegil hâli anuñ nice ola

Eyle'ye geldi k'o bir yir iy halâl
Şâm-ıla Medİne arasında bil

890 Bilmez-idi Eyle halkı k'ol Resûl
Hâzret'e gönüldüğün ol bâ-uşul

Çün şabâh oldu ezân itdi Bilâl
Eyle halkına tamâm virdi melâl

189a Zâr u efgân itdiler ol mü'minün
Didiler innâ ileyhi râci'ün⁸¹

Hâzret'e gitdi meger ol hûb cemâl
Anuñ-ıçün bunda gelmişdür Bilâl

Yügrişüben kamusu bes geldiler
Ol Bilâl'den cümle hâli bildiler

⁸⁰ düğün : düğüm

⁸¹ Metinde "innâ ileyhi'r-râci'ün".

895 Bes ki cümle ağlaşup baş aşdılar
 Göz yaşını yir yüzine saçdılar

Yaka yırtup sineler çāk itdiler
 Hem yürek kan gözlerin hāk itdiler

Oda yanuban gönül pas itdiler
 Ol Resül-içün katı yas itdiler

Bes Bilāl eglendi anda iy hümām
 Oldı bir yıl anlaruñ-ıla tamām

Ol ‘Alı dahı Hüseyn ü hem Hasan
 İstedi cümle Bilāl’i iy hasen

900 Cümle müştāk oldı, anuñ ezânına
 Kim şafâ virürdi âdem cânına

Bes Resül’i düşde gördi ol Bilāl
 Ol Hâlib ol gice gösterdi cemāl

Ol Bilāl sürdi yüzün ayağına
 Hōş şifâ irürdi hasta cânına

İrdi ol dem derdinuñ dermânına
 Hem dahı ol cânınuñ cânânına

Bes ‘itâb itdi aña ol dem Resül
 Yâ Bilāl diyübenin söyledi ol

905 Ehl-i beyt’e nice⁸²idersin cefâ
 Terk idesin anları iy bü’l-vefâ

Anları sen nişe müştāk idesin
 Terk idüp kâmusını sen gidesin

189b Çün uyandı ol figân itdi hemân
 Çün ürü tırdı yirinden ol revân

Kamu ol halkı vidâ‘ itdi o hân
 Geldi Medîne’ye girü ol zamân

Fâtıma döymemiş-idi hasrete
 Ol dahı gönülmüş-idi Hâzret’e

910 Altı aydan soñra kılmışdı sefer
 Atası katına ol âri güher

⁸² Satır üstünde “nişe”.

Çün Bilāl ol hālī gördi ağladı
Dağı üstine hemān dağ eyledi

Didi vā-Fāṭimatā vā-Aḥmedā
Bu firāka kim döyiser iy Hüzā

Bes gileydin cümle itdi ulu yas
Cem' oldı katına kamu ünās

Çün ezān vaḳti irişdi iy cūvān
Kamu halk aña didiler bil i cān

915 Cümle müştākuz senūñ ezānuña
Kıl ezān Hāk rahmet itsün cānuña

Ol Resūl fevt olalıdan iy ahl
Senūñ āvāzuñ işitmedük dahı

Bes Bilāl ol demde çıkdı menbere
Tā ezān eyleye andan iy yara

Hōş ezān kıldı şu lafza geldi bil
Kim Muḥammed adıdur ol iy ḥalīl

Ya'ni kim eşhedū enne iy gūzīn
Ol Muḥammeden resūlu'llāh yaḳīn

920 Çün Muḥammed adını añdı o cān
Düşdi uşşı gitdi ol dem iy cūvān

Güci yitmedi tamām ol bañlaya⁸³
Ol Ḥabīb adına diye kim döye

190a Bes Resūl'ūñ çıkdı hep ḥatunları
Qalmadı bil perde altında biri

Didiler kim Allāh Allāh yā Bilāl
Kim döyiser bu oda iy zū'l-celāl

Yā Bilāl biz de döyemezüz yaḳīn
İşbu aduñ zikrine iy pākūdīn

925 Ol Bilāl didi ki bu dūnyā bize
Şeksüzin zindān-ıdı kamumuza

Kāle'n-nebiyyū 'aleyhi's-selām : “Ed-dūnyā sicnū'l-mū'mini ve cennetū'l-kāfiri”⁸⁴

⁸³ bañ : ezan / bañlamak: ezan okumak , bağırmaq

⁸⁴ Peygamber (a.s.) buyurdu ki : “Dūnyā mū'minin zindanı, kafirin de cennetidir.”

Ol Resül ölmeklik-ile bilünüz
Şimdi zindānda bî-şek biz olmışuz

Böyle diyüben katı ağlaşdılar
Fürkat-ıla cān u dil tağlaşdılar

Şan kıyāmet kopdı girü anlara
Derd-ile feryād iderdi yiksere

Dirler-idi n'eyleyelüm n'idelüm
Di ki bize kancaruya gidelüm

930 Bes gileydin yas oldı ol zamān
Ne diyem kim göklere irdi figān

Bes maḥabbet böyle gerek mü'mine
Añıcak derdi gine yinilene

Ümmet olan derdi-nāk olmak gerek
Gözi yaşı yiri ḥāk olmak gerek

Döyemez ümmet bu oda iy ḡanī
Bil qarınca çekemez Kāf taḡını

Döymedi ḥayvān bu hicrāna yakın
Ādem oḡlı nice döye iy ḡüzīn

**HAZİHİ'L-HABERÜ Fİ BEYANİ ENNE NAKATİ'N-NEBİYYİ 'ALEYHİ'S-
SELĀM MĀTE VEFĀTE'N-NEBİYYİ 'ALEYHİ'S-SELĀM...**

190b ...VE LEM YAṬİQ ELEME'L-FİRĀKİ İNNEHĀ ḤAYVĀN VE ENTE
MİN ÜMMETİHİ FE KEYFE TAŞBİRÜ'L-FİRĀKE 'ANHÜ VE LEM TEMÜT VE
TEFRAḤU Fİ'D-DÜNYĀ KE ENNEKE ḤĀLİDÜN FİHĀ⁸⁵

935 Şöyle kim gelmiş ḥaberde āşikār
İbni 'Abbās'ın rivāyet bil i yār

Ya'ni ḥuṭbe eydür-idi ol Resül
Şadaḡaya kındururdi⁸⁶ ḡalkı ol

Bir 'Arab geldi elinde bir deve
Ya'ni kim anuñ-ıla zaḡmet şava

Bes Resül'e didi ol dem yā Resül
Ḥaḡḡ-içün bu deveyi kılḡıl kabül

⁸⁵ Bu haber, Peygamber (a.s.)'ın devesinin, O'nun (a.s.) vefatından sonra ayrılığın acısına dayanamadığını belirtmeye dairdir. O ki, bir hayvandır ve sen O'nun ümmetindensin; o halde O'ndan ayrılığa nasıl dayanıp ölmezsin ve orada kalıcıymışsın gibi dünyada sevinirsin.

⁸⁶ kındır- : teşvik etmek

Çün nazār kıldı Resûl ol nākaya
Key ‘acebledi anı sen diñleye

940 Bes ‘Ömer’e didi ol dem yā ‘Ömer
Bu deveyi şatsañuz iy mu‘teber

Benüm-içün şatun alasin bunı
Bes ‘Ömer aldı Resûl-içün anı

Her gāzāsında Resûl-i mu‘teber
Aña binerdi yaķın bil iy piser

Taşra çıķdı bir gice ol pākūdın
Ol deve havlıda çökmışdi yaķın

Geçmek istedi õñinden ol imām
Dile geldi ol deve virdi selām

945 Bes nazār kıldı aña ol dem Resûl
Hōş selāmın aldı anuñ bā-uşul

Ol deve didi işitgil hālūmi
Yā Resûl uş eydürem ahvālīmi

Bir kişinūñ milkiydüm iy Hāblb
Bil Kureyş’den adı Ağdab iy tabīb

Kaçup andan yazıya düşdüm i şāh
Diñle hālūmi benüm iy pādīşāh

191a Gice oldı yırtıcılar geldiler
Çevre yanum cümle anlar aldılar

950 Birbirine didi kim incitmeñüz
Ol Resûl’uñ merkebidür bilüñüz

Gündüz oldı diledüm ki otlayam
Aç-ıdı karnum yiyüp tā ki toyam

Her ağaç her ot baña bil söyledi
Gel berü sen benden otlağıl didi

Zire sensin ol Resûl’uñ merkebi
Ol ulu sultāna oldur haķ Nebi

Bes ki düşdüm uşda kapuña i şāh
Merkebün oldum binersin sen i mäh

955 Ol deveden çün bu sözi diñledi
Ol Nebi adın anuñ Ğađbān qodı

İssi adından aña ismi iştiyāk
Eyleyüp virdi aña ol yūzi aq

Bes deve didi Resūl'e yā Habīb
Hācetüm vardur qatuñda yā ṭabīb

Ol Resūl hācet nedür didi aña
Di ki tā virem o maqşūdı saña

Deve didi hācetüm budur yaqın
Ol Çalab'dan isteyessin yā Emīn

960 Āhiretde merkebūñ kıla beni
Nitekim dünyāda kılduñ iy ğanī⁸⁷

Hem dağı bir hācetüm bu iy Habīb
Benden öñdin sen ölürseñ iy ṭabīb

Qıl vaşiyyet kimse baña binmeye
Arqama nesne dağı yüklenmeye

Zire döymez yüregüm bil kim i şāh
Odlara yaqıluram iy pādişāh

191b Kim soñuñda baña kimsene bine
Senden özge arqama nesne qona

965 Bes Resūl aña didi bilgil yaqın
Hācetüñ itdüm revā senüñ hemīn

Çünki ol 'ālem günü tulundu, i yār
Fāṭıma'ya, itdi vaşiyyet aşikār

Kim anı şuvarıban yimleye, o cān
Binmeye üstine kimse iy cüvān

Fāṭıma ol sözi kıluban qabūl
Şuvaruban yimler-idi ol uşul

Ṭaşra çıkdı Fāṭıma bil bir gice
İşid, dağı işbu sözi iy ḥoce

970 Havlı içre ol deve çökmiş-idi
Fāṭıma gelib öñine uğradı

⁸⁷ Sayfa kenarında, "kıldı ol Ğanī" diye geçmektedir.

Bes deve aña hemân virdi selâm
Fâtıma bakdı aña aldı selâm

Didi aña iy Resûl'ümüz kızı
İy yüzi görklü şeker gibi sözi

Bil yimek içmek baña siñmez yakın
Hâzret'e gideliden şâh-ı güzî'n

Uş firâka döymedüm ben giderem
Ol Resûl'e dünyeden naql iderem

975 Gönderür misin haber sen ataña
Anda varuram diyem tâ kim aña

Göynüküñ nedür baña di söyleyem
Ol Resûl'e varıcağ şerh eyleyem

Fâtıma çünkim bu sözi diñledi
Ol devenüñ boynını kucakladı

'Aql gitdi oldu bi-hüş ol zamân
Koltuğında ol deve de virdi cân

192a

Kendüye gelübenin gördi anı
Kaçan-ısa dōsta naql itmiş canı

980 Ağlayuban katı zâri eyledi
Aña girçek 'âşık-ı mıssın didi

Zîre ma'sûkuñdan ayru döymedüñ
Cânuñı yolına kurbân eyledüñ

Biz yalancı olduk uşda diriyüz
Ma'sûkumuzdan ırak u ayruyuz

Çün şabâh oldu anı kefenledi
Sinle kazdurup anı defn eyledi

Ol devenüñ mertebesin diñlegil
Sevgüyle neye irdi iy halil

985 Yidi günden soñra sini kazdılar
Kabr içinde bulmadılar iy piser

Ne deri kalmış ne sünük iy cüvân
Cân u ten hep cennete olmuş revân

Cennete dirler ki on hayvān girür
Ol onuñ birisi bil nāka durur

Birisi hem nāka-i Şālih i yār
'İcl-i İbrāhim biri de āşikār

Birisi İsmā'il'ün kebşi i dōst
Birisi de hūtı Yūnus'un dūrüst

990 Biri dahı bil Süleymān nemlesi
Biri bilgil Mūsā'nuñ baqarası

Biri 'Üzeyr'ün himāri iy cūvān
Biri Belkıs Hüdhd'ü'dür 'ayān

Birisi Aşhāb-ı Kehf'ün itidür
İşbu onı cennete bil kim girür

Bil laṭif koç şüretinde kamasın
Cennete giyüriser Hāḫ cümlesin⁸⁸

192b Çünki dōsta cümle yoldaş oldılar⁸⁹
Her birisi dürlü koçu aldılar

995 Bes ki cümle cennete gire olar
Şek getürmegil dōsta ireler

Sen dahı gel dōsta yoldaş olıgör
Bir veliye dünyede iş olıgör

Tā ki yarın cennete sen giresin
Ni'met-i dīdāra bil kim iresin

Görgil ol Aşhāb-ı Kehf'ün itini
Kim ne mertebe bulupdur ol deni

Hāḫ kitābında ögüp durur anı
Kelbühüm bil bāsiṭun didi, ol Gani

Kāle'llāhu te'ālā : "Ve kelbühüm bāsiṭun zirā'eyhi bi'l-vaṣīdi"⁹⁰

1000 Bes ki sen itden kötü nite, olasın
Tā 'azāb içinde yarın kalasın

⁸⁸ Satır üstünde "İy güzīn".

⁸⁹ Metinde "Çünki cümle dōsta cümle yoldaş oldılar" diye geçmektedir.

⁹⁰ Kehf suresi 18. Ayet : "...Köpekleri de mağaranın girişinde ön ayaklarını uzatmış yatmakta idi..."

Ol Resûl'i cān-ıla sev iy kişi⁹¹
Tā ki yarın çekmeyesin teşvişi

Ol devecük çünki sevdi 'ışk-ıla
Lā-cirem irdi mübārek menzile

Çünki virdi cānını aña i cān
Bes ki oldı aña ol dem hōş revān

Ol şu hayvānlıg-ıla döymedi bil
Yolına cānın fidā kıldı, iy halil

1005 Gör ahl biz uşda taşdan katıyuz
Kim yolına tatlu cānı virmezüz

Niçe küfr içinde kişi bil yakın
Sevdi anı diñlegil iy pāküdün

Hōş müsülmān oldı getürdi imān
Yolına hem dahı virdi tatlu cān

193a HAZİHİ'L-ESERU Fİ BEYÂNİ ENNE YEHÜDİYYEN Fİ'Ş-ŞÂM
VECEDE NA'TE'N-NEBİYYİ 'ALEYHİ'S-SELÂM VE EVŞÂFEHU FE 'AŞİKE İLÂ
RÛ'YETİ'N-NEBİYYİ 'ALEYHİ'S-SELÂM FE CÂE İLÂ'L-MEDİNETİ BA'DE
VEFÂTİ'N-NEBİYYİ 'ALEYHİ'S-SELÂM FE ÂMENE 'ALE KABRİHİ VE MÂTE
'ALEYHİ RAHMETU'LLÂHİ 'ALEYHİ⁹²

Şöyle kim gelmiş eserde iy cüvān
Diñle eydem ma'nisini hōş 'ayān

İbni 'Abbās' uñ durur bil bu eser
Ol şahābe serveri ol mu'teber

1010 Ya'ni Şām'da bir yehüdi iy güzün
Sebt güninde Tivrît okurmuş yakın

Çünki Tivrît'i açup kıldı nazar
Diñlegil ne görür anda iy piser

Dört varakda gördi yazılmış latîf
Ol Resûl'ün na't u vaşfi iy harîf

Bes ki ol dört kağıdı kesdi revān
Oda yakdı cümlesini iy cüvān

⁹¹ Sayfa kenarında "sev iy kişi" diye geçerken, metinde "seven kişi" diye geçmektedir.

⁹² Bu eser, Şam'da bir Yahudi'nin Peygamber (a.s.)'ın övgüsünü ve vasıflarını bulunca O'nu (a.s.) görmek için tutuştuğunu; Peygamber (a.s.)'ın vefatından sonra Medine'ye geldiğini; O'nun kabri üzere iman edip, yine onun üzerinde öldüğünü (Allah'ın rahmeti üzerine olsun) belirtmeye dairdir.

Kim ikinci sebtde girü na'tını
Buldı sekiz yirde anuñ vaşfını

1015 Kesdi anuñ cümlesini iy güzün
Oda yakdı bil yakın iy pākūdın

Hem üçünci sebtde girü na'tını⁹³
Bil on iki yirde buldı vaşfını

Fikr kılup didi kim kessem bunı
Cümlesini oda yaqsam iy ğanl

Küllü Tevrît aña vaşf olur tamām
Anı görmek bize lâzım iy hümām

Böyle diyüp halkına çıkdı revān
Didi kimdür ol Muhammed diñ 'ayān

193b 1020 Didiler kim bir yalancı kişidür
Bil yalan söylemek anuñ işidür

Yigrek oldur sen anı ol hem seni
Görmeyesiz birbirüñüz iy ğanl

Ol kişi halkına ol dem söyledi
Diñlegil kim anlara ol ne didi

Didi şol Hāk hākķı'çün Mūsā'ya ol
Tevrît indürdi anı kıldı kabül

Beni men' itmeñ siz andan varayın
Höş ziyāret kılup anı göreyin

1025 Bes icāzet aldı anlardan hemān
Ol Medīne'den yaña oldı revān

Bes Medīne'ye irişdi iy cūvān
Gördi Selmān'ı hem anda ol 'ayān

Yüzi Selmān'uñ laţf-idi i yār
Hüsnü hūb u hoş münevver şemsi-vār

Ol Resül'i şandı Selmān'ı hemān
Höş selām eyledi aña iy cūvān

Didi aña ol Muhammed sen misin
Hem dahı didükleri, Ahmed sen misin

⁹³ Metinde "nı'tını".

1030 Bes Selmān ağlayup itdi figān
 Zire fevt olmışdı ol nūr-ı cihān

Üç gün-idi kim ol ‘ālem güneşi
 Mağribinden batmış-ıdı iy kişi

Didi Selmān aña kim ben kuliyam
 Ol Resūl’ün bil ki ben maḥkūmiyam

Ol kişi didi ya Aḥmed ḵandadur
 Bunda mıdur ol Muḥammed ḵandadur

Bes ki Selmān fikr kıldı, iy mu‘teber
 Öldi dirsem bu kişi döner gider

194a 1035 Diridür dirsem yalancı oluram
 Ben bunı aluban aşḥāba varam

Düşdi õñine anuñ oldı revān
 Mescide iletdi anı ol zamān

Mescid içi tıldı aşḥābı ḵamu
 Hem yürekleri tolu ḵan iy ‘amu

Mescide geldi içerü girdi ol
 Haḳ selāmını daḥı hem virdi ol

Didi yā Aḥmed selām olsun saña
 Yā Eba’l-Ḵāsım selām olsun saña

1040 Eyle şandı kim Resūl’i diridür
 Ḵamu aşḥāb arasında oturur

Çünki aşḥāb ol selāmı aldıdı
 Ḵamusı bil kim yürekden inledi

Çünki aşḥāb ol selāmı aldılar
 Ḵamusı bil kim yirinden tırdılar

Mescid içi tıldı bil efgān-ıla
 Göz yaşı akdı cigerden ḵan-ıla

Ol ‘Alı ḵaldurdu başın ağlayu
 Gözi yaşı yūzi üzre çağlayu

1045 Didi kim kimsin ki sökdün yaramuz
 Tızlar ekdün ḵalmadı hıç çāremüz

Didi meger ki ğarībsin iy kişi
Bi-ħabersin bilmedūñ mi bu işi

Uşda üç gündür bugün ol şahumuz
Naql kıldı dünyeden ol mähumuz

Bu sözi çünkim işitdi itdi āh
Derd-ile bir kez didi vā-ħasretāh

Key katı zāri kılup itdi fiġān
Yaş yirine dökdi ol dem anda kan

194b 1050

İşbu sa'yüm zāyi' oldı uş didüm
Keşke anam beni toğurmayadı⁹⁴

Çün toğurdı kâşkeydi n'oladum
Yevm-i sebtde Tevrît okımayadum

Çün okıdum kâşkeydi n'oladum
Vaşfını Tevrît'de ben bulmayadum

Çünki buldum kâşkeydi n'oladum
Ol mübârek yüzin anuñ göredüm

Hasret-ile bir zamān ol dökdi yaş
Bir zamāndan sonra hem kaldurdi baş

1055

Didi kimse var mıdur ki söyleye
Vaşfın anuñ baña takırır eyleye

Ol 'Alî didi ki vardur bil yakın
Uş anuñ vaşfını takırır ideyin

Ol kişi didi 'Alî'ye iy güzın
Aduñı digil baña iy pākūdın

Ol 'Alî didi aña bilgil i yār
Kim adum turur 'Alî bil āşikār

Ol kişi didi ki aduñ yā 'Alî
Bulmuşam Tevrît içinde yā velî

1060

Eyle imdi vaşfını ol Aħmed'üñ
Na'tını işideyin bir bir anuñ

Bes 'Alî didi aña kim ol Resül
Orta boyluydı bil ol bā-uşül

⁹⁴ Kafiye yok.

Hem degirmi başı yaşı alnı bil
Kaşı çatuk gözi kara aılağıl

Hem açuk dişlü kaçan gülse o şah
Dişlerinden nuri çıkar hem-çü mäh

Yoğ-ıdı kıl gevdesinde iy harif
İlla gögsi üzre var-ıdı lañif

195a 1065

Kalıñ-ıdı ayası zıre Resul
Evde arpa öğidürdi bil kim ol

Karnı arkasına yapışmışdı hem
Yimegi az yir-ıdı ol muhterem

Ol nübüvvet hâtemi yağrında⁹⁵ bil
Et-ile kanda anı yazdı Celil

Naşsı lâ ilâhe illâ'llâh-ıdı
Hem Muhammeden resulu'llâh-ıdı

Kâne beyne ketfi resulî'llâhi hâtemü'n-nübüvveh el-mektüb beyne'l-laḥmi ve'd-demmi lâ ilâhe illa'llâh muḥammed resulu'llâh⁹⁶

Hem dahı et üzre naşs olmuş-ıdı
Şun'-ı Hâk'dan anda yazılmış-ıdı

1070

Kim tevecceh ḥayṣu şî'te iy güzün
Kanda isterseñ yuri mansûrsın

Ve mektûbetün 'ale zâhiri'l-laḥmi "tevecceh ḥayṣu şî'te fe inneke mansûrun"⁹⁷

Ol kişi çünkim bu sözi diñledi
Zâri zâri ol dem anda iñledi

Didi girçek söyledüñ sen yâ 'Alî
Tevrit içre böyle buldum yâ velî

Liki anuñ yüzini göremedüm
Yüzümi ayağına süremedüm

Var mıdur bir tonı kim koḡulayam
Ahmed'ün koḡusını andan alam

⁹⁵ yağrın : sırt, sırtın yukarı kürek kısmı

⁹⁶ Resulullâh'ın iki omuzu arasında nübüvvet mührü vardı, et ve kan arasında "La ilâhe illallâh Muhammed resulullâh" yazılıydı.

⁹⁷ Etin üstünde de "istediğın yöne git, şüphesiz ki sen mansûrsun" yazılıydı.

1075 Yüzünü görmüş gibi anuñ olam
Dertlû cānuma anuñla em kılam

Bes ‘Ali Selmān’a ol dem söyledi
Var Resûl’üñ cübbesin getür didi

195b Geldi Selmān⁹⁸Fâtıma’ya iy güzın
Kağdı kapuyı hemān ol pāküdın

Fâtıma katı katı ağlar-ıdı
Hasret-ile cānını tağlar-ıdı

Dir-ıdı kanı o fahr-ı enbiyā
Kanda vardı yāhu zeyn-i evliyā

1080 Hem Hasan’la ol Hüseyn ağlar-ıdı
İşidenüñ yüregın tağlar-ıdı

Fâtıma işitdi kapu kağılur
Bes didi kim kapudağı kim durur

Bu yetimlerüñ kapusın kim kağar
Bağrı başlu uşda kan olmış ciger

Didi Selmān kim benem iy muhterem
Ol Resûl’üñ cübbesini isterem

Fâtıma didi aña kim iy güzın
Kim giyer ol cübbeyi di yā emın

1085 Kim olısar aña lāyık kim giye
Aña lāyık bil kim ādem olmaya

Didi Selmān aña kışşayı tamām
Ol Resûl’üñ mu‘cizātın iy hümām

Cübbeyi bes Fâtıma şındı revān
Aldı Selmān anı ol dem iy cūvān

Yidi yirde yaması vardı i cān
Hurmahğ-ıla dikilmiş bı-gümān

Sen i miskın tonuñ olmasa yini
Yāhu anuñ dirs⁹⁹olur-ısa¹⁰⁰yini

⁹⁸ Metinde “Sūlmān”.

⁹⁹ dirs : (Ar.) eskimiş elbise.

¹⁰⁰ Metinde “dirsilür-ıse”.

1090 ‘Ar idersin geymege iy bî-haber
Gör ne geyürdi Resûl-i mu‘teber

Terk id imdi işbu dünyâ lezzetin
Tâ bulasın ulu sultân rahmetin

196a Çün metâ‘ı dünyānuñ ola kalîl
Kıl taleb hem ahîret sen yâ halîl

Kul metâ‘un didi bilgil ol Celîl
Bes metâ‘ı dünyānuñ oldı kalîl

Kāle‘llāhu te‘ālā : “Kul metâ‘u‘d-dünyā kalîlun ve‘l-ahîretü hayrūn
limeni’ttekā”¹⁰¹

Çünkü Selmān cübbeyi aldı i cān
Mescide getürdi anı iy cüvān

1095 Şundı anı ol ‘Alî‘ye iy güzîn
Bes ki alup kıkıdı anı ol emîn

Döst kıkısın aldı bil ol cübbeden
Rāhat oldı ol kıkıdan cān u ten

Bes ki aşhābı kamu gezdürdi ol
Cümlesi kıkıdı anı iy yüzi gül

Ol Resûl‘i şankim ol dem gördiler
Ol kıkıdan cümle rāhat oldılar

Bes ki soñra ol kişiye şundı, o cān
Ol dahı kıkıdı anı buldı emān

1100 Didi bu kıkı diñüz ne kıkıdur
Ne ‘abîr u ‘anber u ne müşg durur

Bu kıkıya hıç kıkı irmedi uş
Bu kıkıyı alan İmān buldı hōş

Bes ki göñli tıldı ol demde İmān
Ol kıkıdan buldı ol dem tende cān

Didi kabrin gösterüñ tã kim varam
Toprağına anda yüzümi sürem

Bes ki kabrine iletdiler anı
Toprağına sürdi ol dem yüzünü

¹⁰¹ Nisa suresi 77.ayet : “...de ki: Dünya menfaati önemsizdir, Allah’tan korkanlar için ahîret daha hayırlıdır...”

1105 Kaldurup gökden yaña tutdı yüzin
Didi kim iy Hayy u Kayyum iy Metin

196b

Höş tanuqluq virürem sensin Aḥad
Hem şeriküñ yok durur sensin Şamed

Höş tanuqluq virürem iy pâdişâh
K'ışbu qabr issi resülündür i şâh

Hem ḥabîbüñdür ne kim didi ḥaber
Yok gümānum cümle girçek mu'teber

Yâ ilâhî ben kuluñ islāmını
Sen qabûl itdün-ise imānını

1110 Cānumı qabz eylegil sen yâ Selām
Uşda dirlik baña olmışdur ḥarām

Ol Resûl'ün cānına irgür beni
Uş du'â itdüm saña ben yâ Gani

Çün du'âyı ḥatm kıldı ol zamān
Düşdi ol demde hemān ol virdi cān

Zihî 'âşık zihî şādık zihî yār
Döst yolına virdi rûḥı ol i yār

Cümle aşḥāb çün o ḥālî gördiler
Yasları üstine ḥōş yas itdiler

1115 Cümlemüzden yig-imişsin iy güzîn
Zîre kim sen dōsta vaşl olduñ yaḳın

Döst yolına oynaduñ sen cānuñı
Höş fidâ itdün anuñ'çün cānuñı

Bizi gör kim uşda taşdan qatıyuz
Döst yolına tatlu cāmı virmezüz

Girçek olduñ sen biz uşda qamumuz
Virmedük cān bes yaḳın yalancıyuz

Böyle diyüben qatı ağlaşdılar
Yir yüzine qanlı yaşlar saçdılar

1120 Bes 'Alî yudı anı kefenledi
Ol Baḳı' içre anı defn eyledi

197a

Sen ki ümmetsin neçün ölmeyesin
Ol Hâbîb ayrılığına döyesin

Âh ki taşdan katıymış yüzümüz
Âh ki ağaçdan kurumış gözümüz

Gör ahlî taşdan nice şular çıkar
Yâhu bağ kesilse gör nice akar

Bizden ol rahmet kesildi iy yara
Gözümüzden katre yaş inmez yire

1125 Vây baña vü hem saña vây iy zelhîl
Nice ümmet diyiser bize halîl

Sünnetin tutmakta gayet süstüz uş
Şer'in işitmekde şadır oldu güş

Emr-i ma'rûf nehy-i münker itmezüz
Şerri koyup hayra da'im gitmezüz

Dünyeyiçün dînümüz virdük yile
'Âkıl olan bu işi nice kıla

Niçe kişi var ki ol şâh-ı cihân
Anasından toğmadın bunda o hân

1130 Aña îmân getürüp sevdi anı
Emr-i ma'rûf itdi halka ol ganî

Ol Nebî şer'ine da'vet eyledi
Halkı aña dürlü zahmet eyledi

Soñra kabrine gelüben virdi cân
Girçek aña dirler bil 'ayân¹⁰²

HAZİHİ'L-EŞERU FÎ BEYÂNİ ENNE MUÐAR İBNİ DÂREM RECUĻŪN
MÎNE'L-'ARABÎ VE LEHŪ MÎNE'L-'UMRÎ SEĻESE MÎ'ETİN VE SİTTŪNE
SENETİN FE LEMMÂ ZEHEBET MÎ'ETŪ SENETİN MİN 'UMRÎHÎ ENZERE
KAVMEHŪ VE BEŞŞEREHŪM BÎ HURŪCÎ'N-NEBÎYYÎ 'ALEYHÎ'S-SELÂM VE
VAŞAFEHŪ ŞERÎ'ETEHŪ VE ÜMMETEHŪ FE LEMMÂ TEMME MAKÂLETEHŪ
DAREBŪHŪ VE SEBEHŪHŪ...

197b ...'ALÂ VECHÎHÎ VE ELKŪHŪ FÎ BÎ'RİN 'AMÎKİN FE MEKESE
FÎHÎ İLÂ MÂTE ENNE'N-NEBÎYYE 'ALEYHÎ'S-SELÂM FE EHLEKE'LLÂHU
KAVMEHŪ BÎ'L-MATÂRÎ FE ENCÂHŪ MİN BÎ'RÎ FE SEMÎ'E NİDÂ'E YÂ
MUÐAR İNNE MUĤAMMEDEN FE KAD MÂTE VE ENTE MİN ZEMENÎ
AŞĤÂBÎHÎ İZHEB İLÂ'L-MEDÎNETİ VE ZUR KABREHŪ FE SÂRE ĤATTE ETÂ

¹⁰² Vezin bozuk.

İLĀ'L-MEDĪNETİ VE ZĀRE KABREHŪ VE MĀTE 'ALĀ KABRĪHİ
RAHMETŪ'LLĀHİ 'ALEYHİ FE ĠASELŪHŪ VE KEFFENŪHŪ VE DEFENŪHŪ
'İNDE KABRİ HAMZA RADİYA'LLĀHU 'ANHŪ'¹⁰³

Şöyle kim gelmiş haberde key işit
Rüşen idem ma'nisini iy yigit

Ya'ni çünkim ol Resül-i mu'teber
Dünyeden ol Hazret'e kıldı sefer

1135 Geçdi on gün üstine anuñ tamām
Cümle aşhāb ağlaşurdu iy hümām

Kamusı mescidde oturmuş i cān
Mescid içi göz yaşı olmuş revān

Nāgehān bir kişi irdi iy ulu
Var elinde kamçı yūzi örtülü

Çün içerü girdi virdi ol selām
Eyledi aşhāb-ıla ol dem kelām

Didi ki vardur halef Allāh-içün
Cümle hālikden bil ki iy mü'minūn

1140 Hem dahı vardur derek iy şālihIn
Kamu fevt olmuşlara bilūñ yaķIn

Bes Muhammed öldiyse ol pādişāh
Hayy durur ölmez yaķIn ol ulu şāh

Hāķ te'ālā ecrūñuz kılsun 'azım
Mağfıret kılsun size Hayy u Qādım

198a Key muşİbet geldi size derd-ile
Seyyidūñuz Hazret'e gitmek-ile

Hāķ te'ālā'nuñ şalātı iy hümām
Seyyidūñuz cānına hem ve's-selām

1145 Bes ki aşhāba naşİhat eyledi
Cümlesine lutf-ıla ol söyledi

¹⁰³ Bu eser, Araplardan Mudar İbni Darem'e dairdir. Üç yüz altmış yıllık bir ömrü vardır. Ömründen yüz yıl geçince, kavmini uyarıp, Peygamber (a.s.)'ın gelişini müjdeledi. O'nu, şeriatını ve ümmetini vassetti. Sözünü bitirince, ona vurup, onu yüz üstü sürükleyip, derin bir kuyuya attılar. Orada Peygamber (sav)'in vefatına kadar kaldı. Allah, onun kavmini yağmurla helāk edip, onu kuyudan kurtardı. Sonra "ey Mudar! Şüphesiz ki, Muhammed öldü ve sen O'nun ashâbının zamanındasın. Medine'ye git ve O'nun kabrini ziyaret et" nidasını işitti. Medine'ye varıncaya dek gitti. Kabrini ziyaret edip, kabri üzerinde öldü (Allah'ın rahmeti üzerine olsun). Sonra onu yıkayıp, kefenleyip, Hamza (r.a.)'ın kabrinin yanına defnettiler.

Girü didi bu Nebl'ye vâşi kim
Bes işâret itdi, Ebûbekr iy hakîm

Ol 'Alî'den yaña zîre kim 'Alî
Ol Resûl'ün vâşîsidür ol velî

Bes selâm virdi 'Alî'ye ol kişi
Aç kulâguñi işit sen bu işi

Ol 'Alî aldı selâmın iy cûvân
Merhabâ gel yâ Muḍar didi i cân

1150 İy kuyu issi kişi didi aña
Bes Ebûbekr ol söze ḳaldı ṭaña

Kim nice bildi anı ol mu'teber
Yüzi örtük cümle andan bl-ḥaber

Bes Muḍar didi aña kim yâ ḥalîl
Nice bildün adumı sen söylegil

Sen neden bildün ki kuyu issiyem
Vir ḥaber işideyin iy muḥterem

Bes 'Alî didi ki bilgil yâ Muḍar
Ol Resûlu'llâh baña virdi ḥaber

1155 Aduñı vü ḥâlünî didi baña
İsder-iseñ şerḥ ideyin beñ saña

Bes Muḍar didi 'Alî'ye söylegil
Bileyin aduñ nedür baña digil

Ol 'Alî didi ki adumdur 'Alî
Bil Resûl'e ibni 'ammem iy velî

198b Bes 'Alî'yi gördigine ol Muḍar
Allâh'a ḥamd eyledi ol mu'teber

Ol 'Alî didi aña iy muḥterem
Diñle ḥâlün saña takrîr iderem

1160 Sen 'Arabdan bir kişisin yâ Muḍar
Dârem oğlın yakın iy mu'teber

'Ömrin üç yüz altmışındadır yakın
Dünyede rahmetdesin iy pāküdîn

Çün geçürdün 'ömrünün yüz yılını
Emr-i ma'rûf eyledün sen yâ ğanî

Qavmüne hem hoş beşâret eyledün
Bu Resûl'ün çıkacağın söyledün

Didün anlara çıkısar ol Resûl
Mekke'den belüriser ol bâ-uşûl

1165 Yüzi nûrlu olısar aydan anuñ
Hem sözi tatlu ola baldan anuñ

Her ki hüccet eyleye anuñ-ıla
Dü-cihânda ol belâdan kurtıla

Cümle eytâm ü mesâkinе yaqın
Ata olısar durur ol pākūdın

Göñli alçaq ola eşege bine
Hem dahı na'lin geye ayağına

Hem kađıbi¹⁰⁴seyf-i bürrân olısar
Süciyi şeksüz harâm ol kılısar

1170 Hem zinâyı katl-i nefsi ide men'
Hem zinâdan halkı bilün ide men'

Enbiyâlar hâtemi olısar ol
Evliyâlar serveri olısar ol

Ümmeti kıla anuñ biş vaqt namâz
Hakq-ıla ideler anlar hoş niyâz

199a Ramazân ayın oruç tuta kamu
Beyt-i Hakq'a hacc ideler iy 'amu

Bes siz aña kamu İmân getürün
Her ne dir-ise anı siz hak görün

1175 Çün tamâm itdün sözi sen yâ Muğar
Qavmüne key acı geldi bu haber

Bes ki dögdiler seni iy pākūdın
Yüzün üzre süridiler iy güzın

Bir derin kuyuya seni atdılar
Dürlü cevır ü çok cefâlar itdiler

¹⁰⁴ Şatır altında "aşâ".

Kalduk işbu vakte deñlü iy hümmām
İki yüz altmış yıl anda sen tamām

Çün Resūlu'llāh vefāt itdi i cān
Cümlemüzi itdi mecrūh uş ayān

1180 Hāk te'ālā kavmüni itdi helāk
Yağmur-ıla cümlesini kıldı ğarķ¹⁰⁵

Sile ğarķ oldı kāmı iy Muḍar
Seni kurtardı o şāh-ı mu'teber

Çün halāş olduñ kuyudan sen i yār
Geldi kulağña bir ün āşikār

K'iy Muḍar bilgil vefāt itdi Resūl
Ol nebīler serveri ol bā-uşūl

Sensin aşhābı bölüğinden anuñ
Var ziyāret eyle kabrūñ ol canuñ

1185 Çün işitdūñ üni vü kılduñ sefer
Giceyi gündüze katduñ iy Muḍar

Tā ki irişdūñ sen işbu hālete
Ağlağıl sen de yūrekden iy ata

Uşda kabri bundadur ol şāhumuñ
Ol nebīler serveri ol māhumuñ

199b Çün Muḍar işitdi işbu sözleri
Kān-ıla tıldı hemān-dem gözleri

Ağlar-ıdı zār u zār eydür-idi
Seni görmedüm n'ideyin dir-idi

1190 Hāsret itdi key kātı ol dōkdi yaş
Cümle kırı göz yaşından oldı yaş

Bes ki ağlayu 'Alī'ye ol didi
Bu sözi saña Nebī mi söyledi

Ol 'Alī didi belī didi Resūl
Kāmu aḥvālūñ senūñ bildürdi ol

İşbu sıretde geliser ol 'azız
Öldüğümdeñ soñra kılasız temiz

¹⁰⁵ Satır üstünde "hāk".

Hem Nebî bilgil saña virdi selām
Uşda ben dahı degürdüm iy hümām

1195 Çün selām işitdi andan ol Muḍar
Ol selāmı aldı ‘izzetle ol er

Hem ‘Alî’ye vardı ol dem ol imām
Öpdi başında yüzinde, ol nîk-nām

Hōş oturdı anuñ õninde Muḍar
Aç yüzüñ didi ‘Alî iy mu‘teber

Bes Muḍar açdı yüzün ol dem hemān
Mescid içi nūr-ıla tıldı i cān

Bes Muḍar didi ‘Alî’ye iy güzîñ
Uş su’ālāt iderem saña yaḳîñ

1200 Kim Nebî bilür anı bilgil hemîñ
Yāhu anuñ vāşisi iy pāküdîñ

Bes ‘Alî didi ki şor virem cevāb
Ol su’ālūñe sözüñ ola şavāb

SU’ĀLŪ MUḍAR MA‘ CEVĀBÎ ‘ALĪ RADĪYA’LLĀHU ‘ANHŪ¹⁰⁶

200a Ol Maḍar¹⁰⁷ didi aña kim yā ‘Alî
Kim durur ol er digil sen yā velî

Ata ana yoḳdur aña bil i yār¹⁰⁸
Hāḳ anı toprakdan itdi āşikār

Ol ‘Alî didi ki bilgil yā Maḍar
Ādem atamızdur ol iy mu‘teber

1205 Hāḳ anı toprakdan itdi bil i cān
Atası anası yoḳ durur ‘ayān

SU’ĀLŪ MUḍAR MA‘ CEVĀBÎ ‘ALĪ RADĪYA’LLĀHU ‘ANHŪ¹⁰⁹

Ol Maḍar didi şu ‘avrat kim durur
Ata ana yoḳ aña iy dişi dūr

Ol ‘Alî didi ki Havvā’dur yaḳîñ
Kim ata, ana yoḳdur aña iy güzîñ

¹⁰⁶ Mudar’ın sorusu ve Ali (r.a.)’ın cevabı

¹⁰⁷ Metinde böyle yazılmıştır.

¹⁰⁸ Metinde “yaḳîñ” diye geçerken, satır üstünde “i yār” diye düzeltilmiştir.

¹⁰⁹ Mudar’ın sorusu ve Ali (r.a.)’ın cevabı

Cenb-i Âdem'den yaratdı Hâk anı
Togru söz budur didüm uş yâ gani

Qāle'llāhu te'ālā : “Hūve'ilezi halekekūm min nefsin vāhīdetin ve ce'ale minhā zevcehā li yeskūne ileyhā”¹¹⁰

Ol Maḍar didi şol irkek kim durur
Aña ata yok durur iy dişi dūr¹¹¹

SU'ÂLŪ MAḌAR MA' CEVÂBÎ 'ALÎ RADÎYA'LLÂHU 'ANHŪ¹¹²

1210 Ol 'Alî didi ki 'İsâ'dur i yâr
K'atasuz geldi cihāna âşikâr

Cebra'ıl'ūñ nefhasından geldi¹¹³ ol
Üç sa'atden anasından toğdı ol

SU'ÂLŪ MAḌAR MA' CEVÂBÎ 'ALÎ RADÎYA'LLÂHU 'ANHŪ¹¹⁴

200b Ol Maḍar didi şol ilçi kim i cān
Ne cinnîdür ne hōz insîdür 'ayān

Ne melā'ikden durur bilgil yakîn
Ne sibā'u ne behāyim iy gūzîn

Ol 'Alî didi şu kargadur yakîn
Qābil'e gönderdi Hâk iy pākūdîn

1215 Yire ölü gömmek öğretti aña
Uş cevābın ol sözüñ didüm saña

Qāle'llāhu te'ālā : “ Fe be'aşe'llāhu gurāben yebheşu fî'l-arzi li yūriyehu keyfe yuvāri sev'ete aḥīhi”¹¹⁵

Ol Maḍar didi nedür şol sinle kim
İssiyile seyr kıldı iy ḥakīm

SU'ÂLŪ MAḌAR MA' CEVÂBÎ 'ALÎ RADÎYA'LLÂHU 'ANHŪ¹¹⁶

Ol 'Alî didi şu balık iy hūmām
Yūnūs'ı Hâk emrile yutdı tamām¹¹⁷

¹¹⁰ A'raf suresi 189.ayet : Sizi bir tek nefisten (Âdem'den) yaratan, gönlü ısınsın diye O'ndan da eşini (Havva'yı) yaratan O'dur...”

¹¹¹ Satır üstünde “yüzl nūr”.

¹¹² Mudar'ın sorusu ve Ali (r.a.)'in cevabı

¹¹³ Satır üstünde “oldı”.

¹¹⁴ Mudar'ın sorusu ve Ali (r.a.)'in cevabı

¹¹⁵ Maide suresi 31.ayet : “Derken Allah , kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini ona göstermek için yeri eşeleyen bir karga gönderdi...”

¹¹⁶ Mudar'ın sorusu ve Ali (r.a.)'in cevabı

¹¹⁷ Metinde “revān” diye geçerken, satır üstünde “tamām” diye düzeltilmiştir.

Ol balık karnın aña sinle kılur
Anuñ-ıla deñizüñ seyrin kılur

Ḳāle'llāhu te'ālā : “Fe'ltekemehū'l-hūtu ve hūve mulīm”¹¹⁸

Ol Maḍar didi şu hayvān iy uşul
Ḳankıdur ki aşhābı kōrkutdı ol

1220 Ol ne insıdūr ne cinnıdūr ‘ayān
Vir cevābın bu sözüñ iy kārıdān

SU'ĀLŪ MAḌAR MA' CEVĀBİ 'ALĪ RAḌĪYA'LLĀHU 'ANHŪ¹¹⁹

Ol 'Alı didi şu karnıca i dōst
Kim kamu aşhāb-ıla çıkmış dūrüst

Tām direklerinde yūrūrler-idi
Cümle anda rızkın isterler-idi

201a Altlarında otururdu bil yakın
Ol Süleymānū nebi iy pākūdın

Bes karnıca yoldaşına söyledi
Cümlesine katı yūrimeñ didi

1225 Tā Nebi üstine toprak düşmesün
Uş cevābı söyledüm iy zū-fünün

SU'ĀLŪ MAḌAR MA' CEVĀBİ 'ALĪ RAḌĪYA'LLĀHU 'ANHŪ¹²⁰

Ol Maḍar didi nedür şol ten kim ol
Yidi ayruḳ acmayısar iy uşul

Ol 'Alı Mūsā ‘aşāsıdur didi
Cāzularuñ sihrini ol hep yidi

Tā kıyāmet acmayısardur yakın
Uş cevābını didüm iy pākūdın

SU'ĀLŪ MAḌAR MA' CEVĀBİ 'ALĪ KERREME'LLĀHU VECHEHŪ¹²¹

Ol Maḍar didi nedür şol yir kim ol
Aña bir kez gün toḳundı iy uşul

¹¹⁸ Saffat suresi 142.ayet : “Yunus kendisini kötülerken onu bir balık yuttu.”(Ayat aynı yerde iki defa yazılmıştır.)

¹¹⁹ Mudar'ın sorusu ve Ali (r.a.)'ın cevabı

¹²⁰ Mudar'ın sorusu ve Ali (r.a.)'ın cevabı

¹²¹ Mudar'ın sorusu ve Ali (kerreme'llahu vechehū)'nin cevabı

1230 Ol ‘Alî Mūsā ‘aşāsıdur didi
Câzularuñ sihriñi ol hep yidi¹²²

Tâ kıyâmet gün toqunmaz aña bil
Vir cevâbın bu sözüñ sen yâ halîl

Ol ‘Alî didi ki Mūsā iy güzln
Kavmiyile geldi Nîl’e bil yakln

Altı yüz biñ kişiyidi ol tamâm
Düşdi Fir‘avn artlarına iy hümâm

Bil on altı yüz biñ er-idi olar
Pür yarağ içre kamu iy mu‘teber

1235 İrdiler Mūsā’ya ol dem iy halîl
Mūsā darb itdi ‘aşâyı Nîl’e bil

201b

Pâre pâre oldı Nîl ol dem i yâr
On iki yol oldı anda âşikâr

Bes belürdi Nîl’üñ ol demde yiri
İrdi güneş kıldı ol yiri kırn

On iki sıbt-ıdı Mūsā kavmi hem
Dutdı her sıbt bir yolu iy muhterem

Pencereler oldı ol yollar i yâr
Tâ göreler birbirini âşikâr

1240 Tâ ki anlar guşşalu olmayalar
Birbiri hâlini çün bilmeyeler

Dōstlarına gör ne luğ eyler Celîl
Sen de sa’y eyle ki olasın halîl

Çün şafâyıla kamu geçdi olar
Girdi ol yollara bil fir‘avniler

Çünkü Fir‘avn’uñ dahı hep leşkeri
Girdiler ol yollara cümle varı

Nîl deñizi bunları itdi türâb
Cümlesin garķ idüben kıldı harâb

1245 Bir kez ol yire güneş irdi i dōst
Tâ kıyâmet ırmeyiserdür dürüst

¹²² Bu beyit mükerreren yazılmıştır.

SU'ÂLÛ MAÐAR MA' CEVÂBÎ 'ALÎ KERREME'LLÂHU VECHEHÛ¹²³

Ol Maðar didi ne cānsuzdur kim ol
Cānlu ʔoğurdı digil iy bā-uşûl

Ol 'Alî didi şu ʔaşdur iy halîl
Şālih'ũñ devesi andan ʔıķdı bil

Deve cānlu ʔaşda hōd cān yoķ i cān
Cānlu cānsuzdan ʔoğup durur 'ayān

SU'ÂLÛ MAÐAR MA' CEVÂBÎ 'ALÎ KERREME'LLÂHU VECHEHÛ¹²⁴

202a Ol Maðar didi ne 'avratdur kim ol
Üç sa'atde ʔoğdı andan bir oğul

1250 Ol 'Alî didi ki Meryem'dür yaķın
Üç sa'atde ʔoğdı 'İsā iy güzîñ

Bir sa'atde yüklü oldı bil i yār
Bir sa'atde burı tutdı¹²⁵ aşikār

Bir sa'atde dahı bil ʔoğurdı ol
Uş cevābı söyledüñ iy bā-uşûl

SU'ÂLÛ MAÐAR MA' CEVÂBÎ 'ALÎ KERREME'LLÂHU VECHEHÛ¹²⁶

Ol Maðar didi iki nesne nedür
Kim ebed deprenmez ol iy yüzi nūr

Ol 'Alî didi gök ü yir iy hümām
Tā kıyāmet ol iki sākin müdām

SU'ÂLÛ MAÐAR MA' CEVÂBÎ 'ALÎ KERREME'LLÂHU VECHEHÛ¹²⁷

1255 Ol Maðar didi şol iki di nedür
Tā kıyāmet ʔırmaz anlar deprenür

Ol 'Alî didi ki oldur ay u gün
Deprenür onlar ebed iy zū-fünün

¹²³ Mudar'ın sorusu ve Ali (kerreme'llahu vecchēhū)'nin cevabı

¹²⁴ Mudar'ın sorusu ve Ali (kerreme'llahu vecchēhū)'nin cevabı

¹²⁵ buru tutmak : doğum sancısı tutmak

¹²⁶ Mudar'ın sorusu ve Ali (kerreme'llahu vecchēhū)'nin cevabı

¹²⁷ Mudar'ın sorusu ve Ali (kerreme'llahu vecchēhū)'nin cevabı

SU'ĀLŪ MAḌAR MA' CEVĀBĪ 'ALĪ KERREME'LLĀHU VECHEHŪ¹²⁸

Ol Maḍar didi nedür şol iki dōst
Birbirin gāyet sever anlar dūrūst

Düşmen olmazlar olar bil tā ebed
Vir cevābın bu sözün iy ercūmend

Ol 'Alī didi ten ü cāndur i yār
Birbirini¹²⁹ sever anlar āşikār

1260 Düşmen olmaz birbirine iy güzīn
Uş cevābı söyledüm bilgil yaķın

202b SUĀLŪ MAḌAR MA' CEVĀBĪ 'ALĪ KERREME'LLĀHU VECHEHŪ¹³⁰

Ol Maḍar didi iki nesne nedür
Kim ebed birbirine düşmen durur

Birbirini sevmez anlar bil yaķın
Vir cevābın bu sözün iy pākūdīn

Ol 'Alī didi ki ol iki emīn
Dirlik-ile bil ölūmdür iy güzīn

Bil ebed sevmez bular birbirini
Uş cevābın söyledüm ben iy gānī

SUĀLŪ MAḌAR MA' CEVĀBĪ 'ALĪ KERREME'LLĀHU VECHEHŪ¹³¹

1265 Ol Maḍar didi di ki nesne nedür
Nesne olmayan nedür di bī-ķuşūr

Ol 'Alī didi ki nesne bil i yār
Cümle mü'minler durur uş āşikār

Nesne olmayan yaķın kāfir durur
Uş cevābın saña didüm hem-ķü dūr

SUĀLŪ MAḌAR MA' CEVĀBĪ 'ALĪ KERREME'LLĀHU VECHEHŪ¹³²

Ol Maḍar didi ki gāyet hūb i māh
Hem daķı gāyetde ķirkin di i māh

¹²⁸ Mudar'ın sorusu ve Ali (kerreme'llahu vechehū)'nin cevabı

¹²⁹ Metinde "birini".

¹³⁰ Mudar'ın sorusu ve Ali (kerreme'llahu vechehū)'nin cevabı

¹³¹ Mudar'ın sorusu ve Ali (kerreme'llahu vechehū)'nin cevabı

¹³² Mudar'ın sorusu ve Ali (kerreme'llahu vechehū)'nin cevabı

Ol ‘Alî didi ki gâyet hûb i döst
Bil benî âdem yüzidür ol dürüst

1270 Hem dahı gâyet çirkin iy güzîn
Bil ki başsuz gevdedür iy pākūdîn

SUÂLÛ MADAR MA‘ CEVÂBÎ ‘ALÎ KERREME’LLÂHU VECHEHÛ¹³³

Ol Madar didi ki evvel hâk olan
Ana rahminde eñ evvel belüren

203a Hem dahı sinlede âhîr çüriyen
Ne durur ol vir cevâbın baña sen

Ol ‘Alî didi bulan evvel zühûr
Raḥm içinde hâk olan iy yüzi nûr

Ol şehâdet barmağıdur iy ḥakîm
Anı evvel yaradur bil ol Raḥîm

1275 Hem dahı sinlede âhîr çüriyen
Ol sekirden kemügin bil anı sen

Uş tamâm oldı su‘âl ü hem cevâb
Ḥōş didüm va’llāhu a‘lem bi’ş-şavâb¹³⁴

Bil su‘âlidür yigirmi iy güzîn
Hem cevâbidür yigirmi şeksüzün

Çün cevâbını işitdi ol Madar
Turdı yirinden hemân ol mu‘teber

Ol ‘Alî’yi öpüben kocdı revân
Bâreka’llāh didi ol rûḥ-ı revân

1280 Bes kamu aşḥâb hemân-dem tûrdılar
Ol ‘Alî’yi ḥōş ziyâret kıldılar

Didiler kim ol Resûl’ün ‘ilmini
Sen yimişsin anı mîrâş iy ḡanî

Bes Madar ol demde bir âh eyledi
Kendü derdini hemân-dem söyledi

Ol Resûl’e didi ḥasret gitmişem
Ol sebebden uş yürek ḡan itmişem

¹³³ Mudar’ın sorusu ve Ali (kerreme’llahu vecchühü)’nin cevabı

¹³⁴ “Allah doğrusunu daha iyi bilir.”

Tākatüm kalmadı benüm n'ideyin
Bu firāka nicesi şabr ideyin

1285 Tiz beni iltūñ anuñ kabrine siz
Toprağ-ıla yüzüm ideyin temiz

Ağlayayın anda derdüm dökeyin
Bu yüregüm yâresini sökeyin

203b Çünki döyemedüm anuñ derdine
Bâri başum oynayayın gerdine

Böyle diyüp zâri zâri itdi âh
Cümle aşhâb yüregin itdi tebâh

Bes ki ol demde anı götürdiler
Ol Resûl'ün kabrine yitürdiler

1290 Çünki gördi ol Resûl'ün kabrini
Üstine düşdi hemân koşdı anı

Bes 'Alî ol dem işâret eyledi
Cümle aşhâba çıkuñ taşra didi

Taşra çıkdı kâmusı anı kôdı
Ol sin üzre durmadın hiç¹³⁵ iñledi

Bir zamân ol iñledi katı katı
Varduğınca artdı anuñ hürkati

Bir zamândan soñra itdi katı âh
Derd-ile cândan didi vâ-şasretâh

1295 Bes ki ayruk iñlemedi ol güzîñ
Diñlegil kim hâli n'oldı eydeyin

Çünki aşhâb türbeye girdi revân
Ol mübârek pîri gördiler 'ayân

Döst sini üstinde başını kômış
Kaçan-ısa anda cân ısmarlamış

Bes kamu anda firāk eylediler
Cân u dilden derd-ile ağladılar

Didiler kim sevgüyî kılduñ tamâm
Zîre virdüñ döst-içün cân iy hümâm

¹³⁵ Metinde "hî".

1300 Dōst yolında sen şehid olduñ i cān
‘İşkdan ölen bil şehid olur ‘ayān

Kemā kıle : “Men mâte mine’l-‘aşkı fe kad mâte şehiden”¹³⁶

204a Şem‘ gibi çün yanup nūr olduñ uş
Virisersin dōst katında şu‘le hōş

Böyle diyüben karara yandılar
Fūrkat odına katı göyündiler

Ol mübârek pîri yudılar ‘amu
Hem kefenleyüp namâz kıldı kamu

Hamza’nuñ kabri katında gömdiler
‘İşk şehidin aña konşu kıldılar

1305 Zîhi ‘âşık kim fidâ kıldı canın
Sen dahı n’olduñ gel ahî iy güzîn

Cānuñı kılğıl fidâ yolına hōş
Tâ idesin şerbet-i vaşlını nüş

Çünki ümmetsin Resûl’e iy cüvân
Bes neçün vermeyesin yolına cān

Bir canuñ virür-iseñ yüz alasın
Bire belki şad hezārān bulasın

Bir sahlı sultāna virseñ armağān
Çün ‘ivaz virür yirine iy cüvân

1310 Gel berü imdi bu cānı tuhfe it
Ol Resûl’üñ hazretine iy yigit

Tâ ki şad çendan ‘ivazlar alasın
Hicri koyup vaşlına yol bulasın

HAZİHİ’L-KİT‘ATÜ İSTİMDADÜ’L-MUŞANNİFİ MİNE’L-ḤABİBİ Lİ
YŪŞALAHŪ İLÂ LİḲÂİHİ¹³⁷

Yâ Resûla’llâh baña kılğıl meded
Uşda hicr odına yandum kıl meded

Gözi yaşlu bağı başlu hastaya
Beñzi şaru ‘âşıka kılğıl meded

¹³⁶ Denildiği gibi : “Aşktan ölen, şehit olarak ölmüştür.”

¹³⁷ Bu bölüm, musannifin Habibullah’tan, onunla karşılaşmak için istimdadıdır.

Yüregi pür guşsa ciger-yareye
Dügüni yas olana kılğıl meded

204b

1315

Gicede ağlayuban zār olana
Gündüzi k̄ara olana kıl meded

Bu perīşān-hāl u sevdāyl k̄ula
Gōñli āvāre, olana kılğıl meded

Her seher nālān u gicede figān
Bu vücūdum mahv olısar kıl meded

Hicri yazusunda uş hayrān olup
Gel bu ser-gerdāna irgil sen meded

Uş beriyyede şuşuz cān virürem
Vaşluñuñ şuyın irgür kıl meded

1320

İy ‘aceb bu derdüme em ola mı
Hazretüñden ire mi cāna meded

Ol Kerīm’üñ ol Raḥīm’üñ ḥaḳḳı’çün
Zāt-ı pākūñ ḥaḳḳı’çün kılğıl meded

Ve’d-ḍuhā yüzüñ kamer alnuñ ḥaḳḳı
Kaşlaruñ t̄aḳı ḥaḳıyçün kıl meded

Hem daḳı t̄ā-hā vü yā-sin ḥaḳḳı’çün
Ḥaḳḳ-ı Kur’ān-ı mübīn itgil meded

Ka’be vü Zemzem ḥaḳıyçün iy safiy
Hem Şafā Merve ḥaḳıyçün kıl meded

1325

Ḥaḳḳ-ı iḥrām ü Harem ḥaḳḳ-ı Maḳām
Ol Hacer-esved ḥaḳıyçün kıl meded

Hācılar lebbeyki ḥaḳḳı yā Ḥabīb
Gāziler tekbiri ḥaḳḳı kıl meded

Ol mübārek kabrūñuñ topraḳı’çün
Nūruñ-içün kim çıkar kılğıl meded

Ḳuds-içün ol Ḳubbetü’s-Şahrā içün
Anda olan t̄ā’at-içün kıl meded

Ol yetİmler baḡrı başı ḥaḳḳı’çün
Yüzine konan toz-içün kıl meded

- 205a 1330 Hastalar inildüsi hakkı i şah
‘Aşıkun zârisi hakkı kıl meded
- Ol gazâ içre dökülen kân-içün
Ol şehidler cânıyıçün kıl meded
- Cennet ü hür-ıla Rıdvân hakkı’çün
Hakk-ı Sidre hakk-ı Tübâ kıl meded
- ‘Arş u Kürs¹³⁸ ü Levh Kalem hakkı i mäh
Ay u güneş hakkı’çün kılğıl meded
- Analar yüregi kanı hakkı’çün
Atalar âhı hakı kılğıl meded
- 1335 Şol oğullar hakkı kim kurbân olur
‘Ârif’ün cânına irgil sen meded

HAZİHİ’L-KİT‘ATÜ Fİ HÂTİMETİ’L-KİTÂBİ¹³⁹

- Ben ki ‘Ârifven vefâtı zâr u zâr
Uş tamâm itdüm ciger-hasta i yâr
- Göz yaş-ıla işbu odı iy cüvân
Kâğıd üzre yazmışam uşda ‘ayân
- Uşbu oda hiç ciger döymeye bil
Seng-i hârâ key olursa iy halil
- Uşda kıldum bunu bir terkeş i yâr
Ağulu ok içi tolu âşikâr
- 1340 Uşda yay elde okı hoş gizledüm
Toldurup ümmet yüregin közledüm
- İşbu okdan her ki ölürse i şah
Hazret’e irüp ola ol pâdişâh
- İşbu okdan her ki yir-ise yara
Hüriler ol yaraya merhem ura
- İşbu okdan kanı yüz kim şarara¹⁴⁰
Yarın ol Hazret katında ağara
- 205b Her yürek ki işbu okdan kan ola
Hak te‘âlâ rahmeti-y-le ol tola

¹³⁸ Metinde “‘urs”.

¹³⁹ Bu bölüm, kitabın sonuna dairdir.

¹⁴⁰ Satır üstünde “karara”.

1345 Her ciger ki işbu oğdan toğrana
Şeksüzün ol havz-ı Kevser'den kana

İşbu oğdan her beden k'ola nizār
Yarın ol tamuda bil olmaya zār

İşbu oğdan kankı kad k'ola kemān
Şeksüzün rāhat ola ender-cihān

İşbu oğdan el kaçan tutmaz ola
Hak'dan aña hoş kadehler şunıla

Ger bu oğdan sağır olursa kulak
Kendü sözün diñlede bil aña Hak

1350 Ger [bu] oğdan söylemez olursa dil
Anuñ-ıla söyleşe bil ol halil

Ger bu oğdan görmez olursa gözüñ
Şeksüzün yüzün göresin Hazret'üñ

Bes ki her 'uzva 'ivaz virile bil
Hiç 'ivazsuz nesne yokdur yā halil

Dōst-içün her ne kılursañ iy güzün
Birine bil bī-nihāyet alasin

Bes 'ivaz istervenin bil yā Resül
Görklü yüzünü senüñ iy bā-uşul

1355 Bu kitābum bil ki saña tuhfedür
Key 'acib ü key garib tuhfedür

Çün senüñdür bī-nihāyet dūr i şah
Çün benüm dūr key kalil iy pādīşāh

Bu azacuk tuhfeyi uş virürem
Bil 'ivaz ben bī-nihāyet aluram

İltürem bir şalkum üzüm tapuña
Tā ki bāğ-ı kudsi viresin baña

206a Hem de bir gül iltürem uşda saña
Ol gülüstānı viresin tā baña

1360 Ev virürven şehri isterven 'ivaz
Bir avuç buğdaya hem hürmen 'ivaz

Sen kabûl eyle bu tuhfeyi i şâh
Ger kalil ü ger hakîr iy pâdişâh

Hâşa sinden kim kabûl kılmayasın
Bu fakîrûn tuhfesin almayasın

Tuhfe iletse bir ulu şâha, i şâh
Bir hakîr ü bir fakîr iy pâdişâh

Ol ulu sultân anı kılur kabûl
Bes nice redd idesin sen yâ Resûl

1365 Hamdüli'llâh kim kitâb oldu tamâm
Ol Resûl'ün cânına yüz biñ selâm

Mevlid ü Mi'râc hem dahı Vefât
Uş tamâm oldu hayât-ender-hayât

Uşda üç gevher durur bir hoşkâda
Kıl nazar tâ gönülünü rüşen ide

Üç güneşdür bir felekde yahtulu
Üç kamer bir gökde bil iy bahtulu

Bir ev içre üç şemi'dür yanar uş
Bir şadefde bil kim üç dūr-dâne hoş

1370 Bir gülistânda uş üç güldür laîf
Kok ki lezzet alasın sen iy şerîf

Uşda üç ırmağ olup akar revân
Hamr u şîr ü hem 'asel iy nev-cüvân

Alur anlardan şafâ rûh-ı revân
İç ki tâ lezzet bulasın iy cüvân

Uşda üç çeşme kamu âb-ı hayât
İç ki tâ görmeyesin ayruk memât

206b Üç gülüstândur açılmış reng reng
Her gülünde var hezârân dürlü reng

1375 Üç deñizdür uşda kamu mevc urur
Mevci anuñ inci vü cevher durur

Bahrıyiseñ gel berü imdi i cân
Dürr ü gevher al deñizden râyigân

Halka anı rāyigāne vir i yār
Ol Resūl'ūñ cānı'çün kılğıl kabūl¹⁴¹

Tā ki saña cennet içre hūr u hūb¹⁴²
Dürr ü cevher şaça dürlü iy talüb

Ādemī dahı melā'ik hūr-ı 'ın
İşbu üçden lezzet ala iy güzln

1380 Sa'y kıl bu üç deñize talagör¹⁴³
Dürlü gevher her birinden alagör

Ṭalduguñca gevher algıl iy hümām
Şanmağıl kim gevheri ola tamām

Çok cevāhir dizmişem bu silkde ben
Sa'y kılğıl mālīk olğıl aña sen

Tā ki hōce olasın sen cevheri
Kara taşdan fark idesin cevheri

Sende çün ola me'āni-yi şerif
Baħr olasın mevc-zen sen hōş laṭif

1385 Gün gibi şu'le viresin 'āleme
Çünkü sa'y idüp iresin ol deme

İrmeyenler ol deme ādem degül
Bil ki hayvāndan dahı ednādur ol

Yā İlāhī ol deme irgür bizi
Ol deñize vaşl kıl cānumuzı

Bil şaferden nışfı geçmişdi tamām
Nazm kılduk bu kelāmı iy hümām

207a

Hem rebī 'ü'l-āħirūñ bişinde bil
Ḥatm kılduk bu kitābı iy ḥalīl

1390 Hem sekiz yüz kırk ikide hicrete
Ḥatm kılduk hōş irişdük rahmete

Cum'a gicesi dahı hem vakt-i şām
Hōş mübārek vaktde hōş oldu tamām

¹⁴¹ Kafiye uymuyor.

¹⁴² Metinde "hūb".

¹⁴³ Metinde "gırlgör" diye geçerken, sayfa kenarında "talagör" diye düzeltilmiştir.

Bil Vefât ebyâtıdır iy mu‘teber
Biñ dahı dört yüz iki dâne güher

Mevlid ü Mi‘râc Vefât ebyâtı hem
Bil ki dört biñ gevher olduıy muhterem

Key işitdün haq durur işbu kitâb
Uş didüm va’llâhu a‘lem bi’s-şavâb¹⁴⁴

¹⁴⁴ “Allah doğrusunu daha iyi bilir.”

[İSİMSİZ MESNEVİ]

207a

‘ARİF FERMĀYED

mef’ülü mefā ‘ilün fe ‘ülün
 (- - + / + - + - / + - -)

- 1 ‘Ālem girü taldı nūru’llāh
 Aç gözünü kim görine ol mäh

Hak lutf eliyile bürka’ açdı
 Kevn-ile mekâna nūr saçdı

Bitürdi tecelli nūrı gülşen
 Şahrâ-yı vücûdı kıldı gülşen

207b

Cân anuñ-ıla mu’attar oldı
 ‘Aql anuñ-ıla mu’anber oldı

- 5 Meyhânesi Hak’uñ uş açıldı
 ‘İşk işşeleri tolu içildi

Ol meyden uş esridi bu ‘âlem
 Ger hūr u melekdür ü ger âdem

Meyhâne vü hum u bâdiye mest
 Çeng-ile rebâb u ‘ūd u ney mest

Mest itdi bu halkı ol mey-i Hak
 Her zerre diyü turur ene’l-hak

Açıldı tılışmı küntü kenzün
 Neydügi bilindi işbu remzün

- 10 Deryâ-yı muhît mevc urdı
 Katrelerin uşda taşra sürdi

Katrede deñiz deñizde katre¹
 Zerrede güneş güneşde zerre

Zâhir oluban nice görindi
 Gözün var-ısa ‘ayân gör indi

Gel sen seni uyğudan uyargıl
 Gönülün evine çirağ uyargıl

¹ Metinde “Katrede deñiz deñiz deñizde katre” diye yazılmıştır.

Ġaflet sücüsinden ayılığör
Elüñ-ile kayduñı yiyigör

15 Hırş odına kendüzüñi yakma
Hakḡ'ı koyup aşruya bakma

Zulmetde niçeye dek kalasın
'Işḡ odına yan ki nūr olasın

Şeytān çerİsin sür göñülden
Cünd-i Hakḡ'ı sev bu cān u dilden

Göñül çü Hak'ıñ hazİnesi oldu
Şeytāna virenler anı öldi

208a Yüzleri kara kopısar anda
Şeytāna mürİd çün oldu bunda

20 Bil Hak'dan ümİzleri özile
Şeytān-ıla zencİre dizile

Kaṭrān olara libās ideler
Alubanı tamuya gideler

Yandura oda oları o sultān
Dimeye gedādur u ya sultān

Kāle'llāhu te'ālā : "Muḡarranİne fī'l-aşfādi serābİluhūm min kaṭrānin ve teğşā
vücūhehūmū'n-nār"²

Eriye kamu et ü derile
Dā'im ölüben girü dirile

Kāle'llāhu te'ālā : "Küllemā naḡicet cülūdühūm beddelnāhūm cülūden ġayrahā li
yezūkū'l-'azābe"³

Çağrışa bular diye iy sübhān
Gönder bizi dünyāya iy sultān

25 Ayruḡ saña 'āşİ olmayalum
Tā kim diri olup ölmeyelum

Hİzmet kılalum dün ü gün anda
Tā yakmaya tamu odı bunda

² İbrahim suresi 49-50.ayetler : "...bukağlara vurulmuş olarak, onların gömlekleri katrandandır, yüzlerini de ateş bürümektedir."

³ Nisa suresi 56.ayet : "...onların derileri pişip acı duymaz hale geldikçe, onların derilerini başka derilerle değiştiririz ki acıyı duysunlar..."

Ḳāle'llāhu te'ālā ḥākiyen 'anhūm : "Abşarnā ve semi'nā fe'rci'nā na'mel şālihen innā mūkinūn"⁴

Hak diye sizi, anda viribidüm
Hāl nice olacağını didüm

Peygamber ü hem kitāb ḥaqqı
Gönderdüm u rüşen itdi ḥaqqı

Likin olara⁵ siz uymaduñuz
Şeytān etegini koymaduñuz

30 Gönderür-isem sizi girü anda
İbli se olursız anda bende⁶

208b Yokdur buradan ḥalāş olmak
Yāḥūz şınan girü şınanmak

Ḳāle'llāhu te'ālā : "Ve lev ruddū le 'ādū limā nuḥū 'anhū"⁷

Ḳalalar orada zār u ḥayrān
Dilleri kebāb u cismi biryān

Ayruluḡ odına yana dün ü gün
Ḳarañuda ḳala görmeye gün

'Ārif çü didüñ bu sözi rüşen
İtdüñ ḳamu ḥalka ḥaqqı rüşen

35 'Ārif olan oldu Ḥaqq'ı ṭalib
Cāhil olan oldu ḳurı ḳālīb

Şeytān-ıla nefse meyl itdi
Bİ-şek canını cehenneme, atdı

Ḳaldı ebedī o çāḥ içinde
Gündüz gice āḥ u vāḥ içinde

Gel 'ārif ol imdi işit bu sözi
Tā kim göresin o görklü yüzi

Maḳsūduña irgüre seni Ḥaḡ
Yaricuñ ola o ferd ü muṭlaḡ

⁴ Secde suresi 12.ayet : "...Gördük, duyduk. Şimdi bizi (dünyaya) geri döndür de, iyi işler yapalım. Artık kesin olarak inandık..."

⁵ Metinde "ola".

⁶ Metinde "bunda".

⁷ En'am suresi 28.ayet : "...Eğer onlar, (dünyaya) geri gönderilseler yine men'olundukları şeylere döneceklerdir."

[GAZELLER]

(1)‘Ārif fermāyed

mef’ülü fā’ilātü mefā’ilü fā’ilün
(- - + / - + - + / + - - + / - + -)

- 208b
- 1 Vakt-i seherde irdi girü nūr-ı zü’l-celāl
İtdi vücūd milkini dübdüz Erem mişāl
 - 2 Her zerresini kıldı anuñ şems-i bî-bedel
Her kaṭresini itdi anuñ baḥr-ı bî-mişāl
 - 3 Ma’sūk çü irdi ‘āşıkā vaşl oldı bil yaḳın
Gitdi ikilik aradan ol dem zi ḥōş vişāl
 - 4 Düşmiş-idüm bu toprak arasında ḥōr olup
Ḳaldurdu göklere beni eyledi māl-a-māl
- 209a
- 5 Sırr-ı ene’l-ḥaḳ anda açıldı baña didüm
Çün vaḥdete irişdüm o demde zihl kemāl
 - 6 Şundı şarāb-ı lem-yezālî baña ol nigār
Nüş itdüm anda ben daḥı oldum lâ-yezāl
 - 7 Ger añladuñ-ısa lî ma’a’illāhi vaktini
Getürmeyiser özüñe bu söz yaḳın melāl
 - 8 İḳra’¹ ve mā remeyte² kitābından ol Ḥaḳ’uñ
Tā bilesin ma’iyyeti nice olur ḥelāl
 - 9 ‘Ārif çün oldı ḳul yüzün³ urup dir ki yâ İlāh
‘Afv eyle suçunı kerem idüp iy zü’l-celāl

¹ Alak suresi 1.ayet

² Enfāl suresi 17.ayet

³ Metinde “yüzüm”.

(2) 'Ārif fermāyed

fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilūn
(- + - - / - + - - / - + -)

- 1 Uş gönül taşdı girü cūş eyledi
'Işk şarābı cānı ser-hōş eyledi
- 2 Uşda girü mey-fürüş-ı lem-yezel
Açdı meyhāne gönül hōş eyledi
- 3 Şāhid-i ma'nī yōrendi⁴ cānlara
Leb-be-leb cān-ıla baş hōş eyledi
- 4 Bu şarābı her kim içdi bil yakīn
Varlığını kamu yağma eyledi
- 5 Görme misin sen ol şāh-ı Edhem'i
Bu şarābı içdi tahtın n'eyledi
- 6 Bu şarābı çünkü içdi Bāyezid
Ser-te-ser kendüzünü cān eyledi
- 7 Gel bu şerbetden iç imdi sen i yār
Rüstem ü Sām u Nerīmān n'eyledi
- 8 Uş saña 'Ārif naşihat kıldı hōş
Tut sözün kim dürr ü gevher⁵ söyledi

(3) 'Ārif fermāyed

fā'ilātūn fā'ilātūn fā'ilūn
(- + - - / - + - - / - + -)

209b

- 1 Uş girü 'ışk ilçisi irdi revān
Eyledi bu ten bakırın zerr-i kân⁶
- 2 Bendi götrüldi bu kamu gökleriñ
Kamu sır ol dem baña oldu 'ayān
- 3 Nāgehān çıkdı bu genc virāneden
Toldı 'ālem milkinge ol demde cān

⁴ yören- : 1. Dolaşmak, yaklaşmak, bir şeyin çevresinde dolaşmak. 2. Hatıra gelmek, gönlü kaplamak.

⁵ Satır üstünde "cevher".

⁶ Metinde "rezz-i kân".

- 4 Bes vücūdı ol demde yağma eyledi
Gıtdi benlik kaldı ol bende hemân
- 5 Kudretüm irdi temâmet milkûme
Zîre kim oldum Süleymân-ı zamân
- 6 Nireye bakşam göründi ol cemâl
Bî-nişândan buldum ol demde nişân
- 7 Külli şey'e olmuş ol sultân muhlî
Kamu ğark olmuş o deryâda i cân
- 8 Gel hicâbı sil gözünden iy yigit
Tâ görine gözüne ol bî-mekân
- 9 Saña 'Ârif hâli takrîr eyledi
Ger İmānuñ var-ısa aña inan

(4) 'Ârif fermāyed

müstef'ılün müstef'ılün müstef'ılün müstef'ılün
(- - + - / - - + - / - - + - / - - + -)

- 1 Aç gözünü kıl bir nazar uş tıldı 'âlem nûr-ıla
Göñül gözün açar-ısañ nûr olasın ol nûr-ıla
- 2 Gel sen seni elden bırak ol dōst yüzine toĝrı bak
Tâ kim canuñ dîzâr göre dōstı bulasın hûr-ıla
- 3 Uçmak senüñ ola kamu görmeyesin yidi tamu
'Arş üzere senüñ-içün kıvıltı yakūt taht kırıla
- 4 Kulluk ide kamu melek bil bağlayıp dünin günin
Çünkim bu canuñ seyr idüp dōst buluban Tûr-ıla
- 5 Şol ki dōstı bulasın diri olup ölmeyesin
Olmaya hâcet saña kim İsrâfil'üñ Şûr'ı urıla
- 6 İsrâfil'üñ Şûr'ı olasın hem Mûsa'nuñ Tûr'ı olasın
Yirler ü gökler bir sa'at senüñ-içün hep dūrile
- 7 'Ârif eger dilüñ senüñ dōst adını tekrâr ide
Karañulığı dünyenüñ dōst nûrına hep sürile

(5) ‘Ārif fermāyed

müstef’ilün müstef’ilün müstef’ilün müstef’ilün
(- - + - / - - + - / - - + - / - - + -)

- 1 Añmaz mısın sen şol günü kim pādişāh kādı ola
Halk arasında hüküm ide kullar aña rāzı ola
- 2 Göz perdeleri götrile cümle ‘ayb āşkäre ola
Vây hâline şol kişinüñ kim Hāk’a ol ‘āşl ola
- 3 Cümle zebāni yūgrişe ‘āşl lere berk yapışa
Atalar anı tamuya işi anuñ zāri ola
- 4 Mizān terāzū kırıla anda hükümler sürile
Yirler ü gökler dürile mahşer içi efgān ola
- 5 Gevde kararup beyniler çokraya anda ıssıdan
Ayak ayağa binüben ‘aql anda zā’il ola
- 6 Bir od çıka ol tamudan kaplaya anda cümlesin
Bil korkulu gündür o gün Hāk’dan yarı ola
- 7 Niçe gözler yüzler o gün Hāzret katında karara
Dünyede niçe kara yüz Hāzret katında ağ ola
- 8 Gel kayduñı yi şimdiden yarın yüzi ağ olasın
Şer’-i Resül’e berk yapış tā kim şefi ‘üñ ol ola
- 9 ‘Ārif naşihat eyledi hoş yol irşād eyledi
Tutup giderseñ ol yolu kabrūñ içi pür nūr ola

(6) ‘Ārif fermāyed

müstef’ilün müstef’ilün müstef’ilün müstef’ilün
(- - + - / - - + - / - - + - / - - + -)

- 1 Añıl unutma şol günü cān kumrısı pervāz ura
‘Azrā’il ecel cāmını saña güc-ile içüre
- 2 Heybet-ile çünkim bağa cānuñ bedenden tiz çıka
Ehl ü ‘ayālūñ⁷ zārını göklere deñlü irgüre
- 3 Dōstlar gelüp dōgineler üstüne yağa yırtalar
Hatun ‘azā oturup senüñ-içün giye kara

210b

⁷ Metinde “ayāruñ”.

- 4 Ol dem seni götüreler taht üzere yaturalar
Cân çü teni ‘uryân göre feryâd idüben çağıra
- 5 Çünkim seni pāk ideler üstüne kefen örteler
Cân çağıra açuñ yüzüm tā hatunum gelüp göre
- 6 Evden kaçan kim çıkasın ehlüñ ziyâret idesin
Cân uşacuk oğlanlara feryâd idüp yüzün süre
- 7 Diye ki kalduñuz yetim hatunum oldu bes⁸ sakım
Zinhâr buları hōş tutuñ diyüp ol halka yalvara
- 8 Çün sinleye gönilesin hasret-ile âh idesin
Ol kızlaruñ saçın çözüp sinleye dek arduñ süre
- 9 Namâz-gâha getüreler dōstlar namâzuñ kılalar
Ol tar yire yitüreler giresin anda çukura
- 10 İçi tar anuñ karañu ılan u ‘akrep hem tolu
Menker ü Nekir’e cevâb virdüñse batduñ sen nûra
- 11 ‘Ārif saña dir kim uyan bu işleri bildüñ ‘ayân
Her kim anuñ sözün tuta dōst yüzini bil kim göre

⁸ Haşiyede “uş”.

DİZİN

-A-

‘Abdullah İbni Zübeyr : V/ 848.

‘Abbās : V/ 222.

Ādem (a.s.): I/ 547, 1287, 1301, 1317, 1319, 1321, 1337, 1338, 1346, 1363, 1450, 1469, 1794, 1795, 1887, III/ 30, 98, 157, 201, IV/ 198, 199, 331, 511, 512, 514, 515, 714, 720, V/1204, 1208.

Ağdab : V/ 947.

Ahmed (sav): I/ 1774, 1919, II/ 7, 8, 9, 11, IV/ 243, 339, 984, 1261, 1687, V/ 67, 213, 1029, 1033, 1039, 1060, 1074.

Akşā (Mescid-i): IV/ 69, 154, 561, 1174, 1187, 1200, 1201, 1228, 1237.

‘Ali (r.a.): I/ 957, III/ 57, IV/ 121, 464, 469, 506, V/ 369, 375, 488, 661, 663, 731, 750, 751, 774, 775, 777, 785, 789, 796, 799, 899, 1044, 1056, 1057, 1058, 1059, 1061, 1072, 1076, 1095, 1120, 1147, 1148, 1149, 1154, 1156, 1157, 1158, 1159, 1191, 1192, 1196, 1197, 1199, 1201, 1202, 1204, 1207, 1210, 1214, 1217, 1221, 1227, 1230, 1232, 1247, 1250, 1254, 1256, 1259, 1263, 1266, 1269, 1273, 1279, 1280, 1291.

Allāh (c.c.): I/ 253, 666, 838, 1133, III/ 115, IV/ 61, 422, 424, 591, 607, 1098, V/ 346, 799, 1139, 1158.

‘Arap(lar) : IV/ 639, 640, V/ 136, 167.

‘Arafāt dağı : I/ 1578, 1579.

‘Ārif : I/ 1506, 1892, 1893, II/ 359, IV/ 1710, V/ 504, 1335, 1336, VI/ 34, 1.gazel, 2.gazel, 3.gazel, 4.gazel, 5.gazel, 6.gazel.

‘Arş: I/2, 309, 483, 641, 1133, 1367, 1387, 1450, 1451, 1459, 1461, 1462, 1464, 1466, 1467, 1596, 1597, 1598, 1600, 1622, 1882, II/ 61, 63, 64, 67, 70, III/ 27, 29, 132, IV/ 19, 80, 90, 105, 253,

289, 329, 335, 527, 544, 586, 587, 604, 607, 608, 609, 611, 615, 618, 619, 628, 636, 655, 665, 825, 827, 828, 834, 1175, 1178, 1274, 1409, 1410, 1541, 1552, 1678, V/ 668, 1333, VI/ 4.gazel.

Aşhāb-ı Kehf : V/ 992, 998.

‘Āyişe (r.anha): IV/ 269, 931, 1251, V/ 190, 526, 530, 752.

‘Azāzil : I/ 1259, 1262, 1265.

‘Azız : III/ 82.

‘Azrā’ıl : I/ 1197, II/ 170, 341, IV/ 592, 1059, V/ 518, 523, 529, 533, 552, 556, 559, 560, 656, 660, 683, 712, 713, 716, 718, VI/ 6.gazel.

-B-

Bâğ-ı İrem : III/ 138, VI/ 1.gazel.

Bāyezīd (Şeyh): I/ 880, 1585, 1590, II/ 56,66, VI/ 2.gazel.

Bedir harbi: V/ 328.

Bekke (Mekke) : V/ 166, 168.

Belkıs : V/ 991.

Beni Ka’b : IV/ 1186.

Beytū’l-Ma’mūr : IV/ 502, 503, 510, 517.

Beytū’l-Mukaddes : IV/ 62, 141, 153, 1177, 1188, 1226.

Bilāl (r.a.): V/ 296, 297, 298, 334, 335, 339, 345, 347, 350, 464, 467, 468, 471, 472, 477, 880, 888, 891, 893, 894, 898, 899, 901, 902, 904, 911, 917, 923, 924, 925.

Buḥārī : IV/ 600.

Burāk : III/ 38, IV/ 17, 61, 129, 131, 132, 133, 136, 137, 139, 561, 1237.

-C-

Cābir (r.a.): V/ 155, 291.

Cāmi’ū’l-Letāyif : IV/ 774.

Cebrā'īl (a.s.): I/ 500, 1013, II/ 13, 15, IV/ 17, 129, 130, 140, 155, 156, 162, 163, 193, 194, 195, 198, 203, 204, 206, 210, 212, 216, 218, 222, 223, 228, 230, 250, 255, 257, 261, 262, 293, 330, 331, 333, 334, 339, 346, 367, 368, 391, 393, 434, 435, 473, 477, 502, 519, 547, 548, 551, 553, 555, 556, 563, 565, 659, 751, 756, 802, 895, 896, 936, 937, 938, 939, 951, 953, 958, 983, 1010, 1027, 1029, 1031, 1032, 1237, 1242, 1544, 1546, 1574, 1578, V/ 293, 294, 559, 560, 562, 563, 564, 567, 570, 571, 575, 578, 585, 586, 590, 591, 595, 596, 600, 601, 605, 609, 610, 655, 665, 669, 671, 705, 706, 707, 708, 757, 782, 789, 1211.

Cüneyd (Şeyh): II/ 71.

-Ç-

Çalab : I/ 1591, IV/ 374, 619, 788, 794, 808, V/ 197, 261, 310, 359, 377, 388, 528, 959.

-D-

Dahya-i Kelbi : IV/ 1574.

Dāvūd (a.s.): IV/ 734

Deccāl : IV/ 1561.

Dimāşk : IV/ 65.

-E-

Ebrehe : V/ 169.

Ebübekir (r.a.): I/ 950, III/ 54, 58, IV/ 1191, 1192, V/ 242, 351, 476, 483, 484, 747, 1146, 1150.

Ebū Cehil : I/ 1919, III/ 36, IV/ 111, 1184.

Ebū Hüreyre (r.a.) : V/ 160.

Ebu'l-Hasan (Şeyh) : I/ 1639.

Ebu'l-Leys : IV/ 282, 520, 523, 747, 774, 802, 1025, V/ 212.

Edhem : VI/ 2.gazel.

Ehl-i Beyt : V/ 905.

Enes (r.a.): IV/ 1238.

Ensār : V/ 142.

Erem : III/ 138, VI/ 1.gazel.

Eyle : V/ 889, 890, 891.

-F-

Fāṭıma (r.anha) : I/ 947, 969, IV/ 451, 455, 461, 465, 467, 470, 472, 491, 932, V/ 253, 256, 267, 334, 336, 337, 338, 343, 468, 526, 527, 532, 534, 535, 538, 539, 551, 552, 685, 691, 695, 700, 702, 756, 796, 800, 882, 887, 909, 966, 968, 969, 970, 971, 977, 1077, 1078, 1081, 1084, 1087.

Fırāt : IV/ 295, 296, 297, 299.

Filistīn : IV/ 65.

filori : IV/ 908.

Fir'avn : V/ 1233, 1243.

Fuşûş(ü'l-Hikem) : I/ 1484, II/ 65,66

Fütühât(-ı Mekkiye) : I/ 1784, 1803, IV/ 1613

-H-

Habīb (/ Habību'llāh) : I/ 68, 200, 211, 243, 1876, 1878, 1882, 1883, 1886, 1887, 1890, III/ 40, 156, 195, IV/ 16, 21, 24, 75, 154, 162, 222, 234, 241, 262, 410, 435, 442, 443, 445, 455, 474, 477, 486, 519, 579, 703, 806, 810, 822, 835, 859, 868, 878, 879, 906, 961, 986, 1041, 1049, 1072, 1085, 1096, 1178, 1254, 1632, V/ 191, 288, 295, 305, 314, 374, 381, 443, 519, 535, 553, 576, 578, 606, 617, 621, 623, 652, 708, 722, 737, 762, 776, 804, 845, 870, 871, 873, 874, 881, 901, 921, 947, 957, 961, 1121, 1326.

Hacerü'l-Esved : V/ 1325.

Ḥadīce (r.anha): IV/ 484, 931.

Hak (te'ālā) : I/ 28, 51, 58, 184, 213, 218, 219, 220, 245, 254, 291, 294, 324, 361, 363, 389, 434, 453, 470, 471, 482, 483, 485, 489, 514, 541, 563, 564, 565, 566, 567, 634, 636, 661, 715, 724, 736, 738, 739, 751, 766,

767, 769, 777, 782, 791, 824, 825, 827, 835, 848, 855, 859, 860, 861, 862, 884, 889, 914, 931, 973, 995, 1006, 1008, 1017, 1042, 1044, 1053, 1057, 1059, 1071, 1076, 1078, 1084, 1103, 1142, 1153, 1154, 1155, 1178, 1205, 1210, 1215, 1227, 1237, 1252, 1254, 1255, 1260, 1261, 1267, 1268, 1280, 1289, 1292, 1296, 1297, 1301, 1308, 1309, 1313, 1323, 1324, 1341, 1349, 1350, 1353, 1355, 1416, 1419, 1420, 1442, 1449, 1457, 1463, 1465, 1470, 1471, 1475, 1476, 1480, 1496, 1498, 1503, 1514, 1526, 1528, 1547, 1553, 1554, 1558, 1564, 1569, 1593, 1596, 1601, 1609, 1612, 1616, 1627, 1629, 1630, 1685, 1693, 1695, 1781, 1782, 1846, 1880, 1884, 1886, 1894, 1895, 1906, 1922.

Ḥamza (r.a.) : V/ 1304.

Ḥarem : V/ 1325.

Ḥarkāyīl : I/ 1456.

Ḥārūn (a.s.): IV/ 224, 225.

Ḥasan (r.a.): I/ 1223, IV/ 427, 437, 439, 568, 932, V/ 166, 347, 378, 899, 1080.

Ḥaviye : I/ 492.

Ḥavva : I/ 1287, 1346, V/ 1207.

Ḥayber : IV/ 464, 466.

Ḥızır (a.s.): IV/ 739.

Hind : I/ 922, 1370, 1372, IV/ 848

Hūdḥūd : V/ 991.

Hüseyn (r.a.): IV/ 427, 437, 441, 932, V/ 347, 378, 899, 1080.

Hüzā : I/ 749, 825, 1034, IV/ 36, 1162, 1221, 1223, 1254, 1349, V/ 126, 912.

-I-

‘Irāk : I/ 922, 1105

‘Irākī (Fahreddin) : I/ 555.

İsfahān : I/ 1105.

-İ-

İblīs : I/ 1217, VI/ 30.

İbni ‘Abbās (r.a.): IV/ 119, 463, 506, 581, 1025, V/ 234, 291, 488, 664, 774, 935, 1009.

İbni ‘Atā : IV/ 570

İbni Fārīd : I/ 1740.

İbni Mes‘ūd (r.a.): IV/ 572, V/ 268.

İbni ‘Ömer (r.a.): I/ 1613

İbrāhīm (Ḥalīl)(a.s.) : I/ 549, II/ 80, IV/ 257, 258, 726, 929, 1286, V/ 988.

İdrīs (a.s.): IV/ 218, 219, 307.

İlāh : I/ 33, 164, 201, 516, 1048, 1236, 1271, 1500, 1521, 1610, 1634, 1873, 1883, II/ 250, 252, 258, 264, 326, III/ 175, 191, IV/ 308, 438, 473, 569, 644, 723, 735, 769, 824, 1019, 1314, V/ 25, 129, 311, 406, 589, 759, 852, VI/ 1.gazelin 9.beyti.

İmam Nevevī : IV/ 1230, 1233.

İncil : IV/ 741, 743.

‘İsā (a.s.) : I/ 548, 1838, III/ 30, IV/ 74, 206, 306, 732, 741, 765, 1357, V/ 1210, 1250.

İslām : III/ 54, IV/ 31, 164, V/ 47, 154, 156.

İsmā‘īl (a.s.): IV/ 728, 729, V/ 989.

İsrāfīl (a.s.): I/ 1244, 1248, 1469, 1470, II/ 151, IV/ 592, 599, VI/ 4.gazel.

-K-

Ka‘b (r.a.) : IV/ 268, 609.

Ka‘be : I/ 61, 67, 73, 74, 1559, 1562, 1567, 1571, 1572, 1573, 1596, 1597, 1600, 1601, 1602, 1606, 1785, II/ 79, 80, 81, III/ 137, V/ 143, 183, 1324.

Ḳābil : V/ 1214.

Kaf Dağı : I/ 1290, V/ 933.

Ḳalem : I/ 2, 641, II/ 61, 69, 84, IV/ 579, 593, 602, 1274, V/ 1333.

Ḳārūn : I/ 1543, 1546

Keşşāf : IV/ 267, 522, 1250, V/ 133, 211, 220.

Kevser : IV/ 34, 294, 393, 728, V/ 1345.

Ḳınyetü’l-Fetāvā : IV/ 916.

Kird-gār : I/ 1196, 1457, 1797, II/ 20, 251, 269, 279, III/ 142, IV/ 319, 508, 830, 886, V/ 12, 34, 68, 95.

Kışmır : I/ 545.

Ḳubbetü'-Şahrâ : IV/ 1132, V/ 1328.

Ḳudüs : I/ 62, 68, V/ 1328.

Ḳur'ân : I/ 1470, II/ 49, 116, 153, 300, III/ 56, IV/ 59, 760, 839, 1099, 1305, 1520, V/ 73, 271, 273, 1323.

Ḳureyş : IV/ 135, V/ 136, 947.

Kürsî : I/ 2, 641, II/ 61, 69, 85, III/ 27, IV/ 565, 566, 568, 570, 571, 574, 575, 1274, 1541, 1552, 1678, V/ 1333.

-L-

Levh : I/ 2, 641, II/ 61, 69, 82, 84, IV/ 579, 590, 592, 593, 597, 598, 1274, 1461, 1462, V/ 1333.

-M-

Mâlik : IV/ 713, 960, 961, 963, 965, 968, 971, 974, 976, 978, 981, 1000, 1011

Mâlik İbni Şa'a'a : IV/ 1235.

Medîne : I/ 62, V/ 741, 806, 883, 889, 908, 1025, 1026.

Mekke : I/ 1565, IV/ 62, 69, 70, 1117, 1176, 1177, V/ 137, 140, 143, 145, 148, 166, 168, 172, 173, 176, 178, 805, 806, 1164.

Merve : V/ 1324.

Meryem : III/ 10, IV/ 705, 709, V/ 1250.

Mesâbih (bir eser) : IV/ 1578.

Meşnevî (Mevlânâ'nın eseri) : IV/ 1148.

Meşârik : IV/ 271, 520, 522, 1249.

Mevlânâ : I/ 197.

Mevlid : III/ 84, IV/ 58, V/ 1366, 1393.

Mışır : I/ 62.

Mikâ'il (a.s.) : IV/ 140, V/ 669.

Mi'râc(-ı Nebî) : III/ 84, IV/ 58, 92, 1734, 1735, V/ 1366, 1393.

Muḍar İbni Dârem : V/ 1149, 1152, 1154, 1156, 1158, 1160, 1175, 1181, 1183, 1185, 1188, 1195, 1197, 1198, 1199, 1202, 1204, 1206, 1209, 1212, 1216, 1219, 1226, 1229, 1246, 1249, 1253, 1255, 1257, 1261, 1265, 1268, 1271, 1278, 1282.

Muḥâcirler : V/ 142.

Muḥammed (sav) : I/ 160, 549, 1033, III/ 26, IV/ 113, 134, 136, 142, 327, 705, 742, 746, 780, 784, 790, 798, 821, 1030, 1187, 1200, V/ 170, 181, 858, 918, 919, 920, 1019, 1029, 1033, 1141.

Muḥtârü'l-Mevâ'ız : IV/ 523.

Muḥyiddin İbni 'Arabi : I/ 1484, 1783, 1803, II/ 65, IV/ 1613

Muḳâtil : IV/ 284.

Mūsâ (a.s.) : I/ 548, 1499, 1502, 1544, 1545, 1547, III/ 29, IV/ 230, 231, 234, 242, 244, 731, 740, 765, 861, 862, 863, 868, 870, 872, 875, 876, 877, 929, 1021, 1034, 1057, 1312, 1314, 1318, 1325, 1328, V/ 990, 1023, 1227, 1230, 1232, 1235, 1238, VI/ 4.gazel.

Muṣṭafâ (sav) : I/ 11, 76, 160, 200, 216, 243, 569, 1223, 1275, 1617, II/ 195, III/ 26, IV/ 199, 204, 415, 541, 1207, V/ 763, 858.

Münker-Nekir : VI/ 6.gazel.

Mürşidü'l-'Ubbâd : I/ 1907, III/ 80, IV/ 355, 497

-N-

Naḳş-ı Çîn : I/ 577.

Naşârâ : IV/ 730, 764, 899

Nebî (sav) : I/ 1028, 1553, IV/ 76, 92, 139, 263, 266, 383, 537, 601, 673, 749, 753, 785, 930, 1030, 1208, 1215, 1307, 1381, 1560, V/ 66, 166, 184, 221, 239, 366, 375, 386, 527, 538, 660, 663, 701, 704, 787, 798, 846, 864, 953, 955, 1131, 1146, 1191, 1194, 1200, 1225.

Nerîmân : VI/ 2.gazel.

Nîl : IV/ 295, 296, 297, 299, V/ 1232, 1235, 1236, 1237, 1244.

Nûḥ (a.s.) : I/ 547, IV/ 516, 723

Nüşa-i 'Âlem : II/ 359, III/ 80.

-Ö-

‘Osmān (r.a.): I/ 955, III/ 56, V/ 360, 366, 749.

-Ö-

‘Ömer (r.a.): I/ 953, III/ 55, 58, IV/ 1576, V/ 351, 748, 940, 941.

-R-

Rab (c.c.) : I/ 163, 342, 1265, 1272, 1305, 1459, 1517, 1519, 1546, 1559, 1561, 1600, 1701, 1892, III/ 167, IV/ 374, 657, 781, 788, 1224, 1744, V/ 310, 359, 368, 377, 388, 528, 627.

Refref : IV/ 274, 556, 557, 558, 564.

Resül (sav): I/ 200, 203, 372, 439, 474, 500, 938, 947, 976, 1013, 1074, 1222, 1344, 1445, 1535, 1542, 1574, 1609, 1642, 1732, 1735, 1796, II/ 12, 37, 86, 352, III/ 86, 132, 138, 145, 146, 155, 171, 183, 195, 202, 206, IV/ 11, 18, 21, 22, 31, 58, 75, 105, 107, 108, 116, 129, 132, 136, 139, 153, 172, 173, 190, 191, 206, 207, 213, 224, 258, 259, 275, 294, 300, 307, 310, 312, 331, 334, 337, 339, 341, 344, 348, 362, 403, 405, 407, 430, 432, 435, 449, 453, 462, 469, 482, 489, 492, 499, 502, 526, 528, 546, 558, 559, 565, 578, 600, 636, 637, 642, 654, 659, 662, 677, 679, 688, 697, 700, 715, 719, 748, 749, 750, 754, 761, 766, 768, 775, 776, 781, 792, 795, 803, 804, 806, 807, 808, 824, 825, 833, 835, 861, 881, 890, 911, 913, 950, 954, 960, 963, 981, 987, 989, 1027, 1028, 1029, 1034, 1036, 1040, 1099, 1101, 1115, 1117, 1131, 1133, 1139, 1173, 1181, 1185, 1192, 1196, 1202, 1204, 1213, 1216, 1218, 1223, 1227, 1232, 1236, 1238, 1239, 1242, 1248, 1252, 1384, 1544, 1577, 1633, 1682, 1692, 1709, 1711, V/ 28, 68, 71,

82, 83, 135, 140, 145, 147, 150, 151, 155, 161, 164, 183, 192, 197, 198, 211, 219, 224, 231, 234, 236, 238, 251, 264, 266, 269, 274, 292, 296, 299, 303, 312, 313, 317, 323, 333, 338, 341, 348, 350, 354, 355, 357, 371, 381, 382, 384, 389, 392, 395, 397, 401, 408, 412, 417, 418, 424, 426, 452, 460, 461, 465, 469, 474, 475, 483, 485, 489, 493, 505, 516, 517, 532, 534, 539, 551, 554, 562, 563, 565, 569, 574, 575, 579, 586, 590, 592, 594, 601, 605, 607, 608, 610, 612, 619, 620, 632, 633, 635, 647, 651, 653, 654, 656, 661, 682, 684, 685, 689, 696, 700, 701, 707, 715, 718, 725, 752, 772, 773, 774, 779, 780, 794, 796, 810, 811, 814, 818, 850, 851, 856, 857, 862, 866, 884, 887, 890, 897, 901, 904, 916, 922, 926, 936, 938, 939, 941, 942, 945, 946, 950, 953, 957, 958, 965, 972, 974, 976, 1001, 1012, 1028, 1032, 1040, 1061, 1065, 1076, 1083, 1086, 1090, 1098, 1111, 1134, 1147, 1154, 1157, 1163, 1164, 1179, 1183, 1192, 1281, 1283, 1289, 1290, 1307, 1310, 1312, 1354, 1364, 1365, 1377, VI/ 5.gazel.

Rıdvan : I/ 1228, II/ 94, III/ 135, IV/ 435, 436, 438, 439, V/ 1332.

Rüm : I/ 922, 1371, 1639, 1656, IV/ 848

Rûmî : I/ 545.

Rüstem : IV/ 1352, V/ 29, VI/ 2.gazel.

-S-

Şafâ : V/ 1324.

Şâlih (a.s.) : V/ 988, 1247.

Sâm : V/ 29, VI/ 2.gazel.

Selmân (r.a.) : I/ 959, V/ 1026, 1027, 1028, 1030, 1032, 1034, 1076, 1077, 1083, 1086, 1087, 1094.

Selsebil : IV/ 739.

Şîrât : II/ 154, IV/ 725, 738, 923, 925, 933, 942, 943, 944, V/ 696, 698.

Sıyn : IV/1105.

Sidre : I/ 1012, IV/ 261, 270, 272, 283, 284,
291, 314, 377, 546, 563, 688, 833,
1543, V/ 1332.

Şūr : I/ 489, II/ 151, VI/ 4.gazel.

Süleymān (a.s.): I/ 868, 869, II/ 135, V/ 990,
1223, VI/ 3.gazel.

-Ş-

Şāfi'ī : V/ 778.

Şām : I/ 62, 68, III/ 39, IV/ 1193, V/ 889,
1010.

Şeytān : I/ 285, 378, 762, 772, 773, 775,
778, 781, 785, 786, 791, 864, 996,
1224, 1230, 1241, 1268, 1289, 1291,
1298, 1302, 1309, 1310, 1325, 1334,
1350, II/ 104, 110, 276, IV/ 13, 713,
1508, 1521, 1528, VI/ 17, 18, 19, 20,
29, 36.

-T-

Tāk-ı Kisrā : III/ 32.

Tefsīr-i Ebu'l-Leys : IV/ 282, 520, 523, 747,
774, 802, 1025, V/ 212.

Tefsīr-i Kebīr : V/ 423.

Tenāsūh mezhebi : I/ 1733, 1734, 1737,
1738.

Tevrāt :I/ 1557, IV/ 740, 743, V/ 1010,
1011, 1018, 1023, 1051, 1052, 1059,
1072.

Tübā ağacı: IV/ 284, 288, V/ 1332.

Tūr : I/ 1373, 1869, II/ 243, IV/ 89, 242,
248, 731, VI/ 4.gazel.

-U-

‘Ukāşe (r.a.): V/ 325, 332, 352, 353, 362,
370, 380, 389, 391, 395, 399, 406,
411.

-Ü-

Ümmehāni (r.anha): IV/ 116, 121, 1173,
1181, V/ 182.

‘Üzeyr (a.s.) : V/ 991.

-V-

Vefāt(ü'n-Nebi) : III/ 84, 1735, V/ 1366,
1392, 1393.

-Y-

Yahūdi : IV/ 156, 157, 730, 764, 899

Yahyā (a.s.): IV/ 206.

Yemen : III/ 39, V/ 159, 162, 165.

Yūnūs (a.s.): IV/ 735, V/ 989, 1217.

Yūsūf (a.s.): IV/ 212, 213

-Z-

Zāl : IV/ 1352.

Zebūr : IV/ 734.

Zehrā (Hz.Fatıma) : IV/ 481.

Zehre (bir eser) : V/ 422.

Zekerıyyā (a.s.): IV/ 706, 709.

Zemzem : IV/ 728, V/ 1324.

Zülfikār : IV/ 465, 466, 471, 479, 481, 482.